శ్రీరామ నృసింహ గ్రంథ రత్నమాల

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

ప్రథమ సంపుటము

[ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ స్కంధములు]

రచయితలు:

శతావధానులు, ఉభయభాషా ప్రవీణులు

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు

అను

గంధం శ్రీరామమూర్తి

ఇట్టేంకి నరసింహమూర్తులు

(గద్వాల సంస్థానాస్థాన కవులు)

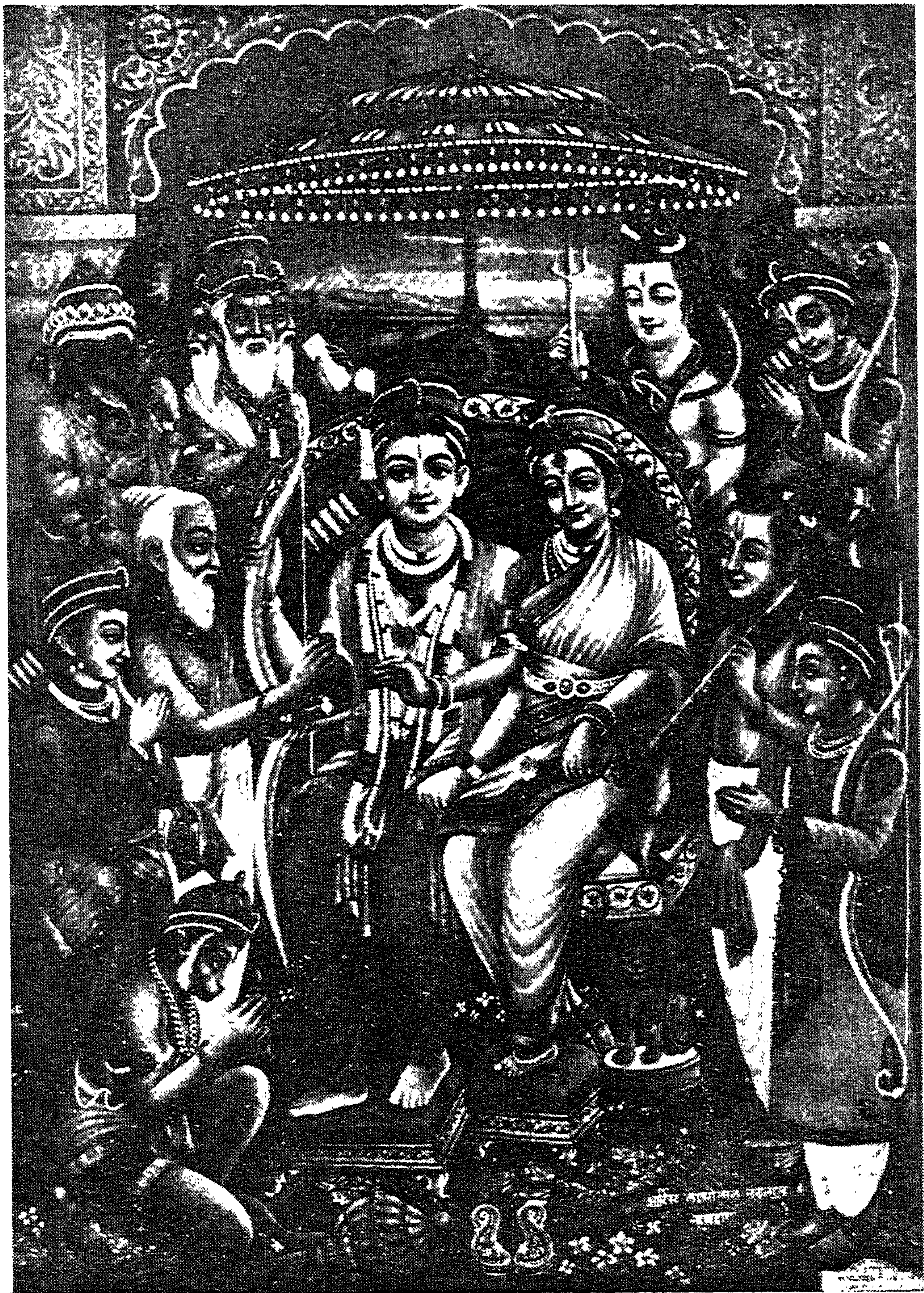

ప్రకాశకులు:

శ్రీరామ నృసింహ గ్రంథరత్నమాల,

ఉప్పులూరు.

1955

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము.

ఉపోద్ఘాతము.

ఏకాలమున నేది దొరకదని తోఁచునో యద్దానిని మనము ముందుగనే నిలువ చేసికొందుము. వేసవికాలమున మంచినీరు లభ్యముకాదని ముందుగనే చెఱువుల నింపుకొందుము. అట్లే వర్షకాలమునకు వంటచెఱకుఁ, గఱవుకాలమున కాహార పదార్థములుఁ, జలికాలమునకు వస్త్రములు జాగ్రత్తపఱచుకొందుము. కాలచక్రము తిరుగునదగుటచేఁ గలిమిలేములు, బాగోగులు, మంచిచెడ్డలు, రాత్రింబవళ్లు, చీఁకటి వెన్నెలలు, కష్టసుఖములు, లాభనష్టములు, జననమరణములు పర్యాయమునఁగల్గు చుండును. చైత్రమాసమునఁ జెట్లు చిగుళ్లతోఁ దులదూగి ఫాల్గుణమాసమున నాకు రాల్చి మోడుబాఱియుండును. అట్లే యౌవనమున మిసమిసలాడి వార్ధక్యమునఁ గదలమెదలలేకయుందుము. శారీరిక పోషణకుఁగాను నాఁకలిదప్పులఁ దట్టుకొనుటకు వలయు సామగ్రి ముందు జాగ్రత్తపఱచుకొనునట్లు, మానసికపుష్టికిని విజ్ఞానమును గొఱఁతకాలమునకు జాగ్రత్తపడవలయును. మొదటిదగు కృతయుగమున ధర్మజ్ఞాన వికాసము కలిగి కడపటిదగు కలియుగమునఁ జైత్రమాసమునఁ జెట్లుచిగిర్చి ఫల పుష్పములతో నలరారి ఫాల్గుణమాసమున మోడువాఱునట్లును, వర్షకాలమున నీరు సమృద్ధిగనుండి వేసవికాలమున లభ్యముకానట్లును, నాధర్మజ్ఞానవికాసము క్షీణించుటయు సహజమై కనఁబడుచున్నది. అందువలన ద్వాపరయుగాంతమునఁ గలియుగాదిని ముందు విజ్ఞానము కొఱఁతపడుననియే శౌనకాదిమహర్షులు విజ్ఞానధనులు, మానవశ్రేయస్కాములు (88000) అష్టాశీతి సహస్రసంఖ్యాకులు సమావేశమై దీర్ఘసత్త్రయాగము నెపంబున వేయిసంవత్సరంబులు విమర్శించి మానవసుఖసాధనంబగు విజ్ఞానధనంబును వాఙ్మయరూపంబున విజ్ఞానము కొఱఁతపడు కలియుగంబునకు నిలువఁజేసిరి. ప్రతివ్యక్తియు సుఖమునేకోరును గాని సుఖసాధనము విజ్ఞానధనికిఁ గోచరించునట్లజ్ఞానికి గోచరించదు. దుఃఖసాధనము సుఖసాధనముగా భ్రమించి యజ్ఞాని సుఖమునకుమాఱు దుఃఖమునే పొందుచుండును. బాలుఁడు దీపము సుఖసాధనమని దానితో నాడి సంతసింపఁదలఁచి సంతోషమునకుమాఱు చేయికాలి దుఃఖమునే పొందుచుండునుగదా! ద్వాపరయుగాంతమునకు స్వీకరింపఁబడిన శబ్దబ్రహ్మ రూపమును గాంచుటవలనఁ గలిగిన శాస్త్రానుభవము, రూపబ్రహ్మమును గాంచుట వలనఁగలిగిన లోకానుభవము, నీరెండింటి సమైక్యానుభవమునఁ గలిగిన యాత్మాను

భూతికిఁ గులకమైయున్న శబ్దబ్రహ్మరూప వాఙ్మయమును విషయవిభాగ మొనరించి ద్వైపాయనుండు వ్యాసుండై తన త్రివిధరూపజ్ఞానానుభవమున మానవశ్రేయస్సుఁ గోరి మానవుఁ డెట్లేయే సమయములఁ బ్రవర్తింపవలెనో యేది సుఖసాధనమో యేది దుఃఖసాధనమో యాయాధర్మముల గుర్తెఱుంగుటకుఁగాను భారతమను సద్గ్రంథమును రచించెను. కాని యది మానవశ్రేయస్సునకు సమగ్రగ్రంథమని తనకుఁ దృప్తికలుగక పోవుటచే వికలమనస్కుఁడయ్యెను. అజ్ఞాని కావించిన యొక చెడుకార్యమునందలి లోపమును దెల్పి దానివలని నష్టమును వెల్లడించెను. ఆవిధమున నాయజ్ఞాని జ్ఞానలోపమున నేకార్యమొనరించిన నది నష్టమునే కల్గించును. ఆయాకార్యనష్టముల నన్నిఁటినిఁ దెలిపి యా యకార్యములనుండి యా యజ్ఞానిని మరలించుటకంటె నా యజ్ఞానమే వానినుండి తొలగించుటకు విజ్ఞానప్రబోధముఁ గావించిన శ్రేయోదాయకమై యుండునుగదా ? మొదటఁ జీఁకటియే యున్నదను కొందము. వెలుఁగెంత ప్రసరింపఁ జేసిన నంత మార్గసుబోధకమై వస్తునష్టముగాకుండుట చీఁకటి పటాపంచలగుట తెలిసినదే. అందువలన నా వ్యాసభగవానుఁడు లోకశాస్త్రాత్మానుభవములరచించిన భారతగ్రంథానంతర మాత్మోద్యమానఫలతకసంతృప్తిఁజెంది యజ్ఞాననిర్మూలకంబు విజ్ఞానప్రబోధమునగు తత్త్వశాస్త్రము భాగవతపురాణరూపమున వెల్లడించెను. పురాణకథలెట్లు కల్పించినను శాస్త్రము మాత్రము యథార్థముగనే బోధింపవలెను. ఆంజనేయులతోఁక బారెడన్నను లేక పదివేల బారలన్నను నష్టములేదు. కాని వైద్యశాస్త్రమున నొక నేపాలమాత్ర యనునది పదినేపాలమాత్రలన్న సేవించువాని కపరిమితప్రమాదమగునుగదా! అట్లే యీ భాగవతతత్త్వశాస్త్రమును పురాణరూపమున నెక్కించుటలోను గొంత తికమక కలుగకపోదు. కాని భగవదవతారపురుషుఁడగు వ్యాసకవి యీచిక్కుసమస్యను సులభముగఁ బరిష్కరింపఁగలిగెను. నీతిమైనను బ్రత్యేకముగ గ్రహించుటకు విసుగుజనించును. మన యాహారపదార్థములైనను గొంతగడ్డిలేక గింజలుకాని, యన్నముకానిలభించునా ? అందువలన గ్రంథములును ప్రభుసమ్మితములు (ధర్మంచర, సత్యంవద, ఇట్లాజ్ఞాపించు వేదములు), మిత్రసమ్మితములు స్నేహితులవలెహితమునుబోధించునవి (పురాణములు), కాంతాసమ్మితములు (కావ్యాదులు), ప్రియురాలివలె బోధించునవిగ కవులు కల్పింతురు. అందు మానవశ్రేయస్సునకుఁ గారణమగు నీతిమాత్రము కల్పింపఁబడక, యపౌరుషేయము, ననాదియునై యుండును. పురాణములకు నయిదులక్షణముల నియమించిరి. 1. సర్గము (సృష్టికారణము) 2. ప్రతిసర్గము (సృష్టికార్యము) 3. మన్వంతరము (కాలము) 4. వంశము (మానవసమాజములు) 5. వంశానుచరితము (మానవసమాజములెట్లు సంచరించి లాభనష్టములు పొందినవో

నిదర్శనముఁ జూపుట). ఈ పురాణలక్షణముల నైదింటితో నీ భాగవతతత్త్వశాస్త్రము రూపొందించుట యందే వ్యాసభగవానుని ప్రతిభ వెల్లడి యగుచున్నది. మొదట నీ సృష్టికిఁగారణము పిదప సృష్టికార్యము, కాలస్వరూపము, మానవ సమాజములు, మానవసమాజ ప్రవర్తనమందలి లాభనష్టములు, మానవుని శ్రేయస్సాధనము, యథార్థముగ బోధించి పురాణపంచలక్షణముల తత్త్వశాస్త్రము యథాతథంబుగ వెల్లడించి మానవలోకమునకు మహోపకారమొనరించెను. ఇందలి విషయములు ప్రతిమానవున కెల్ల కాలముల మేలును జేకూర్చునవిగనేఁ యిమడ్చబడి యున్నవి. వ్యాసభగవానుఁడు భారతరచనానంతరము మానవ విజ్ఞానవికాసమునకుఁ గాను సరస్వతీపశ్చిమతీరంబున ఋషులకు సత్రివర్ధనంబై శమ్యాప్రాసంబని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన యాశ్రమంబున నిశ్చలమానసంబున స్వార్థరహితుఁడును, మానవశ్రేయస్కాముఁడునై యీ తత్త్వ సంహితయగు భాగవతమును రచించి తనకుమారుఁడగు శుకునిచేతను శిష్యుఁడగు రోమహర్షణునిచేతను జదివించెను. దానిని రోమహర్షణుని సుతుఁడు తండ్రివలన పఠించి ద్వాపరయుగాంతమునఁ గలియుగాదిని దీర్ఘసత్రయాగ వ్యాజంబున విజ్ఞానము కొఱతవడు కలియుగమునకు విజ్ఞానధనమును వాఙ్మయ రూపంబున నిలువఁజేయు శౌనకాదిమహర్షులకుఁ జెప్పెను.

భా గ వ త గో ష్ఠి.

ఇట్లు నైమిశారణ్యంబున శ్రీవిష్ణుక్షేత్రమునందు శౌనకాదిమహామునులు మానవలోకకల్యాణార్థము సహస్రవర్షంబు లనుష్ఠానకాలంబుగాఁగల సత్రసంజ్ఞికంబైన యాగంబుఁజేయుచు నొక్కనాఁడు తేపకడ నిత్యనైమిత్తికహోమంబు లాచరించి వ్యాసశిష్యుండగు రోమహర్షణుని పుత్రుండును, నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీ సమేతుండునై యుగ్రశ్రవసుండను పేరనొప్పు సూతమహర్షిం గాంచి సత్కరించి "ఋషిపుంగవా! యీ కలియుగంబున మానవులు అలసులు, మందబుద్ధులు, నల్పాయుర్దాయము కలవారు, ననేక రోగములబాధల నొందువారు, మందభాగ్యులు, మంచిపనులెవ్వియుఁ జేయఁజాలనివారు, కాన నిట్టివారి కెట్లాత్మశాంతి చేకూరు? సర్వసౌఖ్యంబు లెట్లొనఁగూడు? వినిపింపుము; నీవనేకోత్తమగ్రంథములఁ జదివి యందలి యర్థముల నవగతంబుఁ జేసికొన్నవాఁడవు; పెద్దల సమక్షంబున నుత్తమ గోష్ఠిని జిరకాలము గడపినవాఁడవు;నగుట మానవలోక శుభాకాంక్షినడుగు మా యీ కోరికఁ దీర్పఁగలసమర్థుండవు" అన సూతమహర్షి వారలకీ భాగవతసంహిత వినిపించెను.

భా గ వ త గ్రం థ ప్ర స క్తి.

భారతయుద్ధానంతరము శ్రీకృష్ణనిర్యాణము కాఁగా భరతవంశభూషణుఁడు నర్జునపౌత్రుఁడు, నభిమన్యుసుతుఁడు, హస్తినాపురప్రభువు నగు పరీక్షిన్మహారాజు త్తి

రుని పుత్రికయగు నిరావతినిఁ బెండ్లియాడి యామెయందు జనమేజయాదుల నలువురఁ బుత్రుల నుత్పాదించి సమస్తదేశములు జయించి ధర్మపరిపాలనముఁ గావించుచుం డెను. అతఁడొకనాఁ డడవికిఁ బోయి యక్కడ నొక్కవృషభము మఱియునొకగోవుఁ దత్తఱపాటునఁ బరువెత్తుకొని వచ్చుచుండుటయు, వానివెనుక నొకశూద్రుఁడు చేత ముసలముఁ దాల్చి కొట్టుచుఁ దఱుముచుండుటయుఁ గాంచెను. అంతమహారాజా నీచునిఁ బిలిచి "ఓరీ! నీవెవండవు? అర్జునుఁడులేనంతమాత్రమున నధర్మమున కడ్డు దగులువారుండరనియా? గోవృషభంబుల నిట్లు బాధించుచున్న వాఁడవు? ఈభరత వంశమున నెవఁడును దీనులకష్టములఁ జూచుచు నూరకుండఁజాలఁడు"అని కత్తిదూసి యదలించెను. మఱియు నా రాజా గోవృషభంబులఁగూడఁ జెంతకుఁబిలిచి మీ రెవరు? ఎందువలన నిట్లు పలాయితులగుచున్నవారలు? నేనుండ మిమ్ముల బాధించుట కెవ్వనికిని సామర్థ్యము లేదు. నిర్భయంబున వాక్రువ్వుఁడు" అని యడుగ వృషభము తలవంచి 'మహారాజా! నీయెదుటనిలఁబడిన యీ పాపరూపకాల వర్ణభయంకరమూర్తి కలికాలపూరుషుఁడు. ఇతఁ డరుదెంచుటచే మేము భీతిఁ బరువెత్తుచున్నారము. నాపేరు ధర్ముఁడు, ఈ గోవు భూదేవి. ఈమెయు నితనిభయమునసే పరువెత్తుచున్నది. నేను సత్యయుగమగు కృతయుగంబునఁ దప, స్సత్య, దయా, శౌచంబులనెడు నాల్గుపాదంబులను, త్రేతాయుగంబున సత్య,దయా, శౌచములను మూఁడుపాదంబులను, ద్వాపరంబున దయా,శౌచములను రెండుపాదములను నిలిచి సంచరించితిని. ఇప్పుడీ పాపపు కలియుగంబున కేవల బాహ్యశౌచమను నొంటి తొంటకాలున నిలువంబడితి. అయినను నీ కలికాలపూరుషుఁ డిట్లు తఱుముచున్నాఁడు. రక్షింపు" మనెను.

భూదేవియు"నోధర్మాత్మా! ఈ నీచ కలికాలపూరుషుఁ డధికమైన యధర్మభారము నామీఁద నుంపఁజూచుచున్నాఁడు.నే నద్దానినిమోయఁజాలను. ఈ భయంబునసే నేనును బాఱిపోవుచుంటిని" అన విని యా పరీక్షిన్మహారాజు "ధర్మదేవతా! నే నిప్పుడే యీకలికాల నీచపురుషుని హతమార్చి నిన్ను మఱల నాల్గుపాదంబుల నడిపింతును. ఓ భూదేవీ! నీవును నిర్భయంబున నుండు"మని వాని కభయ మొసంగి కలిపురుషునిఁ బొమ్మని యదలించి పలికెను.

అంత నా కలి "పృథ్వీనాథా! నాల్గుయుగములు నాబ్రహ్మసృష్టిలోనివే. నన్ను దొలఁగింప నేరికి సాధ్యము? నా కేవేని నివసించుటకుఁ దావులఁ జూపింపుము. నీ ధర్మపరిపాలనమున నండణఁగియుందు"ననెను. రాజా కలికిఁ బ్రాణివధ, స్త్రీ, ద్యూత, పానములను నాల్గుతావులఁ జూపెను. అవి చాలవని కలి మొఱవెట్ట సువర్ణమును

జూపె. తన్మూలంబులగు హింస, కామ, అసత్య, మద వైరము లనెడి యైదుస్థానములయ్యె. కలి తన ప్రదేశములకుఁ బయనించెను. ధర్మదేవత సురక్షితముగ రాజు హృదయమున విహరించుచుండెను. భూదేవి స్వీయరూపమునఁ గలిసిపోయెను. రాజు వేట చాలించి నగరమునకు వచ్చి ధర్మపాలనఁ గావించుచుండెను.

మఱి కొన్నాళ్ళకుఁ బరీక్షిన్మహారాజు వేటకుఁ బోయి పిపాసఁజెంది నికటస్థ ఋష్యాశ్రమముఁ జేరెను. శిరస్సునందలి కిరీటసువర్ణమూలంబగు రాజ్యాధికార మదమునఁ గలిపురుషుఁడు నివసించుచునే యుండెను. అతఁడు తన యవసరమునుబొంది రాజు నజ్ఞానపరవశునిఁ గావించెను. అందువలన నిశ్చల హరిధ్యానంబున నిమీలిత నేత్రుఁడై బాహ్యప్రపంచమును మఱచియున్న మహామునిని మోసగానిగ భావించి రాజా మునిగళంబున మృతసర్పమును వైచి గృహంబునకుఁ జనియె. గృహంబునఁ గిరీటముఁ దీసినపిమ్మట నజ్ఞానము తొలఁగి కిరీటసువర్ణమూలక రాజ్యమదంబునఁ గలి పురుష నివాసంబుఁ గుర్తించి తన యకృత్యమును దలంచి పశ్చాత్తప్తుఁడై తన్నుఁ దా నిందించుకొనెను. ఆహా! పాపపుకలి తుదకు నన్నే మోసగించెను. ఈ మహా పాపమునుండి యెట్లు విముక్తుఁడఁ గాఁగలను. ఈ ఋష్యవమతిజనిత పాప మెట్లుప శాంతిఁ బొందగలదు అని వితర్కించుకొనుచుఁ బొగులుచుండెను.

ఋష్యాశ్రమమందలి మునిబాలకు లా దృశ్యముఁగాంచి తత్తరంబునఁ గౌశికీ నదీతీరముననున్న యుపవనమందు నాడుకొను నా ఋషిపుత్రున కీ వృత్తాంత మెఱింగించిరి. ఆ కుమారుఁడును బాల్యచాపలంబునఁ గౌశికీనదీతోయము దోసిటం బట్టి 'నా తండ్రిమెడలో మృతసర్పము వైచిన దుష్టుఁడు పాముకఱచి తప్పక యేఁడవనాటికి మృతిఁ బొందఁగలండని శాపంబిచ్చి యాశ్రమమునకు వచ్చి తండ్రిమెడనుండి మృత సర్పమును దొలంగించినంతె నా మునితిలకుఁడు సమాధ్యుత్థితుఁడు కాఁగ' శరీరము సంబాళించుకొమ్మని జరిగిన వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పెను. అంత నాఋషి జ్ఞాన నేత్రముఁ దెఱచి ధ్యానముతో నాలోచించి 'కుమారా! ఎట్టిపని జేసితివి? ఏల ప్రభువునకు శాపం బొసంగితివి?. ఎవని పరిపాలనంబునఁ బశుపక్షులును దుఃఖపడుటలేదో' ఎవని దేశమున సింహాది క్రూరజంతువులును గోవు మొదలగు సాధుజంతువులును సహజమైన యన్యోన్య ద్వేషములుగూడ విడిచి కలసిమెలసి మెలంగుచుండెనో, ఎవనిరాజ్యమున మనము సుఖముగఁ దపంబాచరించుకొనుచుంటిమో యట్టి పరీక్షిన్మహారాజే కాలదోషంబుననో యిట్లుగావించిన నేమి నష్టము వాటిల్లె. అల్ప దోషమున కధికశిక్ష న్యాయమా? బాల్యచాపలంబున నెంతటి పాపంబున కొడిగట్టితివి!'' అని పుత్రుని మందలించి జరిగిన వృత్తాంతముఁ దెల్పి సావధానుండవు కమ్మని

హెచ్చరికచేయ శిష్యుని మహారాజుకడకంపెను. పరీక్షిత్తు తన పాపమునకుఁ గలిగిన దండంబును దెలిసికొని సంతసించి యా యేడుదినంబులఁ దానుజేయఁదగిన కార్యంబు నిరూపించుకొనెను. పతిధర్మము ననుసరించి యుత్తమకార్యాచరణమునకు విఘ్నము కలిగింపకుండుటయే సతీధర్మమని భార్యల నోదార్చి సుతుండగు జనమేజయునకు రాజ్య పట్టాభిషేక మొనర్చి నీతులం గఱపి రాజ్యాది సర్వమాయాజాలంబులనుండి విడివడి నిర్మోహుండై తన యోగసాధనము గుఱించి గంగాతీరంబునకుఁజేరి ప్రాయోపవేశ దీక్షవహించి విచారింపఁ దొడంగెను. ఇది విన్నవారెవ్వరును విచారింపకుండనుండఁ జాలకపోయిరి.

ఋషికుమార శాపంబును పరీక్షిన్మహారాజు గంగాతీరంబుఁ జేరుటయుఁ దెలిసి కొని వ్యాస, వసిష్ఠ, భరద్వాజ, కాత్యాయన, పరాశర, నారద, విశ్వామిత్ర, వామదేవ, జమదగ్ని ప్రముఖులగు నష్టాశీతి సహస్ర (88000) సంఖ్యాకులగు ఋషివర్యులు చనుదెంచి యథోచితాసనంబుల నుపవిష్టులైరి. వారివారి శాస్త్రంబులఁ దర్కించి తర్కించి యనేకధర్మముల నుపన్యసించిరి. అంత దిగంబరుఁడు భూతమయుఁడు నగు శుకదేవుండు రాజు శ్రద్ధను గమనించి యతని సందేహంబులఁ బాపి మోక్షమార్గం బుపదేశింప నచటికిరా నందఱును లేచి నిలువంబడి భక్తిభావంబున నంజలి ఘటించి యతనితోపాటుగా నుపవిష్టులైరి. రాజద్దానిఁ గాంచి యాశ్చర్యపడి యీశుకుని తండ్రియగు వ్యాసుండును దాతయగు పరాశరుండును వానితాతయగు వసిష్ఠుండును తదితరులగు మహర్షులును వీనికింతగ నాధిక్యమిడుటయేల' యన పరాశరముని నిలువం బడి 'మే మెంతపెద్దలమైనను జ్ఞానాచరణంబుననీతనికిఁ బిన్నలము. నీయదృష్టవశమున నితండు చనుదెంచె. నీ మూలంబున మేమును విని కృతార్థులము కాఁగలము' అని పలికెను. రాజు శుకుని సత్కరించి నమస్కరించి యిట్లనియె దేవా! నాయధర్మ మపారము. ఆయుష్పరిమాణ మేడుదినంబులు. నే నేమి సేయవలయు? ఎయ్యది భవవిముక్తికి సాధనము? అన 'రాజా! ముక్తి యొకఘడియధ్యానముననే లభించును. ఖట్వాంగమహారాజు నారదోపదేశంబున రెండుఘడియలలోనే ముక్తినొందెను. నీ కేడురోజుల వ్యవధి కలదు. ధైర్యమువహించుము. ఏకాగ్రచిత్తుండవై నీకుఁ గల జ్ఞానముననే సర్వవిషయంబుల నొక్కసారి యవలోకనంబుఁ గావించుకొనుము. మనస్సు నొకస్థితికి స్థిరపరచుకొమ్ము. భగవంతుఁడును మాతండ్రియునగు వ్యాస మహర్షి నాచేఁ జదివించిన ద్వాదశ స్కంధములుగల భాగవతపురాణము నీకుఁ జెప్పెద. అది నీసందేహముల నన్నిఁటి నిర్మూలించి మోక్షమార్గంబు సుకరంబుగఁ జూపఁగలదు' అని శుకుఁ డీ భాగవతగ్రంథప్రసక్తిఁ దెచ్చి వినిపించెనని సూతుఁడు శౌనకాది మహర్షులకుం జెప్పె.

పరీక్షిన్మహారాజు తన పరిపాలనంబున ధర్మము నాల్గుపాదములు నడపవలె నని ప్రయత్నించెను. కాని "నేను పరిపాలకుఁడ" నను దురభిమానమే యతనిని ప్రమాదలోలునిఁ గావించెను. మసి యున్న గదిలోఁ దెల్లని వస్త్రము ధరించిన వ్యక్తి మసి యంటకుండ నెంత జాగ్రత్తతీసికొన్నను మసియంటుట సహజమేకదా? కాన సాధకుఁడు నిర్మలినమైన గృహమున శుభ్రవస్త్రధారియై సంచరింప మాలిన్య ప్రమాదమునకుఁ గురికానట్లు సద్గోష్ఠిచే విజ్ఞానధనియై దుఃఖదూరుఁడై సుఖించు ననుటయు విశదమే. పాలు నీటితోఁ గలియునుగాని, పాలసారమగు వెన్న నీట నున్నను నీటి నంటక వేఱుగనే యుండునట్లు పరిపక్వజ్ఞానులగు మహాత్ములు ప్రపంచమున (సంసారమున) నున్నను నిర్లిప్తులేగదా! అందువలన బరీక్షిన్మహారాజు సాధకుఁడగుట లోకప్రవర్తనము ప్రమాదభరితమని సద్గోష్ఠిఁ గాంక్షించెను. అప్పటి విజ్ఞానధనులు (88000) అష్టాశీతిసహస్రసంఖ్యాకులు విచ్చేసిరి. శుకుఁడును వచ్చెను. చెప్పుట తేలికయేగాని యాచరించుట కష్టము. సత్యము, ధర్మము, అహింస, భూతదయ మొదలగునవి మంచివని యందఱును జెప్పుదురు. కాని వాని యాచరణము మాత్రము ప్రతివానికిఁ గష్టసాధ్యమే. శుకుఁడట్లుగాక తాను జదివిన భాగవతమున ననుభవపూర్వకమైన యానందమనుభవించి యా యాత్మానుభవమును వ్యక్తపఱచుటకుఁ దగు నవకాశము లభించెనని సంతసించెను. అద్దానినిఁ బరీక్షిన్మహారాజునకు విజ్ఞానధనులు, వేదవేదాంగపారంగతులు నగు యెనుబదియెనిమిదివేలమంది మహాఋషుల సన్నిధానమున నిరాఘాటముగ వ్యక్తపఱచెను. అనుభవములేని వ్యక్తి "అట" అని చెప్పును. అనుభవముగలవ్యక్తి నిర్ధారణముగ నిరూపించి తాను సందేహరహితుఁడై సందేహప్రశ్నలకన్నిటికిఁ దృప్తికరమగు సమాధానము లిచ్చి తనవలెఁ బృచ్ఛకునిగూడ శంకారహితునిఁ గావించి ధన్యునిఁ గావించును. శుకుఁడు వ్యాసభగవానుని కృషిఫలితమో యనునట్లు తత్కృతభాగవతముఁ జదివి యనుభవముఁజేసికొని తాను దరించి పరీక్షిజ్జనపాలుని, వాని నెపమ్మున (88000) యెనుబదియెనిమిదివేలమందిమహర్షులను నింకనువిన్న యనేకమంది జనులనుదరింపఁజేసి పితౄణ, మనుష్యఋణ, దేవఋణాదులనుండి విముక్తుఁడాయెను.

సుఖసాధనములు తెలియక యజ్ఞానమున దుఃఖములనొందు మనకొఱకు విజ్ఞానమును బ్రసాదించుటకై జ్ఞానము నిలువఁజేయఁబడిన యుద్గ్రంథమగు నీ భాగవతమందలి పరమార్థము గ్రహించి తరించి మనకొఱకు శ్రమపడిన యా మహర్షులకుఁ గృతజ్ఞులమగుట వారి కానందముఁ గల్గించి వారి కృషికి ధన్యవాదము లర్పించినవారమగుదుము. గమనింతురుగాక.

వేదవేదాంగపారంగతులు, విజ్ఞానధనులు, మహామహులు నగు శౌనకాది మహర్షులు సూతునివలనను, పరాశరాదులు పిన్నయగు శుకునివలనను మాత్సర్యాది శత్రుగుణవిరహితులై సంస్కృతవ్యాసభాగవతము విని యానందించి తరించి వ్యాస భగవానుని కృషి సార్థకపఱచి సంతసింపఁజేసిన ట్లాంధ్రమహాజనులు, పండితులు, పెద్దలు, విజ్ఞానధనులు, లోకమున కపరిచితులము, పిన్నలము నగు మానుండి వెలు వడిన యీ యాంధ్రభాగవత పఠనమున సంస్కృతవ్యాసభాగవతపరమార్థరహస్య వేదులై తరించి మాకృషిని సార్థకపఱచి భగవంతున కానందముఁ జేకూర్తురుగాక.

"శ్రీ రామ నృసింహ మూర్తి కవులు"

ఓం

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

రచయితలు:

శ్రీ రామ నృసింహమూర్తి కవులు.

I have the pleasure to enrol Sri. Gandham Sreeramamurty and Sri.Irrinki Narasimhamurty who are popularly known as " Sreerama Narasimha Murty Kavulu " as our Court Poets. Hereafter they are entitled to the privileges of our Court.

Gadwal,
1-3-1945.

Youvaraja Saheb of Gadwal.
(For Maharani Saheba of Gadwal)

శ్రీ మ దాం ధ్ర భా గ వ త ము

క థా సం గ్ర హ ము.

విదుర మైత్రేయ సంవాదము.

పాండవులు పండ్రెండుసంవత్సరము లరణ్యవాసము, నొక్కవత్సర మజ్ఞాతవాసము సలిపి తమ సమయంబుఁ బాలించి ధృతరాష్ట్రునిచెంతకుఁ దమ రాజ్యభాగముకొఱకుఁ గృష్ణుని రాయబారిగఁ బంపిరి. ఆకృష్ణుండును హస్తిపురికేఁజని విదురునింట విందుఁగుడిచి మహాసభలో ధృతరాష్ట్రునితోఁ బాండవుల రాజ్యభాగము పాండవుల కొసఁగుట ధర్మమని నొక్కివక్కాణించెను. విదురుండును దానిని బలపఱచెను. దుర్యోధను డందుల కలిగి "దాసీపుత్రు నీ విదురు నీ సభకేలరానిచ్చిరి. నీచజాతి వారికి ధర్మాధర్మములవిధాన మేమి తెలియు"నని యీ మొదలగు దుర్భాషలాడి శ్రీకృష్ణుని బంధింప యత్నించెను. విదురుండు బంధునాశనంబు గుర్తెఱింగి దుర్యోధనుఁడాడిన దురాలాపంబులకు మనస్తాపముఁజెంది ధైర్య మవలంబించి మఱుమాటాడక శరశరాసనంబులు దిగవిడిచి క్రోధంబు నణంచి వనంబునకుఁజని యనేక పుణ్యతీర్థములఁ గ్రుంకులిడి యనేక పుణ్యక్షేత్రముల దర్శించుచు యమునానదీతటంబునఁ గృష్ణభక్తుండగు నుద్ధవునిఁగాంచి వానివలనఁ గురుపాండవ యుద్ధోదంతంబును, యాదవ నాశంబును, శ్రీకృష్ణావతార నిష్క్రమణంబును విని "యుద్ధవా! భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు మర్త్యశరీరంబుఁ ద్యజించునప్పుడు భక్తుండవగు నీ కంత్యసందేశ మేమొసంగెను"అని యడిగెను. దానికి నుద్ధవుఁడు "విదురా! "యంతిమమునఁ దన చెంతకుఁ జేరిన మైత్రేయమహర్షికి జ్ఞానోపదేశముఁ జేసె. అతఁ డా యుపదేశము నీకు వివరింపఁగలఁడు. వానివలన నీవు సర్వంబును దెలియఁగలవు. చను" మని పలికి యమునానదిదాటి బదరికావనంబునకుఁ జనియె. విదురుండును యమునానది నుత్తరించి కతిపయప్రయాణంబుల గంగానదీతటంబున యోగిజనగేయుండగు నా మైత్రేయునిం గాంచెను.

ఇట్లు విదురుఁడు ద్వైపాయనసఖుండగు మైత్రేయమునిపుంగవుంగాంచి "మునిపుంగవా! భక్తపారిజాతంబగు నా శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డవసానకాలంబున నిడిన దివ్యసందేశంబేమి?" అన మైత్రేయుఁడు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు నిర్యాణకాలంబున సన్నిధికేఁజనిన నన్నుఁ జేరంజీరి విజ్ఞానంబెల్ల నుపదేశించి నీకు నెఱిఁగింపుమని యానతిచ్చుటంజేసి యవశ్యంబు నీకుఁ నెఱిఁగింతు. దత్తావధానుండవై వినుము. నిజోదరసంస్థితవిశ్వము నే విధాత మరలమరల సృష్టించుచుండును. తొలుత నవ్యక్తము, ప్రకృతి, కాలచోదితము ననఁబరఁగు మాయవలన మహత్తత్త్వము పుట్టు. పిదప విశ్వనిర్మాణవాంఛ గలిగిన యచ్యుతుచే నది దృగ్గోచరమై రూపాంతరమునొందు. ఆ మహత్తత్త్వమువలన సత్త్వ, రజ, స్తమో, గుణకమై కార్య, కారణ, కర్త్రాత్మకమై, భూతేంద్రియ మనోమయమై యహంకారతత్త్వ ముద్భవించు. సాత్వికాహంకారంబున మనంబు, వైకారికా కార్యభూతంబులైన దేవగణంబుఁ

గలుగు. రాజసాహంకారంబున నింద్రియములుపుట్టు. తామసాహంకారంబునఁ దన్మాత్ర లుదయించు. భగవన్నిరీక్షణంబునఁ గాలమాయాంశయోగంబున దేవగణంబులు నింద్రియములు దన్మాత్రలుఁ గూడుట నాకాశాది పంచభూతఁబులు నొండింటిఁ బుట్టించు. ఇవి సమైక్యము కానియెడల సృష్టింపనేరక భగవంతు నాశ్రయించు. ఆ భగవంతుఁడు మహదాదుల కన్యోన్యమిశ్రత్వమందకున్న కతమున జగత్కల్పనాశక్తి లేకుండుట యెఱింగి కాలవేగంబున నుద్రేకంబునొందిన ప్రకృతితోఁ బొంది నిజబలంబందునిల్పి సప్తవింశతితత్త్వంబుల నొక్కపటిఁ బ్రవేశింప జగన్నిర్మాణమున కనువగు ననెను. విదురుఁడు మహాత్మా! యొక్క సందేహంబుగలదు. అగుణుఁడు నిర్వికారి యగు భగవంతునకు సృష్టి, స్థితి, సంహారంబులు లీలలైన సగుణుండగుట యెట్లు తటస్థించు? సమస్తశరీరములందు జీవరూపముననున్న దేవునకు దుర్భరక్లేశసిద్ధి యెట్టికర్మవలన సంభవించు? దీనిదెల్పుమన మైత్రేయుఁడు విదురా! దేవునకు గుణములు నంటవు. కర్మములును బాధింపవు. స్వప్నమునఁ దదవస్థచే జీవుఁడు తలనఱుకఁబడినట్లు ననేకబాధలనొందినట్లుఁ దలంచి జాగ్రదవస్థ నద్దానిని దెలియుచున్నను వాస్తవము కానట్లును, నిర్మలజల ప్రతిబింబితచంద్రబింబము తదంబుచాలనవిడంబనహేతువు నొందియు నాకాశంబునఁ గంపమొందనివిధంబునను, సర్వశరీరధర్మములు గలిగి చరించు జీవరూపదేవునకుఁ దత్తత్కర్మబంధములు గలుగనేరవు. పైనఁజెప్పిన ట్లవస్థాదోషము, జలదోషము (స్థానదోషము), ఉపాధిదోషములేకాని వాస్తవమున జీవునకు గుణకర్మబంధములు కలుగనేరవు. అవిద్యామహిమచే జీవావస్థఁ గర్మబంధనాదికము సంప్రాప్తంబగుఁగాని సర్వభూతాంతర్యామియైన భగవంతునికే కర్మబంధముఁ గలుగనేరదు. అట్టి యవిద్య తొలఁగుటకు యథార్థజ్ఞానము భగవద్ధ్యానము బాగుగ నుపకరించును.

ఇట్లు పలికిన మైత్రేయమునిపుంగవుంగాంచి విదురుం డార్యా! తొలుత సర్గము (సృష్టిసాధనములు) చెప్పితివి. ఇక ప్రతిసర్గము (ఆ సాధనములఁగావించిన విశ్వసృష్టి) మన్వంతరములు (కాలము) వంశములు వంశానుచరితములు (సృష్టిచరిత్ర) విశదపఱుపుమన మైత్రేయుండిట్లనియె. విదురా! నీ వడిగిన ప్రశ్నలకు చక్కగ సమాధానమొసఁగునది, భగవత్ప్రోక్తము, ఋషిసాంప్రదాయకము, పురుషోత్తమస్తోత్రము, పరమపవిత్రమునగు భాగవతపురాణకథామాత్రము. కాన నద్దాని వివరించెద వినుమని యిట్లనియె. క్షీరసముద్రంబున భగవంతుఁడు శేషశయ్యఁ బవళించి జఠరమున దాచిన లోకనికాయముల సృజించుటకు సాధనమగు సూక్ష్మార్థము మనమునఁగని రజోగుణంబుఁ బుట్టించె. తద్గుణంబునఁ బరమేశ్వరు నాభిదేశమందు నళిననాళముదయించె. అంత నాపద్మముకుళము కర్మబోధితమైనకాలమున భగవత్తేజమున విరిసె. అప్పద్మకర్ణికయందుఁ జతురాననుం డుద్భవించె. అప్పుడు కమలజుఁడు ప్రళయజలధిజలంబునఁ దన జన్మకారణమగు పద్మనాళమూలమును దెలియఁగోరి యనేక సహస్రదివ్యవత్సరంబులు ప్రయత్నించెఁగాని పద్మనాళమూలముఁ దెలియఁజాలక విఫలుండయ్యె. తుదకుఁ బద్మకర్ణికకే చేరి యం దాసీనుండై యంతర్వీక్షణుండై తపోనియతిఁ దనహృదయకమలముననున్న నారాయణుఁగాంచి యానందపరవశుఁడై కృతకృత్యుఁడై స్తుతించె. అంత శ్రీమన్నారాయణుఁడు సంతసించి విధాతా! మత్ప్రీతికై నిన్ను సృష్టించితి. అహంకారమూలతత్త్వము నొంది నాలో నిశ్చయగతి నివసించియున్న జగంబుల బహిర్వ్యాప్తిఁ గావింపుము. అని పలికి యంతర్హితుండయ్యె. అప్పుడు విధాత లోనున్న సమస్తలోకములఁ బొడఁగాంచి వానినే మరల సృష్టించె. ఇటుల భగవంతుఁడు కాలానుగుణ్యముగ జగంబుల సృష్టించి, రక్షించి, యణంచుచుండు. అని కాలవిధానంబును సచరాచర ప్రపంచనిర్మాణంబును శబ్దబ్రహ్మవిషయంబును మున్నుగ విదురుఁడడిగిన సర్వవిషయంబులును మైత్రేయమునిపుంగవుండు వివరించి తెలిపె.

యజ్ఞవరాహావతారచరిత్రము.

మన్వంతరభేదంతము.

మైత్రేయుఁడు విదురా! మానవుల ద్విపక్ష సంయుతమాసము పితృదేవతల కొక దినము. మానవుల సంవత్సర పరిమాణము దేవతల కొకదినము. అట్టి మూఁడువందల యఱువదియైదు దినంబు లొక దివ్యవత్సరము. అట్టి దివ్యవత్సరములు నాలుగువేల యెనిమిదివందలైన కృతయుగము. మూఁడు వేల యాఱువందలు త్రేతాయుగము. రెండువేల నాలుగువందలు ద్వాపరయుగము. పండ్రెండు వందలు కలియుగము. మొత్తము నాలుగు యుగములసంఖ్య పండ్రెండువేల దివ్యవత్సరములు (అన మానవ వత్సరములు) 12000 × 365=4380000. నలుబదిమూఁడులక్షల యెనుబదివేలు. ఇదియొక మహాయుగము. ఇట్టి మహాయుగములు డెబ్బదియొకటైన యొక మన్వంతరము. అట్టి మన్వంతరములు పదునాల్గు బ్రహ్మకొక దినము. (అన వేయి మహాయుగములు). అట్టి మూఁడువందల యఱువదియైదు దినములు బ్రహ్మకొక సంవత్సరము. అట్టి నూఱుసంవత్సరములు బ్రహ్మయుర్దాయపరిమితి. ఇప్పటిబ్రహ్మకు నేబదియొకటవ సంవత్సరమున మొదటిదినము జరుగుచున్నది. ఈదినమున గతించు 1 స్వాయంభువ, 2 స్వారోచిష, **3 ఉత్తమ**, 4 తామస, 5 రైవత, 6 చాక్షుష, 7 వైవస్వత 8 సూర్యసావర్ణి, 9 దక్షసావర్ణి, 10 బ్రహ్మసావర్ణి, 11 ధర్మసావర్ణి, 12 భద్రసావర్ణి 13 దేవసావర్ణి, 14 ఇంద్రసావర్ణి, అను పదునలుగురు మనువులలో నిప్పుడు సప్తమ మన్వంతరము జరుగుచున్నది. బ్రహ్మయుర్దాయము నూఱుసంవత్సరములు తీరిన నది బ్రహ్మప్రళయము. పిదప మఱియొకబ్రహ్మ రాఁగలఁడు. బ్రహ్మయుర్దాయ సంవత్సరములఁ బ్రతిదినంబును నిద్రావస్థను నైమిత్తిక ప్రళయము (దినప్రళయము) జరుగుచుండును. ఈబ్రహ్మకేబదియొకటవ సంవత్సరపు మొదటిదినమున బ్రారంభింపబడిన స్వాయంభువ మన్వంతరమునాటి కథ యడుగఁబడినది. బ్రహ్మదేవు ప్రతిదినంబునఁ బదునల్వురు మనువులును బ్రతిమన్వంతరమున మనువు వాని సంతతి (ఉపమనువులు) దేవతలు ఇంద్రుడు భగవదవతారము ఋషులును మాఱుచుందురు. ఇప్పటి సప్తమమనువు, అన. వైవస్వతుఁడు, వీనిసంతతి, యిక్ష్వాకాదులు, (ఉపమనువులు) ఆదిత్యాదులు దేవతలు, పురందరుఁ డింద్రుఁడు, గౌతమ, అత్రి, భరద్వాజ, విశ్వామిత్ర, కశ్యప, వసిష్ఠ, జమదగ్నులేడ్వురు ఋషులు. వామనుఁడు భగవదవతారము. మనువులు ఉపమనువులు లోకమును రక్షించుచుందురు. వీరి కతీతమగు రక్షణము దేవతలు, నింద్రుఁడుఁ జూచుచుందురు. వారికి నతీతమగు రక్షణము, (దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము), భగవదవతారము గావించుచుండును. దినప్రళయమున మఱుగుపడు శబ్దబ్రహ్మమును (వేదశాస్త్రరూపమగు వాఙ్మయమును, ఋషులు ప్రకటింతురు. విదురా! నీ వడిగిన స్వాయంభువమనువు బ్రహ్మ యేబదియొకటవ సంవత్సరపు ప్రథమదినమందలి ప్రథమమనువు. దినప్రళయమున లీనమైన భూమినుద్ధరించిన దీ కల్పమున శ్వేతవరాహము గాన దీనిని శ్వేతవరాహకల్పమని యందురు. జరిగినది పద్మకల్పము. ఇట్టి నైమిత్తిక కల్పములతోఁగూడిన బ్రహ్మకల్పము మహావిష్ణువున కొక నిమిషము. అనంతమగు కాలస్వరూపముఁ దలఁచుటచే మన యల్పాయుర్దాయము స్ఫురణకు రాఁగలదు. ఈ శ్వేతవరాహ వృత్తాంతమును బ్రథమ మనువగు స్వాయంభువుని పరిపాలన క్రమమును జెప్పెద సావధానచిత్తుఁడవై వినుమని యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను.

శ్వేతవరాహావతారము.

స్వాయంభువగు చతుర్ముఖుని దేహంబు ద్వివిధంబైన నట్టి రూపద్వయ విభాగంబు స్వరాట్టగు స్వాయంభువమనువును దన్మహిషియగు శతరూప యను కన్యకయునుగా మిధునంబై జనించె. అమ్మిధు

నంబులవలనఁ బ్రియవ్రతోత్తానపాదులను పుత్రద్వయంబు నాకూతి దేవహూతి ప్రసూతులను కన్యకాత్రయంబును గలిగిరి. అందు నాకూతిని రుచికునకు, దేవహూతిని గర్దమునకుఁ, బ్రసూతిని దక్షునకు నిచ్చె. వీరివలన మిథునసృష్టిని బ్రజాసంతతులచే జగంబులు పరిపూర్ణంబులయ్యె. అంత స్వాయంభువమనువు కమలగర్భునకు నమస్కరించి నాకేది యాచరణీయం బానతిమ్మన బ్రహ్మ సంతసించి యజ్ఞంబు లాచరించి ప్రజావృద్ధినెఱపి లోకసంరక్షకుఁడవు కమ్మనెను. అంత నమ్మనువు జనకా! దిన ప్రళయంబున భూతకోటి కాధారభూతంబగు ధరణి జలాంతర్నిమగ్నయయ్యె. అది యెట్లుద్ధరింపఁబడును? ఈ ప్రజాసంతతు లెట నివసింతును? అని యడిగెను. విధాత పుత్రా! పూర్వము నాచే నిది జలంబులనుండి యుద్ధరింపఁబడి జనావాసయోగ్యంబైనదియ. మరల నిప్పుడు జలనిర్మగ్నయైనది. ఉద్ధరింపసాధ్యంబ అని భగవంతునిధ్యానింప నతని నాసికావివరంబునుండి యంగుష్ఠమాత్రదేహంబుతో యజ్ఞవరాహంబు వొడమి క్షణమాత్రంబున విబుధు లాశ్చర్యపడ మహాగజప్రమాణమయ్యెను. బ్రహ్మ తన ధ్యానమునకును నీ వరాహావతారంబునకును సంబంధము కలదని నిశ్చయించుకొని యాతఁడే భగవంతుఁడని స్తుతింప మొదలిడెను. అంత నావరాహంబు మహావేగంబున సముద్రంబు దరియంజొచ్చెను. విధాత మహాప్రళయంబున యోగనిద్రావశుండుగాఁగ నుదకస్థంబైన భూమి రసాతలగతంబైన దాని నుద్ధరించుటకు సముద్రోదరంబుఁ దఱియంబొచ్చు నా వరాహరూపుని వేగంబు సైరింపఁజాలక సముద్రం డార్తునిపగిది యార్తులను భుజంబులనెత్తి రక్షింపుమని యాక్రోశించుచుండెనో యన్నట్లు ఘూర్ణిల్లుచుండఁ దీక్ష్ణంబులైన ఖురాగ్రంబుల జలంబులు విచ్ఛిన్నంబులు గావించి యపారంబైన రసాతలంబుఁ బ్రవేశించి భూమిం బొడఁగాంచి తదుద్ధరణ ప్రయత్నంబున నుండె.

దితి సంతాన కాంక్ష.

దక్షప్రజాపతి తనయ యగు దితి సంతానకాంక్షఁ బతిసంగమమును వాంఛించి సంధ్యాకాలంబున హోమశాల నగ్నికృత్యంబులఁ దీర్చుచున్న పతియగు కశ్యపుంగాంచి పుష్పసాయకశరనిర్భిన్నమానసయై వినయంబున నిట్లుపలికె. నాథా! కామశరవిద్ధమానసనై సంగమవాంఛ నీదరికిఁజేరితి. మదనుఁ డదయుఁడై మదగజ మనటికంబంబుఁ గరణిఁ జిత్తంబును వేధించుచున్నాఁడు. నా తోడి సవతులెల్లరు నీసంగమ సౌఖ్యముఁగాంచి పుత్రవతులైరి. అన్నియుఁ దెలిసిన మీవంటి విద్వాంసు లార్తులైన మాబోటివారల కోర్కులు వ్యర్థంబులుగాకుండఁ దీర్చుట ధర్మమేకదా? మా తండ్రియగు దక్ష ప్రజాపతి కూఁతులమగు మమ్ము వాత్సల్యంబునఁ బిల్చి మీ మనోగతుండగు భర్తను దెల్పుఁడన మేము పదుముగ్వురము మిమ్మే కోరియుంటిమిగదా అందఱకోరికలుఁ దీర్చి నామనోరథంబేల నిరసింతురు? అని బహువిధంబులఁ బలుకుచు సంభోగకాంక్షఁ దరిఁజేరిన దితిం గాంచి కశ్యపుఁడిట్లనియె. తరుణీ! నీవు సంతానవాంఛఁ జేరితివి. నీకోర్కెఁదీర్చుటయు నావిధి. కాని యొక్క ముహూర్తకాలమాగుము. ఇది సంధ్యాకాలము. రుద్రుఁడిప్పుడు రౌద్రమూర్తియై భూతగణంబులతో విహరించుచుండు. ఉగ్రదేవతాకంబగు నీసంధ్యాకాలంబున గవఁగూడంజనదు. అన దితి తాళఁజాలక వారకామినియుఁబోలె కశ్యపుని నిర్బంధించెను. కశ్యపుండును భార్యానిర్బంధమునకుఁ దొలంగ నేరక యీశ్వర నమస్కారంబుఁగావించి యేకాంతంబునకుం జని కాంత యభిమతం బీడేర్చి సంగమానంతరము వార్చి స్నాతుండై బ్రహ్మగాయత్రి జపించె.

అంత దితి తన నిషిద్ధకర్మమునకు సిగ్గుపడి భయంబునఁ బతింజేరి గర్భకుశలంబుఁ గోరుకొనెను. కశ్యపుండును యువతీ! వెలయాలివిధంబున సిగ్గువిడిచి నన్ను నిర్బంధించి నీచకాలంబునఁ గవగూడఁ జేసితివి కాన భద్రానుభద్రులను నిద్దరు క్రూరకర్ములు నీ కుదయించగలరు. వారల భగవంతుఁడు దేవ

ప్రార్థితుండై సంహరించఁగలఁడు అనెను. దితి విచారంబునఁ బొక్కుచు నాథా! క్షమించి యటుల గాకుండఁజేయు మనఁ గశ్యపుండు సతీ! నీ యకృత్యంబున నింతవాటిల్లె. ఆ భద్రానుభద్రులే హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపు నామంబులఁ బ్రసిద్ధి నొందఁగలరు. అందు హిరణ్యకశిపునకు భాగవతోత్తముండు జనించి దుర్వర్ణహేమ మగ్నిపుటంబునఁ బరిశుద్ధమగునట్లు దుష్టాత్మసంభవుండయ్యు వంశపావనుం డగు నని యోదార్చిపంపెను. దితియుఁ దనకుమారు లితరులచేఁగాక భగవంతునిచే హతులగుటకును వంశపావ నుండగు మనుమఁడు జనించుటకును సంతసించి దుష్టపుత్రజననంబునఁగల్గు దుఃఖమునుండి తొలంగెను. దితిగర్భంబు శతవర్షంబులు ధరియించెను. అంతదేవతలు భయకంపితులై చతురాననున కీ వృత్తాంతము నివేదించిరి. అతఁడు దానికిఁ దగుకారణ మీ విధంబునఁ జెప్పందొడంగె.

జ య వి జ యు ల శా ప ము

దేవతలారా! నా మానసపుత్రులగు సనక, సనందన, సనత్సుజాత, సనత్కుమారు లడ్డులేని వారై సమస్తలోకంబులు గ్రుమ్మరితి యొకనాఁడు వైకుంఠమునకు విష్ణుసేవారతులై చనిరి. ఆ వైకుంఠ ధామంబున భగవద్దర్శనకుతూహలమానసులై యాఱుకక్ష్య లప్రతిహతంబుగ దాటి యనంతరము సప్తమకక్ష్యనున్న సమానవయోవిశేషుల గదాధరుల వేత్రదండాభిరాముల నిద్దఱ ద్వారపాలకులఁ గాంచిరి. సనకాదులు వృద్ధులయ్యుఁ బంచాబ్దంబుల బాలకులై నిశ్శంక ననివారితగమనంబులఁ జను చుండ నా తపస్సంపన్నుల భగవద్దర్శన కుతూహలుల ద్వారపాలకు లడ్డుపెట్టిరి. తమకుఁగలిగిన యవ రోధమున కలిగి ఓరీ! మ మ్మకారణంబుగ వారించితిరి. స్వామిహితార్థము కుటిలులఁ బ్రవేశింప నీయ కుండుటకే మీరిచటనుంటిరి. ప్రభువు సాపరాధులగు కింకరుల దండించు ననుభయంబు దౌవారిక లక్షణ మగుట నడ్డితిమన్నను యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానముండవలదా? మందబుద్ధులై భగవద్దర్శన కుతూహల భాగ్యసౌఖ్యమున కవరోధంబుగల్గించి సుఖభంగంబుగావించితిరి. కావున లోభమోహాములు శత్రువులై బాధింప భూలోకంబున జనింపుఁడని శాపంబిడిరి. ద్వారస్థులగు జయవిజయులు మహర్షులకు నమస్క రించి అయ్యా! మేము మా సేవకధర్మము నెఱపితిమి. అకృత్యంబొనర్చిన మీ శిక్షయుచితంబ కాని సజ్జనావమానముఁగావించినవారిగ మమ్ము లోకము పరిగణింపకుండుగాక, మేము జన్మించు జన్మ లందును భగవంతుని సందర్శనాదిభాగ్యంబులు లభించుఁగాక, మీదిజన్మంబుల మా కీ శాపంబు లేకుండు గాక, అనుగ్రహింపుఁడని ప్రార్థించిరి. అంతనా ద్వారస్థకలకలంబు భగవంతుఁడాలకించి లక్ష్మీ విలా సంబులఁజాలించి ద్వారంబులుగడచి పాదచారియై యచటికిఁ జనుదెంచెను. అట్టి భగవంతునిఁగాంచి సనకాదు లానందపరవశులై స్తుతించిరి. భగవంతుఁడు సనకాదులఁగాంచి జయవిజయాభిధానులగు మదీయ ద్వారపాలకు లిరువురు మిమ్ముఁగైకొనక మదీ యాజ్ఞాతిక్రమణులై చేసిన యపరాధంబునకుఁ దగినదండంబుఁ గావించితిరి. ఇది నాకును నభిమతంబ. భృత్యవర్గంబుచేయు నపరాధంబు స్వామిదియ. కాన నీ తప్పునకు మాననీయుండనైన నన్ను మన్నించి ప్రసన్నులగుదురుగాక. శరీరమునఁబుట్టిన శ్వేత కుష్ఠు మొదలగు చర్మవ్యాధుల శరీరపురంగు మారునట్లు భృత్యదోషంబున యజమాని సద్యశంబు దుర్యశంబగుగదా! మదీయమందిరమునకుఁ జనుదెంచిన సజ్జనులగు మిమ్ము నాభృత్యు లవమతిఁజేసిన యా దోషంబు నాయదియకాదె? నాహృదయము తెలియక యుద్వృత్తిఁగడంగి మీ యానతిఁగడచిన తద్దోషఫలము వీరికి సంప్రాప్తంబయ్యె. నాచిత్తంబుననున్న పద్ధతియు నిదియ. వీరు భూమియందుఁబుట్టి యచిరకాలంబున మదీయాంతికమునకు వచ్చున ట్లనుగ్రహింపుఁడనెను. సనకాదులు చిత్తంబులఁ దృప్తినొందక భగవంతునివాక్యంబుల గంభీరభావంబులు దురవగాహంబులై యుండ నిట్లనిరి. దేవా! మీ జయవిజయుల కలిగి మేము శాపంబిడితిమి. దానినుండిరక్షించిన రక్షింపుము. లేదా యెక్కువ శిక్షవిధించిన విధించుము. వీర లనపరాధులైన మా వాక్యము లసంబద్ధములైనవైన మమ్మైన నీచిత్తంబు

కొలది యాజ్ఞాపింపుమనిరి. అంత భగవంతుఁడు మీ యాజ్ఞను వీరు భూమి నసురులై చరింతురు. వైరానుబంధంబున విగతదోషులై మదీయాంతికమునకుఁ జేరఁగలరు. చింతఁదక్కుఁడనెను. జయవిజయులఁగాంచి మీ రసురయోని జనింపుఁడు. తపస్సంపన్నులగు మహర్షి వాక్యంబులకు భంగపాటు వాటిల్లనేరదు. నాయందలి వైరానుబంధంబున నన్నుఁజేరఁగలరని రమాదేవితో నభ్యంతర మందిరమునకుఁజనియె. ఆ జయవిజయులే యిపు డీ దితిగర్భమున విరాజిల్లుచుండిరని బ్రహ్మ దేవతలకుఁజెప్పెను.

హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల జననము.

అంత దితి యనేక దుశ్శకునంబులు దోఁచుచుండ నిరువుర పుత్త్రకులఁ గనెను. కశ్యపుఁడు పుత్త్రకులఁ జూడ దితి మందిరమునకుఁ జనుదెంచెను. దితిగర్భమున ముందు బీజము నిక్షిప్తమై వెనుక జనించిన పుత్త్రునకు హిరణ్యకశిపుఁడనియు, వెనుక నుంచఁబడిన వీర్యమున ముందు జనించిన పుత్త్రునకు హిరణ్యాక్షుఁడనియు నామంబులిడెను. హిరణ్యకశిపుఁడు కమలగర్భవరదానప్రభావంబున మృత్యుభయంబులేక నిర్భయుండై సుఖముండె. సోదరుఁడగు హిరణ్యాక్షుఁడు ప్రతిదినంబు గదాదండంబు ధరించి తన్నెదిరించి కదనంబుఁ జేయంజాలిన మొనగానిఁ గానక భూలోకంబెల్లఁ గ్రుమ్మరి స్వర్గంబునకుఁ జనెను. దేవతలును భయకంపితులై తావుల వీడి యొండెసఁ జనిరి. అంత హిరణ్యాక్షుఁడు వార్ధింజేరి తన యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసంబులఁ జెలరేగిన తరంగముల గదాదండంబునఁ గొట్టుచు నవ్వార్ధిం బెక్కు వత్సరంబులు వీరవిహారంబుఁ గావించె. అంత వరుణపాలితంబగు విభావరీనగరంబునకుఁ జని వరుణునిఁ గాంచి నీ వతిబలుండవని ప్రఖ్యాతిఁజెందితివి. నాతో రణంబునకు రమ్మని పరిహాసితోక్తులం బలికెను. వరుణుఁడు శత్రుబలము తనబలము గమనించి శత్రువుతో యుద్ధమున కిది సమయంబుగాదని తాలిమి వహించి ఆర్యా! సంగరంబులు చాలించి శాంతిఁబూని నియమపాలితులమై యున్నవారలము. నిన్నెదిరించ ముకుందునకుఁదక్క యెవ్వరికిని శక్తిలేదు. అతండు వైకుంఠంబున నున్నవాఁడు. నీకు వెఱచి చరించు పిఱికిపందలతోనేమి? అచటికిఁ జనుము. అతఁడు నీ కుతూహలంబుఁ దీర్పఁగలఁడనెను. అంత హిరణ్యాక్షుఁడు వైకుంఠంబునకరుగుచు మార్గమధ్యమున నారదుఁగాంచి నారదా! నేను వైకుంఠంబునకు ముకుందునితోఁ బోరఁ జనుచుంటిని. అతం డట నుండునా! అని యడిగెను. నారదుఁడు మహాత్మా! అతఁడిపుడు వైకుంఠంబున లేఁడు. ధరణిసముద్ధరణార్థము సముద్రములో రసాతలంబున నున్నవాఁడు. వేగిరమునఁ జనుము. యుద్ధ మవశ్యము సంభవించు ననెను.

హిరణ్యాక్షవధ

హిరణ్యాక్షుఁడు గదఁబూని వేగిరంబున జలధింజొచ్చి ధరిత్రి నుద్ధరించు నా వరాహమూర్తిం గాంచి ఛీ ఛీ! భగవంతుఁడన వరాహమా! అని యాసడించి పలుకుచు నావరాహరూపుని గదంగొట్టెను. అప్పు డా వరాహమూర్తి హుంకరించి యుద్ధంబునకుఁ దలఁపడె. అప్పు డా యిరువురకును పోరు ఘోరంబయ్యె. దితికి స్తనంబులనుండి శోణితధారలు స్రవించె. ఆమెయుఁ బతివాక్యంబు తప్పదని వ్యాకులితమానసయై యుండె. అయ్యజ్ఞవరాహ మా హిరణ్యాక్షుఁ బొలియించి దేవతల స్తుతులంది ధరణిసమస్థితిం బొందించి వైకుంఠంబున కరిగె. ధాత స్వాయంభువమనువున కా భూమిం జూపి ప్రజాసంతతుల వృద్ధిబొందించుచు నీ భూమండలంబును బాలింపుమని తనలోకంబునకుఁ జనియె.

కపిలోపాఖ్యానము

కృతయుగంబున బ్రహ్మమానసపుత్త్రుండగు కర్దమప్రజాపతి ప్రజలసృష్టించుటకునై బ్రహ్మను మతినొంది సరస్వతీ నదీతీరమున పదివేల దివ్యసంవత్సరంబులేకాగ్రచిత్తంబున భగవంతునిఁగూర్చి

తపంబొనర్చెను. అంత భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షంబు కాఁగ శబ్దబ్రహ్మశరీరవంతుండగు నాదేవుని వేద వాక్కులస్తుతించి తనకోరిక నిట్లుదెలిపెను.

దేవా! నిన్నుదర్శించియుఁ దుచ్ఛకామంబులఁగోరి భవదీయ మాయామోహితులు సంసార పారావారంబున నిమగ్నులగుదురు. నేనును నట్టికోరికయే కోరుచుంటిని, కాని యది నీ యాజ్ఞాచక్రము ననుసరించుటకేగాని మదీయ కామంబుకొఱకుఁగాదు. ఇంతవరకు మానససృష్టిమాత్రము గావింపఁబడియె. ఇంతటినుండి మిథునసృష్టిగావింప నీదయచే నిచ్చవొడమెడిని. కాన నందుల కనువగు సమానశీలయయిన భార్యం బరిణయంబుగా నపేక్షించి కల్పతరుమూల సదృశంబైన భవదీయ పాద మూలంబు నాశ్రయించితి'నన భగవంతుండు మునివరా! యే కోరికచే నన్నారాధించితివో యది నీకు లభింపఁగలదు. బ్రహ్మమానసపుత్రుండగు స్వాయంభువమనుచక్రవర్తి బ్రహ్మావర్తదేశంబునుబాలించు చున్నవాఁడు. అతఁడు శతరూపాహ్వయభార్యాసమేతుండై భర్తృకామయగు దేవహూతియను కుమార్తెతో నీ పిచటికిరాఁగలండు. ఆ దేవహూతి నీకు ననురూపవయశ్శీలసంకల్పగుణాకర. అద్దానినీవుఁ బరిణయంబుఁగావించు. ఇది మదీయేచ్ఛ. భవదీయమనోరథంబిట్లు సిద్ధించును. ఆమెయందు నీకు సౌందర్యవతులైన తొమ్మండ్రుపుత్రిక లుదయింపఁగలరు. ఆ కన్యకానవకంబునందు మరీచ్యాది మహర్షులు పుత్రోత్పాదనంబుఁ జేయంగలరు. నిష్కాముఁడవగు నీకు దేవహూతివలనఁ బిమ్మట నేను బుత్రుఁడనై జన్మించి తత్త్వసంహిత నుపన్యసింతు ననిచెప్పి యంతర్ధానముఁ జెందె.

దే వ హూ తి క ర్ద ము ల ప రి య ణ ము.

కర్దముఁడు బిందుసరంబున భగవద్వాక్యము నిరీక్షించుచుండ మఱునాఁడు కనకరథారూఢుం డగుచు స్వాయంభువుండు నిజభార్యాసమేతుండై భర్తృవాంఛాపరయైన పుత్రికకుఁ దగినవరు నన్వేషింపఁజాలక తుదకు బిందుసరోవరంబునకుఁ జనుదెంచెను.

కర్దమునకు సాక్షాత్కరించిన భగవంతుని కృపాగసార్ద్రనయనయుగళంబు నుండి యానందబాష్పబిందువులు కురియుటంజేసి సరస్వతీనదీ పరివృతంబగు నా సరోవరంబు బిందుసరోవరంబను నామంబుఁజెందె. అందలి కర్దమప్రజాపతియాశ్రమంబు స్వాయంభువుండు గనుంగొని మిత పరిజనులతోఁజొచ్చి కర్దమప్రజాపతికి సాగిలిమ్రొక్కె. అతండును దనగృహంబునకు విందైవచ్చిన యమ్మనువునాదరించి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులఁ బరితుష్టుఁగావించి పూర్వోక్తంబైన భగవదాదేశంబు సంస్మరింపుచు నమ్మనువునకిట్లనియె. మహాశయా! భవదాగమనంబునకు నిమిత్తంబెయ్యది? అన మునీంద్రునకు నరేంద్రుండిట్లనియె. ఓప్రజాపతీ! దుహితృస్నేహదుఃఖపరిచ్ఛిన్నాంతఃకరణుండనై సకల దేశభ్రమణఖిన్నుండనైన నావిన్నపం బవధరింపుము. ఈ కన్యకామణి నాకూతురు. దేవహూత్యభిధాన. పతిగ నెవ్వరిని వరింపక నారదోక్తంబున మిమ్ము వరింప నభిలషించి యరుదెంచినది. అనురూప గుణశీల విరాజితయగు దీనివరింపుము. ఎట్టివిరక్తులైనను దనయంత లభించు సౌఖ్యంబుల వర్జింపరన నింక రక్తులగు వారు లభ్యంబులగు సౌఖ్యంబులఁద్యజింతురే? అభిమాని తనవేడికోలు ప్రతిహతంబైన యశము, గౌరవముఁజెడుననిబాధపడు. మీరు వివాహేచ్ఛఁ బరఁగుచుంట నెఱింగియే యిచటి కరుదెంచితి. కాన మదీయప్రార్థన వీటిఁబుచ్చక యస్మత్తనూజను వరియింపుడు. అనిన గర్దముండు సంతసంబున నమ్మనువు కిట్లనియె. రాజా! సర్వాంగసుందరియగు నీ కన్యకామణిని కందుకక్రీడా పరవశను సౌధాగ్రస్థితను విమానారూఢుండై యాకాశమునఁజను విశ్వావసుండను గంధర్వనాయకుండుగాంచి మోహావేశంబునఁ గ్రిందంబడెనని విందు. ఇంద్రియ జయుండగు భగవద్భక్తుండుగాక యీ మెను నితరుఁడు బొడఁగాంచ లేఁడనియందురు. అట్టికోమలి యదృష్టవశమునఁ దనంతవచ్చి కామింప వలదనువాఁడుండునె? నాకుం

దగిన యీకన్యకామణినిఁ దప్పక వరియింతుఁ గాని యొకసమయంబు గలదు. సంతానపర్యంతం బీమెతో గృహస్థధర్మము నెఱపి పిమ్మట భగవదాజ్ఞఁ దపంబునకుఁ జనుదు. భగవదాజ్ఞోల్లంఘనంబు సేయరానిదని తెలియరానిది కాదు కదా. అన మనువు భార్యయగు శతరూపయొక్కయు, కుమార్తెయగు దేవహూతి యొక్కయు చిత్తంబు నెఱింగి మునిసమయంబున కియ్యకొని విధ్యుక్తప్రకారంబున సాలంకృత కన్యాదానం బొసంగి విగతచింతాభరుండై దుహితృనియోగవ్యాకులిత స్వాంతుండై కూతుం గౌఁగలించుకొని ధైర్యంబు జెంది నూతనవధూవరుల నాశీర్వదించి శతరూపాసమేతుండై కనక రథారూఢుండై బ్రహ్మావర్తదేశంబునకుం జనె.

తపస్సంపద.

ఇట్లు స్వాయంభువుండు తనకుమార్తెయగు దేవహూతిని కర్దమప్రజాపతికి వివాహంబుగావించి చనినయనంతరంబు దేవహూతియుఁ బతిభక్తిగలిగి శుశ్రూషణంబులు గావించుచుండెను. నిజసేవాయాసకృశీభూతదేహయైయున్న దేవహూతిం గరుణాతరంగితాపాంగుండై కర్దముండు కనుంగొని నా శుశ్రూషణంబున యుష్మద్దేహంబు కార్శ్యంబుఁ జెందె. నీకువలయువరం బేదేనిఁ గోరుకొనుము. క్షణమాత్రంబున నాశనంబులగు నీ తుచ్ఛభోగములఁ జెప్ప నేల ? ఎట్టి దివ్యభోగంబులనైనను మదీయ తపోబలంబున లభింపఁజేయువాఁడ నన సలజ్జయై యాకుంచిత వదనయగుచు మృదుమధురోక్తుల భర్త కిట్లనియె. అనఘా ! భవదీయ ప్రభావవిశేషం బే నెఱుంగనిదానఁ గాను. భవదీయసంయోగవాంఛాపరతం గృశీభూతంబైన యీదేహం బెవ్విధంబున మజ్జనభోజన, పానసుఖంబులం బరితుష్టింబొందు నట్టి, కామశాస్త్రం బుపశిక్షించి యందుల కుచితంబులగు వివిధాంబరాభరణ మాల్యానులేపనమందిరారామప్రముఖ నిఖిలవస్తువిస్తారంబుగావించి కరుణింపుము. అన కర్దముండు నిజయోగమాయాబలంబున దివ్యవిమానంబుఁ గల్పించి దేవహూతికిఁ జూపిన నామెయు సంతసింపకుండుటయెఱింగి సతీమణీ ! నీ వీ జలాశయంబుఁ బ్రవేశింపుము. నీ మనోరథము సిద్ధించఁగలదు. అన పతియాజ్ఞ బిందుసరోవరంబునఁ బ్రవేశించెను.

అంత సర్వాభరణభూషితయై రుచిరసూక్ష్మాంశుకధారిణులు కిశోరవయఃపరిపాకశోభితలు నుత్పలగంధులునగు కన్యకాసహస్రంబుగొలువ నాశ్చర్యపరీత మానసయై కర్దమ తపస్సంపద నుగ్గడించి సరోవరంబువెలువడి నిజపతికిం బ్రణమిల్లె. అంత గర్దముం డానందభరితుండై కన్యకాసహస్ర పరివృతయగు నిజభార్యంగూడి విమానారూఢుండై తారాగణ పరివృత రోహిణీయుక్తుండగు సుధాకరుండుం బోలె విరాజిల్లె.

సంతానప్రాప్తి.

ఇట్లు నిజభార్యావాంఛితంబుఁ బూరింప శతసంవత్సరంబు లనంగకేళీవిహారంబులుసలిపె. యా దేవహూతియందుఁ దొమ్మండ్రుకుమార్తెలం గని కర్దముండు సన్యసింపఁదలంచె. అట్టి పతికోరిక యెఱింగి నాథా ! సంతానపర్యంతంబు గృహస్థధర్మము నెఱపుదునని సమయంబుఁ జేసి యిట్లు కూతుల నొసంగి చనిన వీరు తమంత భర్తలవెతకికొందురె! నాయందు దయయుంచి నాకోరికమన్నించి పుత్రికలను దగినభర్తలకుఁ బరిణయ మొనర్చి నాకు జ్ఞానోపదేశంబు జేయంగలపుత్రునొకనిఁ బ్రసాదించి సన్యసింపుఁడు. చాల కాలంబు మోహంబున నూరక పోయె. ఐహికసుఖంబుల నీహమానె. సత్పురుష సాంగత్యంబున లభింపని మనోరథంబుకలదె ? అనెను. కర్దముండు సంతసించి దేవహూతీ! చింత నొందకుము. అచిరకాలంబున భగవంతుండు నీగర్భమునఁ బ్రవేశించు. వ్రతనిష్ఠందవిలి భగవంతు నారాధింపుము. అతఁడు నీమనోజనిత శంకాగ్రంధి విచ్ఛేదముఁ గావించుననెను. దేవహూతి యానందపరవశయై వ్రతనిష్ఠాపరురాలై హరిని ధ్యానించుచుండెను.

కపిలుని జన్మము.

అంత నా కర్దమ దేవహూతులకు భగవంతుండు పుత్రుండై లోకమానందింప జనించెను. ఆతండె కపిలుండు. అట్టి భగవంతునిదర్శించి కర్దమప్రజాపతికి ధన్యవాదములు సమర్పించుకొనుటకు మరీచ్యాదిమునిగణసమేతుండై బ్రహ్మ చనుదెంచెను. విధాత కర్దముంగాంచి ప్రజాపతీ! భవదీయ తనూభవలఁ బ్రకటశీలవ్రతాచారసంపన్నలైన యీ మరీచ్యాదిమునులకుఁ బెండ్లిఁగావింపుము. అట్లైన ప్రజాసృష్టి వృద్ధిఁబొందఁగలదని చెప్పి కపిలునిస్తుతించి దేవహూతికర్దములకు ధన్యవాదములర్పించి బ్రహ్మ తనలోకంబునకుఁజనియె. కర్దముండు విధాతృవాజ్ఞ మరీచికిఁ గళను, అత్రికి ననసూయను, అంగిరునకు శ్రద్ధను, బులస్త్యునకు హవిర్భువును, బులహునకుగతిని, గ్రతువునకు గ్రియను, భృగువునకు ఖ్యాతిని, వసిష్ఠునకు నరుంధతిని, నథర్వునకు శాంతిని వివాహంబుగావించె. వారును దమతమ భార్యలం గూడి నిజాశ్రమంబులకుఁ జనిరి.

కర్దమ తపోయాత్ర.

కర్దముండు భగవంతుండు తనకుఁ గుమారుండైపుట్టుట యెఱింగి వివిక్తస్థలంబున నా కపిలునికి వందనంబాచరించి యిట్లని స్తుతించె, దేవా! మదీయగృహంబునఁ బూర్వంబునం బ్రతిశ్రుతంబులైన వాక్యంబులు దప్పకుండ ననుగ్రహింప నుదయించితివి. తత్త్వసంహిత నుపదేశించి యిఁక నన్ను ధన్యునిఁగావింపుమని వేడుకొనెను. అంతఁ గపిలుండు కర్దముంగాంచి మునివరా! నాచెప్పంబడిన రీతి నుదయించితి. ఈజన్మ నాకొఱకుఁగాదు. జిజ్ఞాసువులు, మహాత్ములునగు నీవంటి మునులకుఁ దత్త్వసంహిత నుపదేశించుటకే యని తలంపుము. నన్ను భవదీయాంతఃకరణసరోజాతకర్ణికాతలంబున సుస్థిరుంజేసి యింద్రియంబుల నిరసించి మనోనేత్రమునఁ గాంచుచుండుము. అట్లైన మోక్షమునొందెదవని చెప్పెను. కర్దముండు కపిలునికి నమస్కరించి దేవహూతికిఁ గపిలునాశ్రయింపుమని చెప్పి వనంబునకుఁ జనియె.

అచ్చటఁ గర్దముఁడు మౌనమున నిస్సంగుండై పరబ్రహ్మంబును జిత్తంబున నిల్పి యహంకారంబువిడిచి మమత్వంబు నిరసించి సర్వభూతసమత్వంబు భజించి శాంతశేముషీగరిష్ఠుండగుచు నిస్తరంగంబగు వార్ధిచందంబున ధీరుండై నిఖిలప్రపంచమును వైష్ణవమయంబుగాఁ దలంచుచు భక్తియోగంబున భాగవతగతిం జెందె.

దేవహూతి కపిలు ముక్తిమార్గప్రబోధార్థ మాశ్రయించుట.

కర్దముండు వనంబునకుఁ జనినయనంతరంబు మాతృవత్సలుండైన కపిలుండు బిందుసరంబున వసించియుండ దేవహూతి తత్త్వమార్గప్రదర్శకుండైన సుతునింగనుంగొని ప్రజాపతి వచనంబులు దలంచుచు నిట్లనియె. అయథార్థంబులగు నీయింద్రియముల ఘర్షణముచే నజ్ఞానతిమిరావృతనైన నాకు విజ్ఞానోదయము గల్గింప జ్ఞానభాస్కరుండవగు నీవుదక్క మఱెవ్వరుదిక్కు. నే నబలను. నా యజ్ఞానంబెట్లు నివర్తించు, నేనేమిచేయవలయు? ఎయ్యది తెలియవలయు? అడిగి తెలిసికొనుటకును నసమర్థురాలను. కరుణించి వలయు తత్త్వసంహిత నుపదేశింపుమనెను. కపిలుండు మందస్మితవదనారవిందుండగుచుఁ బరమశాంతంబున నిట్లువచించె. జననీ! చిత్తమే భవబంధమునకు నపవర్గమునకుఁ గారణంబగు. ఆచిత్తము సత్త్వరజస్తమోగుణంబుల వికృతిం జెందెనేని భవబంధకారణంబును నారాయణాసక్తమయ్యెనేని మోక్షకారణంబును నగు. మనంబెప్పు డహంకారమమకారరూపాభిమానజాతములగు కామక్రోధాదికలుషవ్రాతంబులచే విముక్తంబై పరిశుద్ధంబగు నప్పుడ దుఃఖరాహిత్యంబగు మోక్షంబు సిద్ధించు. సంగం బింద్రియార్థా ద్యసద్విషయంబుగ నొనర్పఁబడిన జీవునకు

శాశ్వతబంధకారణంబును నంతఃకరణసంయమనహేతుభూతంబైన సద్విషయంబుగ నొనర్పఁబడిన ననర్గళమోక్షద్వారంబును నగుఁ గావున సర్వసంగవివర్జితులగు పరమభాగవతజనుల సంగం బపేక్షణీయము. దుర్జనసంగంబు త్యాజ్యంబు నని పలికెను. దేవహూతి యనఘా! ఏభక్తిచే నేయోగంబుచేఁ జిత్తము నిశ్చలముగ నిష్కళంకముగ మోక్షమార్గముఁబొంద ననువగు పథంబు ననువర్తించు నట్టి తత్త్వమార్గము విస్పష్టముగ స్ఫుటముగ సాకల్యంబుగ మందబుద్ధిని నబలనునైన నాకుఁ దెలియ నానతీయుమనినఁ గపిలుండిట్లనియె.

కపిలుని విజ్ఞానప్రబోధము.

మాతా! భక్తిమార్గంబ సర్వోత్కృష్టము. ముక్తికంటె గరిష్ఠము. దీప్తమగు జఠరాగ్ని భుక్తాన్నము జీర్ణమునందఁజేయునట్లు జన్మకారణమగు లింగదేహమును భక్తియే నాశనముఁజేయఁగలదు. అశాశ్వతములై స్థూలదేహముతో నాశనముఁజెందు ధన, పశు, మిత్ర, వనితాదులపై మమకారముఁ దొలఁగించి భగవంతు నారాధించుచుండిన నతండే భవనీరధినుండి తరింపఁజేయును. ఏవాని నాజ్ఞఁ బంచభూతములు మొదలగునవి యనుసరించి చరించుచుండునో యట్టి భగవంతునియందలి భక్తిని భక్తులు నిర్భయాత్ములై చరింతురు. కాన భగవంతునియందు అక్ష్యము, విశ్వాసము నతని ప్రభావంబుఁ దెలియఁబడుటచే నేర్పడును. ప్రకృతితత్త్వంబు దెలియఁబడుట దాని యయథార్థంబును గోచరం బగును. ప్రకృతిపరుల భేద మెఱింగిన నరులు ప్రకృతిగుణంబుల విముక్తులై హృదయగ్రంధివిచ్ఛేదకము నాత్మదర్శనరూపము నగు మోక్షము వడయుదురు. కాన నట్టి తత్త్వలక్షణముఁ దెలియఁబఱతు వినుము. కర్తృత్వశూన్యుండగు నీశ్వరుండు సాక్షియగుటంజేసి కార్యకారణ కర్తృత్వంబును ప్రకృత్యధీనంబులనియు, సుఖదుఃఖభోక్తృత్వంబులు ప్రకృతివిలక్షణుండయిన పురుషునివనియు నెఱుంగుము. అమ్మా! ప్రకృతి చతుర్వింశాత్మకము. పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశంబులను పంచ మహాభూతంబులును, శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధంబులను పంచతన్మాత్రలును, త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర, జిహ్వా, ఘ్రాణంబులను పంచజ్ఞానేంద్రియంబులును, వాక్పాణిపాద పాయూపస్థములను పంచకర్మేంద్రియంబులును, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను నంతఃకరణచతుష్టయంబును, జతుర్వింశతితత్త్వాత్మకప్రకృతి యనఁబడు. ఇట్టిపురమున శయనించుటవలన నాత్మ పురుషుఁడనఁబడును. క్షేత్రజ్ఞుఁడైన పురుషునితో నిది పంచవింశతి తత్త్వాత్మకంబయ్యె. ప్రకృతిపురుషుల సంగమంబున బింబప్రతిబింబ సామ్యమున మహత్తత్త్వముఁబుట్టె. అందు సత్త్వ, రజ, స్తమోగుణము లుదయించె. క్రియారూపం బునఁ గల్గు నహంకారంబు సాత్త్వికాహంకారము, రాజసాహంకారము, తామసాహంకారము నని త్రివిధంబయ్యె. సాత్త్వికాహంకారంబున నాధిదైవతములగు నగ్ని, సూర్యుఁడు, వరుణుఁడు, నశ్వినీదేవతలు, వాయువు, రుద్రుఁడు, నింద్రుఁడు, హరి, యోషధులు, నదులు, సముద్రములు, మొదలగు దేవతలును రాజసాహంకారంబున నాధిభౌతికంబులగు జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియ, పంచతన్మాత్రాదులు, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాదులు నుదయించె. తామసాహంకారంబున నాధ్యాత్మికము లగు చతురాదిగోళంబులును జనించె. వికృతింబొందిన యహంకారంబున నాకాశగుణకంబగు శబ్దతన్మాత్రయు నందుండి నభమును శబ్దగ్రాహియగు శ్రోత్రమును గలిగె. దైవచోదితమై వికృతిం బొందిన శబ్దతన్మాత్రకంబగు నభంబువలన స్పర్శతన్మాత్రయు, నందుండి వాయువును, స్పర్శసంగ్రహంబగు త్వక్కును గలిగె. స్పర్శతన్మాత్రకవాయువునుండి రూపతన్మాత్రయు నందుండి తేజంబును రూపోపలంభనంబగు చక్షువును గలిగె. రూపతన్మాత్రికతేజమునుండి రసతన్మాత్రయు నందుండి జలంబును రసగ్రాహకంబైన జిహ్వయుఁ బొడమె. రసతన్మాత్రికజలంబునుండి గంధతన్మాత్రయు నందుండి పృథ్వియు గంధగ్రహణంబగు ఘ్రాణంబును గలిగె. కార్యకారణసమన్వయంబున

భూమియందే విశేషము మెండుగఁ గన్పట్టుచుండును. ఇట్టి యండకోశంబునుండి విరాట్పురుషుం డుత్థితుండుగాఁగఁ బ్రథమమున ముఖము వినిర్భిన్నమయ్యె. అందుండి వాణియు, వహ్నియుఁ గలిగె. పిమ్మట నాసలును, నా నాసికారంధ్రములనుండి ప్రాణముతో వాయుతత్త్వమును గలిగె. పిదప నక్షులును, చక్షురింద్రియమును నందుండి సూర్యుండును, ననంతరంబు కర్ణంబులును, శ్రోత్రేంద్రియంబును, దానివలన దిక్కులును విభిన్నంబులయ్యె. అంత రోమకూపంబులును, త్వగింద్రియంబును నందుండి యోషధులునుబుట్టె. పిమ్మట శిశ్నంబును దానివలన రేతంబును నందుండి జలంబును బొడమె. అనంతరము గుదంబును దానినుండి యపానంబును, దానినుండి మృత్యువును గలిగె. తరువాత హస్తంబులును, వానివలన బలమును, నింద్రుండును బిదపఁ బాదములు వానినుండి గతి, హరియుఁ గలిగిరి. పిదప నాడులు విభిన్నంబుకాఁగ నందుండి పూర్ణంబైన రక్తంబును, దానివలన నదులును గలిగె. పదంపడి యుదరంబు నిర్భిన్నముకాగ నందుండి క్షుత్పిపాసలును, వానినుండి సముద్రమును గలిగె. అంత హృదయంబు భిన్నంబుగాఁగ నద్దాన మనంబును నందుండి చంద్రుండును, బుద్ధియు, బుద్ధినుండి చతుర్ముఖబ్రహ్మయుఁ గలిగిరి. అనంతర మహంకారంబున రుద్రుండును, చిత్తంబున క్షేత్రజ్ఞుఁడును గలిగిరి. వహ్ని వాక్కుతో ముఖంబును, వాయువు, ఘ్రాణేంద్రియంబుతో నాసికను, సూర్యుండు చక్షురింద్రియముతో నక్షులను, దిక్కులు కర్ణేంద్రియముతో శ్రోత్రంబులను నోషధులు రోమంబులతోఁ ద్వచంబును జలంబులు రేతంబుతో శిశ్నంబును, మృత్యువపానముతో గుదంబును, హరి గతిచేఁ జరణంబులను, నింద్రుండు బలంబుతో హస్తంబులను నదులు లోహితంబుతో నాడులను, సముద్రుండు క్షుత్పిపాసలతో నుదరంబును బ్రవేశించెను. చంద్రుఁడు మనస్సుతో, బ్రహ్మ బుద్ధితో, రుద్రుఁ డహంకారముతో, క్షేత్రజ్ఞుఁడు చిత్తముతో హృదయమును బ్రవేశింప విరాట్పురుషుం డుత్థితుండయ్యెను. ఇటు లా యాత్మ పరధ్యానమున నజ్ఞానమున మాయను చేర్పడిన ప్రకృతి నిశ్చలత్వమున, సుజ్ఞానమున మాయావిరహితత్వంబునఁ గానరాకుండు. ప్రసుప్తుండగు పురుషుని ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధు లెవ్వండులేక యుత్థాపనంబుజేయ సమర్థంబులు గాకుండునో యా ప్రత్యగాత్మను యోగప్రవృత్తమైన బుద్ధిచేతను, భక్తిచేతను, విరక్తిచేతను, జ్ఞానంబుచేతను నెఱింగి యాత్మయందుఁ జింతింపనగునని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

ఇట్లు ప్రకృతియందుఁ బ్రతిబింబించిన పురుషుఁడు ప్రకృతిస్థుఁడయ్యు నంబుబింబితుండగు సూర్యుఁడుంబోలెఁ బ్రాకృతగుణకదంబంబువలన నిర్లిప్తుండైయుండు. వాస్తవమున లేనిదయ్యు విషయముల ధ్యానించు పురుషునకు స్వప్నమందు మతిని భ్రమపెట్టు నర్థాగమమువలె సంసృతి నివృత్తి గాకుండు. కాన జననీ! చిత్తము సత్పథమున నడపుమ నంతకంతకుఁ దీవ్రతఁగాంచు భక్తిచేతనో విరక్తిచేతనో యాచిత్తమును వశ్యముఁజేసికొనఁదగు. బలవదింద్రియనిగ్రహసాధకంబులగు యమనియమాదులఁగాని ధ్యానసముపార్జిత సంయమనంబుగల భక్తింగాని మనంబున నేకాగ్రత లభింపఁజేత తత్త్వజ్ఞానంబున మోక్షముం బడయనగు ననిన దేవహూతి కపిలున కిట్లనియె.

మహాత్మా? బ్రహ్మస్వరూపా! ప్రకృతిపురుషు లన్యోన్యాశ్రయులగుటంబట్టి నిత్యులగుటం జేసియుఁ బ్రకృతి పురుషు నెప్పుడు విడువకుండుంగదా. పృథివికి గంధంబువోలె, జలంబులకు రసంబువోలె, పరమపురుషునకుఁ బ్రకృతి వ్యతిరిక్తంబుగాకుండు. అకర్తయైన పురుషునకు గుణాశ్రయంబైన యీ కర్మబంధం బెట్లుకలిగె, తత్త్వజ్ఞానంబుచే సంసారరూపంబైన భయంబు నివృత్తంబయ్యెను బ్రకృతిసంబంధంబు నివృత్తిగామింజేసి క్వాచిత్కముగ వెండియుఁ దోఁచుచుండు. ఇట్లు ప్రకృతి గుణంబులు సన్నిహితంబులైయుండ వీనినుండి కైవల్యంబుక్షిపురుషున కెట్లుప్రాప్తించుఁ దెల్పుమనఁ గపిలుం డిట్లనియె.

దేవహూతీ! స్వస్వర్ణంబునను నిష్కామకర్మను నమలినహృదయంబునను భగవద్భక్తిని, జ్ఞానంబునను, తపంబునను, యోగంబునను నాత్మసమాధిని నహర్నిశంబు లగ్నికిం గారణంబైన యరణిని బోలెం జిత్తంబును దగుల్పం జేసినం బుటమిడిన బంగారమున మాలిన్యంబులుం బలెం బ్రకృతిగుణంబులు మందగించి పురుషున కశుభంబునొసంగం జాలకయుండు. స్వప్నావస్థం బొందిన పురుషునకు స్వప్న దృశ్యప్రకృతి బాధకల్గించునట్లు జాగ్రదవస్థం బొందిన పురుషుని బాధించదుగదా. తిరుగలి నడిమిరాటి నాశ్రయించుకొనియున్న గింజలు నలుగక మిగిలినవి రాతియొత్తిడి నలిగిపోయినట్లు భగవంతు నాశ్రయించుకొన్న జీవులును బ్రకృతియొత్తిడి బాధనొందవు. **మాతా!** భక్తిమార్గము, తత్త్వలక్షణము కొలదిగ నుపదేశించితి. యోగమార్గమునుగూడ విశదపఱతు సావధానచిత్తవై యాకర్ణింపుము. యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, సమాధుల నెడు నష్టాంగయోగంబుల నెఱింగి మనంబును బ్రగుదింపవలయు. స్వధర్మాచరణము, శాస్త్రనిషిద్ధ కర్మపరిత్యాగము, యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టి, సాధుసేవ, గ్రామ్యనీచధర్మనివృత్తి, మోక్షధర్మరతి, మితాహారసేవ, నిర్జనప్రదేశసుఖావాసము, అహింస నవలంబించుట, సత్యము, నస్తేయముం అన, దొంగతనము చేయకుండుట (తనకెంతె యర్థం బుపయోగించు నంతె యర్థంబుమాత్రము స్వీకరించుట) బ్రహ్మచర్యము, తపశ్శౌచములు, స్వాధ్యాయపఠనము, మౌనము, నాసనజయము, మానసస్థైర్యము. ప్రాణాయామము, మనస్సునింద్రియవిషయములవలనమరలించి హృదయమందు నిలుపుట, సత్యవిశ్వాసములతోంగూడినభగవద్ధ్యానముం గలిగి ఋజుకాయుండై ప్రణవమార్గంబునం గుంభక, రేచక, పూరకంబులం గోశశోధనంబుం జేసి చంచలంబయిన చిత్తంబును స్థిరపఱుపవలయు. ఇట్లు ప్రాణాయామమను పావకునివలన వాత పిత్త, శ్లేష్మంబు లను దోషంబుల భస్మంబుంగావించి ధారణచేం బాపంబులను బ్రత్యాహారంబుచే సంసర్గంబులను, రాగంబులను దమనపఱచి ధ్యానంబుచే సత్త్వాదిగుణంబుల నివారింపవలయు. జితశ్వాసుండైన యోగిమనంబు వాయ్వగ్నులచేం గరిగించంబడిన లోహంబుంబోలె నచిరకాలంబున రజోవిరహితంబై మాలిన్యంబువిడుచు. నిశ్చలధ్యానమునంగూడిన యోగిదేహము మద్యపానంబున నొడలు తెలియక యున్నవాని వస్త్రముదిగజారిపోవునట్లు దిగంజారిపోవును. తానున్నచోటినుండియే నాసిక గాలిచేం గొనిరాబడిన పరిమళము నాఘ్రాణించునట్లు యోగరతమైన మనము తనంతం బ్రత్యగాత్మను బొందును. పరకాయంబుననున్న తన్నుశత్రువుగ భావించుట ప్రతిబింబమునుగాంచి ద్వేషించుట వంటిదిగ భావింపుము. కాన నభేదదర్శికావలెను. గాలిచేం జాలితమయ్యు మేఘము పవనశక్తి గుర్తించనట్లు జగము కాల స్వరూపుండగు భగవంతునిచేం గదలింపంబడుచున్నను వాని ప్రభావ మెఱుంగంజాల కున్నది. జీవుం డజ్ఞానంబున స్థూలదేహసంబంధములగు పుత్ర, మిత్ర, కళత్ర, ధనాదులంగాని రాగ ద్వేషాది జనితమానసికప్రకృతిగల సూక్ష్మదేహంబునుగాని గమనించక దానియందలి మోహంబునం బ్రకృతిని యథార్థంబుగందలంచి తన్నుమఱచి బాధలనొందుచుండును. స్థూలదేహంబున నానావిధ సంసారతాపంబు లనుభవించి స్థూలదేహవిముక్తిని, సూక్ష్మశరీరమున నరకాదియాతనలంబొంది కారణ శరీరంబున జన్మంగాంచి బాల్య, యౌవన, కౌమార, వార్ధక్యంబుల ననేకసుఖాభాసంబులగు కష్టంబుల నొందుచుండును. ఇట్లు బ్రహ్మంబహంకారరూపకంబై త్రివిధంబును, భూతాత్మకంబై పంచ విధంబును, నింద్రియాత్మకంబై యేకాదశవిధంబునునైయుండు. జీవరూపుండైన విరాట్పురుషుండు జీవశరీరంబగు బ్రహ్మాండంబునం దోంచుచుండు. ఈ పరబ్రహ్మంబును శ్రద్ధాభక్తి యోగాభ్యాసంబుల చేత నిత్యంబు సమాధియుక్తచిత్తుండును, నిస్సంగుండును, విరక్తుండునైనవాండు గాంచుచుండు.

తల్లీ! ప్రకృతి పురుషతత్త్వ మెద్దాన ద్యోతకమగుచుండునో యట్టి పరమపవిత్రము బ్రహ్మవబోధ మనగు జ్ఞానమును దెలిపితి. అవ్యక్తగతియగు కాలంబు జీవులకు నుత్పత్తినిధనంబులం గల్పించుచుండు.

అవిద్యాకర్మనిర్మితంబులగు బహువిధంబులైన సంసారంబులు జీవునకుఁ గల్గుచుండు. ఆ సంసారంబునం జొచ్చి జీవుం డాత్మగతి నెఱుంగకుండును.

అమ్మా! ఇది పరమరహస్యమైనది. కాన నీ సాంఖ్యయోగమును, ఖలమతికి, నవినీతునకు దురాచారునకు, డాంబికునకు, మూఢాత్మునకు, లోలాత్మునకు, గృహాలూఢచిత్తునకు, భక్తద్వేషికి, నభక్తునకుఁ జెప్పఁగూడదు. శ్రద్ధధానుఁడు, శాంతమతి, భూతసఖుఁడు, ననసూయుఁడు, బుద్ధిశాలి, జాతవైరాగ్యుఁడు, సువినీతుఁడు, శుచి, హితుఁడు, భగవత్సేవాభిరతుఁడు, భక్తుఁడునైనవానికి మాత్రము జెప్పఁదగు ననెను. కపిలుని సూక్తులు విని దేవహూతి మోహమువిడిచి కపిలుని కెఱఁగి స్తుతించి కర్దమాశ్రమమందలి సమస్త వైభవములఁ ద్యజించి కపిలుని హృదయమున ధ్యానించుచు, జీవభావంబు తొలంగుటంజేసి వీతక్లేశయై నిర్వృతిఁజెంది గుణభ్రాంతిరహితయై జాగ్రదవస్థఁబొందిన వ్యక్తి స్వప్నదృష్టపదార్థంబుంబోలె ముక్తకేశము గతాంబరము దైవగుప్తమునగు దేహంబుఁ దెలియకుండె. ఇట్లు దేవహూతి సిద్ధిఁబొందె. ఆ ప్రదేశము సిద్ధిపదనామకంబగు పుణ్యక్షేత్రంబయ్యె. ఆ దేవహూతి శరీరము పుణ్యస్రవంతియై సిద్ధసేవితయై విరాజిల్లె.

కపిలుండును దల్లియాజ్ఞఁగొని యాశ్రమము విడిచి యీశాన్యదిక్కుఁగ జనియె. విదురా! నీ యడిగిన సాంఖ్యాచార్యుండగు కపిలుని వృత్తాంతము వినిపించితి నని మైత్రేయుండును, మైత్రేయుం డిట్లు విదురునకుఁ జెప్పెనని శుకుండు పరీక్షిన్మహారాజునకును శుకుండిట్లు చెప్పెనని సూతుఁడు శౌనకాది మహామునులకును జెప్పిరి.

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము.

రచయితలు:— శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, శ్రీ గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులు, "శ్రీరామ నృసింహమూర్తికవులు," అను శ్రీ గంధం శ్రీరామమూర్తి, శ్రీ ఇట్టెంకి నరసింహమూర్తులు.

వీర లాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ఉభయభాషాప్రవీణ పట్టభద్రులై ప్రఖ్యాతిఁ గాంచిన శ్రీ గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులై ఆంధ్రరాష్ట్ర పశ్చిమగోదావరీ మండల స్థానికోన్నత పాఠశాలలఁ బ్రథమశ్రేణి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగ సుమా రిరువది సంవత్సరములు పనిచేసి యనేక స్వతంత్ర, అనువాద గ్రంథముల రచించి వ్యాసకృత సంస్కృత శ్రీ మద్భాగవతానువాద పద్యకావ్యరచనకుఁ బూనుకొని కృతకృత్యులు కాఁగలుగుట వీరి పూర్వజన్మ సుకృతవిశేషమని చెప్పనొప్పును.

అందలి ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ స్కంధములుకల ప్రథమసంపుటముఁ జూచితి. అందు వీరికిఁగల పాండిత్యప్రకర్షయు ననన్య సామాన్యమగు నాధ్యాత్మికానుభవమును ద్యోతకమగుచున్నవి. మఱియు మూలానుసరణముగనుండుట, మక్కికిమక్కిగగాక తెలుగునుడికారమునకు భంగపాటులేని చక్కని భాషకలిగి యుండుట, సలక్షణముగ లక్ష్యగ్రంథముగనుండుట, ఏపద్యమునకాపద్యమే సంపూర్ణార్థ బోధకముగనుండుట, షష్ఠ్యంతములు కృతిపతులు వంశవృక్ష వర్ణనలు మొదలగు నాంధ్రకవుల పరిపాటి చీకాకులేకుండుట, ఏదో వచనముగ వ్రాసి శ్రమకుఁ బ్రాలుమాలి మ్రొక్కు చెల్లించుకొన్నట్లుకాక యాయా జ్ఞాపకముంచుకొనఁదగుతావుల పద్యములనే సక్రమముగవ్రాయుట, దురభిమానపూర్వకపద్యములఁ జొప్పింపకుండుట, తిక్కనశైలివలె పదమధ్యయతులు వచనరూపకపద్యములు కలిగియుండుట, భాషాడంబరమున భావలోపములఁ గప్పిపుచ్చకుండుట, సంస్కృతమునన్నది యర్థమునఁ దికమకపడి వచనమునను విషయము సుబోధకమగు ఫక్కిని వ్రాయలేనిచోట్లు తెలిసినభావమైనను పద్యమునఁబట్టించలేక వదలివేయు నిరంకుశ నీరసత్వము యసభ్య శృంగారవర్ణనలు లేకుండుట మొదలగు మంచివిషయములెన్నేని కన్పించుచున్నవి. మొదట యుపోద్ఘాతము భాగవతపురాణోపోద్ఘాతమనుటకుఁ దగియున్నది. కథా సంగ్రహము గ్రంథపఠనమున కభిరుచిఁ గల్గించుచున్నది. అధ్యాయవిభజనము, అధ్యాయమందలి విషయమున కంత కొంకే

యొకశ్లోకిక మొదటనేయుంచుటయు, నాయాసందర్భముల శుకుఁడు, సూతుఁడు, విదురుఁడు, మైత్రేయుఁడు, బ్రహ్మ, రాజు, ఈ మొదలగు శీర్షికలవలన నెవరివాక్యమైనది తేలికగ తెలిసికొనవీలుకలిగియు పాఠకుల కెక్కువ యుపకరించుచున్నది. అశ్వత్థామ పరాభవము, భీష్మస్తుతి, కృష్ణ నిర్యాణము, బ్రహ్మస్తుతి, విదురమైత్రేయ సంవాదము, యజ్ఞవరాహావతారచరిత్రము, కపిలోపాఖ్యానము మొదలగు ప్రసిద్ధ ఘట్టము లందలి కొన్ని పద్యముల నీక్రింద నుదహరించుచున్నాఁడను. అందలి శైలి, అనువాద లక్షణము మొదలగు సర్వవిషయములఁ బ్రాజ్ఞులు గమనింతురుగాక.

ప్రథమస్కంధము.

ఉ. ఆగమకల్పకక్షితిరుహంబునఁ బండి శుకాననచ్యుతం
బై గణనీయమున్ రసమయం బమృతద్రవసమ్మితంబు నౌ
భాగవతాఖ్య సత్ఫలము భావుకులార! రసజ్ఞులార! స్వే
చ్ఛాగతిగ్రోలుఁడయ్య భువి సారెకు నామరణాంతముం దమిన్. 3

శ్లో॥ నిగమ కల్పతరోర్గళితం ఫలం, శుకముఖాదమృత ద్రవసమ్మితమ్
పిబత భాగవతం రస మాలయం, ముహు రహో! రసికా భువి భావుకాః॥

మ. భగవంతుండగు బాదరాయణుఁడు విద్వల్లోకముఖ్యుండు ము
న్నగనై వేనినెఱింగె బ్రహ్మవిదు లన్యుల్ మానులుం గేవలం
బగు ధీయుక్తి నెఱింగిరో స్తుతమతీ! యా సర్వముం దత్కృపన్
దగుచందంబున నీ వెఱింగితిగ సూతా! ధీవిశేషాన్వితా. 7

ఉ. స్నేహసమభ్యుపేతుఁడగు శిష్యునకున్ గురువుల్ గడంగి సం
దేహము నుజ్జగించి యుపదేశముఁ జేయుచునుంద్రు తన్మనో
మోహమువాయునట్లు పరిపూర్తిగ గుహ్యమునైనఁగాని సూ
తా! హరిపాదభక్తి కలితా! యెఱిఁగింపుము మాకు నీ వటుల్. 8

శ్లో॥ యానివేదవిదాంశ్రేష్ఠో,భగవాన్ బాదరాయణః
అన్యే చ మునయ సూత!, పరాపరవిదో విదుః॥

శ్లో॥ వేత్థత్వం సౌమ్య! తత్సర్వం,తత్వత స్తదనుగ్రహాత్
బ్రూయు స్స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య,గురవో గుహ్య మప్యుత॥

మ. అనుపేతుండు నపేతకృత్యుఁడును సన్న్యస్తుండునై పోవు నె
వ్వని ‘పుత్రా’యనుచున్ విరాళి వెతమై వ్యాసుండు బిల్వం బ్రతి
ధ్వనులం దన్మయతంబొనర్చెఁ దరుసంతానంబు లమ్మానినా
థుని సద్బోధుని బాదరాయణి భజింతున్ సర్వభూతాత్మగున్. 21

శ్లో॥ యం ప్రవ్రజంత మనుపేత మపేతకృత్యం, ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ
పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదు, స్తం సర్వభూతహృదయం
మునిమానతోఽస్మి॥

చ. అమలినమానసుల్ పరమహంస లెటన్ విహరింపకుంద్రొ లో
కముల సదా పునీతములుగా నొనరించెడు వాసుదేవు స
ద్విమలయశం బెటం బరిఢవిల్లకయుండునొ యట్టి వ్యర్థ వా
క్యమది యుదాత్తచిత్ర పదమయ్యును వాయసతీర్థతుల్యమా. 123

శ్లో॥ నయద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో, జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్
త ద్వాయసంతీర్థ ముశంతి మానసా, నయత్ర హంసా విరమంత్యుశిక్షయాః॥

ఉ. మాని స్వధర్మమున్ విభునిమంజుపదాంబుజమున్ భజించు చ
ద్దాన నపక్వుఁడౌచుఁ బతితత్వముఁజెందిననే నమంగళం
బౌనె యొకించుకంత? పరమాత్ము హరిన్ భజియింపకున్న నే
దే నొక యర్థ మీఁగలుగునే పరికింప స్వధర్మ మేరికిన్. 129

శ్లో॥ త్యక్త్వా స్వధర్మం చరణాంబుజం హరే, ర్భజ న్నపక్వోఽథప తేత్తతోయది
యత్ర క్వవా భద్ర మభూ దముష్యకిం, కోవార్థ ఆప్తో భజతాం స్వధర్మతః॥

గీ. నిరపరాధుల బాలురనిద్రితులను, బలిమిమై నిశిఁజంపె నీబాలిశుండు
బ్రాహ్మణాధము నితనిఁ గాపాడఁదగదు, సంహరింపుము పార్థ! నిస్సంశయముగ.

క. మత్తుని జడునిన్ సుప్తుఁ బ్రమత్తుని, బాలునిఁ, బ్రపన్నుమగువ, విరథు, ను
న్మత్తుని, భీతుని, రిపునే, నుత్తమధర్మజ్ఞుఁ డాత్మనొల్లఁడు చంపన్. 204

శ్లో॥ మైనం పార్థార్హసి త్రాతుం, బ్రహ్మబంధు మిమం జహి
యోఽసావనాగసః సుప్తా, నవధీ న్నిశి బాలకాన్॥

శ్లో॥ మత్తం ప్రమత్త మున్మత్తం, సుప్తం బాలం జడం స్త్రియం
ప్రపన్నం విరథం భీతం, న రిపుం హంతి ధర్మవిత్॥

మ. సరహస్యంబగు చాపవేదమును నిస్తంద్రప్రయోగోపసం
హరణోపేత మహాస్త్రకోటియు యదీయానుగ్రహప్రాప్తిఁ జా
తురిమై నేర్చితొ! నీవు పూజ్యుఁడగు నాద్రోణుండు పుత్రాకృతిన్
బరగెం జూ మనప్రోల నేఁ డిచట నశ్వత్థామనామంబునన్. 212

ఉ. ఆతని ధర్మపత్నియుఁ దదర్ధశరీరము వీరమాతయున్
బూతచరిత్రమైన కృపిపుత్రునిమిత్తము భర్తతోడ వి

ఖ్యాతిగ వహ్నిలోఁబడకయక్కట! యున్నది యింటఁగాన నా
రీతియెఱింగియే స్తనికరింపుఁడు సమ్మతి గౌతమీసుతున్. 213

శ్లో॥ సరహస్యో ధనుర్వేదః, సవిసర్గోప సంయమః
అస్త్రగ్రామశ్చ భవతా, శిక్షితో యదనుగ్రహాత్॥

శ్లో॥ స ఏష భగవాన్ ద్రోణః, ప్రజారూపేణ వర్తతే
తస్యాత్మనోఽర్ధం పత్న్యస్తే,నాన్యగా ద్వీరసూః కృపీ॥

చ. చెలువునిమాటచే నుభయసేనలమధ్యను దక్షిణంబ తే
ర్నిలిపి విరోధిసైనికవరేణ్యులయాయువు లెల్ల వాడి చూ
పుల హరియించుచున్ విజయమున్ వడిఁగ్రీడికిఁ గల్గఁజేయు నా
హాలఁ జెలువారు పార్థసఖునందు సదా రతి నాకుఁ గల్గెడున్. 301

శ్లో॥ సపది సఖివచోనిశమ్య మధ్యే, నిజపరయో ర్బలయో రథం ప్రవేశ్య
స్థితవతి పరసైని కాయు రక్ష్ణా, హృతవతి పార్థసఖే రతి ర్మమాస్తు॥

చ. అవనిభరంబుఁదీర్చుటకునై యనిలుండునుబోలెఁ దాను గౌ
రవకులమందు భీషణతరంబయి క్రాలెడు నక్షువంశవ
హ్నివెలుఁగజేసినట్టి జగదీశు శ్రితార్తి హరాంఘ్రిఁ గృష్ణు నా
దవు హృదిఁ గౌఁగిలించుకొనియల్లన వీడెద మర్త్యదేహమున్. 308

చ. ఇనుఁడొకరుం డనేకుల కనేకవిధంబులఁదోఁచునట్టి మా
ద్రిని నిజకల్పితాఖిల శరీరి నికాయహృదంతరస్థితుం
డు నజుఁడు సర్వలోకవిభుఁడుం బరమాత్ముఁడునై నయట్టి యా
తని నెఱుఁగంగఁగంటి నెడదంగల మోహములెల్లఁబాయఁగన్. 309

శ్లో॥ క్షితిభరమవరోపితుం కురూణాం, శ్వసన ఇవాసృజ దక్షువంశవహ్నిమ్
తమిమమహమను వ్రతార్తిహాంఘ్రిం, హృది పరిరభ్య జహామి మర్త్యనీడమ్॥

శ్లో॥ తమిమమహమజం శరీరభాజాం, హృది హృది ధిష్ఠిత మాత్మకల్పితానాం
ప్రతిదృశమివ నైకధార్కమేకం, సమధిగతోఽస్మి విధూత భేదమోహః॥

చ. సకియరో! యేవ్రజాంగనలుస్వాంతము లచ్యుతునందుఁజేర్చి పా
యక మధురాధరామృతముసనానుచుఁ దన్మయతం జరింత్రో య
మ్మకచెల! వారు శ్రీహరి నర్మచ్చలుచేసినవారెసుమ్ము త
ప్పక తొలిజన్మమందుఁ గడుభక్తి వ్రతాదుల నాచరించుచున్. 335

శ్లో॥ నూనం వ్రతస్నానహుతాదినేశ్వరః, సమర్చితో హ్యస్య గృహీతపాణిభిః
పిబంతి యాః సఖ్యధరామృతం ముహుః,ర్వ్రజస్త్రియః సంముముహు ర్యదాశయాః॥

చ. అనఘుఁ డజాతశత్రుఁడు మహామహిమాన్వితుఁడైన కృష్ణుపైఁ
దనకుఁగలట్టి స్నేహము కతంబునఁజేసి తదీయవిద్విష
జ్జనములనుండి శంకగొనుచుస్వాంతముతోఁ జతురంగయుక్తమై
తనరెడు సైన్యముం బనిచెఁదత్పరి రక్షణపొంటె వెంబడిన్. 338

శ్లో॥ అజాతశత్రుః పృతనాం, గోపీథాయ మధుద్విషః
పరేభ్యః శంకితః స్నేహా, త్ప్రాయుజ్క్త చతురంగిణీం॥

చ. ఉరురవకారియౌచు ధవళోదరమైనదరంబు శ్రీధరా
ధరమణిరాగరక్తిమయుతంబయి తత్కమనీయపాణితో
యరుహపుటంబునంబరఁగి య త్తఱి శోభిలె నబ్జమండ మం
దరుదుగఁగూయుచున్న కలహంసవతంసము వోలె లీలమై. 342

శ్లో॥ స ఉచ్చకాశే ధవళోదరోదరో,ప్యురుక్రమ స్యాధరశోణ శోణిమా
దధ్మాయమానః కరకంజసంపుటే, యథాబ్జమండే కలహంస ఉత్స్వనః॥

ఉ. చారుసితాతపత్ర మృదుచామరమండితుఁడై పురాంగనా
పేరితపుష్పవృష్టులు పయింబడుచుండఁ బిశంగచేల మిం
పారఁగఁ గంఠసీమ వనమాల చెలంగఁగ సూర్యచంద్రివృ
త్తారిధనుస్తటిల్లతలసనంబుదుఁడుంబలె శౌరి యొప్పెడున్. 359

శ్లో॥ సితాతపత్ర వ్యజనై రుపస్కృతః, ప్రసూనవర్షై రభివర్షితః పథి
పిశంగవాసా వనమాలయా బభౌ,ఘనో యథార్కోడుపచాపవైద్యుతైః॥

శా. ఏ పూఁబోండ్ల గభీరభావపిశునాహీనోల్ల సద్హాసల
జ్జోపేతాక్షి విలాసపాతమున మోహాదిక్షుణ్ణుడై కంతుఁడున్
జాపంబున్ విడనాడి లోఁబడునొ యాచంద్రాస్యలుం గృత్రిమ
వ్యాపారంబులఁ గృష్ణుడెందము మథింపంజాలరై రింతయున్. 367

శ్లో॥ ఉద్దామభావపిశునామలవల్గుహాస, వ్రీడావలోకనిహతో మదనో౽పి యాసాం
సంముహ్య చాప మజహా త్ప్రమదోత్తమాస్తా, యస్యేంద్రియం విమథితుం
కుహకైర్న శేకుః॥

గీ. తాను గర్భదృష్టుని నాత్మఁదలఁచికొనుచు, నిందు నరులనెల్లరను బరీక్షఁజేసెఁ
గానఁ దలఁపఁబరీక్షిత్తునా నితఁడు సమస్తలోకమునందు విఖ్యాతుఁడయ్యె. 385

శ్లో॥ స ఏష లోకే విఖ్యాతః, పరీక్షిదితి యత్ప్రభుః
గర్భదృష్ట మభిధ్యాయ, న్పరీక్షేత నరే ష్విహ॥

ఉ. వన్నెఁ దొఱంగినట్లు కనవచ్చుచునుంటివి నాదుచూడ్కి కో
యన్న! భవచ్ఛరీరము దనామయమై పొలుపారుచున్నదే?
మన్ననమాని నిన్ను నవమానముఁ జేసిరొ? యెల్లబంధువుల్
ఖిన్నమనస్కుఁ జేసి తమగేహములం జిరకాల ముండుటన్. 457

చ. అతిపరుషాప్రియశ్రుతిభయావహవాక్యకశాభి ఘాతతా
డితమతివైతొ? యిట్లటమటింతువు యాచకకోటికిం బ్రతి
శ్రుతమగు నర్థముం బలుకుచొప్పున నీక దురాశపెంపునన్
వితథులఁ జేసి నెట్టితివా? వీరవతంసమ! నాకుఁ జెప్పుమా. 458

శ్లో॥ కచ్చిత్తేఽనామయం తాత!, భ్రష్టతేజా విభాసి మే
అలబ్ధమానోఽవజ్ఞాతః, కింవా తత్రచిరోషితః॥

శ్లో॥ కచ్చిన్నాభిహతోభావై, శ్శబ్దాదిభి రమంగళైః
నదత్తముక్త మర్థిభ్యః, ఆశయా యత్ప్రతిశ్రుతమ్॥

మ. ఘనరాజన్య రథాభియుక్తసముదగ్ర ద్రోణభీష్మార్కనం
దనశల్యాది చమూసమూహములలోనాముందఱన్నిల్చి స్యం
దనమధ్యస్థితయోధనాథుల సముద్యన్మానసోత్సాహ శ
క్తిని దేజంబును నాయువుం జెఱుచుఁ జూడ్కిన్ శౌరి నన్ దేర్చుచున్. 476

శ్లో॥ యో భీష్మకర్ణగురుశల్య చమూష్వదభ్ర, రాజన్యవర్య రథమండలమండితాసు
అగ్రేచరో మమవిభో రథయూథపానా,మాయు ర్మనాంసిచ దృశాసహఓజఆర్ఛత్॥

గీ. అట్లె మధురాపురంబున నా నృపుండు, శూరసేనకుమారు వజ్రుని నిలిపియు
నేమమలరఁ బ్రాజాపత్యనామకేష్టిఁ, జేసి తనయందు నగ్నులఁ జేర్చికొనియె. 496

శ్లో॥ మధురాయాం తథా వజ్రం, శూరసేనసుతం తతః
ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టి, మగ్నీనపిబ దీశ్వరః॥

సీ. సత్యంబు దయయును శౌచంబు క్షమయును, ద్యాగంబు సంతోషమార్జవంబు
శమము దమంబును సమత తపంబును, శ్రుతముఁ దితిక్షయు స్స్మృతి యుపరతి
జ్ఞానంబును విరక్తి శౌర్య మైశ్వర్యంబు, బలము తేజంబుఁ గౌశలముఁ గాంతి
ధృతి మార్దవము స్వతంత్రతయుఁ బ్రాగల్భ్యంబు,వినయ శీలములు గభీరతయును
గీ.సహము బలము భగంబు నోజంబు స్థిరత,యాస్తికత కీర్తిమా నానహంకృతులును
నరులమహిమఁ బెంచెడు బహ్వోతరగుణములు,నిచ్చలుం గృష్ణునందివి నిల్చియుండు.

శ్లో॥ సత్యం శౌచం దయా క్షాంతి,స్త్యాగ స్సంతోష ఆర్జవమ్
శమో దమ స్తప స్సామ్యం, తితిక్షోపరతి శ్శ్రుతమ్॥

శ్లో॥ జ్ఞానం విరక్తి రైశ్వర్యం, శౌర్యం తేజో బలం స్మృతిః
స్వాతంత్ర్యం కౌశలం కాంతి, ర్ధైర్యం మార్దవ మేవచ॥

శ్లో॥ ప్రాగల్భ్యం ప్రశ్రియ శ్శీలం, సహ ఓజో బలం భగః
గాంభీర్యం స్థైర్య మాస్తిక్యం, కీర్తి ర్మా నోఽనహం కృతిః॥

శ్లో॥ ఏతే చాన్యేచ బహవో, యస్మిన్నిత్యాం మహాగుణాః
ప్రార్థ్యా మహత్త్వ మిచ్ఛద్భి, ర్నవియంతిస్మ కర్హిచిత్.

సీ. అని సమభ్యర్చితుండయి యప్పుడు కలికి, ద్యూతంబుఁబానంబుఁదోయ్యాలులును
బ్రాణివధంబునాఁబరఁగు చతుర్విధా, ధర్మంబుల నొసంగెస్థానములుగఁ
గ్రిమ్మఱ యాచింపఁగాంచనంబునొసంగె, నవ్వానివలన నొయ్యాన ననృతము
మదము కామంబునుఁనుతి రజంబును బంచ,మమగు వైరమును సంభవములయ్యె
గీ. ఔత్తరేయదత్తముల నీనైదుస్థాన,ముల నధర్మప్రభవుఁడగుకలిగ్రహించి
యా నృపాలునాదేశముఁనాదలన్ ధ,రించి వసియించె నో ద్విజశ్రేష్ఠులార! 565

శ్లో॥ అభ్యర్థిత స్తదా తస్మై, స్థానాని కలయే దదా
ద్యూతం పానం స్త్రియ స్సూనా, యత్రాధర్మ శ్చతుర్విధః॥

శ్లో॥ పునశ్చ యాచమానాయ, జాతరూప మదా ద్విభుః
తతోఽనృతం మదః కామో, రజో వైరంచ పంచమమ్॥

శ్లో॥ అమూని పంచస్థానాని, హ్యధర్మప్రభవః కలిః
ఔత్తరేయేణ దత్తాని, న్యవసత్తన్ని దేశకృత్॥

ద్వితీయస్కంధము.

చ॥ ఖర ముర కేశ్యరిష్ట నరక క ద్వివిద ద్విప సాల్వ కంస శం
బర యవన ప్రలంబ శిశుపాల జరాసుత దంతవక్త్ర ద
ర్దుర వృష మల్ల పల్వల విదూరథ పౌండ్రక రుక్మిముఖ్యులౌ
సురరిపుకోటులం దునిమి శోభనముం గలిగించు నర్వికిన్. 135

మ॥ కలనన్ విక్రమశాలులై యెసఁగు లోకఖ్యాతు లుద్యచ్ఛరా
సులు కాంభోజక మత్స్య సృంజయ కురుక్షోణీపతుల్ కేకయుల్
బలభీమార్జున కైతవాఖ్యుఁడగు నాపద్మాక్షుచే సత్కళా
నిలయంబైన వికుంఠధామము నయాన్వీతంబుఁబ్రాపిం త్రొగిన్. 136

శ్లో॥ యే చ ప్రలంబ ఖర దర్దుర కేశ్యరిష్ట,మల్లేభ కంస యవనాః కుజ పౌండ్రకాద్యాః
అన్యేచ సాల్వ కపి పల్వల దంతవక్త్ర,సప్తోక్ష శంబర విదూరథ రుక్మిముఖ్యాః॥

శ్లో॥ యేవామ్మృధే సమితిశాలినఆత్తచాపాః, కాంభోజ మత్స్య కురు సంజయ కేకయాద్యాః
యాస్యం తదర్శనమలం బలభీమపార్థ,వ్యాజాహ్వాయేన హరిణా నిలయం తదీయమ్॥

తృ తీ య స్కం ధ ము.

మ॥ అతిపుణ్యోపవనాద్రికుంజయుత నానారణ్యదేశంబులన్
గతపంకామలతోయసంగతసరిత్కాసారభాగంబులన్
సతతోద్భ్రాజదనంతలింగనిచయాంచత్పుణ్యతీర్థంబులన్
ధృతిమీఱన్ విదురుండు గాఢమగు భక్తిం బర్యటించె న్నృపా! 18
శ్లో॥ వన్యేషు పుణ్యోపవనాద్రికుంజే, ష్వపంకతోయేషు సరిత్సరస్సు
అనంతలింగై స్సమలంకృతేషు, చచార తీర్థాయతనే ష్వనన్యః॥

క. ఆ నదిఁ ద్రిత భార్గవ వైశ్వానర మను పృథు సుదాస వాయు యమ మహా
సే నాసిత గో నామములైన మహాతీర్థసంచయము సేవించెన్. 22
శ్లో॥ తస్యాం త్రిత స్యోశన సోమనోశ్చ, పృథో రథాగ్నే రసితస్య వాయోః
తీర్థం సుదాసస్య గవాం గుహస్య, యచ్ఛ్రాద్ధదేవస్య స ఆసిషేవే॥

చ॥ హలకులిశాతపత్రజలజాంకుశచక్రయవాది రేఖలన్
బొలుపగు కృష్ణుపాదములు మోపినపట్టులనున్న పాంసురా
సులు మెయినిండ భక్తిపరిశుద్ధమతిన్ భగవత్ప్రపన్నుఁడై
యలరు శ్వఫల్కుపుత్రుఁడు మహాత్ముఁడు మోదపరీతచిత్తుఁడే? 32
శ్లో॥ కచ్చిద్బుధస్స్వస్త్యనమీవఆస్తే,శ్వఫల్కపుత్రో భగవత్ప్రపన్నః
యః కృష్ణపాదాంకితమార్గపాంసు,ష్వవేష్టత ప్రేమవిభిన్నధైర్యః॥

మ॥ అకటా! కుందుదు తేనిదుర్గతికినై యస్తంగతుండైన భ్రా
తకు ద్రోహం బొనరించె నాపగిది నంధక్ష్మావిభుం డట్లు పు
త్రక దుర్వృత్తుల కియ్యకో ల్దెలుపుచున్ దమ్మున్ ననున్ వీటనుం
డి కఠోరంబుగ నెట్టివైచె వెలి కావింద్యుం డు మేల్పొందునే? 41
శ్లో॥ సామ్యానుశోచేతమధఃపతంతం, భ్రాత్రే పరేతాయ చదద్రుహే యః
నిర్యాపితో యేన సుహృత్స్వపుర్యా, అహం స్వపుత్రాన్ సమనువ్రతేన॥

మ॥ జనుఁ డుత్స్వప్నగతంబులైన నిజశీర్షచ్ఛేదనాది క్రియల్
తన యాత్మన్ నిజమంచు నెంచినను దత్థ్యం బెట్లుకావచ్చె యీ

శునకుం గర్మగుణానుబంధనములుం ఽ జూడంగ మాయాబలం
బున నున్నట్టులు దోఁచుచుండు నిరతంఽబున్ సుంత లేకుండియున్. 173

చ॥ జలములబింబితుండయిన ఽ చంద్రునకుం దలపోయఁ దత్కృతం
బులయిన కంపనాదులెటు ఽ బుద్ధికిఁదోఁచియు వాస్తవంబుగాఁ
గలుగకయుండునట్లు గుణఽకర్మము లాపరమాత్మునందు న
గ్గలముగఁ దోఁచుచుండెడిని ఽ గాని యథార్థముగా వొకింతయున్. 174

శ్లో॥ యథార్థేనవినాపుంసో, మృషైవాత్మవిపర్యయః
ప్రతీయత ఉపద్రష్టుః,స్వశిరచ్ఛేదనాదినా॥

శ్లో॥ యథా జలే చంద్రమసః, కంపాదిస్తత్కృతోగుణః
దృశ్యతే పన్నపిద్రష్టు,రాత్మనో నాత్మనో గుణః॥

అధ్యాయము 9 దండకము (ముఖ్యముగ చదువదగినది.) 201

చ॥ పటుతర వజ్రకూటతను ఽ పాతజవాతివిశీర్ణకుక్షియై
స్ఫుటముగ మొఱ్ఱవెట్టుచు స ఽ ముద్రుఁడు దీర్ఘతరంగబాహు లు
త్కటమగునార్తిఁబొందిన వి ఽ ధంబున మీఁదికినెత్తుచున్ మహా
కిటిమయయజ్ఞరూప! పరిఽకింపుము నన్నృప నంచుఁ గుయ్యిడెన్. 279

శ్లో॥ సవజ్రకూటాంగనిపాతవేగ,విశీర్ణకుక్షి స్తనయ న్నుదన్వాన్
ఉత్సృష్టదీర్ఘోర్మికరైరివార్తఽ శ్చుక్రోశ యజ్ఞేశ్వర! పాహిమేతి॥

మహాస్రగ్ధర. వడి నీ వస్మద్భుజాగ్ర ఽ ప్రవిణుదితగదా ఽ భగ్నశీర్షుండవై చే
డ్పడియుండన్ నీకు నిచ్చల్ ఽబలినొసఁగుఋషిఽవ్రాతముల్ దేవకోటుల్
దడయుం గంపంబు పుట్టన్ఽదడబడు చితికఽర్తవ్యతామూఢులై త
ల్లడపాటున్ జెందుచుం ద్రుఽల్లముల నిఁక గతాఽలంబులై దీనవృత్తిన్.

శ్లో॥ త్వయిస్థితే గదయా శీర్ణశీర్ష ణ్యస్మద్భుజచ్యుతయా యేచ తుభ్యం 438
బలిం హరిష్యంత్యృషయో యేచ దేవా స్స్వయంచ సర్వే నభవిష్యం త్యమూలాః॥

మ॥ బహులామర్షసముద్ధదీర్ఘతరనిఽశ్వాసంబులం బుచ్చు చం
త హిరణ్యాక్షుఁడు క్రోధసంచలితబుఽద్ధ్యాదీంద్రియవ్రాతుఁడై
ముహు రాసాదితమైన భూరిగదచే ఽ మోదెన్ వెసన్ దానవా
రి హరిన్ ఛద్మకిరిన్ గృపాలహరి శౌఽరిన్ ధైర్యభాస్వద్గిరిన్. 448

శ్లో॥ సృజ న్నమర్షితశ్శ్వాసం, మన్యుప్రచలితేంద్రియః
ఆసాద్య గదయా దైత్య, స్తరసాభ్యహన ద్ధరిం॥

సీ. ధవళపద్మోత్పలదాము సుస్నిగ్ధనీ, లాలకకలితాననాభిరాము
శంఖచక్రగదాదిసాధనోపేతుఁ గుం, డలకిరీటాదిమండనసమేతు
శ్రీమదురస్స్థితశ్రీకు సజ్జనహృద, యాహ్లాదకరసుస్మితావలోకుఁ
బ్రకటితసత్త్వగుణకదంబు మేఖలా, పీతకౌశేయశోభితనితంబు
గీ. కౌస్తుభమణివిరాజితకంబుకంఠు, వైనతేయాంసవిన్యస్తపాదపద్ము
నంతరిక్షస్థితున్ మహితార్కతేజుఁ, గమలనాభునిఁ గాంచె నాకర్దముండు. 535

శ్లో॥ సతం విరజ మర్కాభం, సితపద్మోత్పలస్రజమ్
స్నిగ్ధనీలాలకవ్రాత, వక్త్రాబ్జం విరజాంబరమ్॥
శ్లో॥ కిరీటినం కుండలినం, శంఖచక్ర గదాధరమ్
శ్వేతోత్పలక్రీడనకం, మనస్స్పర్శస్మితేక్షణమ్॥
శ్లో॥ విన్యస్యచరణాంభోజ, మంసదేశే గరుత్మతః
దృష్ట్వాఖేఽవస్థితం వక్షశ్శ్రియం కౌస్తుభకంధరమ్॥

సీ. శ్రీవత్సలాంఛనాంచితపీనవక్షు నం, భోరుహానవ్యపత్రారుణాక్షు
వికచాబ్జకింజల్కపీతకౌశేయు స, ద్భక్తజనావళీభాగధేయు
నమలప్రసన్నాననాంభోజు శతకోటి, మార్తాండసన్నిభమహితతేజుఁ
గాంచనకాంచీగుణాంచత్పృథునితంబుఁ, బ్రణుతి పాత్రోజ్జ్వలద్గుణకదంబు
గీ. నలికులాంచితవనమాలికాభిరాము, నవ్యనీలోత్పలశ్యాము భవ్యధాము
వరకిరీటకేయూరనూపురవిలాసు, శంఖచక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గభాసు. 729

సీ. వినివర్తితాశ్రితజనమనోమోహు సు, శ్యామలదేహు నాజానుబాహు
భక్తరాజీమనఃపద్మాసనాసీను, దివ్యప్రభాళిదేదీప్యమాను
సాధుసముత్కరసంరక్షణోత్కంఠు, కౌస్తుభాలంకృతకంబుకంఠు
స్వజనమనోనేత్రవర్ధనపారీణు, నార్తజనావనోద్యమధురీణు
ఆ. పాపకర్మనున్ శుభప్రదదర్శను, కీర్తనీయతీర్థకీర్తికలితు
ననఘమతిఁ దరుణవయస్కు సమగ్రాంగు, ధ్యానమునొనరింపఁదగుఁ దిరముగ. 730

శ్లో॥ ప్రసన్నవదనాంభోజం, పద్మపత్రారుణేక్షణమ్
నీలోత్పలదళశ్యామం, శంఖచక్రగదాధరమ్॥
శ్లో॥ లసత్పంకజకింజల్క, పీతకౌశేయవాససం
శ్రీవత్సవక్షసంభ్రాజ, త్కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్॥
శ్లో॥ మత్తద్విరేఫకలయా, పరీతం వనమాలయా
పరార్ధ్యహారవలయం, కిరీటాంగదనూపురమ్॥

శ్లో॥ కాంచీగుణోల్లసచ్ఛ్రోణిం, హృదయాంభోజవిష్టరం
దర్శనీయతమం శాంతం, మనోనయన వర్ధనమ్॥
శ్లో॥ ఆపీచ్యదర్శనం శశ్వ, త్సర్వలోకనమస్కృతమ్
సతం వయసికైశోరే,భృత్యానుగ్రహకాతరమ్॥
శ్లో॥ కీర్తన్యతీర్థయశసం, పుణ్యశ్లోకయశస్కరం
ధ్యాయే ద్దేవం సమగ్రాంగం, యావన్నచ్యవ తేమనః॥

మొత్తముమీద గ్రంథమంతయు నిదేమాదిరిగ నున్నది. ఇటుల సంస్కృతముతో నంతయు ముద్రితమైన యాంధ్రప్రజానీకమున కెంతయేని మేలు చేకూర్చఁగలదు. ఇట్టి పవిత్రవాణి వెలువడు పుణ్యమూర్తులగు శ్రీరామ నృసింహమూర్తులకు భగవంతుఁడాయురారోగ్యైశ్వర్యములఁ జేకూర్చి పవిత్రగ్రంథరచన కిత్తోధికోత్సాహము నొసంగుఁగాక. శ్రీమంతులు, భక్తులు, పండితులు, కవులు, ప్రభుత్వము, వీరి పవిత్రగ్రంథ ప్రకటనకు సహకరింతురుగాక.

విద్వాన్ కె. శ్రీరామమూర్తి.

శ్రీ మదాంధ్ర భాగవతము.

రచయితలు:—శ్రీరామనృసింహమూర్తి కవులు.

ఏతద్గ్రంథప్రచురణమున కార్థికముగ సహాకరించిన మహాశయులకు మా నమోవాకములు. వారల శుభనామములు సాధ్యమైనంతవరకీ ప్రథమసంపుటముననె ప్రకటింతుము లేదా ద్వితీయసంపుటమునఁ దప్పక ప్రకటింపఁగలమని మనవిఁజేసికొనుచున్నాము. ముద్రణవిషయమున శ్రద్ధవహించి తోడ్పడిన శ్రీ తణుకు రాయలముద్రణాలయమువారికి నందు ముఖ్యముగ బ్రహ్మశ్రీ చుండూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారికి మా కృతజ్ఞతాపూర్వకాభివందనములు. సకాలములోఁ దమ తమ సదభిప్రాయము లొసంగిన విద్వద్వరేణ్యులకు మా ప్రణామశతంబులు. వ్యవధి తక్కువగుటఁ గొన్ని యభిప్రాయములుమాత్ర మిందు పొందుపరచుచున్నాము. మిగిలినవన్నియు ద్వితీయసంపుటమునఁ దప్పక ప్రచురింపఁగలమని మా విజ్ఞప్తి. ప్రచురణమున మాకనుభవము తక్కువగుట పొరపాటులు దొరలకపోలేదు. ద్వితీయ ముద్రణమున నవియన్నియు సరిఁజేసికొందుము. పాఠక మహాశయులు క్షమింతురు గాక.

ప్రకాశకులు.

పండితాభిప్రాయములు

ప్రసాదము.

ఉ. కోమలవాగ్విలాసములఁ గోటివరాలెగఁబోయుచున్న శ్రీ
రామనృసింహమూర్తులు చిరస్మరణీయులు విశ్వకావ్య గీ
తామృతసార సంస్కృతి సమన్వితభాగవతంబు వ్యాసవా
ణీమణి మొక్కవోని కరణిన్ రచియించిరి తెన్గుబాసలోన్.

ఉ. పాలకులెందఱెందఱో ప్రపంచమునేలుట కర్హులై భుజా
స్ఫాలనఁజేసి పాలనముఁ జక్కఁగఁజేయుటలేదె? యట్టులే
యేల కవీంద్రులింక రచియింపఁగ భాగవతాంధ్రకర్తలై
తేలఁగరాదు? దీని గణుతించి పఠించి తరించి కొల్వరే.

మ. అవధానమ్ములు సల్పినా రఖిల విద్యాప్రౌఢు "లోహో" యటం
చు వినోదించు సదస్సులందుఁ గవితా స్తోత్రస్సులందెన్నియో

నవమాణిక్యమరాళరాజమురళీనాట్యోత్సవశ్రీ కళా
వ్యవసాయమ్మున నాంధ్రభాగవతముం బండించి రీ సత్కవుల్.

కం. విద్వత్సృష్టిఁగనుంగొను గద్వాలాస్థానమందుఁ గవిసింహములై
తద్వీరతోరణమ్ములు విద్వద్గర్వంబులేలు విజయులువీరే.

కం. మహిషాసురమర్దని వా గ్గహరీ నవరత్నమీన కాత్యాయనియై
మహదాశీస్సులఁబ్రోచుత నిహపరసౌఖ్యములుఁగూర్చి యీకవివరులన్.

కవితా సంస్థానము
తాడేపల్లిగూడెం
9—3—1955

జగజ్జనని
వేదాంతకవి.
(ఆంధ్ర బెర్నార్డుషా)

ప్రశంస

ఉత్పలమాలిక

బమ్మెరపోతరాజ కృత భాగవతంబు జగద్ధితార్థమై
యిమ్మహి రాగతాళలయహిండితమై నటియించుచుండఁగాఁ
గ్రమ్మఱ మూర్తిసత్కవులువ్రాసిరి భాగవతంబు తెల్గులో
అమ్మక చెల్లి! పూర్వకృతమైన యఖండతపఃఫలాప్తిచే
ముమ్మరమైన భక్తిఁ బరిపూతమనస్కత నాంధ్రులార! మీ
రిమ్మహి తాంధ్రభాగవతమేర్పడ నారసి సారసాత్ములై
కమ్మని తత్త్వబోధముల గాథలలోని మహత్త్వసంపదల్
నెమ్మదులందునింపుకొని నెమ్మదిచెంది సుఖింపుఁడయ్య! స
త్యమ్ముగఁ జెప్పుచుంటినిది యారని సంసృతి బాధలొందు లో
కమ్ముతరింపఁజేయుటకుఁగా లిఖయింపఁగఁబడ్డ గ్రంథరా
జమ్మని; తిక్కయజ్వవగు శబ్దచమత్కృతులింపు నంతటన్
గ్రమ్ముకొనెం గనుండు కవిరాజులు భారతశైలిలో నవీ
నమ్ముగ వ్రాయఁగాఁబడిన నాణెపుఁ బొత్తమిదొక్కటంచు సా
రమ్ముగ్రహించినట్టిరు పరంపరగా వచియింతు, రంతె కా
దెమ్మెయి దీనిఁబోని కృతి యింకొక చెక్కడలేదటంచు ధై
ర్యమ్ముగఁ జెప్పఁగాఁ గలరు రమ్యకవిత్వపటుత్వవేదు లే
కమ్మయి మెచ్చఁగాఁగలరు కాకవిమూఁకలు కావుకావుమం

చమ్మలికంబుమై నఱచుచుండిన మొండినబండ గొంతులన్;
గుఱిమ్మగలారు లావుగల కోవిదవర్యులు వానిపూనికన్;
తమ్ములు తిమ్మలై వలచు తావుల పూవులు చిత్తజల్లుగాఁ
జిమ్మెడు హృద్యపద్యములఁజేవలు దేఱుచునున్న దివ్యకా
వ్యమ్ములగఁదీర్చిదిద్దిన యపారకృపాపరుఁడైన సూతువా
క్యమ్ములు సొమ్ములెల్లెడల నందము చిందుచు విందుఁగూర్ప, గా
నమ్ము నొనర్చిపేర్చిన యనంత తపోమహిమాఢ్యమూర్తులన్
బమ్మిన భక్తిభావములఁ బ్రస్తుతిచేయనివారలుందురే
తమ్ములమిచ్చి సత్కృతులఁ దన్పకయుండని వారలుందురే
నిమ్మకునీరుపోసినటు నిండినకుండలువోలెనుండు మా
తమ్ములచేత స్వీయకథ తానయి వ్రాయఁగఁజేసి పద్మనే
త్రమ్ములవాఁడు మర్త్యులకుఁ దాపము లెల్లనడంచి మోక్షధా
మమ్మునఁ గల్పవృక్షములమధ్యములన్ విహరించి మించు భా
గ్యమ్ములొసంగుఁగాతఁ గలకాలము మూర్తికవీంద్రచంద్రులన్
సమ్మద మొప్ప సత్కవనచాతురిఁగీరితికెక్కఁ జేయుతన్.

శ్రీ విక్రమవిలాసము,
త ణు కు.
20—3—1955

విద్వాన్
పండిత పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు.
(జయపుర సంస్థానాస్థానకవి)

ఉ ప దే శ ము.

"శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము" దీనిని గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులు 'శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు' గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇట్టేంకి నరసింహమూర్తులను జంటకవులు రచించి మొదటి మూఁడు స్కంధములు ముద్రించియున్నారు. సాధారణముగ జంటకవులు తమతమ రచనలు భాగములుగ విభజించుకొని చేయుదురో ప్రతిభాగముఁ గలిసి చేయుదురో లేక యొకేభాగమును నిరువురు సాయముపట్టి చేయుదురోకాని యిందు సాకర్యముకంటె యసాకర్యమే హెచ్చియుండుననియు, మొదటిమైత్రి తరువాత తరువాత తగ్గి జంటకవులు జంటలైనను గవిత్వమున కంత జంటతనముఁ గలిగింపఁజాలరని నాతలంపు. ఇందులకు వారివారి గ్రంథభాగములే ప్రమాణములు.

పైకి గ్రంథము మూలానుసారముగా (శ్లోకమునకుఁ బద్యముగా) రచించినట్లు సూచించుటకుఁగాఁబోలు మొదట సంస్కృత శ్లోకములు కొన్ని యుదహరించి యున్నారు. భాగవతము పురాణమువంటిది కాని కావ్యమువంటిది కాదు. కావ్యములు మక్కికి మక్కిగాఁ దెనిగింపనొప్పును. పురాణములట్లొప్పవు. కథాభాగములను విడువక తెనిగించుటయే మూలానుగతమని నామతము.

లోకములోఁ బోతన భాగవతము విఖ్యాతమగుచుండ మఱియొకరెవ్వరును భాగవతము నాంధ్రీకరింపఁ బూనుకొనుటకు భయపడుచుండువారు. ఇప్పుడిప్పుడట్టి భయము విడిచి పెక్కుమంది తత్ప్రయత్నమునం దుత్సాహ సాహసములు చూపుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి ముదావహము.

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవుల శ్రీమదాంధ్ర భాగవతములోని మొదటి మూఁడు స్కంధములు నేను జదివినాఁడను. శైలి ప్రౌఢము, సంస్కృతపద భూయిష్ఠమ్మునై సుదీర్ఘసమాసముల ననేకాద్భుత ప్రయోగములతో నిండియున్నది. నేను దీర్ఘసమాసమనిన మిక్కిలి భయపడు స్వభావముకలవాఁడను. ఈభయము సమాసప్రకరణము నాకుఁ గలిగించినది. దీర్ఘసమాసములలో నింత యేమఱిల్లితిమేని యనేక దోషములు తమంతఁ దామే వచ్చిపడును.

ఈ భాగవతానువాదమెట్లున్నదో నే నిట వ్రాయ నవసరములేదు. ఇందు మొదట విద్వాన్ కె. శ్రీరామమూర్తిగారు వ్రాసిన సమీక్ష నీక్షించినవారికిఁ దెలియక మానదు. కావున నే నిటఁ బునరుక్తిఁ జేయను. "అనగ ననగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు" అనునట్లు సర్వమునకుఁ గాలమే ప్రమాణమై సమీచీనతఁ గల్గించునని నా నిశ్చయము.

ఈ యిద్దఱు కవులును దాయభాగములేని సోదరులవలెనుండి సర్వవిషయము లొకరినొకరు సంప్రతించుకొనుచుఁ దమకుఁ దెలియని సంగతుల నితరులనడిగి తెలిసికొనుచు సంస్కృత ప్రతులలో నుండు పాఠభేదములు కనిపెట్టి యేది యుక్తమో దానిఁ గ్రహించుచు నిట్లే సద్గ్రంథరచనఁగావించి యతిలోకఖ్యాతిఁ గాంతురుగాక యని కోరుచు వారికిఁ బరమేశ్వరుఁ డాయురారోగ్యైశ్వర్యము లొసంగుంగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవరము
27—3—1955.

కవిసార్వభౌమ,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థానకవి.

ప్రథమ స్కంధము.

ద్వితీయ స్కంధము.

తృతీయ స్కంధము.

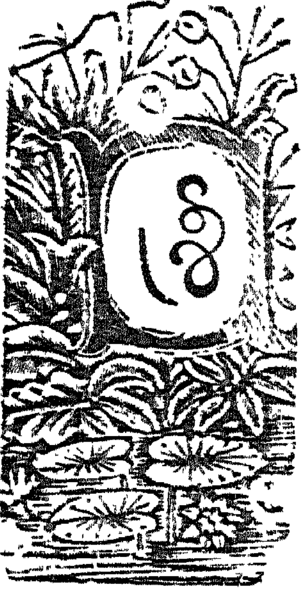
శ్రీరస్తు.

శ్రీ రామకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు:—

శ్రీరామకృష్ణ పరబ్రహ్మ స్తుతి.

కృచ్ఛ్యామలకోమలాంగము, నిజాంఘ్రిద్వంద్వమూలాశ్రితా
ర్తాకానందవిధాయ్యపాంగము, రమాదోర్వల్లికాశ్లిష్టశి
ష్టాకారంబును గల్గు దుష్టజన శిక్షాసాధురక్షాసమీ
క్షాకల్యంబగు రామకృష్ణ సమభిఖ్య బ్రహ్మ మోము న్నమున్. ౧

వాల్మీకిస్తుతి.

మ. మనుజశ్రేణికి మార్గదర్శకుని, శ్రీమద్రామతత్త్వంబెఱిం
గినవిన్నాణి మహాత్ము నాదికవి, ముక్తిం గూర్చు "రామాయణం"
బను కావ్యంబు సృజింప బ్రహ్మ తన జాయం జోడుగాఁజేసి కూ
ర్చిన వాల్మీకిని బోయబిడ్డను మదిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్. ౨

వ్యాసస్తుతి.

మ. పరమంబౌ హరితత్త్వ మేఘుని యవ్యాజాంతరంగంబునన్
దిరమై నిల్చె నెవండు వేదముల వ్యాప్తిం జేసె నర్థిం బరా
శరపుత్రున్ మునిలోకచంద్రముని దాశాపత్యజున్ జ్ఞానభా
సురునిన్ భాగవతప్రణేతృ సువికాసుం గొల్తు మా వ్యాసునిన్. ౩

శ్రీ శుకస్తుతి.

మ. దిననాథోపమ తేజమొప్పఁగ "స్వయం తీర్ణః పరాం స్తారయే"
త్తను సూక్తిం దరియించి తా నొరుల మోహాఖ్యాంబురాశిం దరిం
పను బోధించిన ప్రౌఢ భూతమయుఁడుం బాల్యంబునం బిన్న య
య్యును జ్ఞానంబున మిన్నయౌ శుకుని ధన్యుం గొల్తు మెల్లప్పుడున్. ౪

సూతమహర్షి స్తుతి.

శా. "శిష్టాచారపరాయణుం" డను ప్రశస్తిన్ సూతజుండయ్యు ను
త్కృష్టానేకపురాణశాస్త్రసుధ రక్తిం గ్రోలి జ్ఞానప్రకృ

ష్టాష్టాశీతి సహస్రతాపసులు వేడం దెల్ప నెవ్వాఁడు చాఁ
దుష్టిం బొల్చి స్మరింతు మాగుణసమేతున్ సూతు నుగ్రశ్రవున్. ౫

కృతజ్ఞత.

శా. ఓ యవ్యాజకృపాప్రపూర్ణహృదయా! యోదేవదేవా! రజో
భూయిష్ఠంబగు మర్త్యలోకమున మమ్మున్ సత్త్వమూర్తుల్ సుర
ప్రాయుల్ పుణ్యులునైన దంపతులకుం బ్రాదుర్భవింపించి దీ
ర్ఘాయుష్మంతులఁ జేసి కూర్చితి వమూల్యంబైన సౌశీల్యమున్. ౬

సీ. సంస్కృతాంధ్రాదిభాషాధ్యయనాధ్యాప, నములఁ జేయించితివమలబుద్ధి
ఆంధ్రభాషను స్వతంత్రానువాదగ్రంథ, ముల రచింపించితివలఘు ఫణితి
అవధాన విధుల ననర్గళ వైఖరిన్, సల్పించితివి సజ్జనప్రశస్తి
సామర్థ్య మొసఁగి వ్యాసకృత సంస్కృత భాగ, వతము దెల్గింపఁ జేసితివి ప్రౌఢి
గీ. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమందు మాకు, నుభయభాషాప్రవీణాఖ్యశుభ బిరుదము
లీయఁ జేసితి గద నీకివే జోహారు, లాశ్రితజనానుకూల! కృపాలవాల! ౭

శా. జ్ఞానానందమయస్వరూప! యల శ్రీగద్వాలరాజన్య సం
స్థానాస్థానకవీంద్రగౌరవములం గల్పించి త్వత్పాదసే
వానిర్ణిద్రులమైనయట్టి మము నాపైఁ దావకీనోన్నతా
స్థానంబందున నిల్పికొంటి పృథుతేజా! శ్రీజగన్నాయకా! ౮

సీ. వ్యాసమునిప్రోక్త భాగవత పురాణ, మాంధ్రీకృతంబు మున్నైనఁ గాని
సురవాణిపైఁ గల్గు సురుచిరభక్తి భా, వంబె యీ యాంధ్రానువాదమునకుఁ
బ్రేరేచె నది భవత్ప్రేరణగా నెంచి, యేము కడంగితి మీపనికయి
భవదనుగ్రహమునఁ బ్రారిప్సితార్థ సం, సిద్ధినిఁ గందుము మేము దేవ!
గీ. లక్షణయుతంబుగాఁగ మూలంబుకంటె, న్యూన మధికంబుఁ గాని సముచితసరణి
నింపెసఁగు నుడికారంపుసొంపు పెంపు, నింపు తెల్గింపుఁ జేసి నిలింప వినుత! ౯

సీ. సేవించినార మా సేతు కైలాస ప, ర్యంతంబు నీదు పుణ్యస్థలములు
కావించి నార మేకాగ్రనిర్మలభక్తి, ననువేలముం ద్వాదీ యార్చనములు
భావించినారము వర పురుషార్థంబు, గాఁగ భాగవత సంయోగములను
జీవించి నారము చింతించుచు మది రం, జిల్ల నీ లీలా విశేషములను
గీ. మమ్ము నీభక్తులం జెరిమంబు మీఱ, నకలుషంబైన ప్రారిప్సితార్థ మందు
నెట్లు చరితార్థులం జేసి యేలుకొందొ, యఖిలలోకైకనాథ! దయాసనాథ!. ౧౦

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ మ దాం ధ్ర భా గ వ త ము

ప్రథమ స్కంధము

అ ధ్యా య ము 1.

శౌనకాది మహర్షి కృత ప్రశ్నానుక్రమణిక

వ్యాసుఁడు :—

సీ. జన్మాదికంబు విశ్వమున కెవ్వని నుండి, యగు నన్వయమునఁ ద దన్యమునను
సర్వార్థవేదియు స్వప్రకాశుండు నై, యెవ్వఁడు తనరారు, హృదయ మందు
విజ్ఞులనేన్ మోహపెట్టు వేదము నాది, కవి యైన తోయజగర్భునకు నె
వం డుపదేశించెఁ బావక తోయ మృ, ద్వినిమయ మెట్లు దెలిసి చూడఁ

గీ. త్రిగుణమయమై చెలంగెడు సృష్టి మిథ్య
యగుచు ననిశంబు నెవ్వాని యందుఁ దోఁచు
నాత్మతేజో నిరస్త మాయా సమూహు
నట్టి సత్యాత్ము పరమాత్ము నాత్మఁ దలఁతు. 1

చ. వరముని సంప్రణీత మగు భాగవతంబున ధర్మ మొప్పెడున్
బరమ మకైతవం బయి, యమత్సర సాధు జనైకవేద్య మై
పరఁగుఁ ద్రితాపహారి యగు వస్తు విటం బెఱలేల ? దీనిఁ ద
త్పరత వినంగఁగోరు చరితార్థుల కీశుఁ డధీనుఁ డయ్యెడున్. 2

ఉ. ఆగమ కల్పక క్షితిరుహంబునఁ బండి శుకానన చ్యుతం
బై గణనీయమున్ రసమయం బమృత ద్రవ సమ్మితంబు నా
భాగవతాఖ్య సత్ఫలము భావుకులార ! రసజ్ఞులార ! స్వే
చ్ఛాగతి గ్రోలుఁడయ్యా భువి సారెకు నామరణాంతముం దమిన్. 3

వ. అనిమిషక్షేత్ర మగు నైమిశాఖ్య వనిని, శౌనకాది మునీంద్రులు స్వర్గలోక
సముపలబ్ధికి నై ఘనసత్ర యాగ, మర్థిఁ గావించిరి సహస్రహాయనములు. 4

క. ఆతాపసవరు లొకపరి, బ్రాతఃకాలంబున హుతపావకులై సం
ప్రీతి నుపాసీనుం డగు, సూతుం బ్రశ్నించి రిట్లు సునియతమతులై. 5

ఋషులు :—

క. అమలమనీషీ! యితిహా, సములు పురాణములు ధర్మశాస్త్రము లెల్లన్
క్రమ మొప్పంగ నీ వధ్యయ, నముఁ జేసితి మఱియు వివరణముఁ జేసి తహో! 6

మ. భగవంతుం డగు బాదరాయణుఁడు విద్వల్లోకముఖ్యుండు ము
న్నుగ నేవేని నెఱింగె బ్రహ్మవిదు లన్యుల్ మౌనులుం గేవలం
బగు ధీయుక్తి నెఱింగిరో స్తుతమతీ! యాసర్వముం దత్కృపన్
దగు చందంబున నీ వెఱింగితిగ సూతా! ధీవిశేషాన్వితా! 7

ఉ. స్నేహ సమభ్యుపేతుఁడగు శిష్యునకుం గురువుల్ గడంగి సం
దేహము నుజ్జగించి యుపదేశముఁ జేయుచు నుందు రన్మనో
మోహము వాయునట్లు పరిపూర్తిగ గుహ్యము నైనఁగాని సూ
తా! హరిపాదభక్తికలితా! యెఱిఁగింపుము మాకు నీ వటుల్. 8

క. ఆయుష్మంతుఁడ! నీచే, నా యా పట్టుల వ్యవసితమై పురుషులకున్
శ్రేయస్సాధనమును నిర, పాయము నగు నర్థ మేదొ పలుకుము దానిన్. 9

క. ప్రాయికముగ నందఱు న, ల్పాయుష్కులు కలియుగంబు నందలి జనముల్
వేయేల? మూఢబుద్ధు ల, పాయయుతులు మందభాగ్యు లలసులును గదే! 10

వ. సంవిభాగంబున శ్రోతవ్యంబులు ననుష్ఠేయంబులు నగు కర్మంబులు పెక్కు గలవు. కావున నోసాధుపుంగవా! ఆత్మప్రసాదకరంబగు తత్సారాంశము సంగ్రహించి భూతశ్రేయంబు పొంటె వక్కాణింపుము. 11

ఉ. నీ వఖిలం బెఱుంగుదువు నీకు శుభంబగు సర్వభక్తసం
భావనతత్పరుండు భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు దేని సల్పఁగా
దేవకియందుఁ బూజ్యవసుదేవునకుం జనియించె దాని సూ
తా! వినఁగోరు మాకు విశదంబుగఁ దెల్పఁగఁజాలుదీ వెకా. 12

సీ. ఎవని శుభంబగు నవతార మఖిల భూ, తములకు క్షేమాభ్యుదయము లొసఁగు
నెవని శ్రీమన్నామ మవశతవాకొన్న, భవరుగార్తుఁడు ముక్తిపథముగాంచు
నెవ్వాని కతమున హృదయంబు లోపల, భయమును గడుభయంపడుచు నుండు
నెవని పాదము లాశ్రయించి మునీశ్వరుల్, శాంతినికేతులై సంచరింత్రు

గీ. మఱియు స్వర్ణదీ జలములమాడ్కిఁ గడుఁ బ
విత్రులగుచు నిజస్పర్శమాత్రమునన

యితరులను బునీతులుగఁ గావించుచుండ్రొ
యట్టి హరి కథల్ వినఁ గుతూహలము వొడమె. 13

గీ. శుద్ధికాముఁ డెవండు సుశ్లోక గేయ
కర్ముఁ డయిన యాభగవంతు కలిమలాప
హ మగునట్టి నిర్మల యశం బమితమైన
వేడ్క మనమందుఁ జొప్పిల వినక యుండు? 14

గీ. శ్రద్ధ వినఁగోరు మాకును బ్రహ్మరుద్ర
ముఖ్యమూర్తులఁ దాల్చు నమ్మూల పురుషు
సూరిజన పరికీర్తి తోదార కర్మ
జాలముల నెఱిఁగింపు మో సాధువర్య ! 15

చ. మహిని యథేచ్ఛ స్వీయమగు మాయను లీలలు సల్పు నయ్యదూ
ద్వహుని శుభంబులైన యవతారకథల్ వినిపింపు మింక మా
కహహా ! పవిత్ర సచ్చరితుఁ డాశ్రితవత్సలుఁడైన యమ్మహా
మహు నురువిక్రమంబు విన మాకు జనింపదు తృప్తి సుంతయున్. 16

వ. అప్పురుషోత్తము విక్రమంబు వినఁగోరు రసజ్ఞులకు ననుపదంబున స్వాదుతరంబై యుండుఁగాదె? 17

మ. యదువంశంబున గూఢరూపమున మాయామానుషుండై ప్రజా
భ్యుదయప్రాప్తికిఁ గేశవుండు బలరాముంగూడి యుత్సాహ సం
పద మీఱంగ నమానుషంబులగు శుంభద్వీర్యముల్ సల్పెఁగా
అదిరా ! యయ్యవి యెల్ల మాకు వినఁగానయ్యెన్ మదిన్ వేడుకల్. 18

సీ. కలియరుదెంచుట కని వైష్ణవమగు నీ, క్షేత్ర మందుం దీర్ఘ, సత్రపరత
నాసీనులమునయి హరి కథాశ్రవణ స, ముత్సుకత్వము గల్గియుంటి మేము
సత్వహరమ్ము దుస్తరమునౌ ఘోరసం, సారవారిధి దాఁటఁగోరు మాకు
కర్ణధారుండు మహార్ణవంబుఁ దరింపఁ, గోరెడు పురుషులకుం బలె నిట

గీ. బ్రహ్మచేత సందర్శింపఁ బడితి వీవు
మహితయోగేశ్వరుండు బ్రహ్మణ్యుఁ డమల
ధర్మకవచుఁడు నగు హరి తనదు పదవిఁ
జెంద ధర్మ మెవ్వని శరణొందెఁ జెపుమ. 19

అ ధ్యా య ము 2.

సూతకృత భగవత్కథా ప్రశంస

వ్యాసుఁడు:—

క. అని యడిగిన సంప్రశ్నము, విని సంతుష్టాత్ముఁడగుచు విప్రులకుఁ దదు
క్తిని మెచ్చుకొనుచుఁ దా ని, ట్లని చెప్పం దొడఁగె రౌమహర్షణి ప్రీతిన్. 20

సూతుఁడు:—

మ. అనుపేతుండు నపేతకృత్యుఁడును సన్న్యస్తుండునై పోవు నె
వ్వని "పుత్రా!" యనుచున్ విరాళి వెతమై వ్యాసుండు బిల్వం బ్రతి
ధ్వనులం దన్మయతం బొనర్చెఁ దరు సంతానంబు లమ్మౌనినా
ఘుని సద్బోధుని బాదరాయణి భజింతున్ సర్వభూతాత్మగున్. 21

మ. శ్రుతిసారంబుఁ బురాణగుహ్యమును సంస్తుత్యప్రభావంబు న
ప్రతిమానంబును నై విరాజిలెడు దివ్యాధ్యాత్మ దీపంబు నం
ధతమంబున్ హరియింపఁగాఁ దివురు మర్త్యశ్రేణి కెంతే సమా
దృతి బోధించిన వ్యాసపుత్రు గురుమూర్తిన్ నేఁ బ్రశంసించెదన్. 22

క. నారాయణునకు నరునకు, భారతికిన్ వ్యాసునకును భక్తిమెయి నమ
స్కారంబులు చేసి శుభ, ప్రారంభము తోడ జయముఁ బలుకఁగవలయున్. 23

గీ. ఆత్మకుఁ బ్రసాదముం గూర్పనట్టిదైన, కృష్ణసంప్రశ్న మి ట్లొనరింపఁబడుట
భువనకల్యాణమును గోరి మునివరేణ్యు, లార! లెస్సఁగ నడిగితి రయ్య నన్ను. 24

గీ. హృదికలఁకఁ దేర్చునట్టి యహేతుకంబు, నప్రతిహతంబు నగుభక్తి యచ్యుతునెడ
దేన నుత్పన్నమగునో యతీంద్రులార!, పరమధర్మం బదియ సుండు పురుషునకును.

గీ. స్థిరత భగవంతుఁడగు వాసుదేవు పైఁ బ్ర, యోజితం బైన సద్భక్తియోగ మెన్న
గాఢ వైరాగ్యము నహేతుకమగు జ్ఞాన, సంపదను గలిగించును సత్వరంబ. 26

క. తగు చందమున ననుష్ఠిత, మగు ధర్మము పూరుషులకు హరికథలం ది
మ్మగు రతిఁ గూర్పనిచోఁ బో, ల్పఁగ నా ధర్మంబు గేవలము శ్రమకెయగున్. 27

గీ. ప్రేమఁ బ్రభవిష్ణువిష్ణుకథామృతాప్తిఁ గరఁగుమది ప్రేముడియుఁ బులకాంకురములుఁ
బొడము తెఱఁగు ననుపనిషత్ప్రోక్తమైన, యాత్మతత్త్వంబు విన్నంత నవిపొడమవు.

వ. అపవర్గయుక్తమైన ధర్మంబున కర్థంబు ప్రయోజనకరంబు కానేరదు. ధర్మ
నియతంబైన యర్థంబునకుఁ గామంబు లాభకరంబు కాదు. జీవన పర్యాప్త
సేవ్యంబగు కామంబునకు నింద్రియప్రీతి ఫలంబు కానేరదు. జీవంబునకుఁ దత్వ
జిజ్ఞాసదక్క కర్మసిద్ధి ప్రయోజనంబు కాదు. 29

గీ. అద్వయంబగు జ్ఞాన మెయ్యదియొ సంగుఁ
దత్త్వమని చెప్పుదురు దానిఁ దత్త్వవిదులు
అయ్యదియె బ్రహ్మమని పరమాత్మ యనియుఁ
బరగ భగవానుఁడనియుఁ జెప్పంగఁబడును. 30

గీ. ఆ పరబ్రహ్మమందుఁ బ్రత్యయము నిడుచుఁ
బ్రాజ్ఞులగు మునుల్ జ్ఞాన వైరాగ్యలాభ
సంయుతము భగవత్కథాశ్రవణ జనిత
మైన భక్తి నాత్మం గాంతు రాత్మ యందు. 31

క. యతివరులారా! పూరుష, తతి వర్ణాశ్రమ విభాగతం జేసి స్వను
ష్ఠిత మగు ధర్మంబున కచ్యుత పరితోషణమె సిద్ధి యోచింపంగన్. 32

గీ. కాన నేకాగ్రమై యొప్పు మానసమున
భక్త వల్లభుఁ డగు భగవంతుఁడు హరి
అనవరత మాలకింపఁ గీర్తనముఁ జేయ
ధ్యాన మొనరింపఁ బూజింపఁ దగిన వాఁడు. 33

క. చదువులు కర్మగ్రంథుల, యదనుధ్యానాసి కలితు లగుచుం దెగఁగో
యుదురో యాదేవు మహా, హృదయ కథల నెవఁడు ప్రీతినుంచఁడు? చెప్పుఁడీ. 34

గీ. పుణ్య తీర్థ నిషేవణంబునఁ బొడమును, సాధుజనసేవ సంయమిచంద్రులార!
దాన శ్రవణోత్సుకుండు శ్రద్ధాళువు నగు, వాసుదేవ కథారతి వాని కొదవు. 35

క. తనకథలన్ వినువారికి, ననయము హృదయాంతరస్థుఁ డగుచున్ శుభ కీ
ర్తనుఁడు సుధీహితుఁడు జనా, ర్దనుఁ డశుభపరంపరలను దలగం ద్రోయున్. 36

గీ. సతతమగు భాగవత సేవకతన నశుభ, ము లవియెల్ల నష్టప్రాయములగుడు నతి
పావన చరిత్రుఁ డగు భగవంతునందు, నిష్ఠ తోడుత భక్తి జనించుచుండు. 37

గీ. పడఁపడి రజస్తమోగుణ ప్రభవములగు, కామ లోభాదికములచేఁ గలఁతవడక
సుస్థిరముగఁ జిత్తంబు సత్త్వస్థితమయి, సుప్రసన్నత్వముం బొందు విప్రులార! 38

గీ. ఈగతిన్ భగవద్భక్తియోగమునఁ బ్ర
సన్నమానసుఁడై ముక్తసంగుఁడైన
పూరుషునకుఁ దోడ్తో సముద్భూతమగుఁ బ
రాత్మ తత్త్వ విజ్ఞాన మో యార్యులార! 39

క. భిన్నములగు హృద్గ్రంథులు, ఛిన్నములగు సంశయము లశేషంబుగ ను
త్పన్నములగు కర్మలు లోఁ, గన్నంతన నాత్మ రూపు ఘను నీశ్వరునిన్. 40

గీ. కావునఁ బరేశుఁడగు వాసుదేవునందుఁ
గవులు పరమముదంబునం దవిలి సతము
నాత్మకుఁ బ్రసాదముం గూర్చునట్టి దైన
భక్తిఁ గావించుచుందురు ప్రాజ్ఞులార! 41

చ. ప్రకృతి గుణంబులై పరగుఁ బాయక సత్త్వ రజస్తమంబు లొ
ద్దిక మెయి వానిఁ గూడియె ధృతిం బరముండగు పూరుషుండు మూ
ర్తికి నొకఁడయ్యునన్ హరి విరించి హరాఖ్యలఁ బూను నందు స
త్త్వకలితమూర్తిచేతనె, శుభంబులు కల్గును మర్త్యకోటికిన్. 42

గీ. భౌమమగు దారువునయందు ధూమమును ద్ర
యీమయుం డగు నగ్ని యా ధూమమందు
బోలెను దమంబునన్ రజంబును రజమున
బ్రహ్మదర్శకమైన సత్త్వంబు వొడము. 43

క. మును లిక్కారణమున నే, మును భగవంతుఁడును సత్త్వమూర్తియు శుద్ధుం
డు నగు నధోక్షజుఁ గొని రా, మునుల ననుగమించి ముక్తిఁ బొందిరి యితరుల్. 44

గీ. భూతపతులను ఘోర రూపులఁ జయించి
దేవతాంతరములను నిందింపఁ బోక
శాంతికలిత నారాయణాంశముల భక్తిఁ
గొలుచు చుందు రటుల్ ముముక్షువులు సతము. 45

క. సమశీలురు కాన రజ, స్తమః ప్రకృతులైనవారు సంతానైశ్వ
ర్యములం గోరుచుఁ బితృ భూ, తములఁ బ్రజేశాదులను సదా గొల్తురితమిన్. 46

వ. మఱియు వేదంబులును, యజ్ఞంబులును, యోగంబులును, క్రియలును, జ్ఞానంబును, తపంబును, ధర్మంబును, గతియును, సర్వంబును వాసుదేవ పరంబ. 47

క. అగుణుఁడు విభుండు నగు నా, భగవంతుఁడె గుణమయం బపారము నగుచున్
నెగడెడు సదస ద్రూపం, బగు నిజమాయన్ సృజించె నఖిల జగంబున్. 48

గీ. స్వీయ మాయాపరిభూతంబులై యెసంగు
గుణములందును బరికింప గుణియుఁ బోలె
లోనఁ జొచ్చినవాఁడై వెలుంగు విభుఁడు
చెన్ను మీఱి విజ్ఞాన విజృంభితుఁడయి. 49

గీ. ఒక్కఁడయ్యును వహ్ని స్వయోను లైన
దారువులఁ బోలెఁ బెక్కు విధములు గాఁగ

విశ్వరూపకుఁ డగు పరమేశ్వరుండు
గోచరించుచుండును భూత సందోహమందు. 50

క. స్వవినిర్మితములగు భూ, తవితానములందుఁ జొచ్చి తద్గుణములలో
నవిభుండగు హరి దా నను, భవించు గుణమయములైన భావము లెసఁగన్. 51

గీ. దేవ నర తిర్యగాది లీలావతార, ములను దా ననురక్తుఁడై భువనసముద
యావనపటిష్ఠుఁడై నయాద్యధివిభుఁడు, లీలమై లోకములను బాలించుచుండు. 52

అధ్యాయము 3.

శ్రీమన్నారాయణైకవింశత్యవతార కథాభివర్ణనము

సూతుఁడు:—

క. ఆదిన్ భగవంతుఁడు మహ, దాది సముద్భూతముఁ బదునాఱు కళల నెం
తేఁ దనరారెడు పౌరుష, మౌ దేహముఁ గొనె జగచ్ఛయము సృజియింపన్. 53

గీ. నీటఁ బవళించి యురు యోగనిద్ర నెఱపు
నట్టి యాతని నాభి హ్రదాంబుజంబు
నందు నుండి దా విశ్వస్రష్ట యధిపుఁడైన
ద్రుహిణదేవుండు తొలుతఁ బ్రాదుర్భవించె. 54

గీ. మానులార! త దవయవస్థానములను
బేర్మిఁ గల్పింపఁబడె లోకవిస్తరంబు
శుద్ధసత్త్వమయంబు విస్ఫూర్తియుతము
నైన యదె భగవద్రూపమని తెలియుఁడు. 55

చ. ఉరుతరమున్, సహస్రచరణోరుభుజాస్యవిచిత్రమున్, ధురం
ధరము, సహస్రమూర్ధనయనశ్రవణాధరనాసికంబు, శ్రీ
కరము సహస్రమౌళికనకాంబరకుండలభూషితంబు నా
సుమచిరరూపమిద్ది యెదఁ జూతురు మౌనులు జ్ఞానదృష్టులన్. 56

క. నానావతారములకు ని, ధానము స్థిరబీజ మేతదంశాంశములన్
జానయిన దేవ తిర్య, జ్మానవ ముఖ సృష్టి జరుగు సమ్మానిత రీతిన్. 57

క. ఆ దేవదేవుఁ డగు హరి, యాదిం గౌమార సర్గమంది ద్విజన్ముం
డై దుశ్చరము నఖండము, నౌ దృఢమగు బ్రహ్మచర్యమును పుగ నడిపెన్. 58

గీ. యజ్ఞవిభుఁడైన హరి ద్వితీయమగు క్రోడ
తనువుఁ దాలిచె వెన రసాతలగతయగు

వసుమతీదేవి నుద్ధరింపంగఁ గోరి
యెల్లలోకంబులన్ సృజియించువాఁడె. 59

గీ. మూఁడవదియైన ఋషిసర్గమున సురర్షి
గాఁగనై కర్మములకు నైష్కర్మ్య సిద్ధి
దేనివలన సిద్ధించు నట్టి నూనమైన
యట్టి వైష్ణవ తంత్ర మొయ్యన్ వచించె. 60

గీ. అవల నాలవయవతారమందు ధర్మ
జాయయగు మూర్తికి నరనారాయణాఖ్యు
లైన ఋషులుగా జన్మించి యయ్యధిపుఁడు
దమశమాన్విత దుశ్చర తపము సల్పె. 61

గీ. కపిలుఁ డనఁగ సిద్ధేశుఁడై కాల విప్లు
త మగు సాంఖ్యయోగంబు నుదత్త్వ నిర్ణ
యంబుఁ గావించి బోధించె నాసురికిని
జగ దధీశ్వరుఁ డైదవ సర్గ మందు. 62

గీ. అత్రివలన నపత్యమ వగుము నాకు
ననుచుఁ గోరిన యనసూయ కాత్మజుఁ డయి
ఆత్మ విద్య నలర్క ప్రహ్లాద ముఖ్య
ధీరులకుఁ దెల్పె షష్ఠావతార మందు. 63

గీ. అంత నేడవ యవతారమందు యజ్ఞుఁ
డనఁగ రుచికి నాకూతి యందవతరించి
యతఁడు యామాది దేవగణాన్వితుఁడయి
పాలనముఁ జేసె స్వాయంభువాంతరంబు. 64

గీ. ఎనిమిదవ దైన యవతారమునను మేరు
దేవియందు నాభికి నుప్పతిలి యురుక్రమాఖ్యుఁ బరఁగి బోధించె సర్వాశ్ర మార్చ
నీయమైన మార్గంబు నధీయుతులకు. 65

క. నవ మావతారమునఁ బార్థివ మగు దేహంబుఁ దాల్చి ఋషి యాచితుఁడై
యవనిన్ మహౌషధులఁ బిండె విప్రులారా! విభుండు నేర్పుఁ దలిర్పన్. 66

క. వననిధి సంప్లవసమయం, బునఁ దాఁ బదవయవతారమున మాత్స్యంబౌ
తనువునుగొని వైవస్వత, మనువున్ భూనౌకఁ జేర్చి మనిచె విభుఁ డటన్. 67

గీ. దేవ దానవు లబ్ధి మథించు నవసరమున నేకాదశావతారమునఁ గూర్మ
రూపమున మంథరాద్రిని నా పరాత్పరుండు పృష్ఠభాగమ్మునందుఁ దాల్చె. 68

వ. ద్వాదశావతారంబున ధన్వంతరిరూపంబు ధరించె. త్రయోదశావతారంబున
జగన్మోహినీ రూపంబుఁ దాల్చి యసురుల మరులఁ గొల్పి సురల రక్షించె. 69

గీ. ధీరతఁ బదునాలవ యవతారమందు
నారసింహ రూపము దాల్చి క్రూరుఁడైన
రాక్షసేంద్రుని ఖరనఖరముల నురముఁ
జీరె నేరకములఁ గటకారుఁడు వలె. 70

క. పిదప విభుఁడు పదునేనవ, యదియగు పుట్టువున వామనాకృతి మగుడన్
త్రిదివంబు నాచి కొనఁగాఁ, బదత్రియము వేఁడఁబోయె బలి క్రతువునకున్. 71

క. ఆరయఁ బదునాఱవ యవ, తారంబున ధర్మవిరహిత నృపులఁ గని యీ
ధారుణి నిఃక్షత్రముగన్, వారక ముయ్యేడు మార్లొనర్చెఁ గుపితుఁడై. 72

గీ. మఱియుఁ బదునేడవ దగుజన్మంబునందు
సత్యవతి యందుఁ దాఁ బరాశరుని వలనఁ
బొడమి యల్పమేధస్కులౌ పురుషుల కయి
నిగమ తరువున శాఖలు నిగుడఁ జేసె. 73

క. అవలం బదునెన్మిదియవ, యవతారమునందు రాముఁడై విభుఁడు మహా
ర్ణవ నిగ్రహాది వీర్యము, లవనిం గావించె దేవతాభ్యర్థితుఁడై. 74

గీ. జగతి నేకోన వింశ వింశతి తమ రుచి
రావతారంబులం బలరామ కృష్ణు
లగుచు వృష్ణి వంశంబున నవతరించి
పరమ పురుషుండు మేదినీభరము నుడిపె. 75

గీ. పదఁపడి కలియుగంబు సంప్రాప్త మగుడు
సుర విరోధులు మోహావాగురలఁ దెరల
బుద్ధుఁ డను నామమున జినపుత్రుఁ డగుచుఁ
గీకటంబులఁ బొడము లోకైక విభుఁడు. 76

గీ. అంత నా దేవుఁడు కలియుగాంతమున న
రాధిపతులు దస్యు ప్రాయులై మెలఁగుడు
విష్ణు యశుఁడు నాఁ బరఁగెడు విప్రునకును
జనన మందును దాఁ గల్కి యనెడి పేర. 77

క. జాలెడలని పెనుగొలఁకులఁ, గాలువ లెటు వేనవేలు కల్గునొ యటు స
త్త్వాలయుఁడగు హరియవతా, రాలియసంఖ్యేయమయి విరాజిలు జగతిన్. 78

క. ఋషులును మునులును మఱి యని
మిష తతియుఁ బ్రజాధిపతి సమేతులు, సుమహా
ధిషణులు నగు మనుసుతులును
హృషీకపతి కళలు గాఁగ నెఱుఁగుఁడు మీరల్. 79

క. ఆవిభుని యంశ కళ లివి, కేవల భగవంతుఁ డొక్క కృష్ణుఁడె సుండీ
దేవారి వ్యాకుల మగు, నీవిశ్వము వీరు ప్రోతు రెల్ల యుగములన్. 80

క. ఏనరుఁడు గుహ్య మగు భగ, వానుని జన్మంబు రేయుఁ బవలును భక్తిన్
ధ్యానించును ముక్తుండగు, నానరుఁడు భవంబు నుండి యతివరులారా! 81

గీ. జ్ఞానమయుఁడు నరూపుండు నైన పరమ
పూరుషున కెన్న నీరూపము మహదాదు
లైన మాయాగుణములచే నాత్మ యందు
విరచితంబయ్యెఁ దెలియుఁడో విప్రులార! 82

క. వ్యోమమున మేఘపటలము, భౌమంబగు రేణుగణము వాయువునఁ బలెన్
పామరులు ద్రష్టయందు స, దామోపుచు నుంద్రు దృశ్యతా ధర్మంబుల్. 83

వ. మఱియు నవ్యక్తంబు నపరిణతంబు గుణవిరచితంబు పునరావృత్తిసహితంబు నగు లింగశరీరంబు నాయాత్మయం దారోపింతురు. అవిద్యాశక్తి నాత్మ యందు నారోపితంబులగు నీ సదసద్రూపంబులు రెండుఁ బ్రతినిషిద్ధంబులగుటయ బ్రహ్మ దర్శనం బనంబడు. ఈశ్వర సంబంధినియగు నీ మాయాదేవి యుపరత యగునేని విద్యాసంపన్నుం డగు నని విజ్ఞు లంద్రు. విద్యాసంపన్నుండు స్వమహిమంబునఁ దేజరిల్లు. అకర్తయు నజుండును నంతర్యామియు నగు నా భగవంతుని వేదగుహ్యంబులగు జన్మ కర్మంబు లిట్లు కవీంద్రులు వర్ణింతురు. 84

మ. వినుఁ డీతండె యమోఘ లీలుఁ డయి యీవిశ్వంబుఁ బుట్టించుఁ బెం
చు నణంగించు నొకింతయుం దగులఁ డీచ్చోఁ దాను భూతవ్రజం
బున నంతర్హితుఁడై స్వతంత్రుఁ డగుచుం బాల్పారి సర్వేంద్రియా
ధి నియంతృత్వము గల్గి మూర్కొను దదుత్కృష్టార్థమున్ హేలమై. 85

వ. నర్తకుండుం బోలె మనోవచనంబులచే నామరూపంబుల విస్తరింపంజేయు జగద్విధాతయగు నా దేవదేవు లీలావిలాసంబులఁ గుమతియగువాఁడు తర్కాది కౌశలంబున నైన నెఱుంగం జాలఁడు. 86

సీ. నిష్కపటంబును నిరతంబు నగు భక్తి, పారవశ్యమునఁ దత్పాదకమల
గంధంబు భజియించుచుఁ గడఁకె నెవ్వఁడు వాఁడ, ఖండ వీర్యుండు జగ ద్విధాత
యగు చక్రపాణి దివ్యం బగు పదవినిఁ, దెలియంగఁ జాలు యతీంద్రులార!
తిరిగి దుష్పరిణతింబొరయని సర్వాత్మ, కంబగు నాత్మభావంబు నెవ్వ
గీ. రఖిల లోకాధినాయకుండైన వాసు, దేవు నందు నిత్తెఱఁగున స్థిరము గాఁగ
నల్పుచుండుదురో యగ్రజన్ములార!, తలఁప ననఘాత్ములగువారె ధన్యతములు.
గీ. అగమవిదుండు వ్యాసమహర్షి బ్రహ్మ, సమ్మతము నుత్తమ శ్లోకచరితమునయి
యలరు నీభాగవతసంజ్ఞ మగు పురాణ, రాజమును రచియించె నవ్యాజమహిమ.
గీ. భువన కల్యాణమునకునై పుణ్యదము, శుభావహంబును మహితంబునైన దీని
నాత్మ వంతులలో శ్రేష్ఠుఁడైన తనదు,తనయు గ్రహియింపఁ గాఁజేసె ననఘరీతి.
గీ. సర్వ వేదేతిహాస సంచయము నుండి
యుద్ధృతంబగు సారంబు నిద్ధఫణితి
నృప కులాభరణుఁ డగుఁ బరీక్షితునకుఁ
దెలియ వినిపించె నా శుకదేవుఁ డంత. 90

సీ. పరమ యోగీశ్వరపరివృతుఁడై జాహ్నవీతటిన్ బ్రాయోపవిష్టుఁడైన
యాపరీక్షిన్మహా భూపాలునకును బో, ధించెడు నద్భుతతేజుఁడైన
విప్రర్షివలన నోవిప్రులారా! తదీ, యానుగ్రహంబున నందుఁ జేరి
నేను నెఱింగితి నిశ్చితమతులయి, జిజ్ఞాసఁ బఱగుటఁ జేసి మీకు
గీ. విన్న యది వినిపించెద విస్తరించి
జ్ఞాన ధర్మాది యుతుఁడై నిజ పథమునకు
గృష్ణుఁ డేగఁ గలిన్ నష్ట దృష్టులైన
వారి కీపురాణార్కుండు వసుధఁ బొడమె. 91

అధ్యాయము 4.

వ్యాసానుతాపము

వ్యాసుఁడు :—

ఆ.వె. దీర్ఘ సత్రు లగు యతీంద్రుల కిట్లు వా
క్రుచ్చు సూతుఁ గాంచి కులపతియును
నిగమసారవేది యగు శౌనకాభిఖ్య
వృద్ధ సంయమీంద్రుఁ డిట్లు పలికె. 92

శౌనకుఁడు :—

గీ. ఓ మహాభాగ! సూత! లోకోపకార
నిరత! వక్తలలో నతినిపుణమతివి
మున్ను భగవంతుఁడగు శుకముని నుడివిన
దివ్యమగు భాగవతకథఁ దెలుపు మయ్య. 93

గీ. ఏయుగంబున నెచట నేహేతువునఁ బ్ర
వృత్త మయ్యె నియ్యది మఱి యెవని చేతఁ
బ్రేరితుం డయి మౌని వరేణ్యుఁ డైన
వ్యాసుఁ డీసంహితం జేసె నయ్య? చెప్పుమ. 94

ఆ.వె. అతని నందనుఁడు మహాయోగి సమదర్శి, నిర్వికల్పకుండు నియతమతి స
మిద్ధ తేజుఁడున్ బ్రహ్మబుద్ధుఁడు ఘనుఁడు ని, గూఢుఁడు నయి దోఁచు మూఢునట్లు. 95

క. కురు జాంగల దేశములన్, సరగున నున్మత్త మూకజడుల వడువునన్
దిరుగుచుఁ గరినగరంబునఁ, బురజనములచేత నెట్లు పోల్పఁ బడియెనో. 96

చ. తనయుని వెంబడించి మహితం జనుఁదెంచుచు వస్త్రధారియై
కన నగు వ్యాసమౌనివరుఁ గాంచి త్రపాన్వితలై ధరించి రొ
య్యన పరిధానముల్ శుకమహర్షి దిగంబరరూపముం గనుం
గొని నపు డవ్విధంబుఁ గయికోరు సురాంగన లెంత వింతయో! 97

ఉ. ఆరమణీశిరోమణుల నంత మునీంద్రుఁడు డాసి "దీనికిం
గారణ మేమి" యంచు నడుగన్ విని వారలు మౌనితోఁ "దప
స్వీ! రహిమీఱ స్త్రీ పురుష భేద మెఱం గలదయ్య నీకు లే
దారయఁ బూతదృష్టియగు నా శుకదేవున" కంచుఁ బల్కరే? 98

క. గేహుల గేహంబుల గో, దోహన మాత్రంబ నిల్చుతోఁ దద్వ్యా
మోహంబు లెడలఁ దీర్థము, లై హత్తఁగఁ జేసె వారి యాశ్రమపదముల్. 99

గీ. ఇట్టి మునిచంద్రుతోడ రాజర్షి యైన
పాండవేయునకున్ భాగవత సమాఖ్య
సంహితాత్మకమున్ బ్రశంసార్హమునగు
భవ్య సంవాద మెట్టులు పరఁగెఁ జెపుమ. 100

గీ. ఔత్తరేయుని భాగవతోత్తమునిగఁ, బల్కుచుందురు ప్రాజ్ఞు లవ్వసుమతీ ర
మణుని యద్భుతజన్మకర్మముల మాకుఁ, దెలియఁగా జెప్పు మోసూత! ధీసమేత!

ఆ.వె. పాండు వంశ వర్ధనుండగు నాసార్వ, భౌముఁ డేమి కతన సామ్రాజ్య మైన
రాజ్యలక్ష్మి విడిచి ప్రాయోపవిష్టుఁ డై, యుండె నయ్య గంగయొడ్డునందు. 102

చ. అరులు వినమ్రు లై, నిరతమాత్మ సుఖంబున కై ధనంబులన్
బరువడిఁ దెచ్చి యే నృపతిపాద సరోరుహపీఠమున్ భజిం
తురో ఘనవీరమూర్తి తరుణుం డగు నావిభుఁ డేల సౌఖ్యబం
ధురమగు శ్రీనిఁ బ్రాణముల తో విడనాడఁగ నెంచెనో కదా! 103

చ. జగమునకున్ శుభంబు భవసౌఖ్యము శ్రీయును గూర్చు పొంటె నె
న్నఁగ భగవత్పరాయణ మనస్కులుఁ బ్రాజ్ఞులు జీవనంబు సే
యఁగ గమకింతురి స్వార్థమునకారయ రిల్లు విరక్తిభావముల్
మిగులఁ బరాశ్రయంబగు కళేబర మీతఁడు వీడ నేలొకో! 104

క. అడిగినది యెల్ల మాకు, న్నుడువుము తలపోయుదుము నినున్ మదిలో నే
ర్పడ ఛాంద సేతరం బై, యడరెడు వాగ్జాలమునకు నభిషిక్తునిఁ గాన్. 105

సూతుఁడు:—

గీ. ధీమహితులార! యుగ పరిణామమునఁ దృ
తీయ మగు ద్వాపరంబు వర్తిల్లుచుండ
హరి కళం బుట్టె నల పరాశరుని వలన
వాసవి యగు సత్యవతికి వ్యాసమౌని. 106

సీ. ఒక్కనాఁ డతఁడు సూర్యోదయ సమయాన, స్వచ్ఛసరస్వతీ జలము నందు
స్నానాదికంబును సల్పి యేకాకి యై, విజనస్థలి సుఖోపవిష్టుఁ డయ్యెఁ
బిదపఁ ద్రికాల సంవేది యమ్మౌని య,గమ్య వేగంబైన కాలమహిమఁ
బ్రతియుగంబున భువిం బరిఢవిల్లెడు యుగ, ధర్మ సంకరమును, బేర్మి మీరఁ

గీ. గాల కృత మగు భౌతిక కాయశక్తి, హాని, నశ్రద్ధధాను లల్పాయువులును
దుర్బలులును నిస్సత్వులు దుష్టమతులు, నైన జనములనుం గలయఁగఁ జూచె. 107

గీ. కని యమోఘ దృష్టి యగునా మునివరుండు
సర్వ వర్ణాశ్రమముల కోజన్ హితంబుఁ
గూర్పఁ గా నెంచి దివ్యచక్షువునఁ గడఁగి
ధ్యాన మొనరించె మౌని వతంసులార! 108

వ. చాతుర్హోత్రంబును, శుద్ధంబును, వైదికంబు నగు కర్మంబును జూచి ప్రజలకు యజ్ఞ
విస్తృతి కొఱకు నేకంబగు వేదంబును చతుర్విధంబుగా నొనరించె. అది

ఋగ్యజుస్సామాథర్వ నామంబులం బరంగుచుండు. ఇతిహాసంబుం బురాణంబును బంచమవేదంబునని చెప్పంబడు. అందు ఋగ్వేదంబును బైలుండును, సామవేదంబును జైమినియు, యజుర్వేదంబును వైశంపాయనుండును, అథర్వవేదంబును సుమంతుండును, ఇతిహాస పురాణంబులను నాతండ్రియగు రోమహర్షణుండును ధరించిరి. ఆ ఋషులే తమతమ వేదంబుల ననేకవిధంబులుగా విభజించుచు శిష్యులచేతను, బ్రశిష్యులచేతను, దచ్ఛిష్యులచేతను ధరియింపం జేసిరి. ఇట్లు వేదంబు లనేక శాఖా సంపన్నంబులయ్యె. ఆ వేదంబులు మందబుద్ధులగు పురుషులచే ధరియింపం బడు నట్లు దీనవత్సలుండును, భగవంతుండు నగు వ్యాసుండిట్లు గావించె. స్త్రీ శూద్ర బ్రహ్మబంధువులకు వేదంబు శ్రవణగోచరంబు కారానిదగుటం గర్మమూఢులగు వారి కిత్తెఱంగున నిందు శ్రేయంబు సంభవిల్లును. 109

క. అని యీపగిది భువన పా, వన చరితుం డైన వ్యాసభగవానునిచేఁ
గనికరము పేర్మి భారత, మను నాఖ్యానము ప్రణీతమయ్యెఁ గడంకన్. 110

క. ఓ తాపసవరులారా!, భూత శ్రేయమున కిట్లుపూనిన మునికిన్
జేతంబు మోదముం గన, దేతద్ఘన కార్యమున నొకించుక యేనిన్. 111

సీ. నాతిప్రసన్నమనస్కుఁడై విమల స, రస్వతీ రమ్య తీరమ్మునందు
విజన స్థలి సముపవిష్టుఁడై తనలో వి, తర్కించుకొనుచు నా ధర్మవేది
వ్యాసుఁ డిట్లనె "ధృతవ్రతుఁడ నై నే నన, లంబులన్ ఛందమ్ములన్ గురువుల
నర్చించినాఁడ నిర్వ్యాజానుశాసనం, బింపుమీరఁగ గ్రహియింపఁ బడియె

గీ. డెంద మలర స్త్రీశూద్రాదులుం దెలియఁగ, ననువు జొప్పడునట్లు ధర్మాదికంబు
తెల్లముగ భారత వ్యపదేశమునను, జూపఁ బడియె వేదార్థంబు స్తుత్యముగను. 112

ఉ. ఐనను దేహమందుఁ గల యాత్మ స్వయంపరిపూర్ణమయ్యు న
న్యూనత బ్రహ్మతేజమున నొప్పెడిదయ్యు నతృప్తమైన చం
దానఁ బరంగు భాగవతధర్మము లంతగ నిం దనుక్తముల్
మానుగ నవ్వియే పరమహంసలకున్ హరికిం బ్రియంబులౌ. 113

క. అని తన్నిభంగిని వ్య, ర్థునిఁ గాఁ దలపోసి మదిని దురపిల్లెడు వ్యా
సుని యయ్యాశ్రమమునకుం, జనుదెంచెన్ నారదుండు సదమలబుద్ధిన్. 114

క. అతనిగుఱుతించి సత్వర, గతి నెదురేగి కొని తెచ్చి క్రచ్చఱ సురపూ
జితు నా నారదు విధిస, మ్మతముగఁ బూజించె వ్యాస మౌని వినతుఁడై. 115

అధ్యాయము 5.

నారదాగమనము

సూతుఁడు:—

క. అంత సుఖాసీనుం డై, పొంతం గూర్చున్న వ్యాసమునినాథుని స
ల్లంతిఁ గని దేవముని యొక్కింత నగుచు వీణ చేత నెసఁగఁగఁ బలికెన్. 116

నారదుఁడు:—

వ. 'ఓ మహాభాగ! పరాశరనందనా! నీ శారీరకం బగు నాత్మయు మానసికం బగు నాత్మయుఁ బరితుష్టంబైన జాడ కనంబడదు. సర్వార్థపరిబృంహితంబును, సర్వ ధర్మ సంపన్నంబును, మహాద్భుతంబును, జిజ్ఞాసితంబు నగు భారతంబును రచియించితివి. సనాతనంబగు పరబ్రహ్మంబు నధిగమించితివి. ఐనను నోమహాత్మా! అధన్యుని వలె నిన్ను భావించుకొని యేల శోకించుచుంటివి?' అని నారదుం డడిగిన వ్యాసుం డిట్లనియె. 117

వ్యాసుఁడు:—

ఉ. ఉన్నది చూవె యోపరమయోగివతంసమ! నాకు నిష్ఠ నీ
వన్నది యెల్ల నైనను మదాత్మ ప్రమోదిలకుండెఁ గావునన్
నిన్ను సరోజగర్భసుతునిం జనవంద్య నగాధబోధసం
పన్నునిఁ బృచ్ఛఁ జేసెదఁ గృపం దెలుపంగదె తన్నిమిత్తమున్. 118

గీ. గానములకు లోను గాక నెమ్మనము తోన
జగముల సృజించుఁ బోషించు సమయఁ జేయు
మూల పురుషు సర్వజ్ఞునిం బూన్కిఁ గొల్చు
పరమ గుహ్య మెఱుఁగు దీవు సురమునీంద్ర! 119

చ. అలయక మూఁడు లోకములనర్కునికై వడి పర్యటించుచున్
గలయఁగ నాత్మ సాక్షివయి గాలి గతిన్ మెలఁగాడుచుందు కే
వలము పరావరంబునగు బ్రహ్మము నందును ధర్మయుక్తిఁ బెం
పొలయ వ్రతంబులం బరఁగియొప్పెడు నా కొఱ తేదొ చెప్పుమా. 120

నారదుఁడు:—

క. భగవంతుని విమల తరం, బగు యశము వచింపఁ బడనిదయ్యెన్ నీచేఁ
దగ నతఁ డెద్దానం దృప్తి గనం డద్దాని నెంతువిఫలంబనుచున్. 121

గీ. ధర్మ ముఖ్యంబు లైన, యర్థంబు లెల్లనెట్లు వర్ణింపఁ బడియె మునీంద్ర చంద్ర!
అట్లు వర్ణింపఁ బడదు లోకాధిపుఁడగు, వాసుదేవుని దివ్య ప్రభావ గరిమ. 122

చ. అమలిన మానసుల్ పరమహంస లెటన్ విహరింపకుండ్రో లో
కముల సదా పునీతములుగా నొనరించెడు వాసుదేవు స
ద్విమలయశం బెటం బరిఢవిల్లక యుండునో యట్టి వ్యర్థవా
క్య మది యుదాత్తచిత్రపదమయ్యును వాయసతీర్థతుల్యమా. 123

శా. ఏకాగ్రంబగు బుద్ధి సాధువులు తా రెవ్వానినిన్ సంతతం
బాకర్ణింత్రు వచింత్రు పాడుదురు నెయ్యంబార నయ్యుత్తమ
శ్లోకోదార పవిత్రనామము లెటన్ సొంపారునో యద్దియే
లోకాఘాపహవాక్ప్రయోగమగు నాలోకింప యోగీశ్వరా! 124

మ. నిరవద్యంబు నిరంజనంబు ఘనమున్ నిష్కర్మతారూపమున్
పరమోత్కృష్టమునయ్యు శోభిలదు జ్ఞానంబంతగా నల్ల శ్రీ
హరి భావోదయ వర్జితంబగు చకామ్యంబయ్యునం గర్మ మీ
శ్వరు సందర్పణ సేయకున్న నదియున్ వైఫల్యముంబొందెడున్. 125

ఉ. కావున నోమహాశయ! యఖండ యశుండవు సువ్రతుండవున్
బావన ధీవిశేష లసమానుఁడవుం బృథు సత్య శీలివా
నీవు సమాహితుండవయి నేర్పున నచ్యుత చేష్టితంబులన్
భావన సేయుమా యఖిలబంధ విముక్తికినై యజస్రమున్. 126

వ. ఆ వాసుదేవ చేష్టితమ్మునకంటె భిన్నదృష్టులగు వారికిఁ దత్కృతరూపనామంబుల దుస్థితిం బొంది బుద్ధి గాలిచేఁ గొట్టఁ బడిన నావవలె నెందును నిలువక చాపల్యంబునుం బొందు. నింద్యమైన కామ్య కర్మాదికంబు స్వభావానురక్తుం డగు పురుషునకు ధర్మార్థంబు ననుశాసించుచున్న నీవు గొప్ప వ్యతిక్రమంబుఁ గావించితివి. నీవాక్యంబునం జేసి యిదియే ధర్మంబని వ్యవస్థితిం బొందెఁ గావున జనుండు తన్నివారణంబునకుఁ దలంపఁడు. 127

చ. ఎలమి ననంత లీలుఁడగు నీశు సుఖాస్పదమైన రూపమున్
దెలియఁగఁ జాలుఁ దానయి సుధీమణి కర్మనివృత్తిఁ జేసి కే
వలమగు నీశు చైదము భవాబ్ధి నిపాతితులైన వారికిన్
దెలుపుము నెమ్మి తోడుత యతిప్రవరేణ్యా! పరాశరాత్మజా! 128

ఉ. మాని స్వధర్మమున్ విభుని మంజు పదాంబుజమున్ భజించు చ
ద్దాన నపక్వుఁ డౌచుఁ బతితత్వముఁ జెందిన నే నమంగళం
బౌనె యొకించు కంత? పరమాత్ము హరిన్ భజియింపకున్న నే
దే నొక యర్థ మీఁగలుగునే పరికింప స్వధర్మ మేరికిన్? 129

ఉ. మీఁదికిఁ గ్రింది కోలిని భ్రమించుచు నుండెను జీవకోటి కిం
దేది యలభ్యమో దగ యతింపఁగ నా నిపుణాత్ముఁ డయ్యన
న్యాదృశ మా సుఖంబుఁ బడయన్ విషయాత్మక మా సుఖంబు నా
పాదిలు దుఃఖమ ట్లురుజవంబగు కాలగతిం గ్రమంబునన్. 130

చ. హరిపదసేవియై జనుఁ డొకప్డును బ్రాకృత జన్ముఁడయ్యు సం
సరణమునం జొరం డొరునిమాడ్కి నహో! పరికించి చూడఁగన్
హరిచరణోపగూహన మహత్తర సౌఖ్య రసానుభూతికిన్
మరగిన మానవుండు మఱి మానఁడుగా యదియే స్మరింపుచున్. 131

వ. మఱియు నెవ్వని వలన నీ విశ్వంబునకు సృష్టి స్థితి లయంబులుఁ గలుఁగు నా భగవంతుం డేతద్విశ్వరూపుండే యగు. అయ్యుదంతంబు నీవు స్వయంబుగ నెఱింగితివి. అయినను బ్రాదేశమాత్రంబ నేను నీకుఁ దెల్పితిని. అమోఘ సంకల్పుండవైన నీవు నిన్నుఁ బరమాత్ముండును, బరమ పురుషుండు నగు నీశ్వరుని యంశంబైన యాత్మనుఁగా నెఱుంగుము. ఆత్మ యజంబయ్యును లోకకల్యాణము కొఱకుఁ బ్రభూతం బై యున్నయది. అయ్యాత్మమహానుభావాది గుణంబులు నీచే వర్ణింపఁబడుఁగాక. పురుషోత్తమ గుణాభివర్ణనము పురుషునకుఁ దపంబు, శ్రుతంబు, నిష్టాపూర్తంబులు, సూక్త దత్తంబులు మున్నగునవి నిత్యార్థంబుగా కోవిదులచే నిరూపింపఁ బడియె. 132

తరల. వినుము తొల్లిఁటి పుట్టు వందున వేదవాదుల దాసి నం
దనుఁడ నై జననంబు నొందితిఁ దాపసోత్తమ! వానకా
రున వసింపఁగ నొక్క తావున రూఢిఁ గోరెడు నత్తపో
ధనుల సేవకు నై నియుక్తుఁడ దారకుండను నే నటన్. 133

తరల. అపగతాఖిల చాపలున్ సతతానువర్తిని, బాలునిన్
స్వపరిచర్యలఁ జేయువానిఁ, బ్రశాంతు, దాంతు ననంత భ
క్తిపరుఁ, గ్రీడనకంబు లెల్ల నొగిన్ త్యజించినవాని నన్
గృపమెయిం బరికించి రక్ష యతీశ్వరుల్ సమదర్శనుల్. 134

చ. ద్విజుల యనుజ్ఞ నెంగిలినిఁ దింటిని భక్తిఁదలిర్పఁ దాన నా
వృజినము లెల్లనుం జెడియె నిల్లు విశుద్ధ మనోంబుజుండఁ ద
ద్భజన పరాయణుండ నయి వర్తిలుచుండెడు నట్టి నాకు న
క్కజముగఁ బుట్టె నాత్మరుచి గ్రన్ననఁ దత్పృథు ధర్మ మందునన్. 135

చ. లలితములైన కృష్ణకథఁగలం డని గానముఁ జేయుచుండు మా
నుల సదనుగ్రహంబున ననుక్షణమున్ వినుచుండు నాకు న
స్ఖలితము, సుస్థిరంబును, బ్రసన్నము నైన మహానురక్తి య
గ్గలికఁ జనించె నిశ్చయముగాఁ బురుహోత్తముఁ డందు ధీనిధీ! 136

సీ. సర్వేశ్వరునియందుఁ జరియించు నాకు నప్రతిహతమగు బుద్ధిప్రభవమయ్యె
దాన స్వమాయాకల్పితంబును స్థూల సూక్ష్మంబు నా యీశరీరంబు నేను
బ్రాపించి మీఱఁగఁ బరబ్రహ్మరూపుఁడ నగు, నాయందుఁ గందు సువ్యోమ్మ యతీంద్ర!
పరఁగ నిట్టులు శరదృద్వర్షర్తువులు రెండు, ననఘాత్ములైనట్టి యా మునుల చేతఁ

గీ. బ్రతిదినంబును గీర్తింపఁబడుచు నుండు, విష్ణుదేవుని యద్భుతవిమలయశము
వినుచునుండెడు నాకును వెనరజస్తమోపహంబగు భక్తి యుద్భూతమయ్యె. 137

తరల. తెరలి పోవుచు జాలిపెంపున దీనవత్సలులైన యా
వరమునీంద్రులు తానయై భగవంతుఁడే తెలియంగ సా
దరతఁ దెల్పిన జ్ఞానమున్ మహితాత్తంబు గుహ్యతమంబుఁ దె
ల్పిరి యథాతథమైన రీతిని వేడ్క నేను గ్రహించితిన్. 138

వ. ఆ జ్ఞానంబుచేతన బ్రహ్మరూపుండును భగవంతుఁడు నైన వాసుదేవుని మాయా ప్రభావంబు నెఱింగితి. ఆ జ్ఞానంబునన కదా నిపుణులు బ్రహ్మపదంబు నందుచుండ్రు. ఈశ్వరుండును, భగవంతుండు నగు పరబ్రహ్మంబు నందు సమర్పింపఁబడిన కర్మంబు తాపత్రయ నివర్తకం బయి సత్త్వశోధకం బగునని సూచింపంబడియె. ఎద్దాన ననామయంబు వొడము నారోగకారణం బైన ద్రవ్యంబారోగంబును నివర్తింప నేరని భంగి బ్రహ్మార్పితంబు కాని కర్మంబు తాపత్రయంబుఁ బాపం జాలదు. ఇట్లు నరుల క్రియాయోగంబులు పరమేశ్వరార్పితంబులు గాక సంసార కారణంబు లగుచున్న యవి. భగవత్పరితోషకం బగు కర్మంబున భక్తియోగ సమన్వితం బగు జ్ఞానం బధీనంబై యుండు. భగవంతుని శిక్షచేఁ గర్మలు సల్పువారు శ్రీకృష్ణ గుణనామంబులఁ గైకొని స్మరించుచుండ్రు. "వాసుదేవ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ, సంకర్షణ రూపుండ వగు నీకు నమోవాకంబు" లని మూర్తి కథనంబున మంత్రమూర్తియు, 'అమూర్తియు నగు యజ్ఞపురుషుని సాధు దర్శనం డగు పురుషుండు యజించుచుండు. మదనుష్ఠితం బైన యాత్మబోధంబు నెఱింగి కేశవుండు నాకు జ్ఞానైశ్వర్యంబును, స్వనిష్ఠమైన భావంబు నిచ్చె.

ఉ. కావున వేదపారగ! యశఃఖండ తపోనిధి! యే నెఱింగినన్
గోవిదుఁ డన్యముం దెలియఁగోరఁడొ యట్టి పునీత మైన ల

శ్రీవిభు కీర్తి గానమును జేయుము దాన జనుల్ సుఖించుచున్
హానివడి లేక యుందురు తదన్యము దుఃఖహరంబు గాదిలన్. 140

అధ్యాయము 6.

నారద పూర్వజన్మ వృత్తాంత కథనము

సూతుఁడు:—

క. మునిముఖ్యుఁడు సత్యవతీ, తనయుఁడు నగు వ్యాసుఁ డివ్విధమ్మున దివిష
న్మౌని జన్మ కర్మములఁ దా, విని వినయము దోఁప నడిగె వెండియు నతనిన్. 141

వ్యాసుఁడు:—

గీ. తివిరి నీకు విజ్ఞానోపదేష్టలైన, భిక్షువుల్ దూరదేశంబు వెడలి చనఁగఁ
బ్రథమమైన ప్రాయంబునం బరగు నీవిఁకేమి చేసితివో వచియింపుమయ్య. 142

క. స్వాయంభువ! యాపిమ్మటి, యాయువునన్ వృత్తి యేది యయ్యెన్ నీకున్
ధీయుత! యెఱిఁగింపుము తుదిఁ, గాయముఁ ద్యజియించి యెట్లు కాలము చెల్లన్. 143

గీ. సకలమునకు లోపము సల్పఁ జాలు కాల, చక్ర మెట్టిలు నీదు ప్రాగ్జన్మవిషయ
మైన స్మృతిని ఖండింపక యట్లయుంచెఁ, దెలియఁ జేయుము దేవర్షితిలక! నాకు.

నారదుఁడు:—

గీ. తివిరి నాకు విజ్ఞానోపదేష్టలైన, భిక్షువుల్ దూరదేశంబు వెడలి చనఁగఁ
బ్రథమమైన ప్రాయంబునం బరఁగు నేను, వక్ష్యమాణంబు సల్పినవాఁడనయ్య. 145

క. వినుము మదేకాత్మజ మ,జ్జనని, పడంతుకయు, దాసి జడమతియై తా
నొనరించె స్నేహబంధం, బనన్యగతికుండ సుతుఁడ నగు నాయందున్. 146

క. నా యోగక్షేమంబుల, నాయమ కోరుచు నశక్త యయ్యెన్ జుమి య
న్యాయత్తయగుట దారు, స్త్రీయట్టులు లోకమెల్ల శ్రీశు వశమె కా. 147

గీ. వినుము దిగ్దేశకాలానభిజ్ఞుఁడనయి, పంచవర్ష వయస్కుండ బాలకుండఁ
బ్రకట జనయిత్రి స్నేహానుబంధమున మెలంగినాఁడ నా బ్రహ్మకులంబునందు. 148

క. మొదవు నొకనాఁడు దాఁ బాల్పిదుకన్ గేహంబునుండి వెడలి చనఁగఁ ద
త్పద తాడితమై కఱచెన్, మదంబునం గాలచోదనన్ ఫణి పెలుచన్. 149

ఉ. ఏ నదియప్డు భక్తులకు నెప్డు శుభంబును గోరుచుండు శ్రీ
జాని యనుగ్రహంబుగనె స్వాంతమునం దలపోసి తోనఁ బ్ర
స్థానముఁ జేసితిన్ వెస నుదగ్దిశ కొంటరినై నితాంతమున్
మానసమందు నాభువన నాథు పదాబ్జము పాదు కొల్పుచున్. 150

వ. ఇట్లు పరిస్థితుండనై పరిస్థితంబులగు జనపదంబులును, పురంబులును, గ్రామంబులును, గోష్ఠంబులును, వ్రజంబులును, ఆకరంబులును, కర్వటకగ్రామంబులును, గిరితటగ్రామంబులును, బహూద్యానవనంబులును, నుపవనంబులును, నరణ్యంబులును, దంతావళభగ్నశాఖంబులగు మహీరుహంబులు గల చిత్రధాతువిచిత్ర పర్వతంబులును, పావనజలంబులగు జలాశయంబులును, చిత్రస్వనంబులగు పతంగములతో భ్రమించు భ్రమరలక్ష్మీసంపన్నంబులు, సురసేవితంబులు నగు తామర కొలంకులును గలిగి యొప్పారు నల, వేణు, శర, స్తంబ, కుశ, కీచక, గహనంబును, ఘోరంబును, ప్రతిభయాకారంబును, వ్యాళోలూకశివాదిక్రీడాస్థానంబు నగు మహారణ్యంబును బొడఁగంటిని. అంతఁ బరిశ్రాంతేంద్రియాత్ముండనై యాఁకలి దప్పుల నలంగి యచ్చటి నదీహ్రదంబున స్నానపానాదు లాచరించి గతశ్రముండనైతి. 151

క. జనశూన్యమైన యవ్వన, మునందు నశ్వత్థ మూలమున నుపవిష్టుం
డనయి మును విన్నయట్టుల, య్యన నిజహృదయస్థు నీశునాత్మఁదలఁచితిన్. 152

చ. ఉరుతర భక్తి భావమున నుల్లము త్రుళ్ళడఁగించి యా పరా
త్పరు చరణాంబుజాతమును ధ్యానముఁ జేయుచు నుత్సుకాశ్రువి
స్తర తరళేక్షణుండ నయి తన్మయతం దనరారు నాహ్లాదం
తరమున భక్తకోట్యవనతత్పరుఁ డాహరి తోఁచెఁ దోఁచినన్. 153

ఉ. ప్రేమభరంబు పెంపున శరీరముసం బులకాంకురంబు లెం
తే మొలవంగఁ బిక్కటిలి నిండిన యట్టి ప్రమోద పూరమం
దే మెయి మున్గియుండఁగ మునీశ్వరచంద్ర! పరాశరాత్మజా!
ఆమెయి నన్నుఁ గాని మఱి యన్యముఁ గాని కనన్ నిజంబుగన్. 154

చ. అలఘు సుఖావహంబును శుచాపహమన్ లలితంబునై విరా
జిలు భగవంతు రూపమును జిత్తము వాంగఁగఁ జూచి భక్తి వి
హ్వలత భరింపరాని యుబుకలాటము పెంపున దుర్మనుండనుం
బలె నయి లేచినాఁడ జనవంద్య యశోనిధి! సంభ్రమంబునన్. 155

ఉ. క్రిమ్మఱ నమ్మహాత్ముఁ గనఁగాఁ దమకించుచు బుద్ధియందు డెం
దమ్మును బాదు కొల్పి మఱిఁదన్వినిఁ జెందని యట్టు లాత్మత
త్త్వమ్మును దీవ్రయత్న పరతం గనుచుండియుఁ గాననైతిఁ జో
ద్యమ్మది యేమొ సుంతఁ దెలియంబడ దయ్యెఁ దపస్విపుంగవా! 156

సీ. ఈగతి యతించు నన్ను న వాగ్గోచ, రుం డగు నా సర్వలోకేశ్వరుండు గభీర
మధురవాక్యుల నా చింత శమాయఁ జేయు, వాఁడునుం బలె నిబ్బంగిఁ బల్కె ననఘ!

భగవంతుఁడు:—

క. నను నీ జన్మంబునఁ, గనుటకు నర్హుఁడవు కావు కామాదులఁ బా
యని యట్టి కుయోగులకుం, గనిపింపను నే నొకప్డుఁ గలయం దేనిన్. 158

క. అనఘా! మద్రూపంబుం, గనఁగోరెడు నీకుఁ జూపఁగాఁ బడె నిది న
న్నును గోరు నరుఁడు మెలమెల్లనఁ గామము లన్నిటిం దొలంగం ద్రోఁచున్. 159

సీ. స్వల్పకాలకృతం బగు సాధుసేవ, నమలమగు బుద్ధి నీకు నాయందుఁ బొడమెఁ
గావునన్ నింద్యమైన యీ కాయము విడనాడి యిఁక మజ్జనత్వము నందఁగలవు.

శా. "నాయందున్న లకొల్పఁబడ్డ మతి యెన్నం డుండఁగాఁ బోదు సా
పాయంబై, లయకాల మందును మదీయానుగ్రహప్రాప్తిచేఁ
బాయం బోవదు పూర్వ సంస్మృతి తలంపన్ నీకటం" చిట్లు తా
నై యాకాశసమోరుభూత మప్పు డొయ్యం బల్కెఁ దెల్లంబుగన్. 161

చ. ఘనము, జగన్నియామక, మకారణ, మంబర లక్షణంబు, నై
యెనసిన భూత మిట్లు వచియించి, వెసన్ విరమించె నేను నా
య్యన ననుకంపితుండనయి యమ్మహితాద్భుత భూతముం జలిం
పని హృదయంబుతో శిరము వంచి, కరంబులు మోడ్చి మ్రొక్కితిన్. 162

ఉ. ఏను గతత్రపుండ నయి యీశుని నామము లుగ్గడింపుచున్
బూనిక తోడ నవ్విభుని పున్నెపుఁ జెయ్దములన్ దలంచుచుం
దేనినిఁ గోరకుండఁ బరితృప్తి మెయిన్ భువిఁ బర్యటించుచున్
మాని మదంబు, మత్సరము మక్కువఁ గాలమె కోరుచుండితిన్. 163

తరల. నిఖిల సంగములం ద్యజించి, వినిర్మలాత్ముఁడ నై యిటుల్
సుఖము దుఃఖమునున్ సమంబుగఁ జూచుచుం జరియించు నా
కఖిలవిత్తమ! దాపురం బయి యంత్యకాలము దోఁచె న
న్ముఖముగాఁ దొలి వానకారునఁ బొల్చు శంప తెఱంగునన్. 164

క. భగవంతుఁడు పరిశుద్ధం, బగు భాగవత తనువది ప్రియంబునఁ దాఁ గూ
ర్పఁగ నుండఁ బాంచ భౌతిక, మగు గత ప్రారబ్ధ దేహ మవనిం బడియెన్.

మ. విను కల్పాంతము నందు నాచికొని యీ విశ్వంబు నేకాకియై
ఘన వారాశి జలంబు నందు నలవోకన్ యోగనిద్రాభిర

ర్తిని జెన్నారెడు విష్ణుదేవప్రభునమూర్తిం బన్నొదవఁగ నెం
చిన లోకేశుని లోనఁ జొచ్చితిని శ్వాసింపఁగ నిద్రాగతిన్. 166

ఉ. వేయి యుగంబులుం జనఁగ నిమ్మట లేచి పితామహుండు తా
నీయది సృష్టి చేయుటకు నెంచఁగ నేను మరీచి ముఖ్య మే
ధాయుతులైన యా ఋషివరేణ్యులఁ బుట్టితి మాక్షణంబునన్
దోయజగర్భు ప్రాణముల నుండి పరాశరపుత్ర! వింటివే? 167

క. శ్రీహరి యనుగ్రహమున న, నాహతగతి యగుచును బహిరంతరములనుం
బాహాటంబుగఁ దిరుగుదు, మోహము విగనాడి లోకముల మూఁడింటన్. 168

శా. నాదబ్రహ్మ విభూషితం బయిన వీణన్ దేవదత్తన్ సదా
హ్లాదం బొప్పఁగ మేళవించి హరిగాథాలాపముం జేయుచున్
వేదవ్యాస! చరింతు స్వప్రతిభలం గీర్తించు నాయుల్లమం
దా దామోదరుఁ డిచ్చు దర్శనముఁ దా నాహూతుఁ డైనట్లుగన్. 169

గీ. అమిత భోగేచ్ఛలన్ వ్యాకులాత్ము లగుచు, సంచరించెడి వారికి జగతియందు
భవ్యమగు హరిచర్యానువర్ణనంబు, భవమహార్ణవ పోతమై పరఁగుఁజూవె. 170

క. యమ నియమాదిక యోగప, దములను శాంతింప దుగ్రతర కామ క్రో
ధముల న్నిహతంబగు నా, త్మ ముకుందుని సేవ కతన మాడ్కిన్ వింటే! 171

గీ. నీ మనంబునకుం బ్రీతి నింపునట్లు, నాదు జన్మ కర్మ రహస్యమేఁ దెలిపితి
నిర్మలాత్మక! యిదియె చూసియడిగిన, దానికిన్ యోగ్యమగు సమాధానమగును.

సూతుఁడు:—

మ. భగవంతుండగు నారదుం డిటుల సంభాషించి జ్ఞానాత్మకుం
డగు నా వ్యాసమునీంద్రు వీడుకొని వీణాలాపముం జేయుచున్
దగుకీర్తిన్ జనియెన్ యథేచ్ఛగ నహో! ధన్యుండు దేవర్షి యీ
జగమున్ శ్రీహరి కీర్తి గాన కలనన్ సంతుష్టముం జేసెడున్. 173

అధ్యాయము 7.

అర్జునకృతాశ్వత్థామపరాభవము

శౌనకుఁడు:—

క. నారదుఁ డరుగ నమోఘు, ప్రారంభుండైన బాదరాయణుఁడు సదా
చారుఁడు తదభిప్రాయపు, సారము విని సూత! యేమిసలిపెం? జెపుమా. 174

సూతుఁడు:—

సీ. బ్రహ్మనది యగు సరస్వతి పశ్చిమ, తటి ఋషిసత్త్రవర్ధకమయి చెలు
వారు "శమ్యాప్రాస"మను పేరిటి బదరీ, షండ మండిత శుభాశ్రమమునందు
నాసీనుఁడై వ్యాసుఁడాచమించి నిజమ,నంబు స్థిరముగ ధ్యానంబుఁ జేసె
భక్తియోగంబునఁబ్రవిమలమును విని, శ్చలమునై యొప్పారుస్వాంతమందు
గీ. నాదిపురుషునిఁ బొడఁగాంచెనాదిఁబిదప, జీవుఁడెద్దాన మోహంబుఁ, జెంది తన్ను
నగుణుఁ ద్రిగుణాత్మకుని గాఁగనరసి చెడునొ, యట్టిపురుషాశ్రయ యగుమాయ
నొప్పెడఁగనె. 175

చ. చెలఁగి యనర్థముల్ తొలఁగఁజేసెడు శ్రీహరిభక్తియోగమున్
దెలియఁగలేక వర్తిలెడు దీనులపై ననుకంపపెంపునన్
సలలితధీవిశేషుఁ డగు సత్యవతీతనయుండు వ్యాసుఁ డు
జ్జ్వలతరమైన భాగవత సంహితఁజేసె మనోహరంబుగన్. 176

ఉ. ఏది తమిన్ వినంగఁ బరమేశునియం దురుశోక మోహ భీ
త్యాది సమస్తదోష పరిహారకమైన యనన్యభక్తి యా
పాదిలుచుండు నట్టి ఘనభాగవతాఖ్య పురాణమున్ శుభా
పాదకముం జగంబునకు వ్యాసమహర్షి రచించె నిమ్ములన్. 177

క. ప్రవిమలమతి వ్యాసుఁడు భాగవతాహ్వాయ సంహితం దగంజేసి వివే
క విశుద్ధాత్ము నిజాత్మజు, నివృత్తిపరు శుకమహాముని జదివించెన్. 178

శౌనకుఁడు:—

ఆ. వె. ఆ నివృత్తిరతుఁడు మౌని యాత్మారాముఁ, డెల్లెడల నుపేక్షనెనసెడు శుకుఁ
డేమి కారణమున నీ యతివిస్తృత, మైన భాగవతము నభ్యసించె? 179

సూతుఁడు:—

క. మునివరు లాత్మారామకు, లనయము గ్రంథానపేక్షు లయ్యున్ హరియం
దనిమిత్త భక్తిఁగొందురు, కన నిత్థంభూత సుగుణగణుఁడా హరియా. 180

గీ. హరిగుణాకృష్టబుద్ధియై హరిజన ప్రి,యుండు బాదరాయణిముని యుజ్జ్వలాత్ముఁ
డమ్మహాభాగవత శుభాఖ్యానమునిటు,లధ్యయనముగావించె మహాత్ములార! 181

క. రాజర్షియగు పరీక్షి, ద్భూజాని ప్రభవకర్మముక్తులఁ బొందు
ఝామజాని సుతులప్రస్థితి, నోజన్ వచియింతు హరికథోదయ మెసఁగన్. 182

ఉ. కౌరవ సృంజయుల్ చలముఁగైకొని సల్పిన భండనమ్మునన్
వీరవరేణ్యులెల్లరును వీరగతిం బడయంగఁ గౌరవో

క్ష్మారమణుండు భీమతర భీమగదాపృథుఘాతపాతభ
గ్నోరుతరోరుఁడై నిలువనోపిక లేక ధరిత్రిఁగూలఁగన్. 183

ఉ. భూపతి కిష్టమంచు గురుపుత్త్రకుఁడారసి నిద్రవోవు నా
ద్రౌపది యాత్మజన్ముల శిరంబుల నెక్కటిఁదుంచెఁ గ్రిక్కునన్
బాప పరీత చిత్తుఁడయి ప్రాజ్ఞులు దూఱుదు రా జుగుప్సితం
బాపని యప్రియంబని మహామతులార! నిరంతరంబుగన్. 184

చ. జనని నిసుంగులైన తనుజన్ముల దుర్మరణంబు నష్టు చ
య్యన విని బాష్పపూరితసమాకులలోచనయై కడున్ మనం
బునఁ బరితాపమొందుచును బోరన నేడిచె నంతఁ గ్రీడి యు
య్యా ననునయించుచుంబలికె నా ద్రుపదాత్మజ కిట్లు నేరిమిన్. 185

మత్తకోకిల. ఆతతాయియు, బ్రహ్మబంధువు, నైన ద్రోణిశిరంబుఁ బ్ర
స్ఫీత గాండివముక్తశాత విభీషణ పత్త్రిదరాళిచే
నాతిమిన్న రో! తెచ్చి యిచ్చెద నష్టపుత్త్రివు నీవు వి
ఖ్యాతి దానినిఁ ద్రొక్కియుం జలకంబులాడు ముదంబునన్. 186

చ. అనుచు మనోజ్ఞచిత్రవచనావళులం బ్రియ నూఱడించి య
య్యనిమిషనాథసూనుఁ డపు డచ్యుతసూతుఁడు, కేశరాజకే
తనుఁడు, మహోగ్రధన్వుఁడు నుదంచితవర్ముఁడునై బిరాన స్యం
దనమునఁ గూడఁబాఱె నలద్రోణిపిఱుందన నేపు మీఱఁగన్. 187

చ. తఱుముచు వచ్చుచుండిన పృథాసుతు దవ్వులనుండిచూచి యు
క్కఱి యల బాలఘాతుకుఁడు గాన ప్రకంపితచిత్తుఁడై వెసన్
బఱచెను ద్రోణనందనుఁడు ప్రాణములందలి తీపిచేతఁ ద
త్తఱపడి, క్రుద్ధుఁడైన ప్రమథాధిపుభీతిని బ్రహ్మకైవడిన్. 188

గీ. శ్రాంతవాహనుఁడై తన్నశరణుగాఁగ
నెపుడు భావించుకొనియెనో యపుడ బరవ
సమున బ్రహ్మాస్త్ర మాత్మరక్షకముగాఁగ
నాత్మఁ దలపోసికొనియె ద్రోణాత్మజుండు. 189

మ. ఉపసంహారమెఱుంగకుండియును బ్రాణోపప్లవావాప్తిచే
విపరీతంబగుబుద్ధి యుప్పతిల విప్రాత్మజుండంత ని
త్రపుఁడై వార్చి సమాహితంబగుమతిన్ సంధించె బ్రహ్మాస్త్ర మ
ల్లపు డుద్దండతరోరుతేజము కడున్ వ్యాపించె నాశాంతముల్. 190

క. ప్రాణిసమూహంబులకున్, బ్రాణాపదఁదెచ్చు ద్రౌణి బ్రహ్మాస్త్రము గీ
ర్వాణపతిసుతుఁడు గనుఁగొని, రాణన్ వచియించె నిందిరావరు తోడన్. 191

అర్జునుఁడు:—

తరల. అలఘువిక్రమ! కృష్ణ! కృష్ణ! మహాభుజా! నిజభక్త వ
ర్యులకుఁ గూర్తభయంబు నో పురుషోత్తమా! యొకరుండవే
తలఁప నీవు మహోగ్ర సంసృతితాపపీడితులైన వా
రలకు నాపెనుబాధబాపఁ గరంబు నోపుదుగా! ప్రభూ! 192

సీ. ఆదిదేవుఁడవు సాక్షాదీశ్వరుఁడవు ప్రకృతికిం బరుఁడవునై యొసఁగు దీవు
చిచ్ఛక్తిచే మాయఁ ఛేదించి కేవల, మైన యాత్మమునందు నలరుదీవు
మాయా విమోహిత మానసమైన జీ, వతతికాధారమై పరగుదీవు
ఆత్మవీర్యమున ధర్మాదిలక్షణయుత, శ్రేయో౽భ్యుదయ మొనరింతువీవు

గీ. భూమిభారము హరియింప బుద్ధిఁ బొడమి, యన్యభావ వివర్జితులైనయట్టి
స్వజనులకు ధ్యానగమ్యతం బరగుచుండఁ, దాల్చి తీయవతారంబు ధర్మ మెసఁగ.

క. ఇది యేదో! యెక్కడిదో!, తుదిమొదలు నెఱుంగ సర్వతోముఖమై బె
ట్టిదమౌ తేజంబిది దేవ! దేవ! తోతెంచుచుండె భయజనకంబై. 194

భగవంతుఁడు:—

క. ఇది బ్రహ్మాస్త్రము ప్రాణా, పద యాపాదిల్ల ద్రౌణి పరగించెం దీ
నిఁ దెలియఁ డుపసంహారము, విదితమ్ముగ నెఱుఁగు దీవ విశ్రుతచరితా! 195

క. ఈ యస్త్రము నితరాస్త్రం, బేయదియును జాల దడగింపఁగ నో పా
ర్థా! యస్త్రజ్ఞుఁడ వణపు త, దీయోదాత్తాస్త్రమును ద్వదీయాస్త్రమునన్. 196

సూతుఁడు:—

గీ. భగవదుక్తము విని పరభంజనుఁడగు
ఫల్గునుఁడు కృష్ణు వలఁగొని భయదమగుచు
మించు బ్రహ్మాస్త్రమున్ నివారించు పొంటెఁ
గెరలి బ్రహ్మాస్త్రముం బ్రయోగించెఁ గడిమి. 197

మ. ఉభయాస్త్రంబుల తేజముల్ ఘనములై యొండొంటినిం బెల్చఁ దా
కి భయోత్పాతముఁ గల్గఁజేయుచు శరాకీర్ణంబులై క్రమ్ముచున్
నభమున్ భూమిని దిగ్దిగంతములఁ గ్రన్నం గ్రీష్మ సూర్యాగ్నిస
న్నిభదుర్ధర్షతరప్రభాపటలి నిండెం దుర్నిరీక్ష్యంబుగన్. 198

చ. కడు భయదంబుగాఁచుఁ ద్రిజగంబుల నేర్చుచుఁ బెంపుతోడ నొ
ప్పెడు నుభయాస్త్రతేజములు బేర్మిని గాంచి తదస్త్రకీలలు
వ్వడిఁ దము ముట్టఁగా సకలమానవులుం బరిదహ్యమానులై
యడలుచు నాత్మలందుఁ బ్రళయం బిదటంచుఁ దలంచి రయ్యెడన్. 199

క. మునుకొన్న ప్రజోపద్రవ, మును లోకవ్యత్యయమును బొడఁగని హరి యా
జ్ఞను సల్పె నరుఁడు నతి భా, జనముగ నస్త్రద్వయోపసంహారంబున్. 200

ఉ. ఆయెడఁ గ్రూరకర్ముఁ డగు నా కృపిపట్టిని డాయఁబోయి కోం
తేయుఁ డుదగ్ర కోప ఫణితిం గనుదామర లెఱ్ఱవార న
త్యాయతమైన రజ్జువునఁ దాఁ బశువుం బలె నా యభాగ్యునిన్
బాయక కట్టి వైచెఁ బ్రసభంబునఁ గృష్ణుఁడు "మేలు మే" లనన్. 201

ఉ. లజ్జితుఁడైన యారిపు బలాత్కృతిమై నమరేంద్రసూతి పె
న్రజ్జువుతోడఁ గట్టి శిబిరంబునకుం గొనిపోఁదలంపఁగా
నజ్జలజాయతాక్షుఁడగు నచ్యుతుఁ డెంతయుఁ గ్రుద్ధచిత్తుఁడై
సజ్జనగణ్యుఁ బార్థుఁగని సమ్మతిఁ జూపక పల్కె నీగతిన్. 202

గీ. నిరపరాధుల బాలుర నిద్రితులను, బలిమిమై నిశిఁ జంపె నీ బాలిశుండు
బ్రాహ్మణాధము నితనిఁ గాపాడఁదగదు, సంహరింపుము పార్థ! నిస్సంశయముగ.

క. మత్తుని, జడునిన్, సుప్తుఁ బ్ర, మత్తుని, బాలునిఁ, బ్రపన్ను మగువ, విరథు, స
న్మత్తుని, భీతుని రిపునే, నుత్తమధర్మజ్ఞుఁ డాత్మ నొల్లఁడు చంపన్. 204

క. ఖలుఁ డెవఁడు పరప్రాణం, బులచేఁ దనప్రాణములను బోషింపఁగ సి
గ్గిలఁడో తద్వధమున మే, లొలయు నతనికె యటుగాక యున్నఁ బతితుఁడౌ. 205

మత్తకోకిల. "మానినీమణి! నీకుమారుల మట్టుబెట్టిన యట్టి దు
ర్మాని మూర్ధముఁ దెచ్చి యిచ్చెదఁ బ్రాకటంబుగ నీవికన్
మాను శోక" మటంచు నేను వినంగ బాసనొనర్చితో
హో! నరోత్తమ! యాజ్ఞసేనికి నుల్లమందదియెంచుమా. 206

ఉ. పాతకి, యాతతాయి, కులపాంసనుఁడున్, నిజబంధుహంత, భూ
నేతకుఁగూడ నప్రియము నిష్ఠురతం బొనరించెఁ గాన ని
ర్భీతనిఁ బట్టి బల్మి వధియింపుము పాండవ! యిందు సుంత నీ
చేతమునందు సందియముచేరఁగనీకుము పూనికిఁ దీర్పుమా. 207

సూతుఁడు:—

ఆ. ఇట్లు ధర్మమును బరీక్షించు కృష్ణుచేఁ, జోదితుఁడయి రిపునిషూదనుండు
ఘనుఁడు పార్థుఁడు సుతఘాతియైనను బూని, గురుసుతున్ వధింపఁగోరఁడయ్యె. 208

ఉ. అంతటఁ గృష్ణసారథి, మహారథి, పార్థుఁడు స్వీయవిక్రమా
క్రాంతుని ద్రోణిఁగూడి శిబిరంబునకున్ వెస నేగుదెంచి యా
వంతయు నోర్పులేక హతులైన తనూజుల సంస్మరింపు చ
త్యంతము వంతఁ గుందు ప్రియకర్పణఁజేసెను ద్రోణనందనున్. 209

ఆ. పశువు భంగిఁ బాశబద్ధుఁడై హేయమౌ, పనినిఁబట్టి తా నవాఙ్ముఖుఁడయి
అట్లు తేఁబడిన మహాపకారిని ద్రోణిఁ,గాంచి మ్రొక్కెఁ గృష్ణకరుణ తనర. 210

మత్తకోకిల. కొంక కిట్టుల కట్టి తెచ్చుటకున్ సహింపఁగలేనిదై
పంకజేక్షణ, యాజ్ఞసేని కృపాసమన్వితయున్ నిరా
తంక మానస యాచు నీ క్రియఁ దా వచించెఁ జలంబుతో
నింక బ్రాహ్మణు నీతనిన్ గురునిష్ఠ వీడుఁడి, వీడుఁడీ. 211

మ. సరహస్యంబగు చాపవేదము నిస్తంద్రప్రయోగోపసం
హరణోపేతమహాస్త్రకోటియు యదీయానుగ్రహప్రాప్తిఁ జా
తురిమై నేర్చితో! నీవు పూజ్యుఁడగు నా ద్రోణుండు పుత్రాకృతిన్
బరఁగెంజూ మనమ్రోల నేఁ డిచట నశ్వత్థామనామంబునన్. 212

ఉ. ఆతని ధర్మపత్నియుఁ దదర్ధశరీరము, వీరమాతయున్
బూతచరిత్రయైన కృపి పుత్రునిమిత్తము భర్తతోడ వి
ఖ్యాతిగ వహ్నిలోఁబడక యక్కట! యున్నది యింటఁగాన నా
రీతి యెఱింగియే గనికరింపుఁడు సమ్మతి గౌతమీసుతున్. 213

క. కావున నోధర్మజ్ఞ! సు,ధీవినుతా! పూజ్యముం బ్రతీతంబును స
త్పావనమునైన గురుకుల, మీ వృజినము పొందఁజెల్లునే! తలపోయన్. 214

చ. మృతులగు బిడ్డలం దలఁచి యేనెటు సారెకు నుద్గతాశ్రుపూ
రితముఖినై యిటుల్ పలువరించుచు నేడ్చుచు నుంటినో యటుల్
వెతఁగొని యేడ్వకుండుతఁ బవిత్రచరిత్రసమేత భర్తృదే
వత యగు నాకృపస్వస శుభాన్విత తజ్జనయిత్రి దీనతన్. 215

క. అజితేంద్రియులౌచు మహీ, భుజు లెవ్వరు బ్రహ్మవంశమును గనలింత్రో
నిజముగ వారల కులము ప,రిజనముతోఁ జెడును శుక్పరీతం బగుచున్. 216

సూతుఁడు:—

ఉ. తాపసవర్యులార! యిటు ధర్మము న్యాయము నిశ్ఛలానుకం
పాపర మవ్యలీకము సమంబు నుదాత్తమునైన యట్టి యా
ద్రౌపది వాక్యజాలమును ధర్మతనూభవుఁ డాలకించి తా
నాపలుకుల్ గ్రహించె పరమాదర సంభృత మానసాబ్జుఁడై. 217

క. నకులుఁడు,సహదేవుఁడు, సాత్యకియు, ధనంజయుఁడుఁ ద్రిభువననాథుఁడు దే
వకిపట్టి మెచ్చిరి నతివలు, సకలజనులు నియ్యకొనిరి సతివాక్యములన్. 218

గీ. క్రోధపరవశుఁడగుచు వృకోదరుండు, పలికె నత్తఱిఁ దనకును బతికిఁగాక
వ్యర్థముగ సుప్తశిశువులఁ బట్టి చంపి,నట్టి యాతనివధము శ్రేయంబితనికె. 219

వ. అని భీముండు పలుక 220

గీ. అంతటఁ జతుర్భుజుండగు నచ్యుతుండు
విని ద్రుపదపుత్రిపలుకులు భీము నుడులు
జలిమికాఁడగు సవ్యసాచినిఁ గనుఁగొని
నగుచు నిట్లని వచియించె నయముదోఁప. 221

భగవంతుఁడు:—

ఆ. వె. బ్రాహ్మణాధముఁడు వధ్యుండుకాఁడు వధార్హుఁడౌను జూవె యాతతాయి
నాఁగు ననుశాసనం బుభయంబుఁ బాలింపుమయ్య పార్థ! పెంపుమీఱ. 222

ఆ. వె. సతినిబుజ్జగించు సమయాన నీచేత, పలుకఁబడిన బాససత్యముగను
నడుపుమయ్య భీమునకును బాంచాలికి, నాకునుం బ్రియంబొనర్పుమయ్య. 223

సూతుఁడు:—

ఉ. ఆయెడ నర్జునుండు హరిహార్దిక భావము లోనెఱింగి కౌ
క్షేయకపాణియై ద్విజుని కేశయుతంబగు మూర్ధరత్న మ
డ్డోయ హరించి బంధములనూడిచి యాశిబిరంబునుండి వే
ద్రోయఁగఁజేసె బాలవధదోషహతప్రభు, నిర్మణిన్ ద్విజున్. 224

క. ధనముం గైకొనుటయును వ, పనమున్ స్థానంబునుండి భ్రంశము, నివియే
చను బ్రహ్మబంధునకు వధ, మన దైహికశిక్షయొప్పదన్యం బెదియున్. 225

ఉ. అతటి ద్రౌపదీ సహితులై యనుజాప్త నపారపుత్ర శో
కాతురులైన పాండుసుతులందఱటన్ మృతులైన యత్తనూ
జాతులకున్ యథావిధిని సమ్మతి నిర్హరణాదిక క్రియా
జాతము నేర్పు తోడుత శుచాన్వితులై నెరవేర్చి రత్తఱిన్. 226

అధ్యాయము 8.

గర్భస్థ పరీక్షిత్పరిరక్షణము. కుంతీస్తుతి

సూతుఁడు:—

సీ. అంతట మృతులగు నాత్మీయులకు నివాపోదకం బిడఁగ నుద్యుక్తులగుచు
స్త్రీల ముందిడుకొని కృష్ణసమేతులై, పాండవుల్ గంగాభవాని దరిసి
విలపించుచున్ జలాంజలుల సమర్పించి, శ్రీహరిచరణాబ్జ రేణుపూత
గంగాజలంబులఁ గ్రమ్మఱ స్నానంబు,లాడిరి సారిది నయ్యవసరమున

ఆ. వె. అందు సానుజుఁడయి యాసీనుఁడగు కురు,భూపుని ధృతరాష్ట్రుఁ బుత్రశోక
కలితచిత్తయైన గాంధారినిం గుంతిఁ, గృష్ణఁ జూచె నంత గేశవుండు. 227

చ. వరముని యుక్తుఁడై నిహతబంధుల శోకపరీతచిత్తులన్
బోరిఁబోరి నేడ్చువారిఁ గని "భూతగణంబుల యందుఁ గాలవి
స్ఫురణము నిష్ప్రతిక్రియము పోల్చి కనుం"డని బోధఁజేయుచున్
వెరవున నూరడించెను మునీశ్వరులార! జనార్దనుం డటన్. 228

చ. కితవులచే హృతంబగు స్వకీయ సమున్నత రాజ్యమున్ నయా
న్వితున కజాతశత్రునకు వెండియు నిచ్చియు యాజ్ఞసేన్యసం
స్కృత కబరీభరగ్రహణ కిల్బిషనష్టుల ధార్తరాష్ట్రులన్
హతులుగఁ జేసెఁ గృష్ణుఁ డటు లప్రతిమప్రతిభాసమేతుఁడై. 229

గీ. సుమహితములగు నశ్వమేధముల మూఁటఁ, ధర్మజు యజింపఁజేసి శతక్రతునకుఁ
బోలెఁ బావనమైన తద్భూరియశము, విస్తరింపఁగఁ జేసె దిగ్వితతియందు. 230

గీ. పాండుసుతులవీడుకొని ద్వైపాయనాది,మునులఁ బూజించి వారిచే బూజితుఁడయి
అచ్యుతుండు శైనేయోద్ధవాన్వితుఁడయి, ద్వారకకుఁ బోవఁ దేరెక్కి పయన
మయ్యె. 231

క. అరదంబున నొప్పారెడు, పరమేశ్వరుఁడైన శౌరి పాలికి వెస ను
త్తర భయవిహ్వలయై స,త్వరగతి నేతెంచి యిట్లు పలుకఁదొడంగెన్. 232

ఉత్తర:—

మత్తకోకిల. దేవదేవ! జగత్త్రయాధిపతీ! మహామునిసత్తమా!
నీవుదక్క యిఁ కన్యుఁ డెవ్వఁడు నేరఁ డార్తజనావళిం
గావఁగాఁ బెనుమిత్తివాతను గాఱియంబడు దీనులన్
భావ మొప్పఁగఁ బ్రోతు వీవెగ? పాహి, పాహి జనార్దనా! 233

మత్తకోకిల. ఓ యధీశ్వర! తప్తమైన యయోమయంబగు నట్టి పెన్
సాయకంబు తపింపఁజేయఁగ సాగె నన్నుఁ గృపాప్రపూ
ర్ణా! యథేచ్ఛముఁగా దహించుత నన్ను నాదగు గర్భ మిం
దే యపాయముఁ బొందకుండఁగ నీవు గావఁగదే ప్రభూ! 234

వ. అని యుత్తర విలపించినంత— 235

ఆ. భక్తవత్సలుండు భగవంతుఁ డాయమ, మొఱను విని కడంక భువనమిది య
పాండవముగఁ జేయఁ బఱపిన ద్రౌణేయాస్త్రంబు గాఁగ దానిఁ దా నెఱింగె. 236

గీ. అపుడ తమకభిముఖములై యప్రతిహతగతినిఁ బఱతెంచుచున్న యుగ్రంబులైన
పంచసాయకములఁ గాంచి పాండవేయు, లందుకొని రోజఁదమతమ యాయు
ధముల. 237

గీ. అన్న మెన్నియుఁ గోరక తన్నె గోరు, స్వీయజనముల దుఃఖ మీక్షించి విభుఁడు
స్వమహితాయుధమగు సుదర్శనముచేత, నాశ్రితజనసంరక్షణ మాచరించె. 238

ఆ. అఖిల భూతములకు నంతస్స్థుఁ డాత్మ యోగేశ్వరుండు నైన కేశవుండు
స్వఘనమాయచేత వైరాటి గర్భంబు, కురు కులాభ్యుదయముఁ గోరి ప్రోచె.

చ. అవితథ మప్రతిక్రియము నయ్యును శాంతిని బొందియుండె న
య్యవసరమందు బ్రహ్మశిరమన్ మహితాస్త్రము పెంపుఁ దక్కి వై
ష్ణవమగు దివ్యతేజము ఘనప్రతిభం దనుఁ గప్పఁగా భృగు
ప్రవర! వచింపనేల నిక వైష్ణవశక్తి కసాధ్య ముండునే! 240

గీ. ఎవఁడు జన్మాదిరహితుఁడై యీజగంబు, స్వీయమాయఁ బుట్టించుఁ బోషించుఁ ద్రుంచు
నట్టి సకలాద్భుత నిధానమైన కృష్ణు, నందుఁ దలఁపకుఁ డిదియొక యద్భుతమని.

గీ. బ్రహ్మతేజోవిముక్తులై బయటఁ బడిన, పుత్రకులతోడఁ బాంచాలపుత్రితోడఁ
గూడికొని కుంతి ద్వారకకుం గడంగి, ప్రస్థితుండైన హరిఁ జూచి పలికెనిట్లు. 242

కుంతి:—

మ. హరి విష్ణుం బ్రభవిష్ణు భూతసమవాయాంతర్బహిస్సంస్థితున్
నిరహంకారుని, నిర్మముం బ్రకృతికంటెన్ భిన్ను మాయాతిర
స్కరిణీఛన్నుఁ బురాణపూరుషు నజున్ సర్వేశ్వరున్, శాశ్వతుం,
బరము, న్నిర్మలు, నిన్ను నజ్ఞనగు నే భావించి సేవించెదన్. 243

చ. క్రమత నటుండు నర్తకుఁడుగా జడదృష్టుల కెట్లుఁ దోఁపఁ డ
ట్లమలిన చిత్తులుం బరమహంసలునైన మహామునీంద్రచం

ప్రముఖులకు గోచరింపవు గదా! యటు లౌటను గూర్చి భక్తి యో
గము జగదీశ! యట్టి నినుఁ గాంతల మేముఁ గనంగ నేర్తుమే? 244

ఆ.వె. దేవదేవ! వాసుదేవ! గోవింద! శ్రీకృష్ణ! వరద! దేవకీకుమార!
నందగోపతనయ! మందరధర! యరవిందనయన! నీకు వందనములు. 245

క. పంకేరుహనాభునకున్, బంకేరుహలోచనునకుఁ బంకజమేచకునకున్
బంకేరుహ చరణునకున్, బంకేరుహమాలికిన్ నమస్కృతి శతముల్. 246

చ. ఖలుఁడగు కంసుచేతఁ జిరకాలముఁ దా నవరుద్ధయై శుగా
ర్తల వసివాడు దేవకి విమోచితయైనటు లేను నాదు సూ
నులును విపత్పరంపరలనుండి జగచ్ఛరణుండవైన నీ
యలఘుకృపన్ విమోచితుల మైతిమి సారెకు సారెకుం బ్రభూ! 247

సీ. విషకలితాన్నంబు వెట్టిన యప్పుడు, జతుగృహదాహావసరమునందు
బురుషాశనులు చుట్టుముట్టిన యప్పుడు, కుటిలమనస్కుల కొలువునందుఁ
గాంతారవాస సంకటములం బ్రతియుద్ధమందు ననేక మహారథాస్త్ర
ములనుండి, ద్రౌణ్యస్త్రమునను నీచే మేము, గావంగఁబడితిమి గాదె! మఱియు

గీ. వనముల మెలంగు మాకు శాపంబు నిడ సు,యోధననియుక్తుఁడై ముని క్రోధనుండు
త్రిజగములతోడఁగూడ సంతృప్తుఁడయ్యెఁ, గాదె! కూరాకుతోడ నీ కరుణఁ గృష్ణ.

క. మగుడ భవబంధములఁ బొం, దఁగనీని త్వదీయపుణ్యదర్శన భాగ్యం
బగుఁగాన మాకు నెడనెడ, నగచాట్లె ఘటిల్లుగాత మఖిలేశ! హరీ! 249

క. ఘనజన్మైశ్వర్య శ్రుత, ధనసంపత్తుల సదా మదాన్విత మతి యా
మనుజుఁ డనర్హుఁడు నిష్కిం,చన జనగోచరుని నిన్ను సంస్మరియింపన్. 250

క. భువనేశ! యకించన, ధన, మవు వినివృత్తగుణవృత్తివి యాత్మారాముం
డవు, శాంతుండవు కైవ,ల్య విభుండవునైన నీకు నభివందనముల్. 251

గీ. భూతసంఘాత మన్యోన్యముఁ గలహించు, భంగి నల్పెడువాని సర్వత్ర సమత
నలరువాని ననాది ననంతు నీశు, నిన్నుఁ గాలస్వరూపుఁ గా నేఁదలంతు. 252

చ. ఎవనికి నొక్కఁడుండు ప్రియుఁ డింకొకఁ డప్రియుఁ డుండఁడో నృకో
టివిషమమైన బుద్ధి పురుడింపఁగ నెవ్వనియందు లేదొ యీ
భువి నృవిడంబనమ్ము నలవోక నెయిం బొనరించునట్టి వాఁ
డవయిన నీదుచెయ్వుల గడంక నెఱుంగఁగ నేరఁడెవ్వఁడున్. 253

క. అజుఁడ వకర్తవునయ్యు మ, నుజ యాద స్తిర్యగృషి జనుఃకర్మము ల
క్కజ మగు గతిఁ బూనుటఁ జూ, డ జగద్రూప! యదియున్ విడంబనమె కదా?

మ. దధిభాండమ్మును వ్రయ్యఁ జేయఁగ యశోదాదేవి నిన్గట్టఁ ద్రా
డు ధరింపం గని భీతిఁ గేన్ భయముఁ దోడ్తోఁగూర్చు నీ వచ్యుతా!
యధికంబైన భయాన సంజనితాస్రాస్తమవ్యాకులా
క్షిధరాస్యంబును వాల్చి నిల్చుదశ గన్గొంచుంగదే? మోహమున్. 255

చ. శుభదచరిత్రుఁడైన యమసూను యశోవిభవాభివృద్ధికై
యభవుఁడవయ్యు నీ వల పరార్థ్య యదుక్షితిభృత్కులంబునన్
బ్రభ యెసగంగ నమ్మలయపర్వతమందునఁ జందనం బటుల్
ప్రభవమునందినాఁడవని పల్కుదు రార్యులు కొంద ఱో ప్రభూ! 256

క. కొంద ఱభవ! వసుదేవున, కుం దేవకియందు లోకకుశలంబునకున్
బ్రమదింప నసురుల జనన, మందితి వండ్రజుఁడవయ్యు నమరులు వేఁడన్. 257

క. పృథుభారమ్మునఁ గ్రుంగెడు, పృథివీభారంబుఁ దీర్ప విధి వేఁడ మహో
దధిమగ్న నావకుంబలెఁ, బ్రథితంబుగఁ బొడమితం డ్రిపరులు పరేశా! 258

క. ఘనసంసృతియం దనిశం, బు నవిద్యాకామకర్మములఁ గ్లేశితులౌ
జనులకు శ్రవణస్మృతులకు, ననువగు కర్మలనొనర్తు వండ్రొరులు హరీ! 259

ఉ. ఏ జనముల్ నితాంతముఁ ద్వదీహితమున్ వినుచుండ్రొ, పాడుచుం
ద్రోజ స్తుతించుచుండ్రొ మఱియున్ స్మరియింతురొ, సంతసింతురో,
యా జనులే త్వదీయమగునట్టి భవార్ణవతారకాంఘ్రి పం
కేజయుగంబు నెమ్మిఁ బరికించుచునుంద్రు జగన్నియామకా! 260

మ. స్వజనాభీష్ట ఫలప్రదుండవగు దేవా! దేవకీ నందనా!
త్యజియింతే! యనుజీవులన్ సుహృదులన్ సద్భక్తులన్ మమ్మధో
క్షజ! రాజన్యవధోరుపాపహతభాగ్య శ్రీ కులౌ మాకిటన్
నిజమెన్నన్ భవదంఘ్రి పంకజముకంటెన్ దిక్కులేదెద్దియున్. 261

గీ. యదువులును బాండవేయులనైన మేము, నీ యదర్శనమునను గణించిచూడ
నామరూపాల నెవరము నాథుఁడైన, జీవునిఁ దొఱంగినట్టి హృషీకములటు. 262

చ. హలకులిశాంకుశాంబుజముఖాఖిలలక్షణలక్షితంబులై
చెలఁగు త్వదీయ పాదములచిహ్నితయై చెలువొందుచున్న యీ
యిల యిటనుండి నీవు వెసనేగిన యంతనె యో గదాధరా!
సులలిత భాగ్యముల్ దొఱఁగి శోభిల కుండును గాదె? సుంతయున్. 263

క. శ్రీరమణ! సుపక్వౌషధి, వీరుధములు నాపగాద్రి విపి నోదన్వ
త్సారము లగు జనపదములు, పేరిమి కనుగాదె? నీ సువీక్షణ గతిచేన్. 264

గీ. విశ్వనాథ! విశ్వాత్మక! విశ్వరూప!, వేదవేద్య! పాండవులందు వృష్ణులందు
నతిస్నేహమ్ముగ నామదినలముకొన్న, స్నేహపాశంబుఁ ద్రెంచు మర్చింతు నిన్ను.

గీ. అన్యవిషయంబు లొల్లనిదై మదీయ, బుద్ధి నిత్య మవ్యాహతముగ ముకుంద!
ప్రీతి నీయందుఁ జేరుచుఁ గాత గంగ, తనప్రవాహంబు నల సముద్రమునఁ బోలె.

శా. శ్రీకృష్ణా! యఖిలాత్మ! పార్థసఖ! వృష్ణిశ్రేష్ఠ! సర్వేశ్వరా!
శ్రీకైవల్య పదప్రదాయక! ధరిత్రీద్రోహిభూపాలకా
నీకప్రోద్ధతవంశదావదహనా! నిష్కించనాధీన! సు
శ్లోకా! గోద్విజదేవతార్తిహ! రవిష్ణూ! నీకివే నా నతుల్. 267

సూతుఁడు:—

క. అనియిట్లు మధురభణితిం, దనమహిమలఁ బృథ నుతింపఁ దా విని హరి య
ల్లన స్వీయమైన మాయన్, ఘనతరమోహమునముంచు కైవడి నవ్వెన్. 268

క. 'బా'గనియాకుంతిని నెల, నాఁగల వీడుకొని హస్తినగరికిఁ జని వే
వేగ,దనపురికిఁ బోను,ద్యోగించు హరిని శమనజుఁడుడిపెం బ్రీతిన్. 269

వ. అంత నీశ్వర సంకల్పంబు నెఱింగిన వ్యాసాది మునిపుంగవులును, బరమాద్భుత కర్ముండగు కృష్ణుండును, నితిహాసంబుల నెంతేఁ గాఁ బ్రబోధించినను శోకపరీత మానసుండై యుధిష్ఠిరుండు కలఁకఁ దేరకుండె. విప్రులారా! మఱియు బంధువధంబును జింతించుచుఁ బ్రాకృతంబైన చిత్తంబున స్నేహమోహ పారవశ్యంబునుబొంది యా ధర్మసూనుండిట్లని వచింపం దొడంగె. 270

సీ. అకట! దురాత్ముఁడనైన నాయెడఁదఁ బై,కొనిన యజ్ఞానంబుఁ గనుఁగొనుండు
పరకీయమున్ వినశ్వరమునా యీ శరీ,రంబునకై యనేకంబులైన
యక్షౌహిణుల్ హతమయ్యె నాకతమున, బాలుర ద్విజులను బాంధవులను
భ్రాతలఁ బితల సంబంధుల గురువుల, సఖుల నిత్తెఱఁగున స్వార్థకలిత

గీ. దుష్టబుద్ధి జంపించినద్రోహినకట!, యిట్టికర్కశ చిత్తుడెం దేనిఁగలఁడె
యరసిచూడనాకున్ నిరయంబునుండి, లక్షహాయనములకేని మోక్షమున్నె?

సీ. ప్రజలకు భర్తమైపరగెడు జేనికి, ధర్మయుద్ధమున శాత్రవవధంబు
దోసంబు కాదనుశాసనవాక్యంబు, నాకుఁ బ్రబోధ మొనర్పకుండె
నా నిమిత్తంబున నష్టబాంధవులగు, స్త్రీలకు గల్గినతీవ్రమైన
ద్రోహంబుపై కొనందొడర గృహస్థకర్మములచే దానినిమాన్పకొనఁగ

గీ. గాను దక్షుఁడ నేనుఁ బంకమునఁ బంక,వారి, సురచే సురాకృతం బారయంగ
నెట్లుఁగాఁ బాయదో భూతహింస వలని,యఘమునట్టు లెచెడదు యజ్ఞాదికముల.

అ ధ్యా య ము 9.

భీష్మాచార్యకృత శ్రీకృష్ణస్తుతి

సూతుఁడు:—

క. అని యిట్లు ప్రజాద్రోహంబునకు వెఱచి యెల్ల ధర్మములఁ దెలియఁగ శాం
తనవుండు పడిన యాయోధనభూమికి నంత ధర్మతనయుం డరిగెన్. 273

గీ. అపుడతని భ్రాతలెల్ల రుద్యదంచి తాశ్వ, ములును గాంచనమాలావిభూషితములు
నైన రథముల వ్యాసధౌమ్యాదివిప్ర, సహితులై వెంటఁజనిరి ద్విజన్ములార! 274

క. నరయుతుఁడై నారాయణుఁడు రథమధిష్ఠించి చనెఁ గడుం బ్రతిభ యుధి
ష్ఠిరుఁ డవ్వారలతో నొప్పె రహిం గుహ్యకులతోఁ గుబేరుఁడు వోలెన్. 275

చ. త్రిదివమునుండి భ్రష్టసుకృతిచ్యుతి నొందిన వేల్పుభంగి సొం
పిదముగఁ దేజరిల్లుచు నమేదిని వ్రాలిన భీష్ముఁ జేరియున్
సదమలమైనభక్తిమెయి సానుగులై యల చక్రితోడఁ ద
త్పదములకుం బ్రణామములు పాండుతనూజులు సల్పి రెల్లరున్. 276

గీ. ఎల్ల బ్రహ్మర్షివరులు దేవర్షివరులు, సకలరాజర్షివరులును సంతసమున
భరతపుంగవుఁడైన దేవవ్రతునటఁ, గాంచుటకునై వెసం జనుదెంచిరపుడు. 277

వ. పర్వతుండును, నారదుండును, ధౌమ్యుండును, భగవంతుఁడగు వ్యాసుండును, బృహదశ్వుండును, భరద్వాజుండును, శిష్యగణసమన్వితుండగు రేణుకాసుతుండును, వసిష్ఠుండును, నింద్రప్రమదుండును, త్రితుండును, గృత్సమదుండును, నసితుండును, గక్షీవంతుండును, గౌతముండును, నత్రియును, గౌశికుండును, సుదర్శనుండును మఱియు నన్యులగు బ్రహ్మరాత ప్రభృతులగు నిర్మలులైన మునులును, గాశ్యపాంగిరసాదులగు ఋషులును శిష్యసమేతులై యచటికిఁ జనుదెంచిరి. 278

గీ. అట్లు గూడియుండిన యమ్మహాత్ములఁ గని, దేశకాలవిభాగ విధిజ్ఞుఁడైన
వసువరుఁడు ధర్మవిదుఁడు దేవవ్రతుండు, వారికెల్లరకుం బూజ భక్తిఁ జేసె. 279

గీ. ఎదుట నాసీనుఁడగు జగదీశుఁ గృష్ణు, స్వీయభూరిమాయోపాత్తకాయు నభవు
హృదయసుస్థితుఁ బూజగావించె నపుడు, వసువరేణ్యుఁడు తత్ప్రభావజ్ఞుఁడగుచు.

గీ. పొంత నాసీనులగు పాండుపుత్రకులను
బ్రశ్రయప్రేమయుతుల హర్షాశ్రుపూర
ములు సెలంగ నంధీభూతములగు లోచ
నముల భీష్ముఁడు గాంచి నెయ్యమున ననియె. 281

గీ. విప్రధర్మాచ్యుతాశ్రయులై ప్రశస్త, వృత్తిఁ జరియించు మీరు జీవింపనాత్మ
నీయకోనకుంట ధర్మజా! యెంచిచూడ, నక్కటా! యది కష్టమన్యాయము కద.

క. అతిరథుఁడగు పాండుక్ష్మా, పతి పంచతఁ బొందఁ గుంతి బాలాపత్యా
న్వితవనిత మీనిమిత్తము, వెతలం బొందినది కాదె వెక్కు తెఱఁగులన్. 283

ఉ. ఏ యఁగచాట్లు మీకు ఘటియిల్లెనొ యాయయి వేళల న్నరేం
ద్రా! యవి యెల్లఁ "గాలకృత" మంచుఁ దలంచెద నా మనంబునన్
వాయువశంబులై చదలవర్తిలు నెట్టులు మేఘమాలల
ట్లీ యఖిలప్రపంచము భ్రమించును గాలవశత్వ మందుచున్. 284

చ. ఎచటనుధర్మసూనుఁడు మహీరమణుండట! తగన్ వృకోదరుం
డెచటగదాగ్రపాణియయి యేపున నొప్పునొ! యస్త్రధారియై
యెచటఁగిరీటి భాసిలునొ యెచ్చటఁ జాపము గాండివంబొ! తా
నెచటసఖుండొ! కృష్ణుఁ డట నిక్కటులయ్యె నిదేమి చోద్యమో! 285

గీ. ఈవిభు చికీర్షితం బేద్యో యెవ్వఁడేనిఁ
బురుషుఁ డెఱుఁగంగ లేఁ డొకప్డును మహీశ!
దీనిఁ దెలియంగఁ గోరి యతీశ్వరులును
మోహవారాశిలోఁ బడి మున్గుచుండ్రి. 286

గీ. కావున నరేంద్ర! యిదియెల్ల దైవతంత్ర, మనుచు మది నిశ్చయించి నీవరసి దాని
కనుగుణంబుగ వర్తించుచనదలైన, ప్రజలఁ గాపాడు దక్షతన్ భరతముఖ్య! 287

సీ. ఈతఁడు కేవలమీశుఁడు భగవంతుఁ, డాదిపూరుషుఁడు నారాయణుండు
మాయచే మోహింపఁ జేయుచు లోకముల్, వృష్ణులతో గూఢవృత్తి మెలఁగు
నతిగుహ్యతమమగు నితని ప్రభావంబు, భగవంతుఁడైన యాభవుఁడు మతి సు
రర్షిసత్తముఁడు నారదుఁడు సాక్షాద్భగ, వంతుఁ డౌ కపిలుఁడే ర్పడఁ దెలియుదు

గీ. రితని మాతులేయుండు సుహృత్తముండు, బాంధవుఁడు ననితలఁతువు భావమందుఁ
జనువుపెంపున దూతగా సచివుగాఁగ, సారథిగఁ జేసికొంటి గా! శమనతనయ! 288

వ. సర్వాత్మకుండును, సమదర్శనుండును, ననహంకారుండును, ననవద్యుండును, భగవం
తుండు నగు నీకృష్ణునకు నీచోచ్చకృతంబగు మతివైషమ్యంబెందునుం గానరాదు.

గీ. అయినను న్నరపాల! యేకాంతభక్తు, లందుఁ జూపు నీతని కృప నరయుమయ్యా!
కృష్ణుఁ డితఁ డసువులఁ ద్యజియింపనున్న, నాకు నిట్లు సాక్షాద్దర్శనంబొసంగె.

చ. అమలిన భక్తి నెమ్మన మనచ్యుతు నందునఁ బాదుకొల్పి హృ
ద్యమగు తదీయ నామము సదా వచనంబున నుచ్చరించుచున్

యమనియమాదియుక్తుఁడగు నట్టితపస్వివరుండు దా శరీ
రముఁ ద్యజియించుచున్ వెసఁ దొరంగును దుస్త్యజ కామ్యకర్మలన్. 291

తరల. అమృతమూర్తి చతుర్భుజాఢ్యుఁడు ధ్యానగమ్యుఁడు, సుప్రస
న్నమృదుహాసవికాసితం బరుణ ప్రభాక్షియుతంబునై
కొమరుమీఱు ముఖాంబుజంబునఁ గూడువాఁడిట నుండు దే
హము నే విడునంతఁ దన్కఁ దయం బ్రతీక్ష యొనర్చుచున్. 292

సూతుఁడు:—

ఆ.వె. అంత ధర్మతనయుఁ డవ్వాక్యమాలించి, స్తవ్యరీతి నంపశయ్యమీఁదఁ
బవ్వళించియున్న వసువరు ధర్మమా, ర్గంబు లెల్ల నడిగెఁ గ్రమము తోడ. 293

సీ. బహువిధధర్మముల్ ప్రశ్నింప ధర్మజ్ఞ, సత్తముండైన యా శాంతనవుఁడు
కలితవర్ణాశ్రమంబుల కనువగురీతి, మర్త్యస్వభావ సామాన్యములగు
నుదితవైరాగ్య రాగోపాధి నిగదితో,భయలక్షణంబులై పరగుచున్న
దాన ధర్మంబులుఁ దగ రాజధర్మముల్, మోక్షధర్మంబులు పొసఁగ స్త్రీల

గీ. ధర్మములు భాగవతపుణ్యధర్మములును, గడఁక ధర్మార్థకామమోక్షములివెల్ల
నోజ సంక్షేపవిస్తారయుక్తులెసఁగ, వర్ణనముఁ జేసి చెప్పె నప్పార్థివునకు. 294

గీ. యతియుస్వచ్ఛందమరణుండునైనయతఁడు, గడఁగి యేయుత్తరాయణకాలమర్థిఁ
గోరు నదివచ్చె భీష్మునకును దగన్ యు, ధిష్ఠిరునకు ధర్మంబులు దెలుపుచుండ.

చ. వినుఁ డపు డవ్వివేకియగు భీష్ముఁడు స్వీయములైన వాక్కుల
ల్లన నుపసంహరించి కనులం దగ మూసి విముక్తసంగమా
మనముఁ బురస్థితుండు, లసమానయశుండుఁ జతుర్భుజుండుఁ గాం
చనవసనుండునైన జలజాక్షుపయి న్నిలిపెన్ సుధారణన్. 296

చ. అమలిన ధారణన్ బ్రతిహతాశుభుఁడై యల కృష్ణు సత్కృపా
ర్ద్రిమగు సమీక్షచేత వివిధాయుధ బాధలు వోవ నింద్రియ
భ్రమ మది యెల్లనుల్ల నచిరంబున దేహము నుజ్జగింప డెం
దమునఁదలంచుచున్ ఘను జనార్దను సంస్తుతియించె నీగతిన్. 297

భీష్ముఁడు:—

చ. ఒకపరి నాత్మసౌఖ్యమున నుండియుఁ దాను భవప్రవాహ కృ
త్ప్రకృతినిఁ బొంది క్రీడ సలుపంగఁ గడంగెడు నట్టి లోక నా
యకుఁడు యదూద్వహుండు నధికాద్భుత తేజుఁడునైన కృష్ణునం
దకలుషమున్ వితృష్ణమగు నట్టి మతిం దగ నేను నిల్పుదున్. 298

చ. ఖరకరదీధితిప్రకరసంగార వరాంబరముం ద్రిలోకభా
సురముఁ దమాలనీలమయి శోభిలు మేను ధరించి కుంతలో
త్కరకలితాననాబ్జుఁడయి కవ్వడికిం జెలియై చెలంగు న
ప్పురుషునియందు నాదయిన బుద్ధి తిరంబయి నిల్చుఁగావుతన్. 299

చ. తురగఖురోద్ధధూళికణధూసరచంచలకుంతలంబు ని
ర్భరశ్రమతోయబిందుచయరమ్యమునై యలరారు మోముతోఁ
బరగుచు మన్ని శాతతరబాణతతిప్రతిహన్యమానుఁడై
యరుదుగఁ బొల్చునట్టి హరియందు మదాత్మ సదావసించుతన్. 300

చ. చెలువునిమాటచే నుభయసేనలమధ్యను దత్క్షణంబ తే
ర్నిలిపి విరోధిసైనికవరేణ్యులయాయువులెల్ల వాడిచూ
పుల హరియించుచున్ విజయమున్ వడిఁ గ్రీడికిఁ గల్గఁజేయు నూ
హలఁ జెలువారు పార్థసఖునందు సదా రతి నాకుఁగల్గెడున్. 301

చ. నిజరథమందు నిల్చి యటనిండిన యోధులనెల్లఁ గాంచి లో
స్వజనవధంబు దోషమనుభావమునన్ విముఖత్వమొందు న
ద్విజయుని హృద్గతంబయినవిక్లబతన్ విమలాత్మవిద్య న
క్కజముగఁ బాపినట్టి మురఘస్మరునం దనురక్తి నాకగున్. 302

చ. తనప్రతినం దొఱంగియు ఋతంబుగ నాప్రతినం బొనర్ప స్యం
దనముననుండి పెల్చన రథాంగముఁ గైకొని పై పటంబు జా
ఱ నవని కంపిలం బెలుకుఱం గరిఁద్రుంపఁగ వచ్చు సింగమో
యన నని నాపయిం దుముకునట్టి ముకుందుఁడు నాకు దిక్కగున్. 303

చ. శితవిశిఖాహతుండును విశీర్ణ లసత్కవచుండు నుద్గత
క్షతజపరిప్లుతాంగుడు నజయ్యుఁడునై యట మద్వధార్థ మ
ప్రతిహతశక్తితోడఁ బ్రిసభంబున నన్బయిఁకొన్న యద్భుతా
ద్భుతగుణుఁ డచ్యుతుండు తలపోయఁగ నాకు శరణ్య మయ్యెడున్. 304

మ. మునికోలన్ వలకేలఁబూని హయరశ్మల్ దాల్చి వేరొంటఁ బా
ర్థుని తే రాత్మకుటుంబ మట్లెసఁగఁ దద్రూపంబు బల్ చూడఁ జ
క్కనిదై యుండఁగఁ జూచి యుద్ధనిహతుల్ స్వర్గ వల్యముం బొందఁ బొ
ల్చిన యద్దేవునిపై ముమూర్షువగు నాచిత్తంబు సంధిల్లెడున్. 305

కవిరాజవిరాజితము. లలితగతుల్ దరహాసములున్ సువిలాసములున్ బ్రణయేక్షణపం
క్తులును సుమంబులుగాఁగఁ దదాత్మతతో హరిపూజలు సేయుచుఁ జె

య్యో లనుకరించుచు గోపవధూటికలున్మదమానస లయ్యెఁ గనం
గలిగిరి తత్పద మాహరియందు నన్యగల్గుత నా కనురక్తి యెదన్. 306

చ. శమనజ రాజసూయమున సంయమిశేఖర భూమిపాలన
త్తమగణసంకులంబగు సదాత్తసభన్ జనదర్శనీయ ర
మ్య మధురహాసుఁడై తనరి యర్హణముం గొనినట్టి స్వామి నె
య్య మెసఁగ దృష్టిగోచరత నందుచు నాకుఁ జెలంగుఁ గావుతన్. 307

చ. అవనిభరంబుఁ దీర్పుటకునై యనిలుండును బోలెఁ దాను గౌ
రవకులమందు భీషణతరంబయి క్రాలెడు నక్షవంశ వ
హ్ని వెలుఁగఁజేసినట్టి జగదీశు శ్రితార్తిహరాంఘ్రిఁ గృష్ణు నా
దవు హృదిఁగౌఁగిలించుకొని యల్లన వీడెద మర్త్యదేహమున్. 308

చ. ఇనుఁ డొకరుం డనేకుల కనేక విధంబులఁ దోఁచునట్టి మా
ద్రిని నిజకల్పితాఖిల శరీరినికాయహృదంతరస్థితుం
డు నజుఁడు సర్వలోకవిభుఁడుం బరమాత్ముఁడునైన యట్టి యా
తని నెఱుఁగంగఁగంటి నెడదం గల మోహము లెల్లఁ బాయఁగన్. 309

సూతుఁడు:—

గీ. ఇట్లు భగవంతుఁడైన శ్రీకృష్ణునందు, వాఙ్మనోదృష్టి వృత్తులన్ బ్రిజ్ఞ మీఱ
నాత్మఁ జొనిపి యంతశ్శ్వాసుఁడగుచుఁ దాను, భీష్ముఁ డుపరతుఁడయ్యెనో విప్రులార!

గీ. అంత నిరుపాధిక బ్రహ్మమందు సొరిది, సంగతునిఁగాఁగ భీష్ము నెఱింగి యెఱిఁగి
యచటివారుఁ దూష్ణీభూతులైరి యల ది, నాత్యయంబున విహగచయమ్ము వోలె.

గీ. దేవ మానవ కోటివాదితములైన, దుందుభులు మ్రోఁగె నప్పు డమందగతిని
సాధులగు రాజు లమ్మహాశయుఁ బొగడిరి, బోరునంబడె దివినుండి పుష్పవృష్టి.

క. పరమపదముఁ జెందిన ని, ర్జరతటినీనందనునకు సంస్కారాదుల్
జరిపించియుఁ దాను యుధి, ష్ఠిరుఁ డుండె ముహూర్త మధిక చింతాన్వితుఁడై. 313

ఉ. అంబురుహాక్షుఁ గృష్ణుఁ గొనియాడిరి మౌనులు తద్రహస్యనా
మంబులచేఁ బ్రహృష్టతర మానసులై మగుడన్ ముకుందు డెం
దంబునఁ బాదుకొల్పికొని తా రరుదార నిజాశ్రమ ప్రదే
శంబుల కేగి రెల్లరును సంయమిచంద్రములార! వింటిరే? 314

క. అంత యుధిష్ఠిరుఁడు రమా, కాంతునితోఁ గూడ నేగి కరిపురికిం దా
నెంతయు నేరిమిఁ దండ్రినిఁ, జింతిలు గాంధారి నాశ్వాసింపఁగఁ జేసెన్. 315

గీ. తండ్రిచే ననుమతుఁడయ్యె ధర్మజుండు, వాసుదేవుని సమ్మతిం బడసి ధర్మ
యుక్తముగఁ బిత్రుపైతామహోపరాజ్య, మేలె "మే"లని జనములు గ్రహించుచుండ.

అధ్యాయము 10.

శ్రీకృష్ణ ద్వారకానగర ప్రస్థానము

శౌనకుఁడు:—

ఉ. ధర్మపరావతారమగు ధర్మసుతుండు యుధిష్ఠిరుండు దు
ష్కర్ముల నాతతాయులను గౌరవులన్ స్వధనాపహారులం
బేర్మి వధించి సోదరసమేతముగాఁ బృథుభోగలీలలం
దర్మిలి లేక యెట్లు మెలఁగాడె? మఱేమి యొనర్చెఁ జెప్పుమా. 317

సూతుఁడు:—

మ. ఉరువంశోద్భవదావపావకశిఖాత్యుగ్రచ్ఛటాదగ్ధమా
కురువంశంబున శ్లాఘనీయమగు నంకూరంబుఁ గల్పించి సం
సరణోద్వృద్ధికరుండు కృష్ణుఁడటులన్ స్వప్రాజ్యరాజ్యంబునన్
వెరవొప్పంగ యుధిష్ఠిరున్నిలిపి సంప్రీతాత్ముఁడయ్యెన్ ఘనున్. 318

శా. గాంగేయోక్తము నచ్యుతోదితము నాకర్ణించి జ్ఞానంబుఁ గ
ల్గంగ న్నిర్గతమోహుఁడై యనుజులెల్లం గూడి వర్తించుచుం
డం గుంతీతనయాగ్రజుండు గరిమన్ నాకాధినాథుండు వో
లెం గృష్ణాశ్రయుఁ డౌచు నీ పృథివి నేలెన్ సాగరప్రావృతన్. 319

సీ. పర్జన్యదేవుండు పరువడి వర్షించె, మహియును సర్వకామములఁ బితికె
కుండోఘ్నులై పాలు గోబృందములు గోష్ఠముల సమృద్ధంబుగ నుంచి యెత్తె
నదులు, శైలములు, సంద్రములు, వనస్పతు, లోషధులును వీరుదుత్కరములు
ప్రతి ఋతువందును ఫలియించి ప్రాణికోటులకును సంతృప్తి గలుగఁ జేసె

గీ. దైవభూతాత్మములు నిమిత్తములు గాఁగఁ, గలుగు నాధులు, వ్యాధులు గష్టములును
గలుగవయ్యెను నిఖిలజీవుల కొకప్డు, నా యజాతశత్రుండు రాజై తలిర్ప. 320

గీ. ఆ స్వజనముల శోకమ్ము నపనయింపఁ, దనదు చెలియలికిం బ్రియంబొనరఁ జేయఁ
గోరి హస్తిపురంబునఁ గొన్ని నెలలు, కృష్ణుఁ డుండె బాంధవులకుఁ బ్రియకరముగ.

ఉ. కొందఱిచే ననుజ్ఞఁ గొని కొందఱఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి వెండియున్
గొందఱి కర్థి మ్రొక్కి మఱి కొందఱిచేఁ బరిరబ్ధుఁడై యిఁకన్

గొంకక తీచేత మొక్కఁబడి కౌఁగిలించి సంగడీలచేత వీడుకోల్
పొంది ముకుందుఁడెక్కె రథమున్ స్వపురీ గమనాభిలాషియై. 322

కవిరాజ విరాజితము. అతని సుభద్రయు ద్రౌపది కుంతియు నవ్విదురుండు యుధిష్ఠిరభూ
పతి ధృతరాష్ట్రుఁడు తత్సతియుం దలఁపంగ యుయుత్సుఁడు ధౌమ్యుఁడు మా
పతి కవలుం గృపుఁడుం జెలికాంతలుఁ జూడఁగ నుత్తరయున్నగన
చ్యుతు విరహంబు సహింపని వారయి యుండిరి కొండల నండఘటన్. 323

గీ. సాధుసంగంబు గతన దుస్సంగములను, బాసినబుధుండు సజ్జనవర్ణ్యమాన
మగుచుఁ జవిఁగూర్చు కృష్ణుని యశ మొకింత, విన్న విడువం దలంపఁ డెవ్వేళనైన.

గీ. లలితదర్శన స్పర్శనాలాప శయన, భోజనాసనాదిక కృత్యములను గృష్ణు
నందు నిక్షిప్తబుద్ధులై యలరు పార్థు, లెట్లు దద్వియోగంబు సహింపఁగలరు.

క. అనిమిష నేత్రంబులతో, ననురాగం బుట్టిపడఁగ నందఱుఁ దనిఁ గ
న్గొనుచుఁ గదలాడి రిటునటు, గొనబు మెయిం దదర్శనములఁ గొని తేఱ వడిన్.

గీ. దేవకీతనయుండు మందిరమునుండి, వెడల నుత్కంఠకతన స్రవించు బాష్ప
కణములాఁచిరి హరి కమంగళము కాక, యుండుత మని హృద్బంధులై యువిదలెల్ల.

మ. హరి నీక్షించు కుతూహలంబు వొడమన్ హర్మ్యాగ్రభాగంబులన్
గురునారీమణులెల్ల రెక్కి యెదఁ గోర్కుల్ రేఁగఁ బ్రేమత్రపా
భరయుక్తస్మితపూర్వవీక్షణములం బల్మారు వీక్షించుచున్
విరివానల్ గురిపించి రొక్కమొగి నావీరేజపత్రాక్షుపై. 328

సీ. ప్రియతమునకైన శౌరికి గుడాకేశుండు, మౌక్తికదామ సన్మండితంబు
వరరత్నదండ విభ్రాజమానంబునై, తనరు శ్వేతాతపత్రంబువట్టె
ననఘుఁ డుద్ధవుఁడు సాత్యకియును గనుభాసురములైన వింజామరములుఁ గొనిరి
పూలమొత్తములచేఁ బాదువంగఁ బడుచు విరాజిల్లె నామధుధరావిభుండు

గీ. నిర్గుణుండు గుణాత్ముఁడై నెగడు లోక, పావనుండైన యవ్వాసుదేవునకును
బుడమివేల్పులచేత సంప్రోక్తములయి, వినఁగవచ్చె సత్యాశీస్సు లనువుపడుచు.

క. వీనులవిందై కృష్ణా, ధీనమనస్కలగు పురసతీమణులకు న
న్యూనంబుగ నన్యోన్యము, భూనుత సంభాషణం బప్పుడు వుట్టె నిటుల్. 330

మ. త్రిగుణావిష్కృతికంటె మున్ను నిజశక్తిస్ఫూర్తి లోపింపఁగన్
జగదాత్ముండగు నీశునందుఁ బెలుచన్ సంవర్తకాలంబునం
దొగి జీవుల్ పరివిలీనమైనప్పుడు దా నొక్కండ యెవ్వాఁడుస్త
వ్యగతిన్ భాసిలునో పురాణపురుషుండాతండె యీతండు గా. 331

వ. మఱియు నా యీతండె నిజవీర్యప్రేరితయును, స్వాంశభూత జీవమోహినియునై సృజియింపఁగోరు ప్రకృతిని నామరూపరహితంబగు నాత్మయందు నామరూపంబులుఁ గల్పింప నిచ్చువాఁడను, వేదంబుల శాసించుచు ననుసరించె. మఱియు నా యీ పురాణపూరుషుఁడె జితేంద్రియులు, జితశ్వాసులునగు నేసూరిజనంబులు పరమపదంబు నిహలోకంబునఁ బొడఁగాంచుచుందురో భక్తిసంభరిత నిర్మల మనస్కులగువారికి సత్త్వోదయంబుఁ గల్గించుచుండు. మఱియు నో చెలీ! యా యీతండె. గుహ్యంబులగు వేదంబులయందు రహస్యనిరూపకులగువారిచేఁ గీర్తింపఁబడిన సత్కథాంశంబులు గలవాఁడై యుండు. మఱియు నా యీతఁడె యేకరూపుండు నీశుండునయి నిజలీలా విశేషంబున జగంబున కుత్పత్తి స్థితిలయంబులు గావించుఁగాని యందుఁ దగులంబు నొందఁడు. ఎప్పుడధర్మంబునఁ దమోగుణ ప్రధానులగు నృపాలకులు మెలంగుచుందురో యప్పుడు లోకస్థితికై ధర్మంబును, సత్యంబును, దయయును, యశంబును బ్రకటించురూపంబులఁ బ్రతియుగంబునఁ దాల్చుచుండు. 332

ఉ. ఔర! యదెంతొ శ్లాఘ్యతమమైనదిగా యదువీరవంశ మీ
పూరుషసింహుఁడైన హరి పుట్టువుచే, మధురాపురీవరం
బారసిచూడఁ బుణ్యతమమైనది గా శుభగాత్రుఁడైన యీ
శౌరిపదాంబుజాతయుగచంక్రమణంబులచే నితాంతమున్. 333

ఉ. ఏ నగరంబునందుఁ బ్రజలెల్లపుడుం గరుణేరితస్మిత
శ్రీనిచితావలోకుఁడగు కృష్ణుని నీతనిఁ గాంచుచుందురో
జానుగ నట్టి ద్వారవతి స్వర్యశమున్ హరియించి క్షోణిక
న్న్యూనయశంబుఁ గూర్చి కడు నొప్పెడు బాపురె! చూడఁ జోద్యమై. 334

చ. సకియరో! యెవ్రజాంగనలు స్వాంతము లచ్యుతునందుఁ జేర్చి పా
యక మధురాధరామృతము నానుచుఁ దన్మయతం జరింత్రో, య
మ్మకచెల! వారు శ్రీహరి సమర్చలు చేసినవారెసుమ్ము త
ప్పక తొలిజన్మమందుఁ గడు భక్తి వ్రతాదుల నాచరించుచున్. 335

సీ. ప్రబలచైద్యాదులఁ బ్రౌఢి గెల్చి స్వయంవరమునందు వీర్యశుల్కమునఁ గొన్న
ప్రద్యుమ్న సాంబపుత్రలు రుక్మిణీజాంబవతులు సత్యాద్యన్య సతులు మఱియు
నరకాసురవధంబునం గొన్న వేనవేల్, తరుణీమణులుఁ గూడ నరసిచూడ
నపగతశౌచం బసాస్తభద్రంబునౌ, స్త్రీత్వము నేని సాధుత్వ మొంద

గీ. సలిపినారలుద్వారకా! సంతతంబుఁ, బుండరీకదళాక్షుఁడీ ప్రణయసతుల
వేశ్మములనుండి యొక్కండు వెడలిచనఁడు, తద్విలాసంబులకును బ్రీతాత్ముఁడగుచు.

సూతుఁడు:—

క. ఈ కరణిం దనమాటలు, వాకొను పౌరాంగనలకు వదాన్యాత్ముఁడు, సు
శ్లోకుఁడు, సస్మితముఖరా, లోకంబులఁగనుచుఁజనె జేలువుమీఱంగన్. 337

చ. అనఘుఁ డజాతశత్రుఁడు మహామహిమాన్వితుఁడైన కృష్ణుపైఁ
దనకుఁగలట్టి స్నేహము కతంబునఁజేసి తదీయ విద్విష
జ్జనములనుండి శంకఁగొను స్వాంతముతోఁ జతురంగయుక్తమై
తనరెడు సైన్యముం బనిచెఁ దత్పరిరక్షణపొంటె వెంబడిన్. 338

చ. తన వెనువెంటనే తవిలి దవ్వులకుం జనుదెంచినట్టి స్నే
హనిబిడచిత్తు లుగ్ర విరహవ్యథమానులునైన పాండునం
దనులను సాంత్వనోక్తులను దా మరలించి సరోరుహాక్షుఁ డొ
య్యనఁజనియెన్ స్వకీయ నగరాభిముఖుండయి సమ్మదంబునన్. 339

వ. అట్లు చని కురుజాంగల పాంచాలదేశంబులను, యమునాతీరవర్తిదేశసముపేతంబులగు శూరసేనదేశంబులను, బ్రహ్మావర్తంబును, గురుక్షేత్రంబును, సరస్వతీతీరవర్తి దేశంబులగు మత్స్య దేశంబులను గడచి, మరుధన్వదేశంబులను, సౌవీరాభీర సైంధవదేశంబుల నతిక్రమించి క్రమంబునఁ బరిశ్రాంతవాహనుండై యందందుఁ దత్తద్దేశ జనంబులచే నొసంగఁబడిన యుపాయనంబులఁ గైకొనుచు సూర్యుఁ డపరాంబుధిఁ జేరు సమయమున నానర్తదేశంబులఁ జేరి సాయంసమయ మగుట రథంబునుండి డిగి జలాశయంబు దరిసి పశ్చిమదిశ నుపాసించె. 340

అధ్యాయము 11.

ద్వారకానగర ప్రవేశము

సూతుఁడు:—

క. ఆయచ్యుతుఁడు సమృద్ధాత్మీయానర్తాభిధేయదేశము డాయం
బోయి తనశంఖ మొత్తెం, బాయని తచ్చింత నుడుపుగ వాఁడుం బోలెన్. 341

చ. ఉరురవకారియౌచు ధవళోదరమైన దరంబు శ్రీధరా
ధరమణిరాగరక్తిమయుతంబయి తత్కమనీయపాణితో
యరుహపుటంబునం బరఁగి యుత్తతి శోభిలె నబ్జషండమం
దనుమగఁ గూయుచున్న కలహంసవతంసము వోలె లీలమై. 342

ఉ. అంతట నా జగద్భవభయాపహమైన మహానినాదమున్
భ్రాంతములందు నుండి విని పౌరజనంబులు కృష్ణదర్శనా
త్యంతవిలోలచిత్తులయి యందఱు నడ్డెదురేగి రున్నఁడిన్
స్వాంతములందు సంతసము గ్రమ్మ్మ్రఁగొనం గడు సంభ్రమంబునన్. 343

సీ. భానుమంతునకు దీపముభంగిఁ గృష్ణమూర్తికి నుపాయనములఁ దెచ్చిన ప్రజ
లెల్లరుఁ బ్రీతిసంఫుల్లముఖాబ్జులై, హర్షగద్గదితవాక్యములతోడ
ననఘు నాత్మారాము ననిశంబు నిజలాభ,మున విరాజిల్లెడు పూర్ణకాము
నఖిలసుహృద్వరు నఖిలావనునిఁ గని, పలికిరి తండ్రి నర్భకులు వోలె

గీ. దేవ! బ్రహ్మాదు లెందఱ వందితము క్షేమ, కరమునగు భవదంఘ్రి పంకజము నేము
భక్తిఁ గొలుతుము కాలమున్ భయముఁ జెంది, దానికి వశంబగుం గాదె తలఁచిచూడ.

శా. నీవే తల్లివి తండ్రివిం గురుఁడవున్ నేస్తుండవున్ భర్తవున్
దేవా! దైవము వెన్న నిన్ను ననువర్తింపం గ మేమో లస
ద్భావా! యెంతయు ధన్యజన్ములము మాపాపంబులం బాపఁగా
రావా! సంసరణాంధకూపగతులన్ రక్షింపవా? మాధవా! 345

శా. స్వామీ! నాకనివాసులౌ సురలకున్ సందర్శనాలభ్యమౌ
ప్రేమస్నిగ్ధశుచిస్మితేక్షణగణోపేతత్వదాస్యాబ్జమున్
శ్రీమంతంబఖిలాంగ సుందరమునై చెన్నారు నీరూపమున్
మేమెప్డుం గనుచుంట ధన్యులము సుమ్మీ దేవకీనందనా! 346

ఉ. నేస్తులఁ జూచు వేడ్క మెయి నీవు మమున్ దిగనాడి యచ్యుతా!
హాస్తిపురంబుఁ గాని మధురాఖ్యపురంబును గాని చేర నూ
ర్వ్యాస్తమయంబునం గమలనంధతమంబులు గ్రమ్మినట్టులై
నిస్తులవిక్రమా! క్షణమె నిక్కము మాకొక కోటి యేండ్లగున్. 347

సూతుఁడు:—

క. అనియీవడువునఁ బ్రమదం, బునఁ బలికిన ప్రజల వాక్యముల విని భక్తా
వనుఁడు హరి వారిఁ జూడ్కుల, ననుగ్రహించుచు మనోహరాకృతి నెసఁగెన్.

సీ. ఆత్మసదృశబలులగు మధు భోజ వృ, ష్ణ్యంధక కుకుర దశార్హవరుల
చే నాగవీరులచే భోగవతి వోలెఁ, బ్రాభవంబునఁ బరిరక్షితంబు
సర్వర్తు విభవ భాస్వరపుణ్యతరులతో, ద్యానోపవన వనాబ్జాకరంబు
వరగోపురద్వార పథకృతకౌతుకా,న్యానతోరణగణ యోజితంబు

గీ. వారితాతపచిత్రకేతువ్రాతములచే, మార్జితాంగణవీథ్యట్టమార్గమును సు
గంధజలసిక్తమును, సుమాక్షతఫలాప్రకీర్ణము నగు ద్వారకఁ జొచ్చెఁ గృష్ణుఁ డంత.

గీ. ద్వారి యిట్టులు ప్రతిగృహద్వారభూమి, నక్షతాదులను, దధిఫలేక్షువులను
లలితపూర్ణకుంభంబుల బలుల, ధూప, దీపములఁ, బొల్చుపురిఁ జొచ్చె తేజరిల్లె.

సీ. ప్రియతముండైన శ్రీకృష్ణదేవుం డిట్లు వచ్చెనని వార్తనాలకించి
క్షితిభర్త యగు వసుదేవుఁ డక్రూరుండు, నుగ్రసేనుండు నత్యుగ్రబలుఁడు
బలరాముఁడును మతిప్రద్యుమ్నవిభుండు, చారుదేష్ణుండును సాంబగదులు
హర్షవేగసముజ్ఝితశయనాసనభోజన, శయనులై దంతిరాజంబు మునుప

గీ. నలరఁగ సుమంగళద్రవ్యహస్తు లగుచు, ద్విజులు దనవెంట శంఖవాద్యరవము
లుల్లసిల్లఁగా వేదఘోషధ్వనులు సెలంగ, నెదురుఁ జనుదెంచి రథంబు లెక్కి సారిడి.

గీ. వారయువకలితసంభ్రమలాలసవారసతులు, కృష్ణసందర్శనోత్సుకత్వ మెదలఁ బొదల
శతసహస్రయానంబులఁ దనర భసమున, నెదురఁ జనుదెంచి రాసమయమునందు. 352

గీ. పొల్చు నట్టువఁడ్ల ప్రభాభూషితముఖ, పోల భాసుర వదనలక్ష్ములవిరాజి
లు నట నర్తక గంధర్వులు వందిసూత, వందిమాగధులును జేరవచ్చి రటను. 353

గీ. అట్లు చనుదెంచి వారెల్ల నద్భుతములు, స్తోత్రములు నుత్తమశ్లోకుఁడైన
కృష్ణు చారిత్రములను సంకీర్తితిఁ జేయఁగ, గానమొనరించి రంత నృత్యనటనటితి. 354

మ. భగవంతుండగు శార్ఙ్గపాణి యచటన్ బంధ్వాళికిన్ స్వప్రియా
నుగవర్గంబునకున్ యథోచితముగన్ బొల్పార నత్యంత ర
క్తిగఁ గావించె శిరఃప్రణామములఁ గౌఁగిళ్ళం గరస్పర్శలన్
సాగసౌ సుస్మితవీక్షణంబులను సత్సంతోషసమ్మానముల్. 355

క. శ్వపచుండాదిగ నెల్లర, కపు డభిమతవరము లొసఁగి యవ్విభుఁడు గురుల్
విప్రులాసురులు సపత్నీ, కవౌరులిడు దీవెనల నగ్గైకొనియెఁ దమిన్. 356

ఉ. వందులతోడఁ గూడి యటు ద్వారకఁ జొచ్చి విభుండు రాచబా
టం దగఁ బోవుచుండఁగ నెడండల నాతనిఁ జూడఁ గోరికల్
సందడిఁ జేయుచుండఁగఁ గులప్రమదల్ ఘన మేడలెక్కి రా
నందతనూజు నెంతఁ గనినం దనివోందరు ద్వారకాప్రజల్. 357

గీ. సిరికి నిలయమ్ము శ్రీహరి యురము, ముఖము
ప్రాణిదృక్కోటులకుఁ బానపాత్రమరయ
బాహువులు తావలము లోకపాలురకును
బదకమలము నివాసంబు భక్తులకును. 353

ఉ. చారు సితాతపత్ర మృదుచామర మండితుఁడై పురాంగనా
ప్రేరిత పుష్పవృష్టులు పరియింపఁబడుచుండఁ బిశంగచేల మిం
పారఁగఁ గంఠసీమ వనమాల చెలంగఁగ సూర్య చంద్ర వృ
త్తారి ధను స్తటిల్లతల నంబుదుఁడుంబలె శౌరియొప్పెడున్. 359

గీ. పితరుల గృహంబునందుఁ బ్రవిష్టుఁడగుచు, స్వజనులచేతఁ దమిఁ బరిష్వక్తుఁడగుచు
నడఁకువం దేవకీముఖ్యలైన తల్లు, లేడ్వురకును శిరోనమస్కృతులొనర్చె. 360

క. వారు నొడి నతనిఁ జేర్చి యపార స్నేహమునఁ జనులఁ బాల్గురియంగన్
భూరిముదజబాష్పాంభః, పూరంబులఁ దడిపిరపుడు పురుషోత్తమునిన్. 361

క. పదునాఱువేల భార్యల, సదనములహర్మ్యములతో నెసంగెడు కామ
ప్రద మత్యుత్తమమునగు స్వసదనమునకు హరి యశోవిశాలుఁడు సనియెన్. 362

సీ. ప్రోషితుఁడై గృహంబునకు నేతెంచిన, పతిని వీక్షించి తత్పత్ను లెల్ల
మనముల నుత్సాహమినుమడింపఁగ నాసనంబులనుండి వేగంబు మెఱయ
వ్రతసమేతముగ వ్రీడితలోచనానన, పద్మలై లేచిరి పరవశతను
బిబ్బోకవతు లాత్మవిభుని నంతఃకర, ణములతో నాలింగనము సలిపిరి
గీ. అమిత విశ్లేషసముదితాయాసకలన, లజ్జితస్వాంతలైన యాలలనలకును
నేత్రయుగ్మమునుండి కన్నీరుదొరలె, నెంతయాచిన నాగకభృగువరేణ్య! 363

ఉ. ఏకతమందుఁ బజ్జ వసియించిన జీవితనాథు నూతన
శ్రీకలితంబు పాదసరసీరుహ యుగ్మ మనుక్షణంబుఁ దా
నే కమలాక్షి ప్రీతి భజియింపక యుండు నొకప్పుడేని సు
శ్లోకునిఁ గృష్ణునిన్ విడువఁజూడదు చంచలయయ్యు లక్ష్మియున్. 364

మ. అవనీభారకరోగ్రసంభవుల నేకాక్షౌహిణీ సైన్యశ
క్తి వివృద్ధోజ్జ్వల తేజు లుద్ధతులునై దీపిల్లు భూపాళికిన్
దవవహ్నిన్ వనిలోన మారుతుఁడు చందానన్ మిథోవైరమున్
రవులంజేసి జనార్దనుండు విరతిన్ గాంచె న్నిరస్త్రాస్త్రుఁడై. 365

ఉ. ఆ భగవంతుఁ డీక్రియ మహాత్తరమైన స్వమాయచేతఁ దా
నీభువనంబునం దవతరించి సతీమణికూటయుక్తుఁడై
ప్రాభవయుక్తుఁడయ్యు నొక ప్రాకృతపూరుషుఁడుంబలెన్ మహేం
దాభ సమానవైభవమునన్ విహరించె వసుంధరాస్థలిన్. 366

శా. ఏ పూఁబోండ్ల గభీరభావ కుసుమాస్త్రహాసోల్లసద్భాసల
జ్జోపేతాక్షివిలాసపాతమున మోహాహోదిరిక్తుఁడై కంతుఁడున్
జాపంబున్ విడనాడి లోఁబడుడునా మార్గచంద్రాస్యలుం గృత్రిమ
వ్యాపారంబులఁ గృష్ణుఁజెందము మదింపసంజాలరై రింతయున్. 367

ఉ. సంగవివర్జితుండయిన శార్ఙ్గధరుం జగదాత్ముఁ గేశవున్
సంగసమేతుఁడై పరవశత్వమునం జరియించు మర్త్యుఁగా
నింగితబుద్ధిలేమి జగమెల్ల స్వసామ్యమునన్గొనున్ సుధీ
పుంగవ! దానఁజేసి యతిమూఢము కాదె జగంబు చూడఁగన్. 368

గీ. ఆత్మనిష్ఠగుణంబులనలరుచుండి, ప్రకృతిఁ జేరియుఁ దత్సంగవశుఁడుకాక
యెసగుటన్నదె యాతనియీశ్వరత్వ,మరయ నెప్పుడుఁబ్రకృతి తదాశ్రయ యగు.

ఉ. ఏకతమందుఁ దమ్మనుసరించి చరించుట స్త్రైణుఁడంచు బి
బ్బోకవతుల్ దలంచిరి విమూఢమనస్కతతోడ నుత్తమ
శ్లోకుఁ గృపావలోకు నతిలోకు సురక్షితభక్తలోకు న
స్తోకచరిత్రుఁ గృష్ణుని నధోక్షజుఁ దన్మహిమానభిజ్ఞలై. 370

అ ధ్యా య ము 12.

పరీక్షిజ్జన్మము

శౌనకుఁడు:—

సీ. సాగ్రహాశ్వత్థామశరసముపసృష్టప్రభా, దీపితబ్రహ్మాస్త్రతేజమునను
బరిహృత మగు నుత్తరాగర్భ మాకృష్ణుచే వెండి జీవింపఁజేయఁబడెఁగ
యనఘాత్ముఁడైన యాతని జన్మకర్మముల్, నిధనంబు మాకెఱిఁగింపఁ దెలుపుమయ్య
అదిగాక దేహంబుఁ ద్యజియించి యాఘనుఁ, డేమయ్యెఁ బదఁపడి యెచటికేఁగె?

గీ. ఈయుదంతంబు వినఁగ మే మెంతయు మదిఁ, గోరుచుంటిమి నీవు మాకు నెఱిఁగింప
దలఁతువేని శుకయోగి చేఁ దెలుపఁబడిన, దానిఁ జెప్పుము మాకు శ్రద్ధాళువులకు.

సూతుఁడు:—

సీ. శ్రీకృష్ణపాదాబ్జసేవానురక్తిమై, నిఖిలకామంబులన్ నిస్పృహుఁడును
ధర్మనిష్ఠుఁడునయి తండ్రికై వడి నెల్ల, ప్రజలఁ బ్రేమించుచుఁ బరఁగుచుండ
స్త్రీలు జన్నములు, మహాలోకసిద్ధులు, భార్యలు భ్రాతలు వసుమతియును
బ్రకటజంబూద్వీపరాజ్యసంపద మున్ను, గాఁగ వేల్పులకు నాకాంక్షణీయ

గీ. సకలకామితములు నధోక్షజునియందు, మనసునిల్పిన ధర్మసూనునకు ముదము
గొల్పనివియయ్యె నాఁకలిగొన్నవాని, కన్నముసకంబె నన్యభోగాదులువలె. 372
గీ. అట్లు మాతృగర్భగతుఁడయ్యర్భకుండు, ద్రోణి బ్రహ్మాస్త్రభూరిప్రతాపవహ్ని
దహ్యమానాత్ముఁ డగుచుఁ దద్గర్భమునఁ బురుషుని నొకని నంగుష్ఠమాత్రునిఁ
బొడఁగనె. 373
సీ. కమ్రదర్శను స్ఫురత్కనకకిరీటుఁ బ్రస్ఫీత తటిద్వాసు శ్రీనివాసు
శ్రీమచ్చతుర్బాహు శ్యామసుందరదేహు, రక్తాక్షు సువిశాలరమ్యవక్షు
తనకు నల్దెసల గదం గేలఁ గీలించి, తిరుగుచుఁ గొఱవినిఁద్రిప్పు నట్లు
త్రిప్పుచు బ్రహ్మాస్త్రతేజంబు నిజగదన్, భానుండు నీహారపటలము వలెఁ
గీ. బొలియఁజేసెడు వానిదాపునఁ బొడఁగని, యీతఁడెవ్వఁడని నిసువు పరీక్షఁజేయ
నందె యంతర్హితుండయ్యెహరి యది తొలఁగించి దశమాస్యబాలుఁ డీక్షించు
చుండ. 374
సీ. అత్యనుకూల గ్రహాభ్యుదయాఢ్యంబై, లవర గుణోదర్కలగ్నమందు
పాండు వంశోద్ధారకుండయి రెండవ, పాండుఁడో యన బాలకుండు భూరి
తేజంబున జనించె రాజవతంసుఁడ, జాతశత్రుండు సంప్రీతుఁడగుచు
ధౌమ్య కృపాది సద్బ్రాహ్మణోత్తములచేఁ, బుణ్యాహవచనాదిపూర్వకముగ
గీ. జాతకర్మఁ జేయించి ద్విజన్ములకు హిరణ్య గోగణ వసుమతీ గ్రామచయ వ
రాశ్వములను మృష్టాన్నముల నర్థి నొసఁగెఁ, బాత్రతఁ గనిపుత్రోదయావసరమందు.
సీ. అంత బ్రాహ్మణు లెల్లసంతుష్టులై ప్రశ్ర, యాన్వితు నృపుఁ గనియనిరి యిట్లు
పౌరవర్షభ! పురువంశ ప్రజామల, తంతువైన యితండు దైవనిహతి
నాశంబు నొంది, సర్వేశుఁడౌ విష్ణుచే, స్వాశ్రితులైన మీయందలిదయ
దొలుకాడ, మగుడ రాతుండయ్యెఁగావున, నీతండు దావిష్ణురాతుఁ డనెడు
గీ. పేరనొప్పారుచుండు నీభువనమందు, నఖిల జన కీర్తనీయుఁ డయ్యలఘుచరితుఁ
డమల భాగవతోత్తముఁడై యెసంగఁ గలఁడు లేదిందు సందియములుపమేని.
యుధిష్ఠిరుఁడు:—
మ. అని యిట్లా ద్విజసత్తముల్ నుడువఁగా నాలించి ధర్మాత్మజుం
డను రాజర్షుల నాత్మవంశ్యులను బుణ్యశ్లోకులన్ నేర్మిమై
ననువర్తింపఁ గలాడె? యీతఁడు స్వకీయంబైన యుద్యద్యశం
బును హర్షోత్థిత సాధువాదముల నెప్డున్ లోక మగ్గింపఁగన్. 377
వ. అని యడిగిన 378

బ్రాహ్మణులు: —

సీ. రాజ! సాకఁగలండు ప్రజల నీతండు సా, క్షాన్మనుసంభవ వైన్యువలె
అతిసత్యశాలి బ్రహ్మణ్యుఁ డగున్ దశ, రథపుత్రుఁడైన శ్రీరాముపగిది
దాతృతానుహితుఁ డార్తశరణ్యుఁ డగును నౌ, శీనరపతియగు శిబివడువున
లభిజ్ఞాతులయు యజ్వలయుఁ గీర్తిఁ బెనుచు న, త్యంత దక్షతను దౌష్యంతికరణి
గీ. ధన్వి యగుఁ డితఁ డర్జునద్వయముఁ బోల్కి, వహ్నిఁ బోలె దుర్ధర్షుఁ డపాంనిధి క్రియ
దుస్తరుఁడు విక్రమియు మృగేంద్రుని విధమున, సాధుసేవ్యుండు ప్రాలేయశైలమట్లు.
సీ. ఇతఁడు తితిక్షువు క్షితిఁబోలెఁ బితరులు, బోలె సహిష్ణువుఁ బోల్చిచూడ
జలజగర్భుఁడుఁబోలె సర్వభూతసముండు, శర్వుండుఁబోలెఁ బ్రసాదఘనుఁడు
శ్రీనివాసుండైన శ్రీవిష్ణువుంబోలె, నఖిలభూతములకు నాశ్రయుండు
శ్రీకృష్ణుననుసరించెడు నిమ్మహాభాగుఁ, డఖిల సద్గుణ మహత్వాంచితుండు
గీ. రంతిదేవునివలె నుదారచరితుండు, తగ యయాతి బలెం గడు ధార్మికుండు
బలివలె నవార్యధైర్యసంపత్కలితుఁడు, హరిసమర్పితబుద్ధి ప్రహ్లాదుపగిది. 380
ఉ. ఈవిభుఁ డశ్వమేధములనేకము లం బొనరించు వృద్ధసం
సేవియు నౌను దుష్టజనశిక్షుఁ డౌ నర్పును, రాజయోగులన్
దా వెలయించు, భూమికయి ధర్మముకై, కలి నిగ్రహించు దీ
నావనతత్పరుం డయి, యనారతమున్ మెలఁగున్ యశోరతిన్. 381
గీ. విను యుధిష్ఠిర! ద్విజసుతప్రేరితుఁ డగు, తక్షక ఫణీంద్రు వలన దనకు మిత్తి
యగు టెఱిఁగి ముక్తసంగుఁడై యచ్యుతపద, కమలమున్ భక్తి భజియింపఁగలఁ
డితండు. 382
గీ. బాదరాయణి యగు శుకువలన నీతఁ, డాత్మతత్త్వ వివేకంబు నధిగమించి
గంగయం దీతనువుఁ దొలఁగంగ విడిచి, యందఁగలఁ డకుతోభయ హరిపదంబు.
క. అని యయ్యుధిష్ఠిరనృపా, లునకు ద్విజులు, జాతకకుశలులు దెలిపి తద
ర్చనలం గైకొని యందఱుఁ, జనిరి ప్రహృష్టాత్ములగుచు స్వగృహములకున్. 384
గీ. తాను గర్భదృష్టుని నాత్మఁ దలఁచికొనుచు, నిందు నరుల నెల్లరను బరీక్షఁ జేసెఁ
గానఁ దలఁపఁ బరీక్షిత్తునా నితఁడు స, మస్త లోకమునందు విఖ్యాతుఁడయ్యె.
మ. కలలం గాష్ఠలఁగూడ నన్వహము శుక్లంబైన పక్షంబునం
దల పాలేయగభస్తి చందమునఁ దానాపూర్య మాణాత్ముఁడై
నలువొప్పారఁగ వృద్ధిఁ బొందె నవనీనాథాత్మజుం డంతఁ దం
డ్రులు తన్నున్ బ్రబలానురాగమునఁ దోడ్తో ముద్దుఁ గావింపఁగన్. 386

మ. స్వజనద్రోహవికిల్బిషంబు శమియింపన్ వాజిమేధంబునన్
యజియింపంగ మదిందలంచి కరదండప్రాప్త విత్తంబు కం
పె జనాధీశ్వరుఁడెం దలబ్ధధనుఁడై యుండెం దంబునం గుంద న
గ్రజు భావంబు గ్రహించి రత్తఱిని దద్ద్రాభతల్ హరిప్రేరణన్. 387

క. ఉత్తరదిశం గ్రతువున మ, రుత్తునిచే విడువఁబడిన రొక్కము ఘనమై
హత్తఁగఁ గైకొని వచ్చిరి, యత్తఱిఁ బ్రతిలబ్ధ కాముఁడయ్యె నృపతియున్. 388

సీ. జనపతి యావిత్తమునన సంభారముల్, సమకూర్చి యశ్వమేధముల మూఁట
యజ్ఞేశుఁడగు హరిన్ యజియించె నృపతిచే, భగవంతుఁ డాహూతుఁడగుచు నటకు
నరుదెంచి బ్రాహ్మణవరుల కెల్లరకును, వివిధదానంబు లిప్పించి పనిచి
నిజసుహృజ్జనులకున్ బ్రియమును గూర్పఁగఁ, గోరి యందు వసించెఁ గొన్ని నెలలు

గీ. పదఁపడి యుధిష్ఠిరుండు ద్రోవదియు బంధు, సముదయంబు ననుజ్ఞనొసంగ శౌరి
పార్థసహితుండు యాదవపరివృతుండు, నగుచు ద్వారవతీపురి కరిగె నంత. 389

అధ్యాయము 13.

గాంధారీ ధృతరాష్ట్ర దేహపరిత్యాగము.

సూతుఁడు:—

గీ. తీర్థయాత్రలయందు మైత్రేయువలన, విదితముగ నాత్మగతిని విదురుఁడెఱిఁగి
అప్రవిమలాత్మగతిని జ్ఞేయం బఖిలముఁ, దెలిసి పిమ్మటఁ జేరె హాస్తినగరమ్ము.

గీ. ధీయుతుఁడు విదురుండు మైత్రేయు నెదుట, మొదట నెంతమాత్రపుఁ బ్రశ్నములను సల్పె
వానివలననే హరియం దపారభక్తి, యుప్పతిల్లనొం డడుగకయూరకుండె. 391

సీ. అట్లు సమాగతుండైన బంధువుఁ జూచి, సానుజుండగు ధర్మసంభవుండు
ధృతరాష్ట్ర మేదినీపతి యుయుత్సుండును, గ్రమత సంజయుఁడు శారద్వతుండు
కూరిమిఁ బృథయు గాంధారి, ద్రౌపది, సుభద్రయు నుత్తరయుఁ గృపియు తలఁపజ్ఞాతి
జాయ లన్యలుఁ బుత్రసహిత లౌ వనితలుఁ, బ్రీతి సంభ్రమములు పెనఁగొనంగ

గీ. ఆగతం బగు ప్రాణమ్ము నవయవములు, పోలె నెదురేగుదెంచి యా పుణ్యుఁ
బ్రియమె
సంగఁ గదిసియు నిర్భరాలింగ నాభి,వాదనాదులచే గౌరవముసలిపిరి. 392

క. విరహోత్కంఠతచేఁ గాతరులగు వారెల్ల సమ్మదాశ్రుకణ పరం
పరలు విడిచిరి కృతాసన, పరిగ్రహుం జేసి విదురుఁ బ్రభుఁ డర్చించెన్. 393

ఆ. వె. కుడిచి విశ్రమించి కూర్చుండి సుఖాసనాసీనుఁడైన విదురునా నృపుండు
వినయ వినమితుఁడయి తనవారు వినుచుండఁ, బలికె నిట్లు విప్రవర్యులార! 394

యుధిష్ఠిరుఁడు:—

గీ. పగఱవలన విషాదులవలన మాతృ,యుతముగా సత్కృపన్ విమోచితులమగుచు
నీదు ఱెక్కలనీడలన్ బెఱిఁగినట్టి, మమ్ము స్మరియింతురే! మీరు మాన్యచరిత! 395

చ. కువలయ మెల్ల నప్పగిదిఁ గ్రుమ్మరుచుండినయట్టి మీర లే
ప్రవిమలవృత్తిచేత నిరవద్యగతిం జరియించినారలో
భువనమునందుఁ గల్గిన ప్రపూత మహత్తర తీర్థముల్ ప్రభూ!
యెవి భవసంశ్రితాఘాళి స్పృశియింపఁ బవిత్రములయ్యెఁ జెప్పుడీ. 396

చ. స్వయముగఁ దీర్థభూతులు భవాదృశ భాగవతోత్తముల్ శుభో
దయచరితా! స్వకీయహృదయాంతరసుస్థితుఁడీశుఁడున్ దయా
మయుఁడు, శ్రితావనోత్సుకుఁడు మాన్యుఁడునైన రథాంగపాణిచే
నియతిని మీరు తీర్థముల నిత్యపునీతములం బొనర్తురికా. 397

గీ. వాసుదేవ పరాయణుల్ మా సుహృదులు, బాంధవులునైన యాదవవరుల నెవ్వ
డేని కన్నార? విన్నార? యిద్ధచరిత!, వారు తమవీట సుఖమున్నవారె? చెప్పుఁడ.

గీ. అని యుధిష్ఠిరుచే నిట్టు లడుగఁబడి య,థానుభూతము గాఁగఁ దత్సర్వము క్రమ
సరణి వర్ణించె యదుకులక్షయము తక్క, వివిధ దురితాద్రి భిదురుండు
విదురుఁడంత. 399

ఆ. సదయ హృదయుఁడైన విదురుండు తా దుఃఖి,తాత్ములం గనంగ నక్షముఁడయి
స్వయ ముపస్థితం బసహ్యమునగు యాద,వులకునైన క్షయముఁ దెలుపఁడయ్యె.

గీ. స్వజనములు దైవముంబలె సత్కరింపఁ,గుశలపథము జ్యేష్ఠభ్రాతకును దెలుపుచు
నెల్లరకు సమ్మద మ్మావహిల్లఁ జేయు,చట వసించెఁ గించిత్కాలమా ఘనుండు.

క. మునిశాపంబున శతహా,యనములు శూద్రత్వమొందె యముఁ డందను క
య్యెనుఁ డఘకారులకై కొనె, మునుకొని దండము యథార్హముగ శిక్షింపన్. 402

సూతుఁడు:—

సీ. సంప్రాప్తరాజ్యుఁడై శమనతనూజుండు, వంశవర్ధనుఁడగు పౌత్రుఁ గాంచి
నెరి లోకపాలసన్నిభులైన యనుజుల,తో నపార శ్రీలతో నెసంగ
నపుడె యచ్యుతుఁడు తన్ననుగమించెడు సర్వ, బంధులన్ వీడ్కొని వాసవ తన
యోద్ధవ శైనేయయుక్తుఁడై సమ్మతిన్, ద్వారకాపురమునుఁ జేరెఁ గాదె!

గీ. ఇట్లు గృహాసక్తులగుచుఁ దదీహాలం బ్రమత్తులై చరియించెడి మానవుల క
లంఘ్యమైన గభీరకాలంబు నంత, తెలియఁబడకె యొయురకె యతిక్రమించు. 403

విదురుఁడు :—

సీ. అది యెఱింగి యశేషవిదుఁడగు విదురుండు, ధృతరాష్ట్రధాత్రీపతికి ననియె
రాజేంద్ర! యింక శీఘ్రమున నిష్క్రమింపు ము,త్యాసన్నమైన భయంబుఁ గనుము
దీనికి లేదు ప్రతిక్రియ యొందేని, నెప్పుడేనియుం గ్రహింపు మధిప !
మనకందఱకును సమాసన్నమయ్యె నీ, భగవత్స్వరూపమై పరఁగు కాల

గీ. మక్కటా! కాలకబళితమగు జనమిది, యతిప్రియప్రాణములచేత నైనఁగాని
విడువఁబడు నన్నచో మఱి వేఱచెప్ప, నేల విత్తాదికములైన నితరములను. 404

సీ. తండ్రులున్ భ్రాతలు తనయులు మిత్రులు, హతులైరి యకట! ప్రాయంబు చెల్లె
తనువు జరాగ్రస్త మునికి దాయలయింట, మున్నె యంధుండవు వినవు చెవిటివి
మందబుద్ధివి నైతివి మఱియు దంతంబులు, గళితంబులయ్యె నాఁకలి యుడంగె
కఫ మగ్గలంబయి కంఠంబుఁ గప్పఁగ, నుడుగని తెవులునఁబడితి గాదె

గీ. యకట! జంతువునకు జీవితాశ యెంత, గాఢతరమైనదో యెఱుఁగంగరాదె
భీముఁ డురవడి బడవైచు పిండముఁ గయి, కొనుచు నుంటివి నీ వింటికుక్కవోలె.

క. ఏ వారి కగ్నిఁ బెట్టితి, వో విషమిడితో యలయించితో భార్యను దు
ర్భావమున సిరినిఁ గొంటివో, యా వారిడు నన్నముఁ గొను నసువులఁ కేలా. 406

క. భూనాథా! యటులైనన్, దీనత జీవింపఁగోరు నీ తనువు జరా
ధీనతను జీర్ణమై చెడు, లోనొల్లక యున్న వలువలుం బలె వింటే. 407

గీ. స్వార్థమునకును గాని దేహము దీని, ముక్తబంధుండు గాఢవిరక్తుఁడునయి
యెటకుఁబోయెడు నదియుఁ దా నెఱుఁగకుండ, దిగవిడుచునట్టివాని నే ధీరుఁడండ్రు.

గీ. స్వయముగాఁ గాని యన్యులవలనఁ గాని, జాతనిర్వేదుఁడై యధోక్షజునిఁ జిత్త
మందు నెలకొల్పి తాను గేహమునునుండి, ప్రవ్రజింపఁగవలయు నరప్రవరుఁడు.

క. కావున నుత్తరదిక్కున, కీవు యథేచ్ఛముగఁ జను మహీనాయక! యీ
పై వచ్చు ప్రాయమెన్న గుణావళిఁ జెఱచు నికృష్టమై జనములకున్. 410

సీ. అజమీఢవంశజుఁడగు ధృతరాష్ట్రభూ, నేత ప్రజ్ఞాచక్షువే తెఱఁగున
ననుజుఁడౌ విదురుచే ననుబోధితుఁడయి స్వ, జనులందు స్నేహపాశముల ద్రుంచి
ధాత్రి సందర్శితపథుఁడై ధృతిం గొని, నిలయంబునుండి తా నిష్క్రమించె
ప్రస్థితుఁడగు నిజపతిని బతివ్రతయైన గాంధారియు ననుసరించె

గీ. మానవంతులకున్ ఘోరమైనయుద్ధ, మేతెఱంగున నుత్సాహమిచ్చుచుండు
నట్లి న్యస్తదండులకుఁ బ్రహర్షమిడెడు, హిమనగంబునుదగఁ జేరి రెల్లువారు. 411

వ. అంత నట నయ్యజాతశత్రుండు సంధ్యవార్చి యగ్నుల వేల్చి తిల గో వస్త్ర హిరణ్య దానంబుల విప్రోత్తముల సత్కరించి గురువందనంబునకై గృహంబుసొచ్చి యందుఁ దండ్రులగు ధృతరాష్ట్ర విదురులను సుబలరాజతనయనుం గానక— 412

సీ. అచ్చట నాసీనుఁడైన సంజయు సము,ద్విగ్నాత్ముఁడగుచు యుధిష్ఠిరుండు
పరిశ్నించె నిట్లు గావల్గణీ! వృద్ధుఁడం,ధుండు నా మాజనకుం డెచటకుఁ
బోయెను మఱిహతపుత్రయార్తయు నగు,జనని పితృవ్యుండు సఖుఁడునైన
విదురుండు నెచటికి వెడలిరో తెల్పుము, హతబంధుఁడగుచు జాయాయుతుఁడయి

గీ. మందమతినైన యట్టినాయందుఁ గినిసి, పమును శంకించుచునువిషాదమున మ్రగ్గి
సంజయా! ధృతరాష్ట్రుండు సాహసగతి, గాంగతోయములందు మునింగెనొక్కొ.

గీ. జనకుఁడగు పాండుభూపుఁడు స్వర్గస్థుఁడగుడు, నకట! గతిలేని శిశువులమైన మమ్ము
జన్మములనుండి ప్రోచినవారలా పితృవ్యు లిటనుండియిప్డు వా రెటకుఁజనిరి? 414

సూతుఁడు:—

గీ. స్నేహవిహ్వలతం జాలిచేత విరహ,వేదనన్ సంజయుండు సంపీడితుఁడయి
తనప్రభునిఁగానఁగా లేక ధర్మజునకు, నొసఁగఁజాలకయుండెఁ బ్రత్యుత్తరంబు.

గీ. చేతితో నశ్రువులు తుడిచికొనియెట్లొ, యాత్మచేతనె యాత్మ నింపారఁబట్టి
నృపుని పాదంబులను దాస్మరించుకొనుచు, ధర్మసుతునికిట్టులు సమాధాన మొసఁగె.

క. పౌరవ! మీతండ్రులు గాంధారియు నే నిశ్చయమునఁ దరలిచనిరొ యే
నేర నదియెఱుఁగ నూరక, వారలచే వంచితుఁడను బార్థివముఖ్యా! 417

గీ. అంతఁ దుంబురుసహితుఁడై యమరమాని,తైన నారదుఁ డచటికి నరుగుదెంచె
సానుజుండగు సమవర్తిసూనుఁడతని, కెదురుచని మ్రొక్కి పూజించి యిట్లుపలికె.

యుధిష్ఠిరుఁడు:—

చ. ధృతిదెలియంగ నేరను పితృవ్యగతిన్ భగవత్స్వరూప! మ
త్పిత యిపుడెందుఁబోయె విశదింపఁగదే మఱి యక్కటక్కటా!
హతసుతయౌట నార్తయగు నంబయు నెక్కడికేగెనో కదా!
యతులకృపారసంబుఁ దొలుకాడఁగ నవ్విషయంబుఁ దెల్పుమా. 419

గీ. భాగ్యవశమున నీవుఁ గన్పట్టితిపుడు, మా కపార దుఃఖార్ణవమగ్నులమగు
మమ్ముఁ గర్ణధారుఁడువోలె మౌనివర్య!, పారదర్శివి గానఁ గాపాడుమయ్య. 420

నారదుఁడు:—

గీ. ఎవనికేని శోకింపకుమవనినాథ!, యీశ్వరవశంబు కాదొకో విశ్వమెల్ల
నాతఁడేకల్పుచుండునుభూతములను, మఱియునాతఁడె యెడఁబాపుమహిమమీఱ

సీ. పాలకయుతముగ నీలోకజాల మ,య్యీశుని యాజ్ఞ వహించుచుండు
ముకుఁగుట్టిన యుక్షములవోలె సతమువా, క్తంత్రిని నామబద్ధంబులగుచుఁ
బరమేశు వశములై వర్తిలున్ గ్రీడోప, కరణంబులకుఁబోలె నరవరేణ్య!
యొదవుఁబ్రాణులకు సంయోగ వియోగము, లీశ్వరేచ్ఛంజేసియెల్లప్రొద్దు

గీ. ధ్రువమిదియటంచులేకయధ్రువమటంచు, లోకమును మదినిదలంపఁబోకుమీవు
ధ్రువము నధ్రువమునుగాదు భువనమిద్ది, బుద్ధిఁబరికించిచూచిన భూపవర్య!

ఆ. వె. మోహజనితమైనస్నేహంబువిడిచితి, వేని నీపితరులకీవు దుఃఖ
మందఁదగదు కాననజ్ఞానకృతమనో, విక్లబత్వమిపుడువిడువుమయ్య. 423

గీ. నన్నువిడనాడి కృపణులనాథులైన, వారలెట్లు వర్తింత్రనివగవరాదు
పాంచభౌతికమగు కళేబరమిది,నృప!, కాలకర్మగుణవశంబుకాదె తలఁప. 424

క. జగతి నజగరగ్రస్తుని, పగిది నవశుఁడైనఁ జనుఁడుపరులను రక్షిం
పఁగనెట్లు తాను దక్షుం,డగునోయారయుము మదిని నవనీనాథా! 425

క. కరసహిత ప్రాణులకును, గరరహితములెన్న జీవికయగు మఱిఁ జతు
శ్చరణయుత జంతువులకును, జరణవిరహితంబులెల్లఁ జను జీవికమై. 426

గీ. అందు నధికజంతువులకు నల్పజంతు, వులును జీవికమైచెల్లుఁబుడమియందు
జీవమునకిట్లు జీవంబజీవికయగు, నట్టి యీజగము భగవదాత్మకంబు. 427

ఆ. భోక్తృరూపమునను భోజ్యరూపంబునన్, బహువిధములుగా స్వమాయచేత
భూతభావనుండు పురుషోత్తముండు భా,సిలు సతంబురాజతిలక! చూడు. 428

గీ. ఈపృథివి నా విభుఁడు కాలరూపుఁడగుచు, సురవిరోధి వినాశంబుజరుపుపొంటె
నవతరించి దేవతల కార్యమునుదీర్చి, యింక నవశిష్టమును బ్రతీక్షించుచుండె.

ఆ. ఎంతకాలము భగవంతుఁడిందుండునో, యంతదనుక యుండుఁడయ్య మీర
లాపరాపరేశుఁ డాత్మధామమునకు, జనినయంత మీరుఁజనుఁడు దివికి. 430

గీ. తమ్ముఁడుస్వభార్యయైన గాంధారియుఁదన, జాడరాధృతరాష్ట్రుండుచనె హిమనగ
దక్షిణమ్మున సప్తవిధముల గంగ,జాలుకొనుచోటి ఋషులయాశ్రమము చేర.

వ. సప్తర్షులప్రీతికై వేఱువేఱ వియన్నదిసప్తప్రవాహంబులఁబరఁగుటం జేసియాతీర్థంబు
సప్తస్రోతంబనంబడు. ధృతరాష్ట్రుం డనుజ గాంధారీ యుతుండయి యందు

స్నానంబు గావించి యథావిధి నగ్నుల వేల్చి తోయభక్షకుండును, ఉపశాంత మనస్కుండును, జితాసనుండును, జితశ్వాసుండు నై యింద్రియ షట్కంబు నివర్తించి యాహరణక్రియంబుఁ బొలంగించి శ్రీ హరిధ్యానంబునఁ జేసి విధ్వస్త సమస్త రజస్తమస్సత్త్వమలుండై మనంబును విజ్ఞానాత్మకయగు బుద్ధియందుం గూర్చి యా విజ్ఞానాత్మకబుద్ధిని క్షేత్రజ్ఞునియందుఁ జొన్పి క్షేత్రజ్ఞుని సర్వాధారంబగు బ్రహ్మంబునందు ఘటాకాశంబును మహాకాశంబునందుం బోలె నెక్కొల్పి మాయాగుణవాసనల రూపుమాపి మానసేంద్రియంబుల నిరోధించి సర్వవిధాహారంబులు వర్జించి యిప్పుడు స్థాణువు వలె వర్తించుచుండె. సన్యస్తాఖిలకర్ముండగు నతని సమాధినిష్ఠ కంతరాయంబు కలుగకుండుఁగాక. 432

క. జననాథ! నేఁటి కైదవ, దినమున స్వకళేబరంబు ధృతరాష్ట్రుం డో
య్యనఁ బాయంగలఁడు తనం, దన భస్మీభూతమగు నుటజత్తను వంతన్. 433

గీ. పర్ణశాలాసమేతమై పతి కళేబ,రంబు వహ్నులచే సత్క్రారంబు దహ్య
మానమగుచుండ వెలుపలఁ బరఁగు సాధ్వి, పతి ననుగమింప నగ్నిలోఁ బడు నరేంద్ర!

క. విదురుం డయ్యాశ్చర్యా, స్పద విషయముఁ గాంచి పౌరవర్షభ! మొదలో
ముదమును శోకముఁ బెనఁగొనఁ, బడఁబడి యటనుండి తీర్థపరుఁడై యరుగున్. 435

క. అని తెల్పి నారదుండుం జనియెం, దుంబురునితోడ స్వర్గంబునకున్
మనమున మునివాక్యంబుల, నునిచి యుధిష్ఠిరుఁడు విడిచె నురుశోకంబున్. 436

అధ్యాయము 14.

ఉత్పాతశంకిత యుధిష్ఠిర పరిచింతనము

సూతుఁడు :—

ఉ. ద్వారవతీపురంబునకు బంధు సమూహ దిదృక్షచేత సు
శ్రీరమణీయగాత్రుఁడు విశిష్టచరిత్రుఁడునైన కృష్ణు నిం
పారు చికీర్షితంబు దెలియంగను దా నటుపోయి భార్గవా!
చేరఁడు క్రమ్మఱం బురికి జిష్ణుఁడు కొన్ని నెలల్ గతించినన్. 437

సీ. కురుసత్తముఁడు యుధిష్ఠిరుఁ డంత ఘోరరూపములైన భీకరోత్పాతములను
దారుమారగు ఋతుధర్మములను మహోగ్రంబయి తోఁచెడు కాలగతిని
క్రోధలోభానృతకుటిలమనస్కులై, పరఁగెడు నరులయొప్పని బ్రతుకును
గపటబాహుళ్య యుక్త వ్యవహారమున్, శాఠ్యమిశ్రంబగు సౌహృదమును

సీ. మాతృ పితృ సుహృద్భ్రాతృ దంపతుల కలహాకీర్ణులను, గన్యనమ్ముతండ్రిని బితరుల
నాకని సుతు, వేదవిముఖుల త్త్మాసురులను, బ్రహ్మవాదుల శూద్రములఁ గ్రమతఁ గాంచె.

వ. ఏవంవిధంబులైన యత్యరిష్టసూచకములగు నిమిత్తంబులం బొడఁగాంచి కాలవశంబున నుత్పన్నంబైన నరుల లోభాద్యధర్మప్రవృత్తిం గనుంగొని నిజానుజన్ముఁడగు భీమసేనుంగాంచి ధర్మసూనుం డిట్లనియె. 439

యుధిష్ఠిరుఁడు :—

ఉ. ద్వారవతీపురంబునకు బంధుసమూహ దిదృక్షచేత సు
శ్రీరమణీయగాత్రుఁడు విశిష్టచరిత్రుఁడునైన కృష్ణు నిం
పారు చికీర్షితంబు తెలియంగను బోయి యదేమి హేతువో
మారుతి! రాఁడు పార్థుఁడు క్రమంబుగ నేడునెలల్ గతించినన్. 440

సీ. ఎవని కృపాయుక్తి వివిధసంపదలును, రాజ్యంబు భార్యయుఁ బ్రాణములును
గులము ప్రజల్ లోకములు శత్రువిజయముం, బ్రాప్తంబులయ్యెనో మనకు నట్టి
శ్రీకృష్ణభగవానుఁడే కాలమునఁ దన, కేళీతనువు నుజ్జగింపనెంచు
దేవర్షిచేత నాదేశింపఁబడినట్టి, యాకాల మాసన్నమయ్యెనేమొ

గీ. ధీరసత్తమ! చూడుము దివ్యములును, భౌమములు దైహికములునై పరఁగుచు నతి
సన్నిహితము ఘోరము మోహజనకము నగు, భయము మనకు సూచించె
నుత్పాతములివి. 441

చ. అదరఁదొడంగె వామభుజమక్షియు నూరువు సారె సారెకున్
హృది జనియించుఁ గంప మివియిచ్చు ద్రుతంబున నాకు నప్రియం
బదె యుదయించుప్రొద్దు కెదురై యఱచున్ వఱ డగ్నివక్త్రియై
బెదరక బిగ్గఱన్ మొఱుఁగు వేపి మదున్ముఖమై వృకోదరా! 442

వ. మఱియుఁ బ్రశస్తంబులైన పశువులు నన్ను సవ్యభాగస్థునిఁ జేయుచున్నవి. అప్రశస్తంబులగు గార్దభాదులు నన్నుఁ బ్రదక్షిణీకరించుచున్నవి. మఱియు నో పురుషర్షభా! యశ్వరాజంబులు వాపోవుచున్నట్లు నాకు గోచరించుచున్నవి. మృత్యుదూతలగు కపోతమును నులూకమును బ్రత్యులూకమును గుత్సితశబ్దంబుల నా మనంబును గంపింపఁజేయుచు సమస్తవిశ్వంబును శూన్యంబుగఁ దోపించుచున్నయవి. ధూళిధూసరంబులగు దిక్కులును బరివేషంబులును లోకంబు నాక్రమించుచున్నయవి. పర్వతసమేతంబై భూభాగము కంపించుచున్నయది. గర్జితసమేతంబై నిరభ్రవజ్రపాతంబు గల్గుచున్నయది. రజంబుచే నుగ్రస్పర్శంబై

తమంబును గర్జించుచు వాయువు వీచుచున్నయది. మేఘపటలంబు లెల్లెడల భీభత్సంబుగా రక్తంబును గురియుచున్నయవి. మఱియు సూర్యుం డితరేతర గ్రహసమ్మర్దంబున హతప్రభుండై నభోభాగంబునఁ గన్పట్టుచుండె. సంకులంబు లగు భూతగణంబులచే రోదోంతరాళంబులు మండుచున్నట్లుండె. నదీనదం బులు, సరోవరంబులు, మనస్సులును సంక్షుభితంబులయ్యె. ఆజ్యంబునఁ బావకుండు ప్రజ్వలితుండు కాకుండె. ఈకాలంబేమి చేయనున్నదియో కదా! నినువులు స్తన్యంబును గ్రోలకుండె. తల్లులు బిడ్డలకుఁ జన్నుఁ గుడుపకుండిరి. గోవులు కన్నీరుఁగార్చుచు గోష్ఠంబున నేడ్చుచుండె. వృషభంబులు దీనంబులై విగతహర్షంబులై యుండె. దేవతావిగ్రహంబు లేడ్చుచున్నట్లు స్విన్నంబులుఁ బ్రచలితంబులునై యుండె. జనపదంబులు గ్రామంబులు పురంబులు నుద్యానం బులు నాశ్రమంబులు జలాశయంబులును హతశ్రీకంబులై యానందం బొసంగక పాపదర్శనంబు లగుచుండె. కావున నీమహోత్పాతంబులచే ధ్రువంబుగ ననన్యగమ్యశ్రీసంపన్నంబులగు భగవత్పాదంబులచే హీనయై భూదేవి దుర్భగయయ్యెనని నేఁదలంతు నని ధర్మజుండు చింతాక్రాంత స్వాంతుండై యుండె. 443

చ. ద్విజవర! యి ట్లరిష్టములు పెక్కులు గాంచి విషణ్ణుఁడైన ధ
ర్మజుకడ కప్డు యాదవపుష్కరంబుననుండి రయంబునం గపి
ధ్వజుఁ డరుదెంచి యగ్రజు పదంబుల వ్రాలె స్వలోల లోచనాం
బుజములనుండి బాష్పజలపూరము పెల్లు స్రవింప వ్యగ్రతన్. 444

ఉ. అప్పుడు ధర్మసూతి తనయడ్గుల వ్రాలిన తమ్ముఁగుఱ్ఱి దా
నెప్పటియట్లు కాక ధృతియెల్లఁ దొలంగి వివర్ణుఁడై యెదో
చెప్పతరంబుకాని వ్యథఁజెందుటెఱింగి వినన్ సుహృజ్జనం
బప్పురుహూతిసూను నిటు పల్కెడ్ స్మరించుచు నారదోక్తమున్. 445

యుధిష్ఠిరుఁడు:—

సీ. ద్వారకన్ యదుభోజ ఽ దాశార్హ సాత్వతాంధక వృష్ణులు మన బాంఽధవులు సుఖులె?
మాతామహుండును ఽ మాన్యుండునగు శూర,సేనునకుందగ ఽ నేమమె కద?
అనుజనమేతుండు ఽ మనమాతులుఁడునైన, యానకదుందుభిఽ హర్షయుతుఁడె?
తత్సతుల్ మేనయఽత్తలు మన కేడ్వురుం, గొడుకులతోఁగూడఽ గుశలులె కద?

గీ. సౌఖ్యమున నున్నవారలె? ఽ సన్నుతలగు, దేవకీముఖ్యకాంతలు ఽ జీవితుండె
యుగ్రసేనుఁ డనత్సూనుఁ ఽ డోజనతని, యనుజుఁడగు దేవకుండున్నె? ఽ మనికిగల్గి.

గీ. కుశలమే? కృతవర్మ కక్రూరునకు జయంత గద సారణులకును హర్షమెకద?
సత్యజిత్ప్రభృతికులైన సకల యాదవులకు భద్రమె? ఫల్గుణా! తెలియఁ బలుకు.

గీ. భక్తవత్సలుఁడున్ భగవంతుఁడునగు, రాముఁడు చెలంగుచున్నాడె క్షేమగతిని
నఖిలవృష్ణులలోన మహారథుండు, యుద్ధశౌండుండు ప్రద్యుమ్నుఁడుత్సుకుండె. 448

గీ. చారుధేష్ణసుషేణులు జాంబవతి త
నూజుఁడగు సాంబుఁడుం దదన్యులగు కృష్ణ
సుతవరేణ్యులుం బుత్రసంయుతులు ఋషభ
ముఖ్యులున్నారె? సమ్మోదపూర్ణులగుచు 449

క. శ్రుతదేవోద్ధవ ముఖ్యా, చ్యుతానుయాయులుఁ బ్రమోదయుక్తులె? హర్షా
న్వితులే? బలకృష్ణభుజా, శ్రిత నంద సునందముఖులు ప్రియతమభక్తుల్. 450

గీ. బంధుభావ సుహృద్భావబంధురతర
హృదయముల సొంపుమీఱెడు యదువరేణ్యు
లెల్లరున్ మనకుశలంబు నెల్ల వేళ
లందును స్మరించుచుందురే? యన్న! చెపుమ. 451

మ. వరదుం డాశ్రితవత్సలుండు హరిసద్బ్రహ్మణ్యుఁ డీశుండు స
త్కరుణా సంగతి నెల్ల లోకములకుం గల్యాణమున్ క్షేమముం
బరమాహ్లాదముఁగూర్చు పూన్కిని సుహృద్బంధువ్రజోపేతుఁడై
వెరవొప్పంగ సుధర్మయందు సుఖితం బెంపారునే? ద్వారకన్. 452

ఉ. పాయని నెయ్యమొప్ప బలభద్రయుతుం డయి యాదిపూరుషుం
డా యదువంశతోయనిధియందు వసించుచునుండెఁగా? తదీ
యాయత పీవరోజ్జ్వల భుజార్గళ గోపితమైన వీట నా
హా! యదుపౌరులెల్లరు సమర్చితులౌచుఁ జెలంగుచుండ్రిలన్. 453

వ. మఱియుఁ దత్పాద శుశ్రూషణ భాగ్యమునంజేసి సత్యాషోడశ సహస్ర మోషిల్లలామలు, మహాపౌరుష కార్యంబులఁ జేయుచుఁ బరమానందంబునఁ గ్రీడించుచుందురు. 454

చ. అతని భుజాబలంబ తమకాదరువై పొసఁగన్ సుపర్వసం
తతుల ననిం జయించి సురనాథసతీతిలకోచితప్రశ
స్తతర విశిష్టభోగములఁ దారు హరింతురు సారెకున్ మహో
ద్ధతి నకుతోభయాత్ములయి ధన్యులు యాదవ వీరులారయన్. 455

క. శౌరిభుజాబలమున బృం, దారక వర్యోచితన్ సుధర్మన్ బలమే
పారఁ బదాక్రాంతం గాఁ, దా రొనరించెదరు ధీరతన్ యదువీరుల్. 456

ఉ. వన్నెఁ దొలంగినట్లు కనవచ్చుచునుంటివి నామమాడ్కి కో
యన్న! భవచ్ఛరీర మిది దనామయమై పొలుపారుచున్నదే?
మన్నన మాని నిన్ను నవమానముఁ జేసిరొ? యెల్ల బంధువుల్
ఖిన్నమనస్కుఁ జేసి తమ గేహములం జిరకాలముండుటన్. 457

చ. అతిపరుషాప్రియశ్రుతిభయావహవాక్యకశాభిఘాత తా
డితమతివైతొ? యిట్లటమటింతువు యాచకకోటికిం బ్రతి
శ్రుతమగు నర్థముం బలుకు చొప్పున నీక దురాశ పెంపునన్
వితథులఁ జేసి నెట్టితివొ? వీరవతంసమ! నాకుఁ జెప్పుమా. 458

ఆ. విప్రు బాలు మొదవు వృద్ధు రోగిని స్త్రీని, శరణుఁ జొచ్చినట్టి సత్వములను
మొదట శరణమిచ్చి పదఁపడి హింసింపఁ, బూనినాఁడవో చెప్పుమ బిరాన. 459

ఆ. కవయరాని వారిఁ గవసితివో మఱిఁ, ద్రోవనోడితొ? యతి దుర్బలులకు
వృద్ధబాలగురులు వెలిగాఁగ సంభోజ్యములఁ భుజించి నాఁడవో? తెలుపుమ. 460

చ. కడఁగి జుగుప్సితంబయిన కర్మ మెదేని నొనర్చి నాఁడవో?
కమఁ బ్రియుఁ డాత్మబంధుఁడు సుహృదైకనిధానమునైన కృష్ణునిన్
విడుచుటఁ జేసి శూన్యమతి "వీఁడిదె నైతి"నటంచు నిప్డు నీ
వెడఁదఁ దలంచుచుంటివని యెంతు మఱొంట జనించునే వ్యథల్. 461

అధ్యాయము 15.

శ్రీకృష్ణనిర్యాణము

శుకుఁడు:—

చ. జనపతి యాగతిన్ వివిధశంకలకిక్కగు నాత్మరూపమున్
గనుఁగొని పెక్కుభంగుల వికల్పముఁ జేయుచుఁ బ్రశ్నఁ జేయ ఫ
ల్గునుఁ డల కృష్ణమిత్రుఁడు ముకుందవియోగభవార్తి శోషితా
ననహృదయాబ్జుఁడై వగపునన్ నిహతప్రభుఁడయ్యె నయ్యెడన్. 462

క. మానసమున నాహరినే, ధ్యానించుచు ననిమిషేశ్వరాత్మజుఁడు పరి
మ్లానుండై ప్రతివచనముఁ, దా నొసఁగన్ నేరకుండె దహతహపడుచున్. 463

మ. పృథుశోకంబును నాచి యెట్టటులొ యావిర్భూత బాష్పాంబువుల్
వ్యథమైఁ బాణితలంబునం దుడిచి యప్రత్యక్షుఁడై కృష్ణు సా

రధికృత్యాదికహర్షసంజనక తద్రాగాదులూహించు చో
లి ధరాకాంతున కర్జునుండిటులు వల్కె గ్గద్గదవ్యాహృతిన్. 464

అర్జునుఁడు:—

క. సురవిస్మితి కరమగు మ,ద్గురు తేజం బపహృతంబగుటఁ జేసి మహీ
వరబంధురూపుఁడగు శ్రీ,హరిచేతఁ బ్రతారితుండనైతి నవశతన్. 465

ఆ. ధనవిహీనజనుఁడు దా మృతప్రాయుఁడు,గాఁ దలంపఁబడెడుకరణిఁ గృష్ణు
క్షణవియోగమున సకలలోక మప్రియ, దర్శనంబ యయ్యె ధరణినాథ ! 466

చ. ద్రుపదగృహాభ్యుపాగతమదోద్ధత భూపతి దుష్ప్రతాప మ
ల్లపహృతిమయ్యెఁ గాదొకో ! స్వయంవరమం దురుమత్స్యయంత్రమున్
నిపుణత సజ్యచాపమున నెట్టఁబడెన్ మనచేఁ గొనంబడెన్
ద్రుపదతనూజ భక్తవరదుండగు నా హరి యాశ్రయంబునన్. 467

ఉ. ఖాండవ మేనొసంగితిని గాదె ? సుపర్వగణాభ్యుపేతు నా
ఖండలు ఖండనమ్మున నఖండబలంబు సెలంగ గెల్చి యు
ద్దండరిపుప్రకాండములు తల్లడమందఁగ నుల్లమందు న
య్యండజవాహనుండు మనయండయియుండుటఁ జేసి యగ్నికిన్. 468

చ. మయుఁడు కృతజ్ఞతాకలితమానసుఁడై మనకుం బ్రభూత వి
స్మయకరభూరిశిల్పమయమాయలఁ బెంపెసలారు పెన్సభన్
నయమున నిచ్చె నధ్వరమునం గొని తెచ్చిరి కానుకల్ కకు
ప్పయముల రాజులెల్ల మన సన్నిధి శ్రీహరియుండుటంగదా. 469

ఉ. బంధురకీర్తిసాంద్ర! జనపాలశిరోర్పితపాదుఁడౌ జరా
సంధుని నీదుతమ్ముఁడు గజాయుతసత్త్వుఁడు ప్రోల్లసత్పరి
స్పంధిహరుండు భీముఁడటఁ జంపె విమోచితులౌచుఁ దద్వని
ర్బంధితరాజులిచ్చిరి యుపాయనముల్ హరిదండనుంట నే. 470

చ, హరిపదయుగ్మమందుఁ దనయశ్రులు చిందఁగఁ జేసినంత నీ
గరిత, మఖాభిషేకనుతక్రమలసత్కబరీభరంబు నె
వ్వరు ఖలులౌచు వీడ్వడఁగఁబట్టిరొ కొల్వున నట్టివారి సుం
దరులు విముక్తకేశలు ననాథలునైరిగదా ? నరాధిపా ! 471

సీ. దుర్యోధనుండంపదుర్వాసుఁడొక్కనాఁ, డయుతశిష్యులతో మహాటవికిని
గుడిచియందఱమును గూర్చుండవచ్చి బోనముఁ బెట్టుమని చెప్పి స్నానమునకు

నదికేఁగ నపుడు కృష్ణప్రార్థితుండయి, యరుదెంచి తోన శాకాన్నశేష
మారగించినయంత నన్నదిమునులు, కడుపులెల్లను నిండఁగాఁ ద్రిలోక
గీ. ములును నత్యంతసంతృప్తములుగ నెంచి, తిరిగిచూడకయుండియరిగిరెల్ల
వారు నీకీర్తిమునిశాప భయము వాపి, మనలఁ బ్రోచెనుగాదె? యమ్మాధవుండు.

శా. గౌరీయుక్తుఁడు శూలపాణి రణరంగక్షోణిఁ దద్దత్తగం
భీరోదార మహోగ్రతేజమున నే విస్మాపితుండౌచు నిం
పారం బాశుపతంబొసంగె మఱి దిక్పాలుర్ నిజాస్త్రంబులన్
దారై యిచ్చిరి గొంటి నీ తనువునన్ నాకేశుపీఠార్ధమున్. 473

మ. సురలోకంబున నే విహారపరతన్ శోభిల్లుచుండంగ మ
ద్వరగాండీవధనుర్విభూషితభుజాదండంబు నింద్రాదిని
ర్జరవీరోత్తము లాశ్రయించిరి యుదగ్రారాతులం ద్రుంప శ్రీ
వరుపేర్మిం గదె చేరె నవ్విభుఁడు నన్వంచించి స్వస్థానమున్. 474

మ. హరిబాంధవ్యముచేత నేకద యనంతాపారమున్ ఘోరదు
స్తర సత్త్వోగ్రమునైన కౌరవమహాసైన్యాంబుధిన్ నే నొకం
డ రథారూఢుఁడ నౌచుఁ జేరి తదగణ్యంబైన తేజంబునున్
స్ఫురదుష్ణీషచలాంచలంబులును గోవ్యూహంబులుం దెచ్చితిన్. 475

మ. ఘనరాజన్యరథాళియుక్త సముదగ్రద్రోణభీష్మార్కజం
దనశల్యాదిచమూసమూహములలోనాముందఱన్నిల్చి స్వం
దనమధ్యస్థితయోధనాథుల సముద్యన్మానసోత్సాహశ
క్తిని దేజంబును నాయువుం జెఱుచుఁజూడ్కిన్ శౌరి నన్ దేర్చుచున్. 476

మ. హరిబాహార్గళగోపితుండనగు నన్నాచార్య భీష్మార్కజుల్
గురుపుత్రుండు సుశర్మ సైంధవుఁడు శల్యుం డాదిగా వీరశే
ఖరులెల్లం గెలువన్ నిగిడ్చిన, యమోఘాస్త్రంబులుందాక వా
సురమాయారచితక్రియల్ నృహరిదాసుంబోలె వ్యర్థంబులై. 477

ఉ. ఎవ్వని యడ్గుదమ్ములు భజింతురు సాధులు మోక్షసిద్ధికై
యవ్విభు జ్ఞానదుం గుమతినై నియమించితి సూతకర్మలన్
నెవ్వగ శ్రాంతవాహనుఁడ నేను మహీస్థలినుండ శాత్రవుల్
గ్రొవ్వి రథస్థులయ్యు ననుఁ గొట్టరు తత్ప్రతిభాభిభూతులై. 478

చ. కురువర! పార్థ! యర్జున! సఖుండ! యటంచు జగన్నియంత శ్రీ
హరి యఖిలేశ్వరుండు ప్రియమారఁగ నిచ్చలు నన్నుఁ జీరు నా

సురుచిర చారుసుస్మిత విశోభితముల్ మధురంబులైన సుం
దరతర నర్మవాక్యములు నామనముం గలఁచున్ స్మృతంబులై. 479

చ. పడకల నాటలం బనులఁ బాటల బోనములందు మాటలన్
నడకలఁ గూడ నైక్యము గనంబడ నోచెలికాడ! సత్యయు
క్తుఁడవని మేలమాడిననుఁ గోపము సేయక శౌరి యెప్పునన్
గొడుకును దండ్రికైవడి సఖున్ సఖుఁడుం బలెఁ దప్పుఁగాచెడున్. 480

చ. సుహృదుఁడు నాప్తుడుం బ్రియుఁడు చుట్టము నైన విభుండు లేమిఁ జే
సి హృదయశూన్యవృత్తినయి శ్రీహరి యంతిపురంబుఁ బ్రోవ నెం
చి హతమనోరథుండనయి చిత్రముగా విజితుండ నైతిఁగా
మహిళయుఁబోలెఁ ద్రోవ నధమాధమగోపజనాళిచే నృపా! 481

చ. ధనువదె యమ్ములల్లవె రథంబదె యశ్వములల్లవే కనుం
గొన నృప! యేను శస్త్రరథికుండనె శ్రీహరిలేమి నవ్వియె
ల్లను భసితాజ్యముం గుహకలబ్ధము నూషరభూమిబీజ మ
ట్లునయి క్షణంబులోపల నిటుల్ వితయ్యెను బెక్కులేటికిన్. 482

సీ. అవనీతలేశ! నీయడిగిన మనబంధు,జనులు మానీశ్వరశాపసంభ్ర
మమున దూషితులయి మద్యపానవిజృంభ, మాణమదోపేతమానసముల
ద్వారకాపురమున నేరకాముష్టుల, నుద్ధతిమీరఁగా నొండొరువుల
మున్నెఱుంగనివారు వోలెఁ జంపుకొనంగ, నలువురేవురటన్న గిలిరి తలఁప

గీ. బ్రాయికంబుగ నిది భగవంతుఁడైన
కృష్ణుని విచేష్టితంబని హృదిఁదలంతు
నొండొరులఁజంపుకొను మఱియొండొరులను
బెంచుకొనును భూతంబు లవ్విభునియాజ్ఞ. 483

గీ. జలములవసించువానిలోపలను బెద్ద,వి చిఱువాని భక్షించెడువిధముఁదోఁప
బలరహితులైనవారిఁ బ్రబలులు వారిఁ, దదధికులుఁజంపిరిట్లు మిథఃప్రవృత్తి. 484

ఉ. ఆవిభుఁడీగతిన్ బ్రబలులైన యదువీరులచేత దుర్బలుల్
చావ హతావశిష్టులను స్వాంతములందుఁ బరస్పరద్వేష
ద్భావము రేఁగఁగా దమకుఁ దామయి చచ్చెడునట్లు సేసి తా
నీ వసుధాభరంబు హరియించె క్షణంబునఁ బార్థివోత్తమా! 485

చ. కురువర దేశకాలములకున్ దగునట్లు పొసంగుచున్ హృదం
తర గత ఘోరతాపశమనంబొనరించుచు నొప్పునట్టి యా

హరివచనామృతంబె పునఃయంబు స్మరించెదు నాకుఁ గర్ణగో
చరమగుచుండి నాహృదయసారము వేహరించుచు నిచ్చలున్. 486

సూతుఁడు:—

క. అని యీచందంబున నతి, ఘనమగు సౌహార్దమున జగత్పతియగు కృ
ష్ణునిఁదలఁచెడి కవ్వడిమతి, జననుతమున్ విమలమున్ బ్రశాంతమునయ్యెన్. 487

సీ. హరిచరణాంబుజధ్యానసంవర్ధిత, నిస్తంద్రగురుభక్తినిష్ఠచేత
కామాదికాఖిలాఘములు దొలంగ ని, శ్చలబుద్ధిఁ జెలువారు సవ్యసాచి
భూరిసంగరమూర్ధమున భగవద్గీత, మై కాలకర్మతమోఽవరుద్ధ
మైనజ్ఞానమును దానాకలింతకుఁ దెచ్చి, కొనియెఁ గ్రిమ్మఱ ననుకూలబుద్ధిఁ

గీ. బ్రకటమైన బ్రహ్మజ్ఞానవైభవమునఁ, ద్రెంచి సంశయగ్రంథులు ధీరుఁడగుచుఁ
దొలఁగఁగనవిద్య నైర్గుణ్యకలితుఁడు భవ, శూన్యుఁడునగుచుఁ గ్రీడి నిశ్శోకుఁ
డయ్యె. 488

క. హరి స్వగతింజెందుట యు, బ్బరముగ యదుకులము నాశముఁబొందుటయున్
స్థిరమతి యుధిష్ఠిరుఁడు విని, సురలోకపథంబునందుఁ జొనిపె మనంబున్. 489

ఉ. అంత ధనంజయోక్తమగు నాభగవద్గతిచందమున్ విపా
దాంతగభీరయాదవకులార్ణవనాశము నాలకించి యే
కాంతనితాంతభక్తి మెయి నచ్యుతునందు మనంబుఁ జేర్చి తాఁ
గుంతి యగాధసంసరణకూపవినిర్గతయయ్యె ధన్యతన్. 490

క. ములుముల్లుచేతఁబలె ని, మ్ములహరి యేతనువుచేత భూభారంబున్
దొలఁగించె దాని విడిచెన్, దలఁపఁగనవి రెండు నీశునకు సమములె కా. 491

గీ. ఓలి మత్స్యాదిరూపముల్ దాల్చి విడనాడె నవి నర్తకుండుఁ బోలె నవ్విభుండు
వసుమతీభారముం బెడఁబాపినట్టి, యీకళేబరముం ద్యజియించెనిపుడు. 492

చ. హరి శ్రవణీయసత్కథుఁ డుదారయశుండు ముకుందుఁ డెప్పుడీ
ధరను స్వదేహయుక్తముగ నవ్యక్తముఁ జేసెనొ విప్రులార! స
త్వరగతి నాఁడె చేరెఁ గలి తా నవివేకపరీతచిత్తులౌ
నరుల కమంగళంబుల నొనర్చెడువాఁడయి భూతలంబునన్. 493

వ. అంత యుధిష్ఠిరుండు పురంబున, రాష్ట్రంబున, గృహంబున, మనంబున లోభా
సత్య హింసా కౌటిల్యా ద్యధర్మచక్రంబగు కలి ప్రవర్తనంబుఁగని సురలోక
గమనంబునకు నుద్యుక్తుఁడయ్యె. 494

క. అవనీశ్వరుఁడంత సుగుణ, నివహంబుల నాత్మసము వినీతుం బౌత్రున్
స్తవనీయు నబ్ధిమేఖల, యవు మహి కభిషిక్తుఁ జేసె హస్తిపురమునన్. 495

గీ. అట్లు మధురాపురంబున నా నృపుండు, శూరసేనకుమారు వజ్రుని నిలిపియు
నేమమలరఁ బ్రాజాపత్యనామకేష్టిఁ, జేసి తనయందు నగ్నులఁ జేర్చికొనియె. 496

క. ధరణీనాథుండచ్చట, నిరహంకారుఁడును మఱియు నిర్మోహుఁడునై
వెరవొప్పంగ దుకూలా,భరణంబుల విడిచె ముక్తబంధనుఁడగుచున్. 497

వ. మఱియు వచనంబును మనంబునందును, మనంబును ప్రాణంబునందును, ప్రాణంబు నపానమందును, నపానంబును మృత్యువునందును, నా మృత్యువును బంచభూతైక్యదేహంబునందును హుతంబుఁ గావించె. ఆ పంచత్వంబును గుణత్రయంబున వ్రేల్చి, యా గుణత్రియంబు నేకత్వంబునఁ జొప్పించి యిట్లు సర్వంబు నవ్యయంబును నాత్మరూపంబునగు బ్రహ్మంబునందు లయంబు గావించె. 498

ఉ. చీరవసానుఁడుం గడు వశీకృతచిత్తుఁడు మౌనియున్ నిరా
హారుఁడు ముక్తమూర్ధజుఁడునై శమనాత్మజుఁ డమ్మొడన్ నిజా
కారముఁ దోడుతో జడునికైవడి భూతమువోలె వెఱ్ఱియ
ట్లారక ప్రేక్షకావళికి నొయ్యనఁ జూపుచుఁ దా విరాజిలెన్. 499

గీ. చీఁకువలె నెవ్వరిఁ గనక చెవిటివోలె, నేదియును వినక విశ్వంభరేశ్వరుండు
పుణ్యచారిత్రులగు తనపూర్వులెలమిఁ, జనినయుత్తరదిగ్భాగమునకుఁ జనియె. 500

గీ. సుదృఢనిశ్చయులగుచుఁ దత్సోదరులపు, డనుసరించిరెల్లరును నిజాగ్రజన్మ
హృదిఁ బరబ్రహ్మమును స్మరియించు చెవరుఁ, దిరిగి సంసృతిఁ జొరరు దుదగ్దిశకుఁ జనిన.

సీ. తలఁప నధర్మంబు చెలిగాఁ జెలఁగు కలి, చేత సందృష్టులు స్పృష్టులునయి
ప్రజలు సర్వార్థముల్ పరఁగ నిర్వర్తించి, కృష్ణుని పాదపంకేరుహంబు
శరణంబు తమకని స్వాంతంబునం దను, ధ్యానంబుఁ జేసిరి తపసులార!
తద్ధ్యానసంవర్ధితవిశిష్టభక్తి శు, ద్ధాత్ములై కృష్ణు పాదంబునంద

గీ. సతతమేకాగ్రమతులై విషయరతులగు, కుమతులకుఁ బొందరాని వైకుంఠగతిని
వ్యపగతరజస్తమోగుణమైనయట్టి, యాత్మచేతన వడసిరయ్యవసరమున. 502

గీ. జ్ఞానియగు విదురుం డధోక్షజునియందు, స్వాంతము న్నెలకొల్పి ప్రభాసమునఁ ద్య
జించి తనదేహమును గృష్ణచిత్తుఁడగుచు, స్వపదమును బొందెఁ బితృగణసహితుఁ
డగుచు. 503

క. తనయెడ పతులయుపేక్షం, గని భగవంతుఁడగు నా జనార్దనునందున్
వినియతమతిఁ జొనిపి ద్రుపద,తనయ తదీయమగు శుభపదంబుం బొందెన్. 504

చ. అకలుషమైన శ్రద్ధ ననయం బెసఁడీ భగవత్ప్రయాణరూ
పక ఘనపుణ్యగాథయు నపాండుతనూజుల సంప్రయాణ ము
ద్రిక విను నో యతండు జగదీశ్వరుఁడౌ హరియందు జ్ఞానదీ
పకమగు భక్తిఁ జెంది యనపాయ మహోత్తరసిద్ధిఁ బొందెడున్. 505

అధ్యాయము 16.

పరీక్షిత్పట్టాభిషేకము, ధరణీధర్మసంవాదము

సూతుఁడు:—

చ. పదఁపడి ధీరతం బరమభాగవతుండు పరీక్షితుండు భ
ద్రదమగుకీర్తి నేలె మహీసురదాపసముఖ్యుల శిక్షఁ జేసి సౌ
ఖ్యదుఁడగుచుండి తజ్జనన కాలమునందును జాతకర్మకో
విదులు వివేకభూషణులు విప్రవరేణ్యులు చెప్పినట్లుగన్. 506

గీ. ధరణిపాలకుఁ డాతఁ డుత్తరుసహిత ని, రావతిం బెండ్లియాడి యద్దేవియందు
నెలమి జనమేజయాది పుత్రుల నలువుర, నాత్మతుల్యులఁ గాంచె నధిక బలుల. 507

మ. కురువర్యుండు పరీక్షితుండు విబుధుల్ గొండాడ శారద్వతున్
గురునింగా నొనరించి దక్షత మెయిన్ మూఁడశ్వమేధంబులన్
గరిమం జేసెఁ బ్రభూరిదక్షిణలతోఁ గంగాతటిన్ నేత్రగో
చరులై తా రమరుదార నొప్పెనఁగి రాజన్నంబులన్ వేలుపుల్. 508

ఉ. వీరజనోత్తముండు పృథువిక్రమణుండు పరీక్షితుండు స
ద్భూరియశుండు దిగ్విజయమున్ బొనరించెడుపట్ల నొక్కచోఁ
గ్రూరకఠోరపాదహతిఁ గోమిథునంబును గాలఁదన్ను దు
ర్వారుని రాజవేషధరు శూద్రుని నొక్కని నిగ్రహించెఁదాన్. 509

శౌనకుఁడు:—

ఉ. దిగ్విజయంబుఁ జేయుతఱి దేనికినై కలి నిగ్రహించె భూ
భృద్వరుఁ డట్లు కర్కశతఁ బూనుచు గోవును గాలఁదన్ను తా
దృగ్విధరాజవేషము ధరించిన శూద్రుఁ డతండెవండు? స
మ్యగ్విధి నయ్యుదంతము మహాత్మక! మా కెఱిఁగింపఁగాఁ గదే. 510

గీ. హరికథాశ్రీయమగు నేని యట్లు కాక, తచ్చరణవారిరుహమరందము నుగ్రోలు
పుణ్యపురుషుల కథలఁ దెల్పునది యేని, బలుకు కలినిగ్రహము మహాభాగ!
మాకు. 511

గీ. మృత్యువశులు స్వల్పాయుస్సమేతులునయి, మోక్షముం గోరునరులకుఁ బోల్చి చూడ
నాయురాదిదుర్వ్యయమును జేయునన్యములగు గర్హ్యేతరాలాపములఁ బనేమి?

గీ. కడఁక మైపశువిశసనకర్మమందు, సూత! యిట కంతకుండు నాహూతుఁడయ్యె
నంతకుండెంతదనుక నిందలరునెందు, నంత మొందఁ డేయొక్కఁడునంతదనుక. 513

ఆ. పరమమునులచేత భగవంతుఁడాహూతుఁ, డయ్యె నిందుకొఱకె యరసిచూడ
భళి! నృలోకమందె భక్తిఁ గ్రోలంబడుఁ, దలఁప హరికథాసుధారసంబు. 514

క. మందుఁడు, మందప్రజ్ఞుఁడు, మందాయుష్కుండునై నమర్త్యునకును రా
త్రిందివములు హృతమగు నిద్రం దుష్కర్మములచేతఁ బ్రాయము సొరిదిన్. 515

సూతుఁడు:—

చ. నిరుపముఁ డా పరీక్షిదవనీరమణుండు స్వసైన్యగుప్తభా
సురకురుజాంగలంబులను జొచ్చి వడిం గలి యన్న వార్త చె
చ్చెర ననతిప్రియంబగుచుఁ జేరఁగ సంగరశౌండుఁ డౌట స
త్వరమ శరాసనంబుఁ గొనెఁ దత్కలిపూరుషనిగ్రహార్థమై. 516

ఉ. శ్యామలవాజియోజితము సమ్యగలంకృతసర్వభాగ ము
ద్దామమృగేంద్రకేతన ముదగ్రము నా రథమెక్కి యారథి
గ్రామణి స్యందన ద్విప తురంగ పదాతియుతస్వవాహినీ
గ్రామముతోడ వెల్వడెఁ బురంబును దిగ్విజయాభిలాషియై. 517

వ. ఇట్లు పురంబు వెలువడి భద్రాశ్వ కేతుమాల భారతవర్షంబులను నుత్తర కురు దేశంబులను గింపురుషాదివర్షంబులను జయించి వానివలనఁ బుష్కల ధనప్రదాన పూర్వికయగు సపర్యం గొనియె. 518

సీ. అచ్యుతభూరిమాహాత్మ్యసూచకములై, యలరారుచుండు మహాత్ములైన
స్వీయపూర్వులయశశ్శ్రీవైభవంబు ల, శ్వత్థామ యస్త్రతేజంబువలన
హరి తన్నుఁ గాచుట యాదవపాండవ, దృఢమైత్రియున్ వాసుదేవునందు
నవ్వారిభక్తియు నవ్వారినటనటఁ, గీర్తింపఁబడ నాలకించుచుఁ బ్రథ
గీ. మానయశుఁ డతిసంతుష్టమానసుండు, ప్రీతిసంభృతహృదయుండునై తనర్చి
భూరివిత్తంబులున్ వస్త్రములును రత్నహారములు పుష్కలంబుగ వారికిచ్చె. 519

ఉ. సారథియున్ సభాపతియు సంగడికాఁడుఁ బ్రియుండు బాంధవుం
డారయ దైవముం గురుఁడునై హరి నెయ్యురఁ బాండుసూనులన్

జేరి శమింపఁజాలిన విశేషములన్ వినుచుం బరంబులా
శౌరికి మ్రొక్కుచుం దెలిసి సత్పరతిం బతి కృష్ణసంగతిన్. 520

క. అనుదినము స్వప్రాప్తులన, త్తనుమనువర్తించు నా ధరాపతి కొలువై
టను జరిగిన మాశ్చర్యం, బును వినుపించెదను వినుము మునికులముఖ్యా.

గీ. ఏకపదమునఁ దిరుగుచున్న వృషభరూపుఁడైన ధర్ముఁడు నష్టసంతానయైన
తల్లిగతి నశ్రుముఖియై హతప్రభ యగు, నవని గోరూపిణిం గాంచి యడిగె నిట్లు. 522

ధర్ముఁడు:—

మ. కటా! నీమేన ననామయంబె కద? యో కల్యాణి! నెమ్మోము డ
య్యుట నత్యంతవివర్ణమై పరఁగె దయ్యో! లోపలం జిత్తపం
కట మేదో పడుచున్నయట్టు లెదలంగన్పట్టె దీ వట్టి యా
రటముం బొందఁగ నేమి కారణమొ? భద్రాకార! వాక్రువ్వుమా. 523

శా. దూరస్థుండగు నెవ్వనే నొకని బంధుం గూర్చి శోకింతువో!
ధీరున్ బాదవిహీను నేకపదు నన్వీక్షించి దుఃఖింతువో!
ఔరా! శూద్రజనోపభుజ్యవగు నీకై నీవు దూపిల్లెదో!
ఆరాధాహృతయజ్ఞభాగుల కమర్త్యశ్రేణికై కుందెదో! 524

సీ. పర్జన్యదేవుండు వర్షింపకునికి నా, పన్నులౌ ప్రజలకై వందుదువొ!
రక్షింపఁబడక క్రూరాత్ములఁ బీడితాత్ములౌ, స్త్రీబాలురం జూచి చింతిలెదవొ!
కుబుద్ధియుక్తబ్రాహ్మణకులమున దిగులొందు, వాగ్దేవికొఱకునై వనటఁగందొ!
ఎన్న నబ్రాహ్మణ్యనృపకులంబున వెతఁ, గొనుకులాగ్ర్యులకునై కుములుచుందొ
గీ. కలిపరిస్పృష్టహృదయులౌ క్షత్త్రియులను, బ్రజల వాయుపరికంపితరాష్ట్రములను
అన్నపాన మైథున శయనాసనవశులైన జీవులం బొడగాంచి యటమటింతొ! 525

మ. అవనీ! తావకభూరిభారమును దేవాభ్యర్థనం దీర్పఁగా
నవతారంబు ధరించినట్టి హరి తా నంతర్హితుండౌట ను
త్సవదాయ్యంఘ్రిసరోజుఁడౌ యతనిచే సంత్యక్తవై ముక్తవై
భవధిక్కారి తదీయ కర్మముల సంభావించి చింతిల్లెదో! 526

ఉ. అమ్మ! త్వదాధిమూలమగు నయ్యది యెయ్యదొ నాకుఁ దెల్పుమా
యుమ్మలికమ్ము హెచ్చ నిటు లుంటివి కార్శ్యత దోఁప దేన ది
వ్యమ్మయి దేవకోటులకు నర్చితమైన త్వదీయభూరిభా
గ్యమ్ము మహాబలీయమగు కాలముచేఁ బరిభూతమయ్యెనో. 527

ధరణి :—

గీ. లోకసుఖదంబులైన నా కలుగుపదముల, నిత్యమును సంచరించెడు నీవు ధర్మ!
నన్ను నెయ్యది యడిగెదో నయవిధాన, మెసఁగ నయ్యది సర్వమే నెఱుఁగుదు కద.

సీ. సత్యంబు దయయును శౌచంబు క్షమయును, ద్యాగంబు సంతోషమార్జవంబు
శమము దమంబును సమత తపంబును, శ్రుతముఁ దితిక్షయు స్మృతి యుపరతి
జ్ఞానంబును విరక్తి శౌర్య మైశ్వర్యంబు, బలము తేజంబుఁ గౌశలముఁ గాంతి
ధృతి మార్దవము స్వతంత్రతయుఁ బ్రాగల్భ్యంబు, వినయశీలములు గంభీరతయును

గీ. సహము బలము భగంబు నోజంబు స్థిరత, యాస్తికత కీర్తి మానానహంకృతులును
నరులమహిమఁ బెంచెడు బహ్వితరగుణములు, నిచ్చలుం గృష్ణునందివి నిల్చియుండు.

గీ. గుణనివహయుక్తుఁడగు నమ్ముకుందుచే విసృష్టముం బాపకలి పర్యవేక్షితంబు
నైనలోకంబుఁ బొడఁగాంచి యాత్మయందు, ఘోరశోకభరంబునఁ గుందుచుందు.

గీ. నాకయిసురోత్తముఁడవగు నీకొఱకయి, యమరపితృమునిసాధుబృందములకునయి
మఱియును సమస్తవర్ణాశ్రమములకునయి, యాత్మఁగడుఁగడు శోకింతు నయ్య నేను.

చ. వనజభవాదు లేసతి కృపాపరిపూర్ణకటాక్షవీక్షణం
బును మదిఁ గోరుచున్ సతతమున్ సుతపంబొనరింత్రొ! యాశ్రితా
వనపరతంత్ర లక్ష్మియయు, స్వావాసము పద్మము నుజ్జగించి వి
ష్ణుని పదపద్మరమ్యతకు సాక్షి భజించు సదానురక్తయై. 532

చ. హలకులిశధ్వజాబ్జవలయాంకుశరేఖలఁ జిహ్నితంబులై
చెలఁగెడు కృష్ణుపాదములచే సమలంకృతగాత్రనైన నే
నలఘువిభూతి నాహరి దయంగని మూఁడుజగాలమించి భా
సిలితి నతండు నన్ను విడిచెం బృథుగర్విత నంతమం దిటుల్. 533

మ. మతినెన్నన్ హరి రాక్షసాంశజనితక్ష్మాపాలకాక్షౌహిణీ
శతరూపంబగు మద్భరంబు నుడిపెన్ స్వాతంత్ర్యసంయుక్తుఁడై
గతిహీనుం దురవస్థ నష్టపదు నిన్ గన్గొంచు సంపూర్ణుఁగా
ధృతిఁ గావింప జనించె యాదవులలో దేవుండు రమ్యాకృతిన్. 534

మ. లలితాలోకన మందహాసమధురాలాపాదిశృంగారచ
ర్యల సత్యాదికమానినీమణుల స్థైర్యంబున్ సమానంబుగన్
లలి నెవ్వాఁడు హరించె యచ్చరణముల్ పైనుంచఁ గా నామెయిన్
బులకాంకూరము పుట్టెఁ దద్విరహమే పూఁబోఁడి తా సైఁచెడిన్. 535

క. ఈవడువున నన్యోన్యం, బా వసుధాధర్మములట్లనుకొను నెడ మే
ధావి పరీక్షిన్నామ ధ, రావరుఁడల ప్రాచ్యయగు సరస్వతిఁ దరిసెన్. 536

అధ్యాయము 17.

కలి నిగ్రహము

సూతుఁడు:—

ఉ. భూరివివేకులార! తలపోయఁగ నెందును దిక్కులేనటుల్
క్రూరత హన్యమానమగు గోమిథునంబును దండధారియై
చేరువ రాజచిహ్నములఁ జెన్నలరారెడు నొక్క శూద్రు ధా
త్రీరమణాగ్రగణ్యుఁడు పరీక్షితుఁ డొయ్యనఁ గాంచె నయ్యెడన్. 537

సీ. బిసతంతుధవళంబు వేపమానంబును, భయవిహ్వలము నొక్కపదముతోన
నుర్విక్కడునదియునై శూద్రసంతాడిత, మగుచు దైన్యాన్వితమగు వృషమును
దీనభావఁ బడింబడిగ శూద్రపదహత, బాష్పముఖియు నష్టవత్సకయును
నగుచు హవిర్ధాత్రియై యవసముఁ గోరు, గోవునుగని నయకోవిదుండు

గీ. స్వర్ణనిర్మితమైన భాస్వరరథంబు,నందు నారూఢుఁడై యధిజ్యధనుఁడగుచు
జలదగంభీరభాషణంబులఁ జలంబు, వెలయ సంప్రశ్నముం జేసె విప్రులార! 538

శా. ఓరీ! యెవ్వఁడవీవు? మచ్ఛరణమై యొప్పారు లోకంబునం
దీరీతిం బలివై యశక్తబలులన్ హింసించుచున్నాఁడ వౌ
రా రా! వేషమునందు నట్టువక్రియన్ రాజైతి కర్మంబునన్
గూరాత్మా! వృషలుండవై యిటు మహాద్రోహంబు గావింతువే. 539

మ. నరయుక్తుండయి లోకరక్షకుఁడు శ్రీనారాయణుం డాత్మసుం
దరధామంబును జేరఁగా నిరపరాధ ప్రాణులం బట్టి యీ
కరణిన్ హింసనొనర్తువే? యవుర! యేకాంతస్థలంబందు నీ
వరయన్ గ్రూరతమై వధంబునకు నిర్దుష్టుండ వత్యంతమున్. 540

వ. అని యాతని ఝళిపించి పదంపడి వృషభంబును సంబోధించి— 541

క. చరణములు మూఁడులేకొక, చరణముతో వదనమున విషాదచ్ఛాయల్
పరఁగ వృషభరూపంబునఁ, దిరిగెదు మము నలఁచు నొక్క దేవుఁడవేమో! 542

చ. కురుపతి బాహుదండ పరిగుప్త ధరాస్థలి నీవు దక్క త
క్కొరులగు ప్రాణికోటులకు నొక్కపుడుం బడ వార్తిబాష్పముల్

సురభితనూజ! డెందమునఁ శోకముసేయకు మింక నాత్మ ము
ప్పిరిఁగొనుచున్న యీవృషలభీతియు నీకుఁ దొలంగుఁ జెచ్చెరన్. 543

వ. అని మఱియు సురభి నుద్దేశించి— 544

క. ధరణీస్థలమున సాధుల, నరయుచు ఖలశాసకుండనై నేనుండన్
దురపిలకమ్మా! నీవో, సురభీ! సత్వరమ నీకు శుభమగుఁగాతన్. 545

గీ. ఎవనిరాష్ట్రంబునం బ్రజ లెల్ల ఖలుల,వలన వెఱఁగుందుదురొ యట్టి వానిమత్తు
వదలిచనుఁ గీర్తి యాయువు భాగ్యము గతి, తెలిసిచూడంగ నిందు సందియము లేదు.

గీ. నిక్కమెన్న నార్తులయార్తి నిగ్రహంబ, రాజులకు మహోత్కృష్టధర్మంబు చూవె
కాన నితనిభూతద్రోహుఁ ఖలునిఁ బట్టి, తప్పక వధింపఁగలవాఁడ దక్షిణంబ, 547

ఉ. ఓడక నాల్గుపాదముల నొప్పెడు నీదగు మూఁడుపాదముల్
వీఁడెవఁడో దురాత్మకుఁడు వీఱిఁడియై విఱుఁగంగఁ గొట్టె నె
వ్వాఁడును దుఃఖియుక్తుఁడు భవాదృశుఁ డో వృషరాజ! యుండఁగాఁ
బోఁడు ముకుందభక్తులయి పాల్చెడు రాజుల రాష్ట్రసీమలన్. 548

సీ. సాధులు నకృతాపరాధులు నగుమీకు, భద్రంబగున్ వృషభావతంస!
పార్థప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నీకున్ విరూపత నొడఁగూర్చినట్టి
వానినిఁ జెప్పు మెవ్వాఁడొ యిట్లనపరాధజనంబునకు దురితంబుఁ జేయు
వారికిఁ గల్గు మద్భయ మెల్లవిధముల, నిరపరాధులయెడం దెగువ నెవఁడు

గీ. వీఁగక నిరంకుశుండయి సేగిఁ జేయు, నతఁడు సాక్షాత్తు నిర్జరుఁడైన నతని
సాంగదభుజంబుఁ దునుముదు నవనిపులకుఁ, బరమధర్మంబు ధర్మస్థపాలనంబు. 549

ధర్ముఁడు:—

మ. ధరనాథోత్తమ! ధర్మరక్షకుఁడు శ్రీనారాయణుం డర్థి నె
వ్వరి ప్రఖ్యాతగుణంబులం దనిసి భావంబొప్ప దౌత్యాదులన్
బెరిమం జేసెనొ యట్టి పాండవులకున్ మీకుం దలంపంగఁ గా
తరలోకాభయదాయివాక్యమిది యుక్తం బెంతయున్ భూవరా! 550

వ. పరమపురుషుండగు శ్రీకృష్ణునివలన మేము క్లేశబీజంబులు కాకుందుము. అయ్యాదిపూరుషుని వాక్యభేదవిమోహితులై కొంద ఱాత్మరూపుండనియు మఱికొందఱు దైవంబనియు వేఱొకకొందఱు కర్మస్వభావంబనియు మఱికొంద ఱతర్క్యంబు ననిర్దేశ్యంబు నగుటఁ బ్రభువనియు నందురు. అందొ రాజర్షిసత్తమా! నీవు బుద్ధ్యనురూపంబుగ విమర్శింపుము. 551

క. అని ధర్మునకు వచియింపఁగ, విని యా సమ్రాట్టు తాను విగతవ్యథుఁడై
మునివరులార! సమాహిత, మనస్కత నిటులనె మంద్రమంజులఫణితిన్. 552

రాజు :—

చ. 'పాఱిడి సధర్మకర్మలను సూచనఁ జేసెడు వారికేని లో
నరయగ వారిస్థానమగు'నంచిటు ధర్మము పల్కుచున్కి ని
ష్కరణి వృషేంద్రరూపమును గైకొని యీ ధరణీస్థలంబునన్
దిరిగెడు ధర్మదేవతవు నీవని యెంచెద ధర్మవిత్తమా! 553

వ. అట్లుకాదేని భూతంబుల వాఙ్మనంబులకు దేవమాయావిలాసం బగోచరంబని
నా నిశ్చయంబు. 554

సీ. తపమును శౌచంబును దయ సత్యమనెడు పదములు కృతమునం గృతంబులయ్యె
అట నధర్మాంగంబులగు స్మయ సంగ మదంబులనునేఁడు భగ్నంబులయ్యె
ధర్మాఖ్య! యిప్పుడాత్మను ధరింపఁగఁజేయు, సత్యాఖ్యపదమును జరుగుచుంటి
వనృతసంవర్ధితుండయి యధర్మస్వరూపుఁడు గలి దాని నిప్డు గొనదలఁచె
గీ. నీ వసుంధరయున్ వాసుదేవుచేత, మహితభారంబు తొలఁగ శ్రీరమ త్తదంఘ్రి
చిహ్నకృతభద్రయిప్డు త్యజింపఁబడి శుగశ్రువుల విడనాడెడు ననదవోలె. 555

వ. మఱియు నబ్రహ్మణ్యులు రాజవ్యాజులు నగు శూద్రులు నన్నుపభోగింతురని
ఖిన్నమానసయై విన్నఁదనంబున విలపించెడు. 556

క. అని ధర్ముని నవనిని సాంత్వనవాక్కుల ననునయించి తన ఘనఖడ్గం
బునుగొనె మహారథుఁ డధర్మనియుక్తుండైన కలినిఁ బ్రహరించుటకై. 557

క. తనుఁ దునుమం దలఁచినవాని నిగా నృపునెఱిఁగి విడిచి నృపలాంఛనముల్
జనవిభుని పాదమూలమ్మునకుం గలి మ్రొక్కె మూర్ధమున భీతుండై. 558

క. చరణంబులఁ వ్రాలినఁ గని, పరమదయాళుండు దీనవత్సలుఁడు నరే
శ్వరుఁడు శరణ్యుండు కలిం, బరిమార్పక యప్పుడిట్లు పలికెన్నగుచున్. 559

రాజు :—

ఉ. ఓయి! కిరీటికీర్తివిభవోజ్జ్వలులైన నృపాలకోటికిం
దోయిలియొగ్గువార లకుతోభయులై చరియింతురికాన న
న్యాయి వధర్మబంధుఁడవునై మెలఁగాడెడు నీ వుదంచిత
శ్రీయుతమా మదీయమగు క్షేత్రమున న్నివసింపరాదిఁకన్. 560

సీ. నృపతి దేహమున వర్తించెడు నిన్ననువర్తించుచుండు లోభం బనృతము
చౌర్యం బఘంబు దౌర్జన్యం బలక్ష్మియు, మాయ కలహము దంభంబు మున్ను

గాఁగ నధర్మసంఘమువుకావున నీవు, ధర్మంబు చరియింపఁదగినదియును
యజ్ఞవితానసంవిజ్ఞులు క్రతువుల, చేత యజ్ఞేశు యజించునదియు
గీ. నైనయట్టి బ్రహ్మావర్తమందు మెలఁగఁ, జనము వాయువువలెఁ జరాచరజగమున
కాత్మయుం గ్రతుమూర్తియౌహరి యజించు, వారికిటఁ బూర్ణకామముల్ భద్రములిడు. 561

సూతుఁడు:—

చ. క్షితిపతియౌ పరీక్షితునిచే నిటు లానతి యీయఁబడ్డ భీ
యుత పృథువేపథుండు కలియుద్యత దండధరుండువోలె ను
ద్ధృతకరవాలుఁడై యెదుటదీసిలు నా నృపుఁగాంచి ప్రశ్రయా
న్వితుఁడయి దీనవాక్యములనేరుపుదోఁపఁగఁ బల్కె నీగతిన్. 562

శా. నీయాజ్ఞన్ శిరసావహింతు నికపైనే నోనృపాలోత్తమా!
యే యే స్థానములన్ వసింపఁగలనో యీ విడ్డు శాసింపుమా
యా యా స్థానములందు నో నృపతివర్యా! యాత్తచాపున్ యశ
శ్శ్రీయుక్తుం బరికించుచుందు నిను వైరివ్రాత గర్వాపహున్. 563

క. కావున ధర్మభృదగ్రణీ!, నీవిప్పుడు నాకు స్థాననిర్దేశంబున్
గావింపుము నీయానతి,చే వసియింతునట నియతిఁ జేకొని నిచ్చల్. 564

సూతుఁడు:—

సీ. అని సమభ్యర్చితుఁడయి యప్పుడు కలికి, ద్యూతంబుఁ బానంబుఁ దొయ్యలులును
బ్రాణివధంబు నాఁబరఁగు చతుర్విధా,ధర్మంబుల నొసంగె స్థానములుగఁ
గ్రమ్మఱ యాచింపఁ గాంచనంబు నొసంగె, నవ్వానివలన నొయ్యన నన్నృతము
మదము కామంబును మతి రజంబును బంచ,మమగు వైరమును సంభవములయ్యె
గీ. బౌత్తరేయదత్తముల నీవైన స్థాన,ముల నధర్మప్రభవుఁడగు కలి గ్రహించి
యానృపాలు నాదేశము నాదలన్ ధ,రించి వసియించె నో ద్విజశ్రేష్ఠులార! 565

క. కావున నీయైదిఁటి సం,సేవింపఁగఁ జనదు బుధుఁడు శ్రేయోర్థి మఱిన్
భూవరుఁడు ధర్మశీలుఁడు, దానీనిన్ మొదలె ముట్టఁదగ దెన్నండున్. 566

గీ. తపము శౌచము దయయును నాఁదనరునట్టి, మూఁడుపాదములన్ వృషమునకు విభుఁడు
నిపుణతం బుజ్జగించి సంధించె మరల, నభ్యుదయ కలితం జేసె నవనిఁ గూడ. 567

క. గహనంబుం జొచ్చు పితా,మహుఁడగు ధర్మజునిచే సమర్పితమును ధూ
ర్వహ రాజోచితము నయో,ద్వహమగు నాసనము నపుడతఁ డధిష్ఠించెన్. 568

మ. వరరాజర్షియు సార్వభౌముఁడు మహాభాగుండు దీవ్యద్యశః
స్ఫురణుండైన పరీక్షితుం డల కురుక్షోణీశలక్ష్మీ సువి
స్తరశోభాలసమానుఁడై యిప్పుడు నిస్తంద్రప్రభావాతి భా
స్వరతేజః కలితుండునై యొసఁగెడిన్ సన్మానులారా! యిటుల్. 569

క. ఎవఁడతిదక్షత మెఱయఁ బృథివి నేలఁగ మీరు సత్త్రదీక్షితులైరో
నృపవరుఁ డభిమన్యుసుతుఁ డతఁ డవనీసురులార! యిట్టియధికుండెన్నన్. 570

అధ్యాయము 18.

ఋషికుమారదత్త పరీక్షిచ్ఛాపము

సూతుఁడు:—

సీ. ఎవఁడు ద్రౌణ్యస్త్రవిఘ్నమందియుం దల్లి, కడుపున నద్భుతకర్ముఁడైన
హరి యనుగ్రహమున మరణంబునొందక, జీవించియుండెనో చెలువుమీఱ
ఎవ్వఁడు విప్రశాపేరిత ప్రాణాంతక మహాక్రూర తక్షకునివలన
మనమున సమ్మోహమును గొనండో యనాఁగతము శ్రీహరిసమర్పితమతియయి

గీ. ఆపరీక్షిన్నృపుండు వైయాసికియగు, శుకునిశిష్యుఁడై శ్రీనివాసునిగతిమది
నెఱిఁగి సర్వసంగముఁ ద్యజియించిమించి, యాత్మదేహంబుజాహ్నవియందువిడిచె.

శా. శ్రీకృష్ణాంఘ్రి సరోజయుగ్మమును సంసేవింపుచుం దత్కథా
నీకాస్తోకసుధారసంబు నెదఁ బ్రాసిన్కిన్ గ్రోలు చయ్యుత్తమ
శ్లోకోదంతమె సంస్మరింపుచుఁ గడున్ శోభిల్లుధన్యుల్ విని
ర్భీకుల్ పొందరు మోహము న్నిజతనూవిచ్ఛిత్తియందేనియున్. 572

గీ. ఇలకునభిమన్యుతనయుఁడేకైకనాథుఁడగుచు నెందాక ధృతిమీఱ నెగడుచుండె
నంతటం జొచ్చియుం గలి యంతదనుక, స్వప్రభావంబుఁ జూప నశక్తుఁడయ్యె.

క. ఎప్పుడు హరి భగవంతుం, డిప్పృథివీస్థలమును ద్యజియించెనో కలి తా
నప్పుడ యధర్మభవుఁడై, తప్పక యనువృత్తుఁడయ్యె ధరణీతలమునన్. 574

వ. సార్వభౌముండగు పరీక్షితుం డేకలిప్రభావమునం బాపంబులుచేసినఁగాని ఫలిం చక పుణ్యంబులు సంకల్పమాత్రముననే విశేషించి ఫలించునో యే కలి ధీరులకు భీరుండు, నధీరులకు శూరుండునునై వృకంబుచాడ్పునఁ బ్రమత్తులగు నరులయందు నప్రమత్తత వర్తించునో యట్టి కలిని బుష్పసారంబునుఁ గ్రోలు మధుపంబునుబలె ద్వేషింపకుండె. 575

క. మీయడిగిన శ్రీనాథ క, థాయుతముం బుణ్యతమము నైన పరీక్షిత్
గేయాఖ్యానము వర్ణన, సేయంబడె నిట్లు మౌనిశేఖరులారా! 576

క. ఏయేకథ లతిసంశ్రవ, ణీయచరిత్రుఁడగు హరి విశ్వనిర్మలగుణాక
ర్నాయత్తములో సేవ్యము, లా యాకథలిట శుభార్థులగు పురుషులకున్. 577

ఋషులు:—

క. ధీవిఖ్యాతా సూతా!, జీవింపుము పెక్కులేండ్లు శ్రీకృష్ణయశ
శ్రీవర్ణించితివి సుహృ, ద్భావంబున మనకది యమృతంబగును గదా. 578

గీ. కరుణతో నవిశ్వసనీయకర్మమందు, సమితధూమ ధూమ్రమాత్ములమైన మమ్ము
నతి మధుర కృష్ణపాదపద్మాసవంబుఁ, గ్రోలఁగాఁ జేసితివి హృదిత్రుప్తిదముల.

క. స్వర్గంబుకాని యల యప, వర్గముగాని హరిపాదభక్తజనసుసం
సర్గ లవసమముకావన, దుర్గంధములుగద నరులతుచ్ఛవిభవముల్. 580

శా. ధీగణ్యుండు రసజ్ఞుఁడెవ్వఁడు మహాధీరాశ్రితాంఘ్ర్యబ్జుఁడౌ
శ్రీ గోవిందు లసత్కథాశ్రుతిని సంతృప్తాత్ముఁడౌ నారయన్
యోగీశుల్ భవతోయజాతభవముఖ్యుల్ నిర్గుణుండైన యా
నాగాధీశ శయాను సద్గుణగణాంతంబుం గనంజాలిరే! 581

ఉ. కావున సర్వభాగవతగణ్యుఁడ వంచిత ధీయుతుండవున్
నీవు మహత్తమాశ్రిత పునీతపదుండగు విష్ణుదేవు స
ద్భావగభీరశుద్ధచరితామృతమున్ వినఁగోరు మాకు మో
దావహమౌనటుల్ దెలుపుమా సరగం బుధలోక సన్నుతా! 582

ఉ. ఏనము వోన్ బరీక్షిదవనీంద్రుఁడు భాగవతోత్తముండు మే
ధానిధి వ్యాససూను కథితంబు పవిత్రతరంబునైన యే
జ్ఞానముచేతనొందె? ఘనసౌఖ్యమయం బపవర్గనామ మ
న్యూనమునై చెలంగు పురుషోత్తమ శోభనపాదమూలమున్. 583

ఉ. భూనుత తేజముం బరమపుణ్యము భాగవతాభిరామమున్
మానితయోగనిష్ఠము రమామాధవ సచ్చరితోపపన్న మ
న్యూనమునై పరీక్షితునకోజ శుకుండు వచించినట్టి యా
ఖ్యానము మాకుఁ దెల్పుము ప్రకాశముగాఁగ సుధీవతంసమా! 584

తరల. అవుర! మేము విలోమజాతులమయ్యు వృద్ధజనంబులం
దవిలికొల్చుటఁ జేసి యిప్డు కృతార్థజన్ములమెన్నఁ బే

ర్మి వెలయంగ నిశ్శేషసంశయినైతి మానసపీడ సా
ధుపర గోష్ఠికతంబునం బరిహృతమయ్యెను మాకిటన్. 585

వ. అనంతశక్తిసంపన్నుండును ననంతుండునై మహనీయగుణగరిష్ఠుండునగు నా భగవంతుని నామసంకీర్తనంబుచేసిన దౌష్కుల్యనిమిత్తంబగు మనోవ్యథ తొలంగు ననుట వేఱె చెప్పనేల? నిరతంబుఁ దన్నుఁ బ్రార్థించు బ్రహ్మాదులను బరిత్యజించి రమాదేవి యొల్లకున్నను, నెవ్వని పాదరేణువు భజించుచుండునో యట్టి యసముండును, ననతిశయుండును నగు భగవంతుని గుణగణంబు లింతవట్టు సూచింపఁ జాలు. మఱియు నెవ్వని పాదనఖంబునుండి విసృష్టంబై బ్రహ్మ సమర్పితంబగు నర్ఘోదకంబు పాలకసహితంబగు లోకజాలంబుఁ బునీతంబుఁ గావించునో, యట్టి ముకుందునకంటె నన్యుండెవ్వండు లోకంబున భగవత్పదవాచ్యుండగు. ఏదేవుని యందు ననురక్తులై విబుధులు దేహాదులయందు సంగాదిమోహంబునుం ద్యజియించి పరమహంసగమ్యంబును, నహింసోపశమ స్వధర్మయుక్తంబగు పరమపదంబునుం బొందుదురో యట్టి పరమపురుషుని మాహాత్మ్యంబును బతంగం బాత్మశక్త్యనురూపంబుగ నెంతమాత్రంబగు నభంబు నధిగమించునో తావన్మాత్రంబ యెఱింగించెదనని చెప్పి సూతుండు మఱియు నిట్లనియె. 586

మ. ఒకనాఁడా నరనాథసత్తముఁ డరణ్యోర్వీస్థలిన్ సజ్యకా
ర్ముకుఁడై తా మృగయారతిం దిరుగుచుం గ్రూరోగ్ర నానామృగ
ప్రకరంబుల్ వెనువెంటనై తఱుముచున్ శ్రాంతుండు క్షుత్తృష్ణలన్
వికలత్వంబునుగొన్నవాఁడునయి యుండన్ డెం దాల్మియుందూలఁగన్. 587

సీ. అందు జలాశయం బెందునుగానక, ప్రాంతస్థితోజ్జ్వలాశ్రమముఁ జొచ్చి
ప్రత్యాహృతేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధి, యుపరతుండు నవిక్రియుండు తుర్య
పదముసొచ్చినవాఁడు బ్రహ్మభూతుండు ని, మీలితాక్షుఁడు బోధశాలియునయి
రౌరవంబైన చర్మమ్మునుదాలిచి, విప్పారుజటలచేఁ గప్పఁబడుచుఁ

గీ. దేజరిల్లెడువాని యతిప్రవరుని, నిర్భరసమాధినిష్ఠ మునిఁగినవాని
సెలువు లెండఁగ నాలుక చెమ్మయుడుగ, నీరమున్ వేఁడె నమ్మేదినీవిభుండు. 588

క. క్షుత్తృడ్వృతుఁడైన పరీ, క్షిత్తున కెన్నఁడునులేని కిన్కయప్పు డక
స్మాత్తుగ నత్తుకొనెన్ విప్రోత్తమునై మాన్పరాని యురవడితోడన్. 599

క. సునిభృత సమస్తకరణుం,డును మీలితనయనయుగళుఁడునునై యతఁడుం
డెనో కాక క్షత్త్రియులచే, మనకేమనియిటు మృషాసమాధిం బరగెనో. 590

వ. అని శంకించి— 591

క. విగతప్రాణంబగు పన్నగమును దనవింటికొప్పునన్ రాజేంద్రుం
డగణితమహాప్రభావుం, డగు ఋషిమూపుపయినుంచి యరిగెం బురికిన్.

వ. అంత— 593

క. అతితేజస్సంపన్నుఁడు, యతిసూనుఁడు బాలుఁ డర్భకావళితో స 594
మ్మతినాడుచు నృపపరిభావితుఁగా నిజ జనకు నచట విని యిట్లనియెన్.

వ. బలిభుక్కులుంబోలె బలిష్ఠులై ద్వారపాలకముఖ్యులగు శునకంబులుంబోలె దాస భూతులునైన రాజుల యధర్మంబుఁ గంటిరే? బ్రాహ్మణులచే క్షత్రబంధువు గృహపాలకుఁడుగా నిరూపింపఁబడియె. ద్వారస్థితుండు తద్గృహంబున భాండస్థం బగు నన్నంబు భుజింప నెట్లర్హుండగు? మఱియు నశింపు స్వామియం దఘుకా కాఁజెల్లునే? 595

గీ. కుజనశాసకుఁడగు నధోక్షజుఁడు కృష్ణుఁ, డవనిఁ ద్యజించిచన్న యనంతరంబు
ధర్మమర్యాదలనుమీఱు దుర్మతులను, బ్రాభిశాసింతు నిప్పుడు నా బలముఁ గనుఁడు. 596

క. అని చెలిమికాండ్ర కాఋషి, తనయుండు వచించి రోషతామ్రాక్షుండై
మునులార! కౌశికీజల, మును వార్చి యొసంగె శాపమును జేనికిటుల్. 597

ఉ. కూరిత నాదుతండ్రికిని ద్రోహమొనర్చిన కట్టిడిం గులాం
గారుని ధర్మసేతువులఁ గ్రన్న నమీఱినయట్టివాని క్షో
ణీరమణున్ దురాక్రమణు నేఁటికి నేడవనాఁడు పూని మ
త్ప్రేరితుఁడైన తక్షకఫణీంద్రుఁడు బూది యొనర్చుఁగావుతన్. 598

గీ. అని నృపుశపించి యాశ్రమంబునకు వానఁ, జేరి గళసీమ వ్రేలు మృతోరగమును
జనకునిం గని దుఃఖితస్వాంతుఁడగుచు, గోలుమని యేడ్చె నగ్గ్రత్తి బాలకుండు.

చ. తనయవిలాపనంబు విని తాపసుఁ డాంగిరసుండు మెల్లనన్
గనులను విప్పి యల్లన స్వకంఠమునన్ మృతసర్పమున్ గనుం
గొని తొలఁగంగఁ ద్రోచి కొడుకుం గని వత్సక! యేడ్పు దేల? నీ
కు నెవఁడు హానిఁజేసె ననఁ గూరిమిపుత్రుఁడు తెల్పె సర్వమున్. 600

ఉ. శాపముపొందరాని నృపసత్తము శప్తునిఁగా నెఱింగి య
త్తాపసవర్యుఁ డాత్మజునిఁ దా మదిమెచ్చక యిట్లనున్ మహా
పాపము నీవు సల్పితివి బాలిశ! ద్రోహము స్వల్పమైననున్
గోపము పేర్మి నిచ్చితివి ఘోరతరంబగు శిక్ష యాక్రియన్. 601

చ. పరుఁడను ఖ్యాతిఁ జెన్నెసఁగు పార్థివముఖ్యు నపక్వబుద్ధి! యా
నరతతితో సమానుఁగఁ గనంజన దారసి చూడ నీకుఁ ద

ద్భుతతరదివ్యతేజమునఁ గోపితుఁడై ప్రజలెల్లరున్ నిరం
తర మకుతోభయాత్ములయి తద్దయు భద్రములందుచుండ్రఁగా. 602

మ. నరదేవుండను పేరఁ బొల్చెడు జగన్నాథుండు కౌమోదకీ
ధరుఁడీపైఁ గనుపింపకున్న విను పుత్రా! చోరబాహుళ్య దు
ర్భరమై లోకము కాపులేని యురణవ్రాతంబునుంబోలె బా
పురె! చెల్లాచెదరై వినాశగతినిం బొందుం గదే వ్రేల్మిడిన్. 603

చ. అకట! వినష్టనాథమగునట్టి జగాన ధనంబదెల్లఁ దోఁ
చుకొనఁగఁగల్గు దుష్కృతము చుట్టుకొనున్ మనలన్ గుమార! యా
రక జనకోటులెల్లరుఁ బరస్పర ముగ్రతఁ గొట్టుకొంచు దా
రుకొనుచు స్త్రీలనుం బసుల రొక్కములన్ హరియింత్రు దస్యులై. 604

శా. పాయుంగా నరకోటికప్పుడు లసద్వర్ణాశ్రమాచారని
ష్ఠాయుక్తంబుఁ ద్రయీమయం బతి గరిష్ఠం బార్యధర్మం బిలన్
వేయింకేటికి నర్థకామనిచయోద్విష్టాత్ములౌ వారి కా
గా యద్దానఁ గపిశ్వజాతులకు జోకన్ వర్ణసాంకర్యముల్. 605

మత్తకోకిల. ధారుణీ పరిపాలకుం డుదు ధర్మపాలుఁడు కీర్తి వి
స్తారుఁడున్ హయమేధయాజి యుదారభాగవతుండు గం
భీరమూర్తి నృపర్షి క్షుత్తృషోపేతుఁ డాదరణీయుఁ డ
య్యారె! శాపఫలానుభూతికి నర్హుఁడెట్లగు నారయన్. 606

ఉ. పాపమునల్పని ట్లపరిపక్వమనస్కుఁడు బాలకుండు ని
ష్పాపులనంగఁ జెల్లు నిజభక్తజనంబులయందుఁ గావునన్
బాపుల పాపజాలములఁ బాపఁగఁ జాలిన దీనవత్సలుం
డా పురుషోత్తముండు సకలాత్ముఁడు సైఁచునుగాత మీతనిన్. 607

చ. స్థితమతులౌచుఁ దమ్మొరులు తిట్టినఁ గొట్టిన మోసపెట్టినన్
వెతలకుఁ బాలుచేసినను వేయివిధాలఁ బరాభవించినన్
బ్రతికృతిఁ జేయఁబోరు భగవత్పదభక్తలోకప్పుడున్ సమ
ర్థతగలవారలయ్యు సతతంబును శ్రీహరినే స్మరించుచున్. 608

సూతుఁడు :—

చ. అని యిటులాత్మనందనకృతాఘముచేఁ బరితప్తుఁడై మహా
ముని తనకున్ నృపాలకులముఖ్యుఁడు సల్పిన నేరమున్ మన

మ్మునఁ దలఁపంగఁ బోఁ డొరులకు మూలమునన్ సుఖదుఃఖముల్ దొరం
కొనినను మోదఖేదములఁ గూడరు సాధులు విజ్ఞులౌటచేన్. 609

అధ్యాయము 19.

పరీక్షిత్ప్రాయోపవేశము. శుకాగమనము

సూతుఁడు:—

శా. ఆ ధాత్రీపతి యంత నాత్మకృత గర్హ్యాధర్మకర్మన్ మనో
వీథిన్ సారెకు సంస్మరించు చిటు లుద్వేగాత్ముఁడై యెంచె స
ద్బోధున్ బ్రహ్మమయున్ ఘనున్ నిరపరాధున్ గూఢతేజస్కునిన్
సాధున్ మౌని ననార్యుఁడుం బలె నవజ్ఞం జేసితిం జాల్మతన్. 610

చ. నలిపితి దేవహేళనము నల్పితి భాగవతాపచారమున్
గలుగును దీన నా కనతికాలమునందె దురంతచింత కే
వలమది నాకె వాటిలుతఁ బాతక నిష్కృతికై ధ్రువంబుగాఁ
గలుషపరత్వమున్ విడిచి క్రమ్మఱ నిట్టులు చేయకుంటకై. 611

చ. అలఘుప్రకోపిత ద్విజకులానల మిద్ధ సమృద్ధకోశమై
చెలఁగెడు నాదు రాజ్యమును శ్రీని బలంబును బుగ్గిఁ జేయుఁ గే
వలమది నా కభద్రమునకు వర్తిలుతన్ ద్విజదేవగోగణం
బులపయి వెండియుం గలుషబుద్ధులు నా కుదయింపకుంటకై. 612

చ. అవనిపముఖ్యుఁ డీపగిది నాత్మఁ దలంచుచునుండి యంత మా
నివరసుతోక్తతక్షక ఫణిప్రభవ స్వవినాశన ప్రవృ
త్తి విని భవప్రసక్తునకుఁ దీవ్రవిరక్తికి హేతువై పొసం
గు వికటతక్షకాగ్ని తనకుం గడు మేలని యెంచె ధీరతన్. 613

మ. అలఘుజ్ఞాన విరాజమాన హృదయుండై యైహికాముష్మికం
బులు లోకంబులు రెండు హేయములుగా నున్నన్ విమర్శించి కే
వల మాతేఁడు ముకుందపాదయుగ సేవాధిక్యమూహించి ని
ర్మల గంగాతటినీతటిన్ వెలసి లెన్ బ్రాయోపవేశస్థితిన్. 614

మ. విలసచ్ఛ్రీతులసీ విమిశ్రశుభగోవిందాంఘ్రి రేణూత్కరో
జ్జ్వలతోయోద్వహమై సపాలకజగద్వ్రాతంబులన్ లోపలన్
వెలినిం బూతముఁ జేయు నా సురనదిన్ ధీయుక్తి సేవింపఁడే
యిలయందున్ మరణోన్ముఖుండయిన వాఁడే వాఁడు భావింపఁగన్? 615

శా. పారావారగభీరుఁ డాకృపసుతుండీయుల్ ప్రాయోపవేశస్థితిన్
స్ఫారస్వర్ణది నిశ్చయించి పరభావంబుల్ విసర్జించి తాం
పాకన్ ముక్తసమస్తసంగుఁ డగుచున్ బ్రహ్మానవప్రీతిఁ జేతుఁడై
శ్రీరంజిష్ణు ముకుందపాదయుగమున్ సేవించె ధ్యానించుచున్. 616

మ. ఘనతన్ లోకములన్ బవిత్రములు గాఁ గావించు ధన్యుల్ సుధీ
వినుతుల్ వానివరుల్ స్వశిష్యయుతులై విచ్చేసి రచ్చోటి కొ
య్యనఁ దీర్థాభిగమాపదేశమున నిర్వ్యాజప్రభావాఢ్యు లా
యనఘుల్ తీర్థములం బవిత్రములఁ జేయన్ నేర్తురిగా యారయన్. 617

సీ. అత్రి వసిష్ఠుండుఁ జ్యవనుం డుచథ్యుఁ డ,రిష్టనేమియు మఱి భృగువు గాధి
సూతి యంగిరుఁడును గౌతముండును శర, ద్వంతుఁ డౌర్వుండు మేధాతిథియును
రాముండు మఱియుఁ బరాశరుండును భర,ద్వాజుండగస్త్యుఁ డింద్రప్రమదుఁడు
ద్వైపాయనుం డిధ్మవాహుండు మైత్రేయుఁ, డార్ష్టిషేణుఁడు పిప్పలాదనుండు

గీ. దైవతర్షినారదుఁడును నసితరులును, రర్షిబ్రహ్మర్షి, సర్వరాజర్షివర్యు
లరుణముఖ్యులుం జేర భూవరుఁడు వారిఁ, బ్రకటభక్తి నర్చించె మూర్ధమున మ్రొక్కి.

చ. అకలుషమూర్తులైన మునులందఱుఁ దన్ను వేడ్కఁ జెందఁ గూ
డుకొని సుఖోపవిష్టులగుడున్ దయితుండు పరీక్షితుండు వా
రికినిగుడన్ జోహారులొనరించి కుఱుంగటఁ జేరి దోయిలొ
గ్గి కడఁక విన్నవించె స్వచికీర్షితమున్ సువిరక్తచిత్తుఁడై. 619

పరీక్షితుఁడు:—

వ. మహర్షిపుంగవులారా! మహనీయులగు మీ యనుగ్రహంబు వడయు సచ్ఛీలంబు గలవారమగుటం జేసి రాజన్యులలో మేమెంతయు ధన్యతములము. వినింద్య కర్మంబగు రాజకులంబు బ్రాహ్మణపాదశౌచంబునుండి దూరాపాస్తంబగుం గాదె. 620

శా. పాపాత్ముండ నిరంతరంబును గృహవ్యాసక్తచిత్తుండ నా
నాపై నెయ్యము పెంపునం గడుఁ బ్రసన్నత్వమ్మునంబూని యీ
శాపవ్యాజమునన్ విరక్తిఁ గొలుపన్ సర్వేశ్వరుండైన య
వ్యాపన్నావనతత్పరుండు హరి యొయ్యం గూర్చె నాకీవెతన్. 621

చ. నెఱి హరిపాదపద్మ మెదనిల్పి మిమున్ శరణన్నవానిఁగా
నెఱుఁగుఁడు మీరు జాహ్నవియు నిప్డు ద్విజాత్మజచోదితాత్ముఁడై

కఱచుతఁ దక్షకాఖ్యభుజగప్రవరుండు కరాళదంష్ట్రలన్
వెఱఁజనిలేదు పాడుఁడు త్రివిక్రమగాథల మిక్కుటంబుగన్. 622

చ. ఇఁకపయి వెండి నేను ధరియించెడి జన్మములందు భవద్విధా
యకుఁడగు కృష్ణునందును దదాశ్రయులైన జనంబులందుఁ బొం
దికమెయి నాకు సంగము జనించుతఁ గల్గుత భూతకోటిపైఁ
బ్రకటితమైన మైత్రి ద్విజవర్యులకొతను నా ప్రణామముల్. 623

సూతుఁడు:—

మ. అని యీచందమునన్ వినిశ్చయయుతుండై మేదినీ భారమున్
దనయ స్కంధమునందు మోపి యెడఁదన్ ధైర్యంబు దీపింప దే
వనదీ దక్షిణకూలమందు సరవిన్ బ్రాఙ్మూలదర్భాస్తృతిన్
మనుజాధీశుఁ డుదఙ్ముఖుండగుచు నేమంబొప్ప నుండెన్ ద్విజా! 624

శా. రాజేంద్రుండు పరీక్షితుండిటులు దాఁ బ్రాయోపవిష్టుండు గాఁ
గా జేజే లుదితప్రహర్షమున నాకాశంబునం గుంపులై
జేజేల్వెట్టుచుఁ గుంభినిం గుసుమవృష్టిం బెల్లువర్షించి ర
ప్రోడ్జన్ సారెకుసారెకున్ మొఱసె నోహో! దుందుభిధ్వానముల్. 625

మ. క్షితిపాలోత్తమునొద్దఁ జేరిన మహర్షిశ్రేష్ఠులుం దద్విని
శ్చితకార్యంబును సాధువాదములచేఁ జిత్తంబు రంజిల్ల స
మ్మతి నగ్గించుచు వాసుదేవ గుణకర్మశ్లిష్టనిర్దుష్ట సూ
నృత వాక్యంబులఁ బల్కిరిట్టులు ప్రజాశ్రేయోఽర్థి సచ్ఛీలురై. 626

మ. విను రాజర్షికులావతంసమ! యశస్విశ్రేష్ఠ! శ్రీకృష్ణు నే
యనువర్తించెడు నట్టి ధన్యులగు మీయం దిద్ది చిత్రంబుగా
దనఘా! రాజకిరీటరత్నమణిజుష్టాంఘ్ర్యాసనం బొక్క లి
ప్తన మీపూర్వులు వీడరయ్య? భగవత్పార్శ్వంబుఁ గాంక్షించుచున్. 627

వ. అని రాజునకుం బల్కి తమలోఁ దాము 628

ఉ. శ్రీయుతమూర్తి భాగవతశేఖరుఁడైన యితండు తానిటుల్
కాయము నుజ్జగించి గతకల్మషుఁడై తగ నెంతలోన ని
ర్మాయ మపేతశోకము పరంబగు లోకముఁ జేరు నంతకున్
బాయకయుంద మందఱము నన్నన నిందన భూపుఁడిట్లనున్. 629

రాజు:—

ఉ. మూరికిఁ గొన్నయాగమ సమూహము లెల్లను సత్యలోకమున్
జేరినయట్టు లెల్లరును జేరితిరీరు మునీంద్రసత్తముల్

గోరదుగాదె యుంత మదిఁలో నిహముం బరముం గడంగి ని
ష్కారణయుక్తి నొక్క యుపకారముఁ జేయుచునుంద్రు నిచ్చలున్. 630

మ. ఇతికర్తవ్యతఁ జూచ్చి నచ్చికను మిమ్మేస్సన్నుచుంటిన్ మహో
మతులారా! యతులారా! సర్వగతులం జావంగనున్నట్టివాఁ
డు తగంజేయఁగఁదగ్గ కార్యమెదియో తర్కస్తోడన్ విమర్శించి ధీ
రత నాకుం దెలియంగఁ బల్కుఁడిట మీరల్ కోవిదుల్ గావునన్. 631

వ. అని పరీక్షితుండు యతిపుంగవుల నడుగుచున్నంత. 632

చ. అఁట కరుదెంచె ధీయుతుఁడు వ్యాససుతుండు యథేచ్ఛ భూమిప
ర్యటనముఁ జేయు చర్భకచయంబులు చుట్టును మూఁగివచ్చి ముం
దట వికటాట్టహాసము లొనర్పఁగఁ దా నవధూతవేషుఁడై
స్ఫుటములుకాని చిహ్నములఁ బోల్పఁగరాక స్వలాభతుష్టుఁడై. 633

సీ. సుకుమారపాదహస్తోరుబాహ్వంస కపోలగాత్రు లనద్విశాలనేత్రు
సలలితోన్నస సమశ్రవణసుభ్రూననుఁ, గమనీయకంబుసంకాశకంఠు
నతిగూఢజత్రు నున్నతవృత్తవక్షు, వళి లసదుదరు నావర్తనాభి
నాజానుబాహు దిగంబరు వక్రాళి, స్న్యస్తకేశు దైవతశ్రేష్ఠసముని

గీ. నవదశాబ్దవయస్కుని సుందరాంగు, మోహితస్త్రీలలాము శ్యామము నభిరాము
గూఢవర్చస్కుఁడై యున్న గుఱుతెఱింగి, మెల్లమునులు గ్రక్కున లేచి యెదురుచనిరి.

మ. అతివిఖ్యాతుఁడు విష్ణురాతుఁడును దారసన్నాగతుండైన య
య్యతిథిశ్రేష్ఠునకున్ శిరంబున సపర్యల్ పెక్కు గావించె నా
దృతి నప్డచ్చటనుండిపోయి రబుధస్త్రీబాలకుల్ తోన పూ
జితుఁడై తద్రుచితోచితాసన మధిష్ఠించెన్ శుకుం డయ్యెడన్. 635

శా. తేజస్వంతుఁడు వ్యాసపుత్రుఁడు మహాధీశాలి బ్రహ్మర్షులున్
రాజర్షుల్ విబుధర్షులున్ గములుగాఁ దన్ముట్టి కొల్వంగ వి
భ్రాజిల్లెన్ గ్రహతారకోడుయుతుఁడై రంజిల్లు రాకానిశా
రాజుంబోలెను బ్రేక్షకాళికిఁ బ్రహర్షంబున్ బ్రసాదించుచున్. 636

మ. కృతియున్ భాగవతోత్తముండగు పరీక్షిద్భూమిపాలుం డుదం
చితమేధాయుతు శాంతరూపుని సుఖాసీనున్ శుకుంజేరి యా
నతశీర్షంబున మ్రొక్కి యత్యవహితుండై దోయిలింబూన్చి సూ
నృతవాక్యంబునఁ దోడుతో నడిగె నీరీతిన్ నయంబేర్పడన్. 637

రాజు:—

గీ. అతిథిరూపంబునన్ మీరలరుగుదెంచి, పరమపూతులఁగాఁ జేయఁబట్టియిపుడు
క్షత్రబంధులమగు మేము సాధులోక, సేవనీయులమహహా! ఋషివర! నిజము. 638

గీ. మనుజులగృహంబు లెవరిసంస్మరణమున న, ఘంబులడఁగ సద్యశ్శుద్ధిఁ గాంచుచుండు
వారి సుపవిత్రదర్శనస్పర్శనోరు, పాదశౌచాసనాదులం బలుకనేల? 639

గీ. యోగివర! భవత్సాన్నిధ్య యోగమహిమఁ, బాతకసముచ్చయము లనల్పంబు లయ్యు
నరులకారయ సద్యోవినష్టములగు, వాసుదేవునివలన దేవారులువలె. 640

గీ. పృథివి మేనత్తకొడుకుల ప్రీతిఁ గొఱకు, వారి గోత్రంబునకుఁ గూడ బాంధవుఁడయి
పాండవప్రియుఁడైన కృష్ణుండు విభుఁడు, నాపయిం బ్రీతుఁడయ్యెఁగా నోపుఁదలఁప.

క. మరణోన్ముఖ నరులకు మా, కరుదుగ గూఢగతివగుచు నలరారెడు నీ
గురుదర్శనమటు కాదేన్, దొరకునెటు లయాచితముగ స్తుత్యచరిత్రా! 642

గీ. అనఘ! మరణోన్ముఖుండైన మనుజునకిట, నెల్లగతుల సల్పఁగఁదగ్గ దేదొ యట్టి
యోగ్యతరసిద్ధి నడిగెద యోగులకును, బరమగురువగు నిన్ను నో భవ్యచరిత. 643

వ. మహాత్మా! పురుషులకు శ్రోతవ్యము జపనీయము స్మర్తవ్యము కర్తవ్యము భజనీయంబునగు నదియెద్దియో వివరింపుము. కాదేని నొండెద్ది చేయవలయునో యెఱింగింపుము. బ్రహ్మస్వరూపా! గృహమేధుల గృహంబునందు గోదోహనమాత్ర కాలంబేని నీయునికి దోఁచకుండుఁగదా! అట్టి నీదర్శనభాగ్యము పురాకృత సుకృత విశేషంబున నాకు సమకూడె. 644

సూతుఁడు:—

క. సుమధుర వాక్కుల రాజో, త్తముచే నిట్లడుగఁగఁబడి ధర్మజ్ఞుఁడు భూ
తమయుండు బాదరాయణి, క్రమమునఁ బ్రతివచన మొసఁగె రాజునకిట్టుల్. 645

గద్యము.

శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు 'శ్రీరామనృసింహమూర్తి
కవులు' అను గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇజ్జింకి నరసింహమూర్తు
లచే రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్రభాగవతమునఁ
బ్రథమస్కంధము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

ద్వితీయ స్కంధము

అధ్యాయము 1.

విరాట్స్వరూప వర్ణనము

శ్రీశుకుఁడు:—

శా. శ్రీతత్త్వార్థవివేకిసమ్మతమతి శ్రేష్ఠంబు భవ్యత్వదీ
యైతత్ప్రశ్నము సర్వలోకహిత మెంతే నాత్మతత్త్వాభి
జ్ఞాతృవ్యగ్రగృహస్థపాళికి నిజాగారంబులం బెక్కులౌ
శ్రోతవ్యాదుల నుత్తమోత్తమ మగుం జుమ్మా! నరేంద్రోత్తమా! 1

చ. చను నిసి నిద్దురన్ సతులసంగతిఁ బ్రాయము చెల్లెడుం బవల్
ధనరతులం గుటుంబభృతులం గతియించు వినశ్వరాంగనా
తను తనయాది సైన్యసముదాయమునందుఁ బ్రమత్తచిత్తుఁడై
కనియుఁగనండు మానవుఁడు క్ష్మాధవ! యాత్మవినాశకాలమున్. 2

గీ. కాన సర్వాత్మకుఁడు భగవానుఁడు హరి
యీశ్వరుఁడు వినఁ బొగడ స్మరింపఁదగిన
వాఁడగుం జుమ్ము సంసారవాంఛ విడుచు
మానవునకును భరతవంశప్రదీప! 3

ఆ. విమలసాంఖ్యయోగ విధులచేత స్వధర్మనిష్ఠచేతఁ బురుషనిచయములకుఁ
గోరి యంత్యమందు నారాయణస్మృతి, యే ఫలంబు జన్మమెత్తుటకును. 4

ఆ. విధినిషేధములను విడిచి మునీంద్రులు, ప్రాయికముగఁ దాము బ్రహ్మమందు
హరిగుణానుకథననిరతులై రమియింత్రు, ప్రథితకీర్తిసాంద్ర! పార్థివేంద్ర! 5

క. ద్వాపరయుగమునఁ బితయగు, ద్వైపాయనమౌనివలన భాగవతము స
ర్వోపనిషత్సారము బ్రహ్మోపాదకముఁ జదివితి నృపోత్తమ నీమన్. 6

గీ. నిర్గుణబ్రహ్మ పరినిష్ఠ నెలవుకొనియు, నుత్తమశ్లోకలీలలఁ జిత్తమొదవ
నే శుభాఖ్యానమును బఠియించినాఁడ, నడిగెదం దాని విష్ణుభక్తుఁడవు గాన. 7

చ. పరివిమల విష్ణుభక్తియుత భాగవతాఖ్య పురాణరాజమం
దెవనికి శ్రద్ధయౌ నతని కేర్పడ ముక్తి లభించెడున్ ముము
క్షువులగువారికెల్లఁ దొలఁగున్ భవభీతులు రాజచంద్ర! యో
గివరులకున్ ముకుందపరికీర్తనముల్ విధినిర్ణయంబులౌ. 8

క. తెలియక యే చనియెడి పెక్కులు హాయనములనుఁగలవో కో మత్తునకున్
ఫలితంబెద్దాన శుభము, లొలయునో తెలియఁబడు నా ముహూర్తమె మేలౌ.

క. ఆయువుమితి నెఱిఁగి యశఃకాయుఁడు రాజర్షియైన ఖట్వాంగుఁడు మున్
ధీయుక్తి ముక్తసంగుండై యొకముహూర్తమున ముక్తిమహిమ వలనఁ గొనెన్. 10

సీ. ఇదిగాన నీ కిఁక నేడుదినంబులు, జీవితావధి పరీక్షిన్నరేంద్ర!
సాంపరాయికవస్తుసామగ్రి సమకూర్పు, మాసన్నమగును నిజాంతకాల
మపగతసాధ్వసుఁడగుచు నిస్సంగశస్త్రమున దేహాదికేచ్ఛావ్రతతిని
బురుషుండు వ్రచ్చి మందిరముననుండి ప్రవ్రజితుఁడై ధీరభావము సెలంగఁ

గీ. బుణ్యతీర్థాప్లుతుండయి పూతమగు వివిక్తదేశమునందు విరచితకల్పి
తాసనంబున నాసీనుఁడగుచు మనసులోఁ బ్రణవాక్షరాభ్యాసమూనఁగనగు.

సీ. నిర్జితశ్వాసుఁడై నెఱిఁబ్రణవంబు ధ్యానించుచు మనమును నిశ్చలముగ
సల్పంగఁదగు బుద్ధిసారథియై యింద్రియాశ్వంబులను విషయములనుండి
మరలింపఁగానగు మనముచే వాసనాక్షిప్తమౌ మనమునుఁ జిక్కఁబట్ట
నగు బుద్ధిబలమున నయ్యెడ నేకాగ్రమైన మనంబున సావయవుని

గీ. విభుని ధ్యానింపనగును నిర్విషయముగ మనంబుఁ జేసి మీఁద నన్యంబుస్మరణ
చేయమి రజస్తమస్తిరస్కృతమగు జడమన మెటఁ బ్రసన్నమగుఁ బరమపదమరియ.

గీ. ఎలమి రాజస తామసమలహరమగు, నట్టి ధారణచే ధీరుఁడలరు భద్ర
పదవిలోలుఁడౌ యోగికిఁ బరఁగు భక్తి, లక్షణంబగునరు యోగమార్గమునను.

రాజు: —

గీ. ఎట్టిధారణచొప్పడు నెచ్చటనది, సమ్మతంబగు నెట్టిదై జగతిఁబురుషు
మానసికమైన మలమును బూనివేగ, మాన్చునద్దానిఁ దెలుపుబ్రహ్మస్వరూప!

ఋషి:—

గీ. సంగముత్సర్జించి నిర్జించి శ్వాసగతుల, నాసనంబులయందుఁ గృతార్థతఁ గని
యింద్రియంబుల గెల్చి తదేకబుద్ధి, హరి విరాడ్రూపమందుంచఁదగు మనంబు. 15

గీ. భూతభావి భవద్రూపమైన యనఘ, విశ్వమిది యెల్ల నే విరాడ్విగ్రహముఁ
గానఁబడుచుండు స్థూలముల్ కంటె స్థూల, మైనయది వాసుదేవు దేహమ్ము సుమ్ము.

వ. సప్తావరణ సంయుతంబు, నండకోశాత్మకంబగు నీ శరీరంబునందు ధారణాశ్రయుండును, భగవంతుండునగు విరాట్పురుషుండు వసించుచుండు. ఈ దేవదేవునకుఁ బాతాళంబు పాదమూలంబు, రసాతలంబు పార్ష్ణిప్రపదంబులు, మహాతలంబు గుల్ఫంబులు, తలాతలంబు జంఘలు, సుతలంబు జానువులు, వితలంబునతలంబు నూరుద్వయంబు, మహీతలంబు జఘనంబు, నభస్స్థలంబు నాభి, స్వర్లోకం బురస్స్థలంబు, మహర్లోకంబు కంఠంబు, జనర్లోకంబు వదనంబు, తపోలోకంబు లలాటంబు, సత్యలోకంబు శీర్షంబు, దిక్కులు కర్ణంబులు, శబ్దంబు శ్రవణేంద్రియంబు, అశ్వినీదేవతలు నాసాపుటంబులు, గంధంబు ఘ్రాణేంద్రియంబు, అగ్ని ముఖంబు, ఆకాశ మక్షిగోళకంబు, సూర్యుండు చక్షురింద్రియము, అహోరాత్రంబులు కనుఱెప్పలు, బ్రహ్మపదము కనుఱెప్పపాటుకాలము, జలంబులు తాలువులు, రసము జిహ్వ, ఛందస్సు బ్రహ్మరంధ్రము, యముండు దంష్ట్రలు, స్నేహకళ దంతములు, జనోన్మాదకరమాయ హాసంబు, దురంతసర్గము క్రీగంటిప్రసారము, వ్రీడ యూర్ధ్వోష్ఠము, లోభ మధరోష్ఠము, ఇంద్రాది దేవతలు బాహువులు, ధర్మము స్తనము, అధర్మపథము పృష్ఠము, ప్రజాపతి మేఢ్రంబు, మిత్రావరుణులు వృషణంబులు, సముద్రంబులు కుక్షి, పర్వతంబు లస్థిసంఘంబులు, నదులు నాడులు, వృక్షంబులు రోమంబులు, వాయువు శ్వాసము, కాలము వయస్సు, కర్మ గుణప్రవాహంబు, మేఘంబులు కేశంబులు, సంధ్య వస్త్రంబు, అవ్యక్తము హృదయము, సర్వవికారకోశంబైన చంద్రుండు మనంబు, మహత్తు విజ్ఞానశక్తి, రుద్రుం డంతఃకరణము, అశ్వాశ్వతర్యుష్ట్ర గజంబులు నఖంబులు, సర్వమృగంబులు పశువులు శ్రోణిభాగంబులు, శుకమరాళమయూరాదిపక్షులు కళానైపుణ్యము, మనువు బుద్ధివిశేషము, మనుజుండు నివాసము, గంధర్వ విద్యాధర చారణాప్సరోగణము షడ్జాది స్వరములు, ప్రహ్లాదుండు స్మృతి, అసురానీకంబు వీర్యంబు, విప్రుండు ముఖంబు, క్షత్రియుండు భుజంబు, వైశ్యుం డూరుతలంబు, తమఃప్రధాన కృష్ణవర్ణ శూద్రుం డంఘ్రితలంబు, అనేక విధ దేవతాయుత ద్రవ్యాత్మకకర్మంబు యజ్ఞప్రయోగంబు. 17

గీ. ఎన్న నీశ్వరవిగ్రహ ఽ సన్నివేశ, మింతటిదిసుమ్ము నుడివితి ఽ నీ విరాట్స్వ
రూపమందు స్వబుద్ధిచే ఽ రూఢి మనము, నిల్పఁగల్గిన నింతకంఽటె మఱికలదె? 18

గీ. స్వప్నకల్పిత దేహపుంఽజమును జీవుఁ, డరయు చందాన సర్వాంతఽరాత్ముఁ డైత
నర్చు సత్యస్వరూపు నాఽనందమయు భ, జింపమేలగు వేఱొంటఽ జెందుఁ గీడు.19

అధ్యాయము 2.

భగవత్స్వరూప ధారణాయోగప్రకారము

శ్రీశుకుఁడు:—

శా. ఈదృఙ్నిశ్చల ధారణాపటిమ వాఽగీశుండు నష్టస్మృతి
ప్రాదుర్భావముఁ జెంది తుష్టిఁ బ్రళయ ఽ ప్రాక్కాలభాగంబునం
దే దెట్లో గ్రహియించి సర్వజగమున్ ఽ సృష్టించె మున్నిశ్చయా
పాదిప్రోజ్జ్వలబుద్ధియై యవితథఽవ్యాపారపారీణుఁడై. 20

సీ. శబ్దమయాగమఽసరణి వ్యర్థములైన, స్వర్గాదినామక ఽ సర్వలోక
ముల సౌఖ్యములఁగోరి ఽ మూఢుండు దిరుగుచుఁ, దత్ఫల మింత పొంఽదంగలేఁడు
మాయామయంబైన ఽ మార్గాన సౌఖ్యవి, భ్రాంతియె కాని లాఽభంబులేదు
కాన విద్వత్కవిఽపూనిక నామ మా, త్రములైన వానిచేఁ ఽ దనివి ననక

గీ. అప్రమత్తత సువినిశ్చిఽతాత్ముఁ డగుచు, నన్యవిధమున దొరఁకొన్న ఽ నర్థసిద్ధి
శ్రమ యటంచును బరికించి ఽ శ్రద్ధఁజేయఁ, డెన్నఁడేని దత్సిద్ధికై ఽయిదినిజంబు. 21

సీ. తల్పంబులేల? యేఽతద్విశాలావనీ, భాగంబు లేదొకో ఽ పవ్వళింపఁ
దలగడలేల? స్వతస్సిద్ధనిజభుజా, దండంబు లేదొకో ఽ దిండు వెట్టఁ
బాత్రింబులేల? స్వఽభావసంపన్నక, రాంజలి లేదొకో ఽ యారగింప
వర దుకూలములేల? ఽ ప్రకటదిగ్వల్కలా, దికమును లేదొకో ఽ ధృతి ధరింప

గీ. వృక్షరాజి సదాఫలఽభిక్ష నిడదె?, పావన నదీమతల్లులు ఽ వారి నిడవె?
యింపగు గుహావళి తగవఽసింపనీదె, కొలువనేటికి ధనమదాంఽధులను మునులు.22

గీ. స్వీయచిత్తమునన్ స్వతఽస్సిద్ధుఁ డాత్మ, ప్రియుఁడు నిత్యుఁ డనంతుఁడుఽవిభుఁడునైన
వాని భజియింపనగును నిఽర్వాణయుక్తి, దాన సంసారహేతువుల్ ఽదరలిచనును.

క. హరిచింతామృతధారణ, నురక యనాదరముఁజేసి ఽ యొప్పని విషయో
త్కరచింతఁగొని యెవఁడు వై, తరణీ పతితుఁడయి ఘోరఽతాపముఁజెందున్?24

వ. కొండఱు తమ దేహంబులోని హృదయావకాశంబునందుఁ జతుర్భుజుండు శంఖ చక్ర గదా పద్మధరుండునగు ప్రాదేశమాత్రపురుషుని ధారణావశంబున స్మరించుచుందురు. మఱియుఁ బ్రసన్నవక్త్రుండును, పద్మవిశాలనేత్రుండును, కదంబకింజల్కపిశంగవస్త్రుండును, దేదీప్యమాన మహారత్న హిరణ్మయాంగదుండును, విభ్రాజితమణికిరీటకుండలుండును, నున్నిద్రహృత్పంకజకర్ణికానిలయ సంస్థాపిత యోగీశ్వర పాదపల్లవుండును, శ్రీలక్ష్ముండును, కౌస్తుభరత్నకంధరుండును, నమ్లానశోభాన్విత వనమాలాధరుండును, మేఖలాంగుళీయక నూపురకంకణాది విభూషణభూషితుండును, స్నిగ్ధామలకుంచిత నీలకుంతల ప్రరోచమానాననహాస పేశలుండును, నుదారలీలాహసితేక్షణోల్లసద్భ్రూభంగసూచిత మహాప్రసాదుండును, ధారణావశుండును నగు నీశ్వరుని మనోధారణచే నిరీక్షింపందగు. 25

గీ. అల గదాధరు పాదాదికాంగములను, బరఁగ నొక్కొక్కదాని యావద్ధసితము
బుద్ధి భావింపఁదగు వశ్యములఁ ద్యజించి, యరసి చింతింపనౌ నితరాంగకముల. 26

గీ. ద్రష్ట విశ్వేశ్వరుండు పరాత్పరుఁడగు, దేవుపై భక్తిరస ముప్పతిల్లుదనుక
పురుషు స్థూలరూపముఁ దలఁపోయఁగనగు, సప్రయత్నముగఁ గ్రియావసాన
మందు. 27

చ. ఎఱవని దేహమున్ విడువ నెంచెడు యోగి సమాశ్రయించి సు
స్థిరసుఖదాసనంబు నృపశేఖర! కాలమునందు దేశమం
దుఱువడి డెందముం జొనుపకుల్లముచేతన నిర్జితాత్ముఁడై
భరఁపడి ప్రాణవాయువులఁ బట్టఁగనౌ, బృఘుయత్న మేర్పడన్. 28

గీ. అమలబుద్ధిన్ మనోనిగ్రహంబుఁ జేసి, దాని క్షేత్రజ్ఞుఁడగు నాత్మలోన నిల్పి
యాత్మఁ బరమాత్మయందు నైక్యంబుచేసి, ధీరుఁడై శాంతిఁగొను నిరోధించుఁ
గ్రియల. 29

గీ. ఆ పరబ్రహ్మమునకుఁ దక్కరయ లోక, పాలకులకును మఱి దేశకాలములకుఁ
ద్రిగుణములకును మహదహంకృతి ప్రధాన, ములకుఁ గానంగరాదు ప్రభుత్వ
మెందు. 30

క. ఆయాత్మ వ్యతిరిక్తము, హేయము దేహంబు నేతి నేత్యుక్తులచేఁ
బాయవిడిచి విష్ణుపద మ,మేయముఁ బొందుదురు ప్రతినిమేషము విబుధుల్. 31

వ. ఇత్తెఱంగున యోగీశ్వరుండు వ్యవస్థితుండై విజ్ఞాననిర్దగ్ధవిషయవాసనుండై తన పార్ష్ణిభాగంబున మూలాధారంబును బీడించి ప్రాణానిలమును నాభిస్థానముం

బొందించి నాభిగతంబగువాని హృదయమునందు నెలకొల్పి యటనుండి యుదాన గతిచే నురస్స్థలంబుఁ బొందించి యురంబునుండి జితచిత్తుండై బుద్ధిచే మెల్లన స్వతాలుమూలంబుఁ జేర్చి యటనుండి భ్రూమధ్యభాగంబుఁ బొందించును. ఇట్లు ప్రాణానిలమును షట్చక్రములకుఁ గ్రమంబున లేపి జితశ్రముండై నేత్రశ్రోత్రనాసాముఖంబులను సప్తప్రాణమార్గములను నిరోధించి యర్ధముహూర్త మనపేక్షుండై యుండి యకుంఠితదృష్టితో బ్రహ్మరంధ్రంబును భేదించుకొని దేహేంద్రియాదుల సంగంబు విడిచి పరబ్రహ్మమును బొందును. మఱియు నతండు పయనించు నెడ పరమేష్ఠిస్థానంబుఁగాని, ఖేచరవిహారస్థానంబుఁగాని, యణిమాద్యష్టసిద్ధులంగాని పొంద మానసేంద్రియాత్మకంబగు లింగశరీరము నొందును. పవనాంతర్గతాత్ములగు యోగీశ్వరులకు లోకత్రయాంతర్బహిఃప్రదేశంబులు గతియోగ్యంబులని చెప్పుదురు. విద్యాతపోయోగసమాధిభాక్కులగు యోగుల యీ గతిని గర్మములచే నెవ్వరుం బొందఁజాలరు. సుషుమ్నాగతుండగు యోగి యాకాశమార్గంబున నగ్నిమండలముం జేరు. తేజోరూపంబైన బ్రహ్మపథంబున నిరస్తపాపపుణ్యుండై యుదఙ్ముఖుండై విష్ణుని శింశుమారచక్రంబును జేరు. మఱియు నేకాకియై బ్రహ్మవేత్తలైన విబుధులు గ్రీడించు మహర్లోకంబున రజోవిరహితమైన సూక్ష్మశరీరముచే మహాకల్పాయుష్కుండై వసించు. పదంపడి యనంతముఖానలదందహ్యమాన విశ్వంబును వీక్షించుటం జేసి తద్దురంతదుఃఖపరిభవానుదర్శనంబువలని కృపచేఁ బొడమిన మనఃపీడ తక్క మఱెచ్చటను శోకజరామృత్యువ్యాధి దుఃఖోద్వేగము లేనిదియును, సిద్ధేశ్వరజుష్టదిష్ణ్యంబునగు పరమేష్ఠిస్థానంబు బడయును. పిమ్మట నిర్భయుండై యయ్యాత్మస్వరూపంబుతో యోగి భూరూపుండును, జ్యోతిర్మయుండును, వాయ్వాత్మకుండును నాకాశస్వరూపుండునునై శ్రోత్రాదీంద్రియముల శబ్దాది తన్మాత్రల లయంబుఁ జేయుచుండు. మఱియు నయ్యోగి సూక్ష్మేంద్రియ సన్నికర్ష ప్రభావంబును, మనోమయంబును, దేవమయంబునగు విజ్ఞానతత్త్వంబును సంపాదించి యానందమయుండై యవసానంబున నాత్మచే నాత్మను బొందుచుండు. భగవత్సంబంధినియగు నీగతినిఁ బొందినవాఁడు పునరావృత్తిం బొందఁడు. రాజా! నీ యడిగిన రెండు ప్రశ్నంబులు వేదగీతంబులు పురాణంబులు, తొల్లి భగవంతుండగు వాసుదేవుండు వినతిపూర్వకంబుగ నడుగంబడి బ్రహ్మకుఁ జెప్పె. సంసారంబునఁ జొచ్చినవానికి భగవంతుండగు వాసుదేవునియందలి భక్తియోగంబునకంటె శుభప్రదమైన మార్గంబు వేఱొండు లేదు. 32

మ. భగవానుండగు బ్రహ్మదేవుఁడు మదిన్ భావించి ముమ్మారుగా
నిగమంబుల్ బరికించి తీవ్రమగు పూర్ణనిక్కన్ భక్తియోగంబు కం

చెఁగడున్ మోక్షపదమొందఁ జేయుచుఁ జాటెం బుద్ధినూహింప స
ర్వగతుండౌ హరియే నిరంతరము నారాధ్యుండు లోకాళికిన్. 33

క. భగవంతుండగుహరి భూతగతుండయి సర్వలక్షితత మహాశక్తిన్
దగ బుద్ధ్యాదులఁ గానఁగ,నగు సంసేవ్యుం డతండయ్యఖిలజగతికిన్. 34

ఉ. అవ్యయరూపుఁడైన హరి యన్నివిధంబుల నెల్లప్రొద్దు శ్రో
తవ్యుఁడు కీర్తితవ్యుఁడు సదా నరకోటికి భక్తిమీఱ స్మ
ర్తవ్యుఁడు విష్ణుదేవుని కథామృత మెవ్వఁడు గ్రోలు వాఁడు దా
భవ్యతఁ జెంది తచ్చరణపంకజసన్నిధిఁ జేరు ధీరుఁడై. 35

అధ్యాయము 3.

ఉపాసనాభేద ప్రాప్తానేక విభిన్నఫలప్రాప్తి

శ్రీశుకుఁడు:—

క. మ్రియమాణులైన మానవ, చయమునకున్ మతివిశేషసంపన్నులకున్
నియతి నొనరింపఁదగు విధి, నియమంబులు చెప్పఁబడియె నీప్రశ్నమునన్. 36

వ. బ్రహ్మవర్చసకాముండు బ్రహ్మను, నింద్రియకాముం డింద్రుని, బ్రజాకాముండు ప్రజాపతులను, నన్నాదికకాముం డదితిని, స్వర్గకాముం డాదితేయులను, రాజకాముండు విశ్వేదేవతలను, స్వాతంత్ర్యకాముండు సాధ్యులను, శ్రీకాముండు మాయాదేవిని, తేజస్కాముండు విభావసుని, వసుకాముండు వసువులను, వీర్యకాముండు వీర్యప్రదులగు రుద్రులను, నాయుష్కాముం డశ్వినీదేవతలను, బుష్టికాముండు భూదేవిని, బ్రతిష్ఠాకాముండు లోకమాతలగు రోదోభాగంబులను, రూపాభికాముండు గంధర్వులను, స్త్రీకాముం డూర్వశియను నప్సరసను, సర్వాధిపత్యకాముండు బ్రహ్మదేవుని, యశస్కాముండు యజ్ఞమును, కోశకాముండు వరుణుని, విద్యాకాముండు గిరిశుని, దాంపత్యకాముం డుమాపతిని, ధర్మనిమిత్తకోత్తమ చరిత్రకాముఁడు పితృదేవతలను, రక్షాకాముండు పుణ్యజనులను, నోజస్కాముండు మరుద్గణంబులను, రాజ్యకాముండు మనురూపదేవతలను, శత్రుమారణకాముండు నిరృతిని, గామకాముఁడు సోముని, నకాముఁడు పరమపురుషుని సేవించవలయును. అకాముఁడుకాని సర్వకాముఁడుకాని మోక్షకాముఁడుకాని యా పరమపురుషునే భక్తియోగముచే యజించవలయును. 37

గీ. శతమఖాదుల భజియించుసమయమందు, భాగవతసంగతిని భక్తిభావ మొదవ
సంతతము భగవంతునిస్మరణ చెలఁగు, నేని నిశ్రేయసోదయంబెనక మెసఁగు. 38

గీ. ప్రతినివృత్తగుణోర్మి చక్రక్రమగు జ్ఞాన, మొదవఁజేసి యాత్మప్రసాదోదయంబుఁ
గను నిహాముత్రసుఖవిరాగంబు నిచ్చు,నట్టి హరికథలన్ హర్షమందఁడెవఁడు?

శౌనకుఁడు: —

గీ. ఇట్లుచెప్పిన విని భరతర్షభుండు, శ్రీపరీక్షిన్నరేంద్రుండు ప్రీతిమీఱ
యతివరాగ్రణి బాదరాయణి వరగుణి, నన్యమెయ్యది వెండియునడిగెఁ జెపుమ.

క. శుశ్రూషఁజేయుమా కా,విశ్రుతహరిపుణ్యకథలు విద్వద్వర! సూ
తా! శ్రుతపఱుపు మవేకద, యశ్రాంతం బార్యసభల నభివర్ణితముల్. 41

ఆ. పరమభాగవతుఁడు పాండవేయుఁడు మహా,రథుఁడు బాలకేళిరతులఁగృష్ణు
క్రీడనములఁ ననుసరించుచునుండు వాఁ,డిట్టి భక్తుఁ డగు టరుదేమివింత! 42

గీ. వ్యాసనందనుఁడగు భగవంతుఁడు శుక,యోగియును విష్ణుభక్తిపర్యుత్సుకుండె
భాగవతశేఖరుల సత్సమాగమమున, హరిగుణోదారకథ లిట్టు లలరు టరుదె?

చ. హరికథలాలకించుచు నిరంతర మెవ్వఁడుప్రొద్దుఁబుచ్చు నా
పురుషుని యాయువున్ విడిచిపోరన నన్యుల యాయువుం దివా
కరుఁ డుదయాస్తమానములఁ గైకొనిపోవుచునుండఁ దాము పా
మరులయి కొంద ఱుర్వి నపమార్గములం జరియింతురి నిచ్చలున్. 44

సీ. బ్రతుకవే? తరువులుబహుళశాఖోపశా,ఖావితానా కీర్ణగగనములయి
శ్వాసింపవే? చర్మభస్త్రి లనుక్షణ, పరిపూరితోదరభాగములయి
జీవింపవే? పశుశ్రేణులు మేహన,ఖాదనాదిక్రియాకలితములయి
తిరుగవే? గ్రామసూకరఖరశునకాదు, లుదరంభరిత్వ దుర్యోగములయి

గీ. ఎవని కర్ణపథంబున నెన్నఁడేని, శ్రీగదాధరనామవిశేషకీర్త
నములు చొరకుండునోయట్టినరపశువు వి,హారభుక్త్యాదులందానువ్యర్థజీవి. 45

సీ. వీనులా? యవి రమావిభుకథల్ వినకున్న, ఘోరంబులగు కొండగుహాలుకాని
నాలుకా? యది జగన్నాథుపేరనకున్నఁ, జుల్కనయగు కప్పనాల్కగాని
కన్నులా?యవియురుక్రముహాయల్ గనకున్నఁ,గొనతోఁకనగునెమ్మికనులుగాని
పదములా? యవి శౌరివరనిధుల్ చనకున్న, వితథంబులగుచెట్లవేళ్లుగాని

ఆ. విష్ణుపాదతులసివిశ్రుతగంధంబు, మూర్కొనన్ దలఁపని మూర్ఖజనుఁడు
ఊరకూర్పుపుచ్చుచున్న శవమెకాని, మనుజుఁడా? యతండుమానివర్య! 46

సీ. వరకిరీటాన్వితశిరము భారంబె యౌ, మక్కువ శౌరికిమ్రొక్కకున్నఁ
గాంచనకంకణకరము నిర్జీవమౌఁ, గోర్కిశ్రీనాథునిఁ గొలువకున్న

సకలభోగాంచితైశ్వర్యశక్తిపెంపు నొదవ, సమస్తేశుఁడగు హరికిఁ గరుణఁగనున్న

ఆ. విష్ణుభక్తులకొఱకె వెలిసిన తనువు, ధనము దేహగేహంబులను మరగుచు
వారియుగములతోడి సంపర్కవంచనంబు, మొనసి తిరుగు బ్రతుకు మొండిబ్రతుకు.

గీ. క్రియమునిసుకరాలమగుసనాతనునిచే నీవు, భాగవతశేఖరుండగు వ్యాసపుత్రుఁ
డాత్మవిద్యావిశారదుఁ డగుచు నృపతి, యడుగ మీఁదట నేమేమి యానతిచ్చె ? 48

అధ్యాయము 4.

శుకయోగికృత శ్రీహరిస్తుతి

సూతుఁడు:—

క. తనకు ఘనతత్త్వనిశ్చయ,మును జేసిన శుకునివాక్యములు విని పరీక్షి
జ్జనపాలుఁ డాత్మశ్రేయముఁ, దనబుద్ధిని కృష్ణునందుఁ దగ నెలకొలిపెన్. 49

క. త్రైవర్గికమగు కర్మ, మ్మావిధి విడనాడి మృత్యుభయాత్త్మ మెఱిఁగి తా
నా వాసుదేవునందు, న్భావ ఘనుండగుచు నాత్మభావము నొందెన్. 50

మ. తన జాయాసుతబంధుమిత్రపశుసద్గ్రామస్వరాజ్యంబులం
దనుగాటంబుగ నాటుకొన్న మమతం దా దోస్తో విసర్జించి యా
యున్నత సన్నిష్ఠుడు వేడ్క మీఁదట సౌఖ్యాజేయు కృష్ణానుకీ
ర్తనగాథాశ్రవణోత్సుకుం డగుచు సంప్రశ్నంబుఁ జేసెన్ శుకున్. 51

రాజు:—

క. నాకై హరికథలను సు, శ్లోకంబుగ నుడువుచుంటి శుకయోగీంద్రా!
నీకల్యాణోక్తు లఖిల, లోకతమము బాపెడు నతిశ్లోకములగుచున్. 52

వ. మఱియునుం దెలియఁగోరెద. లోకపాలురకుం దురవగాహమైన యీవిశ్వంబు భగవంతుఁ డాత్మమాయచే నెట్లు సృజించు? ఎట్లు పాలించు? ఎట్లు హరియించు? పరమశక్తిసమేతుండగు నీశ్వరుం డేయేశక్తుల నాశ్రయించి బ్రహ్మాదులఁ గ్రీడింపఁ జేయుచుఁ దాను గ్రీడించుచునుండు. అద్భుతకర్ముఁడును భగవంతుఁడునగు హరిచేష్టితము కవులకుఁగూడ భావింపరానియట్లు వెలుంగుచుండు. ఈశ్వరుఁ డేకస్వరూపుఁడై యవతారంబులఁ బెక్కుకర్మంబు లాచరించుచుఁ బ్రకృతిగుణంబుల నొక్క మొగిం గ్రహించునో క్రమంబున గ్రహించునో యీ సందిగ్ధవిషయంబును సర్వజ్ఞుండవగు నీవు వివరింపుము. 53

సూతుఁడు:—

క. అనియిట్లు హరిగుణానుక, థనమునకై రాజుచేతఁ దగఁ బ్రార్థితుఁడై
మునితిలకుఁడు శుకుఁడు జనా, ర్దను మది స్మరియించి యివ్విధంబున నుడివెన్.

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. ఘనశక్తిత్రియయుక్తుఁడున్ భువన సర్గస్థానసంహారఖే
లనలోలుండు నజాదినిర్జర వరాకలభ్యోరువర్త్మండు యో
గినుతుండుం బరముండు నీశ్వరుఁడు లోకేశుండునై దివ్యవ
ర్తనలం బొల్చెడు నట్టి దేహి నిచయాంతర్వర్తికిన్ మ్రొక్కెదన్. 55

సీ. శిష్టపాపహరుండు దుష్టసంహారకుఁ, డఖిలసత్త్వస్వరూపాంచితుండు
పరమహంసాశ్రమప్రవర్తిత సంయమి, వర్గ్యుల కాత్మతత్త్వప్రదుండు
సాత్వతశ్రేష్ఠుఁడు సాధుదుర్లభుఁడు ని, రస్తసామ్యాతిశయవిభవుండు
స్వస్వరూపబ్రహ్మ సంక్రీడనపరుండు, నిరవధికానందనిర్మలుండు

ఆ. ఎవనికీర్తనంబు నెవ్వాని స్మరణంబు, నెవని వీక్షణంబు నెవని మ్రొక్కు
నెవనిపూజ యెవని శ్రవణంబు లోకపా, పము లణంచు నట్టి భద్రుఁ గొలుతు. 56

ఉ. కోవిదులే మహామహుని కోమలపాదయుగంబుఁ గొల్చి చి
చ్ఛావిధి నాత్మలో నుభయసంగములం దొలఁగంగఁ జేసి తా
రేవెతలేక బ్రహ్మగతి నేర్పడఁ జెందుచునుందురో జగ
త్పావనుఁడైన యావిభుని భద్రయశస్కుని గొల్తు నిచ్చలున్. 57

ఉ. దానపరుల్ తపస్వులు సుదారులు కీర్తిధనాభిలాషులున్
మానులు మంత్రవేత్తలు సుమంగళ వృత్తు లనన్యభక్తిమై
నే నిగమాంతవేద్యుఁ దనిశ్రయింపక క్షేమముఁ బొందఁజాలరో
వానికి భద్రకీర్తికి శుభాఖ్యున కేను నమస్కరించెదన్. 58

చ. యవన పుళింద పుల్కస ఖసాదులుఁ గంకకిరాతహూణ సం
భవులుఁ దదన్యపాపులును బాయక యెవ్వనిభక్తకోటిఁ జే
రి విమలచిత్తులై భువిఁ జరించుచునుందురొ యట్టి లో
కవిభుని భద్రకీర్తిని నఖండసుఖాస్పదు నాశ్రయించెదన్. 59

ఉ. ధీరులకాత్మయై యెవఁ డధీశ్వరుఁడున్ నిగమాత్మకుండునా
సారససూతిశంభుముఖసర్వసుపర్వులు నిర్వ్యళీకులై
తారు యదీయమూర్తిని వితర్కముఁ జేసి మదిం గ్రహింపఁగా
నేరరొ నాకు నా భువననేత సతంబుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. 60

గీ. అల శ్రియఃపతి, భూపతి, యజ్ఞపతియు, బుద్ధిపతియుఁ, బ్రజాపతి, భువనపతియు
వితతయదువృష్ణిభోజసంతతికిఁ బతియు, గతియునగువిష్ణుఁ గొల్తునేకాగ్రబుద్ధి. 61

ఉ. పూనిక యుప్పతిల్లఁ గవిపుంగవు లుత్సుకులై యదంఘ్ర్యభి
ధ్యానసమాధిధౌతమగుధన్యమతిన్ మహితాత్మతత్త్వమున్
గాన వలంతురౌదురొ యనర్గళకీర్తులఁ బల్కనేర్తురో
యా నిపుణుండు శౌరి యనయంబును నాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్. 62

చ. అజునకు నాత్మసృష్టివిషయస్మృతి కూర్పఁగఁ గోరి యే యధో
క్షజుఁడు సరస్వతిం బనుపఁగా మును నామె స్వలక్షణాఢ్యయై
నిజపతిఁగా వరించి యతనిన్ ముఖమందునఁ జొచ్చి యీజగ
త్సృజనకుఁ దాను దోడ్పడెనొ, శ్రీధవు నాహరి నేనుఁ గొల్చెదన్. 63

ఉ. ఏవిభుఁ డీతనూపురములేర్పడఁ గూరిచి భూతరాజిచేఁ
దా వసియించి యందు నతిదక్షత షోడశరూపుఁ డౌచు లీ
లావిధితోడ షోడశకళాకలితుండయి యొప్పునట్టి యా
దేవుఁడు నాదువాక్యసమితిం గయిసేయుతఁ బ్రేమమూర్తియై. 64

క. ఏనైష్ఠికు ముఖకమల, జ్ఞానమరందంబుఁ గ్రోలి సౌమ్యులు పరిపూ
ర్ణానంద మందిరో యా, ఘనిధి బ్రహ్మసము గురు నుతింతున్ వ్యాసున్. 65

వ. అని యిట్లు దైవ గురువందనంబుఁ జేసి శుకయోగి రాజేంద్రున కిట్లనియె. 66

క. కేవలము తనకు నెయ్యది, శ్రీవిభుఁ డెఱిఁగించెఁ దొల్లి సృష్టి మొదల నీ
యావిషయ మాత్మభవుఁడును, దేవర్షికి నారదునకుఁ దెల్పె నరేంద్రా! 67

అధ్యాయము 5.

ప్రపంచోత్పత్తి కథనము

నారదుఁడు:—

గీ. దేవదేవ! జోహారులు పావనుఁడవు, భూతసృష్టికరుండవు పూర్వజుండ
వాత్మతత్త్వనిదర్శనమైనజ్ఞాన, మేదియో దాని లెస్సఁగ నెఱుఁగఁ జెపుమ. 68

క. ఏరూపము కలయది? యే, యారంభము కలది? సృష్టమైనదెట? యదా
ధార మెటనణఁగు? యత్పర,మారయ నెదో తెల్పు తత్త్వమన నిక్కముగన్. 69

క. దేవ! త్రికాలేశుఁడ విది, యీ వెఱుఁగుదు నీకు విశ్వమెల్లను విజ్ఞా
నావసితమయి చెలంగును, చూవె కరామలకముగ ఋషుల్ మది మెచ్చన్. 70

సీ. పొడమె విజ్ఞాన మెయ్యేడనుండి? నీకు నా, ధార మేదింక యెత్పురుండ వగుదు?
యత్స్వరూపుండ వీవాత్మమాయను భూత, ములచేతనే భూతముల సృజింతు
వాత్మశక్తినిఁ బూని యలవోక నశ్రమం, బున నూర్ణనాభియుఁబోలెఁ జెలఁగి
పరిభవింపక వాని భావింతు వాత్మలోఁ, బరమపావనమైన సరణితోడ

గీ. గాన నీకంటె నధికునిఁ గాన సముని, నామరూప గుణప్రధానంబయినది
యరయ మఱి సదసద్రూపమైనయదియుఁ, గానఁ జుమి నేను సర్వలోకైకనాథ!

ఉ. ఘోరతపంబుఁ జేయు దెది గోరి సమాహితబుద్ధితోడ త
త్కారణ మేమొ మాకు నెఱుఁగంబడకున్కని ఖేద మయ్యెడిన్
సారసగర్భ! యీవిధము సర్వముఁ దెల్పుము పొల్పుమీఱ నే
తీరున నీప్రబోధము మదిన్ వికసింపఁగఁ జేయుదో యజా! 72

బ్రహ్మ:—

ఉ. కారుణికుండ వీ వగుటఁ గాదె భవద్విచికిత్సితంబు సం
సారరుజోజ్జ్వలౌషధవిచారణకారణ మయ్యె నోసుతా!
యారయ ధర్మమా భగవదద్భుతవీర్యము విస్తరింపఁ ద్వ
త్ప్రేరితబుద్ధినైతి నిది పెంపగు భాగ్యము కాదె చూడఁగన్. 73

చ. విశదముగాఁగ మత్పరుని విష్ణు నెఱుంగక నారదా! చతు
ర్దశభువనాధిపత్య మది తత్ప్రతిపాదితమౌచు నిట్లు నా
వశమయి యుంటెఱుంగక యుబల్కెద వీ విటు నన్నధీశుఁగా
నిశితమతిం గనుంగొనిన, నీపలుకంతగఁ గల్ల కాదుగా. 74

గీ. స్వప్రకాశాత్మరోచిప్రభాసితమగు, జగము వెలిగింతుఁ గాని స్వశక్తిఁ గాదు
భానుపగిదిని మఱి శీతభానుపగిది,ననలుపగిదిని దారకాగణముపగిది. 75

మ. అవిజేయంబగు నే మహామహుని మాయాశక్తిచేత న్ననున్
భువనాధీశునిగాఁగఁ జెప్పుదురొ యాభూతేశునిన్ వాసుదే
వు విభుం గొల్తుఁ దదీయ దృష్టిపథముం బొందంగ సవ్రీడయ
య్యు విజృంభించెడు మాయచే జడులుదా ముంద్రెప్డు గర్విష్ఠులై. 76

క. ఓలిం ద్రవ్యముఁ గర్మముఁ, గాలంబు స్వభావమును దగన్ జీవుఁడు వే
యేల ? యల వాసుదేవుఁడె, గాలించిన లేదు వానికంటెఁ బరమెటన్. 77

క. నారాయణాంగజులు దను, జారులు జ్ఞానగతి వేద యజ్ఞతపంబుల్
నారాయణపరములు మఱి, నారాయణ నియమములు కనన్ లోకంబుల్. 78

సీ. అఖిలాత్మకుఁడు దరిద్రష్టయధిపుఁడు గూటస్థుఁడగువాని వీక్షచేఁ బ్రచోది
తుండనై తొలుత సృష్టుండనై నేను సృజింపనౌజగము సృజించుచుండు
నిర్గుణుండగు విభునికి గుణత్రయము మాయాగృహీతంబయి యఖిలలోక
సృష్టిసంస్థితిలయక్రియలకుఁ బాల్పడి, కార్యకారణకర్తృగతిని నిత్య

గీ. ముక్తు మాయికు జీవునిఁ బొదివియుండి, ద్రవ్యమును జ్ఞానమును గ్రియం దవిలికట్టి
జీవుబంధించు తల్లింగచేష్టలను స్వలక్షితగతియౌ హరిపరాలక్షితుఁడయి. 79

వ. సర్వంబునకును నాకునుఁ బ్రభువు, మాయావిభుండునగు హరి స్వమాయచే దైవ యోగంబున దనయందుఁ బ్రాప్తంబైన కాలజీవాదృష్టస్వభావంబుల వివిధంబులుగాఁ జేయందలంచి గ్రహించె. తనచే నధిష్ఠింపఁబడిన కాలంబువలన గుణక్షోభంబును, స్వభావంబువలనఁ బరిణామంబును, మహత్తరమైన కర్మంబు వలన జన్మంబునుగలిగె. రజస్సత్త్వములవలనఁ బ్రేరేపఁబడిన మహత్తత్త్వమునుండి తమఃప్రధానంబును, ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబునగు నహంకారము పొడమె. ఆ యహంకారము రూపాంతరమునొందుచు సాత్త్విక రాజస తామస భేదంబుల ముత్తెఱంగులయ్యె. అదియే ద్రవ్యశక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తియనియుం జెప్పఁ బడును. వికారముంబొందు తామసంబగు భూతాదికంబునుండి యాకాశంబయ్యె. ఆ యాకాశమునకు సూక్ష్మరూపంబు భూతదృశ్యమునకు బోధకమైనగుణంబు శబ్దంబు. వికృతింబొందు నభంబువలన స్పర్శగుణకంబగు ననిలంబు కలిగె. ఆ య నిలంబునకుఁ బరాన్వయంబున శబ్దంబును గుణంబగు. ఆవాయువు శరీరగతం బగుటంజేసి ప్రాణధారణయోగ్యంబై యోజస్సహోబలంబులు కలిగియుండు. అట్టి వాయువువలనఁ గాలకర్మ స్వభావంబునంజేసి రూప స్పర్శ శబ్దగుణకంబైన యగ్ని యుత్పన్నంబయ్యె. ఆ యగ్నినుండి రసరూపస్పర్శ శబ్దగుణకంబగు జలం బుద్భవించె. ఆజలంబువలన గంధరసరూపస్పర్శ శబ్దాత్మకంబగు పృథివికలిగె. వైకారికంబగు సాత్త్వికాహంకారంబువలనఁ జంద్రదేవతాకంబైన మనంబు జనియించె. మఱియు దిక్కులు, వాయువు, సర్కుఁడు, వరుణుఁడు, నశ్వినీదేవతలు, నగ్ని, యిందుఁడు, నుపేంద్రుఁడు, మిత్రుఁడు, ప్రజాపతియును దశదేవతలును గలిగిరి. తైజసమయిన రాజసాహంకారంబువలన దిగ్వాతార్క ప్రచేతోశ్వి వహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రక ప్రజాపతి దైవతంబులగు శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణ వాక్పాణిపాదగుదగుహ్యేంద్రియముల నెడి దశేంద్రియంబులును,బుద్ధిప్రాణంబులును గలిగె. ఇటుల శ్రోత్రాది దశేంద్రియములతోఁగూడిన భూతేంద్రియ మనో గుణంబులు పృథక్త్వంబున బ్రహ్మాండ శరీరనిర్మాణమున నశక్తములైనప్పు

డాత్మపరిభావ ప్రచోదితంబులై యేకీభవించి వ్యష్టిసమష్టిత్వ మంగీకరించి చేతనా చేతన సంయుతంబగు బ్రహ్మాండనిర్మాణమునకు శక్తిమంతంబులయ్యె. అట్టి బ్రహ్మాండము వర్షాయుత సహస్రాంతపర్యంతము జలంబులందుండె. కాలకర్మ స్వభావంబుల నధిష్ఠించియుండు పరమాత్మ యట్టి యచేతనమును సచేతనముఁ గావించె. ఆ పరమపురుషుఁడే యందుండి యండంబు భేదించి సహస్రోర్వంఘ్రి బాహ్వాక్షుండును, సహస్రానన శీర్షుండును నై నిర్గమించె. మనీషులా పరమపురుషుని యవయవంబులచే లోకంబులఁ గల్పింతురు. అందు కట్యాదులచే నధోలోకంబులేడును, జఘనాదులచే నూర్ధ్వలోకంబులేడును విభక్తంబులయ్యె. ఆ పరమపురుషుని పాదంబుల భూర్లోకంబును, నాభివలన భువర్లోకంబును, హృదయమున స్వర్లోకంబును, నురస్థలంబుచే మహర్లోకంబును, గ్రీవమున జనర్లోకంబును, స్తనద్వయంబువలనఁ దపోలోకంబును, మూర్ధంబువలన సత్యలోకంబనంబడిన సనాతన బ్రహ్మలోకంబును, నా విభు కటితలంబున నతలంబును, నూరువుల వితలంబును, జానువుల సుతలంబును, జంఘలఁ దలాతలంబును, గుల్ఫంబుల మహాతలంబును, ప్రపదంబుల రసాతలంబును, పాదతలంబులఁ బాతాళంబును గల్పితంబులయ్యె. ఇట్టులా పరమపురుషుండు లోకమయుండయ్యె. పాదంబుల భూలోకంబును, నాభిని భువర్లోకంబును, మూర్ధంబున స్వర్లోకంబును గల్పింపఁబడెననియు లోకకల్పనంబు కలదు. 80

అధ్యాయము 6.

విరాడ్విభూతి దృఢీకరణము

బ్రహ్మ:—

వ. వాక్కులకు, వహ్నికి, విరాడ్రూపుఁడగు నా భగవంతునిముఖము నిలయంబు. మఱియు గాయత్ర్యాది ఛందస్సులకు త్వగాదిసప్తధాతువులును, సర్వరసంబులకు హవ్య కవ్యామృతాన్నంబులకు జిహ్వయును, సర్వప్రాణంబులకు వాయువులకు నాసాపుటంబులును, మోదప్రమోదములకు నశ్వినులకు ఘ్రాణంబును రూపములకుఁ దేజస్సులకు సూర్యునకుఁ జక్షురింద్రియంబును, దద్గోళకంబులును దిక్కులకుఁ దీర్థములకు నాకాశశబ్దంబులకుఁ గర్ణంబులును, దద్గోళకంబులును, వస్తుసారముల సౌభాగ్యమునకుఁ దద్గాత్రంబును, స్పర్శమునకు యజ్ఞమునకుఁ ద్వగింద్రియంబును, యజ్ఞసంభారకములగు నుద్భిజ్జజాతులకు రోమంబులును, శిలాలోహాభ్రవిద్యుత్తులకుఁ గేశశ్మశ్రునఖంబులును, ప్రాయికముగ క్షేమకర్ములగు లోకపాలకులకు

బాహువులును, భూర్భువస్స్వర్లోకములకు క్షేమశరణంబులకుఁ బాదన్యాసంబును,
సర్వకామవరమునకు హరిచరణమును, జలములకు వీర్యమునకు సృష్టికి మేఘునకుఁ
బ్రజాపతికి శిశ్నంబును, ప్రజాత్యానంద నిర్వృతికి నుపస్థమును, యమునకు
మిత్రునకు మలత్యాగమునకుఁ బాయువును, హింసకు నిరృతికి మృత్యువునకు
నిరయమునకు గుదస్థానమును, పరాభవమునకు నధర్మమునకు తమఃపటలమునకుఁ
బృష్ఠభాగంబును, నదీనదంబులకు నాడులును, గోత్రంబులకు నస్థిసంఘాతములును,
నవ్యక్తరససింధువులకు భూతములకు నిధనమునకు నుదరంబును, మనమునకు
హృదయంబును, ధర్మమునకు నాకును నీకును సనకాది కుమారులకును, రుద్రునకు
విజ్ఞానమునకు సత్త్వమునకు నాత్మయుం ముఖ్యక్షేత్రంబులు. 81

సీ. నేనును నీవును నీలకంఠుండుఁ బ్రజాపతుల్ మునులు సురాసురులును
నర ఖగ మృగ పశు నాగ సరీసృప, గంధర్వ భూతోరగ వ్రజంబు
చారణ యక్ష రక్షః పితృ విద్యాధ, రాప్సరస్సిద్ధ మ్రిమావళులును
మఱియు జలస్థలాంబర భాగవాసి నా, నావిధ జీవసంతానములును

ఆ. స్తనిత వైద్యుతములు తారాగ్రహర్క్షము, లాదిగా జగంబు హరిమయంబు
పుత్ర! యతనియందు భూతభవద్భావి, యైన విశ్వమెల్ల నమరియుండు. 82

గీ. అర్కుఁడు నిజమండలమట్లు తన వి, తస్తి నిముడువైరాజసము స్తజగము
వెలుపలన్ లోపలన్నిండి వెలుఁగఁ జేయుఁ, బరమపురుషుండు స్వప్రభాపటలితోడ.

ఆ. అభయమైనయట్టి యమృతంబునకు విభుఁ, డతని మహిమ లెన్న నలవియగునె
యతిభయాన్వితంబులగు కర్మఫలముల, ధృతినతండు ధిక్కరించి వెలుఁగు. 84

గీ. స్థితిపదంబును బూరుష శ్రేష్ఠుఁడైన
యాశుపదముల భూతము లెల్ల నుండు
నట్టి త్రిశిరస్కుఁడైన యాశ్రయధిపు త్రిశిర
ములను క్షేమాభయామృతములు వెలుంగు. 85

క. అప్రజుల యాశ్రమంబులు, దీప్రములగుచుండు వెలినిఁ ద్రిజగంబులకున్
క్షిప్రగతి నాజగత్రయి, నప్రథితవ్రతులు గేస్తులణఁగుదురు సుతా! 86

గీ. కడఁక క్షేత్రజ్ఞుఁడగు పురుషుఁడు చెలంగి, వివిధ భోగాపవర్గ లబ్ధికిని సాధ
నమ్ములైన కర్మోపాసనావిధులనుఁ, జెంది దక్షిణోత్తరగతులందు మెలఁగు. 87

ఉ. ఈవిభు నాభిపద్మమున నేను జనించియు నొక్క యజ్ఞమి
చ్ఛావిధిఁ జేయఁగాఁ దలఁచి జన్నపువస్తువు లెందుఁగన్న నా

కేవియుఁ గానరామి మదినెంతయుఁ జింతిలి యీశు రూపమున్
భావన సేయఁ దోఁచెఁ గెలనం బురుషావయవంబు లెన్నియేన్. 88

ఉ. ఆ పురుషాంగకంబులను యజ్ఞపశూత్కరముల్ కుశాదులున్
యూపములున్ వసంతఋతు వోషధులున్ బహువస్తుజాతమున్
లోపముగల్గకుండ రసలోహజలంబులు స్నేహవృత్తులున్
దీపిత ఋగ్యజుస్సులును దీర్ఘము సామము లాదిసర్వమున్. 89

క. ఈరీతిని సంభృతసం, భారుఁడనై పూరుషుని యవయవతతుల నా
పూరుషు యజ్ఞేశ్వరు నిం, పార యజించితిని నిశ్చయాంచితబుద్ధిన్. 90

క. పిమ్మట నీసోదరు లీ, తొమ్మండుగు రగుప్రజాపతులు ఘనతాత్ప
ర్యమ్మున యజించి రతిహృ, ద్యమ్మగుగతిఁ బరమపురుషు వ్యక్తావ్యక్తున్. 91

క. మొనకొని తగుకాలంబున, మనువులుఁ బితరులును మును లమరులును దనుజుల్
మనుజులు సర్వేశు య, జనమునఁ బూజించి రంతసద్భక్తిమెయిన్. 92

క. అగుణుండు నిజము భావిం, పఁగ సృష్ట్యాదిన్ గృహీతమాయాగుణుఁడై
భగవంతుఁ డట్టిహరియం, దొగి విశ్వ మధిష్ఠితం బహహా! కనుఁగొంటే. 93

ఉ. ఆవిభుచే నియోజితుఁడనై సకలంబు సృజింతునేను గా
రీవరుఁడున్ జగంబును హరించును దద్వశుఁడై యమేయ మా
యావిభవంబు లోఁగొని సమస్తము విశ్వముఁ దాన యేలెడున్
బావనమైన యాపురుషభావముతో విబుధర్షిసత్తమా! 94

గీ. నీవు నన్నది యడిగితో నిపుణమతిని, నుడివితిం దాని నీకు నేర్పడఁ గుమార!
కలుగ దిఁక భగవంతునికంటె భావ్య, మైనది యితరము సదసదాత్మకంబు. 95

శా. నే నౌత్కంఠ్యముతోడ భక్తసులభున్ జిత్తంబుఁ నందుంచుటన్
మానీంద్రా! యనృతత్వ మొందదు సుమీ మద్వాక్యపుంజంబు నుం
తేని న్నాహృదయం బసత్యపదవిం జేబట్టఁగాఁ బోదిఁకన్
బూనం బోదు హృషీకరాజి యపథంబుం బెక్కులిం కేటికిన్. 96

ఉ. వేయునుఁ జెప్ప నేమిటికి విన్నది నేను దపోమయుండ నా
మ్నాయమయుండ యోగనిపుణస్థిరమానసుఁడం బ్రజాపతి
ధ్యేయుఁడ సత్సమాధియుతధీవిభవాఢ్యుఁడ నయ్యు నెచ్చటన్
నా యుదయంబు తద్వివరణంబు నెఱుంగఁగ లేకపోయితిన్. 97

చ. పరమపవిత్ర మాశ్రితభవచ్ఛిదురంబు సుమంగళంబు త
చ్చరణము భక్తిపెంపుననుసాగిలి మ్రొక్కెద జ్ఞానసిద్ధికై

యుఁడు మహిముం జెప్పఁడె తన యుద్భవమాయ యెఱుంగఁజాలఁ డం
బరము నిజాంతముం గనని భాతి నటన్న నొరుల్ గ్రహింతురే? 98

చ. ఎవని పవిత్రపాదగతిని నేనును మీరును వామదేవుఁడున్
వివరముగాఁ నెఱుంగమన వేయు నిఁకేల యెఱుంగ నేర్తురే?
ధ్రువముగ నన్యు లావిభుని మన్నభమాయను జేసి నిర్మితం
బవు భువనం బెఱుంగుదుము స్వాత్మసమంబుగ మూఢబుద్ధితోన్. 99

క. మముబోంట్లు మొదలియవతా, రములనుఁ దత్కర్మములను బ్రస్తుతిఁ గావిం
తుము వాస్తవముగ నమ్మహి, మము లెఱుఁగము వానికి న్నమస్కృతిశతముల్

క. తనయందుఁ దన్నుఁ దానే, యనువుగ సృజియించుఁ బెంచు హరియించుఁ గ్రమం
బునఁ బ్రతికల్పంబున న, య్యనఘగుణుం డాదిపురుషుఁ డజుఁడు కుమారా! 101

ఉ. సత్యము నిర్గుణంబు గతసంశయ మద్వయముం బ్రపూర్ణమున్
నిత్యము నిర్వికారమును నిర్మలముం బ్రకటం బనాద్యమున్
స్తుత్యమునైన యాత్మను ఋషుల్ గనుఁగొందురు శాంతచిత్తులై
ప్రత్యయదూరులై విషమవాదములం జెడి కానలే రొరుల్. 102

వ. మఱియు వినుము. ఆద్యావతారపురుషుండును బ్రకృతిప్రవర్తకుండు నగు భగవంతుని వలనఁ గాలస్వభావంబులును, గార్యకారణాత్మకమైన ప్రకృతియు, మహత్తత్త్వంబును, మహాభూతంబులును, నహంకారంబును, సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు నను సమష్టిజగత్తును, స్థావరజంగమాత్మకమైన వ్యష్టిజగత్తును గలిగె. పెక్కేల? నేనును, రుద్రుండును, యజ్ఞుండును, నీ దక్షాది ప్రజాపతులును, భవదాదులును, స్వర్లోకపాలకులును, ఖగలోకపాలకులును, నృలోకపాలకులును, పాతాళలోకపాలకులును, గంధర్వవిద్యాధర చారణపతులును, యక్షరక్షోగరుడోరగనాథులును, ఋషిశ్రేష్ఠులును, పితృదేవతలును, దైత్యేంద్ర, సిద్ధేశ్వర, దానవేశ్వరులును, ప్రేత, పిశాచ, భూత, కూశ్మాండ, యాదోమృగపశుపతులును నుద్భవించితిమి. ఐశ్వర్యవంతము, తేజస్వంతము, నోజస్వంతము, మనశ్శక్తిమంతము, బలోపేతమునగు ప్రతి పరమాణువును, బరతత్త్వస్వరూపంబ. శ్రీమంతము, హ్రీమంతము, విభూతిమంతము, నాత్మవంతము, నద్భుతార్థమునగు పరతత్త్వంబు రూపవంతము, నరూపవంతమునగు. 103

గీ. నారదా! యాదిపురుషు ననంతభవ్య, దివ్యలీలావతారముల్ దెలియఁబఱతుఁ
గర్ణదోషనివారణకరములును మ, నోజ్ఞములునగు వీని వినుము కుమార! 104

అధ్యాయము 7.

హరి లీలావతార వర్ణనము

బ్రహ్మ :—

మ. అతిబాహాబలదర్పితుండయి హిరణ్యాక్షుండు భూగోళము
ద్ధతశక్తిం గొనిపోయి భీషణ సముద్రాంతర్నిమగ్నుండుగాన్
క్షితిభాగోద్ధరణార్థ ముద్యమితుఁడై శ్రీ యజ్ఞదంష్ట్రీశ్వరా
కృతి వజ్రంబు మహీధ్రముంబలె విదారించెన్ విభుండాఖలున్. 105

ఉ. భూతగణార్తి పెల్లణఁచు పొంటె సుయజ్ఞసమాఖ్యతోడ నా
కూతిరుచిప్రజాపతులకున్ సుతుఁడై సుయమాఖ్యనిర్జర
వ్రాతముఁ బుట్టఁజేసి ప్రియురాలగు దక్షిణయందుఁ బ్రీతితోన్
దాతయినట్టి యమ్మనువు తన్భగవంతుఁడనంగ భాసిలెన్. 106

ఉ. ఆ నతమూర్తి కర్దమగృహంబునఁ బుట్టియు దేవహూతి కె
ద్దాన గుణోత్థపంకము విదల్చి విముక్తిపదంబుఁ గాంతురో
స్త్రీనవకంబుతోడి జననీమణి కా గురువిద్యఁ దెల్పి వి
జ్ఞానము సాంఖ్యయోగజముఁ జాటె భువిన్ గపిలాహ్వయంబునన్. 107

మ. మును యత్పాదసరోరుహద్వయరజఃపూతాత్ములై యోగవృ
ద్ధి నిహాముత్రసుఖాత్మముం గనిరొ రక్తిన్ యాదవుల్ హైహయుల్
తనయాపత్యముఁగోరు నత్రికిని నేదత్తుండనంచా జనా
ర్దనుఁడే వాకొని నాటఁగోలె వర దత్తాత్రేయ సంజ్ఞం గొనెన్. 108

చ. తపమొనరించినాఁడ వివిధంబగు లోకసిసృక్షఁ దొల్లి మ
త్తపమునఁ జేసి నాకు హరి తాను జతుస్సనుఁడౌచు దేనినిం
దపసులు జూతు రాత్మలనుదాని లయావసరంబునందు న
ష్టపడిన యాత్మతత్త్వమును జక్కఁగ బోధ యొనర్చె నల్వురై. 109

వ. వారలే సనక సనందన సనత్కుమార సనత్సుజాతులనంబరఁగిరి. 110

ఆ. దక్షు పుత్త్రికయును ధర్ముని సతియైన, మూర్తియందు హరి తపోనిరూఢ
సారవిశ్రుత నరనారాయణులనంగ, జెలఁగె ద్వివిధరూపకలితుఁడగుచు. 111

ఆ. ఏ పరేశు నియమలోపంబుఁ గల్పింప, న య్యనంగసేనలప్సరసలు
బహుకళావిలాసప్రౌఢిమన్నెఱపియు, విఫలలైరొ యట్టివిభునిఁగొలుతు. 112

ఉ. ఏపునఁ గోపదృష్టి దహియింతురు కామముఁ గాని ధీరులా
కోపము తమ్ముఁ గాల్పఁ గయికోరది మాన్పు తలంపు నిక్కవం

బాపరమేశ్వరేశ్వరుఁ డనిత్యయాత్మ పవిత్రముగాఁగ దానిలోఁ
గోపముఁ గామముం జొరవు కుంఠితకేవమార్గములై మునింగెడున్. 113

మ. గురుదీక్షన్ ధ్రువుఁ డీసునన్ సవతిపల్కుల్ ములుకులై నాట భూ
వరు సాన్నిధ్యమునుండి ఘోరవనికిం బ్రత్యగ్రతుండై తప
శ్చరణంజేసి నుతింప విష్ణుఁడు ధ్రువస్థానంబు గల్పించె సా
దరుఁడై దివ్యులు తారుఁ గందురు తదూర్ధ్వస్థానంబు నిచ్చైస్స్థితిన్. 114

చ. అపథగతుండు వేనుఁడు ద్విజావళివాక్యవిదగ్ధపౌరుషుం
డపగతభాగ్యుఁడై చెడ నిరయయస్థుఁ డుగా ముని వేడఁ బు
త్త్రపదమునంది పృథ్వి నరకార్తతాపము నణంచెఁ బృథుండనా నతం
డ పితికె భూమిఁ గోవుగ నశేషవసురత్నము లుజ్జ్వలౌషధుల్. 115

చ. అతులమతుల్ యతుల్ పరమహంసపదంబని యెందు ప్రదేని న
శ్రమపరమున్ విసంగుఁడు ప్రశాంతహృషీకుఁడు స్వస్థుఁడు స్నితాం
తము సమంజసంబునగు నాభిసుదేవిసుతుండు దాని ను
త్తమజడయోగచర్యను ప్రవర్తిల్లెన్ ఋషభాఖ్యుఁ డత్యకళన్. 116

చ. అల తపనీయవర్ణుఁడు మఖభోక్తకుఁడు నిగమాత్మకుండు కే
వల భగవంతుఁ డాతఁడె మఖ పర్యగనాత్మకుఁడై చు మున్నుఁ దా
నెలసె మదీయసత్రమున వేడ్కమెయిన్ హయశీర్షుఁడై తదు
చ్ఛ్వాసిత నాసశ్వాసల ఘనన్నిగమోక్తులు పెక్కువెల్వడెన్. 117

మ. మనువృష్టుండు ధరామయుండు హరి శ్రీమత్స్యాకృతిన్ సర్వజీ
వనికామాశ్రయదివ్యరూపుఁడయి విస్ఫారాంబురాశిన్ మదా
ననమందుండి యుగాంతవేళఁ బెలుచన్ స్రస్తంబులై నట్టి ప్రా
మినుకుల్ దెచ్చి యొసంగి సల్పె నచటం జేర్మిన్ విహారక్రియల్. 118

శా. క్షీరాబ్ధిన్ సురదైత్యకోటి యమృతసంసిద్ధ్యర్థమై ద్రచ్చుచో
నీరంబందున మంధరాద్రి మునుఁగన్ విష్ణుండు దాఁ గచ్ఛపా
కారుండై నిజపృష్ఠభాగమున వేడ్కం దాల్చి నిద్రాసుఖుం
డై రాజిల్లెఁ గుభృత్పరిభ్రమణకాషస్యావహాస్తకండూతియై. 119

మ. అమరానీకభయావహంబు నురుదంష్ట్రాభీలవక్త్రంబు ను
ద్భ్రమమాణభ్రుకుటీయుతంబునగు నుగ్రశ్రీ నృసింహస్వరూ
పము నయ్యీశుఁడు దాల్చి భూరిగదతోఁ బైవచ్చు దైత్యేంద్రు దు
ర్దము నాత్మోరువులందుఁ జేర్చి నఖరవ్రాతంబులం జీల్చెన్. 120

సీ. ఉరుబలంబగు గ్రాహ మొడిసి పాదముఁ బట్ట, గజయూథనాథుఁ డుత్కటతరార్తి
నంబుజహస్తుఁడై "యాదిపూరుష! లోక, నాథ! శ్రవణసుభగనామధేయ!
తీర్థశ్రవా! దేవదేవా!" యటంచుఁ ద, న్నొనియాడ శరణార్థి కూయినివిని
యప్రమేయాత్మకుఁ డగు భగవంతుఁడు, వరచక్రపాణియై పక్షిరాజ
గీ. వాహనుఁడునౌచు వేగఁ దద్గ్రాహముఖము, చక్రమునఁ జీల్చి హస్తిరా,
జమును గరముఁ
బట్టియెత్తెను వరసత్కృపాతరంగి, తాత్ముఁడగుచు వియచ్చరసకలభినుతింప. 121

సీ. అదితిపుత్రులలోన నవరజుండయ్యు గు, ణావళిం బెద్దయై యజ్ఞవిభుఁడు
ధర్మపథప్రవర్తకుని యాచనఁ దక్క, దప్పు లర్థార్యంగఁ దగదు కాన
వామనాకృతిఁ గొని బలినిఁ బదత్రయ, వ్యాజంబునన్ భూమి నడిగి పడసి
మూఁడుపాదంబుల మూఁడులోకంబుల, ముట్టి స్వర్లోక విభుని కొసంగె
గీ. నా త్రివిక్రము పాదపవిత్రజలము, నెవఁడు తలఁదాల్చె వెండియు నెవ్వఁడరికి
స్వప్రతిజ్ఞాతమునకు శీర్షమిడె నట్టి, బలికి న్యూనతకాదె దేవపతిపదవి! 122

వ. మఱియు నో నారదా! హంసావతారంబున నతివిస్పష్టభక్తిభావంబునఁ బరితుష్టుండైన భగవంతుఁడు యోగశాస్త్రంబును, మఱియు వాసుదేవశరణులైన వారు శీఘ్రంబ గ్రహించిన భగవత్సంబంధమును నాత్మతత్త్వప్రదీపకంబును నగు జ్ఞానంబును నీకు లెస్సగ నుపదేశించెనుగదా! మనురూపధరుండైన భగవంతుఁడు దశదిశల వ్యాప్తంబైన స్వతేజోరూపచక్రంబును మన్వంతరంబులఁ దాల్చి తన చరిత్రంబులన్ వెలుంగు స్వకీర్తిని లోకత్రయపృష్ఠభూతంబగు సత్యలోకంబున విస్తరింపఁజేయుచు దుష్టరాజనిగ్రహంబొనర్చు. ఇఁక ధన్వంతరి యవతారంబున భగవంతుఁడు కీర్తిమంతుండై నామస్మరణమాత్రంబున బహువిధరోగులైన నరుల రోగంబుల శీఘ్రంబ వాపు. అమృతాయుష్కుండై యజ్ఞంబున భాగంబు నొందు. ఆయుర్వేదంబును శాసించు. 123

మ. అవనీకంటకులన్ విధీరితుల బ్రహ్మద్రోహులన్ ధారుణీ
ధవులం బ్రోజ్ఝితమార్గుల న్నరకబాధాలిప్సులన్ ధీరతన్
బవితుల్యంబగు గండ్రగొడ్డటను శుంభత్ప్రౌఢి ముయ్యేడుమా
ర్లు వధించెన్ భృగురాముఁడై విబుధవర్యుల్ మెచ్చగా నారదా! 124

ఉ. మాకుఁ బ్రసాదదృష్టి నెసఁగ న్మన్నన లిచ్చిన యా రమేశుఁ డి
క్ష్వాకుకులంబునందుఁ బొడగట్టి నిజానుజయుక్తుఁడున్ సప

త్ర్నకుఁడు నొచుఁ డా గుహ నిర్దేశమునన్ వనిఁ జొచ్చె నట్టి సు
శ్లోకునితోఁ బగంగొని ఖలుండు చెడెన్ దశకంఠుఁ డయ్యెడన్. 125

చ. త్రిపురములం దహించు హరదేవునికైన వడి విక్రమించి నై
ష్ఫుర దధిక్షునై యడరు శ్రీరఘురాముని రోషతామ్రుని
ష్కృపకటుదృష్టితప్తజలగ్రహజీవము నూఘభయాంగకంబునై
విపులతరార్ణవంబు రఘువీరునకుం వెసనిచ్చె మార్గమున్. 126

మ. పృతనామధ్య సముజ్జ్వలత్ప్రకట ధనుర్విస్ఫూర్తులన్ ధీరుఁడై
సతినిన్ మ్రుచ్చిలినట్టి పంక్తిముఖు వక్షస్స్పర్శ నిర్భగ్నదై
వతరాడ్దంతి రదానుకారిత కకుప్సమ్యగ్జయ శ్రీమదో
ద్ధతహాసంబును బ్రాణసంయుతముగా గ్రాదా మాఘు శ్రీరాముఁడై. 127

చ. సురరిపుకోటి పీడిత వసుంధరఁ బ్రోవఁ గళాసమేతుఁడై
నెరి సితకృష్ణకేశత జనించి జనానుపలక్ష్యమార్గుఁడై
యురుమహిమావబోధక మహోజ్జ్వల విస్తృతకర్మము ల్నిజే
శ్వరతకు ముఖ్యహేతువయి వర్తిలనొప్పఁగలండు కృష్ణుఁడై. 123

సీ. చిఱుతఁడై పూతనాజీవముల్ గొనుటయుఁ, ద్రైమాసికుఁడయి పదంబుచేత,
శకటదానవునిఁ గూలఁ దన్నుట, జానుగుండయి యాకసంబునంటు
యమళార్జునముల నడిమికిఁ జయ్యనఁ బోయి, పెకలించుటయుఁ గడువింత కాదె
వ్రేపల్లెలోపల విషతోయములఁ ద్రావి,పడిన గోపాలురఁ బశుచయముల

ఆ. స్వప్రసాదదృష్టివర్షంబుచే జీ,వింపఁ జేసి నదిని ర్విమలజలప
భీకరవిషవీర్యుఁ డా కాళియుని నది,నుండి వడి వెడలఁ గలం డతండు. 129

మ. అతిలోకంబగు దివ్యకర్మమిది దావాగ్నిజ్వాలజ్వాల లు
ద్ధతి గ్రీష్మర్తువనంబు నేర్చు తఱి సంత్రస్తాత్ములై గోపసం
తతి యెల్లన్ మృతి తప్పదంచుఁ దలపం దాలాంకుతో దుర్గ్రహ
ప్రతిభుండై కనుమూయఁ జేసి వెసఁ గాపాడంగలం డెల్లరన్. 130

చ. సుతుఁడగు నా మహామహు యశోద యులూఖల బద్ధుఁ జేయఁగా
జతపడ నెన్ని రజ్జువులు సాచిన పొట్టకుఁ జాలకుండు నా
యతివయె యావులింపఁగఁ దదాస్యమునందు సమస్తలోకసం
తతిఁ గని శంకితాత్మయయి తత్ప్రతిబోధితయౌను గ్రమ్మఱన్. 131

ఉ. వారక నందునిన్ వరుణపాశభయార్తి విముక్తుఁ జేసెడున్
శూరత గోపకాళిమయ సూనునిచే బిలపాతితంబు కా

గా రహిఁ బోరిచెదం బవలు కార్శ్యపరంపరయై యుండి చేయి ని
ద్రారతుఁడైన గోకులముఁ దార్చు వికుంఠపురంబు నర్మిలిన్. 132

ఉ. జన్నము గోపకుల్ సెఱుప శక్రుఁడు గోకులవినాశార్థము
త్పన్నరుషం బ్రవృష్టిఁ బ్రతిభం గురియం బశుకోటి రక్షకున్
వెన్నుఁడు సప్తవర్షుఁ డవనీధ్రము ఛత్రములీలఁ బట్టెఁ దా
ఖిన్నతఁ దాల్పఁబోక యొకకేలన సప్తదినంబు లున్నతిన్. 133

శా. బృందారణ్యమునందు శీతకరదీప్తిస్ఫీతమై యొప్పు రే
యందున్ రాసరతాత్ముఁడై హరి సముద్యన్మూర్ఛనా సంగతిన్
గందర్పజ్వర పీడితాంగ లవుటన్ గ్లాంతాత్మతా ప్రేమలన్
బందంబెట్టిన శంఖచూడుని శిరోభాగంబుఁ దున్మాడెడిన్. 134

చ. ఖర ముర కేశ్యరిష్ట నరక ద్వివిద ద్విప సాల్వ కంస శం
బర యవన ప్రలంబ శిశుపాల జరాసుత దంతవక్త్ర ద
ర్దుర, వృష మల్లపల్వల విదూరథ పౌండ్రక రుక్మిముఖ్యులౌ
సురరిపుకోటులం దునిమి శోభనముం గలిగించు నుర్వికిన్. 135

మ. కలసన్ విక్రమశాలులై యొసఁగు లోకఖ్యాతు లుర్వీశ్వరా
సులు కాంభోజక, మత్స్య, సృంజయ, కురుక్షోణీపతుల్ కేకయుల్
బలభీమార్జునకైతవాఖ్యుఁడగు నాపద్మాక్షుచే సత్కళా
నిలయంబైన వికుంఠధామము నయాస్వీతంబుఁ బ్రాపింత్రాగిన్. 136

గీ. కాలగతి నల్పమతియు స్తోకాయువుగల
నరులకున్ దుర్గమంబు స్వామ్నాయ మనుచు
వ్యాసుఁడై సత్యవతియందు నవతరించి
వేదతరువును విభజించు విటపములుగ. 137

చ. నిగమపథంబునందుఁ గడు నిష్ఠఁ జరించెడు దానవావళుల్
దెగి మయనిర్మితంబులు నదృశ్యజవంబులునౌ పురాళిచే
జగములనొంచుచుండఁ బెలుచన్ మతిమోహమతిప్రలోభవే
షగతులు కూర్చి బుద్ధుఁడయి నల్పగలం బుపధర్మబోధమున్. 138

ఉ. ఏతఱిఁ గల్గవో బుధులయిండ్లను విష్ణుకథల్ ద్విజన్ములున్
బాతకులౌదురో ధరణిపాలకులై వృషలుల్ చరింత్రో స్వా
హాశతవాక్కులుం జెలఁగవా కలి కాలమునన్ మహామహుం
డీతఁడు ధర్మశాసనము నేర్పడఁజేయును గల్కిమూర్తియై. 139

సీ. సృష్టినిం దపమేను ♦ ఋషులు లేడ్వురును బ్రజాపతులు తొమ్మండ్రు ♦ నగుచు జరగుదు మొగి
స్థితిని ధర్మంబును ♦ గ్రతురూపవిష్ణుఁడు, సుర మను నృపతులు ♦ వరలుచుండ్రు
యంతంబున నధర్మ ♦ హరసర్పవశదానవాదులు నియమితు ♦ లగుచునుందు
రిహముశక్తిధారియగా ♦ భగవంతుని యమేయ, లలిత మాయావిభూ ♦ తులివి సుమ్ము
గీ. యిసుకరేణువులన్ గణియించుఁగాని, సత్యలోకంబు వ్యాపించు ♦ శక్తివలన
సర్వముఁ ధరించునట్టి యా ♦ జగదధీశు, వీర్యగణనము నెవఁడు గా ♦ వింపఁగలఁడు ?
గీ. ఏను నీయును లాద్యులౌ ♦ పుణ్యుని యాది, పురుషుమాయాబలాంతంబు ♦ నెఱిఁగెఱుఁగము
టన్న నన్యులు నేర్తురె ? ♦ యాదిశేషుఁ, డానన సహస్రములఁ గొని ♦ యాడ లేఁడు.
చ. అపగతసర్వచింతుఁడు స ♦ మాశ్రితపాదుఁడు నిర్వ్యళీకుఁడై
యెపుడు జనుండు సద్భజన ♦ మేర్పడఁ జేయునొ శ్రద్ధధానుఁడై
యపుడ విభుండు చూపు దయ ♦ నాతనిపై శ్వసృగాల భక్ష్యమౌ
వపువున మోహమున్ విడుచు ♦ వారు తరింతురు మాయశక్తులన్. 142

వ. నారదా ! ఆ పరముని యోగమాయను నేనును మీరును భగవంతుఁడైన శివుం డును, దైత్యవర్యుండైన ప్రహ్లాదుండును, మనుపత్నియైన శతరూపయు మనువును దత్పుత్రులును బ్రాచీనబర్హియు, ఋభుండును, వంగుండును, ధ్రువుండును, నిక్ష్వా కుండును, నైలుండును, ముచికుందుండును, విదేహుండును, గాధియు, రఘువును, నంబరీషుండును, సగరుండును, గయుండును, నహుషాదులును, మాంధాతయు, నలర్కుండును, శతధన్వుండును, రంతిదేవుండును, దేవవ్రతుండును, బలియు, దిలీపుఁడు, సౌభరియు, నుదంకుండును, శిబియు, దేవల, పిప్పలాదులును, సార స్వతుండును, నుద్ధవుఁడును, బరాశరుండును, భూరిషేణుండును, విభీషణాదులును, హనుమదాదులును, నుపేంద్రుండును, దత్తుండును, బార్థుండును, నష్టిషేణుండును, విదురుండును దెలిసి యతిక్రమింతుము. 143

శా. శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళీ ♦ చింతామృతాస్వాదనా
ధీనైకాత్మత నొప్పు నేని నెలమిం ♦ దిర్యక్తతుల్ పక్షిసం
తానంబుల్ వనితాజనంబులును శూ ♦ ద్రమ్లేచ్ఛహూణవ్రజం
బైనం దారు తరింతు రావిభుని మా ♦ యారూపపాథోనిధిన్. 144

గీ. నిత్యశాంతస్వరూపంబు ♦ నిర్మలంబు
నభయమున్ జ్ఞానరూపంబు ♦ నాత్మపదము
సమము సదసదాత్మమగు బ్ర ♦ హ్మమును గాంచి
లజ్జపడి మాయ యెప్పుడు తొ ♦ లంగుచుండు. 145

ఉ. వేఁడుపుకోడ నిర్మలముఁ నిత్యసుఖంబు విశోకమైన యా
పూరుషవర్యు దివ్యపదముం దగ బ్రహ్మముగా నెఱుంగుచున్
ధీరులు ప్రాన దన్యములు నిక్కము యింద్రియము నయ్యి బ్రవ్వఁగాఁ
గోరి ఖనిత్రకంబు గయి గోని విధంబునఁ బూర్ణకాములై. 146

క. ఫలదుఁడు భగవంతుం డు,జ్జ్వల శక్తియుతుండు సర్వజగదీశుఁడునై
కలదేహులు చెడినను దా,నలరును శాశ్వతముగా విగ్రహాయనము క్రియన్. 147

క. హరికంటె సదసదాత్మము, పరమెద్దియు లేదు నా స్తవంబిది పుత్రా!
యురువిశ్వరూపుఁడగు నా, పరమేశు విభూతి దెల్పఁబడియె న్నీకున్. 148

క. భగవంతుఁడు నాకుఁ బ్రియ,మ్ముగ నీ భాగవతముం బ్రబోధించె సుతా!
భగవద్విభూతిసంగ్రహ, మగు దీనిని విస్తరింపు మా సద్భక్తిన్. 149

క. సకలాధారుఁడు సకలా,త్మకుఁడగు హరియందు భక్తిఁ దనరునటుల్ పు
త్రక! యెంచి దీని నరులకు, నీక వర్ణింపఁగదె లోకహితయుతమతివై. 150

మ. అపవర్గప్రదుఁడైన కృష్ణునెడ వీతాపాయమౌ భక్తి ధ
ర్మపరీతంబయి యొప్పకున్న నరజన్మంబందు సంతుష్టి సుం
తుపలబ్ధంబగునో క్షు దేహగత మోహాహోత్సేకయుక్తంబులౌ
యపమార్గంబులఁ దాఁ బ్రవర్తిలుట యాయాసంబు మాత్రంబె యౌ. 151

మ. సకలాఘౌఘ నివారకుండును లసచ్చారిత్రుఁడున్ సర్వమో
దకరాకారుఁడునౌ ముకుందుపయి యద్యద్భక్తి లేకున్న నే
టికి వర్ణాశ్రమధర్మకోటి పరిపాటిన్ దానకర్మంబు లే
టికిఁ? జింతింపఁగ సత్తపోవిధులు దాఁ జిన్ సల్పఁగా నేటికిన్. 152

క. హరిలీలలు వర్ణించిన, గురుభక్తిన్ వినిన నీయఁగొనినన్ విను మా
నరుల మనము పెనుమాయం, బొరయక యత్యంతసుఖముఁ బొందు మునీంద్రా!

అ ధ్యా య ము 8.

పరీక్షిన్మహారాజ సంప్రశ్నము

రాజు:—

ఉ. నారదుఁ డారమేశుని గుణంబులు దెల్పుటకై పితామహ
ప్రేరితుఁడౌచుఁ దత్వసమభిజ్ఞత నెవ్వరికెట్లు దెల్పె వి

స్తారముగాఁగ జేసి కేశవుని వెలయన్ గణుతించుచుంటి నా
శౌరికథల్ వలంపఁగఁ బరిశ్రోత్రము లమృతముల్ యతీశ్వరా! 144

ఉ. ఏ నరు లాత్మపాపు లగు ✽ కృష్ణుని యందు మానసంబు నిల్పి యా
మేనుఁ ద్యజింతు రుత్తములు ✽ మేకొని నాకు ననుగ్రహింపు మో
ధీనిధి! శ్రద్ధతో నతని ✽ దివ్యవిలాసములన్ వచించినన్
వీనులవిందుగా వినెద ✽ విష్ణుఁడు వేగమ సొచ్చు నాత్మలోన్. 155

క. తన భక్తుల హృత్పద్మముఁ, బను జిహ్వనుఁ గర్ణరంధ్రములఁ జొచ్చి జనా
ర్దనుఁడు శరదృతువు జలముల, మును గైవడిఁ జిత్తమలినము నపహరించున్. 156

చ. తెరువరి గ్రీష్మతాపమున ✽ దేహము తప్తముగాఁగ డస్సి మం
దిరమును జేరి దాని విడనేరని కైవడి వీతఖేదుఁడై
పురుషుఁడు క్షాళితాత్ముఁడయి మోదముతో హరిపాదమూలమున్
స్థిరముగ నాశ్రయించియుఁ ద్యజింపఁ దలంపఁ డొకప్డు డేనియున్. 157

ఆ. సకల భూతకోటి ✽ సంసర్గశూన్యమా, యాత్మ కెట్లుఁ గలిగె ✽ నదియె మఱల
నిర్ణిమిత్తముగనొ నిజకర్మవశతనో, యా క్రమంబుఁ దెలుపవయ్య నాకు. 158

వ. ఎవని యుదరమునుండి లోకసంస్థాన లక్షణంబగు పద్మంబు వొడమె? అందు సర్వావయవస్ఫూర్తిగల బ్రహ్మదేవుం డుదయించి భూతమయుండై భూతంబుల నెవ్వాని యనుగ్రహంబున సృజించె? నాభిపద్మసముత్పన్నుండై తద్రూపం బెట్లు గాంచె? విశ్వసృష్టిస్థితిలయకర్తుండైన యప్పురుషోత్తముఁ డాత్మమాయం ద్యజించి సర్వగుణాశ్రయుండై మాయేశుండై యెచ్చట శయనించు? పాలక సహితంబులగు లోకంబు లాపురుషోత్తము నవయవంబులచేఁ బూర్వకల్పితంబులె. సపాలకంబులగు లోకంబులచే నీ పురుషావయవంబులు కల్పితంబులనియు విని యుంటిని. కల్పమన వికల్పమన నెట్టివి? కాలం బెట్లూహింపఁబడు? నా సత్త్వ స్వరూపునకు భూత భవిష్య ద్వర్తమానాత్మకంబగు నాయుర్మానమేది? అణు రూపంబును బృహద్రూపంబును నగు కాలానుగతి యెట్లు లక్షింపఁబడు? కర్మ గతు లెంతపరిమితిగలవి? ఎట్టివి? పరిణామమునుగోరు గుణములయు గుణులయు కర్మసముదాయ మెవనియందెట్లు దేనిచే గ్రహింపఁబడు? భూపాతాళ దిగ్వ్యోమ గ్రహ, నక్షత్ర, పర్వతములయు; సరిత్సముద్రద్వీపములయు, తద్వాసులయు సంభవం బెట్లు? బాహ్యాభ్యంతర భేదంబువలన నండకోశంబు ప్రమాణంబు, మహనీయుల చరిత్రము వర్ణాశ్రమనిశ్చయము నెట్లు జరుగును? ఆ విభుని యాశ్చ ర్యతమంబగు నవతారచరిత్ర మెప్పుడు కలుగు? బ్రతియుగంబున యుగములు

యుగపరిమాణములను వాని ధర్మములెయ్యవియై యుండు? నరుల సాధారణధర్మం బేది? విశేషధర్మం బేది? రాజర్షి శ్రేణుల ధర్మంబులును, కృచ్ఛ్రవర్తనుల ధర్మంబులును నెట్టివి? మహదాదితత్త్వముల సంఖ్యయుఁ దల్లక్షణంబులును, తద్ధేతులక్షణంబులును నెట్టివి? పురుషోత్తమారాధనవిధియు, నాధ్యాత్మికయోగవిధియు నెట్టివి? యోగేశ్వరుని యైశ్వర్యగతియు యోగుల లింగశరీరభంగమును వేదోపవేద ధర్మేతిహాస పురాణంబుల స్థితియు నెట్టివి? సర్వభూతోపప్లవంబును మహాప్రళయంబును నెట్టివి? ఇష్టాపూర్తంబులును, గామ్యకర్మంబులును, త్రివర్గంబును నెట్టివి? జీవసృష్టియు, పాషండమతసంభవంబును, నాత్మకుఁ బంధమోక్షంబులును, స్వరూపంబున నెట్టివై యుండు? ఆత్మమయుండైన భగవంతుఁ డాత్మమాయచేఁ గ్రీడించుచు మాయను విడిచి యెట్లు సాక్షిరూపంబున నుదాసీనుఁడై యుండు? ఇది యెల్ల నే నెఱుంగఁ గోరితిని గాన నో మహామునీంద్రా! ప్రపన్నుండనగు నాకు వాస్తవముగ నెఱింగింప నీవ యర్హుండవు. ఇందు నీవు నాత్మభవుండగు పరమేష్ఠియుఁ బ్రమాణంబు. అన్యులును బూర్వజకృతంబగు పూర్వులమార్గము ననుసరింతురు. ఓ బ్రహ్మస్వరూపా! భవన్ముఖపద్మమునుండి విస్రుతంబగు వాసుదేవ నామామృతమును గ్రోలుచున్న నా యీ ప్రాణంబులు నిరాహారంబువలనఁ బరాధీనంబులుగాక వశంబులై యున్నయవి. 159

సూతుఁడు:—

చ. అని నృపశేఖరుండడుగ నా శుకయోగి ప్రహృష్టచిత్తుఁడై
ననుపమసూతికట్లు భగ వంతునిచే మును బ్రహ్మకల్ప వే
శను దెలుపంగఁబడ్డ విమ లంబగు భాగవతాఖ్య సంహితన్
వినిచె నిటుల్ మహీరమణ పృష్టతదన్యమునుం గ్రమంబునన్. 160

అధ్యాయము 9.

—శ్రీహరి నిత్యవిభూత్యాది వర్ణనము. వైకుంఠలోక వర్ణనము—

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. భూతహితుఁడును జ్ఞానసమేతుఁడు నగు, ప్రాణికెట్లగు దేహసంబంధమన్న
స్వప్నముం గనువానికి స్వప్నదేహ, మట్లు హరిమాయలేక దేహము కలుగదు.

క. బహురూపమైన మాయన్, బహురూపము కల్గినట్లు పరగును దనువుల్
అహహా! యీమాయాగుణ,మహిమలఁగూడఁగ నహంతమమతయుఁగలుఁగుఁన్.

గీ. "ఇట్టి జీవునకును ముక్తి యెట్లు గలుగు?", నన్న జీవుండు కాలమాయాతిగమగు
నాత్మరూపము ధ్యానించి యస్తమోహుఁ, డగుచుఁ గ్రీడించెడు భవభయంబు
విడిచి. 163

గీ. అవ్యలీకవ్రతాదృతుండగుచు విభుఁడు, స్వస్వరూపంబుఁ జూపుచు బ్రహ్మకాత్మ
తత్త్వసిద్ధికినై పవిత్రతరమైన, వాక్యములు య్యాది పల్కె నావాక్కు వినుము. 164

గీ. భజనపరుఁడు గురుండగు బ్రహ్మ నిజగృహాగ్రమందుండియు నిస్పృహుఁడన నెసఁగెఁగాని
విశ్వనిర్మాణవిధి దేన వెలయు నట్టి, సృష్టిసమ్మతదృష్టినిఁ జెందఁడయ్యె. 165

గీ. సృష్టికై చింతఁ జేయుచు స్రష్ట వినియె, నుదకమం దొకనాఁడు ద్వ్యక్షరగదితవాక్య
స్పర్శముల షోడశైకవింశాత్మక "తప", యను నకించనధనమైన ద్వ్యక్షరంబు.

గీ. దీని వినియుఁ దద్వక్తృదిదృక్షు వెసలఁ, గనియు సందృశ్యమొద్దియుఁ గానరామి
స్వనిలయముఁ జేరి యరసి తపంబునందు, నియమితుఁడువోలె మనమును నిలిపె శ్రద్ధ.

వ. ఇట్లు బ్రహ్మదేవుం డమోఘదర్శనుండును, జితానిలాత్ముండును, జితోభయేంద్రియుండునునై సమాహితబుద్ధితో నఖిలలోకతాపకరంబగు తపంబు గావించె. అంత భగవంతుండు సభాజితుండై యవ్విరించికిఁ గ్లేశవిమోహసాధ్వసరహితంబును సద్భాగధేయులగు విబుధులచే వినుతంబును నిరతిశయంబునగు స్వలోకంబగు వైకుంఠంబుఁ గనంబఱచె. ఆ వైకుంఠంబున రజస్తమంబులుకాని రజస్తమోమిశ్రంబగు సత్త్వంబుకాని కాలవిజృంభణంబుకాని ప్రవర్తింపదు. మఱియు నందుమాయాబలంబునకుఁ దావులేదు. ఇతరంబులగు రాగలోభాదులందుఁ గలుగవని వేఱ చెప్పనేల? యాపరమపదంబున సురాసురాభ్యర్చితులును, హరిపాదామృతరసపానాభినిరతులును, ముక్తులును, నగు పుణ్యులుందురు. వారు శ్యామావదాతులు, శతపత్త్రలోచనులు, పీతాంబరధరులు, మనోహరకాంతిభాసితులు నగు సుందరులునై యొప్పుదురు. మఱియునందఱుఁ జతుర్భుజులు, నుజ్జ్వలన్మణిభూషణభూషితులు, సువర్చసులునై వెలుంగుదురు. మఱియు విద్రుమవైడూర్య మృణాళవర్చస్కులు, విస్ఫురత్కుండలమౌళివిరాజమానులునై ప్రకాశింతురు. అమ్మహాత్ముల విభ్రాజమానవిమానశ్రేణులచే నంతట విరాజిల్లుచుఁ గాంతాజనకాంతంబయి విద్యోతమానంబగుచు విద్యుదభ్రావళీసమవేతంబగు నభంబువోలె నప్పురంబు దేజరిల్లుచుండు. అందు మూర్తిమతియై శ్రీదేవి పెక్కువిభూతుల నాభగవంతుని పాదపద్మపూజను గావించుచుండు. మఱియు నా శ్రీదేవి యాందోళికాధిష్ఠితయై వసంతానుగంబులగు భ్రమరంబులచే విగీయమానయై తాను శ్రీహరిప్రియకర్మకలాపంబును, గానముఁ జేయు

చుంచు. అం దఖిలపార్షదులకు విభుండును, శ్రియఃపతియు, యజ్ఞపతియు జగత్ప
తియునగు నాభగవంతుని బ్రహ్మ పొడగాంచె. సునంద నంద ప్రబలార్హణ ప్రభృ
తులగు నిజపార్షదముఖ్యులచేఁ బరిసేవితుండును, విభుండును, భృత్యప్రసాదాభి
ముఖుండును, బ్రసన్నహాసారుణలోచనాననుండును, దృగాసవుండును, గిరీటకుండ
లాలంకృతుండును, జతుర్భుజుండును, బీతాంబరుండును, లక్ష్మీలక్షిత వక్షస్స్థలుం
డును, నధ్యర్హణీయాసనుండును, జతుష్షోడశ పంచశక్తి పరివృతుండును, స్వకీయై
శ్వర్యయుక్తుండునునై యాపుణ్యధామంబునఁ గ్రీడించు నీశ్వరు నిట్లు సందర్శించి
యాభగవద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాంతరంగుండును, హృష్యచ్ఛరీరుండును, బ్రేమభరా
శ్రులోచనుండునునై విశ్వస్రష్టయగు చతుర్ముఖుండు పరమహంసపథంబునఁ
బ్రాపింపఁదగిన తత్పాదాంబుజద్వంద్వంబునకు నమస్కరించె. అంత- 168

ఉ. ప్రీతమనస్కుఁడై విభుఁడు ప్రేమఁదలిర్పఁగ మందహాసరుక్
స్ఫీతమృదూక్తులం దరికిఁ జేరిన బ్రహ్మను లోకసృష్టిని
ర్మాతృపదోచితుం గని కరంబునఁ దట్టుచు నిట్లు పల్కె నే
నీ తపముం గడుం బరిగణించి ప్రహృష్టుఁడనైతిఁ బద్మజా! 169

భగవంతుఁడు:—

గీ. పెద్దకాలము ఘనతపోవృత్తి లోక, సృష్టి నర్థించి యొసఁగు నీచేత నధిక
తోషితుఁడనైతిఁ గపటమతులగుయతుల, విధముఁగనితుష్టిఁ జెందనో వేదగర్భ.

చ. వరదుఁడ నాదు నీకు నభివాంఛితముం గడు భద్రదంబునా
వరమును గోరు మిచ్చెదను వారిజసంభవ! లోకమం దిటుల్
పురుషులకున్ శుభంబులను బొందుటకై పడు పాట్లు మన్మహా
త్తరశుభదర్శనావధులు తథ్యము నమ్ముము నాదు వాక్యముల్. 171

క. ఏకతమున నానుడి విని, నీకుఁ దపముసేయ నయ్యెనిక్కము మఱి మ
ల్లోకావలోకనంబును, జేకుఱె మత్కృపను దపముచేఁగా దరయన్. 172

చ. కమలజ! కర్మముగ్ధుఁడవు కాఁగ నినుంగని జాలివుట్టి యా
యమలతపంబుఁ దెల్పితిని సుమా యది నాహృదయంబు కేవలం
బమరుదు నా తపంబునకు నాత్ముఁడనై తపమూని సర్వలో
కమును సృజింతుఁ బెంతు నణఁగార్తుఁ దపంబిది దుశ్చరంబగున్. 173

వ. అని భగవంతుఁడగు విష్ణుండు తపోమాహాత్మ్యము ముగ్గడింప విని సరసిజగర్భుండా
పద్మనాభున కిట్లనియె 174

బ్రహ్మ:—

వ. ఓ భగవానుఁడా ! సర్వభూతాంతర్యామివై హృదయగుహయందుఁ జేరి యుం
తివి. మహత్తమమైన ప్రజ్ఞానంబునఁ బ్రకాశించుచు వానిని వెలిగించుచుంటివి. ఐనను సకలస్వరూపివైన
నీ నానావిధరూపంబు లెట్టివో నిశ్చయించుచుంటిని. నా కా ప్రార్థితా
ర్థంబు నెఱింగింపుము. నాథా! నీ స్వమాయాయోగంబున వివిధశక్త్యుపబృంహి
తంబగు విశ్వంబును, సృజించుచుఁ బెంచుచు సంహరించుచుఁ స్వాయంబున బ్రహ్మాది
రూపంబుల గ్రహించుచు సూర్యనాభి తంతువులవోలె డంబరె సమోఘసంక
ల్పుండవై క్రీడింతువు. కావున మాధవా! ఇట్టి విషయిక మైన బుద్ధిని నాయందుఁ
బ్రసాదింపుము. అట్లైనం దనకై భవచ్ఛిక్షితంబును నేను భావింతును. భవదనుగ్ర
హంబునఁ బ్రజాసర్గంబును జేయుచున్నను నహంకారాదుల బద్ధుఁడఁ గాకుందును.
ఓ యీశా! సఖుండు సఖునకుంబలె నీవు నా కాదరంబుఁ జూపితివి. కాని ప్రజాస
ర్గంబున నీ నియోగంబునఁ జేసి జనంబుల నుత్తమమధ్యమాధమభేదంబుల
సృజించునంతఁదనుక బ్రహ్మాత్మాభిమానినగు నాకు సముత్కటమదంబు జనింప
కుండుఁగాక యని వేడిన. 175

భగవంతుఁడు:—

ఆ. పరమగుహ్యమగుచుఁ బరఁగు జ్ఞానంబు వి, జ్ఞానము పరమాస్యకంబులగు త
దంగములును దెల్పెదఁ దెలియంగద వానిని, సంగ్రహింపు మయ్య కలుకరన్న! 176

సీ. నాస్వరూపంబును నా స్వభావంబులు, నా నానుగుణములు నా దు కర్మ
మెఱుఁగుటయే గణియింపఁగాఁ దత్త్వవి,జ్ఞానమనంబడు దాని నీవు
మదనుగ్రహంబున విదితుండవగును వీ,వాది నేనొక్కఁడ నై చరింతు
సదసదాత్మకమైనయది యన్యమేదియు, నాకంటెఁ బరముఁ గానంగ రాదు

గీ. సృష్టికావల నేను వసింతు నేది, మిగిలియుండునో యది నేను నిగమగర్భ !
యేదిలేకయువడిఁ దోఁచు నేదియుండి,తోఁప దదియెల్ల నాదుమాయారూపదంబు.

వ. ద్విచంద్రాదికంబును, తమఃప్రభాసితంబును, నిందులకు దృష్టాంతంబై యుండు.
మహాభూతంబులు ఘటపటాదివస్తుజాలంబునందుఁ బ్రవిష్టంబులయ్యు నప్ర
విష్టంబులగునట్లు యేనును నీ సకలభూతంబులఁ బ్రవిష్టుఁడనయ్యుఁగాకుందు. తత్త్వ
జిజ్ఞాసువుచే నన్వయవ్యతిరేకంబుల సర్వదా సర్వత్ర యివ్విధంబున నెఱుంగనగు.
పరమంబగు సమాధిచే నీ మతి మవలంబింపుము. కల్పవికల్పంబుల నెన్నఁ డేని
మోహంబును బొరయంజాలవు. అని మఱియు శుకుండిట్లనియె. 178

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యిట్లు పద్మభవుఁడు, వనజదళాక్షుండు బోధపఱచి యతండున్ గనుచుండఁ దనమహాకంబు సత్కృత్యముఁ జేసె బ్రహ్మ యుద్యుక్తుఁడు గాఁగన్ 179

క. అంతర్హితరూపుఁడగు ముకుందునకుఁ బద్మజుఁడు కృతాంజలియై దా నంతటఁ దొల్లిటివలె నిశ్చింతగ నీవిశ్వమును సృజించె నరేంద్రా! 180

సీ. ధర్మపతియైన ప్రజాపతి తాను స్వార్థ
కామ్యనిరతుఁడు కాక యొక్కదినమందు
బ్రజలభద్రంబు తనదు భావమునఁ గోరి
యమనియమములఁ బాటించి యలరుచుండె. 181

ఉ. మాయ నెఱుంగఁ గోరుచుఁ గుమారులలోఁ బ్రియుఁడున్ గుణాఢ్యుఁడున్
ధీయుతుఁడైన నారదుఁ డతిప్రకటంబగు శీలసంపదన్
బాయని ప్రశ్రయంబునను భక్తిని సేవలు చేయుచుండి యా
తోయజగర్భునిన్ జనకుఁ దుష్టిపరీతునిఁ జేసె భూవరా! 182

క. స్వపితయు నజుఁడును లోక, ప్రపితామహుఁడునగు బ్రహ్మ ప్రముదితుఁ గని ని ష్కపటత నారదుఁ డడిగెను, నిపుణత నను నీవువోలె నృపతివరేణ్యా! 183

క. భాగవతపురాణ మ్మిది, యాగమసమము దశలక్షణాఢ్యము హరిచేఁ దా గదితము బ్రీతుండయి, వేగమ పుత్రునకుఁ దెలిపె విధి వివరముగన్. 184

చ. తెలిపె సరస్వతీవిమలతీరమునం దిది నారదుండు ని
ర్మలమతి బ్రహ్మతత్త్వముఁ గరంబును ధ్యానముచేయుచున్న య
త్యలఘుతరోరుతేజుఁడగు వ్యాసునకింక వింట్స్వరూపమం
దెలిపి జగత్తతుల్ పొడముతెట్లని నీవనుదానిఁ దెల్పెదన్. 185

అధ్యాయము 10.

జీవాదితత్త్వసృష్టి

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. రాజా! సర్గంబును, విసర్గంబును, స్థానంబును, పోషణంబును, నూతులును, మన్వంతరంబులును, నీశానుకథలును, నిరోధంబును, ముక్తియు, నాశ్రయంబు నను దశలక్షణంబుల నీ మహాపురాణం బొప్పారుచుండు. దశమలక్షణంబగు నాశ్రయంబు విశుద్ధ్యర్థంబు. మహాత్ములు నవలక్షణంబుల వర్ణింతురు. పంచభూతంబు

లయు, పంచతన్మాత్రలయు, నింద్రియబుద్ధులయు జన్మంబు సర్గంబనంబడు. పరమేశ్వరునివలన గుణవైషమ్యముఁ జేసి పొడము చరాచరభూతసృష్టి విసర్గంబనంబడు. భగవంతుండగు వైకుంఠుని విజయంబు స్థానమనంబడు. సృష్టంబులగు వానిఁ బాలించుట పోషణంబనంబడు. కర్మవాసన లూతులనంబడు. మన్వంతరానుష్ఠీయమానధర్మంబులు మన్వంతరంబు లనంబడును. బహువిధాఖ్యానోపబృంహితంబులగు శ్రీమన్నారాయణుని యవతారచరిత్రము లీశానుకథలని చెప్పంబడు. శక్తులతోఁగూడ నాత్మనిరోధము నిరోధంబనంబడు. అన్యవిధరూపంబు త్యజించి స్వస్వరూపమునం బరలియునికి ముక్తి నాఁబడు. ఆభాసంబును, నిరోధంబును నెచ్చట బ్రకాశించునో యాపరబ్రహ్మ మాశ్రయమనంబడును. అదియ పరమాత్మయనియుఁ జెప్పఁబడును. ఆత్మ, యాధ్యాత్మికము నాధిదైవికము, నాధిభౌతికమని ముత్తెఱంగులై యుండు. ఈ మూఁటియందొకటిలేకున్న నితరమొకటి గానంబడదు. ద్రష్టృదృష్టదృశ్యరూపంబులఁ ద్రివిధంబులై యుండు నీయాత్మ నెవ్వఁడెఱుంగు నతండ పరమాత్మాశ్రయుండగు. ఎప్పుడు పురుషుండండంబు భేదించుకొని వినిర్గతుండయ్యె నప్పుడాత్మసుఖ నివాసంబును గోరుచు శుచియై తొలుతఁ బరిశుద్ధంబులైన జలంబుల సృజించె. స్వసృష్టంబులగు నా జలంబులయందు సహస్రవర్షంబులు వసించె. కావునఁ బురుషోత్తముండు నారాయణుఁ డనం బరఁగె. ద్రవ్యంబును, కర్మంబును, కాలంబును, స్వభావంబును, జీవుండును, నాత్మానుగ్రహముం జేసి కలుగుచుండు. తదుపేక్షచే లేకుండు. అట్టి యేకస్వరూపుండయిన పరమేశ్వరుం డనేకత్వము నభిలషించుచు యోగతల్పంబు నుండి సముత్థితుండై వీర్యగర్భంబును, హిరణ్మయంబునగు దేహంబును ద్రివిధంబులుగ విభజించె. దాని వివరించెద వినుము. విచేష్టమానుండగు పురుషుని యందరూపము శరీరాంతర్భాగమునం బరలి యాకాశంబుననుండి యోజస్సహోబలంబు లుత్పన్నంబులయ్యె. వానివలన మహత్తరమైన ప్రాణవాయువు జనించె. సర్వజంతువులయందుఁ బ్రాణేంద్రియంబులు రాజును భృత్యులువలెఁ జేష్టలుచేయు వాని ననుసరించుచుండు. శరీరాంతరాళంబునఁ జలించుచున్న ప్రాణంబుచే క్షుత్పిపాసలు పురుషున కావిర్భవించు. పిపాసితుండును, బుభుక్షితుండునగు వానికిఁ దొలుత వక్త్రంబు నిర్భిన్నంబగు. ఆముఖంబునుండి తాలువుతేర్పడును. అందు జిహ్వ యుత్పన్నంబగు. జిహ్వాయుతుండగువానికి నానారసంబు లుదయించు. వక్తుకామంబగు ముఖంబునుండి వహ్నియు, వాగింద్రియంబును, నవ్వానివలన భాషణంబును జనించు. జలంబుచే నావహ్నికిఁ బెద్దకాలంబు నిరోధంబు కలిగె. ప్రాణవాయువు దోధూయమానంబగుచుండ గంధవహుండగు వాయుదేవుం

డును, ఘ్రాణేంద్రియంబును గలిగె. ప్రకాశ రూపాన్వయంబైన దేహంబును, నితరవస్తునివహంబును జూడఁగోరునతనికి నేత్రంబులు నిర్భిన్నంబులయ్యె. అప్పుడు జ్యోతీరూపుఁడగు నాదిత్యుఁడును, జక్షురింద్రియంబును, రూపగుణ గ్రహణంబును సంభవించు. ఋషులచే బోధింపఁబడునది విన గోరువానికిఁ గర్ణంబులు నిర్భిన్నంబులయ్యె. అందు దిక్కులు, శ్రోత్రేంద్రియంబు శబ్దగుణ గ్రహణంబుఁ గలిగె. వస్తుమార్దవ, కాఠిన్య, లాఘవ, గౌరవోష్ణత్వ, శీతలత్వంబులు గ్రహియింపఁగోరువానికిఁ జర్మంబేర్పడె. అందు వృక్షాధి దైవతంబులగు రోమంబులుదయించె. అందె యంతర్బహిర్భాగంబులఁ జర్మలబ్ధస్పర్శగుణంబయి వాతంబావరించియుండు. పెక్కుకర్మలం జేయఁగోరునాయాత్మకుఁ గరంబులు మొలిచె. ఆ కరంబులకు బలవంతుండగు నింద్రుండధిదేవత. ఆదానంబు కర్మంబు. గమనంబుఁ గోరువానికిఁ బాదము లావిర్భవించె. పాదములకు విష్ణువే స్వయముగ నధిష్ఠాతృరూపంబుననుండె. వీనికి గతి కర్మంబు. ప్రజానందామృతంబునుగోరువానికి గుహ్యంబు నిర్భిన్నంబయ్యె. ప్రజాపతి యధిదైవతము. ప్రజారతులు కర్మంబులు. ధాతుమలంబును విడువఁగోరువానికి గుదంబు నిర్భిన్నంబయ్యె. మిత్రుం డధిదైవతము. ఉత్సర్గంబు కర్మంబు. ఈ దేహంబునుండి దేహాంతరంబులఁ బొందంగోరునాత్మకు నాభిద్వారంబు నిర్భిన్నంబయ్యె. నాభిద్వారమునుండి యపానంబును, నపానంబునుండి మృత్యువునుగలిగె. అపానమృత్యు ప్రయోగంబువలనఁ బూర్వకాయోత్తరకాయ పృథక్త్వంబేర్పడు. నాభియందుఁ బ్రాణాపానబంధ విశ్లేషంబు మృత్యువగు. అన్నపానంబులు తీసికొనఁగోరు నాత్మకుఁ గుక్షియుఁ బ్రేవులు, నాడులుఁ బొడమె. వానికి నదీసముద్రంబు లధిదేవతలు. తుష్టిపుష్టులు తదాశ్రయంబులు. ఆత్మమాయ నెఱుంగ నిరంతరముఁ జింతించువానికి హృదయంబు నిర్భిన్నంబయ్యె. దానివలనఁ జంద్రాధిష్ఠితంబగు మనంబును దానివలన సంకల్పకామంబులును గలిగె. మఱియు జగత్సృష్టి సేయు నీ విరాడ్రూపంబువలనఁ ద్వక్చర్మ, మాంస, రుధిర, మేదో మజ్జాస్థిరూపంబులగు సప్తధాతువులును, భూమ్యప్తేజోమయంబులైన సప్తప్రాణంబులును, వ్యోమాంబు వాయుసముత్పన్నంబులును గుణాత్మకంబులునగు నింద్రియంబులును భూతాది ప్రభవంబులగు గుణంబులును సర్వవికారాత్మకమైన మనంబును, విజ్ఞానస్వరూపిణియగు బుద్ధియునుగలిగె. ఇది భగవంతుని స్థూలరూపంబుగ నాచే నీకుఁజెప్పంబడియె. మఱియు నిది భూమ్యాద్యష్టావరణంబులచే బహిర్భాగంబున నావరింపంబడె. 186

గీ. అధిప! యింక సూక్ష్మదేహ మవ్యక్తము న
నాదిమధ్యాంతమును నిత్యమైనయదియు

వాఙ్మనములకు దూరమై పరంగునదియు
నతి విలక్షణమును నగు ననదిమాయ. 187

గీ. పార్థివా! స్థూలసూక్ష్మరూపంబులైన । పరమపురుషుని దేహముల్ । వరుస నీకుఁ
దెల్పఁబడియె నీరెండును । నేనిఖిలగ్ర, హింపరాని మాయచే సృజియింపఁబడుట.

గీ. వాచ్యవాచకతన్ భగ । వంతుఁ డజుఁడు, బ్రహ్మరూపధరుండయి । ప్రకటమాయఁ
గర్మసముపేతుఁడును గత । కర్ముఁడునయి, నామరూపక్రియల్ నిరం । తరముఁ దాల్చు.

సీ. మనుదేవపితృగణ । దనుజ ప్రజాపతి, భూతపిశాచక । ప్రేతసమితి
సురనాగయక్షకిం । పురుష రక్షస్సిద్ధ, చారణవిద్యాధ । రసర్పవితతి
గంధర్వకిన్నర । గరుడవినాయక, మాతృగణాప్సరో । మానిప్రతతి
భేతాళకూశ్మాండ । యాతుధానగ్రహ, ఖగమృగపశ్వనో । కహగిరితతి
గీ. ద్వివిధములుఁ దలపఁగఁ జతు । ర్విధములునగు, స్థలజలాభ్రౌకసంబులౌ । జంతుజాల
మోలిమైఁ గుశలాకుశ । లోభయంబు, లైన కర్మలఫలముల । నందుచుండు. 190

క. సురనరనారకులొగి స, త్త్వరజస్తమములను భిన్న । భావంబులతోఁ
బరఁగుచుఁ దత్తదుచితమౌ, పరిణతిఁ బొందుదురు సుమ్ము । పార్థివముఖ్యా. 191

మ. అకలంకస్థితి బ్రహ్మయౌచు జడతి । ర్యగ్జ్ఞానవాదిత్యరూ
పకమౌ విశ్వము సృష్టిఁ జేయు హరిరూ । పంబూని ప్రోచున్ శివా
త్మకుఁడై నాశముఁ జేయు దక్షతను ద । త్కాలంబునన్ వారిద
ప్రకరంబుం బృథులానిలంబుగతి నా । పద్మాక్షుఁ డుర్వీశ్వరా! 192

గీ. పరఁగ భగవంతుఁడును భగ । వత్తముఁడగు, పరమపురుషు స్రష్టృత్వాది । భావములను
దెలిపితిని నిత్యసూరులుం । దెలియలేరు, కేవలమ్ము నేవంరూప । భావములను. 193

గీ. ఈజగత్సృష్టికర్మయం । దీశునకును, లేమ కర్తృత్వమనునది । లేశమేని
మాయచేతనె యిద్ది స । మగ్రముగఁ బ్ర, కాశితమ్మగు నిజము క్ష్మో । ణీశవర్య! 194

వ. బ్రహ్మసంబంధియగు నీకల్పంబు వికల్పంబుతోడ సంక్షిప్తవిధంబున నీకెఱింగించితి. ప్రాకృత, వైకృత, సృష్టిప్రకారంబులుఁ, దత్పరిమాణంబులుఁ, గాలకల్పలక్షణంబులు, విగ్రహంబు, నవాంతరకల్పము, మన్వంతరావిభేదంబులు సవిస్తరంబుగ నెఱింగింతు వినుము. అనిన సూతుంగాంచి శౌనకుండిట్లనియె. 195

శౌనకుఁడు:—

ఉ. భాగవతోత్తముండు భగ । వత్సముఁడౌ విదురుండు బాంధవ
త్యాగము చేసి యీవసుధ । యందుఁ గలట్టి సమస్తతీర్థముల్

వీఁగక యెల్లుగ్రుమ్మరెఁ బవిత్రమనస్కుఁ త నాత్మతత్త్వ మె
ట్లేగతి భక్తిభావమునఁ జెవ్వనిచే నుపదేశముం గొనెన్. 196

వ. మఱియుఁ గొపారవియగు మైత్రేయునకు క్షత్తయగు విదురునకు నధ్యాత్మ సంశ్రితంబైన సంవాదం బెచ్చట సంవృత్తంబయ్యె? ఆ విదురునిచేఁ బ్రశ్నింపఁబడి భగవంతుండగు మైత్రేయుం డేతత్త్వంబును దెలిపె? మఱియు— 197

గీ. శీలయుతుఁడగు విదురు విచేష్టితములు, బాంధవత్యాగహేతువేర్పడ వచింపు
మాతఁ డెందెందుఁదిరిగి పునీతమతినిఁ, గ్రమ్మఱఁగవచ్చెఁ దెల్పుమాక్రమము
సౌమ్య! 198

సూతుఁడు:—

గీ. అలపరీక్షిన్న రేంద్రుచేనడుగఁబడి మ, హామునీంద్రుఁడు శుకుఁడు నెయ్యమున నేది
చెప్పె దానిని మీకు వచింతు వినుఁడు, ధారుణీధవు ప్రశ్నానుసారముగను. 199

గద్యము.

శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, 'శ్రీరామనృసింహమూర్తి
కవులు' అను గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇజ్జింకి నరసింహమూర్తు
లచే రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్రభాగవతమున
ద్వితీయస్కంధము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ మ దాం ధ్ర భా గ వ త ము

తృతీయ స్కంధము

అ ధ్యా య ము 1.

ఉద్ధవవిదుర సంవాదము

శ్రీశుకుఁడు :—

మ. సకలార్థీశుఁడు శౌరి పాండవులకున్ సాచివ్యముం బూని యే
గి కురుక్ష్మాపతిసౌధమున్ విడిచి యే గేహంబునుం జొచ్చెఁ బి
ల్వక యే యట్టి సమృద్ధమా గృహము పేర్వలన్ వీడి యేతెంచి కా
నకుఁ దాన్నై విదురుండు చేసె మును ప్రశ్నంబిట్లు మైత్రేయుతోన్. 1

రాజు:—

క. ఎట మైత్రేయునితో ము, చ్చటగా విదురునకు నయ్యెసంగమలాభం
బట నెప్పుడు సంవాదము, స్ఫుటముగ జరిగె నదిదెల్పు మునివర! నాకున్. 2

క. అమలమతియైన విదురుని, యమూల్యమగు ప్రశ్నమందు నల్పంబగు న
ర్థము కల్గునె పరికింపఁగ, సుమహితతత్సాధువాదశోభిత మగుటన్. 3

సూతుఁడు: —

గీ. ఈగతిం దాఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుచేత, నడుగఁబడి తాపసోత్తముఁడఖిలవేత్త
ప్రీతచిత్తుఁడు శుకయోగియాతనిఁగని, క్షితిప! వినుమని యిట్లువచింపఁదొడఁగె. 4

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. తన సుతులన్ దురాత్ముల నధర్మపథప్రవినష్టదృష్టియై
మును ధృతరాష్ట్రభూవిభుఁడు పోషణసేయుచు భ్రాతయైన పాం
డునృపుని పుత్రవర్యులఁ గసుంగడు వెంగలియౌచు లక్కయిం
ట నిడి దహింపఁబంచె నకటా! యిదిఁ యెంతటి క్రూరకార్యమో! 5

మ. జనవంద్యుండగు నయ్యుధిష్ఠిరున కోజం బట్టపుందేవియై
తన దుఃఖాశ్రువులన్ విరోధిజనకాంతామండలీపీవర
స్తనకాశ్మీరమడంచు కోడలి శిరోజస్పర్శనోద్యుక్తనం
దను గర్హ్యంబగు కర్మ నంధపతి మాన్పంజాలెనే? సుంతయున్. 6

ఉ. ద్యూతమునం దధర్మమున నోటమిఁగొన్న పవిత్రమూర్తి స
త్యాతతచిత్తుఁడైన శమనాత్మజుఁ డోర్పుమెయి న్వనాగతుం
డై తన భాగముం దరుణమం దడుగంగఁ దమోవిమూఢుఁడై
యాతఁ డజాతవైరి కకటా! యిసుమంతయు నీఁ గడంగెనే? 7

ఉ. పార్థుఁడు కోరిపంపఁగ సభాస్థలి శౌరి జగద్గురుండు స
త్యార్థములైన వాక్యములు తా నుడివెన్ క్షతపుణ్యలేశుఁడా
పార్థివునందు నా నుడులు వ్యర్థములయ్యెను బూరుషాళికిన్
సార్థకతాప్రదంబు లమృతాయతనంబులు నయ్యు నయ్యెడన్. 8

క. మంత్రమునకు నగ్రజుఁ డా, మంత్రింప గృహమ్ముఁజొచ్చి మంత్రివిదుఁడు స
న్మంత్రంబుఁ దెల్పె నిట్లా, మంత్రమె వైదురికమండ్రు మంత్రిశ్రేష్ఠుల్. 9

వ. ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుచేఁ బిలువంబడిన విదురుఁ డగ్రజుంగాంచి 10

మ. ధరణీనాయక! దుస్సహాత్వదపరాధంబోర్చుచున్నట్టి ధ
ర్మరతుండైన యజాతవైరి కిడు పిత్ర్యాంశంబు కాకున్న భీ
కరభీమాహి సహానుజంబయి యుదగ్రక్రోధమై యూర్పు చ
త్యురుసంత్రాసమునీకుఁ గూర్చు మదిలో నూహింపు మీవింతయున్. 11

క. క్షితిసుర సురరూపుఁడు ని, ర్జితసకలనృపాలచయుఁడు శ్రీపతి పార్థ
ప్రతతిం జేకొనుచు నిజా, యతనము నందుండె నిఖిలయదుపూజితుఁడై. 12

ఉ. ఆకృతిఁగొన్న దోషము గృహంబును జొచ్చె ముకుందువైరియై
యీ కలుషాత్ముఁడుండుటయె హేతువు దీని కపత్యబుద్ధితో
సాకుదు వీ సుయోధనుని శౌరివిదూరుఁ డభాగ్యుఁడౌటచే
వీకఁ ద్యజింపు నింద్యుఁడగు వీనిఁ గులాభ్యుదయంబుఁ గోరుచున్. 13

చ. అని వచియించు నవ్విదురు నార్యజనస్పృహణీయశీలభా
జనునిఁ దిరస్కరించుచు నిజానుజసౌబలకర్ణయుక్తుఁడై
కనుఁగవ జేవురింపఁ దనుకంపముపుట్ట సుయోధనుండు చ
య్యనఁ జటులోగ్రరోషచలితాధరుఁడై యను నిట్లు తెంపునన్. 14

చ. కొసరి యొకండు వీని నిటఁ గుం బిలిచెన్ గుటిలాశయుండు దా
సి సుతుఁడునైన వీఁడు త్రపఁ జెందక మచ్చలిపుష్టుఁడయ్యె నా
దెసఁ బ్రతికూలుఁడై జడమతిం బరుషము పల్కుచుండె మున్
వెస పురినుండి గెంటుఁడిఁక వీనినిఁ బ్రాణచయావశిష్టుఁగాన్. 15

మ. ధృతరాష్ట్రుండు వినన్ శ్రవఃకటు వచోకరించోళులన్ మర్మతా
డితుఁడయ్యుం బృథుమాయశక్తియని దూర్యఘిన్ బుద్ధి నూహించుచున్
గతఖేదుండయి ద్వారదేశమున వేఁగం గార్ముకంబుంచి ని
ర్గతుఁడయ్యెం బురినుండి యవ్విదురుఁ డో రాజన్య చూడామణీ ! 16

ఉ. కౌరవపుణ్యలబ్ధుఁ డనఁగాఁదగు నవ్విదురుండు సానుజా
ఖ్యోరుపురంబునుండి చనియొయ్యన నుర్వి సహస్రమూర్తియై
శ్రీరమణుండు దా నధివసించిన తీర్థమహాస్థలంబులన్
జేరెను బుణ్యకర్మములుఁ సేయు తలంపున సంయతాత్ముఁడై. 17

మ. అతిపుణ్యోపవనాద్రికుంజయుతనానారణ్యదేశంబులన్
గతపంకామలతోయసంగతసరిత్కాసారభాగంబులన్
సతతోద్భ్రాజదనంతలింగనిచయాంచత్పుణ్యతీర్థంబులన్
ధృతిమీఱన్ విదురుండు గాఢమగుభక్తిం బర్యటించెన్నృపా. 18

చ. క్షితినిటు పర్యటించుచుఁ బ్రకృష్ట పవిత్రవివిక్తవర్తనో
ద్యతుఁ డవధూతవేషుఁడు నధశ్శయనుండు సదాప్లుతుం డసం
స్కృత వివిధాంగకుండగుచుఁ స్వీయజనావళికేనిఁ దా నల
క్షితుఁడయి చేసెఁ బెక్కులగు శ్రీహరితోషణ కృద్వ్రతంబులన్. 19

ఉ. భారతవర్షమందిటులుఁ బర్యటనంబు నొనర్చుచుండి యా
ధీరమనస్కుఁ డెప్పుడు ప్రతీతియుతంబుఁ బ్రభాసతీర్థముం
జేరె యుధిష్ఠిరుండపుడు శ్రీపతి యానతి నేలుచుండె వి
స్తారతరోరురాజ్యము నుదంచితశక్తి నిరస్తశత్రుఁడై. 20

చ. అట విదురుండు వేణుజనితానలదగ్ధవనంబుకైవడిన్
జటుల పరస్పరప్రకటశాత్రవబుద్ధి కతంబునన్ సుహృ
త్పటలి వినష్టమౌట విని స్వాంతమునందుఁ దటస్థభావమున్
దిటముగఁ బూని యచ్చటను నిల్వక చేరె సరస్వతీతటిన్. 21

క. ఆనదిఁ ద్రిత భార్గవ వైశ్వానర మను పృథు సుదాస వాయు యమ మహా
సేనాసిత గోనామము, లైన మహాతీర్థ సంచయము సేవించెన్. 22

క. ఇతరములగు క్షితిసుర సుర,తతి రచితములైన బహువిధ సమాల ; స్థా
యతనములఁ గొలిచెఁ గృష్ణ, స్మృతిరతుఁడై శంఖచక్రచిహ్నస్థ్యములన్. 23

గీ. పిమ్మట సమృద్ధమగు సురాష్ట్రమ్ము దాటి
వెనుకఁ గురుజాంగలముల సౌవీర మత్స్య
దేశములఁ ద్రొక్కి యమునకేఁ దెంచి యందు
భాగవతు నుద్ధవుం గాంచె భావమలర. 24

ఉ. ఆ నయభాగ్యశాలి విదురాఖ్యుఁడునా విదురుండు వాసుదే
వానుచరుం బ్రశాంతు బృహస్పతిశిష్యుని సుప్రసిద్ధునిన్
జ్ఞానవినోదు నుద్ధవుని గాఢముగాఁ గౌఁగిలించి శ్రీ
జానికిఁ బోషణీయులగు జ్ఞాతుల క్షేమము నడ్గెఁ బ్రీతితోన్. 25

చ. ఇలకు శుభంబుఁ గూర్ప మది నెంచి స్వనాభిసరోజజాతుఁడా
నలినభవుండు ప్రార్థన మొనర్పఁగ దానికిఁ బ్రీతి నియ్యకోల్
దెలిపి పురాణపూరుషులు దేవగణార్చితులైన రామకృ
ష్ణులు జనియించి రా ఘనులు శూరగృహంబున భద్రమే గదా ? 26

చ. పరమసఖుండు మాకుఁ గురువంశ్యులకాత్మసహోదరీ సము
త్కరమున కీప్సితంబు లిడు సంద్రియుఁబోలె మహావదాన్యశే
ఖరుఁడు ఘనుండు భావుకుఁడు కంజదళాక్షుని తండ్రి యాత్మమం
దిరమున నున్న వాఁడె ? వసుదేవుఁడు నిత్యసుఖానపేతుఁడై. 27

మ. తొలిజన్మంబునఁ బుష్పబాణుఁడగు ప్రద్యుమ్నాఖ్యునిన్ రుక్మిణీ
లలనారత్నము వాసుదేవువలనన్ శ్లాఘ్యుండౌ పుత్రుఁగా
నెలమిన్ విప్రసపర్యచే నభిమతం బీడేరుటం గాంచె న
బ్బలియుం డున్నె? ప్రమోదియై యదుచమూ సన్నాధిపత్యంబునన్. 28

మ. శతపత్రాయత లోచనుం డెవనినిన్ సంత్యక్త రాజ్యాశు ని
ష్కృతుకున్ రాజ్యపదంబునందు నభిషిక్తుం జేసె మున్నట్టి సా
త్వతవృష్ణ్యంధక భోజముఖ్యవిభుఁడై సర్వక్షితీశ ప్రభా
న్వితుఁడా ధీయుతుఁ డుగ్రసేనుఁడు సుఖోపేతుండె యశ్రాంతమున్. 29

ఉ. పూర్వజనిం బ్రభావపరిపూర్ణుని గర్భమునందుఁ దాల్చె నా
పర్వతరాజపుత్రి యటుపై వ్రతనిష్ఠితయై ముదం బెదన్
బగ్గఁగాంచె జాంబవతి మాన్య గుహున్ సుతుఁగా గుహాత్ముఁడై
యుర్వి నెసంగు నా పృథుజయుండగు సాంబుఁడు సౌఖ్యవంతుఁడే? 30

చ. హరిమృదుపాదసేవల నెఱయోగకోటులకున్ దురాపమై
నిరుపమమహా తదీయగతిఁదనిన్ స్మృతిఁ జేకొనఁగల్గె బుద్ధిమ
ద్వరుఁడయి సన్నుతిం గనుచు ఫల్గుణాలబ్ధధనూరహస్యుఁడై
ధర నతిఁగొన్నయట్టి యుయుధానుఁడు సాత్యకి భద్రయుక్తుఁడే? 31

చ. హలకులిశాతపత్ర జలజాంకుశచక్ర యవాదిరేఖలన్
బొలుపగు కృష్ణుపాదములు మోపిన పట్టులనున్న పాంసురా
సులు మెయినిండ భక్తిపరిశుద్ధమతిన్ భగవత్ప్రపన్నుఁడై
యలరు శ్వఫల్కపుత్రుఁడు మహాత్ముఁడు మోదపరీతచిత్తుఁడే? 32

చ. అమలమతిం ద్రయీజనితయజ్ఞమయార్థమువోలె స్వీయగ
ర్భమున ముకుందుఁ దాలిచిన భవ్య సతీజనసేవ్య పూరుషో
త్తముఁడగు దేవకీసుతతతా సురమాతగతిన్ హరి ప్రజా
త్వమహిత దేవకీసతి శుభాన్వితయౌచుఁ జెలంగుచుండునే? 33

ఉ. నాలవ సత్త్వతత్త్వము మనఃప్రతిభాసము శబ్దయోనియం
చోలి సురవ్రజం బెవనిసన్నిధికై నుతియించుచుండు న
చ్ఛీలుఁ డతండు సాత్వతులశ్రేణికి కామదుహుండు సత్క్రియా
లోలమనస్కుఁడా ఘనబలుం డనిరుద్ధుఁడు క్షేమమే గదా. 34

గీ. ప్రియమున నిజాత్మదైవమౌ కృష్ణదేవు, విడువక యనన్యవృత్తి సేవించు భవ్య
తేజులు హృదీకసత్యాత్మజ చారు, దేష్ణ గద ముఖ్యులెల్ల సత్ప్రీతియుతులె? 35

చ. తనకుఁ గ్రియాసమర్థ పృథుదక్షిణవామభుజంబులట్లుగాఁ
దనరెడు కృష్ణపార్థులు సతంబును గార్యమహాభరంబు దీ
ర్పను గదనంబులన్ జయపరంపర గూర్పనుజాలఁగా సుయో
ధను నుడికించు ధర్మజుఁడు ధర్మపథంబును నిర్వహించునే? 36

చ. గదనుధరించి యబ్బురముగా బహువైఖరులం జరింపఁ ద
త్పదపృథుఘాతఘట్టనలభండనభూమి సహించలేకఁ బె
ల్లదరఁ గృతాఘకౌరవులయం దహిభంగి నమర్షఁ గొన్న బె
ట్టిదుఁడు వృకోదరుం డిపుడు డించెనె దీర్ఘతరప్రకోపమున్. 37

చ. కృతకకిరాతరూపుఁడు గిరీశుఁడు యద్విశిఖచ్ఛటాతిరో
హితపృథుగాత్రుఁడౌచుఁ బ్రహృష్టతఁ బాశుపతాస్త్రమిచ్చె న
య్యతిరథశేఖరుండును మహాయశుఁడున్ జితసర్వశాత్రవ
ప్రతతియునైన గాండివశరాసనుఁ డర్జునుఁడున్నె? భద్రుఁడై. 38

చ. జనని వియోగమంది పృథకుస్తన్యముఁ ద్రావి నిజాగ్రజుల్ సదా
కనులను ఱెప్పలుంబలెనుఁగావ సురేంద్రముఖస్థమహా సుధన్
గొనిన ఖగేంద్రుకై వడినిఁగొబ్బున వైరులనుండి రాజ్యల
క్ష్మినిఁ గయికొన్న యా కవలుఁక్రీడనొనర్తురె? సోదరయుక్తులై. 39

చ. అతిరథుఁడేకవీరుఁడు మహాబలశాలి ధనుర్ద్వితీయుఁడై
ప్రతిభను నాల్గుదిక్కుల నరాతిబలంబుల నుక్కడంచి పె
ద్ధృతి జయమందెఁ బాండుజగతీపతి యావిభుఁబాసి కుంతి దా
సుతులకునై యహో! యిపు డసుప్రకరంబు ధరించియుండుగా. 40

మ. అకటా! కుందుదు రేని దుర్గతికినై యయ్యంగతుండైన భ్రా
తకు ద్రోహంబొనరించె నాపగిది నంధత్మావిభుండట్లు పు
త్రికదుర్వృత్తుల కియ్యకోల్దెలుపుచుందమ్మున్ ననున్ వీటనుం
డి కఠోరంబుగ నెట్టివైచె వెలికానిందింపుఁ డే మేల్పొందునే? 41

చ. మనుజవిడంబనంబుననుమానవకోటులకెల్ల దృక్పథం
బును భ్రమియింపఁజేయు యదుముఖ్యుని దివ్యకృపారసంబుచే
తన గతవిస్మయుండనయితత్పదవిం గనుచున్ సుఖస్థితిన్
జనులకుఁ గానరాక యనిశంబుఁ జరించుచునుందు నుద్ధవా! 42

చ. శ్రీమదవిజృంభణోత్పథచరిష్ణువులై క్షితినెల్ల సారెకున్
జమువుల దాడిచేఁ గలచుక్ష్మాపతులన్ వధియింపఁజేసి నె
య్యమునఁ బ్రపన్నకోటి విపులార్తిహరించు తలంపుతో రమా
రమణుఁడు కౌరవేంద్రు నపరాధ ముపేక్ష నొనర్చెఁ గొల్వునన్. 43

ఉ. పుట్టువులేని యీశ్వరుఁడు పుట్టుట యుత్పథగామికూటమున్
నెట్టనఁ గిట్టఁజేయుటకె నిర్గతకర్ముఁడతండు కర్మచేఁ
బట్టుట యెల్లఁజూడ జనవర్గము కర్మలఁజేయుపొంకెగా
కెట్టిఁడుగాని యాత్మవిమర్శడెంచునె కర్మముఁజేయ సుంతయున్. 44

క. తనశాసనమున మెలఁగుచు, వినతులయిన లోకపాలబృందముల ప్రమో
జనమునకయి యదువంశం,బున బొడమిన హరి యుదంతమును దెలుపు సఖా! 45

అధ్యాయము 2.

—ఉద్ధవకృత శ్రీకృష్ణ బాలలీలావిశేషాదివర్ణనము—

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని విదురుఁడు ప్రియజనవా, ర్త నుద్ధవున్ భాగవతవర్యతంబు నడుగఁ గృ
ష్ణునిఁ దలఁచి మదిని జెంగం, గొని మాఱాడంగలేక క్రుంగె నతండున్. 46

సీ. అయిదేండ్లప్రాయంబునందు బాలక్రీడ, నొకబాలుఁ గృష్ణుఁగా నునుపఁ బనిచి
కల్పితపూజోపకరణంబులను భక్తి, యుక్తమై నర్చన నుద్ధవుండు
పూజలు గావించుచో జనయిత్రి యం, చ్చట కేగుదెంచి వాత్సల్యమొప్ప
నోగిరంబును గొనన్ రాఁగదెమ్మన భక్తి, పరవశతన్ మాఱుపలుకఁడయ్యె

గీ. నిప్పుడాతని సేవలమ్మగ్నుఁడైన, యుద్ధవుఁడు భక్తిభావ సమృద్ధికలిమి
వార్తలడుగఁ గృష్ణస్మృతిస్ఫూర్తి మొనసి, నెట్లు ప్రతివచనంబు తానీయఁగలఁడు?

శా. శ్రీకృష్ణాంఘ్రిసరోరుహద్వయసుధాశ్రీనిర్వృతాత్ముండు న
స్తోకాత్యుజ్జ్వలభక్తియోగ ఘనసాధోరాశిమగ్నుండునై
యా కంసాంతకభక్తుఁ డుద్ధవుఁడు నెయ్యంబారఁ దూష్ణీస్థితుం
డై కన్పట్టె ముహూర్తకాలమల బాహ్యజ్ఞానశూన్యాత్ముఁడై. 48

చ. పులకితసర్వగాత్రుఁడయి మూసినకన్నులనుండి యశ్రుధా
రలొలుకుచుండ స్నేహవిసరస్నుతమానసుఁడౌచు నుద్ధవుం
డలరెను బ్రాజ్ఞుఁడౌ విదురుఁ డాతనిఁ గన్గొని నెమ్మనమ్మునం
దలఁచె నతండె యిద్ధరఁ గృతార్థుఁ డటంచు సమాదరంబునన్. 49

మ. భగవల్లోకమునుండి యుద్ధవుఁడు సద్భక్తాగ్రగణ్యుండు మె
ల్లగఁ బ్రత్యాగతుఁడై నృలోకమునకున్ ధ్యానం దొలంగించి ప్రమ
గ్నగ మొయ్యం బెడకేలనొత్తుకొని సద్యోజాతవిస్ఫూర్తితో
భగవల్లీలలనెన్నుచున్ విదురుతో వాక్రుచ్చెఁ దా నీగతిన్. 50

ఉద్ధవుఁడు:—

గీ. అనఘ! వినుము కృష్ణార్యముఁ డస్తమింపఁ, బ్రబల కాలాజగరముచే మ్రింగఁబడి య
పాస్తభాగ్యములైన మాయాలయములఁ, గుశలమేమని నీకు వాక్రువ్వఁగలను?

గీ. కటకటా! దుర్భగమ్ము లోకమ్ము దాని, కంటె యాదవతతి యభాగ్యతర మకట!
కూడిచరియించియును వారు కూళలగుచు, నెఱుఁగరైరి హరిన్, మీలు హిమ
కరుపలె. 52

గీ. ఇంగితజ్ఞానయుక్తు లగోహీనగతులు, నతిశయప్రేమ లేకపి సహచరులునగు
సాత్వతులు శాశ్వతోన్నత గనికలభూతి, నిలయులుగాగ కృష్ణునెడ జేరి రనిపుణమతిని. 53

గీ. మానవులు కృష్ణనామ మహేశ్వరాస్త్రులనుచు, గొందఱుందు రనస్యాభవస్కుంఠితులయి
యాత్మరూపుడౌ హరియందు మనస్సు నిలిపిన, యాదృశులమతి బ్రమయు దర
మతుల నుమల. 54

చ. తన మొనరింపకున్కి(బరిరతిస్థితస్వకృతుల్ గానివారికిన్
నెనమున నింతవట్టు తఱనిర్మలరూపము జూపి యా రమా
ధిపు(డల లోకలోచనముగ నేరతేనాగ్రము గొని యాత్మసత్కళా
నిపుణతతో మహాభువనసేత తిరోహితుండయ్యె నయ్యెడన్. 55

చ. మనుజవిలాసయోగ్యము స్వమాయ మహత్తరశక్తి(జూపు న
య్యనఘునిచే గ్రహింపఁబడినట్టిది యుజ్జ్వలవిస్మయప్రధా
జనకము వైభవాస్పదము శ్రేష్ఠము భూషణభూషణాంగమై
తనరెడు నాత్మరూపము విధాన మొనర్చెను శౌరి యోగతిన్. 56

చ. యమసుతు రాజసూయమున నక్షీరనాయనమైన యేస్వరూ
పము(గని మూడులోకములు వారిజగర్భుని సృష్టినిర్మితి
క్రిమనము నన్న కౌశలము గాదొకొ యీయదియంచు విస్మితిన్
దమ హృదయంబులందలఁ జేరదచ్ఛుభమూర్తి ముగించె నీశుడున్. 57

మ. అనురాగస్మితహాసరాసరసలీలాలోకనప్రాపితో
ద్ఘనమానాభ్యుదయాఢ్యలైన వ్రజకాంతా తారత్నముల్ దృష్టి జెం
దని పెన్ జూడ్కులతో డఁగూడి వెనువెంటన్ బుద్ధులుంబోవఁ దీ
రని కార్యంబులనుండి పోయి రట కౌరవ్యాన్వయగ్రామణీ! 58

గీ. తీవ్రమూర్తులచేత బాధింపఁబడెడి, తనదు శాంతరూపంబు లదయఁ దలఁచుచు
నభవుఁడయ్యు సంజాతుఁడై యయగ్ని వోలె, నొప్పు నాహరి మహదంశయుక్తుఁడగుచు.

చ. నెఱి వసుదేవునింటను జనించుటయున్ మఱి గోకులంబునన్
బెఱుగుటయున్ విరోధిజనభీతిని బట్టణమందునుండి యే
ద్రైఅ నెట కేనిఁబోవుటయు దీనతలట్టివి యెట్లు కల్గెనో
యతిముఱి దేవదేవున కటంచు గుమారిలుచుందు నిచ్చలున్. 60

చ. పితరులపావనాంఘ్రులకుఁ బ్రీతిని మ్రొక్కి మహాత్ములార! యా
దృతిమెయి మీకుఁ బూజలొనరింపక కంసుభయంబుచే మెలం

గతి మఱి దవ్వుదవ్వులకుఁ గేవ్వడి నమ్ము ననుగ్రహింపఁ డం
చతివినయంబుతోడ హరిఁ బాయుట నుమల్ దలపన్ విషాదమా. 61

ఉ. వారక విస్ఫురద్భ్రుకుటివల్లి కృతాంతుఁడుగాఁగ ధారుణీ
భారము మాన్పఁజాలినఁ బ్రభావధురంధరుఁడైన యట్టి యా
శ్రీరమణీమనోహరుని శ్రీయుతపాదసరోజరేణువున్
మూరుకొనంగ నేఁచిన పూరుషుఁ డావిధ విస్మరించునే? 62

మ. విదురా! కంటిరిగావె మీరును హరిన్ ద్వేషించు చైద్యుండు సాం
పిదపాసిద్ధిని శౌరిచేఁ బడసె నర్వీన్ రాజసూయంబునం
దది యోగీంద్రులు యోగమార్గమున నొయ్యం బొందఁగా నాత్మఁ గో
రెద రట్లాట నెవండు తద్విరహనిర్వేదంబు సైరించెడున్. 63

చ. ఇతర నృలోకపాలకులు నిట్టులె యాహవరంగమందు నా
దృతి నయనాభిరామమగు శ్రీవరుదివ్యముఖారవిందర
మ్యతఁ గనుదోయి జుఱ్ఱుచు నరారాస్త్రనికాయపునీతులౌచుఁ ద
ద్గతిని గనంగ జాలిరిగదా విదురా! యిఁక వేయునేటికిన్. 64

ఉ. ఆప్తుఁడు భక్తకోటి కనఘమాతిశయుం డపవర్గరాజ్యల
ప్త్యాప్తసమస్తకాముఁ డసురారి త్రిమూర్తులకున్ విభుండు ప
ర్యాప్తముగాఁగఁ గప్పముల నర్పణచేయ నృపాలకోటి సం
దీప్తకిరీటరత్నతతిదీధితిభాసితపాదుఁడై తగున్. 65

ఆ. విన్ము సార్వభౌమపీఠియం దయ్యుగ్ర, సేను నునిచి శౌరి తాను భృత్య
భావమున మెలఁగుట సేవకులగు మాకు, స్వాంతమందు నురువిషాద మొదవె.

క. తనుఁ జంపఁ దలఁచి పూతన, స్తనముల విషమున్ ధరించి చను గుడుపంగా
జనయిత్ర్యుచితగతి నొసం, గె నెవం డిఁక రక్షకుండు కృష్ణునికంటెన్. 67

చ. అసురులుగూడ భాగవతులంచుఁ దలంతును యుద్ధభూమిఁ దా
ర్క్ష్యసుత భుజాధిరూఢుఁ బృథుచక్రసముజ్జ్వలునిం ద్ర్యధీశునిన్
వెసఁ బయివచ్చువానిఁ గని నిర్భరకోపపరీతచిత్తులై
విసువక చూచి రే గతిని విష్ణునిఁ గాంచిన మేలు సేయదే? 68

క. ఈవసుధకు సుఖశాంతులు, గావింపం దలఁచి కంసు కారాగృహమం
దావిభుఁడు దేవకీవసు, దేవులకుం బుట్టె శతధృతిప్రార్థితుఁడై. 69

క. జనకుఁడు వసుదేవుఁడు నం, దనుఁ గంసుని భీతిఁ జేర్చె నందవ్రజ మొ
య్యన హరి యేకాదశహా, యనములు గూఢముగ సబలుఁడై యటనుండెన్. 70

మ. ఫలవృత్తిన్ వహియించి కేశవుఁడు కూజత్పక్షిసంతానసం
కలితానోకహరాజమానయమునాకూలస్థితోద్యాన భూ
ముల గోపార్భులతోడ వత్సనిచయంబున్ మేయఁగాఁ జేయుచున్
విలసత్ప్రౌఢవిహారకేళులను గావించెన్ విలాసార్థియై. 71

గీ. కంసుచేత నియుక్తులఁ గామరూప, ధరుల మాయావులం గ్రూరదానవులను
వారివారినిఁ బట్టి యవ్వారి శౌరి, బాలకుఁడాటబొమ్మలపగిదిఁ జదిపె. 72

శా. శ్రీరమ్యామలరూపమై వ్రజనివాసిప్రేక్ష్యమై యొప్పు కౌ
మారావస్థను జూపుచుం గొదమసింహంబట్లు శోభిల్లె నా
పై రాజత్సితగోగణంబు ముదమొప్పన్ మేపుచున్ గోపగో
వారంబున్ రమియింపఁ జేసె హరి దా వాయించుచున్ వేణువున్. 73

గీ. ఉగ్రతరకాళియాహి నిగ్రహించి, విషజలవిపన్నగోగోపవితతినెల్ల
లీలబ్రతికించి హరి యవలీల మడుగు, జలము నిర్విషమొనరించి కలఁకఁ దేర్చె. 74

గీ. విప్రవర్యులచేత నవ్విభుఁడు గోప, నందు గోసవమనెడు జన్నంబొనర్పఁ
బనిచె మిగులసమృద్ధమాధన చయంబు, నెల్లసద్వ్యయమొనరింప నిచ్చువాఁడమి.

క. ఉరుకోపంబున నింద్రుఁడు, కురియ బెగడి దిగులువడెడి గోగోపతతిన్
ధరణీధ్రచ్ఛత్రమునన్, బరిరక్షించె నలశౌరి భద్రప్రియుఁడై. 76

క. శరదిందుకరంబుల భా, సురమై రజనీముఖంబు శోభిల్లఁగ నా
దరమిడి స్త్రీజనరత్నా, భరణంబయి శౌరి గానపరతఁ జెలంగెన్. 77

అధ్యాయము 3.

ఉద్ధవకృత శ్రీకృష్ణ ప్రౌఢలీలా విశేషాభివర్ణనము

ఉద్ధవుఁడు :—

చ. నిజపితృదేవసౌఖ్యమును నెమ్మి నొనర్పఁ దలంచి శౌరి యా
వ్రజపురినుండి తాను మధురాపురికిన్ బలరామయుక్తుఁడై
స్వజనము మెచ్చ వచ్చి నిజశత్రునిఁ గంసుని గద్దెనుండి య
క్కజముగ నేలకుం దిగిచి కాలునివీటికిఁ బుచ్చెఁ జెచ్చెరన్. 78

ఉ. ఆ పరమేశ్వరుం డల షడంగయుతంబగు నాగమంబు సాం
దీపునియొద్ద నుజ్జ్వలమతిం బఠియించి గురూరుదక్షిణా

వ్యాపృతుఁడై చూఁడ దత్పుత్రునిఁ బంధుఁ దారాపరాగర్భసంస్థితున్
ధీపటిమం బెసంగ వెసఁ బెచ్చి యొసంగె సమాహితాత్ముఁడై. 79

శా. శ్రీతుల్యాకృతియైన భీష్మకసుతన్ జేదీశముఖ్యావనీ
నేతల్ గైకొన నెంచి రా నపుడు నిస్తంద్రప్రథన్ దద్విప్రు
వారితంబున్ వెనగెల్చి తార్క్ష్యుఁడు సుధాభాండంబుఁ గొన్నట్టు లా
నాతిన్ జేకొనెఁ బేర్మిఁ గృష్ణుఁ డతఁ డెన్నన్ మర్త్యమాత్రుండొకో! 80

ఉ. ముక్కులుగుట్టుకుక్కఁగ మద బోత్రియు జెందిన యేడు నజ్జిలన్
గ్రక్కున నుక్కడంచి యలనాగ్నజితిన్ శుభలక్షణాన్వితన్
మక్కువతో స్వయంవరమునన్ హరి పెండిలియై నృపాధిప
న్యక్కృతరాజకోటిఁ గలనన్ గెలిచెన్ వడిఁ దన్ను మార్కొనన్. 81

గీ. ప్రభువు తా నయ్యె శౌరి శ్రీపరుఁడు మోలె, సతికిఁ బ్రియ మొనరింపఁగా స్వర్గమునకు
నేగి ఘనపారిజాతంబు లాగి తెచ్చెఁ, దన్ను వెన్నంటు సురపతిఁ దఱిమి వైచి. 82

ఉ. స్నేహపరీతయై వసుధ చేరి సునాభసమాఖ్యచక్రధా
రాహతదేహు నాత్మసుతుఁ డా నరకుం గని విహ్వలించి తో
డ్తో హరి వేడ నాతని సుతున్ భగదత్తుని రాజ్యమందు న
వ్యాహతరీతి నిల్పి యతఁ డంతిపురంబును జొచ్చె నంతటన్. 83

ఉ. ఆ నరకాసురాపహృతలైన యభాగ్యలు మర్త్య దేవ క
న్యానివహంబు లా హరిని నార్తజనావళిబంధుఁ గాంచియున్
దీనత డించి లేచి యతనిం గొనిరాత్మలలోఁ బ్రహర్ష ల
జ్జానుపమానురాగ విభవాన్విత దృష్టులచేత నింపుగన్. 84

క. ఒక్క ముహూర్తంబుననే, యక్కన్యల వివిధ గృహము లందు స్వహొంటిం
బెక్కులు రూపులుగొని పె, న్మక్కువఁ బాణిగ్రహణ మొనర్చె విభుండున్. 85

గీ. సర్వవిధముల యందాత్మసదృశులైన, పుత్త్రికుల వారియందొగిఁ బాడమఁ జేసె
నొక్కొకతె యందుఁ బదుగురనుర్విలోనఁ, బ్రకృతివిస్తార మొనరించు భావ మెసఁగ.

చ. ఉరుతర సేవలం భుజబలోద్ధతి మీఱఁగ నొక్కపెట్టునన్
బురి నరికట్టు కాలయవనుండును సాల్వుఁడు మాగధుండు నాఁ
బరఁగెడువారి నన్యులను బల్మి మెయిం బొలియించెఁ దానయై
పురుషులకున్ స్వకీయులకు భూరియశంబును దేజ మిచ్చుచున్. 87

ఆ. బాణ, శంబర, మురపల్వల, ద్వివిదుల, దంతవక్త్ర, ముఖ తదన్యరిపుల
హతులఁ జేసె హలధరాదిసమేతుఁడై, శ్రీవిభుండె సుమ్ము సిద్ధ మింత. 88

మ. క్షితి కంపించెనుగాదె నాడలకు దుష్క్షత్త్రంబునం జేసి ను
ద్ధత సైన్యావళి పాదఘాతములచే దద్భారనిర్ముక్తి సం
గతులై భూపతులెల్లఁ దా రుభయ పక్షంబుల్ వెసంజేరియున్
హతులై వారయ దీనికంతకు నిదానంబై రమేశుండెగా. 89

మ. మఱి దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలుల దుర్మంత్రోరుశక్తిన్ బలం
బఱి శ్రీ, యాయువుఁ దక్కి సానుచరుఁడై యా భీముచే నష్టు రూ
పఱి భగ్నోరుతరోరుఁడై వసుమతీభాగంబునం బడ్డ య
మ్మొఱకున్ నీచసుయోధనుం గనియుఁ దా మోదింప కీశుండెదన్. 90

మ. ‘అల ద్రోణార్జునభీమభీష్మముఖులష్టాష్టాదశాక్షౌహిణీ
బలమున్ మాపుటయెంత? దాన నవనీభారంబు శాంతించెనే
యిలలోఁ బెక్కురచే మదంశజులచే నేపారు నుద్యద్యమా
జ్జ్వల సేనాబలముండెఁ గాదె భువిఁ దచ్ఛౌర్యం బవార్యమ్ముగన్. 91

గీ. మధుమదాతామ్రనేత్రులై మత్తుఁగొన్న, యాదవులకుఁ బరస్పరవాద మొదవు
నదె వధోపాయమింక నన్యంబు లేదు, మఱియుదుదు తారె నేనదృశ్యుఁడనగాఁగ’.

మ. అని చింతించి రమావిభుండు నిజరాజ్యంబందు నాధర్మపు
త్రుని స్థాపించి కృతార్థతం గనుచు సాధుశ్రేణికిన్ ధర్మసా
ధనమార్గంబును నెమ్మిఁ జూపుచు సుహృద్వర్గంబు నానందవా
ర్ధి నిమగ్నాత్ములఁగాఁగఁ జేసెఁ గరమర్థిన్ నిర్జరుల్ మెచ్చఁగన్. 93

గీ. పరఁగ నభిమన్యుచే బూరువంశమౌళి, నిల్పఁబడియె నుత్తరయను నెలఁతయందు
నదియు ద్రౌణ్యస్త్రసంఛిన్నమగుడు శౌరి, యుద్ధరించె మరలఁ దత్పరోక్షమందు.

గీ. ధర్మసుతుచేత నశ్వమేధత్రయంబు, నెమ్మిఁ జేయించె శ్రీరమణీవిభుండు
ధర్మసుతుఁడును క్షితిని సోదరులఁ గూడి, రక్ష సేయుచు హరి యాదరంబు వడసె.

మ. భగవంతుండును విశ్వరూపుఁడు దరీయాభాస్వత్ప్రథాలంబియున్
త్రిగుణాతీతుఁడు లోకవర్తనుఁడునై శ్రీకృష్ణుఁడా ద్వారకన్
మొగి సాంఖ్యాహ్వయ యోగమందలరుచున్ భూతాత్ముఁడై కామముల్
దగ సేవించె నసక్తుఁడౌచు బుధసంతానంబు శ్లాఘింపఁగన్. 96

మ. విమలస్నిగ్ధశుచిస్మితార్ద్రశుభసంవీక్షున్ సుధాకల్పవా
క్సమితిన్ సాధ్వనవద్యహృద్య విలసచ్చారిత్రచిత్రంబులన్
రమకుం బట్టగు భవ్యదేహమున శ్రీనాథుండు దా మర్త్యలో
కము నాముత్రికమున్ యదువ్రజము వేడ్కం దన్ని క్రీడించెడున్. 97

మ. క్షణదాదత్తశుభక్షణుండగుచు రాసక్రీడలన్ గోపికా
గణముంగూడి తటిల్లతాకలితమేఘంబట్లు భాసిల్లుచున్
గణనీయంబగు నాణిముత్తెములసాంగత్యంబునన్నీల స
న్మణియుంబోలె వెలుంగు చవ్విభుఁడు బృందావీథులం బొల్చెడున్. 98

వ. ఇట్లనేక హాయనంబులు యథేచ్ఛన్ గ్రీడించునద్దేవదేవునకు గృహసంబంధమైన కామోపభోగాదియోగంబులందు విరాగంబుజనియించె. స్వాధీనకాముండగు భగవంతుఁడే యిట్లు విరాగంబుఁజెంద దైవాధీనకామంబులయెడ భగవద్భక్తుఁ డెట్లు విశ్వాసంబుంచు ? 99

చ. పురమున నొక్కనాఁడు యదుభోజకుమారకు లాడుచుండి త
త్పరిసరభూమికిన్ మునివతంసులు రాఁ గని గేలిసేయ దు
ర్భర పృథుకోపయుక్తులయి వారు శపించిరి యంతఁ గొన్నినా
ళ్లరుగఁ బ్రభాసతీర్థమున కందఱుఁ జేరిరి దైవదుర్గతిన్. 100

ఉ. తానములాడి దేవపితృతర్పణముల్ ఋషితర్పణంబుఁ దా
రా నదినీటిచే నెఱపి యంచితగోవుల విప్రకోటికిన్
దానముచేసి రింక రజతంబు హిరణ్యము శయ్య వస్త్రముల్
కానుకలిచ్చి రప్పు డధికంబగుభక్తి యెడంద నిండగన్. 101

చ. కరిరథఘోటకంబులను కన్యల వృత్తిదభూమిభాగముల్
సరగున నిచ్చి యత్యురురసంబగు నన్నము వారికిన్ శుభం
కరమతి నీశ్వరార్పణముగాఁగ నొసఁగిరి తోన ధేను భూ
సుర నిచయార్పితాసులయి శూరులు సాగిలిమ్రొక్కి రయ్యెడన్. 102

అధ్యాయము 4.

విదురమైత్రేయ సమాగమము

ఉద్ధవుఁడు:—

చ. పదఁపడి వారి యాజ్ఞఁ దలపై ధరియించి భుజించి మద్యమున్
ముదమునఁ ద్రావి దాన మదమోహితులై తమదైన జ్ఞానసం
పద యడుగంట యాదవులు మర్మములన్ స్పృశియించున ట్లరుం
తుద కఠినోక్తులన్ మిగులదూఱుకొనంగఁ గడంగి రొండొరుల్. 103

గీ. వారుణీదోషమునఁ జేసి వారువిషమ, భావులై మత్తతన్ వేణువనముపోలెఁ
దాకిరి పరస్పరంబు యుద్ధంబుసేయ, నర్కభగవాను నస్తమయంబువేళ. 104

క. తన మాయాశక్తినిఁ గని, యనఘుండు సరస్వతీ మహానది సాయం
దినవిధులు నెఱపి నేమ,మ్మునఁ దానొకవృక్షమూలమునఁ గూర్చుండెన్. 105

క. తన కులసంహారక్రియ,కును గడఁగు రమావిభుఁడు ముకుందుఁడు నన్నున్
గని బదరీవనమునకుం, జనుమని మున్నానతిచ్చి చనెఁదా ననఘా! 106

మ. తదభిప్రాయము మెఱింగి యేను నల నిస్తంద్రాత్మతం గూడి త
త్పదరాజీవవియోగతాపమున కోర్వన్ లేక వెన్వెంట నే
గి దయారూపు రమేశు శ్రీనిలయు శ్రీకృష్ణున్ సుఖాసీను సా
ఖ్యానసారస్వతతీరవాసు నగృహుం గన్గొంటి నేకాకినిన్. 107

ఉ. శ్యామలశుభ్రదేహు విరజస్కుఁ బ్రశాంతునిఁ జారులోచనున్
గోమలదోశ్చతుష్కముఁ గూడినవానిని బీతవస్త్రినిన్
వామశుభోరుభాగమున భాసురదక్షిణ పాదముంచి స
త్ప్రేమను లేఁతరావికిని వెన్నునుజేర్చిన వెన్నుఁగాంచితిన్. 108

క. ఆయెడకుం బుణ్యుఁడు ద్వై,పాయన సుహృదుండు సఖుఁడునగు సిద్ధుఁడు మై
త్రేయుఁడు పుడమిందిరుగుచు, ధీయుతుఁడచ్చోటి కరుగుదెంచె యథేచ్ఛన్. 109

ఉ. మానివరేణ్యుఁ డత్యమలమానస,సంయుతుఁడుం బ్రమోదభా
రానతకంధరుండు నగునాతఁ డోగిన్ వినుచుండ నన్నునెం
తే ననురాగసుస్మిత సమీక్షఁ బథిశ్రమ మెల్లఁ బాపుచున్
దాను ముకుందుఁ డిట్లనె యథార్థసముజ్జ్వల భాషణంబులన్. 110

శ్రీ భగవానుఁడు:—

చ. నీ హృదయేప్సితం బిపుడు నేనుగ్రహించితి దానినిత్తు స
మ్మోహపరీతచిత్తులగు మూఢులు దానినిఁ బొందలేరు సం
దేహ మిఁకేల నోవసువ! నీవల తొల్లిటిబామునన్ వసు
వ్యూహము సేయుసత్రమునఁ బూనిక నన్ను యజించియుంటిగా. 111

చ. అమలమనీషజన్మములనంత్యమటంచును దీనినిం దలం
పుము మదనుగ్రహాతిశయముల్ లభియింపఁగఁ గల్గుటన్ రహ
స్యముగ నృలోకమున్విడిచి యాత్మపదంబును జేరు నన్ను భా
గ్యముకతనం గనుంగొనఁగఁగల్గితి నిర్మలభక్తి సంపదన్. 112

ఉ. ఏ నల సృష్టికాది వచియించితి మన్మహిమప్రకాశక
జ్ఞానము తొల్లి మద్విమలనాభిసరోజనిషణ్ణుఁడైన యా

ధీనిధి బ్రహ్మదేవునకుఁ దెల్పెఁ దెల్లరు నా పునీతవి
జ్ఞానమునే సుభాగవతసంజ్ఞ వచింతురు పారదర్శులై. 113

ఉద్ధవుఁడు:—

చ. అనియిటు లా మహాపురుషుఁ డాదృతిఁ బల్కి ప్రతిక్షణంబు న
న్నను గృపఁ జూడ నిట్లుఁ దదనుగ్రహపాత్రుఁడ నౌచు సంతసం
బున మెయి నిండఁ బుల్కలొగి మొల్కలిడన్ స్ఖలితాక్షరుండనై
కనుఁగవ బాష్పధార లొలుకన్ హరిఁ గంటిని మోడ్పుఁ గేలుతోన్. 114

ఉ. ఏది సుదుర్లభంబగు మహిన్ బురుషార్థచతుష్టయంబునన్
నీదు పదాబ్జయుగ్మము ననేమమునన్ భజియించు వారికిన్
శ్రీదయితా! యటైనను వరింపను నేఁ బురుషార్థమున్ భవ
త్పాదసరోజసంభజనతత్పరనిస్పృహ మానసుండనై. 115

ఆ. అక్రియునకుఁ గర్మములు జునకు జన్మ కా,లాత్మున కరిభయము లాయనాదు
లాత్మరతికి నీకు నంగనాశ్రయమును, బాడముటది కలంచు బుధులమతిని. 116

చ. ప్రవిమలతత్త్వబోధుఁడవు ప్రాజ్ఞతరుండవునైన నీవు మం
త్రవిధులు సల్పు నయ్యవసరంబున నన్నను జీరి యజ్ఞున
ట్లవహితబుద్ధి సర్వవిషయంబులు పృచ్ఛ యొనర్చియున్న వాఁ
డవుకద దేవరా! యిది విడంబనమో మఱి యేమొ దెల్పుమా. 117

క. జ్ఞానంబేది నీవు కమల,యోనికి నుడివితివొ తొల్లి యయో ప్రభు! నాకుం
దాని నెఱిఁగింపు మప్పుఁడ, నేనిన్ దానఁ దరియింతు నెల్లకలుషముల్. 118

చ. హృదయగతాశయంబుఁ బరమేశున కీగతి విన్నవింప శ్రీ
ప్రదుఁడు గురుండునైన భగవంతుఁడు వారిజలోచనుండు దా
సదయత నాకు బోధనము సల్పె నిజాత్మరహస్యతత్త్వమున్
ముదమున నేను నా హరి సుబోధములన్ మదియందుఁ జేర్చితిన్. 119

ఉ. పూజితపాద! సద్గురు సుబోధమునన్ ఘనతత్త్వ సత్పథం
బోజ గ్రహించి తచ్చరణయుగ్మమునుం బ్రణమిల్లి యమ్మహా
తేజుఁ బ్రదక్షిణించియుఁ దదీయ వియుక్తికి నాతురుండనై
వ్యాజములేని బుద్ధి నిటు వచ్చితి నో విదురా! శుభాహ్వయా! 120

క. ఆతని దర్శనమున నం, ప్రీతియు విరహమున నార్తి పెనఁగొన హరికిం
బ్రీతిదమా బదరీవనిఁ, జేతోముద మొదవ నేను జేరెద నింకన్. 121

క. సనకాదియోగులును మునివరులు మహానుభావులు లోకపావను లవుటన్
స్థిరముగ డెందము మధుమధనుని, బరాశరమునువరుఁ జేసి ప్రతిభన్. 122

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యిట్లుద్ధవుపలుకన్, విని మున్ను బంధువధముచే విదురుఁడు జ్ఞానం
బునఁ బాపికొని యమె నెయ్యం, బునఁ బొడమిన దుఃఖభరముం బుచ్చుచు నగుటన్. 123

గీ. కౌరవాగ్రణి విదురుండు గౌరవమునఁ, బరమభాగవతుం గృష్ణపరిగృహీత
జనములం గను ముఖ్యుని జనెడువాని, నుద్ధవుని జూచి విస్రంభమొప్పఁ బలికె.

విదురుఁడు :—

మ. గురుయోగేశ్వరుఁ డీశ్వరుం డెలమి నీకుం దెల్పియున్నట్టి యా
త్మరహస్యప్రతిపాదకంబయిన బ్రహ్మజ్ఞానము న్నాకు సు
స్థిరబుద్ధిం దెలుపంగఁజాలుదువు లక్ష్మీనాథభక్తుల్ నిరం
తరకాలంబు స్వకీయభృత్యనిచయార్థంబై చరింతు రిమ్ములన్. 125

ఉద్ధవుఁడు:—

గీ. అవనిలోకజిహాసుఁడై యధిపుచే వి, ధేయుఁడైన మైత్రేయుఁ డాదిష్టుఁ డయ్యెఁ
గావునన్ నీకు విదుర! నిక్కముగ నతఁడు, ప్రణుతతత్త్వార్థగతికి నారాధ్యుఁ డనుమి.

చ. అనివచియించి యుద్ధవుఁడు యాదవవర్యుఁడు విశ్వరూపు పా
వనగుణకీర్తనామృతనివారితమానసతాపుఁడౌచు యా
మునపులినమ్మునందుఁ గురుపుంగవ సంయుతుఁడై నిశన్ క్షణ
మ్మనుబలె వేగఁజేసి యతిమోదముతోఁ జనెఁ దాను బిమ్మటన్. 127

రాజు:—

చ. అతిరథయూథప ప్రభువులైన యదూత్తములెల్ల నొండొరుల్
హతులయి రూపఱంగ మఱి యాదవశేఖరుఁ డుద్ధవుండు నే
గతి నవశిష్టుఁడయ్యె ననఘా! భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడున్ సమం
చిత నిజచారురూపముఁ ద్యజించెఁగదా యిది యేమొ తెల్పుమా. 128

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. బ్రహ్మశాపకైతవకాలబలముచే న
మోఘ సంకల్పుఁడగు శ్రీవిభుండు ప్రథిత
మైన స్వకులంబు హరియించి యాత్మదేహ
మెలమి విడుచుచు నిట్టులూహించె మదిని. 129

క. ఈనరలోకమునుండియు, నేనిఁక నుపరతుఁడనగుదు నేనియు బ్రహ్మ
జ్ఞానముఁబూనఁగ నాత్మ, ధ్యానపరుం డుద్ధవుండె యర్హుఁడుగాఁడే. 130

గీ. స్వగుణములచేత నొరులకు బాధ నిడని, యుద్ధవుఁడు లేశమేని మదన్యుఁడగునె
కాన మద్విషయంబైన జ్ఞానము నల, వోక బోధించు నాతఁడీలోకమునకు. 131

గీ. ఈగతిఁ ద్రిలోకగురుఁ డఖిలాగమోప, దేష్టయగు హరిచేత సందిష్టుఁడగుచు
బదరికాశ్రమమును జేరి భక్తి నుద్ధ, వుఁడు సమాహితుఁడై హరిపూజఁ జేసె. 132

గీ. విదురుఁ డుద్ధవుచేఁ గేళివిగ్రహుఁడగు, కృష్ణపరమాత్ము శ్లాఘ్యచారిత్రకథలు,
ధీరులకు ధృతికరము నధీరులకు శ్ర, మాస్పదమునగు తత్తనుత్యాగము వినె. 133

ఉ. శ్రీనిలయుండు కృష్ణుఁ డెడఁ జింతనఁ జేసిన యాత్మరూపమున్
ధ్యానముఁ జేయు చుద్ధవుఁ డధన్యుఁడు భాగవతుండు క్రన్ననన్
దా నరుగంగఁ బ్రేమకతన న్విదురుండపు డేడ్చె నెట్టి సు
జ్ఞానికినేని దుర్భరము సాధుజనాళి వియోగభారముల్. 134

క. కృతకృత్యుండగు విదురుఁడు, కతిపయదినములు వసించి కాళిందిన్ స
న్మతిఁ బాసి పుణ్యచయ సం, గత నమ్మైత్రేయుఁ డున్న గంగన్ డాసెన్. 135

అధ్యాయము ౫.

మహదాదిసర్గము. హరిస్తుతి.

శ్రీశుకుఁడు:—

క. కురువృషభుండగు విదురుఁడు, సురనదిద్వారమునఁ గూరుచున్న సుబోధ
స్ఫురణుఁ గృతహరిస్మరణున్, వరగుణు మైత్రేయు నడిగె బంధురఫణితిన్. 136

విదురుఁడు:—

ఉ. కర్మలఁ జేయు లోకము సుఖంబులఁ గోరుచుఁగాని దానిచే
శర్మముగాని దుఃఖలవశాంతియుఁగాని లభింపకుండు నా
కర్మలచేతనే మఱి యకారణ దుఃఖము నొందుచుండు నా
కర్మము మర్మముం దెలుపఁగాఁ దగుదీవు మునీంద్రసత్తమా! 137

ఉ. దైవవశంబుచేతన యధర్మపరంబును దుఃఖమున్ స్వయం
భూవిముఖంబునైన జనముం గని తత్పదనుగ్రహార్థమై
శ్రీవిభుభక్తిచేఁ జెలగు సిద్ధులు మీరలు జ్ఞానపూతులై
యీ వసుధాస్థలంబునఁ జరించుచునుందురు కాదె నిచ్చలున్. 138

శా. ఏవర్తంబునఁ బూజితుండగుచు లోకేశుండు భక్తాత్ముల
ద్భావంబందునఁ జక్కనిల్చి గురుతత్త్వద్యోతమానంబు యో
గావిర్భూతమునైన జ్ఞానమును నైశ్వర్యంబొప్పగా నిచ్చునో
యావర్తంబు నెఱుంగఁజెప్పుము మహాత్మా! సాధులోకోత్తమా! 139

వ. అని మఱియు విదురుం డిట్లనియె. ఆర్యా! కృతావతారుండైన భగవంతుఁ డాత్మతంత్రుండై త్రిగుణాత్మకమాయం గైకొని యే యే కర్మంబులం జేయు? నిష్క్రియుండై జగంబు నెట్లు సృజించు? జగద్వృత్తిని స్థాపించి యెట్లు పాలియించు? మఱియు నిజ్జగంబు స్వకీయహృదయాకాశంబున నివేశంబుఁజేసి నివృత్తవృత్తియై యోగమాయయం దెట్లు శయనించు? యోగీశ్వరాధీశ్వరుండును నేకస్వరూపుండును నగు భగవంతుఁ డీజగంబున సముప్రవిష్టుండై యెట్లు నైవిధ్యంబుననుండు? భూసుర, గో, సురాదుల క్షేమమునకై యవతారభేదంబులఁ గ్రీడించుచు నేయే కర్మంబు లాచరించు? లోకాధీశ్వరుండైన యద్దేవుం డేతత్త్వభేదంబులచే లోకపాలకసహితంబులైన లోకంబులను, నలోకంబులను గల్పించు? ఎచ్చట సర్వసత్వనికాయభేదముండై యధికరించియుండు? విశ్వస్రష్టయు నాత్మయోనియు నగు నారాయణుం డేప్రకారంబున జీవులకు స్వభావ, కర్మ, రూప, భేదంబులం జేయు? ఓ విప్రవర్యా! యదియంతయు మాకు నెఱుంగంబడునట్లు వివరింపుము. ఓ భగవత్స్వరూపా! వ్యాసముఖంబునుండి పలుమారు చాతుర్వర్ణ్య ధర్మంబులు వినియుంటిని గాని కృష్ణకథామృతప్రవాహంబు లేమింజేసియు, క్షుద్రసుఖావహంబగుటంజేసియు వానివలనఁ దనివి జనింపదు. యుష్మత్సమాజంబులందలి సూరిజనగేయమానంబగు శ్రీకృష్ణకథామృత ప్రవాహంబునుండి యెవ్వఁడు తనివిఁజెందును? పురుషునిఁ గర్ణనాడింబ్రవేశించి భగవంతుఁడు భవప్రదాయకంబగు గేహరతిని విచ్ఛిన్నంబుగావించు. భవత్సఖుండగు కృష్ణద్వైపాయన మునీంద్రుండు మాకు భగవద్గుణంబుల బోధింపఁదలంచి భారతము వక్కాణించె. అద్దాన గ్రామ్యసుఖానువాదంబుల మానవులబుద్ధి చొనుపంబడి హరికథాకర్ణనాసక్తంబయ్యె. ఇట్టి హరికథయందు శ్రద్ధాళువగు పురుషునిబుద్ధి వివృద్ధింజెంది యితర గ్రామ్యవిషయంబుల విరక్తింబూను. హరికథానుస్మృతి నిర్వృతుండైన మానవునకు నైశంబ సమస్తదుఃఖనివృత్తి యేర్పడు. ఏ మానవులు హరికథావిముఖులై వర్తింతురు శోచ్యాశోచ్యానభిజ్ఞులగు వారింగూర్చి నేను మిగుల దుఃఖింతును. వాదోపవాదంబుల వృథాకాలక్షేపముం జేయు నభాగ్యుల యాయువును గాలస్వరూపుండగు దేవుండు వ్యర్థంబుగ హరించు. కావున నో

మైత్రేయమునిసింగమా! సుఖప్రదాయకంబగు సద్విష్ణుదేవుని కథాసారంబును బుష్పంబులందలి మకరందంబుంబోలె నుద్ధరించి మాకు శ్రేయోభివృద్ధ్యర్థంబు కీర్తింపుము. జగదుత్పత్తిస్థితి సంహారార్థంబు కృతావతారుండు గృహీతమాయుండునై యీశ్వరుం డతిపూరుషంబులగు కర్మంబుల నేనినాచరించె నవ్వాని నాకునై విశదీకరింపుమని విదురుండు మైత్రేయునడిగెనని శుకుం డిట్లనియె. ఇట్లు భగవంతుండగు మైత్రేయుండు విదురునిచే నడుగంబడి యవ్విదురు నభినందించుచు మానవశ్రేయస్కాముండై యిట్లు చెప్పందొడంగె. 140

మైత్రేయుఁడు :—

చ. అనఘ! యధోక్షజాత్ముఁడగు నాత్మ యశంబును లోకమందు నో
య్యనఁ బ్రకటించి దాన భువనావనమున్ మదిఁ గాంక్షఁజేయు నీ
వనుపమబుద్ధితోడ వినయంబును గైకొని నన్నుఁ బృచ్ఛఁజే
సినవిధ మన్నిటం గడుఁ బ్రసిద్ధము సుమ్ము కురుప్రజోత్తమా. 141

క. హరిసేవ ననన్యమతిన్, స్మరియించెడు కృతివి వ్యాసమహాసంయమిని భా
స్వరవీర్యజాతుఁడవు చె, చ్చెర నీ విట్లడుగుటిది విచిత్రమె? విదురా! 142

క. మును మాండవ్యుని శాపం, బున శమనుఁడు దాను వ్యాసముని వలన జనిం
చెనుగా భ్రాతృక్షేత్రం, బున నొప్పు భుజిష్యయందు ననఘా! నీవై. 143

క. జ్ఞానోపదేశవిధికిన్, నే నాదేశింపఁబడితిని నీకై హరిచేఁ
గాన భగవంతునకు నీ, వే నిజముగ సమ్మతుఁడవు విదురా! వింటే. 144

క. జగదుత్పత్తి స్థితిలయ, సుగమములై యోగమాయచే నొప్పారెడు నా
భగవల్లీలలు నక్రమ, ముగ వర్ణించెదను వినుము మోదం బెసఁగన్. 145

గీ. ఆత్మవిభుఁడైన యాపరమాత్ముఁ డరయ, సృష్టికిం దొల్త నొక్కఁడు చెలువు మీఱు
నాత్మమాయోరుశక్తి ఛాయావిధంబు, ననుకరింప ననేకత్వమణఁగియుండు. 146

గీ. అప్పుడతఁడొక్కఁడే ద్రష్టయద్వయుండు, దృశ్య మితరంబుగాన రాదింత యేని
సుప్తమాయాతిశక్తి యసుప్తదృక్కు, నగుటఁదన్ లేనియట్లుగ నున్నట్లుదలఁచు.

గీ. ప్రథమమున నెంచిచూడ సదసద్రిష్టిశక్తి, సదసదాత్మికమాయ సృష్టయయి నెగడె
దానిచేతఁ జరాచరాత్మకజగంబు, లోలి నిర్మింపఁబడియెఁ జుమ్మో మహాత్మ!

గీ. కాలగతిచేతఁ ద్రిగుణాత్మిక యగు మాయ, యందుఁ బురుషోత్తముండు వీర్యాంచితుండు
స్వీయవీర్యంబు నుంచెఁ గృషీవలుండు, సారమగు క్షేత్రమందు బీజంబునట్లు. 149

వ. కాలచోదితంబైన యవ్యక్తంబువలనను మహాసూక్ష్మంబగు మహత్తత్త్వంబు జనియించె. విజ్ఞానాత్మకంబును నియామకాధికారంబును, సత్త్వ, గుణ, కాల, స్వభావంబులకు నెలవు నగు మహత్తత్త్వము నిజస్వరూపాంతర్గతంబైన విశ్వంబు సృజించు తలంపున నాత్మదేహస్థంబైన విశ్వంబును బ్రకటించుచుఁ దన్ను వికారయుక్తంబుఁగావించుకొనె. అట్లు వికృతిఁబొందిన మహత్తత్త్వంబునుండి కార్యకారణకర్తృత్వస్వరూపంబు భూతేంద్రియమనోమయంబునగు నహంకారంబు వొడమె. వైకారికంబును, తైజసంబును, తామసంబునని యహంకారంబు ముత్తెఱంగులై యుండు. వైకారికంబైన యహంకారమునుండి మనంబును దేవగణంబును జనియించె. అర్థాభివ్యంజనంబగు దానంజేసి దేవతలు వైకారికు లనంబడుదురు. జ్ఞానకర్మమయములైన యింద్రియంబులు తైజసాహంకారమువలన నుదయించె. తామసాహంకారంబువలన భూతసూక్ష్మంబులును నాకాశంబును నాత్మలింగశరీరంబును జనియించె. కాలమాయాంశయోగంబున సర్వాధ్యక్షుండగు భగవంతునిచే నభంబు వీక్షింపంబడె. నభంబునుండి యనుసృతంబై స్పర్శంబును జేయుచు ననిలంబుత్పన్నంబయ్యె. వికృతంబైన యనిలంబు నభోబలంబున రూపతన్మాత్రకంబును లోకప్రకాశంబునగు తేజస్సును సృజించె. భగవదీక్షితంబై వికృతింబొందిన యనిలబలోపేతజ్యోతి రసతన్మాత్రకంబగు జలంబు నుత్పాదించె. కాలమాయాంశయోగంబున బ్రహ్మాపేక్షితంబై జ్యోతిర్బలోపేతంబగు వికృతింబొందిన జలంబు గంధతన్మాత్రకంబైన భూమిని గల్గించె. ఆకాశాదిభూతంబులకుఁ బరాపరకార్యంబేదికలదో దానిని యథాసంఖ్యంబుగా విష్ణుదేవుని యంశరూపులు కాలమాయాంశ సూక్ష్మరూపులగు దేవతలెఱింగిరి. నానాత్వంబునఁజేసి స్వకార్యాసమర్థులైన దేవతలు ప్రాంజలులై పరమేశ్వరునిఁజేరి యిట్లు ప్రార్థింపఁదొడంగిరి. 150

దేవతలు :—

ఉ. ఓపరమేశ! నీదు పదపద్మయోరుహమూలము నాశ్రయించి యా
తాపసు లుగ్రసంసృతిగతవ్యథలెల్లను నిస్తరింత్రో యా
పాపనివారకంబును స్వభక్తజనప్రియమౌ ప్రపన్న తా
పోపశమ త్వదంఘ్రియుగళమున్ భజియింతుము మేము నిత్యమున్. 151

శా. ఈసంసారమునం దితాపహతులై యీజీవులెల్లన్ రవం
తే సౌఖ్యంబును బొందనేరరుగదా యేప్రొద్దు భావింపఁగా
నో సర్వేశ్వర! యాశ్రయించెదము మోహాంధోద్వేగముల్ వీడి వి
ద్యాసంయోజితమైన నీయడుగుచాయయన్ భక్తిరంజిల్లఁగన్. 152

ఉ. నీ మృదులాననాంబురుహనీడముతో నిగమాహ్వయాండజ
స్తోమముచే నెఱింగి శుభసంతతి యయి తా భ్రమసరిన్ని వాసమున్
గోపులమైన నీపదముసన్గోరి పరిసన్నులమేము నిత్యమున్
మా మది నాశ్రయింతుము రమాహృదయేశ! యనుగ్రహింపవే. 153

క. హృదయము గ్రక్కున భక్తుల, సదలించి వైరాగ్యయుతసుజ్ఞానసుసం
పద బుధవర్యులు గను త్వ, త్పదవారిజపీఠి నేము సంప్రార్థింతు మజా! 154

క. స్మృతమై యేది స్వభక్త, ప్రతతికి నభయంబొసంగుఁ గృపన్ నిఖిలజగత్
స్థితిసర్గనాశకర్మో, ద్యతమగు నా నీపదంబు సమర్చింతు మొగిన్. 155

ఉ. దేవ! రమేశ! తుచ్ఛమగు సదేహమునందు నహంమమత్వదు
ర్భావదురాగ్రహాత్ములయి సవ్యక్తులు పూరుషకోటి కాత్మయం
దే వసియించుచున్న మది సన్నెన్నఁగ వారలకున్ సుదూరమై
పోవు త్వదంఘ్రిపంకరుహమున్ భజియింతుము మేము భక్తితోన్. 156

ఉ. శ్రీరమణా! బహిర్ముఖ హృషీకగణంబులచేత నిచ్చలున్
దూరపరాహృతాత్ములగుసద్మనస్కులు కానరు నిన్నుఁ ద్వత్పద
శ్రీరమమాణచిత్తులయి శీఘ్రముగాంచెద రుత్తముల్ సదా
ధీరతనాశ్రయింతుము సుధీనుత! యట్టి భవత్పదాబ్జముల్. 157

చ. అనఘ! భవచ్ఛుభచరితకథామృతపానవివృద్ధభక్తిచే
తన విమలాత్ములై బుధులు సద్దాయు విరక్తియుతప్రబోధమున్
గని తదనంతరక్షణము సకాంతురుగా దె వికుంఠధామమున్
వినుతపునీతనామము సువిభ్రమ మక్షియుగాభిరామమున్. 158

చ. అగణితసత్త్వులైన విమలాశయు లాత్మసమాధియోగశ
క్తిఁ గొని బలిష్ఠమైన ప్రకృతిన్ ధృతిమీఱ జయించి నిన్నుఁ బొం
దఁగలుగుచుందురేగాదె యతీశ్వరకృతఁ ద్వత్పదపద్మసేవచే
సుగమముగాఁగఁ బోఁచు నదిసునంత శ్రమం బుదయింపఁ దయ్యెడన్. 159

శా. దేవా! సత్త్వరజస్తమోభియుతశక్తిన్ లోకనిర్మాణ దీ
క్షావైశద్యముచేత మమ్ము నలవోకన్ సృష్టిఁ గావించియుం
టీ వేమి పైడఁబాటుఁ జెంది యకటా! యీవిశ్వనిర్మాణమున్
గావింపంగఁ గడున్ వలంతులముగాఁ గాకుంటిమో సత్ప్రభూ. 160

సీ. పరమేశ! నీకెట్లు బలినొసంగుదుమొ మే, మెట్లు లన్నంబు భుజించఁగలమొ
లోకేశ! నీకెట్లు లోకముల్ బలియిచ్చు, నెట్టులన్నము భుజియింపఁగలవొ

సాన్వవాయులమైనయమరులమగుమాకు, నరయఁ గూటస్థుఁడవాద్యుఁడవును
దగ నధిష్ఠాతవై నెగడెడునీవల, గుణకర్మయోనివై కొమరుమిగులు

ఆ. నట్టి జననరహితమగు మాయయందుంచి, తాది వీర్యము మహాదాదిరూప
మందునలను మేను నావిర్భవించితి, మెలని సృష్టిశక్తి నిమ్ము దేవ! 161

అధ్యాయము 6.

విరాట్స్వరూప వర్ణనము

మైత్రేయుఁడు :—

సీ. పరివినష్టలోకతం త్రిములగు మహదాది, కోరు స్వశక్తు లొండొంటితోడఁ
గలియకయున్నఁ దద్గతిని నిరీక్షించి, జగదీశ్వరుఁడు కాలసంజ్ఞమగుచు
ద్యోతనశీలమైతోఁచు శక్తినిఁదాల్చి, తగఁద్రయోవింశతితత్త్వగణము
నొక్కమొగింజొచ్చెనురవడినట్లు ప్ర, విష్టుఁడై పరముండు చేష్టలొప్ప

గీ. సుప్తకర్మను మేల్కొల్పుచును విభిన్న, గణము సంయోజనముఁజేసెఁగ్రమము తోడ
నిద్ధగుణుచేత నిట్లు ప్రబుద్ధకర్మ, మగుచుఁ దగఁద్రయోవింశతికగణము తనరె.

వ. ఇట్లు భగవత్ప్రేరితంబై యది స్వమాత్రలచే విరాట్స్వరూపంబును సృష్టించె. ఎందుఁ జరాచరలోకంబులు వొడమె నట్టి విశ్వంబును సృజించు నా తత్త్వగణము మాత్రిచేఁ దమయం దావేశించిన పరమాత్మునివలన నొండొంటిందాకి క్షుబ్ధంబయ్యె. హిరణ్మయుండగు నా విరాట్పురుషుండు సర్వసత్వోపబృంహితుండై సహస్రవత్సరంబు లండకోశంబున జలంబుల వసించె. విశ్వసృజంబులైన తత్త్వంబులకు గర్భరూపుండును, నాత్మశక్తిమంతుండును, దైవకర్ముండగు నా విరాట్పురుషుండు విశ్వముంబొందిన తనచేఁ దన్ను నేకవిధంబుగను, దశవిధంబులుగను దిృవిధంబులుగను విభజించె. సర్వభూతగాత్రిమాశ్రియుండై యశేషసత్వంబుల యాత్మాంశంబై పరమాత్మ యాద్యావతారంబునై విరాట్స్వరూపంబొప్పారు. అది "సాధ్యాత్మము, సాధిభూతము, సాధిదైవము" నని ముత్తెఱంగులగు. విరాడ్రూపము ప్రాణంబుచే దశవిధంబులును, హృదయంబుచే నేకవిధంబునగు. విశ్వసృట్తత్త్వంబులకు నధీశుండైన యధోక్షజుం డేతద్ద్వైవిధ్యంబు కొఱకు స్వతేజంబున విజ్ఞాపితంబగు విరాట్స్వరూపంబును దపింపంజేసె. అనంతరంబున నభితప్తంబగు నా విరాట్స్వరూపంబునకుఁ బెక్కు దేవాయతనంబులు

నిర్భిన్నంబులయ్యె. వాని వివరించెద వినుము. ఆ విరాట్పురుషుని నిర్భిన్నంబైన యాస్యస్థానమును లోకపాలకుండైన యగ్ని స్వవక్తవ్యంబును బ్రతిపన్నంబుఁ జేయు స్వాంశంబైన వాగింద్రియంబుతోడఁ జొచ్చె. వాని నిర్భిన్నంబైన తాలువులను లోకపాలకుండైన వరుణుండు రసప్రతిపాదకము గు స్వాంశంబైన జిహ్వతోఁ బ్రవేశించె. నాసాపుటంబులను నశ్వినిదేవతలు గంధంబుఁ బ్రతిపన్నంబుఁజేయు స్వాంశంబైన ఘ్రాణేంద్రియంబుతోఁ జొచ్చిరి. నేత్రస్థానములను లోకపాలకుండైన త్వష్ట రూపప్రతిపాదక స్వాంశచక్షురింద్రియంబుతోఁ బ్రవేశించె. మఱియు నితని చర్మస్థానముల లోకపాలకుండైన యనిలుండు స్పర్శంబును బ్రతిపాదించు స్వాంశంబైన ప్రాణేంద్రియంబుతోఁ బ్రవేశించె. కర్ణంబుల దిక్కులు శబ్దంబును బ్రతిపన్నంబుఁజేయు స్వాంశంబైన శ్రోత్రేంద్రియంబుతోఁ జొచ్చె. త్వక్కును నోషధులుఁ గండూతిం బ్రతిపాదించు స్వాంశంబైన రోమంబులతోఁ బ్రవేశించె. మేఢ్రంబును బ్రజాపతి యానందంబును బ్రతిపాదించు స్వాంశంబగు రేతస్సుతోఁ బ్రవేశించె. విరాట్పురుషుని నిర్భిన్నంబగు గుదస్థానమును మిత్రుండు విసర్గంబును బ్రతిపాదించు స్వాంశంబైన పాయ్వింద్రియముతోఁ బ్రవేశించె. వినిర్భిన్నంబైన హస్తంబులను స్వర్లోకనాథుండైన యింద్రుండు వృత్తిప్రతిపాదక స్వాంశంబైన వార్తతోఁ బ్రవేశించె. స్వస్థానంబులగు పాదంబులను విష్ణుదేవుండు గంతవ్యంబును బ్రతిపాదించు స్వాంశంబైన గతితోఁ జొచ్చె. హృదయస్థానంబును జంద్రుండు వికారంబును బ్రతిపాదించు స్వాంశంబగు మనంబుతోఁ బ్రవేశించె. బుద్ధిస్థానంబును వాగీశుండు బోద్ధవ్యప్రతిపత్తిగల స్వాంశంబగు బోధంబుతోఁ జొచ్చె. ఆత్మను నభిమానంబు కర్తవ్యప్రతిపాదకంబగు స్వాంశంబగు కర్మతోఁ బ్రవేశించె. సత్వంబును మహత్తత్త్వము విజ్ఞానప్రతిపాదకంబగు స్వాంశంబైన చిత్తంబుతోఁ బ్రవేశించె. ఈ విరాట్పురుషుని శీర్షంబువలన స్వర్గంబును బాదంబులవలన భూమియు నాభివలన నాకాశంబును నుత్పన్నంబులయ్యె. వానియందు గుణవృత్తులును సురాదులును బ్రతీయమానులగుచుండిరి. ఆత్యంతికమైన సత్వగుణంబుతో దేవతలు దివంబును బొందిరి. రజస్స్వభావంబున మానవులు భూమిం బొందిరి. తమస్స్వభావంబున వ్యోమ, రుద్ర, పారిషదగణంబులు ద్యావాపృథివ్యంతరంబగు భగవన్నాభి నాశ్రయించిరి. బ్రహ్మ పురుషునిముఖంబునుండి యున్ముఖుండగుటం జేసి వేదంబును, వర్ణముఖ్యుండై గురువైన బ్రాహ్మణుండును బుట్టె. అతని బాహువులనుండి క్షత్త్రధర్మంబును, దాని ననువర్తించుచుఁ గంటకక్షతంబులైన పురుషసంబంధంబులగు వర్ణములను గాపాడుచుండునట్టి క్షత్రియుండును నుదితుండయ్యె. ఊరుభాగంబులనుండి లోకవృత్తికరంబులైన జీవికా

హేతువులతో వైశ్యుండు పాదమిం నకల జీవికను ప్రవర్తింపఁజేసె. భగవంతుని పాదములనుండి కర్మసిద్ధికొఱకు శూద్రరూప జనించె. దాన శూద్రుండు పాదమిం యేవృత్తిచే హరి సంతుష్టుండగు నట్టివృత్తిని ప్రవర్తింపఁజేసె. ఆత్మవిశుద్ధ్యర్థంబై వృత్తులతోఁగూడ జనించి యీచతుర్వర్ణంబులు స్వగురుండగు హరినిస్వధర్మంబున యజించుచుండు. దైవకర్మాత్మరూపియగు భగవంతుని యోగమాయా బలంబున నుపపన్నంబైన యీవిరాడ్రూపంబును సాకల్యంబున నిరూపించుటకు నెవ్వఁడు సమర్థుఁడై యిచ్ఛగింపఁదలఁచు? అయినను యథాక్రమంబుగా బుద్ధికొలఁది యితరకీర్తనంబులచే నపవిత్రంబైన వాక్కును, బునీతంబుగావించుటకు విష్ణుదేవుని యమేయమైన కీర్తిని గీర్తించుచుంటి. విద్వాంసులచే శ్రోత్రంబులం జొనుపఁబడిన హరికథాసుధారసము నాస్వాదించి సుశ్లోకోత్తముఁడగు నాభగవంతుని గుణకీర్తనఁబుసేయుట నిశ్చితమైన లాభంబుగాఁ బద్వాదులు చెప్పుచుందురు. 163

గీ. హాయన సహస్రములయంతమందు విమల, యోగపరిపక్వధీవిశేషహోన్నతిఁ గాని యాదికవియైన యయ్యంబుజాసనుండు, నాత్మమహిమఁదెల్పఁగ నసమర్థుఁడై యగు. 164

మ. భగవన్మాయ యమేయమౌను మదిలో భావింప మాయావులన్
మొగి మోహింపఁగఁజేయు దాని మహిమంబున్ శ్రీవిభుండేనియున్
దగ నేతాదృశమం చెఱుంగఁడనినన్ దద్వారిమార్గం బెఱుం
గఁగ నేరేని వలంతులమ్యెదరొకో కౌరవ్య వంశాగ్రణీ! 165

చ. హృదయముతోడ వాక్యముల నేనును సర్వసుపర్వసంఘముల్
సదమలరూపుఁడైన హరి శక్తి నెఱుంగఁగలేక భ్రాంతిఁబొం
దెద మన నయ్యె లేపగిది దేవవిభుండగు నాదిదేవు న
త్పదమెఱుగంగనేర్తు రలపావనమూర్తికి నా నమస్కృతుల్. 166

అధ్యాయము 7.

విదురకృత వివిధప్రశ్నావళి

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అనిపలికెడు మైత్రేయుని, గని ద్వైపాయనసుతుండు ఘనుఁడు విదురుఁడా
వ్యానవినయమధురవాక్కులఁ, దనియించుచునిట్టులనియెఁ దత్పరమతితోన్. 167

విదురుఁడు:—

మ. అనఘాత్మా! యవికారి నిర్గుణుఁడు జ్ఞానాత్ముఁడున్నా దేవదే
వుచికిన్ లీలగనైన నెట్టులు గుణాంశంబుల్ కర్మముల్ గల్గు? బా
లునకుం గ్రీడల నన్యవస్తురతి గన్గొంగాని యెబ్బంగి ని
త్యానివృత్తుండు స్వతోభితృప్తుఁడు విభుం డన్యం బపేక్షించెడున్. 168

ఉ. ఆభగవంతుఁ డీశుఁడు గుణాత్మకమా నిజమాయచేతఁ దా
నీభువనవ్రజంబు సృజియించెను దత్పృథుమాయచేతనే
ప్రాభవమొప్పఁ ద్రోచుఁ బరిపాలనసేయుచునుండు వెండి నీ
త్యాభర మొప్ప నాశనము సల్పు నశేషముగా బుధోత్తమా! 169

వ. మఱియు దేశకాలంబుల సకలావస్థల స్వయముగఁగాని యన్యంబులచేతఁగాని యెన్నఁడేని నవిలుప్తజ్ఞానస్వరూపుండగు నద్దేవుండు మాయచేఁ గూడుటెట్లు? ఏకరూపుండగు నీభగవంతుండే సర్వక్షేత్రంబుల నవస్థితుండై యుండుఁగదా? యట్టి యీతనికి దుర్భగంబుగాని, కర్మకృతంబగు క్లేశంబుగాని గలుగుటెట్లు? ఓ విద్వచ్ఛిఖామణీ! యీ జ్ఞానసంకటంబున నామనంబు ఖేదపడుచున్నయది. బ్రహ్మస్వరూపా! మహత్తరమైన యీ నా మానసిక కశ్మలంబును బోఁగొట్టుము. 170

శ్రీశుకుఁడు:—

క. ఈకొలఁదిని నావిదురుం, డావిషయము నెఱుఁగఁదలఁచి యడిగినయంతన్
బావనమతి మైత్రేయుఁడు, ధీవిభవం బొప్ప నిట్లనదెల్పె ముదితుఁడై. 171

మైత్రేయుఁడు:—

క. ఈయది భగవన్మాయను, నీయారయఁ దర్కమునకు నిది నిలువదు గా
యా యీశ్వరునకు ముక్తున, కేయెడ బంధనము గలుగనదెఱుఁగుము విదురా! 172

మ. జనుఁ డుత్స్వప్నగతంబులైన నిజశీర్షచ్ఛేదనాదిక్రియల్
తనయాత్మన్ నిజమంచు నెంచినను దత్థ్యం బెట్లుకావచ్చు నీ
శునకుం గర్మగుణానుబంధనములున్ జూడంగ మాయాబలం
బున నున్నట్టులు దోఁచుచుండు నిరతంబున్ సుంత లేకుండియున్. 173

చ. జలముల బింబితుండయినచంద్రునకుం దలపోయఁ దత్కృతం
బులయిన కంపనాదు లెటులు బుద్ధికిఁ దోఁచియు వాస్తవంబుగాఁ
గలుగక యుండునట్లు గుణకర్మములాపరమాత్మునందు న
గ్గలముగఁ దోఁచుచుండెడిని గాని యథార్థము గా వాకింత్తయున్. 174

చ. విమలనివృత్తిధర్మముల నవిష్ణుపదంబుఁ బరమేశుభక్తియో
గమునఁ దిరోహితంబగునొకో గాదె యవిద్య శక్తి రతిన్ రమా
రమణునిఁ గొలిచినంతన విరాగముఁ జెందెడి నింద్రియాళి గా
ఢమగు సుషుప్తిఁ బొందుఁ బరికల్పితవ్యథలన్నియుఁ బాయుకైవడిన్. 175

ఉ. ఆ మురవైరి సద్గుణకథామృత సంశ్రవణంబు పెక్కులా
బాములఁ బాపుచుండుఁ బ్రసక్థంబునఁ దచ్చరణారవింద సే
వామలభాగ్య మబ్బిన సనాతనసౌఖ్యంబులు లభ్యమౌను జు
మ్మో మహితాత్మ! కాన విభు నూర్జితభక్తి భజించుటొప్పగున్. 176

విదురుఁడు:—

శా. ఓ మైత్రేయమునీశ్వరా! యిపుడు నీ సూక్తాసిచే సాంద్రమా
నా మోహోర్మిలతావితానములు ఛిన్నంబయ్యె దేవుండు ని
స్సీమంబైన స్వతంత్రతం జెలఁగుటల్ జీవుండు దుష్పారతం
త్ర్యాముగ్ధుండయి యుండుటల్ విని మనశ్శాంతస్వమ్యముం బొందెదన్. 177

క. మునిచంద్ర! విష్ణుదేవుని, ఘన మాయావిలసనంబు జగముఁ బ్రీతిని నా
కును దెల్పినాఁడ వా మా, యను లేనిది యున్నయట్లు పలుకఁబడు ననుచున్. 178

గీ. ఎవఁడు మూఢతముండగు నీజగమున, విపులబుద్ధియుతుండయి వెలయు నెవఁడు
వారలిరువురె కాంతు రపారసుఖము, నంతరితుఁడైన జనుఁడు పెన్వంతఁ జెందు. 179

వ. మునీంద్రా! ప్రతీతమానంబగు నవిద్య యయథార్థత్వము నిశ్చయించి యే భాగవతసేవచే భగవంతుండును గూటస్థుండును మధుద్విషుండునగు మురారి పాదంబులయందు వ్యసనాపనోదకంబగు తీవ్రంబైన ప్రేమోత్సవంబు సంభవించునో యట్టి యుష్మచ్చరణకమలసేవచే నేను దానిఁ దొలఁగించుకొందు. ఎందు దేవదేవుండగు జనార్దనుండు నిత్యంబు కీర్తింపఁబడుచుండు నట్టి విష్ణుమార్గంబుల యందు సేవ యల్పతపస్సుచే దుర్లభంబైనదయ్యును నాచే సంప్రాప్తంబయ్యె. సవికారంబులైన మహదాదితత్త్వంబులను బ్రథమంబున ననుక్రమంబుగ సృజించి యందుండి విరాట్స్వరూపంబు నుద్ధరించి విభుండు దానియందుఁ బ్రవేశించె. సహస్రపాదోరుబాహువులుగ నే యాద్యపురుషునిఁ జెప్పుదురో యెందీ సమస్త లోకంబులు సవికాసంబుగ వసించియుండునో, యేస్వరూపంబునం దింద్రియార్థేంద్రియసంయుతంబై త్రివిధంబైన ప్రాణంబు కలదో, నీచేఁ జెప్పఁబడిన వర్ణంబు లెందుఁ బొడమినవో, యెచ్చటఁ బుత్ర, పౌత్ర, ప్రపౌత్ర, గోత్రజులతోఁ గూడి విశ్వవ్యాప్తులై విచిత్రాకృతులైన ప్రజలు పొడమిరో తద్విభూతుల

న్నాకు నెఱుంగఁ జెప్పుము. ప్రజాపతీశ్వరుండైన మాధవుం డేయే ప్రజాపతులను, సర్గంబులను, ననుసర్గంబులను మనువులను మన్వంతరాధిపతులను సృజించె? వీరి వంశంబులను, వంశానుచరితంబులను భూమికి నుపర్యధో భాగంబుల నే లోకంబు లెలవో వానివాని స్థితులును భూలోకపరిమాణంబును వర్ణింపుము. తిర్యఙ్నర, దేవ, సరీసృప, పక్షిగణంబులయు గార్భాండజస్వేదజోద్భిజ్జంబులయు సృష్టివిభాగంబులు దెల్పుము. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర రూపంబులచే విశ్వంబునకు సృష్టి, స్థితి, లయాశ్రయంబులు కల్పించు శ్రీనివాసుని యుదారవిక్రమంబు వక్కాణింపుము. రూప, గుణ, స్వభావంబుల వర్ణాశ్రమవిభాగంబులును ఋషుల జన్మ కర్మంబులును, వేదవిస్తారంబును, యజ్ఞవితానంబులును, యోగపథంబులును, నైష్కర్మ్యతంత్రంబును, భగవత్స్మృతంబగు సాంఖ్యంబును పాషండపథవైషమ్యంబును ప్రతిలోమకుల విభాగంబును గుణకర్మజంబులైన జీవగతులును, నవిరోధంబులైన ధర్మార్థకామమోక్ష నిమిత్తంబులును, వార్తా, దండనీతి, వ్రత, పృథగ్విధానంబులును, శ్రాద్ధవిధులును, పితృదేవతాసృష్టియు, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాగణంబుల కాలావయవసంస్థితియు, దానతపఃఫలంబులును, నిష్టాపూర్త ఫలంబులును ప్రబలధర్మంబును నాపద్ధర్మంబును ధర్మయోనియు, భగవంతుండగు జనార్దనుం డేనిచే సంతసించు నేనికి ననుగ్రహించుఁ దత్సర్వంబు నోయనఘాత్మా! నాకెఱింగింపుము. అనువ్రతులగు శిష్యులకుఁ బుత్రులకు దీనవత్సలులైన గురువు లడుగకున్నను హితంబుఁ జెప్పుచుందురు. ఓ భగవత్స్వరూపా! మహదాదితత్త్వంబుల ప్రళయం బెన్నివిధంబులు? ఆప్రళయంబున నీపరమేశ్వరుని నెవ్వరు సమీపించియుందురు? అతని ననుసరించి యెవరు శయనింతురు? మఱియు జీవుని తత్త్వంబును బరమేశ్వరస్వరూపంబును నాజీవేశ్వరుల కెద్దాన నైక్యంబు ఘటిల్లు నట్టి నిగమాత్మకజ్ఞానమును జెప్పుము. సూరిప్రోక్తంబులగు నాయోపనిషదికజ్ఞాన నిమిత్తంబులను దెలుపుము. పురుషులకు స్వతస్సిద్ధముగా నెందుండి భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్యంబులు కలుగు? మహాత్మసేవలేక యివి కలుగ నేరవు. శ్రీమన్నారాయణుని కర్మవైవిధ్యము నెఱుంగఁగోరి యడిగిన నాయీ ప్రశ్నంబుల మాయామోహితదృష్టినై యంధప్రాయుండనుగానున్న నాకు సఖుండవగుటం జేసి వివరింపుము. సర్వవేదంబులు సర్వయజ్ఞంబులు సర్వతపోదానంబులును జీవాభయప్రదానాల్పాంశంబునం బోలవు. 180

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. అని యిట్లాకురుపుంగవుండు వినతుండై యుత్సుకత్వంబుతో
ఘన పౌరాణికకల్పమంతయు నెఱుంగంగం గోరె సమ్యగ్గతిం

దనుఁ బ్రశ్నింపఁగఁ బ్రీతచిత్తుఁడయి మిత్రాసూనుఁడున్ లోకన
ఘుని సంపూర్ణకథానువర్ణన వినోదముం డై వచించెం దగన్. 181

అధ్యాయము 8.

బ్రహ్మోత్పత్తి, తపశ్చరణము

మైత్రేయుఁడు:—

ఉ. శ్రీరమణీమనోహరచరిత్రపరంపరలోలిసారెకున్
సారె కనుక్షణంబును నచంచలబుద్ధిని గీర్తిసేయుచున్
బారముముట్ట భాగవతపర్యుఁడవైతివి నీకతంబునన్
బూరువరాన్వయంబు పొలుపుం గనియెన్ బుధసేవనీయమై. 182

చ. అవరసుఖంబుఁగోరుచు మహాత్తర దుఃఖమునొందుచున్న మా
నవ నివహోరుదుఃఖమునునాశమొనర్చుటకై మహాముని
ప్రవరుల కింపుమీఱ భగవంతుఁడు మున్ను వచించినట్టి భా
గవతపురాణరాజమును గ్రమ్మఱఁ దెల్పుదుఁ గౌరవోత్తమా. 183

గీ. భూతలాసీను భగవంతునమూలపురుషు, నవితథజ్ఞాను సంకర్షణాఖ్యు దేవు
వాసుదేవతత్త్వ మెఱుంగఁ బ్రశ్నఁ జేసి, రా సనత్కుమారాదికు లైన మునులు. 184

గీ. వాసుదేవాభిధంబగు స్వాశ్రయంబు, నాదరించుచు విబుధోదయంబుకొఱకు
నిర్వృతాంతర్ముఖీకృత నేత్రపద్మ, కోశ మించుక తెఱచె లోకేశుఁడంత. 185

చ. అహిపతికన్యలందఱు వరార్థము ప్రేమయుతోపహారముల్
బహువిధముల్ వెసం గొనుచు స్వర్గధునీవిమలోదకంబులన్
ముహురభిషిచ్యమానమయి పొల్చు జటాళిఁ దదంఘ్రిమత్సరో
రుహమును గొల్చుచుండిరి గుణప్రకటోజ్జ్వల భక్తిసంపదన్. 186

సీ. ఆభగవత్తముం డైన సంకర్షణ, దేవుండు దెల్పె ముక్తిపథతత్ప
రుఁడగు సనత్కుమారునకు సనత్కుమా, రుఁడును నిత్యవ్రతారూఢుఁ డైన
సాంఖ్యాయనునకు నోజం దెల్పెఁ బారమ, హంస్యముఖ్యుండగు నాతఁ డెలమి
భగవద్విభూతివివక్షమాణుండయి, యస్మద్గురూత్తముఁడనుగతుండు

గీ. నగు పరాశరమునికి బృహస్పతికిని, జెప్పెను బులస్త్యకథితుఁ డై చెలువుమీఱ
నాద్యమైన పురాణంబు నాపరాశ, రుండు తెలిపె నాకదియె వాకుత్తుసికు. 187

సీ. అహిరాజతల్పశయానుఁడొక్కండును, స్వాత్మరతిందృప్తుఁడకి(?)యుండు
నఖిలజగంబు జలాప్లుతంబగుడు దా, యోగనిద్రన్ నేత్రయుగముమూసె

సంతతశ్శరీర సమన్వితభూతుఁడై, కాలశక్తిరణ్యకతనఁ జేసి
రుద్ధవీర్యుఁడయి దారువులవహ్నియుఁబోలె, స్వపదమైయొప్పెడిసలిలమందుఁ

గీ. దగవసించెను గాఁజతుర్యుగసహస్ర, కాలమప్పులఁబవళించికాలశక్తి
ప్రాప్తకర్మతంత్రుండయి పరఁగియున్న, సకలజగములఁగని స్వదేహంబునందు.

వ. సూక్ష్మార్థాభినివిష్టదృష్టియగు నా నారాయణుని నాభిదేశమునందుండి యంతర్గతంబగు సూక్ష్మార్థంబు కాలానుగతంబగు రజోగుణంబుచేత విద్ధంబై వినిర్భిన్నంబయ్యె. ఆత్మయోనియగు నప్పద్మకోశంబు నిజకాంతిచే సూర్యుండునుంబోలె విశాలంబగు నా యుగాంతసలిలంబును బ్రకాశింపఁజేయుచుఁ గర్మప్రబోధకంబగు కాలంబుచే వేగంబ యుత్థితంబయ్యె. సర్వగుణప్రకాశకంబును త్రిలోకాత్మకంబునగు నాపద్మమునందు మహావిష్ణువు నిజకళాంశంబుఁ బ్రవేశింపఁజేసె. అందుండి స్వయముగ వేదమయుండును, విధాతయునగు స్వయంభువుండైన బ్రహ్మ యుదయించె. అప్పద్మకర్ణికయందవస్థితుండై లోకంబును గానక యాకాశంబున నేత్రంబులు ద్రిప్పుచు నలుదిక్కులఁజూచుటంజేసి నాల్గుముఖంబులంబడసె. ప్రళయకాల పరిభంజనఘూర్ణిత మహాకల్లోలమయ సలిలపరిగూఢ పద్మంబు నాశ్రయించియు నాత్మలోకతత్త్వంబు నింతయుఁ దెలియఁజాలకయుండె. అబ్జపృష్ఠంబుననున్న యీ నే నెవండను? నీయబ్జం బెటనుండి యనన్యంబై యీ జలంబులఁదోఁచె? ఈ పద్మంబున కథోభాగంబున నూర్ధ్వభాగంబున నేమేమి కలవు? అని యిట్లు వరికించి తత్పద్మనాళనాడీ భాగంబులనుండి యంతర్జలంబునఁ బ్రవేశించె. తీక్ష్ణమైన యా నాభి నాళముబొంది యంతట వెదకుచు నజుండెద్దియుఁ దెలియనేరండయ్యె. విదురా! యపారంబగు తమఃపుంజంబునందు నాత్మసర్గంబును గవేషించుచున్న బ్రహ్మకు నేవిష్ణుకాలచక్రంబు దేహభాక్కుల భయంబును బెంపొందించుచు నాయువును క్షీణింపఁజేయునో యట్టిమహాస్త్రమగు కాలంబుగతించె. పిమ్మట నప్రతిలబ్ధకాముండై స్వస్థానంబునుంబొంది యద్దేవుండు క్రమ్మఱ జితశ్వాసుండును, నివృత్తచిత్తుండును నారూఢసమాధి యోగుండునునై యుపవిష్టుండయ్యె. అయ్యజుండు పురుషాభిప్రవృత్తయోగంబైన కాలంబున విశేషసముత్పన్నజ్ఞానుండై పూర్వము వెదకియు నెవ్వానిఁగనజాలకుండెనో యట్టి నిజాంతర్హృదయమునఁ బ్రకాశించు పరమపురుషుని సందర్శించె. 189

చ. విపులఫణాతపత్రసముపేతశిరోమణిదీధితిచ్ఛటా
తుపితతమశ్చయంబగు యుగాంతజలంబునఁ దా మృణాలగౌ

రపృథుల దేహు శేషఫణిరాజఫణాతల తల్పమందు యో
గపరతఁ బవ్వళించినయొకండగు పూరుషుఁ గాంచె నర్మిలిన్. 190

సీ. సాంధ్యకాలాభ్రముచ్ఛాయ రమ్యోజ్జ్వల, పీతాంబరంబు శోభిల్లుచుండ
సౌవర్ణశిఖరంబుచాడ్పునఁ గాంచనా, చితకిరీటంబు భాసిల్లుచుండ
ప్రపతత్ఝరోదకధారలభంగి విమలమౌ, క్తిక హారతతులు నర్తిల్లుచుండ
వితతదివ్యౌషధీవ్రాతతులఁగతిఁ దుల, సీదామములు విరాజిల్లుచుండ
గీ. వృక్షశాఖలక్రియ బాహువితతి యలర, తటజవృక్షంబులట్లు పాదములు దనర
మరకతోపల శిఖరిసామ్యంబుగొన్న, శ్యామలాకారు సుగుణాభిరాముఁ గాంచె.

శా. ఆయామంబున విస్తరంబున నమేయంబై జగత్సంగ్రహం
బై యత్యుజ్జ్వల దివ్యభూషణదుకూలాలంకృతంబై ఘనా
మ్నాయాంత ప్రతిపాద్యమానమయి సౌమ్యంబై సుధీగమ్యమై
శ్రీయుక్తంబయి యొప్పు దేహలతచేఁ జెన్నారు దివ్యుం గనెన్. 192

మ. స్వమనోభీప్సితకామ్యసిద్ధికి నజస్రంబున్ బవిత్రోజ్జ్వలా
గమమార్గంబులఁ గొల్చుపూరుషులకుం గామప్రదంబున్ నఖేం
దుమయూఖస్ఫుర దంగుళీదళము సంస్తుత్యంబునౌ స్వీయపా
దము సంపూర్ణకృపారసంబు మొలకెత్తన్ జూపు నీశున్ గనెన్. 193

చ. అమలవిలాసముం ద్రిభువనార్తిహరస్మితరోచిభాసమా
నము నయనాభిరామ మరుణాధరబింబవిరాజితంబు సౌ
మ్యము మణికుండలాభరణమండితమున్ సునసంబు సుభ్రుయు
క్తమునగు మోముతో స్వజనతర్పకుఁడౌ వనజాక్షునిం గనెన్. 194

గీ. నవకదంబ కింజల్కసుందర పిశంగ, వస్త్రమేఖలాలంకృతోజ్జ్వలనితంబు
మొనసి శ్రీవత్సయుత వక్షమున ననర్ఘ్య, విమలహారంబుఁ దాల్చినవిభునిఁ గాంచె.

మ. ఉరుపుష్పాఢ్య సహస్రశాఖలుగఁ గేయూరాత్తదోర్దండముల్
పరఁగన్ శ్రీ మహదాది రూపమగు నవ్యక్తంబు మూలంబుగా
వరలన్ శేషఫణీంద్ర భోగవిలసద్వల్గ్వంఘ్రిమై యొప్పి సుం
దరలోకద్రుమరాజమై తనరు సుజ్ఞానాత్ము నీశున్ గనెన్. 196

చ. వరఫణిరాజబంధువు నపారచరాచర సంశ్రయుండు భా
సురసలిలోపగూఢుఁడగుచున్ స్వకిరీటచయంబు స్వర్ణసుం
దరశిఖరంబులట్లలరఁ దర్శిత కౌస్తుభరత్నగర్భుఁడై
వరలుచుఁ బర్వతాధిపునిభంగిఁ జెలంగెడు నీశ్వరుం గనెన్. 197

చ. శ్రుతిమధుపావృతంబు స్వ యశశ్శోవిభవంబునఁ దేజరిల్లు నా
యతవనమాల కంఠమునయందు ధరించినవాని నాయహా
ర్పతి రజనీపతి శ్వసనవహ్నిదురాపుఁ ద్రికాలధామ సం
గత రణ సాధనంబుల నగమ్యు హరింగనె బ్రహ్మ యత్తఱిన్. 193

ఉ. అన్నలినాసనుండు భువనాళికి సృష్టి జగద్విసర్గ దృ
ష్టిన్నయ మొప్ప నప్పుడె వడిన్ ఘననాభి సరస్సరోజమున్
దన్ను జలంబు వాయువును నాకమునుం బొడఁగాంచెఁగాని దా
నెన్నివిధంబులం గనిన నెందును గానఁడెఁకం దదన్యమున్. 199

శా. అంతన్ ధాత రజోయుతుండగుచు మాయావిభ్రమానీతమా
పుంతన్ స్వాంతముఁజొన్పి తోడన ప్రజావ్యూహంబు సృష్టింపఁగా
నింతేత్రోవని లోకసర్గమునకున్ హేతుత్వముంజూచి వి
భ్రాంతిన్ మాని విసర్గసమ్ముఖత నాభవ్యున్ నుతించెన్ ధృతిన్. 200

అధ్యాయము 9.

బ్రహ్మస్తుతి.

బ్రహ్మ:—

దండకము. శ్రీదేవదేవా! యమేయప్రభావా! లసద్భావ! శ్రుత్యంత సీమంత ముక్తా మణీ! దైవచూడామణీ! భక్తరత్నామణీ! తాపసగ్రామణీవ్రాతసంపూజితాంఘ్రిద్వయా! యద్వయా! నిత్యసత్యస్వరూపా! విరూపాక్షముఖ్యామరశ్రేణి నీ యుజ్జ్వలద్భూరి మాయాలతాపాశ సంబద్ధులై ముగ్ధులై వ్యస్తులై నిన్ను గానంగ లేరన్న నీ దేహధారుల్ భవల్లీలలంగాన నెట్లోర్తురో లోకనాథా! ప్రపూర్ణానుకంపాసనాథా! యనాథాళికిన్ నీవు దిక్కౌదుకాదే మహాభాగ! నాచేత నీ విష్ణు జ్ఞాతుండవై తవ్యయా! శుద్ధమాయాగుణక్షోభముంజేసి నానాత్వముం జెంది భాసిల్లుచుందీశ్వరా! యింతియేకాని నీకంటె నన్యంబు వేఱొండు లేదో ప్రభూత్తంస! నీనాభిపద్మంబునందుండి నేఁబుట్టి యానందమాత్రం బనావిద్ధ తేజంబు భూతేంద్రియాత్మంబు నేకం బవిశ్వంబు విశ్వాత్మకంబైన నీ దివ్యరూపంబుఁ బ్రాపించితిన్ లోకకల్యాణ సంధాయకా! నీపదోపాసక శ్రేణికిన్ శ్రేయముం గూర్పఁగా నిట్టిరూపంబు వ్యక్తంబుగావించియున్నట్టి నీకున్న మోవాకముల్ స్వామి! యెవ్వారలామ్నాయ గంధానిలానీతమై యొప్పు నీదివ్య పాదాబ్జ కోశోజ్జ్వలద్గంధముం బ్రీతి మూర్కొందురో భక్తి నీపాదపంకేరుహద్వంద్వముంగొల్తురో నాథ! యాపూరుషశ్రేణి

చిత్తాంబుజాతంబులందున్ వసింతీవు లోకేశ్వరా! మానవశ్రేణి దా నెంత కాలంబు నీ దివ్యపాదాబ్జముల్ సేవింప దాకంతలోఁ గుంటు నత్యంతమై పుత్ర దేహార్థగేహా దికంబుల్ భయంబా సుహృద్యుక్తసర్వాంతమై శోకమున్ లోభమున్ మోహమున్ నామముల్ కల్గుచుండున్ జగన్నాథ! సర్వాత్మభద్రాంగ నిర్వాణకంబైన నీసత్త్వ సంగంబు పై యుండి దైవిముఖ్యముం జెందు దీనుల్ సదానంద సౌఖ్యంబు లేశంబు నాశించి లోభాభిభూతాత్ములై హానిఁ గల్పించు కార్యంబులం జేయుచుందురో రమాలోల! క్షుత్తృట్త్రిధాతువ్యథాపీడ్యమానాత్ములై కష్టశీతోష్ణవాతాతపక్లిశ్యమానాం గులై దుర్భరక్రోధకామాది దుర్వృత్తులన్ గ్రుంగుచున్నట్టి యేతత్ప్రజావ్రాతముం గాంచఁగా నాదుచిత్తంబు పెద్దత్తరంబందెడున్ దివ్యరూపా! భవద్యోగమాయా బలోత్పన్న దేహేంద్రియవ్రాతముం బోల్ప నాత్మంబుకంటెన్ విభిన్నంబుగా నెంచు నర్వంతమీ ఘోరసంసారమున్ దుఃఖసంఘాతమున్ మానకుండుం బగల్ వ్యాపృతాంతర్బహిర్వ్యాప్త సర్వేంద్రియవ్రాతులై రేయి నిద్రాభరవ్యాప్తులై యుండి నానావిధాలోచనాభంజితోత్సాహులై దుష్టదైవాహతుల్ దివ్యమౌనీంద్రసు సేవ్యమైన యుష్మత్ప్రసంగంబునం దోలినై ముఖ్యముం బొందు సంసారదావాగ్ని దంద హ్యమానాత్ములై కుందుచుందురు వికుంఠధామేశ! శ్రోత్రేక్ష్యమాణాభిముఖ్యుండవై పూరుషశ్రేణి సద్భక్తియోగక్రియా శోధితంబై మనఃపద్మకోశంబునం దింపు తోడన్ వసింతీవు నీభక్తకోటుల్ సదా బుద్ధి నే యే మహారూప మూహించి ధ్యా నింతురో నీవును న్వారికై సుప్రసన్నాత్మతం గూడి తత్తచ్ఛరీరంబులం దాల్చుచుం దీశ! నానాజనస్థుండవై యంతరాత్ముండవై ప్రాణబంధుండవై దుర్జనశ్రేణికిం బూనఁగారాని భూతానుకంపంబు నిన్నుండ వైనట్లు సంబద్ధకాముల్ సురల్ పెక్కు లౌకాంక్షలన్ నిన్ను సేవించుచున్నం బ్రసాదింపఁగారావుగా పూరుషుల్ సర్వ కర్మంబులన్ సర్వధర్మంబులన్ సర్వదానంబులన్ సత్తపోనిష్ఠలన్ సద్వ్రతవ్యాప్తు లన్ నీ సమారాధనంబే తలంపంగ సర్వోత్తమంబౌను లేదంతనాశంబు శశ్వత్స్వ రూపోరుచైతన్యశక్తిం బరావృత్తభేదుండవై వీతమోహుండవై జ్ఞానరూపుండవై యొప్పు నీకున్ జోహారుల్ త్రయీరూప! విశ్వోద్భవస్థానసంహారకేళీనిమిత్తంబుతో లీలలం గ్రీడలం జేయు యోగీశుఁడౌ నీకు మ్రొక్కుల్ సురాభ్యర్చితా! నీదులీలావ తార ప్రసిద్ధోరుకర్మంబులన్ సద్గుణంబుల్ లసద్దివ్యనామంబులుం బ్రాణనిర్యాణ కాలంబునన్ మానవశ్రేణి దాఁ బుచ్చరింపం గృతానేకపాపౌఘముల్ బాసి కైవ ల్యలక్ష్మీసమాశ్లేషసౌఖ్యంబులం గాంతురీగా యట్టి దివ్యావతారుండవౌ నీకు నానందసంబుల్ రమాధీశ! యేనున్ గిరీశుండు నీవుం బ్రసాదంబులై యాత్మమూ లంబునందుండి యావిష్కృతిం జెంది యోలిన్ జగచ్ఛ్రేణికుత్పత్తినాశస్థితుల్ పేర్మిఁ

గావింతు మా లోకవృత్తాత్మకత్వంబునంబొల్చు నీకుం బ్రణామంబు లో లోక
నాథా! భవత్పూజలందుం బ్రమత్తంబు స్వాపేక్షమకర్మానభిజ్ఞంబునై యెంత
పర్యంత మీలోకముండుం బ్రభూ! మాధవా! యంతపర్యంతమున్ దానికిన్
జీవితాశాలతల్ గోసి కాలాత్మతన్ వెల్గు నీకున్నతుల్ శ్రీపతీ! సర్వలోకాస్పదంబై
పరార్థద్వయస్థాయిధిష్ణ్యంబునందుండి పెక్కేండ్లు దివ్యత్తపోనిష్ఠఁగావించియు
న్నిన్నుఁగానంగ లేకేను సంభీతచిత్తుండనై యుండి నిర్హేతుకంబౌ భవన్నిత్య
పూర్ణానుకంపన్ భవద్దివ్యరూపంబుఁగన్గొంటిగా యట్టినీకు న్నమస్కారముల్
దీనబంధూ! దయాభావసింధూ! సతిర్యఙ్మనుష్యాదిదేవాదికంబైన యీజీవయోని
వ్రజంబందు నాత్మేచ్ఛచే లబ్ధదేహుండవై యాత్మనిర్ణీతమౌ కర్మమర్యాదఁ
గాపాడఁగా నెంచి విశ్వస్పృహన్ వెల్గుచున్కింగదా పూరుషశ్రేష్ఠుఁడం చంద్రుని
న్నట్టి నీకున్నతుల్ దివ్యరూపోజ్జ్వలా! పంచపర్వాఖ్యయా యుజ్జ్వలావిద్యచే వంచ
నంబొందకీలోకముం గుక్షిలో లీలనైఁ దాల్చుచున్ భీమకల్లోలమాలాకులాంత
ర్జలంబందు వొగిన్ మానవశ్రేణికిన్ సౌఖ్యసద్రీతులం దెల్పుచున్ శేషతల్పంబునన్
నిద్రనం జెందు నీనాభిపంకేజగేహంబునందుండి యేనుద్భవంబంది లోకత్రయీ
సృష్టిఁగావింప నర్హుండనై యొప్ప సద్యోగనిద్రావసానోల్లసన్నేత్రపద్మండవున్
స్వీయకుక్షిస్థసర్వప్రపంచుండవున్ వేదవేద్యుండవౌ నీకు నాప్రార్థనల్ సత్య
చిన్మోదరూపా! సమస్తప్రపంచాప్తమిత్రుండనై స్తోత్రపాత్రుండవై యేకమా
త్రుండవై లోకనేత్రుండవై సచ్చరిత్రుండవై యాత్మరూపుండవై విశ్వమున్నెమ్మి
రంజింపఁగాఁజేయు దే శుద్ధసత్త్వంబునం దాన నన్నుం బ్రసాదింపుమా పూర్వ
మట్లీజగంబున్ సృజింపంగ దక్షత్వమిమ్మా! ప్రసన్నాననాబ్జుండవై యీరమా
శక్తిచేతన్ గుణోపేతలీలావతారుండవై దేనినేసృష్టిఁగావింతునో వేగఁదత్స్ఫూర్తి
యాగావుతన్ నాకు నీయాజ్ఞచేతన్ జగత్సృష్టిగావించు నాచిత్తమెల్లప్డు నీయందు
సంయుక్తమైయుంకుతన్ దానిచే కర్మమాలిన్యమెల్లం బటాపంచలై పోవుగాతన్
భవన్నాభికాసారనీరంబునందుండి సంపూర్ణవిజ్ఞానశక్తిం బ్రసాదించి యత్యద్భు
తంబైన నీరూపమున్ విశ్వరూపంబుకాఁగం బ్రపంచించు నావేదవాక్సంహతిం
బెంపుగాఁవింపు ప్రేమార్ద్రమున్ సత్కృపాయుక్తమున్ రమ్యమైనట్టి నీనేత్ర
పద్మంబు విప్పారఁగాఁజేసి ద్రాక్షాగుళుచ్ఛోపమానోక్తులన్ నా విషాదంబుఁ
బోఁగొట్టి యీలోకకల్యాణసంధాయివై లెమ్ము నమో నమో శుభాకార
ధీరా! సురాహార్యగంభీరవీరా! జగత్సంచయాధార! దివ్యోజ్జ్వలాకార! జ్ఞాన
ప్రదీపాహతాజ్ఞానగాఢాంధకారా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః. 201

మైత్రేయుఁడు :—

వ. విదురా! పద్మగర్భుండిట్లు నిజోత్పత్తికారణభూతుండగు నప్పురుషోత్తమునింగని మనోవాక్కులకు నందినంతవరకుఁ దపోవిద్యాసమాధుల స్తుతించి ఖిన్నుండైనట్లు విరతుండయ్యె. పదంపడి మధుసూదనుండు ప్రియమోదకంబునం జేసి విషణ్ణహృదయుండై తన లోకసంస్థానవిజ్ఞానంబున భ్రాంతియుతుండగు బ్రహ్మకేమియుం బెఱింగి గంభీరవాక్కులఁ దత్కశ్మలంబును శమింపంజేయుచున్నవాఁడుంబోలె నిట్లు పలుకందొడంగె. 202

శ్రీ భగవానుఁడు:—

గీ. బెదరి యలసతఁజెందకు వేదగర్భ!, సృష్టియం దుద్యమంబు వహింపుమింక
దేనినిప్పుడు నీవు ప్రార్థించుచుంటి, పూర్వమే యిచ్చితినిదానిఁ బ్రాసఁగనీకు. 203

గీ. వెండియుఁ దపంబునీవు గావింపుమఱియు, వెరవునమదాశ్రయంబైన విద్యఁ గనుము
చెలఁగి నత్తపోవిద్యలచేత విస్పృత, జగములంగాంచఁగల్గు దోయజజగర్భ! 204

వ. భక్తియుక్తుండవై సమాహితచిత్తుండవై లోకంబునందు వ్యాపించిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడనగు నన్నును నాయందు సమస్తజీవులను జూడఁగలవు. దారువులయందగ్నిపోలె సర్వజీవులయందు నంతర్యామిత్వంబున వెలుంగుచున్న నన్ను లోకం బెప్పుడుగాంచునో యప్పుడ కశ్మలంబును విడనాడు. భూతేంద్రియ గుణాశ్రియ రహితంబైన యాత్మను స్వరూపంబున నన్నుఁగాఁజూచుచు మోక్షంబుఁగాంచు. నానాకర్మవితానంబులచే బహుళప్రజలను సృజింపఁదలఁచు నీకు నాత్మజ్ఞానంబు క్షీణింపనేరదు. అట్టి నీయందు మదనుగ్రహంబు మెండై యుండు. ప్రజలను సృజించు నీమనంబు నిర్బంధంబుగ నాయందు మెలంగునేని పాపిష్ఠంబైన రజోగుణం బాదిఋషివైన నిన్ను బంధింపఁజాలదు. నీవు భూతేంద్రియ గుణాత్మయుక్తునిగ నన్నెఱింగితిగావున దేహులకు దుర్జ్ఞేయుండనయ్యును నేనిప్పుడు నీచే నెఱుంగఁబడితిని. మద్విచికిత్సచేఁ బద్మనాళంబువెంబడి తన్మూలంబును జలంబున నెమకుచున్న నీకు నా యాత్మస్వరూపంబు బహిర్భాగంబునఁ జూపంబడె. మత్కథాభ్యుదయాంకితంబగు యీ నా స్తోత్రంబుఁ జేయుటయు నీకు తపస్సునన్ గరిష్ఠనిష్ఠయు నిదియెల్ల మదనుగ్రహంబుగా నెఱుంగుము. నీకు శుభంబగు. లోకవిజయేచ్ఛచే గుణమయుండను నిర్గుణుండను నగు నన్ను వర్ణించుచు స్తుతించితివి. కానఁ బ్రీతుండనైతిని. నీకు భద్రంబగు. ఏపురుషుండు నన్ననవరతము స్తోత్రరూపంబున స్తుతించుచు భజించునో వానిని సర్వకామవరప్రదాయకుండనై యనుగ్రహింతును. ఇష్టాపూర్తంబులచేతను, దపస్సుచేతను, యజ్ఞంబులచేతను,

దానంబులచేతను, యోగంబులచేతను, సమాధిచేతను నే శుభంబు పురుషులచేఁ బొందంబడు నదియెల్ల మత్ప్రీతియను సత్ఫలంబు నెఱుంగుము. పరమేష్ఠీ! నే నాత్మల కాత్మయగుటను, ప్రియులకుఁ బ్రియతముఁడను. కావున నెవ్వని నిమిత్తము దేహాదికంబు ప్రియంబగునో యట్టి నాయందనురాగముఁ జేయుము. సర్వవేదమయంబును నాత్మయోనియు నగు నాత్మంబుచేత నాయందు విలీనమైయున్న విశ్వప్రజలను బూర్వంబువలె సృజింపుము. 205

మైత్రేయుఁడు:—

గీ. అనుచు నిట్లు జగత్స్రష్టయైన యా స, రోజగర్భునకున్ మహాతేజుఁడైన
పరమపురుషుండు సృజ్యప్రపంచము నొగిఁ, దెలిపి నిజరూపగతుల నదృశ్యుఁడయ్యె.

అధ్యాయము 10.

దశవిధసర్గము

విదురుఁడు:—

గీ. ఆ రమేశుఁ డంతర్హితుండైన యంతఁ, దామరసనూతి లోకపితామహుండు
కడఁగి దైహిక మానసిక ప్రజాళి, నెన్ని తెఱఁగులఁ దా సృజియించెనోలి. 207

క. నా యడిగిన ప్రశ్నము మైత్రేయా! వివరింపు నాకుఁ దెలియన్ ఘన మే
ధాయుతుఁడవీవు ఛిన్నముఁ, జేయుము నా సంశయము లశేషమునీశన్. 208

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. ఇట్లు విదురుఁడు తన్నుఁ బ్రార్థించినంత, హృష్టుఁడగుచు మైత్రేయ మునీశ్వరుండు
భావమున నెలకొన్న సంప్రశ్నములను, సంస్మరించుచుఁ బల్కెఁ రాజన్యవర్య!

మైత్రేయుఁడు:—

క. శ్రీపతి యెట్లులు చెప్పెనో, యాపగిదిన్ మదిని విష్ణునందు నిలిపి తా
నా పరమేష్ఠి తపము దీ, క్షాపరుఁడయి దివ్యవర్షశతము నొనరించెన్. 210

చ. జలజజుఁ డా లయావసరసమ్యగుదంచిత వీర్యసంయుతా
నిలజవకంపితాంబురుహనీరములం బొడఁగాంచి సత్తపో
బలమున నాత్మసంస్థితినిభాసిలుచుండెడు విద్యచేత న
గ్గలమగు జ్ఞానశక్తిఁ బెనుగాలిని గ్రోలె నొగిన్ జలంబుతోన్. 211

గీ. అంబరవ్యాప్తమా పుష్కరంబుఁ గాంచి, యందు లీనంబులైన లోకాళిఁ గూర్చి
పరమపురుషుచేఁ గల్పింపఁబడితి నేన, టంచు నెమ్మనమందు వితర్కించి తలఁచె. 212

క. నలువ హరిచోదితుండయి, పలు తెఱఁగుల ముత్తెఱఁగులఁ బద్మనాళము తెఱం
గుల నేకము విభజించెన్, జలరుహకోశంబుఁ జొచ్చి చతురతమీఱన్. 213

శా. శ్రీవిష్ణుస్మరణ ప్రభావమున రాజీవాసనుం డిట్లు లే
తావన్మాత్రసజీవలోకతతి సంస్థాభేదనిర్మాణమున్
గావించెన్ వివరించినాఁడ నది యోకౌరవ్య! నిష్కామధ
ర్మావిర్భూతఫలాత్మకుం డరయ నీరాజీవగర్భుండగున్. 214

విదురుఁడు:—

గీ. బ్రహ్మరూప! మైత్రేయ! యవ్యాజకరుణ, గదుర బహురూపుఁ డద్భుతకర్ముఁ డైన యె
సంగు కాలాఖ్యు నీశులక్షణముఁ జెప్పి, తింక దానిని వివరింపు మెఱుకపడఁగ. 215

మైత్రేయుఁడు:—

వ. మహదాది పరిణామంబును నిర్విశేషంబునగు కాలంబు ప్రతిషితంబయ్యె. పురుషుండు త దుపాదానంబగు నాత్మను లీలగా సృజించె. బ్రహ్మాత్మకంబైన విశ్వంబవ్యక్తరూపుండును, గాలాత్మకుండును నగు నీశ్వరునిచేఁ బరిచ్ఛిన్నంబై విష్ణుమాయాసంస్థితంబై యుండు. భూతభావిభవద్రూపంబై కాలంబు వెలుంగుచుండు. అక్కాలంబునఁ బ్రాకృత వైకృతరూపంబగు నవవిధసృష్టి యొప్పారుచుండు. కాలద్రవ్యగుణంబులచే నది త్రివిధంబై యుండు. ఆత్మగుణవైషమ్యంబగు మహత్సర్గంబాది సృష్టియనంబడు. ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియాత్మకంబగు నహంకారసర్గంబు ద్వితీయసృష్టియగు. తన్మాత్ర ద్రవ్యశక్తిమంతంబగు భూతసృష్టి తృతీయంబగు. జ్ఞానక్రియాత్మకంబగు నింద్రియసర్గంబు చతుర్థంబు. వైకారికంబగు దేవసర్గంబు మనోమయంబగు పంచమసృష్టియగు. అజ్ఞానకృతంబగు తమస్సర్గంబు షష్ఠంబు. ఇవియాఱును బ్రాకృతసర్గంబులనంబడు. ఆ వైకృతసర్గంబులం గూడ నెఱింగింతు వినుము. రజోగుణభాక్కును సంసారకరుండునగు భగవంతునిలీలమై యొప్పు సప్తమసర్గంబు షడ్విధమై పరఁగు. వనస్పతులును, నోషధులును, లతలును, ద్వక్సారంబులగు వేణ్వాదులును, వీరుధద్రుమంబులును, నూర్ధ్వస్రోతంబులు, తమఃప్రాయంబులు, నంతస్స్పర్శంబులు, విశేషయుతంబులు ననునది షడ్విధమైన సప్తమసర్గంబు. తిర్యగ్జంతువుల యష్టమసర్గం బష్టావింశద్విధంబై పరఁగు. శ్వస్తనజ్ఞానశూన్యంబులును, నాహారాది జ్ఞానమాత్రనిష్ఠంబులును ఘ్రాణజ్ఞంబులును దీర్ఘానుసంధానశూన్యంబులును నై తిర్యగ్జంతువులు పరంగును. మహి షాజ గో మేష కృష్ణ సూకర గవయ రురూష్ట్రి ప్రభృతిక నవవిధ ద్విశఫ జంతువ్రాతంబులును ఖరాశ్వాశ్వతర గౌర శరభ చమరీ ముఖ షడ్విధైకశఫజంతు సముదయంబును

సారమేయ సృగాల వృక శార్దూల మార్జాల శశ శల్యక సింహ కపి గజ కూర్మగోధాదిక ద్వాదశవిధ పంచనఖ భూచరజంతువ్రజంబును మకరాది సప్తవింశతివిధ జలచరనిచయంబును, గంక గృధ్ర బక శ్యేన భాజ భల్లూక బర్హి హంస సారస చక్రవాక కాకోలూకాది ఖగంబులును సప్తమసర్గంబగు. అర్వాక్స్రోతంబై రజోధికంబయి కర్మపరంబయి దుఃఖంబునందును సుఖంబును గోరు మానవసృష్టి నవమసర్గమనంబడు. ఈమూఁడును వైకృతంబులగు. ప్రాకృత వైకృతోభయాత్మకంబగు కౌమారసర్గంబు దేవ సర్గాంతర్గతంబయగు. దేవసర్గంబష్టవిధంబులై యొప్పు. దేవతలు, పితృదేవతలు, గంధర్వులు, రాక్షసులు, నప్సరసలు, సిద్ధులు, యక్షులు, రక్షస్సులు, చారణులు భూత ప్రేత పిశాచంబులు, విద్యాధరులు, కిన్నరాదులు, విశ్వస్రష్టచే నిర్మింపఁబడిన దశమసర్గంబు. ఇట్లుదశవిధసర్గంబుల నెఱింగించితి. ఇఁకమీఁద వంశంబులను మన్వంతరంబులను జెప్పెదు. ఇట్లు రజోగుణయుక్తుండగు స్రష్ట కల్పాదియందు నమోఘసంకల్పుండై యాత్మను నాత్మచేత నాత్మయందు సృష్టించును. నదియందు భ్రామ్యమాణంబగు నావర్తంబుపగిది నీ కల్పంబునఁ గీర్తింపఁబడు దేవాసురాదుల పౌర్వాపర్యంబు వ్యక్తంబుగాకుండు. వారే మన్వంతరాంతరంబున నామరూపంబుల నొప్పారిరి. 216

అధ్యాయము 11.

కాలప్రమాణము

మైత్రేయుఁడు:—

వ. కార్యసముదాయావస్థలం బొందక నగులకు నైక్యభ్రమంగల్పించుచు విశేషాంశంబులం జరమాంశంబై యుండునది పరమాణువనంబడు. స్వరూపావస్థితంబైన సత్పదార్థంబునకుఁ గేవలంబును, బరమంబును, నవిశేషంబును నగు కాలంబు మహాన్నామకంబై యుండు. ఇట్లు కాలంబు సూక్ష్మంబున స్థూలంబున ననుమేయంబై యుండు. భగవంతుండైన విభుండు స్వస్థానభుక్తియు వ్యక్తభుక్తియు నగు. వ్యక్తభుక్తిగల కాలంబు పరమాణువనియు, విశేషభుక్తిగలకాలంబు మహత్తనియు వ్యవహరింపంబడు. రెండుపరమాణువులొకయణువగు. అణుత్రయం బొక త్రసరేణువనంబడు. గవాక్షప్రవిష్టార్కరశ్ములం దోఁచి యతిలాఘవంబున భూమిం బొందక గగనంబున కెగయునది త్రసరేణువు. అట్టి త్రసరేణుత్రయము త్రుటియగు. అట్టి త్రుటిశతంబొక వేధ. వేధత్రయంబు లవంబు. లవత్రితయము నిమేషంబు. నిమేషత్రయము క్షణంబు. క్షణపం

చకంబు కాష్ఠ. అట్టి కాష్ఠలు పదునైదు లఘువు. పదునైదులఘువులు నాడియగు. నాడీద్వయము ముహూర్తము. ముహూర్తషట్కము ప్రహరంబు లేక ముహూర్తసప్తకము యామం బనంబడు. స్వర్ణమయంబులైన చతుర్మాషంబుల చతురంగుళాయామశలాకారూపంబున నిర్మింపంబడిన దానిచేఁ గృతచ్ఛిద్రంబైన షట్పలతామ్రవిరచిత పాత్రింబునందుఁ బ్రస్థమాత్రజలం బెంతకాలంబుననిండు నంతకాలంబు నాడికయగు. నాల్గుయామంబు లొకపగలు. అంతియ రాత్రి. దివారాత్రింబులు మర్త్యుల కొకదినము. పదునైదుదినంబులు పక్షంబు. అది శుక్ల, కృష్ణపక్షభేదంబుల ద్వివిధంబై యుండు. అట్టి రెండుపక్షంబు లొకమాసంబు. ఆమాసంబు పితృదేవతలకు రేయుంబవలు. ఆమాసంబులు రెండైన నొకఋతువు. మాసషట్క మయనము. దక్షిణోత్తరంబులని యయనంబు ద్వివిధంబు. అట్టి యయనద్వయంబగు ద్వాదశమాసంబు లొకసంవత్సరంబగు. ఈసంవత్సరము దేవతల కహర్నిశంబులు. అట్టి సంవత్సరశతంబు నరులకుఁ బరమాయువుగా నిరూపింపఁబడె. గ్రహర్క్ష తారాచక్రస్థుండును, ననిమిషుండును, గాలాత్మకరూపుండునగు సూర్యభగవానుఁడు ద్వాదశరాశ్యాత్మకంబగు భువనకోశంబును బరమాణ్వాది సంవత్సరావసానంబునం బరిభ్రమించుచుండు. సంవత్సరమనియుఁ బరివత్సరంబనియు, నిడావత్సరంబనియు, ననువత్సరంబనియు, వత్సరంబనియు, దీని నైదు తెఱంగులఁ గాలవిదు లెఱుంగుదురు. కాలరూపంబైన స్వశక్తిచేత నంకురాది తద్విషయబీజాదిశక్తిని బహువిధంబులఁ గార్యాభిముఖంబుగావించుచు, స్వఃకాములైన పురుషులకు గుణమయస్వర్గాదిఫలంబును, యజ్ఞంబులచే విస్తరింపఁజేయుచు, మహాభూతవిశేష తేజోమండలరూపుండగు సూర్యుండు పురుషుని మోహనివృత్తికొఱకై యంతరిక్షంబున నాయురాదివ్యయంబున విషయాసక్తిని నివర్తించుచుండు. వత్సరపంచక ప్రవర్తకుండగు నా సూర్యభగవానుకొఱకు బలిప్రదానంబు సేయుము. 217

విదురుఁడు:—

క. పితృదేవ నరులయాయు, ర్గతిమానముఁ దెలిపి తీవు కడుముద మయ్యెన్
యతివర! కల్పబహిస్స్థిత, గతియును నాకెఱుఁగఁ జెప్పు కారుణ్యమునన్. 218

వ. మఱియు భగవంతుండు భగవత్స్వరూపంబగు కాలగతినెఱింగె. ధీరులయినవారు యోగసిద్ధంబైన దృష్టిచే విశ్వంబును గనుగొనుచుందురు. అట్టి కాలగతిని నాకు వివరింపుమని విదురుండు వేడిన మైత్రేయుఁ డిట్లనియె. 219

మైత్రేయుఁడు:—

వ. కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలియుగంబు లనుపేర్లం బరగు చతుర్యుగంబులు దివ్య ద్వాదశవర్ష సహస్రంబుల నిర్ణీత మయ్యె. యథాక్రమంబుగఁ గృతాదియుగంబు లందు నాలుగు, మూఁడు, రెండు, నొక్కటిగ సహస్రంబులు సంఖ్యాతంబులయ్యె. ద్విగుణితములగు శతంబులును నిరూపితములయ్యె. సంధ్యకును సంధ్యాంశంబున కును సర్గలయంబులచే నే యంతరంబు కలుగు దానిన యుగంబని తద్విదులుచెప్పిరి. ఆయుగంబులఁ దత్తద్ధర్మంబులు విధింపంబడియె. ధర్మంబు చతుష్పాదంబై కృత యుగంబున మనుజుల ననువర్తించుచుండు. మిగిలినయుగంబుల నొక్కొక్కపాదం బుగ వృద్ధిపొందు నధర్మంబున ధర్మంబు క్షీణించుచుండు. ముల్లోకంబులకంటె వెలుపల బ్రహ్మలోకపర్యంతము యుగసహస్రం బొకదినంబగు. రాత్రియుఁ దావన్మాత్రంబగు. విశ్వస్రష్ట జాగ్రత్సుషుప్తులవలన లోకోద్భవ నాశంబులగు చుండు. చతుర్దశ మనువుల నిముడ్చుకొనుచు భగవంతునిదినంబు నిశావసాన ప్రారబ్ధలోకకల్పంబై యొప్పారుచుండు. మనువు కించిదధికైకసప్తతియుగపరి పరిమాణంబగు స్వకాలం బనుభవించుచుండు. మన్వంతరంబులంగ్రమంబుగఁ దద్వంశ్యులగు ఋషులును, సురలును, గలుగుదురు. వీరొక్కమొగిని నింద్రా దుల ననువర్తించుచుందురు. ఇది త్రైలోక్యవర్ధనంబును, గర్మానుసారంబుగఁ దిర్యఙ్నర పితృదేవసంభవంబును నగుబ్రహ్మదేవుని యనుదినోత్పన్నంబగు సృష్టి ప్రకారంబు. భగవంతుండు మన్వంతరంబుల స్వమూర్తులగు మన్వాదులచే సత్వ గుణంబును ధరియించి, యుదితపౌరుషుండై యీవిశ్వంబును బాలించుచుండు. దినాత్యయంబునఁ దమోమాత్రంబును గైకొని ప్రతిసంరుద్ధపౌరుషుండై కాలాను ప్రవిష్టాశేషుండై యుదాసీనుండగు. నిశానువర్తనకాలంబున నిర్ముక్తశశిభాస్క రుండగు నాభగవంతుని భూరాదిలోకత్రయం బనుసరించి మెలంగు. సంకర్షణా గ్నిచేఁ ద్రిలోకంబులు దహింపఁబడుచుండ నయ్యూష్మంబునఁ బీడింపఁ బడి ఋష్యాదులు మహర్లోకంబునుండి జనర్లోకంబును జేరుదురు. తత్కాలంబునఁ గల్పాంత ప్రవర్ధితసాగరంబు లుత్కటాటోపప్రచండవాయుప్రేరితతరంగంబులై ముల్లోకంబులను దేల్చుచుండు. అంతట ననంతాసనుండైన హరి యోగనిద్రాని మీలితాక్షుండై జనర్లోకాదులచే సంస్తూయమానుండగుచు నా సలిలంబున వెలుంగుచుండు. ఇట్టి కాలగత్యుపలక్షితంబులగు నహోరాత్రంబులచేత హాయ నశత పరిమాణంబగు బ్రహ్మదేవుని పరమాయువు గతప్రాయంబగుచుండు. ఇతని యాయువునం దర్ధభాగము పరార్ధం బనంబడు. పూర్వంబైన పరార్ధం బతిక్రాం తంబయ్యె. ఇప్పు డపరంబైన పరార్ధంబు ప్రవర్తించుచున్నయది. ఆదియందుఁ

పూర్వంబైన పరార్ధంబు బ్రహ్మకల్పంబనంబడె. దానినే శబ్దాత్మక బ్రహ్మ మనియెఱింగిరి. ప్రథమపరార్ధాంతంబున నగు కల్పంబు పద్మకల్పం బనంబరఁగె. హరినాభిసరోవరంబునుండి పద్మం బుత్పన్నంబగుటఁజేసి దానికాపేరు చెల్లె. ప్రథమకల్పంబు. ద్వితీయపరార్ధంబున హరిసూకరాకారుండై యవతరించుటంజేసి శ్వేతవరాహకల్పం బనినెగడె. ద్విపరార్ధాఖ్యంబైన యిక్కాలం బవ్యాకృతుండు, ననంతుఁడు, ననాది, జగదాత్ముఁడునగు నాభగవంతునకు నొక్క నిమేషంబుగా నగు. పరమాణ్వాది ద్విపరార్ధాంతంబైన యిక్కాలంబు చెప్పంబడె. పరిపూర్ణుండగు నీభగవంతుని కాలస్వరూపంబైన తేజంబును, దేహగేహాద్యభిమానముల కధీనుండగువాఁడు తెలియసమర్థుండు కాఁడు. షోడశవికారంబులంగూడినదియు, విశేషాదులచే నావృతంబయినదియుఁ బంచాశత్కోటి యోజనవిస్తృతంబునునగు నండకోశంబు బహిర్వ్యాప్తంబై యుండు. ఆయండకోశంబు దశోత్తరాధికగుణితంబై భగవంతుని యందుఁజొచ్చి పరమాణువువలెఁదోఁచు. అంతర్గతంబులై కోట్ల కొలఁది యితరాండరాసు లతనియందుఁ గన్పట్టుచుండు. సర్వకారణకారణుండును సాక్షాత్పురుషుండును మహాత్ముండునగు విష్ణుదేవునిఁ బరంధామంబగు నక్షరపర
బ్రహ్మంబుఁగాఁ జెప్పుదురు. 220

అధ్యాయము 12.

మానసికసృష్టి, మనుసంభవము

మైత్రేయుఁడు :—

క. ఈవిధమునఁ గౌరవ్య! ర, మావరుకాలాఖ్యమైన మహిమఁ దెలిపితిన్
దేవుండు వేదగర్భుం, డేవిధి సృజియించె దాని నెఱుఁగ నుడివెదన్. 221

గీ. అంధతామిస్రమునుబ్రహ్మ యాదికర్త,ముందుసృజియించెఁ దామిస్రమునుబదఁపడి
మొగిమహామోహమును మోహమునుదమంబు,సృష్టిఁగావించెనజ్ఞానవృత్తులిట్లు.

గీ. ఇట్టిపాపిష్ఠిసృష్టివీక్షించి బ్రహ్మ, తన్నుఁ గృతకృత్యుఁగామదిఁ దలఁపఁబోక
యక్రియులు నూర్ధ్వరేతస్కులమలమోక్ష,ధర్మలౌ సనకాదుల దగ సృజించె.

వ. ఇట్లు సృజించిన సనక, సనందన, సనత్సుజాత, సనత్కుమారులం గాంచి పుత్రకులారా! మీరలు ప్రజాసృష్టిఁ గావింపుఁడని నియోగింప వారందులకీయకొనక వాసుదేవపరాయణులై తిరస్కారంబుఁజేయ దానంజేసిపొడమిన దుస్సహంబైన
క్రోధంబును నిగ్రహించుటకు నుపక్రమించె. 224

చ. ఉరుమతి నిగ్రహింపఁబడుచుండియుఁ గ్రోధము తక్షణంబ తా
మరసనుజాతుకన్బొమలమధ్యమునుండి జనించె సర్వని
ర్జరనిచయాగ్రిమండన నెసంగు కుమారుఁడు నీలకంఠుఁడై
యురువడి నాతఁ డేడ్చెనపు డొక్క మొగిం బరమేష్ఠి చూడఁగన్. 225

చ. పదఁపడి నాతఁ డయ్యజునిఁ బద్మజుఁ గాంచి జగద్గురూ! విభూ!
సదయత నాదు నామములు స్థానములుం దెలుపంగదయ్య పో
యెదననుడుం దదుక్తులకు నీకొని బ్రహ్మయు భద్రవాక్య సం
పద భవుతోడ నీపగిదిఁ బల్కెఁ గృపారసపూరితాత్ముఁడై. 226

చ. సలిపెద నీకు నామములు స్థానములు న్విలపింపఁబోకు వి
హ్వలుఁడగుబాలునట్లు జననావసరంబున నిర్జరోత్తమా!
చలపడి నీవు రోదనముసల్పుటఁబట్టియ నిన్నునం బ్రజల్
పిలుతురు రుద్రనామమునఁ బ్రీతిఁ దలిర్పఁగ నెల్లకాలమున్. 227

గీ. ప్రకటమగు హృదయేంద్రియప్రాణములును
వ్యోమవాయ్వగ్నిజలములు భూమియు మఱి
సూర్య చంద్రులుఁదపమునుసారిది నీకు
స్థానములు సృష్టిఁ జేసితి వీని మున్నె. 228

వ. రుద్ర, మన్యు, మను, మహాకాల, మహాచ్ఛివ, ఋతధ్వజ, ఉరురేతో, భవ, కాల, వామదేవ, ధృతవ్రతులనునవి నీ యేకాదశనామంబులు. ధీ, వృత్తి, అశన, ఉమా, నియుత్, సర్పి, ఇల, అంబిక, ఇరావతీ, సుధా, దీక్షా నామంబులఁ బరఁగువారు నీ భార్యలు. 229

క. ఈ నామస్థానంబులఁ, బూని సపత్నీకుఁడవయి భూరిప్రజలన్
వీనివలన సృజియింపు ప్ర, జానాథుఁడ వైతి గాన సమ్మతితోడన్. 230

గీ. అనిజగద్గురుఁడైన యయ్యజునిచే ని,యుక్తుఁడై నీలలోహితుఁ డొప్పమీఱ
విమలసత్త్వాకృతిస్వభావములచేతఁ, గ్రమతసృజియించెఁ దా ననాత్మసములఁ బ్రజల.

గీ. రుద్రదేవ సంసృష్టులైనరుద్రులెల్లఁ, దెగ తెగలుగాఁగఁ జెలరేగి తీవ్రమతిని
జగము గ్రసియించుచుండ నాజలజసూతి, యగు ప్రజాపతి శంకించె నాత్మయందు.

వ. ఇట్లు శంకించి బ్రహ్మ రుద్రుం గాంచి యిట్లనియె. 233

గీ. ఇట్టిప్రజల నిఁకను సృజియించిచాలుఁ, గ్రూరదృష్టులతోడ దిక్కులనునన్నుఁ
గూడ దహియించుచుండిరి ఘోరరీతి, సురవరోత్తమ! రుద్ర! నాసూక్తివినుము.

గీ. అఖిల భూతసుఖావహంబైనతపము, చేయుమా నీకు భద్రంబు చేకురుంజుమి
తపముచేతనె నీవు యథాతథముగ, నెండి యీ విశ్వసృష్టి గావింపఁగలవు. 235

గీ. తపముచేతనె యాపరంధాముఁడు భగవంతుఁడు సధోక్షజుఁడును సర్వప్రభుఁడును
సర్వభూతవాసుండు నా శార్ఙ్గధరుని, బొందఁగాఁగల్గుచుండు నస్మదూరుషుండు. 236

మైత్రేయుఁడు:—

క. అనియిట్లు పద్మభవుచేత నియుక్తుండగుచు నజుని దగ్గతి మేల్మే
లని యతని యనుమతింగొని, వనమునకుం జనె భవుఁడు తపంబొనరింపన్. 237

ఉ. ఆమెడ లోకసృష్టికి నిజాత్మను ధ్యానముఁ జేయువాఁడు వి
ద్యాయుతచిత్తభాసితుఁడునైన భగవత్ప్రభుశక్తి యుక్తుఁడౌ
తో యజసూతికిం దగఁ బదుండ్రుసుతుల్ పరమేష్ఠితుల్య శో
భాయుతమానసుల్ జగదపత్యనిమిత్తులు పుట్టి రింపుగన్. 238

సీ. నలువయుత్సంగంబున న న్నారదుండు దక్షుండు కమలభవాంగుష్ఠమునను
నలినజుప్రాణమున న్వసిష్ఠుండును, ద్వక్కున భృగువు హస్తమునఁ గ్రతువుఁ
బొక్కిటఁబులహుండు మొగి వీనులఁ బులస్త్యుఁ, డాస్యమం దంగిరుండక్షినుండి
యత్రి మనంబునయందుండియు మరీచి,యును గా సుతుల్ పదుండు ద్భవిల్లి

గీ. రెచట స్వయముగ హరి వసియించునట్టి, దక్షిణస్తనమందు ధర్మమొదవె
నెచట లోకభయంకర మృత్యువుండు, నట్టి పృష్ఠంబున నధర్మమదిజనించె. 239

సీ. హృదయంబునందుండి యుదయించెఁగామంబు, భ్రూయుగళమునుండి క్రోధమొదవె
వదనంబునందుండి వాణిజనించె లో, భంబయ్యె దంతచ్ఛదంబునుండి
మేఢ్రంబునుండి జన్మించెఁబాథోధులుఁ, బాయువునుండి పాపంబు వొడమెఁ
దత్తనుచ్ఛాయఁ గర్దముఁడు ప్రజాపతి, యుద్భవించెను దేవహూతిభర్త

గీ. యిట్లుజగదధినాథుండు సృష్టికర్తయైన యా తామరసగర్భు నంగమునను
మనమునం బహురూప సమస్తజగము, ప్రభవమయ్యెను నా పరాత్పరునికృపను.

క. మనము హరించెడువాణిని, దనయయనక మిగులఁ గామతత్పరుఁడగుచున్
వనజభవుఁడు మదిఁగామిం, చె నటంచును వింటి మిది విచిత్రము విదురా! 241

చ. తనయ యటంచు నెంచక యధర్మమునన్ మతిఁజొన్పినట్టి యా
జనకునిఁ గాంచి తత్సుతులు సన్మతులైన మరీచిముఖ్యులౌ
మునివరు లాత్మలందుఁ జనవున్ వినయంబును సందడింప నా
య్యన నిటులాడి రంచిత నయాన్వితవాక్కుల బోధసేయుచున్. 242

ఉ. మాయురె! కామునిగ్రహము మాని యభేచ్ఛ స్వపుత్రిఁగోరి య
న్యాయగతిన్ మెలంగనగునా? తమినెవ్వరుగాని ప్రాక్తనుల్
నీయటు లాచరించిరొకో నేఁడు నొరుల్ తమకించిరే యిటుల్
హేయము నుజ్జగించి చరియించుట మే లనుచుం దలంపవో. 243

గీ. తన ప్రకాశముచేత నాత్మస్థమైన, యీజగమ్ము వ్యక్తముఁజేసి రయెసఁగుదివ్య
మతివి భగవంతుఁడవు మా నమస్కృతులివె, ధర్మమును బరిపాలింపఁదగుదువీవ.

చ. అని యిటు లేవగించుచు నయాంచితవాక్కుల మూఁదలించు న
త్తనయుల సత్ప్రజాపతులఁదా నెదురం బొడఁగాంచి లజ్జపెం
పునను బ్రజాపతిప్రభుఁడు ఘోరన దేహము నుజ్జగింప నా
తనువును దిక్కులుం గొనఁగ దాన జనించెఁ దమో హిమచ్ఛటల్. 245

మ. ఒకనాఁడబ్జభవుండు లోకముల సంయుక్తంబులంజూచి యె
ట్లొకదా పూర్వమువోలె వీనినిఁజలంబొప్పంగ సృష్టించుటం
చకలంకస్థితి ధ్యానమున్ సలుప నోయ్యన్ వేదముల్ పుట్టెఁ గొం
జక తద్వక్త్రిచతుష్టయంబునను నుత్సాహంబు రేకెత్తఁగన్. 246

గీ. వెండియున్ యజ్ఞములు నుపవేద నయన, మేతకర్మతంత్రంబులుఁబూతధర్మ
పాదములునాల్గు నాశ్రమపథములునివి, యజునివదనచతుష్టయమందునొదవె.

విదురుఁడు:—

గీ. అనిన విని విదురుండు వేదాదికంబు, సర్వమెట్లు ముఖములఁ బ్రజాపతిపతి
వెడలఁజేసె మత్తేదేది వేనివేని, సృష్టిఁజేసె యోగీంద్ర! వచింపు నాకు. 248

మైత్రేయుఁడు:—

వ. అవ్విధాత పూర్వాదిముఖంబులనుండి యథాక్రమంబున ఋగ్యజుస్సామాథర్వా
ఖ్యంబులగు వేదంబులును, శస్త్రవిద్యయు, నిజ్యయు, స్తుతియు, స్తోమంబును,
ప్రాయశ్చిత్తంబును, నాయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వవేదము, నను
నుపవేదంబులును, స్థాపత్యంబునుజనించె. మఱియు సర్వముఖంబులనుండియు,
సర్వదర్శనుండగు నాస్రష్ట పంచమవేదంబనంబరగు నితిహాసంబును, బురాణంబును
సృష్టించె. పూర్వవక్త్రంబునుండి షోడశోక్థులును, నగ్నిష్టోమంబులును, నాప్తో
ర్యామాతిరాత్రంబులును, సగోపనంబైన వాజపేయంబును గలిగించె. ధర్మ
పాదంబులగు విద్యా, దాన తపస్సత్యంబులును, యథాసంఖ్యంబుగ వృత్తిసహితం
బులగు నాశ్రమంబులను సృజించె. మఱియు సావిత్రంబును బ్రాజాపత్యంబును
బ్రాహ్మంబును, బృహన్నైష్ఠికంబును వార్తాసంచయ శాలీన శిలోంఛాది గృహ

వృత్తులను సృష్టించె. వైఖానస, వాలఖి ల్యౌదుంబర ఫేనపావనంబులను న్యాసంబులను, జ్ఞానపరిధానులైన బహూదులను, జ్ఞానాభ్యాస నిష్ఠులగు హంసులను, బ్రాప్తతత్త్వులగు నిష్క్రియులను సృజించె. అన్వీక్షకీ త్రయీవార్తా దండనీతులును, బ్రణవంబును, వ్యస్తసమస్తంబులగు వ్యాహృతులును బ్రహ్మదేవుని హృదయాకాశమునుండిపొడమె. మఱియు నాతని రోమంబులనుండి యుష్ణిక్ఛందంబును ద్వచంబునుండి గాయత్రియు, మాంసంబునుండి త్రిష్టు ఛందంబును, స్నాయువునుండి యనుష్టుప్ ఛందంబును, నస్థినుండి జగతీఛందంబును, మజ్జనుండి పంక్తిఛందంబును, బ్రాణంబునుండి బృహతీఛందంబునుగలిగె. స్పర్శంబులవలన జీవుండును,స్వరంబున దేహంబును, నూష్మములనుండి యింద్రియంబులును, నంతస్థంబులనుండి యాత్మబలంబును, స్వరంబులనుండి సప్తవిహారంబులు నుదయించె. వ్యక్తావ్యక్తాత్మకంబగు శబ్దబ్రహ్మంబువలనఁ బరమాత్మ నానాశక్త్యుపబృంహితుండును బరిపూర్ణుండునై కానంబడు. అయ్యవసరంబునఁ బరాశక్తినిఁ గైకొని భూరితేజులైన ఋషుల సృష్టి యవిస్తృతమని భావించి విస్తృతసర్గంబుకొఱకు మనస్సు నిలిపె. విదురా! పరమేష్ఠి విశాలసృష్టిక్రమం బెఱింగి తద్వృద్ధికొఱకు మఱియుఁ జింతించె. ఇది నిత్యవ్యాపృతంబయ్యును నాకద్భుతావహంబయ్యె. దైవ మిటఁ బ్రతికూలంబగుటఁజేసి నిశ్చయంబుగఁ బ్రజావృద్ధి కలుగకుండె నని భావించి దైవానుకూల్యంబుకొఱకు నా బ్రహ్మదేవుండు నిరీక్షించుచుండె. అట్టి బ్రహ్మదేవునిరూపంబు ద్వివిధంబై మిథునం బుత్పన్నంబయ్యె. అందుఁ బురుషుండు స్వరాట్టగు స్వాయంభువమనువు నాఁబడె. స్త్రీరూపంబు శతరూపాఖ్యంబరఁగి యమ్మహనీయునకు మహిషియయ్యె. అప్పుడు తన్మైథునకర్మంబునఁ బ్రజలు వృద్ధికాఁదొడంగిరి. ఆ స్వాయంభువమనువును శతరూపయుం దపత్యపంచకంబు కల్గించె. వారు ప్రియవ్రతుండును నుత్తానపాదుండు నను నిర్వురు కొడుకులు నాకూతి, దేవహూతి, ప్రసూతులను ముగ్వురు కన్యలునైరి. స్వాపత్యంబున జగంబులనిండించిన యీ యాకూతి, దేవహూతి, ప్రసూతులు రుచి, కర్దమ, దక్షులకు యథాక్రమంబునఁ బత్నులైరి. 249

అధ్యాయము 13.

యజ్ఞవరాహవతార చరిత్రము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. ఈ తెఱఁగున వచియించిన, యా తాపసవర్యుపలుకు లాలించి నయో
పేతుఁడయి హరికథాశ్రవ, ణాతురుఁడయి విదురుఁ డిట్టు లడిగె నరేంద్రా! 250

క. మైత్రేయా! సన్నుతికిం, బాత్రుఁడు స్వాయంభువుండు ప్రభువు స్వయంభూ
పుత్రుఁ డతిప్రియమైన క, ళత్రంబును బడసి యే విలాసము నెఱపెన్. 251

గీ. ఆదిరాజును రాజర్షి మైనయట్టి, యానృపుం డచ్యుతాశ్రయుఁ డగుటఁ జేసి
తచ్చరిత్రము వివరింపు మచ్చువడఁగ, శ్రద్ధధానుండ నగు నాకు సంయమీంద్ర! 252

శా. శ్రీనారాయణదేవదివ్యపదరాజీవంబు లెవ్వాని హృత్
స్థానంబందున నిల్చియుండునొ యజస్రం బట్టి భక్తాగ్రగ
ణ్యానూనోజ్జ్వల సద్గుణశ్రవణ సౌఖ్యంబే శ్రమాభ్యస్త వి
ద్యానిక్షేపఫలంబుగా బుధజనుల్ వ్యాఖ్యానమున్ సేయరే? 253

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అనివచియించు నవ్విదురు నార్యజనస్తుతశీలునిన్ జనా
ర్దనచరణోపధాను గుణరమ్యునిఁ గాంచి ప్రహృష్టరోముఁడై
మునితిలకుండు దాఁ బరమపూరుషదివ్యకథాసుధానువ
ర్ణన పరిపూర్ణకౌతుక భరస్ఫురదాశయుఁడౌచు నిట్లనెన్. 254

మైత్రేయుఁడు:—

క. తనభార్యతో నుదయమునం, దిన స్వాయంభువమనువు విధేయుండై మ్రొ
క్కి నిలిచి ప్రాంజలియయి తగ, ననె నిట్టులు వినయవినమితాంగుండగుచున్. 255

చ. గొనకొని సర్వభూతములకున్ జనకుండవు వృత్తిదుండవున్
జననకరుండవీవ జలజాతభవా! యటులౌట మేము నం
దనులము నీకు నే తెఱఁగునం బరిచర్యలు చేయుటొప్పునో
యను విషయంబునం గడు జడాత్ములమైతి మనుగ్రహింపవే. 256

ఉ. దేవ! జొహారు నీకు నిజదీనజనాప్తుఁడ వౌదు వీవటుల్
గావున నాత్మశక్త్యుచితకర్మములన్ నియమింపుమమ్ముఁ దా
సేవి యొనర్చినం బురుషుఁ డీయిహలోకమునం బరంబునన్
బావనమైన సద్యశ మవశ్యము నొందునొ వానిఁ దెల్పవే. 257

క. స్వాయంభువమనుపీఁగతి, నా యంబుజగర్భు వేడ్కనంతఁ బ్రమోద
న్యాయోపేతములైన త, దీయోక్తుల కలరి బ్రహ్మదేవుఁడు పలికెన్. 258

బ్రహ్మ:—

చ. ఒదవు శుభంబు నీకు నతర్కమో క్షితినాయక! నిర్వ్యలీకహృ
హృదయముతోడ నన్ను నియమింపు మటంచని యొప్పనంబు చే
యఁదొడఁగితీవ నిన్ను నటుఁగాంటను బ్రీతుఁడనైతి నింకఁ దె
ల్పెద విను దేని నీవిప్రదుర్విభ్రుచ్ఛ యొనర్చితి దాని నిమ్ములన్. 259

ఉ. ఓమనుజాధినాథ! వినుర్మమోర్వును నేర్పులరన్ స్వశక్తియం
దేమఱపాటులేక మదిర్ననీసునుబూనక యాదరంబుతో
నేమముఁ గోరుచుండి నిజర్మశీర్షమునందుఁ దదాజ్ఞఁదాల్చి స
త్ప్రేమను దండ్రిపూజ పచర్రింపవలెం దనయుం డజస్రమున్. 260

గీ. అధిప! యీశతరూపయం ర్దాత్మగుణస, మానపుత్రులఁ బడసి ధర్మంబుతోడఁ
బుడమి శాసింపుము పరమర్పురుషు భక్తి,యజ్ఞములచేత నీవు నిర్త్యము యజింపు.

గీ. రాజచంద్ర! సదాప్రజార్రక్షవలన, నాకు నత్యంత శుశ్రూషర్ణంబు కల్గుఁ
బ్రజలభరియించు నిన్ననిర్ప్రమద మొందు, వరహృషీకేశుఁడాభగర్వంతుఁడు హరి.

గీ. యజ్ఞమూర్తియు భగవంతుఁర్డైనయట్టి, లోకనాథుండు తుష్టుండుర్గాకయున్న
వాని శ్రమయెల్లఁ దలప నర్పార్థమునకె, తన్నుఁదా నాదరింప కార్తండు చెడును.

మనువు:—

క. అనియిట్లు పద్మజుఁడు పలి, కిన స్వాయంభువమనువు ప్రర్కృష్టముదముతో
ననియెన్ దేవుం ద్రిజగ, జ్జనకుం గని మది వినయముర్ శ్రద్ధయు నెనఁగన్. 264

శా. నేనీయానతిచొప్పునన్ మెలఁగుదున్ర్నీ రేజగర్భా! యిఁకన్
స్థానం బెద్దియొ నాకు నాప్రజల కార్జ్ఞాపింపు భూతోత్కర
స్థానంబౌ మహి మగ్న యయ్యెఁగద భార్నస్వత్తోయమందుం బ్రభూ!
బూనంగాఁదగు నుద్ధరింప నిపుడేర్ భూమిం బ్రజాకోటికై. 265

మైత్రేయుఁడు:—

వ. అని విన్నవించు స్వాయంభువు వాక్యంబు లాలించి— 266

చ. ఉరుజలమధ్యమగ్నయగుర్నుర్విని గాంచి విరించియెట్టులీ
ధరణి సముద్ధరించుటకు ర్దక్షుఁడ నౌదు నటంచు ధీరతన్
జిరము వివిక్తమైన మదిర్చేఁ దగ ధ్యానము చేసె నాపరా
త్పరుని బ్రహ్మన్నకోటి పరిర్పాలన దక్షుఁ గృపార్ఘురిన్ హరిన్. 267

సీ. దేవదానవపితృదేవమనుష్యులఁ, జంతువులఁ బక్షులఁ ఫణుల గిరుల
వివిధభూతంబుల వేగసృజించెదు, నాచే జలంబు పానంబు సేయఁ
బడియె నెక్కొనె నంత వసుధయు మఱి సము,త్పన్న మహాజలప్లావ్యమాన
యగుచు రసాతలమందు నొగిం జొచ్చె, భూతసర్గంబులు బూనియిప్పు
గీ. మే మనుష్ఠింపఁదగిన దిం కేమిగలదు, రమణ! నెవ్వానిహృదయాంతరంబునుండి
నేను జనియించితినో యట్టి యీశుఁ డిప్పు, డీమహాకార్యభరము వహించుఁగాక.
గీ. ఈవిధంబున మదిని ధ్యానించునట్టి, యజుని నాసావివరమున నల వరాహ
పోత మొక్కటి వీకమై బొడమెనంత, నరయ నంగుష్ఠపరిమాణమై పరఁగుచు.
చ. గగనమునన్ మెలంగు చది కాంచుచునుండఁగనే క్షణంబులో
దిగిభ సమానమై పెఱిగె దీని తెఱంగు వెఱంగుఁ గూర్చి నిం
పుగ మనువున్ మరీచిముఖపుత్రకులుం బృథుయజ్ఞదంష్ట్రిమూ
ర్తిగనుచు వింతగాఁగఁ బలురీతులఁ దర్కముఁజేసి రీక్రియన్. 270
ఆ. ఏమిదార! స్తబ్ధ రోమచ్ఛలంబున, నిపుడు దివ్యసత్త్వమేదొ వెలసె
నహహా! నాదునాసయందుండి నిస్సృత, మయ్యె బాపురే! మహాద్భుతమిది. 271
గీ. మఱియు నంగుష్ఠమాత్రమై మనము చూచు
చుండఁగనె తృటిమాత్రలో గండశిలను
బోలి పెంపయ్యె హరియ యీలీలఁ జెలఁగి
నా మదిని భ్రాంతిపెట్టుచున్నాఁడొ! యేమొ! 272
గీ. అనుచు నిట్లాత్మజులతోడ నబ్జసూతి, యోలి మీమాంసయొనరించుచుండునంత
యజ్ఞపురుషుండు భగవంతుఁ డచలరాజ, సన్నిభుండు గభీరగర్జనముఁజేసె. 273
క. తన గర్జితమున దిగ్వ్రజ, మును మార్మ్రోగించు చాప్రభుండు హరి విరిం
చిని నా ఘనవిప్రోత్తము, లను సంతోషాబ్ధిమగ్నులను గావించెన్. 274
మ. నిజఖేదాపనయిష్ణు యజ్ఞమయదంష్ట్రీంద్రోర్జితధ్వాన మ
క్కజముం గూర్పఁగ నాలకించి మదిలోఁ గౌతూహలం బొప్ప నా
య్యా జనస్సత్యతపోనివాసులగువా రత్యంతమున్ సామఋ
గ్యజురామ్నాయమయోక్తులన్ స్తవములం గావించి రద్దేవునిన్. 275
మ. పరమామ్నాయవితానరూపము కిటిబ్రహ్మంబు స్వాంచద్గుణో
త్కరనిష్పాదకమైన స్తోత్రమును మోదంబొప్ప నాలించి భూ
రి రవంబుం గలిగించి దేవతతికిన్ శ్రేయంబుఁగల్పింప భా
సురకుంభీంద్రముభంగి నొప్పి జలముం జొచ్చెన్ జవంబొప్పఁగన్. 276

మ. సితదంష్ట్రాంబు వియచ్చరంబును సముత్క్షిప్తోరువాలంబుఁ దీ
వ్రతరాత్యుగ్రఖురాహతాభ్రముఁ గఠోరాంగంబున్ విధుతస్వచ్ఛటా
యుత ముద్యత్ఖరరోమశత్వచముఁ దృగ్జ్యోతిఃపరీతంబునై
క్షితిభాగోద్ధరణార్థ మాగమకిటిశ్రేష్ఠంబటన్ రాజిలెన్. 277

ఉ. భూమిపదంబు ముట్టియనుమూర్కొనుచుం గిటికైతవంబునన్
దా మెలఁగాడునట్టి సవనాత్ముఁడు శ్రీవిభుఁ డుత్కరాళదం
ష్ట్రామహనీయుఁడయ్యు నకరాళసుదృక్కుల బ్రహ్మ నాద్విజ
స్తోమమునెల్ల నాదృతినిఁ జూచుచుఁ జొచ్చె జలంబు నుద్ధతిన్. 278

చ. పటుతరవజ్రకూటతనుపాతజవాతివిశీర్ణకుక్షియై
స్ఫుటముగ మొఱ్ఱవెట్టుచు సముద్రుఁడు దీర్ఘతరంగబాహులు
త్కటమగునార్తిఁ బొందిన విధంబున మీఁదికి నెత్తుచున్ మహా
కిటిమయయజ్ఞరూప! పరిరక్షింపుము నన్నపనంచుఁ గుయ్యిడెన్. 279

చ. పరివిమలయజ్ఞరూపుఁడు క్షురపవిసమానఖురాళితో నపా
రవిలయతోయసంచయముఁ గ్రచ్చఱఁ బారముముట్టఁ జీల్చి చే
యవనిని నీటఁ బండుకొని తనప్డు స్వకుక్షి నిమిడ్చెఁ దొల్లి యా
యవనిని భూతధాత్రిఁ బరమాత్ముఁడు గాంచె రసాతలంబునన్. 280

చ. తన యురుదంష్ట్రఁ జొన్పి వసుధం గడుహేలగ నుద్ధరించి పె
ల్చన ఘనయజ్ఞపోత్రియు రసాతలభాగమునుండి లేచె నం
దున గదఁబూని యడ్డమయి త్రోవనునిల్చిన వీరు నాదిదై
త్యునిఁ దునిమెన్ సుదర్శనముతో నలవోకఁ గరిన్ హరింబలెన్. 281

మ. క్రతురూపుండగు నాదిదేవుఁ డిటు తద్రక్తోరుపంకాంకితాం
చితవిస్ఫారితగండతుండుఁడయి భాసిల్లెం గడున్ నిస్తుల
ప్రతిభన్ గైరికధాతుసంకలితవప్రక్రీడఁ గావించు ను
ద్ధతకుంభీంద్రమువోలెఁ జూపఱకు నత్యంతాద్భుతాపాదియై. 282

చ. మదకలితోరుసామజముమాడ్కి సితోజ్జ్వలదంతకోటిచేఁ
బొదవి ధరిత్రిమీఁదికిని బోరన నెత్తు తమాలనీలు నా
సదమలయజ్ఞదంష్ట్రిఁ గని సారససంభవముఖ్యులెల్ల ర
య్యదనున వేదసూక్తులను బ్రాంజలులై స్తుతియించి రీగతిన్. 283

ఆ. జయము జయము నీకు జయము యజ్ఞాత్మ! నీ
లలితరోమకూపములఁ బయోధు

లణంగుఁ గారణకిటివై త్రయీతనువుఁ బెం
పొదవ విదుర్చు, నీకుఁ గనిదె జోహారు. 234

శా. దేవా! యీవిమలాధ్వరాత్మమగు నీదివ్య స్వరూపం బెదన్
భావింపం గన రాదు దుర్మతులకుం ద్వ్యత్త్వక్కనన్ ఛందముల్
శ్రీవిభ్రాజితరోమకూపముల బర్హిస్సత్తులం దాజ్యమున్
ద్రోవం జూపెడు నీదు పాదములఁ జాతుర్హోత్రముం గల్గఁగా. 285

గీ. స్రుక్కు తుండంబునందును స్రువము నాసి, కను నిడాపాత్రికుక్షిని గర్ణరంధ్ర
ములను జమసంబులును వక్త్రమునను బ్రహ్మ, భాగపాత్రములిట్టులుత్పన్నమయ్యె.

వ. మఱియు నీ గ్రసనంబున గ్రహంబులును, జర్వణంబున నగ్నిహోత్రంబును బొడమె. నీవు దీక్షాజన్మస్థానమైన శిరోధరంబును, బ్రాయణీయము నుదయనీయము నను నిష్టిరూపకదంష్ట్రలును, బ్రవర్గ్యంబగు జిహ్వయుఁ, గ్రతుప్రవర్తకంబగు శీర్షంబును, జితిరూపంబులగు పంచప్రాణంబులును, గలిగి వర్తింతువు. వెండియు నీకు సోమంబు రేతస్సు. బాల్యాద్యవస్థలు ప్రాతస్సవనాదులు. దేహధాతువులు సంస్థావిభేదంబులు. శరీరసంధులు సర్వసత్రంబులు. కావుటం జేసి నీవు సర్వయజ్ఞక్రతుస్వరూపుండవు.

ఆ. దేవ! యఖిలమంత్ర దేవతాద్రవ్యుఁడ, వఖిల యజ్ఞమూర్తి వఖిలసత్క్రి
యాత్ముఁడవు విరక్తి యతిభక్తి స్థిరబుద్ధి, నెగడు ప్రజకుఁ దోఁచు నీకు నతులు.

మ. స్తవనీయాధ్వరరూప! తావకకనద్దంష్ట్రాగ్ర కోట్యుద్ధృతం
బవు శైలాబ్ధి నదీనదాటవియుతంబై నట్టి యీభూమి యొ
య్య విరాజిల్లె సరోవరోదర వినిర్యద్దంతిరాడ్దంతభా
గవిలగ్నాతతపంకయుక్తనలినీకాంతిన్ విడంబించుచున్. 289

చ. అనుపమ తావకీన రదనాగ్రధృతంబగు క్షోణిమండలం
బునను ద్రయీమయంబగుచుఁ బొల్చు భవత్కిటిరూపమిద్ది య
ల్లన ఘనశృంగసంగత వలాహకమైన కులాచలేంద్ర శో
భ ననుకరించుచుం గనులఁబండువుగాఁ బొడగట్టెడిం బ్రభూ! 290

మ. జగముల్ స్వేచ్ఛ మెయిన్ వసించుటకునై స్థాపింపుమో దేవ! యీ
జగతిన్ నీసతి నిన్ జగజ్జనని నోసర్వేశ! యందుండి పొం
దుగఁ బూజింతుము మేము తండ్రివగు నీతోఁ దల్లి నుర్విన్ ఘనం
బగు తేజంబును ధాత్రియం దరణియం దగ్నిం బలెన్ నిల్పవే. 291

శా. తా నెవ్వాఁ డొరుఁ డిచ్చగించు నల పాతాళస్థితోర్వీస్థలిన్
'నే' నంచిట్లు సముద్ధరించుటకుఁ దంష్ట్రీ! యింక నత్యద్భుతం

బొ నానావిధవిశ్వజాలముల నోయయ్య సృష్టిగావించి తా
హా! నీ వీపనిఁ జేయఁజాలు టది లోకాధీశ! యాశ్చర్యమే. 292

గీ. వేదమయ పూత దేహమున్ విదుపఁ గదలు
సటలకొనలనుండి చెదరుజలకణములఁ
దోఁగుచుంటిమి ప్రభుపాలితులము మేము
ప్రకట సత్యజన స్తపోవాసుల మిట. 293

ఉ. ఆగమరూపమైన భవదాకృతి స్తుత్యము నీదు యోగమా
యాగుణయోగముగ్ధము సమస్తము విశ్వము దేవదేవ! దా
నీగ కెవండు నీయమితవిస్తృతకర్మవితానపారమున్
నేఁ గనుగొంటినంచు గమనించునొ భ్రష్టుఁడనంగవాఁడెపో. 294

మైత్రేయుఁడు :—

గీ. అనియిటుల్ బ్రహ్మవాదులౌ మునులచేత
నెలమి సంస్తూయమానుఁడై యిలను గాంచి
సట్టి యయ్యజ్ఞమూర్తి స్థైర్యంబు మెఱయ
డెక్కల జలంబు దువ్వుచుఁ జక్కనిలచె. 295

మ. భగవంతుండు ప్రజాపతీశుఁడగు విష్వక్సేనుఁడీరీతి ని
మ్మగ శ్రీయజ్ఞవరాహమూర్తిని స్వయంభూముఖ్యులెల్లన్ మదిన్
బొగడం బేర్మిమెయిన్ రసాతలగతంబున్ భూమిభాగం బతం
దగిగతిందెచ్చి జలంబులన్ నిలిపి యంతర్ధానమందెన్ వెసన్. 296

మ. హరిమేధస్కుఁడు వర్ణనీయపృథు మాయామేయచారిత్రుఁడౌ
హరికల్యాణకథామృతస్రుతి నెవండాలించు వాక్రుచ్చు ని
ర్భరమౌభక్తిఁ బఠించు నాతనిమనఃపద్మంబునన్నిల్చి శ్రీ
వరుఁ డీశుండు ప్రసన్నుఁడయ్యెడును సర్వాభీష్టసంధాయియై. 297

చ. అనితరలభ్యమైన సకలార్థము లబ్బుట యబ్రమే? విభుం
డు నిజమతిం బ్రసన్నుఁడగుడుం గడుఁదుచ్ఛసుఖంబులం బ్రయో
జనమదియెంత? చాలునవిస్తవ్యమతిన్ దనుఁగొల్చువారి కో
య్యనఁ దనయంత నిచ్చును గుహాశయుఁ డాత్మగతిం బ్రహృష్టుఁడై. 298

చ. బహుళకథార్థసార విభవంబు నెఱుంగఁడు పూరుషుండు వే
డ్క హరికథాసుధారసముకర్ణపుటాంజలి గ్రోలి ఘోరసా

వహామగు తత్కథాశ్రవణభాగ్యమునందు విరక్తిఁబూను నె
ట్లహహా! వివేకశూన్యమయినట్టిదియా పశువొందుదక్కఁగన్. 299

అధ్యాయము 14.

—దితి గర్భోత్పత్తి—

శ్రీశుకుఁడు:—

ఉ. కారణసూకరాత్మహరిగాథను వాక్చతురత్వమొప్పఁ గౌ
షారవి చెప్పఁగావినియుఁ స్వాంతమునందునఁ దృప్తిఁ బొంద కా
కౌరవపుంగవుం డమితకౌతుకమొప్పఁగఁ గేలుమోడ్చి వి
స్తారముగా నెఱుంగ మునిచంద్రమునిం గని భక్తి నిట్లనెన్. 300

విదురుఁడు:—

మ. మునినాథా! క్రతుమూర్తియైన హరిచే మున్నాదిదైత్యేంద్రుఁ డ
త్యనివార్యోద్ధత దర్పయుక్తుఁడు హిరణ్యాక్షుండు పోకారె నం
చని విన్నారము తాపసోత్తమ! స్వదంష్ట్రాగ్రంబుచే ధాత్రి హే
లను బైకెత్తెడు శౌరి కయ్యసురకేలాకల్గెఁ బోరయ్యెడన్. 301

గీ. శ్రద్ధధానుండ భక్తుండ సంయమీంద్ర!, యాహిరణ్యాక్షుజన్మ మొయ్యానవచింపు
నాదుహృదయంబు తృప్తిఁజెందదు రవంత, యంతకంతకుఁ గౌతుకమతిశయించు.

మైత్రేయుఁడు:—

చ. హరియవతారగాథను మహాశయ! పృచ్ఛ మొనర్చి తీవు త
త్పరమతి సర్వమర్త్యులకుఁ దానఁ దెగుం బృథుమృత్యుపాశ వి
స్తరములు నారదోక్తమగు తత్కథ నర్భకుఁడై ధ్రువుండు భీ
కరతరమృత్యు మూర్ధమునఁ గాలిడి విష్ణుపదంబు నెక్కఁడే. 303

క. ఆయజ్ఞుఁడు దేవదేవుం, డీయితిహాసంబు సురలకెఱిఁగింపఁగ నే
నాయది వినియుంటిని సువి, ధేయుఁడవగు నీకు నిపుడు దెల్పెద వినుమా. 304

క. దితి దాక్షాయణి తొలి నిజ,పతిని మరీచసుతుఁ గశ్యపబ్రహ్మను సం
తతికాంక్ష మన్మథ శరార్దితయై వడి సంజవేళఁ బ్రీతిం గోరెన్. 305

గీ. అర్కభగవానుఁ డస్తమయంబుపొందు, నవసరంబునఁ గశ్యపుఁడగ్నిజిహ్వ
నాదిపురుషుని యజురీశు హరియజించు, చుండె నగ్నిగృహంబునందుండి శ్రద్ధ. 306

ఇతి:—

మ. మదమాతంగము దర్పితాంబగుచు దంతభా స్తంభముం బో లె న
మ్మదనుం డీ క్షతి నా ర్తిరాపుఁడగుచుం దబాధింపఁగా(జొచ్చె) నన్
హృదయాధీశ్వర! నీ నిమి త్తమున మోహాభిభూతచేతస్కనై
తి దయంజూడుము దీనురాల నను సర్థిన్ వేడుచుంటిన్ విభూ! 307

గీ. మత్సపత్నీసమృద్ధులుపమానవతిని
నన్ను దహియించుచున్న విశ్వనాథ! కాన
నీప్రజాపతులకు నీకు నెనఁగు శుభము
న న్ననుగ్రహించుట యిది న్యాయముసుమి. 308

గీ. భ ర్తృబహుమానభాగ్యముల్ బడయుసతుల, యశముసర్వలోకంబులనావరించుఁ
ద్వాదృశుండగు నాథుని బడసియట్టి, పడఁతి సుప్రజ కాకుంట భావ్యమగునె. 309

చ. స్వదుహితృవత్సలుండు భగవంతుఁడు మా జనకుండు దక్షుఁ డొ
ప్పిదముగ మమ్ముఁ గూఁతులను బిల్చి నయమ్మున బిడ్డలార! మీ
హృది కనుకూలుఁ డై న వరుఁ డెవ్వఁడొ కొంకక కోరుఁడంచు నా
త్మ దయఁ దలిర్ప మా యభిమతం బడిగెన్ మును వేఱువేఱుగన్. 310

ఉ. కూఁతులమైన మాయనసుకోరికలన్ విని దక్షుఁ డంతటన్
బూతచరిత్రవొప్పు పదుమువ్వురు కన్యల మమ్ము నీకు సం
ప్రీతమనస్కుఁడై యొసఁగె మేము సమానులమౌట మా యభి
ప్రేతములైన కార్యములు వీడ్వడఁ జేయ ననుగ్రహింపుమా. 311

గీ. నాదు కల్యాణకామంబు నర్పుమయ్య
వేయుఁదెఱఁగులనా ర్తనై వేడుచుంటి
ను త్తములయందు నా ర్తప్రయోజనములు
మోఘములుగాక యుండుఁగా పుణ్యచరిత! 312

మ. అని కార్పణ్యహతస్వభావ యురుకామాధీన హేయప్రవ
 ర్తనయై పెక్కువిధంబులం బలుకు నా దాక్షాయణిం గాంచి సా
మునయాలాపములన్ వచించె నిటు లన్యానానుభావాఢ్యుఁడ
య్యానఘాత్ముండగు కశ్యపుండు సతి కామావేశమున్ డించుచున్. 313

ఉ. బెంగపడంగ నేలయిటు బేలరొ! నే భవదీప్సితంబు దీ
ర్పంగలవాఁడ నమ్ముము త్రివర్గఫలా ప్తికి హేతువైన య

ర్ధాంగి యభీప్సితంబు లనఽయంబును దీర్పక యెవ్వఁ డుండు నా
వెంగలి యందు నిందును నఽవేతసుఖుండయి భ్రష్టుఁడయ్యెడున్. 314

చ. అరసి కళత్రవంతుఁ డఖిఽలాశ్రమవాసుల రక్ష సేయుచున్
స్థిరత నిజాశ్రమంబున వఽసించి మహావ్యసనాంబురాశి ని
స్తరణము సేయుచుండునుగఽదా జలయానముచే గభీరసా
గరమును గర్ణధారుఁ డొడిఽకంబున దాటువిధంబుఁ దోఁపఁగన్. 315

శా. శ్రేయస్సా[illegible]మునకుం గళత్రము విచాఽరింపంగ నర్ధాంగమౌ
స్వీయంబౌ భర మామెయందునిడి నిఽశ్చింతుండగున్ గేస్తుఁడున్
జాయంగైకొని దుర్జయేంద్రియవిపఽక్షవ్రాతమున్ గెల్చునే
యాయాసంబునులేక దస్యులను దుఽర్గాధ్యక్షు చందంబునన్. 316

ఆ. ఇట్టు లుపకరించుఽనింతి నేసుగుణాఢు, ఋణులేని ననుకఽరింప లేర
టన్న మాదృశులకుఽనది సాధ్యమెట్లగు, నెంచిచూడ గృహిణి!ఽయిదినిజమ్ము. 317

గీ. అయిన నేను బుత్రోత్పత్తిఽకై మనమునఁ
గోరు నీ కామితము సమఽకూర్చువాఁడ
నన్ను నిందింపకుండుమో ఽ యన్నమిన్న !
విసువక ముహూర్తకాలంబు ఽ వేచియుండు. 318

శా. ఈసంధ్యాసమయంబునందు నలభూఽతేశుండు మృత్యుంజయుం
డోసాధ్వీ! వృషవాహుఁడై ప్రమథసంఽఘోపేతుఁడై గ్రుమ్మఱున్
ఈసాయంసమయంబు ఘోరతమమైఽయేపారి ఘోరప్రజా
వాసంబై నెగడున్ జరింత్రు చలమొఽప్పన్ రుద్రభృత్యావళుల్. 319

గీ. కాటిసుడిగాలిధూళులుఽగ్రమ్మి జటలు
మెఱయఁగా బూది యనియెడి ఽ మేలిముసుఁగు
నిగుడ నొప్పారు తనువుతోఽనీ మఱంది
మూఁడుగన్నులఁ జూచుచుఽన్నాఁడు వీఁడె. 320

మ. తనవాఁడీతఁ డితండొరుండనెడు భేఽదంబింతయున్ లోకమం
దును గానంబడ దాదృతుండును నిషిఽద్ధుండుం గనన్ రాఁడు శం
భునకున్ దచ్చరణాపవిద్ధమును సంఽభుక్తోపభోగంబునై
యనఘంబైన విభూతి సద్వ్రతులమైఽయాసింతు మేమెప్పుడున్. 321

శా. మాయాజాలము నుత్తరించుటకు ధీఽమంతుల్ మహాభక్తితో
నా యీశాను పునీతమౌ చరితమున్ ఽ ధ్యానింతు రేకాలమున్

వేయుం జెప్పఁగ నేల యావిభునకున్ ♦ మిన్నన్నసముం గాన మో
హో! యట్లయ్యుఁ బిశాచచర్యలను జేయున్ సజ్జనుల్ మెచ్చఁగన్. 322

చ. హతమతులై శ్వభోజ్యతను ♦ వాత్మఁగ నెంచుచు సవ్యవస్త్రమా
ల్యతతుల నంగలేపనముఖ్యలం గయి సేయుచునుండు దుర్మతుల్
సతము వివేకహీనులయి ♦ స్వాత్మరతుండయి వెల్గు నీశు పూ
జితమగు సచ్చరిత్రము హసింతురు నిత్య మపేతభాగ్యులై. 323

చ. శతధృతిముఖ్యులైన యలసర్వసుపర్వులు భక్తియుక్తిఁ ద
త్కృత ఘనధర్మసేతువుల రీతులఁ బాలనఁజేయుచుందు రీ
వితతజగంబు మాయయును ♦ వీడ్వడకుండును దద్వశంబులై
యతనికి భూతకోటి వశమా విభులీలలు విస్మయంబులౌ. 324

క. అని భర్త తెలియఁ జెప్పిన, మనసిజపృథుమార్గణౌఘమథితహృదయయై
తన పతికొంగును వేశ్యాం, గనక్రియ సిగ్గుండొఱంగి ♦ గదుకొని దిగిచెన్. 325

క. తనసతి నిషిద్ధకర్మం, బున నిర్బంధంబుఁ జేయ ♦ మునిపతి దైవం
బున కెఱఁగి యేకతమున న, ల్లన నా దాక్షాయణీ లలనఁగవగూడెన్. 326

గీ. నింద్యమగు కర్మమునకును ♦ నెమ్మనమున, దితియు లజ్జితయై తనపతికడకొగి
నరిగి మెల్ల నధోముఖియగుచు విప్ర, మునివరేణ్యున కీవిధంబున వచించె. 327

గీ. భూతపతి రుద్రదేవుఁడు భూరియశుఁడు, మ దపరాధంబు సైచి ప్రేమంబు మీఱ
నా దుగర్భము ఘోరవినాశ మొంద, కుండఁ గాపాడుతన్ విప్రకులవతంస! 328

వ. మహాదేవుండును శివుండును న్యస్తదండుండును ధృతదండుండును మన్యుస్వరూ
పుండు నగు నా రుద్రదేవునకు నా నమోవాకంబులు. 329

గీ. బావయుఁ బ్రసన్నుఁడును భగవంతుఁడునగు, నాసతీపతి మిగుల నెయ్యంబుతోడ
వ్యాధునకునైనఁ గనికరింపఁగఁదగిన, శ్రీలమగు మాయెడం గృప సేయుఁగాక.

మైత్రేయుఁడు:—

వ. అని యిట్లు దాక్షాయణి స్వకీయగర్భశ్రేయంబును గాంక్షించుచుఁ గంపమాన
గాత్రియై నిర్వేదంబున నుండం గని నిర్వర్తితసంధ్యానియముండై కశ్యపుండు
దితిం గాంచి— 331

కాశ్యపుఁడు:—

మ. తరుణీ! నీదగు మానసం బపరిశుద్ధంబౌట మాహూర్తికా
త్యురుదోషంబు ఘటిల్లియుంట విబుధస్తోమంబు నిందించుటన్

స్థిరమహాబుద్ధిఁ బరిత్యజించుట మదాదేశాతిచారంబుచే
నిరువుర్ దుష్టసుతుల్ జనింత్రుసుమి చండీ! నీకులోకాహితుల్. 332

ఉ. ప్రాణుల సంహరించుచు సభాగ్యుల నందఱ బాధఁబెట్టుచున్
స్త్రీలను బల్మిఁబట్టుచును సర్వజగంబుఁ గలంచుచుండ వి
న్నాణముగాఁగ వజ్రి గిరినాథులకై వడిఁ దున్ము నాజగ
త్త్రాణపరాయణుండు హరిధర్మపరుండయి నీ కుమారులన్. 333

దితి:—

మ. తనుముంగావుత యుద్ధమందు భగవంతుండైన సాక్షాత్సుద
ర్శనబాహుండల విష్ణుదేవుఁడు సురారాధ్యుండు నీపుత్రులన్
గినుకం జెందినయట్టి బ్రాహ్మణునిచేఁ గీడ్పాటుగాకున్నఁ జా
లనఘా! నారకులైనఁగాని దయసేయంబోరు బ్రహ్మద్విషున్. 334

కాశ్యపుఁడు:—

చ. తరుణి! కృతాపరాధ పరితాపమునన్ సదసద్విచారమున్
వెరవునఁ జేయఁగల్గుటను విష్ణునియందు దురుభక్తికల్గుటన్
స్మరహరుఁడైన రుద్రుపయి మానక నాపయినిన్ సమంచితా
దరము వహించుచుండుట ను దర్పము నీకొదవుం జిరంబుగన్. 335

చ. పొలతిరో! నీదుపుత్రకునిపుత్రులలో నొకఁ డుత్తముండు కాఁ
గలఁ డతఁ డార్యసమ్మతుఁడు కాఁగలఁ డాతనికీర్తి యీజగ
ద్వలయమునందు నల్లభగవంతునికీర్తికి సాటిచేసి ని
ర్మల మని యెల్లవారును సమంజసరీతులఁ బాడుచుం డ్రిలన్. 336

గీ. ప్రకటయోగంబులన్ హీనవర్ణమైన, హేమమునుబోలె సాధువులెల్లఁ బూన
నుత్సహింత్రు నిర్వైరాదియోగములను, దత్సుశీలానువర్తనోద్యమపరులయి.

గీ. ఎవ్వనిప్రసాదమున విశ్వమిది ప్రసన్న, మగును మఱివిశ్వమెల్ల యదాత్మకంబొ
యట్టిభగవంతుఁడైన నారాయణు నన, యంబుఁగనుచుండు నాతఁ డనన్యదృష్టి.

గీ. పరమభాగవతుండు దివ్యప్రభావుఁ, డుత్తమోత్తముఁడును మహామోజ్జ్వలుఁడగు
నతఁడు భక్తిసంభృతహృదయమునఁగొల్చు, హరిని స్థిరముగనిల్పి యనన్యముఁ
ద్యజించి. 339

సీ. శీలసౌభాగ్య విశేషయుక్తుండును, భాసుర గుణగణభాసితుండు
నితరసమృద్ధి ప్రహృష్టచేతస్కుండు, దుఃఖితజనసవ్యథుండు ఘనుఁడు

విగతశత్రుండును విమలయశోలతా, మండితసకలదిఙ్మండలుండు
నుమరాజు నైదాఘికార్కోగ్రతాపనుఁబోలె, నఖిలజగద్దుఃఖహర్తయునయి

గీ. యజ్ఞనేత్రు సంతర్పితహోతవిమలహవ్య, మహితు విస్ఫురత్కుండలమండితాస్య
నాత్మసురూపానురూప దివ్యస్వరూపు, శ్రీశు నీమనుమండు దర్శింపఁగలఁడు. 340

మైత్రేయుఁడు:—

గీ. భాగవతుఁ బౌత్రు విని దితిభావమందు, సత్యధికమగు ప్రమోదంబు నందె
మఱియుఁ
దనయులకు విష్ణుచేత వధంబుఁ గల్గు, ననియు నాకాంత నిర్భరాహ్లాదయయ్యె.

అధ్యాయము 15.

విప్రకృత జయ, విజయ శాపాంతము

మైత్రేయుఁడు :—

క. ప్రాజాపత్యంబును బర, తేజోపహమైన భూరితేజము దితి తా
నోజ శతవర్షములు సుర, రాజిం గలఁచు నను శంకఁ బ్రజిలందాల్చెన్. 342

గీ. ఆ విపులతేజమునఁ గమలాప్తదీప్తి, తగ్గ లోకపాలకులు హతప్రభులయి
దశదిశల వ్యాప్తమగు ఘనధ్వాంతమంత, తిన్ విరించి కప్రుడు నివేదించి రిట్లు.

దేవతలు :—

వ. దేవా! యెద్దానివలన మే ముద్విగ్నులమై మిగుల విపన్నుల మైతిమో యట్టి యీ తమంబును గనుంగొనుము. కాలంబుచే నెఱుంగఁబడని వర్తమ్మున్న నొప్పు భగవంతుఁడవగు నీకుఁ దెలియరాని దేదికలదు? దేవదేవా! జగన్నాథా! పరాపరభూతజాలంబుల భావంబులు నీవెఱుంగుదువు. మాయాబలంబున జగంబును బొందియున్న విజ్ఞానవీర్యుండవగు నీకు నమస్కారంబు. గృహీతగుణభేదుండవై వ్యక్తలింగుండవగు నీకు నమోవాకంబులు. ఎవ్వా రనన్యభావంబున నాత్మయందుఁ బ్రోతంబులగు జగంబులతో నొప్పు సదసదాత్మకమైన పరబ్రహ్మంబును భావింతురో పరిపక్వయోగులును జితశ్వాసేంద్రియాత్ములును లబ్ధయుష్మత్ప్రసాదులు నగువారికిఁ బరాభవం బెక్కడిది? ఎవ్వానివాక్యంబున సర్వప్రజలు త్రాటంగట్టంబడిన గోవులువలె బలింగొనివచ్చి సమర్పింతు రట్టి దేవముఖ్యుండవైన నీకుఁ బ్రణామంబులు. లుప్తకర్మంబులైన లోకంబులకు నీవు సుఖంబుఁ గల్పింపుము. నిరుపమానకరుణాతరంగితదృష్టిని నాపన్నులను రక్షింప నీవ

నేర్తువు. దేవా! యీ దితి గర్భంబు కాశ్యప సమర్పితంబైన తేజంబునుం దాల్చి దిక్కులం జీకట్లునించుచు నింధనంబున నగ్నియుంబోలె వృద్ధిఁబొందుచుండె నని దేవతలు బ్రహ్మదేవునకు నివేదించిరి. 344

మైత్రేయుఁడు:—

క. వినుము విదుర! భగవంతుఁడు, వనజభవుండు దరహాసభాసురముఖుఁడై
యనిమిషులన్ మృదుమధుర వచనముల నిట్లనియె సంతసమ్ముగొలుపుచున్.

బ్రహ్మ:—

మ. సనకాదుల్ సుతపోవిరాజితులు యుష్మత్పూర్వజుల్ మన్మనో
జనితుల్ నిస్పృహులౌచు మింటను జగత్సంచారముం జేయుచున్
గని రొక్కప్డు పురాణపూరుషుఁడు లోకాధీశుఁడౌ విష్ణుదే
వుని యావాసము సర్వలోకచయ సంపూజ్యంబు వైకుంఠమున్. 346

ఉ. ఆ నగరిన్ వసించు జనులందఱు వైష్ణవమూర్తు లందఱున్
మాన కకామయోగమున మాధవునిన్ భజియించువారె యం
దా నిగమాంతవేద్యుఁ డజుఁ డాదిమపూరుషుఁడైన యిందిరా
జాని స్వభక్తులం గతరజమ్మగు సత్వముఁ దాల్చి ప్రోచెడున్. 347

ఉ. శ్రీయుతమైన యప్పురిని సేవకకామఫలప్రదద్రుమం
బై యఖిలర్తుశోభల నిరంతర మొప్పుచు నేత్రపర్వముం
జేయుచు శోభనాకృతిని జెందిన మోక్షము నాఁ దనర్చి ని
శ్శ్రేయసనామకంబగు ప్రసిద్ధవనం బలరారు హృద్యమై. 348

మ. వనితాసంయుతులౌచు నాపురమునన్ వైమానికశ్రేణులా
మని నుద్యన్మధుమాధవీవికసితామ్లాన ప్రసూనాళి నూ
తనగంధంబున బుద్ధి మట్టువడఁగాఁ దామా సమీరంబు చ
య్యనఁబో నెట్టుచుఁ బాడుచుం ద్రఘహారంబౌ విష్ణుచారిత్రముల్. 349

ఉ. ఆ హరిపీట సారసశుకాన్యభృతోజ్జ్వలచక్రవాకదా
త్యూహ మరాళ తిత్తిరి మయూరముఖాఖిల పక్షిరాజ కో
లాహల మంతరించు బహుళంబగు కాలము భృంగరాజ మా
శ్రీహరిగాథ గానముఁ జేయుచునుండఁ గడుం బ్రశాంతమై. 350

ఉ. ఆ రమణీయపట్టణమునందు నవోత్పల నాగ కుంద మం
దార కురంటకాభినవతామర సామలపారిజాత వి

స్ఫారిత పుష్పమంజరులు సత్తులసిన్ హరిమేన గంధమై
పేరయి యొప్పఁ దత్తపము పేర్మికి మెచ్చుకొనున్ నితాంతమున్. 351

చ. సిరి సుమనోజ్ఞరూపమును జెంది విసర్జిత దోషయోచు శ్రీ
హరిసదనంబునందుఁ జరణాబ్జము మ్రోయ విలాసపాత్రితో
యరుహముఁ దాల్చి స్వర్ణమయ మహాస్ఫటికాంచితభిత్తిఁ దోఁచు వా
విరి తదనుగ్రహంబుఁ గొను వేడుక నూడ్చుచునున్న దో యనన్. 352

సీ. విద్రుమతటములు విమలామృతాంబువులైన బావులయందునాత్మవనిని
బరిచారికాగణపరివృతయై నాథుఁ దులసీదళంబులతోడఁ బూజఁ
బరపుచు నన్నిటఁ బ్రతిబింబితంబయి, యున్నతనాసికా యోజితంబు
శోభనాలకమునై శోభిల్లువదనంబుఁ, జూచి యద్దేవుచే జుంబితముగ
గీ. నిందిరాదేవి తనమనమందుఁదలఁచి, యధికలజ్జితయౌచుండు నాపురమున
సకలవైభవయుతముఁ బ్రశస్తమునయి, నెగడు వైకుంఠపురమువర్ణింపఁదరమె.

మ. వరవైకుంఠపురంబు నెవ్వరుగనన్ వాంఛింపరో యా శుభం
కరుగాథల్ వినమాని దుష్కథల నాకర్ణింపఁగా నెవ్వరా
తురతంగొందురో వారి పుణ్యమును ద్రోద్రో నాచికొంచాకథల్
నిరయంబందునఁద్రోయు నొక్కమొగి నానిర్భాగ్యులన్ దీనులన్. 354

ఉ. మాకును గోరఁగాఁదగినమానవజన్మము నంది జ్ఞానమా
ర్గైకసుసాధ్య మాత్మవిషయంబు నెఱుంగఁగఁ జాలి భూరిమా
యా కృతమోహులై భగవద్దర్చనసేయక దివ్యమా తదీ
యాకముఁ బొందఁజాలరు దురాత్ములు కొందఱు భగ్నచిత్తులై. 355

చ. విపులయశస్కుఁడౌ హరిపవిత్రకథాకథనామృతానురా
గపులకితాంగులౌచు నధికంబగు భక్తిని సర్వనిర్జరా
ధిపు భజియించుచుం బితృపతిం గడు దవ్వులనుంచి తారు ని
ష్కృపణత నొప్పుచుండి వెసఁ జేరుదు రుత్తము లవ్వికుంఠమున్. 356

ఉ. స్తవ్యము విశ్వమూర్త్యధికృతంబును లోకచతుష్టయైకవంద్యమున్
దివ్య మగణ్యపుణ్యమును దేవవిమానవిరాజమానమున్
భవ్యమునౌ వికుంఠపురవర్యము యోగికశక్తిఁ జేరి యా
దివ్యమునీశ్వరుల్ తమ మదిన్ ముదమందిరి మిక్కుటంబుగన్. 357

మైత్రేయుఁడు:—

చ. ఇతరముఁజూడనొల్లక మునీశ్వరు లాప్పురి కక్ష్యలాఱిటిన్
దురితగతి దాటి కౌతుకముతో నట నేడవకక్ష్యయందు స
మ్మతిఁ బొడఁగాంచి రంత సమానవయస్కుల ద్వారపాలురన్
ధృతగదులన్ శుభాంగదకిరీటకకుండలచారువేషులన్. 358

చ. సలలితమత్త భృంగవిలసద్వనమాలికచేత శ్యామలా
మలినభుజాచతుష్టయము మధ్యమునం గయిసేయఁబడ్డ వా
రలు కుటిలోజ్జ్వలభ్రువులు రక్తదృగంచలముల్ స్ఫుటంబులై
పొలిచెడు శ్వాసముల్ గలుగు మోముల నొప్పుచునుండి రయ్యెడన్. 359

ఉ. ధీరతమీఱఁగా ననుమతిం గయికోకయ వారు సప్తమ
ద్వారము దాటి రల్ల తొలిద్వారము లెట్లటు లాత్మదృష్టి వి
స్తారమనీషులున్ విగతశంకులు నత్యనివార్యవృత్తి సం
చారముచేయుచుండెడు విశాలమనస్కులు కావునం ద్విజుల్. 360

చ. అసదృశచిత్తులన్ నలువురైన కుమారుల వృద్ధులయ్యుఁ బం
చసమవయస్కుల న్నెసఁగుశాంతుల నిర్మల తత్త్వవేత్తలన్
గసరఁగరాని వారిఁ గినుకన్ భగవత్ప్రతికూలశీలురై
వెసమెయి నడ్డగించి రురువేత్రముచే నల ద్వారపాలకుల్. 361

చ. యతివరులంత శాంతమతులయ్యును శ్రీహరిద్వారపాలవా
రితులయి దేవకోటిగన శ్రీ విభుదర్శన లాభభంజనో
త్థిత పటురోష సంక్షుభితతీక్ష్ణతరేక్షణులౌచు నేత దు
ద్ధతికి సహింపఁజాల కలద్వారపులం గని పల్కి రీగతిన్. 362

కుమారులు:—

చ. గురుభగవత్సపర్యల నకుంఠితరీతి వికుంఠధామమున్
స్థిరముగఁజెంది యిందు నివసించెడు మీ కెటులయ్యె భేద మీ
శ్వరుఁడు ప్రశాంతుఁడైన భగవంతునిదాపున శంక లున్నె? యె
ల్లరఁ గపటాత్ము లీక్రియఁ దలంచెద రాత్మసమంబుగా మదిన్. 363

ఉ. బ్రహ్మవిదుల్ నభంబున నభంబును గైవడి నాత్మ నాపర
బ్రహ్మమునం దభిన్నముగ భావనసేయుచునుంద్రు నిర్మలా
జిహ్మసుపర్వవేషములచేఁ బొలుపొందెడు మీకు నిప్పుడీ
బ్రాహ్మణులందు నీ విషమభావము పుట్టుట కేమి హేతువో. 364

శా. గోవిందప్రభుభృత్యులై పరఁగు మీరో కన్ భద్రమున్ గూర్పఁగా
భావంబందుఁ దలంచుచుంటిమి జగత్పాపాపహులారా! ఘనుం
డీవైకుంఠము వీడి భూస్థలిని యజ్ఞస్వాంతుఁడై యుండు సామాజికం
బౌనై రిత్రితయంబు మిమ్ము మది సత్యంతంబు వేఁడింపఁగన్. 365

మ. అనియిట్లామునివర్యదత్త మురుశస్త్రాస్త్రానివార్యప్రభా
వ నిరూఢంబగు నుగ్రశాపగతి నా ద్వాఃపాలకుల్ భీతులై
విని యమ్మౌనుల పాదపద్మయుగళిన్ వేష్టించుచున్ భక్తియున్
వినయంబొప్పఁగ నిట్లు పల్కిరి నిజాభీష్టంబులం దెల్పుచున్. 366

ఉ. తాపసులార! దండ ముచితంబిదిపాపుల కిప్పు డీశ్వరా
జ్ఞాపదవీతిరస్కృతికినై వగవం బనిలేదు మీరిఁకన్
మాపయిఁ జాలి గొన్న యెడమాకు నధోగతిపొందుపట్టులన్
బ్రాపిలకుండుఁగాక భగవత్స్మృతినాశకదుష్టమోహముల్. 367

ఉ. ఆ యరవిందనాభుఁడు నిజానుచరుల్ సదతిక్రమం బటుల్
చేయు టెఱింగి యప్పుడ ఋషీశ్వరకోటిగవేషణీయ పు
ణ్యాయతనాంఘ్రిపద్మములనల్లఁ గదల్చుచు ద్వారభూమికిన్
శ్రీయుతుఁడై వెసం జనియెఁ జిత్తమునం దనుకంప పుట్టఁగన్. 368

సీ. స్వజనసమానీతసకలసంభారుండు, నక్షిగతతపస్సమాధిఫలము
హంసపక్షోపమవ్యజనానిలవిలోల, శీతమయూఖశుభ్రాతపత్ర
లలితముక్తాహారసలిలశీకరవిభా, సితుఁడు దివ్యపరిభ్రాంచితతనుండు
సకలజనాళి పరిప్రసాదసుముఖుఁడును, స్పృహణీయసుగుణవిశేషయుతుఁడుఁ
గీ. బ్రేమపూరాంచితకటాక్షవీక్షణముల, హాయిఁగల్గించువాఁడునుశ్యామపృథుల
వక్షమున శ్రీ విరాజిల్లస్వాశ్మిభావ, తంసవైకుంఠభూమయైతనరువాఁడు. 369

సీ. పృథునితంబాభోగవిస్ఫురత్పీతచే, లంబుతోఁ గాంచీగుణంబుతోడ
మత్తాళివిరుతిశుంభద్వనమాలాచ, యంబుతో మణికిరీటంబుతోడ
దీపరిమనోజ్ఞతరప్రకోష్ఠక వల,యంబుతో శ్యామకాయంబుతోడ
సులలితమకరకుండలమండనార్హగం, డంబుతో సుముఖాననంబుతోడ
గీ. తార్క్ష్యపృథులాంసనిహితహస్తంబుతోడ, నన్యకరచాలితాంబురుహంబుతోడ
కంబుసమకంఠధృతకౌస్తుభంబుతోడ, నక్షిపర్వంబుఁ జేసె నారాయణుండు. 370

ఉ. ఇందిర సుందరత్వమదమిందుఁ గృశించు నటంచు భక్తులో
జం దలపోయుచుండ బహుసౌష్ఠవభాసితమౌచు నారు పే

ర్మిం దగ నాకు నీపసకుక్రమిాగనుపోచు తదంగముం దమిం
జెందని చూడ్కులం గనుచు శీర్షములం బ్రణమిల్లి రమ్మునుల్. 371

ఉ. ఆ కమలేశు సుందరతరాధరభాసురమందహాస లీ
లాకలితాననాసిత సరోజాంబుజకోశము వెండియుం దమిం
గైకొని లబ్ధకాములయి కాంచి నఖారుణరత్నసంశ్రయం
బౌ కమనీయపాదయుగ మర్మిలి ధ్యానముఁ జేసి రాత్మలన్. 372

మ. జలజాతాక్షుపదారవింద నవకింజల్కప్రభామిశ్ర స
త్తులసీనూత్న మరందమారుతము సంతోషప్రదంబై యనా
విలనాసావివరంబునుండి కడు తీవ్రవిన్ లోనికిం జొచ్చి ము
క్తులకేనిం దను మానసంబులకు సంక్షోభంబుఁ గావించెడిన్. 373

ఉ. జ్ఞానసుయోగమార్గములసద్గతిఁ గోరెడు పూరుపాళికిన్
ధ్యానశుభాస్పదంబు నురుతాత్త్వికసమ్మత మక్షిపర్వమున్
శ్రీనిలయంబు సర్వజనసేవ్యము భవ్యమునైన యా రమా
జాని శుభాంగముం గనుచు సంయము లిట్లు నుతించి రింపుగన్. 374

చ. హృదయగతుండవయ్యు మతిహీనులకుం గనరావు దేవ! యిం
పు దనర మాకు నిష్ఠ తగఁ బొందితి లోచనగోచరత్వ మ
భ్యుదితదయుండు నీదు తనయుండును మాజనకుండునైన బ్ర
హ్మ దెలుప శ్రద్ధఁ ద్వత్పదరహస్యము నెమ్మదిఁ జొచ్చె హీనులన్. 375

వ. మఱియు నో దేవా! త్వదనుసరణవిదితంబులైన దృఢభక్తి యోగమార్గంబుల మనోగ్రంథులం ద్రెంచి వీతరాగులై మునులు నిన్నెఱుంగుదురు. అట్టి పరమాత్మ తత్త్వంబవును సత్త్వగుణపరిధానుండవగు నిన్ను మేము తెలిసికొంటిమి. భవద్వ్యతిరిక్తములైన కర్మములను బాటింపక భవదీయపాదపద్మంబుల శరణుఁ బొంది భవత్కథాకీర్తన పవిత్ర మనస్కులై రసజ్ఞులు కుశలులగుదురు. పాపంబులం జేసి నిరయంబులఁ బడుదుమేని మా మనంబు భృంగంబువోలె భవత్పద పద్మంబులం దనురక్తమగునట్లు సేసి మమ్ముఁ గాపాడుము. తులసీదళంబువోలె మా వాక్యంబులు నీ పదపూజ కుపయుక్తములగునట్లు సేయుము. విపులయశస్కుండవగు నో ప్రభూ! నీదివ్య మంగళరూపంబు ప్రకటించుటం జేసి మా నేత్రంబులు సఫలత్వంబునొందెఁ గావున భగవంతుండవైన నీకు మేము నమస్కరించుచుంటి మనుగ్రహింపుము. 376

అ ధ్యా య ము 16.

సనక సనందనాద్యనుగ్రహము

బ్రహ్మ:—

క. అని తన్ను స్తుతించెడు నా, సనకాదుల యోగధర్మసంశ్రయులను బ్రీ
తినిగని వికుంఠనిలయుఁడు, జనార్దనుఁడు పల్కె నిటులు సాదరమతియై. 377

శ్రీ భగవానుఁడు:—

గీ. తలఁప జయవిజయాభిధానులగు వీరు, నాదు దౌవారికుల్ మునినాథులార!
వీరు ననుఁగించ పఱచి యీవిధముగాఁగ, దృప్తతం జేసిరి భవద్వ్యతిక్రమంబు.

గీ. యతివరోత్తములార! నన్ననుసరించు, మీర లిప్పుడు తగురీతి వీరి కిడిన
దండ మది యెంతయున్ సమ్మతంబనాకు, వీరు ద్విజపీడఁ జేసిన కారణమున. 379

ఉ. కావున మిమ్ము వేడుకొని క్రన్నఁ బ్రసన్నులఁ జేసికొందు నా
దైవ మనంగ బ్రాహ్మణులె తాపసపుంగవులార! యిట్లు దు
ర్భావముతోడ నాజనులు వారక చేసిన నేర మంతయున్
భావమునం దలంచితి నిరాయదిగాఁ బలుమాటలేటికిన్. 380

గీ. సేవకుం డపకారము సేయనెవని, యాహ్వయంబుఁదలఁచి లోక మాడిపోయు
నట్టి యపవాద మరయఁ ద ద్యశమడంచు, నామయమ్ము చర్మమ్మునట్లార్యులార!

మ. అమలంబై యమృతోపమంబగు మదీయప్రోజ్జ్వల కీర్తిగా
నము దుష్టశ్వపచాదిలోకము వినన్ సద్యఃపునీతంబగున్
జుమి మీచే నుపలబ్ధకీర్తినగుచున్ శోభిల్లు నే మీకు బ
న్నముఁ గావించినచో స్వబాహునమునేన్ ఖండింతు వేయేటికిన్. 382

చ. ప్రవిమల విప్రసేవఁ బడపద్మపవిత్రరజస్కునిన్ సుశీ
లవినుతునిన్ క్షతాఖిలమలవ్రజు నన్ను విరక్తునైననున్
దవిలి రమాసతీమణియుఁ దా త్యజియింపఁగఁబోదు తత్కృపా
లవమునుగోరి సద్వ్రతము లం బచరింతురు సంతతం బొరుల్. 383

చ. అనలముఖంబునందు నిజయజ్ఞమునన్ యజమాని వేల్చు శో
భనఘృతపూర్ణసిక్తచరుభక్షణ సేయుచుఁ దృప్తిఁబొందఁ జా
లను నిజకర్మపాకవిధులం దగ నాకు సమర్పణంబుగాఁ
గ నొసఁగఁ దృప్తుఁడౌ ద్విజముఖంబునఁ దృప్తినిఁ బొందునట్లుగాన్. 334

మ. వితతాకుంఠితయోగమాయ మహిమన్ వెల్గొందు నే విప్రసం
తతి పూతాంఘ్రిరజంబు మౌళిపయినింతాల్తున్ దదంఘ్ర్యంబు లం

చితబుద్ధిన్ ధరియించి పూతులయి వాక్ శ్రీతాంఘ్రుచూడాదిదై
వతబృందం బపరాధినేని ద్విజునిన్ బాధింపరా దెవ్వరున్. 385

చ. ద్విజులను గోగణంబులను దీనుల సన్నను భేదబుద్ధి నెం
చి జడతఁ గాంతు రేని నఘచిత్తులవారల నెల్లఁ బెక్కిఁ దోఁ
ప జముభటుల్ విశంకటులు పాముపగం గొని గృధ్రరూపులై
నిజపటుచంచుఘాతముల నిల్వునఁ జీల్తురు దారుణంబుగన్. 386

చ. పరుషములాడినన్ ద్విజులభావము రంజిలఁ గొల్చుచుండి సుం
దరదరహాసరమ్య వదనాంబుజులై యనురాగ మొప్ప సా
దరమధురోక్తులన్ సులలితంబుగ సన్నుతిసేయుచుండి ము
ప్పిరిగొను ప్రేమఁ దండ్రిఁ బలెఁ బిల్చెడివారికి నగ్గమయ్యెదన్. 387

చ. ఒడయడనైన నాహృదయమోలి నెఱుంగక యిట్లు మీకు నా
గడ మొనరించినందులకుఁ గాఁదగు శిక్షను బొంది యాగతిన్
గడపి మదంతికంబునకుఁ గ్రమ్మఱఁ జేరెడు నట్లనుగ్రహిం
పుడు ద్విజులార! దీనికి మిముం గడు వేడెద భక్తిపెంపునన్. 388

బ్రహ్మ:—

గీ. ప్రియము మంత్రాత్మకంబునై వెలయునట్టి, యాదిపురుషుని వాక్సుధ నారగించి
యతిశయక్రోధసందష్టులగుటఁ జేసి, వారియాత్మలు సంతుష్టిపడకయుండె. 389

గీ. పరిమితాక్షరయుక్తంబు గురుతరార్థ, కలితము నగాధగంభీరలలితము నగు
నతనివాగ్ఝరిఁ జెవియొగ్గి యాలకించి, స్వామియాశయ మెఱుఁగంగఁ జాలరైరి. 390

గీ. యోగమాయాబలంబున నొప్పునట్టి, పరమపురుషునిఁ బొడఁగాంచి ప్రాంజలులయి
మోదసంభృతచిత్తులు పులకితాంగు, లగుచు విప్రవరేణ్యు లిట్లనిరి ప్రీతి. 391

కుమారులు:—

ఉ. నాకుఁ బ్రసాదమున్ సలిపినారలు మీరలటంచు నీవు లో
కైకవిభుండవయ్యుఁ బలుకంగఁ బదాశ్రితకోటినిర్జరా
నోకహ! త్వచ్చికీర్షితము నుం గననేరకయుంటి మయ్య దే
వా! కరుణించి మాకును భవద్ధృదయంబును విప్పి చెప్పుమా. 392

గీ. ఆదిపురుష బ్రహ్మణ్యుఁడవైన నీకు, విప్రు లుత్కృష్టదైవముల్ వేదవేద్య!
విబుధసంపూజ్యులైనట్టి విప్రులకును, నీవు దైవంబ వాత్మవై నెగడుచుందు. 393

చ. భవదవతారదేహములు భవ్యసనాతనధర్మరక్షణం
బు వెలయుచుండుఁ గా పరమపూరుష! నిన్ను నుతింపశక్యమే

ప్రవిమల ధర్మరూపుఁడవు ధర్మము నొందవు సిద్ధికార మూ
ర్తివి త్రిజగన్నుతుండవు సురేశ్వర ! గుహ్యుఁడవై వెలుంగుదా. 394

గీ. ఎవ్వని యనుగ్రహంబున యతీపత్నిఁ, బలువిరక్తిని మృత్యుదేవతను గెలిచి
ముక్తిఁ గాంతురో యట్టి ప్రభునకు నీకు, నితరులయనుగ్రహంబుతో నేమి ఫలము.

చ. సిరి విపులార్థకాంక్షిజనశ్రీధృతాంఘ్రిపరాగ యయ్యు సుం
దరచరితార్థభక్తనిచితాంఘ్రిలసత్తులసీసుదామవి
స్తరతరధామమై నెగడు త్వత్పదపద్మమరందలోలబం
భరమయి తా ననుక్షణము మక్కువమీఱ భజించు నాత్మలోన్. 396

మ. స్థిరబుద్ధిన్ సుచరిత్రలం గొలుచు లక్ష్మిన్ మెచ్చ కీశా ! నిరం
తరమున్ భాగవతప్రసక్తనిరతిన్ వర్తిల్లు నీవున్ ద్విజే
శ్వరసత్పాదపరాగరేణువును శ్రీవత్సాంక తుల్యంబుగా
ధరియింతేటికి? లోకసంగ్రహము ప్రాధాన్యంబుగాదే యిటన్. 397

ఉ. పావనధర్మగుప్తికిఁ దపశ్శుచితాదయలన్ ధరించి యీ
స్థావరజంగమాత్మమగు సర్వజగత్తు ద్విజామరార్థమై
దేవ! రజస్తమంబుల మథించియు సత్త్వసమేతమై ఘనం
బై వరదంబునై వెలయు నాకృతిఁ దాలిచి ప్రోతు వర్మిలిన్. 393

వ. దేవా ! నీవు ద్విజోత్తమకులంబును సూనృతమార్గంబున రక్షింపకుంటివేని దానం జేసి శుభప్రదమైన వేదమార్గంబు నశింపఁగలదు. శ్రేష్ఠుండగు వాఁడెయ్యది ప్రమాణంబుగా నంగీకరించు నయ్యది లోకంబు గ్రహించుచుండు. నిజశక్తులచే విరోధులం బెకలించి సర్వజనంబునకు క్షేమంబుఁ గావింపం దలంచు నీకు బ్రహ్మకులంబు విషయమై యవనతియుక్తంబయగు. సర్వలోకాధీశుండవగు నీకింతమాత్ర యవనతిచేఁ దేజంబు క్షతంబుగానేరదు. అధీశ్వరా! యీ జయవిజయులకు మేము విధించిన దండం బనుచితంబేని నివర్తింపుము. అల్పంబేని నుచితదండంబు విధింపుము. ఏతద్దండవిధానంబున మేము గృతాపరాధుల మగుదుమేని మమ్ము నియమింపుము. అని సనకాదులు ప్రార్థించినవిని వారలం గని భగవంతుం డిట్లనియె.

శ్రీ భగవానుఁడు:—

చ. ద్విజవరులార ! యాసురగతిం గొని వైళము వీరు తీవ్రకో
పజనిమహాసమాధిపరిబద్ధనిరంతరయోగులౌచు న
క్కజముగ మత్సకాశమును గాంతురు ఖేదము దక్కి యింతయున్
నిజమిది మీదుశాపమున నే నియమించితి నిక్కెఱుంగుడీ. 400

బ్రహ్మ:—

చ. పదఁపడి సన్మునుల్ నయనపర్వము సేయు వికుంఠనాథు స
త్పదము స్వయంప్రభంబునయి భాసిలునట్టి వికుంఠధామమున్
ముదమునఁ గాంచి భక్తిమెయి మ్రొక్కి యనుజ్ఞను బొంది విష్ణు సం
పదఁ గొనియాడుచున్ నిజనివాసపదంబును జేరె రక్తతిన్. 401

చ. అనుచరులం గనుంగొనుచు నా భగవంతుఁడు పల్కె నిట్లు వే
చనుఁడిఁక భీతిఁ జెందకుఁడు సౌఖ్యము గల్గెడుఁ గాక మీకు నె
మ్మనమున బ్రహ్మతేజమును మాప సమర్థుఁడనయ్యు నేను బూ
నను బలుమాటలేల యిది నా మతమంచు నెఱుంగుఁ డాత్మలన్. 402

వ. ఈయుదంతము కుపితయై లక్ష్మి మున్న నిర్దేశించెఁగాని యుపరతక్రోధుండనై
యామెను ద్వారంబునంద నివారించితి. 403

చ. పనివడి క్రోధయోగమున బ్రాహ్మణశాపము నిస్తరించి గ్ర
క్కున నిటు మత్సకాశమునకుం జనుదెంతురు స్వల్పకాలమం
దనుచు నిజానుయాయులకు నానతి యిచ్చి రమాధినాథుఁడున్
జనియె విమానభూషితము సర్వమహాత్తరమున్ స్వధామమున్. 404

గీ. దుస్తరబ్రహ్మశాపంబు తొందరింప, సంహృతశ్రీకులై సురర్షభు లిరువురు
గర్వమడుగంట విష్ణులోకంబునుండి, తత్క్షణము క్రిందఁబడిరి ఖేదంబుగదుర. 405

గీ. అంతట వికుంఠధామంబు నందునుండి, వీఁకఁ గ్రిందికిఁ బడుచున్న విష్ణుభటులఁ
గాంచి యురువిమానాగ్రభాగంబులందు, నొదవె ఘోరహాహాకారమొక్క
మొగిని. 406

గీ. ఆ రమానాథుదౌవారికాగ్రగణ్యు, లైనవారిర్వు రప్పుడె కాశ్యపునివీర్య
మందు వేగ నావేశించి యుబ్బరముగఁ, బొంది రల దితిగర్భంబుఁ బుత్రులార! 407

క. ఆయవసరమునఁ గవలగు, నాయసురుల తేజమున హతాక్షిప్తంబై
పోయెను మీ తేజ మిప్పుడు, చేయుఁ బ్రతిక్రియఁ దనంత శ్రీవరుఁ డెలమిన్. 408

మ. భువనశ్రేణికి సృష్టిసంస్థితిలయంబుల్ సేయు నాద్యుండు యో
గవిభూత్యాఢ్యుల కేనిఁ జేరఁగ నశక్యంబైన శ్రీయోగమా
య విరాజిల్లెడువాఁడునైన హరి శ్రేయంబిచ్చుఁ జుం డస్మదీ
యవిమర్శంబున లేశమేనిఁ బనిలేదందున్ విలోకింపఁగన్. 409

అధ్యాయము 17.

హిరణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపుల జననము, హిరణ్యాక్ష ప్రభావము

మైత్రేయుఁడు:—

క. అనియిట్లు పద్మగర్భుఁడు, వినిచిన కారణమెఱింగి విబుధులు మది శం
కను బాసి స్వర్గలోకం, బునకును వెస మఱలిచనిరి బుధనుతచరితా! 410

క. పతి యాదేశంబున నా, దితియు నపత్యగతశంక దిగులుపడుచుఁ దా
శతతమసంవత్సరమున, సుతులం బ్రసవించెఁ గవల సురవిద్విషులన్. 411

క. వివిధోత్పాతపరంపర, భువనత్రాసకరమగుచుఁ బొడఁగట్టె మొగిన్
దివిని భువి నంబరంబునఁ, గవలగు దితిసుతులు పుట్టుకాలమునందున్. 412

మ. కులశైలంబులతోడఁగూడి యఖిలక్షోణీతలంబెల్ల సం
చలనంబందుచు దిర్దిరందిరిగెఁ బెల్లున్ రాలె నుల్కాళి ప్ర
జ్వలనంబందఁగ సాగె నొక్కమొగి ద్యోభాగంబులన్ బిట్టు పి
గ్గులు నల్దిక్కులనుండి రాలిపడెఁ గీడుం దెల్పెఁ బెన్గేతువుల్. 413

మ. మొగివీచెం బృథులానిలంబులు ముహుఃఫూత్కారముల్ రేగఁగా
నగరాజంబులఁ బెల్లగించుచును వాత్యాళుల్ రజఃకేతులై
నెగడొందెన్ బ్రహసత్తటిద్ఘనఘటల్ నిండారె నష్టాఖిలో
డుగణంబైన నభంబునందుఁ దమ మాటోపించెఁ జూడ్కుల్ సెడెన్. 414

మ. ఉదరస్థంబగు జంతుజాలములు పెల్లుబ్బాత లూగంగ న
ప్డదధుల్ మేరలు మీఱె నుద్గతకరాళోర్మిచ్ఛటాత్తంబులై
యుదపానంబులతోడఁ గూడుకొని యత్యుగ్రప్రవాహంబులై
నదులున్ శుష్కపయోరుహంబులయి తూర్ణక్షోభ మొందెన్ వడిన్. 415

సీ. పరివేషయుతములై పరఁగె రాహుగ్రస్త, భాస్కరచంద్రబింబంబు లోలి
నిర్ఘాతరవభూరినిర్హ్రాదములు గుహా, వివరంబులందుండి వెలువడియెను
గ్రామంబులందు నక్కలు గూబలుం జేరి, వాపోవఁగాఁ జొచ్చె భయదరీతి
కంఠముల్ పైకెత్తి గ్రామసింహసమూహ, ములు రోదనధ్వనిన్ మొఱుగుచుండె.

గీ. గార్దభంబులు ఖరఖురఘాతములను, బృథివిఁ దన్నుచు ఖాత్కారవేగ మొప్ప
మదముతోఁ గూడుకొని మందమందలుగను, బరుగులిడఁ జొచ్చెఁ జెలఁగి
యాతరుణమందు. 416

గీ. గార్దభత్రాసమునఁ జేసి ఖగములెల్ల, నేడ్చుచును నీడములనుండి యెగిరిపడియె
వనమునను ఘోషమునఁగల పశువులెల్ల, భీతిచే శకృన్మూత్రముల్ విడిచెనపుడు.

క. మొదవులు బెదరిననైయయ, య్యదవున నెత్తురును జేపునంబుకణంబుల్
పిదికె ననిలంబులేకయ, యదవదలై చెట్లెల్ల ననవనిం బడియెన్. 418

క. క్రూరగ్రహములు సౌమ్యా, కారగ్రహములను వక్రగతిఁ బీడించెన్
వారక కలదేవలింగము, లూరక రోదనముఁ జేసె నాగినవ్వేళన్. 419

గీ. ఏతదన్యములగు మహోత్పాతములను, బెక్కిటిం గని తత్త్వవిదులు ప్రజలు
విశ్వవిలయంబుగా నెంచి భీతులైరి, యజునిపుత్రులు దక్క నయ్యవసరమున. 420

గీ. ఆదిదైత్యులావారు సువ్యక్తమైన, యాత్మపౌరుషములచేత నలరుచుండి
యశ్మసారములైన కాయములచేతఁ, బృథ్వీధరములకైవడిఁ బెరుగుచుండ్రి. 421

ఉ. హేమకిరీటరోచుల రహిన్ గగనస్థలమున్ లసద్దిశా
స్తోమము గ్రమ్మ చిర్వరునుస్ఫూర్తియుతాంగదబాహులొచు నీ
భూమిని బాదఘాతములఁ బోరనఁ గంపిలఁ జేయుచున్ సుకాం
చీమహిత ప్రభాఢ్యకటిచే రవికంబె వెలింగి రెంతయున్. 422

సీ. అంతఁ బ్రజాపతి యాత్మజులకు నామ, కరణంబుఁ గావింపఁ గాఁదలంచి
యాదిని దితిగర్భమందు దా నుంచిన, వీర్యంబునం బ్రభవించిన సుతు
నకు హిరణ్యకశిపునామధేయంబును, వెలఁది దా మును బ్రసవించినట్టి
యాత్మజునకు హిరణ్యాక్షనామంబును, జేసియుఁ జనె నిజావాసమునకు

గీ. తోడన హిరణ్యకశిపుండు దోర్బలమున, బ్రహ్మవరమున నల లోకపాలసహిత
లోకములనెల్లఁ దనకు లోఁబడంగఁ, జేసె నకుతోభయుండయి చేవ మెఱయ.

సీ. అతనితమ్ముఁడు హిరణ్యాక్షుండు ప్రీతుఁడై, ప్రత్యహంబును గదాపాణి యగుచు
తన్నెదిరించి యుద్ధము సేయఁగల శత్రు, వీరుని నెమకుచుఁ బృథ్వి యెల్లఁ
దిరిగియుంగానక దివికి దండెత్తఁగా, వైజయంతీమాలవరలు వాఁడు
రణితకాంచననూపుర విభాజమానుఁడు, దుస్సహజయుఁ డకుతోభయుండు

గీ. స్కంధవిన్యస్తభీకరగదుఁడు నైన, నా హిరణ్యాక్షునిం గని యమరులెల్ల
తార్క్ష్యసంత్రస్తఫణిసముత్కరములట్లు, బెదరుఁగొని మూలమూలల నొదిగియుండ్రి

గీ. తనప్రతాపముచేఁ దిరోధానమంది, రింద్రియుతులైన వేల్పు లంచెఱిఁగి దుర్మ
దాంధుఁడై వారిఁ గాన కయ్యవసరమున, సింహనాదంబుఁ జేసె నజేయుఁడగుచు.

ఉ. లోకవిజేతయై విబుధలోకమునుండి పునర్నివృత్తుఁడై
భీకరరావయుక్తము గభీరమునైన పయోధిఁ జొచ్చె న
స్తోకబలంబుతోడను మదోజ్జ్వలగంధగజంబుకైవడిన్
నాకెదురెవ్వరింక నని మనంబునఁ గావరమావహిల్లఁగన్. 423

గీ. అతఁ డట్టిఁ జొరంగ నయ్యవసరమున, వరుణభటులును యాదోనివహములు మది
భీతిగదురంగఁ దత్ప్రతాపాతిశయని, హన్యమానులై పఱచి రంతఁ దండు వీఁక.

చ. అతిబలుఁడై సముద్రమున నాతఁడు పెక్కగు వత్సరంబు లు
ద్ధతిఁ జరియించుచుం గడు బ్రతాపముతో శ్వసనేరితోర్ములన్
వితతగదాభిఘాతముల భిన్నము చేసె ననంతరంబునన్
దితిజుఁడు జేరె నవ్వరుణదేవుని భవ్యవిభావరీ పురిన్. 428

శా. అందుం జేరి రసాతలాధిపతి యాదోగణేంద్రుం బ్రచే
తుం దర్శించి నమస్కరించి స్మయయుక్తుండున్ మదాధ్యుండునై
మందుండుం బలె గేలి సేయ 'రణ మిమ్మా నాకు నో రాజ!' యం
చుం దీనమ్ముగ నిట్లనెన్ వరుణుతోఁ జోద్యంబుగా నత్తఱిన్. 429

ఉ. నేతవు లోకపాలురకు నీవల దుర్మదవీరబాహు కం
డూతిహరుండ వౌదువు కదున్ రభసంబున దైత్యదానవ
వ్రాతము గెల్చి లోకమున వైభవ మొప్పఁగ రాజసూయ మ
త్యాతతశక్తిఁ జేసితట యాపృథుశక్తిని నాకుఁ జూపుమా. 430

మ. భగవంతుండు ప్రచేతసుం డిటులు శుంభద్గర్వుఁడౌ వైరిచే
నగు బాటుం గని యుత్థితం బయిన కిన్కన్ బుద్ధి వారించి మె
ల్లఁగ నీరీతిని బల్కె నో దితిసుతాలంకార! మేమిప్డు జ
న్యగతౌత్సుక్యము మాని యుంటిమి ప్రశాంతత్వంబునన్ దానవా! 431

చ. సురనుతుఁడుం బురాణపురుషుండగు విష్ణుని కంటె యన్యుఁడొ
క్కరుఁడు గనంబడండు త్రిజగంబుల యుద్ధకళాప్రవీణు నిన్
దురమున మించి తన్పఁగల దోర్బలశాలి భవాదృశుల్ ధురం
ధరులెవనిన్ నుతించెదరొ దైత్యవరా! వెసఁ జేరు మాతనిన్. 432

ఉ. వీరవరేణ్య నా హరి నిరీక్ష నెదిర్చి గతస్మయుండవై
ఘోరరణాంగణంబున ననుగూలుదు త్వాదృశదుష్టచిత్తులన్
బోరన సంహరించుటకుఁ బుణ్యులఁ బ్రోచుటకుం జెలంగి యీ
ధారుణి నా పరేశుఁ డవతారములన్ ధరియించుచుండెడున్. 433

అధ్యాయము 18.

యజ్ఞవరాహ, హిరణ్యాక్ష యుద్ధ వర్ణనము

మైత్రేయుఁడు :—

చ. అని వరుణుండు దెల్ప దురహంకృతి దుర్మదుఁ డొటఁజేసి యా
తని వచనంబుఁగైకొనక దైత్యుఁడు నారదుచేత నా రమే
శుని యునికింగ్రహించి రణశూరత నాతనితోడఁ బోరఁ జ
య్యనఁ జనియెన్ రసాతలమునప్రతిమానజయాభిలాషియై. 434

మ. జయశీలున్ గిటిరూపునిన్ స్వఘనదంష్ట్రాగ్రంబునన్ ధారుణిన్
బయికిం జయ్యన నెత్తుచున్న ఘనునిన్ రక్తాక్షులన్ స్వప్రభో
చ్చయమున్ గ్రుచ్చిలుచున్న వానిఁ గని యాజాల్ముండు దుర్మానసుం
డయి యోహో! వనగోచరంబగు మృగంబాయంచు నవ్వెన్ ధృతిన్. 435

ఉ. ఆ దితిపుత్రుఁ డిట్లనియెనజ్ఞుఁడ! రమ్ము మహిన్ ద్యజింపు మీ
మేదినిఁ దా నొనంగెఁ బరమేష్ఠి రసాకులమైనమాకు నా
సాదితసూకరాకృతి విశంకటవృత్తిని నేను జూడ నీ
మేదినితోడఁగూడి యెలమిం జనఁజాలవు సుమ్ము దుర్మతీ! 436

చ. అసురవిరోధులైన యమరావళి దైత్యవధార్థమై నినున్
బొసఁగభరించుచుందురొకో పొంచి వధింతువు దైత్యకోట్ల న
య్యసదృశయోగమాయ మఱియల్పబలున్ నినుఁజం మూఢ! వే
గ సుహృదపారశోకములఁగ్రమ్మఱఁ జేయుదు నీక్షణంబునన్. 437

మహాస్రగ్ధర. వడి నీవస్మద్భుజాగ్రప్రవిణుదితగదాభగ్నశీర్షుండవై చే
ద్పడియుండన్ నీకునిచ్చల్ బలియొసఁగు ఋషివ్రాతముల్ దేవకోటుల్
దడయుం గంపంబు పుట్టందడఁబడు చితికర్తవ్యతామూఢులై ద
ల్లడపాటున్ జెందుచుం ద్రుళ్లములనీకగతాలంబులై దీనవృత్తిన్. 438

మ. అరివీరోగ్రదురుక్తితోమరవితానాయస్తుఁడై యీశుఁడో
హరి దంష్ట్రాగ్రగతన్ వసుంధరను భీతాత్మన్ పమీక్షించి యా
పరిభూతిన్ సహియించి వెల్వడియెఁ దావార్మధ్యమందుండి వా
విరి గ్రాహాహతమా కరేణుయుతకుంభీంద్రంబుచందంబునన్. 439

మ. సలిలస్తోమమునుండి వెల్వడు జగత్స్వామిం గరిన్ గ్రాహమ
ట్లలఘుప్రౌఢిని వెంబడించుచు హిరణ్యాక్షుండు దంష్ట్రాకరా

శ లసద్వక్త్రుఁడు భూరినాథుఁడయి హేఽలన్ దంష్ట్రితోఁ బెల్కెని
ట్టులు నిర్లజ్జులు పాఱుఁబోతులగు మూఽఢుల్ నిందఁ బాటింతురే! 440

వ. అని యధిక్షేపించుచున్నంత. 441

చ. ప్రముదితమానసుం డగుచుఽవారిజగర్భుఁడు ప్రస్తుతింప న
య్యమరులు పుష్పవృష్టిఁ గురిఽయంగ నరాతియుఁ జూచుచుండఁ దో
యముపయి గోచరించునటుఽలయ్యవనిం దగఁ బాదుకొల్పి నే
ర్పమరఁగ నందునుంచె జలఽజాయతనేత్రుఁడు స్వీయసత్వమున్. 442

చ. పెనుగదఁ గేలఁ బూని తనఽవెంబడి నుగ్రతవచ్చుచున్ లస
త్కనకవిచిత్రవర్మఁడునుఽగాంచన భూషుఁడునై హిరణ్యలో
చనుఁడు దురుక్తిబాణములఽసారెకు మర్మములం గలంచి ప
ల్కిన విని శౌరి వానిఁగనిఽకిన్క వచించె నిటుల్ హసించుచున్. 443

భగవానుఁడు:—

చ. ఘనవనసీమగోచరమృఽగంబులమే మది నిక్కువమ్ము ను
మ్మ నెమకుచుండు మెప్డు మిముఽబోటి జుగుప్సితచేష్టితంబులౌ
శునకగణంబులన్ దితిజ!ఽచూడుము నీగతి మృత్యుపాశ బం
ధనములఁ జిక్కి తింక బలఽదర్పవికత్థనముం ద్యజింపుమా. 444

చ. పలువ! యిదే రసాతల నిఽవాసులన్యాసముఁ గొన్న మేము నీ
యలఘుగదం బలాయితులఽమైతిమి లజ్జఁ ద్యజించియైనఁ గే
వలమును శత్రువైన బలఽవంతునితో ననివార్య వైరమున్
గలిగినమాకు నెందు జనఁఽగాదగు నెట్టులో నిల్తు మాజిలోన్. 445

ఉ. భూరిపదాతియూథపవిఽభుండవు నీవట మాకు వీఁకమై
ఘోరపరాభవవ్యథను ఽగూర్పఁగడంగు వధించిమమ్ము నీ
వారి శుగశ్రువుల్ దుడువఁఽబొల్పదుమా స్వదృఢ ప్రతిజ్ఞ దాఁ
దీరుప నెవ్వఁడోపఁడో మఽదిం బరికింపఁగ వాఁడు సభ్యుఁడే? 446

మ. కిరిరూపుండగుశౌరి త న్నిటు లధిఽక్షేపించి రోషంబునన్
బరిహాసం బొనరింపుచుండ వలువాఽప్పం గ్రీడఁగావించు భీ
కరభోగీంద్రుముభంగి రోఁజుచు నుదఽగ్రక్రోధదుర్ధర్షుఁడై
యరిభీముండు మహాబలాఢ్యుఁడు హిరఽణ్యాక్షుండు విభ్రాజిలెన్. 447

మ. బహులామర్ష సముత్థదీర్ఘతరనిఽశ్వాసంబులం బుచ్చు చుం
త హిరణ్యాక్షుఁడు క్రోధసంచలిత బుఽధ్యాదీంద్రియవ్రాతుఁడై

ముహురాసాదితమైన భూరిగదచే మోదెన్ వెసన్ దానవా
రి హరిన్ ఛద్మకిరిన్ గృపాలహరి శౌరిన్ దైత్యభాస్వద్గిరిన్. 448

క. అరివీరునిచేతం దన, యురమున విసరంగఁ బడిన యుగ్రగదాభూ
రి రయంబును వంచించెను, హరి యోగారూఢపురుషుఁ డంతకు భంగిన్. 449

ఉ. వెండియు నాగదం గొని యతీక్ష్ణముఁ ద్రిప్పుచు సంభ్రమంబునన్
మండుచు గాఢదష్టరదనచ్ఛదుఁడై పొడఁగట్టుచున్న యు
ద్దండుని దైత్యనాథునిఁ గ్రుధన్ హరి యుద్యతశుండమైన వే
దండము నమ్మృగేంద్రము విధంబునఁ దా నెదురించె ధీరతన్. 450

ఉ. ఆగతి నెత్తివచ్చు వికచాంబుజనాభుని దక్షిణాంసభూ
భాగమునందు నా దితిజవల్లభుఁ డూర్జితసత్త్వరాశిఁ దో
డ్తో గదతోడఁ గొట్టె నలతోయరుహాక్షుఁడుఁ గౌశలంబుతో
నాగదనున్ స్వకీయగదనప్రహతం బొనరించె వ్రేల్మిడిన్. 451

క. పెనుగదల నీక్రియం బెల్చన నన్యోన్యవిజయేచ్ఛల హిరణ్యాక్షుం
డును శ్రీహరియును జలముం,గొని యొండొరువులను గొట్టుకొని రొండొరువుల్.

ఉ. పాయక పోరుసల్పుచు నవార్యగదాహతగాత్రులౌచుఁ బె
న్గాయములందు శోణితము గాఱఁ బ్రవర్ధితమన్యులౌచు దై
తేయుఁడు వాసుదేవుఁడును ధేనువుకై తలపడ్డ దర్పశో
భాయతనంబులైన వృషభంబులచాడ్పునఁ బోరి రుగ్రతన్. 453

ఉ. చేవదలిర్ప నిట్టులు విచిత్రగతుల్ వెలయన్ జయేచ్ఛలన్
బావన యజ్ఞమూర్తియును వ్యాజవరాహతనుండునైన నా
దేవుఁడు దైత్యుఁడున్ వసుమతిం గొన సల్పు రణంబుఁ జూడ వా
ణీవిభుఁ డేగుదెంచెను మునివ్రజసంయుతుఁడౌచు వేడ్కతో. 454

మ. వితతావార్యపరాక్రమక్రము మదోపేతున్ భయాపేతు ను
న్నతగాత్రున్ దితిపుత్త్రు దక్షుని హిరణ్యాక్షున్ మహావక్షు ను
ద్ధతచిత్తున్ విహితప్రతిక్రియుని నంతంగాంచి యజ్ఞాత్ముఁడౌ
శతపత్త్రాక్షునితోడ నీపగిది నోజన్ బ్రహ్మదేవుండనెన్. 455

బ్రహ్మ:—

శా. ఈలీలన్ ఖలుఁడున్ నిరంకుశుఁడు సందృప్తుండు మాయావి దు
శ్శీలుండౌ దితిపుత్రకున్ దురితరాశిం గూడి క్రీడింప నే

లా ! లీలాగతి నుత్ఫణంబును గదాకాంతమైన వ్యాళంబుతో
బాలుండుంబలె దేవదేవ ! యిఁక నీ క్రీడనంబుఁ జాలింపుమా. 456

గీ. తనదు వేళను బ్రాపించి దారుణుఁడయి, మొనసి యితఁ డధికవృద్ధిఁ బొందకమును
స్వీయయగు మాయఁగాని పాపచిత్తుఁడైన, యసురుని వధింపుమయ్య దేవాదిదేవ!

చ. సకలజగద్వినాశకరి సంధ్య యిదే కడుఘోరమై విభూ !
వికటముగాఁగ వచ్చెడిని వీఁకమెయిన్ జగదేకనాయకా !
ప్రకటముగాఁగ నీఖలునిఁ బట్టి వధించి సమస్తదేవకో
టికి విజయంబుఁ గూర్పుము గ్రహించి మగంటిమి దోఁప దితిజిన్. 458

మ. ఉరువారాహమూర్తికమైనయట్టి యభిజిద్యోగంబు ప్రాపించెఁ దా
మరసాక్షా ! యిపుడోలి త్వత్సఖులమాకున్ శుభశ్రీపరం
పరలం గూర్చుటకై రమేశ ! త్రిజగన్మందార ! వేవేగ దు
స్తరు దుర్దాంతు దురంతు దుశ్చరితు నీదైత్యేంద్రుఁ బోకార్చుమా. 459

గీ. తన యదృష్టపు మృత్యువౌనని నెదిర్చి, పోరఁ జొచ్చిన యీ దితిపుత్రుఁ ద్రుంచి
శోభనముఁ గూర్పుమా యెల్లసురలకిప్డు, డఖిలలోకైకనాథ! దయాసనాథ! 460

అధ్యాయము 19.

హిరణ్యాక్షవధ

మైత్రేయుఁడు:—

చ. ప్రవిమలమున్ సుధోపమము వ్యాజవిహీనమునైన యవ్విరిం
చి వచన మాలకించి ప్రహసించి శుభంబయి ప్రేమగర్భితం
బవు సదపాంగవీక్షల దయామయనిర్మలమానసుండు లో
కవిభుఁడు విష్టరశ్రవుఁడు గైకొనె నా పరమేష్ఠివాక్యమున్. 461

ఉ. పిమ్మట మ్రోల నేవలనభీతి యొకింతయు లేక ధీరభా
వమ్మెసఁగం జలించెడు విపక్షుని దక్షునిఁ గాంచనాక్షు ను
గ్రమ్మయి యొప్పు భూరిగదఁ గైకొని యెత్తి యుదగ్రమైన కో
పమ్మున బిట్టుఁగొట్టె హనుభాగమునన్ హరి యుజ్జ్వలాస్యుఁడై. 462

క. తన గదచే దైత్యుండా, ఘనగదవైవ భగవంతు కరపంకేజం
బుననుండి జారి యది బోరన దిగ్గిరఁ దిరిగె నబ్బురం బది యయ్యెన్. 463

సీ. సమయము లభించిన న్మది సమరధర్మ,మరసి యసుర నిరాయుధున్ హరిని బాధఁ
బెట్టఁడయ్యె నిర్జరులెల్ల బెగడుఁగుడిచి, నలిపిరపుడు హాహాకారములు కలంగి.

ఉ. దైత్యకులాధినాథు రణధర్మముఁ సత్త్వ పృథు విక్రమక్రమం
బత్యధికాద్భుతంబు నిడ నాతని మెచ్చుచు భీతులైన యా
దిత్యులఁ గాంచి మీరలు మదిన్ బెగడొందకుఁ డంచు నాగమ
స్తుత్యుఁడు దేవదేవుఁడు యశోభిరతుండు స్మరించెఁ జక్రమున్. 465

ఉ. అదితిసుతుల్ ససంభ్రమ సమాగత చక్రసమేతుఁడై స్వపా
ర్షదవరు దైత్యశేఖరు నజయ్యబలాఢ్యు నెదిర్చి యుగ్రతన్
గదనముఁ జేయ నేగు రణకౌశలు నీశునిఁ గాంచి "నీకు మే
లాదవుతఁ ద్రుంపుమీ దితిజు నోహరి!" యంచు వచించి రుమ్మడిన్. 466

ఉ. అంత రథాంగపాణి వికచాబ్జదళాక్షుఁడునైన యార మా
కాంతు నిజాగ్రభాగమునఁ గన్గొని భీషణరోషదూషిత
స్వాంతముతోడ దీర్ఘముగ శ్వాసనిగుడ్చుచు దైత్యముఖ్యుఁ డ
త్యంతము క్రోధదంశితరదచ్ఛదుఁడై కనుపట్టె నుగ్రతన్. 467

ఆ. అతికరాళదంష్ట్రుఁడయి కన్నులం దహియించువాఁడువోలెఁ గాంచుచుండి
యెదురు పఱచి పృథులగదచే 'హతుఁడవైతి,' వనుచు బిట్టుమొత్తె నబ్జనాభు. 468

ఉ. వామపదంబుచేత భగవంతుఁడు యజ్ఞవరాహరూపుఁ డా
భీమగదాయుధంబు నరివీరుఁడు చూడఁగ నెట్టివైచి యో
రీ! మనుజాశనాధమ! ధరింపుము వేఱొక యాయుధంబు న
ద్దామజిగీష మార్కొనఁగఁ దార్కొను మంచనె గ్రేణి సేయుచున్. 469

మ. అనురేంద్రుండును యజ్ఞరూపకిటిపై నత్యుద్ధతిం బెన్గదన్
విసరెన్మీదికి ముట్టివచ్చెడుగదన్ వీక్షించి సన్నద్ధుఁడై
యసురారాతి ఖగేశ్వరుండు ఫణికన్యంబోలె లీలన్ గ్రహిం
చె సమస్తామరమౌని సంచయములుం జిత్తంబులం బొంగఁగన్. 470

చ. తన పృథుశౌర్య మిట్లభిహతంబగుడున్ దితిజాధముండు గ్ర
క్కున హతగర్వుఁడై మహిమఁ గోల్పడి యచ్యుతదీయమానమా
ఘనగదనొల్లకప్డు త్రిశిఖంబు జలజ్జ్వలనోచ్చలంబునై
యెనయు త్రిశూలముం గొని రమేశునిపై విడిచె న్మహోద్ధతిన్. 471

చ. విడిచిన యాత్రిశూలమును విప్రునిపై నభిచారకర్మకై
వడి వడితగ్గి బెండువడి వచ్చుచునుండినఁ గాంచి పద్మనా
భుఁడు సురలోకనాథుఁడు సముజ్ఝిత తార్క్ష్య పతత్రిముం బలెన్
నడుమనఁ ద్రుంచె దానిని ననర్గళ భీషణచక్రధారచేన్. 472

మ. తనశూలం బిటు లా రమావిభునియుద్యచ్చక్రధారన్ వినా
శనమొందం బృథురోషుఁడై దితిజుఁడోజన్ డాసి సుశ్రీయుత
మ్మను విస్తీర్ణమునైన యా హరి యురస్యమ్మున్ నిష్ఠురోన్ముష్టి పీ
త నయుండై ప్రహరించి యార్చుచునె యంతర్ధానమొందెన్ వెసన్. 473

ఉ. ఆదివరాహరూపుఁడగునా భగవంతుఁడు లోకలోచనుం
డా దితిపుత్రుచే నురమునందిటు లాహతుఁడయ్యుఁ బుష్పమా
లాదులచేతఁ గొట్టఁబడినట్టి మదద్విపరాజమట్టు లే
ఖేదలవంబులేక యెసఁగెన్ దరహాసవిభాసమానుఁడై. 474

గీ. అంత యోగమాయేశ్వరుఁడైన శ్రీశు
నందుఁ బలుతెఱంగులగు మాయల సృజించె
దైత్యుఁ డదిగాంచి ప్రజలు సంత్రస్తులగుచు
తలఁచిరి మనంబులన్ జగద్విలయమనుచు. 475

క. వీఁచెఁ బ్రచండానిలములు, తోఁచెను బాంశుజ తమంబు దుర్భరశిల లా
శాచక్రంబులనుండి య,నూచములై పడియె యంత్రనోదితములటుల్. 476

శా. వ్యోమం బయ్యె వినష్టతారము సవిద్యుద్గర్జితాంభోధర
స్తోమంబుల్ మలమూత్రకేశరుధిరాస్థుల్ గ్రుమ్మరించెన్ వెసన్
భూమీధ్రంబులు తోఁచె నాయుధచయంబుల్ వీడుచున్నట్లుఁ దో
డ్తో ముక్తాంబరకేశులై తిరిగి రందున్ యాతుధానాంగనల్. 477

చ. తతరథవాజికుంజరపదాతిదళంబులతోడఁ గూడి యు
ద్ధతులగు యక్షరాక్షసులు దారుణవాక్యము లాడుచుండఁగాఁ
గ్రతుమయరూపుఁడై నహరి రాక్షసమాయలనెల్ల వేగమే
ప్రతిహతముం బొనర్ప మనిపంచె సుదర్శనచక్రరాజమున్. 478

వ. అయ్యవసరంబున 479

ఉ. హృదయమునందుఁ గంప ముదయించె వడిన్ దితికిన్ స్వభర్త ప
ల్కు దలఁపునందుఁదోఁచె మఱి కోమలిచన్గవనుండి శోణితం
బు దెరలె యప్పు డప్పొలఁతి పుత్రునకుం దలపోయఁజావు త
ప్పదనుచు నాత్మలోనఁ బెనువంతను గుందుచునుండె దీనతన్. 480

గీ. తనదుమాయలు నశియించ దైత్యుఁడంతఁ
గ్రమ్మఱఁగ వచ్చి కేశవుఁ గ్రమరూపు

బహిరవస్థితు లొక్కై కపాలు హరిని
యుగ్రరోషోపగూఢుఁడై యోజఁ గాంచె. 481

గీ. పిడుగులంబోని పిడికిళ్ల బొడుచుచున్న, దైత్యుని నధోక్షజుండు హస్తమునఁ బొడిచెఁ
గర్ణమూలంబునందు నుగ్రంబుగాఁగ, వృత్రదానవు నల దేవవిభుఁడువోలె.

చ. భువనవిజేత యాపరమపూరుషుచే నలవోకవోలె దా
నవవిభుఁ డాహతుండయి ఘనంబగు దేహము సంభ్రమింపఁ గ
న్గవ వెలికుబ్బఁగా మొగముఁ గంద విశీర్ణ భుజాంఘ్రికంధరా
ద్యవయవుఁడౌచు వాయులులితాంఘ్రిప మట్టులు ధాత్రిపైఁ బడెన్. 483

ఉ. ఘోరకరాళదంష్ట్రుఁడు సకుంఠితతేజుఁడు దంశితోష్ఠుఁడై
ధారుణిభాగమం దవశతన్ శయనించినయట్టి భీకరా
కారుని దైత్యశేఖరునిఁ గాంచి విరించిముఖామరోత్కరం
బార! యితండు నీల్గుటిది యబ్బురమంచు వచించి రీక్రియన్. 484

ఉ. లింగతనూవిముక్తికి జ్వలింపని యోగసమాధి నే శుభా
పాంగుని యోగిపుంగవులు ధ్యానము సేయుచునుంద్రో యట్టి భ
వ్యాంగుని పాణిచేతఁ జఱవంబడి తద్వదనంబు చూచు చి
ట్లింగమువాసె నీతని మహాత్తరభాగ్యముఁ జెప్పఁదీరునే? 485

క. వీరిరువురు వైకుంఠుని, ద్వారస్థులు కారె? శాపవశమున నిట్లీ
ఘోరగతిఁ జెందిరి మరల, శౌరిం జేరుదురు కొన్నిజన్మంబులకున్. 486

దేవతలు:—

చ. అమలినసత్త్వమూర్తి వెలయన్ భువనస్థితిఁ గూర్చునట్టి స
ర్వమఖమయాత్మకుండవయి వర్తిలునీకును మా నమస్కృతుల్
కమలదళాయతేక్షణ! జగంబులమర్మములం గలంచు దు
ర్దమ దనుజున్ వధించితివి ధన్యులమైతిమి మేము నీకృపన్. 487

మైత్రేయుఁడు:—

మ. ధరణీభారము వాయఁ జేయుటకునై దైత్యేశ్వరుం గూల్చి యా
సరసీజాసన ముఖ్యసర్వదివిషత్సంఘంబు శ్లాఘింప నా
వరదుండైన రమాకళత్రుఁ డరిగెన్ వైకుంఠధామంబు సుం
దరనామంబు మనోభిరామము ననంతశ్రీప్రభవోద్దామమున్. 488

చ. జగతిఁ గృతావతారుఁడగు శౌరి సుచేష్టితముల్ యథాతథం
బుగ వివరించినాఁడఁ గురుపుంగవ! నీకిపు డవ్విభుండు కే

ళిగ నొక యాటబొమ్మనువఁ లెన్ సమరంబునఁ గాంచనాక్షు న
గ్రగతినిజంపినట్టి పృథుగాథయదెల్ల సుబోధమయ్యెఁగా. 489

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని మైత్రేయుఁడుదెల్పిన, యనఘంబగు శ్రీహరికథ నాలించినృపా!
మనమునఁ బరమానందం,బును విదురుఁడు భాగవతుఁడు పొందెన్ మిగులన్.

గీ. పుణ్యచరితులు ధన్యులు భూరియశులుఁ నైన యితరులసత్కథలాలకింపఁ
గడుఁ బ్రమోద మవశ్యముఁ గల్గునన్న, శ్రీరమాధవుకథ వేఱె చెప్పనేల. 491

ఉ. పాదమునన్ ఝషంబొడిసి బల్మిని బట్ట గజేంద్రుఁ డప్పుడు త
త్పాదసరోజమున్ మదినిధ్యానముఁజేయఁగ నాత్మలందుఁ బెం
పేది కరేణుసంతతులు నెంతయు దీనతఁ గూయివెట్ట నా
శ్రీదయితుండు ప్రీతినిఁ గరీందునిఁ గష్టముఁ ద్రోసి కావఁడే? 492

గీ. ఋజుమతి ననన్యశరణులై యెసఁగునరుల
కును సుఖారాధ్యుఁడై చెలంగుచు నసాధు
జనదురారాధ్యుఁడైనట్టి సకలలోక
విభుఁ గృతజ్ఞుఁ డెవండు సేవింపకుండు? 493

మ. మహిమోపేతము యజ్ఞదంష్ట్రియగు శ్రీమచ్ఛౌరి విక్రీడితం
బు హిరణ్యాక్షువధంబు నెవ్వఁడు కడున్ మోదంబుతోడన్ వినున్
బఠియించున్ వెలయంగఁ బ్రీతమతియై పాడున్ వినోదించు న
న్వహమున్ బ్రహ్మవధంబునుండియును వేయాతండు ముక్తుండగున్. 494

గీ. అతిపవిత్రతరమ్మును మహాఫలమ్ము, శ్రీయశస్కర మాయురాశీఃపదంబు
ప్రథనశౌర్యదమునగు నీకథనువిన్న, యఖిలజనులకును గతి నారాయణుఁడగు.

అధ్యాయము 20.

మనువంశము

శౌనకుఁడు:—

గీ. మహిని స్థానంబుగాఁ బొంది మనువు నిర్మ, లాత్ముఁడైన స్వాయంభువుఁడవరజన్మ
జంతుకోటుల సృష్టికై సరగ నెన్ని, గతులఁ గావించె నది యెఱుఁగంగఁజెపుమ.

ఆ. పరమభాగవతుఁడు హరికి నేకాంత సు, హృదుఁడునైన విదురుఁ డెలమిఁ గృష్ణు
నందుఁ గీడునలిపె ననుచుఁ దలంచి సా, పత్య నగ్రజుం బరిత్యజించె. 497

గీ. వ్యాసునకు మహత్త్వంబునం దీసిపోని, యనఘుఁడు తదంగసంభవుం డైనవాఁడు
సర్వవిధముల శ్రీకృష్ణసంశ్రితుండు, కృష్ణతత్పరుల ననుసరించు ఘనుఁడు. 498

గీ. విమల తీర్థసంసేవలవిరజుఁ డైన, విదురుఁ డల కుశావర్తంబుఁ గదిసి యందుఁ
తగసుఖాసీనుఁ డై యున్న తత్త్వవిదుని, ననఘు మైత్రేయు నేమని యడిగెఁ జెపుమ.

మ. జనసంసేవ్యులు వారలిర్వురు మిథస్సంవాదముం జేయుచో
ఘనపాపఘ్నములుం బ్రసన్నములు నై గంగాంబువుల్ వోలెఁ బా
వనకృష్ణాంఘ్రి సమాశ్రయంబులయి విభ్రాజిల్లు నైర్మల్యశో
భనదివ్యత్కథ లెవ్వి గల్గె ననఘా వర్ణింపుమా తత్కథల్. 500

గీ. నీకుఁ గల్యాణమగుఁ గీర్తనీయపుణ్య, కర్ముఁ డై విలసిల్లు శ్రీకాంతుని ఘన
దివ్యలీలామృతంబు నర్థి మెయిఁ గ్రోలి, తృప్తిఁ గనఁ జాలునె రసజ్ఞుఁ డెవ్వఁ డేని. 501

క. అని శౌనకాదిమును లడి, గిన నయ్యుగ్రశ్రవుండు కృష్ణార్పిత స
న్మనుఁ డై వారలఁ గనుఁగొని, వినుఁ డని వాక్రువ్వఁ దొడఁగె విమలమనీషన్. 502

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. గురుమాయాద్భుతశక్తి పెంపున ధృతక్రోడాంగుఁ డైనట్టి శ్రీ
హరి సర్వేశుఁడు దా రసాతలగతం బై యున్న భూదేవి యు
ద్ధరణంబుం బొనరించినట్టి విధమున్ దైత్యున్ హిరణ్యాక్షు సం
హరణంబుం బొనరించినట్టివిధ మట్లాలించెఁ గౌరవ్యుఁడున్. 503

వ. ఇట్లాలించి సంజాతహర్షుం డై దురితశిఖరిభిదురుండగు విదురుండు భాగవతవిధే
యుండగు మైత్రేయుం గాంచి యిట్లనియె. 504

విదురుఁడు:—

సీ. యతికులతిలక! యవ్యక్తమార్గవిదుండు, జలజగర్భుండు ప్రజాపతిపతి
సకలలోకప్రజాసర్గంబునందుఁ దా, మునుమున్ ప్రజాపతులను సృజించి
యేమియారంభించె నెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా, బ్రహ్మస్వరూప! పావనచరిత్ర!
ధీయుక్తి బ్రహ్మ యాదేశంబునం జేసి, యలమరీచ్యాది విప్రులును మఱియు

గీ. ఘనుఁడు స్వాయంభువాఖ్యుఁడౌ మనువు నెట్టు, లీజగంబును బుట్టించి రెలమి వీరు
సతులఁ గూడక యే సృష్టిసలిపిరి మఱి, యింతులనుఁ గూడి యెది సృజియించి రనఘ!

గీ. వార లందఱు నేక మై ప్రౌఢి మెఱయ, నేమి సృష్టినిఁ గావించి రవ్విధంబు
వినఁగ నెంతయు నామది వేడ్కఁ బొడమె, బోధపఱుపుము మైత్రేయ! బుధ
విధేయ! 506

మైత్రేయుఁడు :—

వ. దుర్విత‌ర్క్యంబగు జీవాదృష్టఫలంబుచేతను, ప్రకృత్యధిష్ఠాతయగు మహాపురుషుని చేతను, హేతుభూతంబైన కాలంబుచేతను, జాతక్షోభంబైన భగవంతుని గుణ త్రియంబునుండి మహత్తత్త్వముత్పన్నంబయ్యె. అమ్మహత్తత్త్వంబువలన నాకా శాది పంచభూతంబులు వొడమె. అవి యొక్కొక్కటిగ భౌతికసృష్టింజేయ ననమర్థంబులై దైవయోగంబున నొండొంటిం గలిసికొని హేమమయాండం బును సృజించె. సమర్థంబై నిరాత్మకంబైన యయ్యండకోశంబు సలిలమధిష్ఠించి సహస్రవర్షంబులుండె. ఎవని నాభిభాగముననుండి సహస్రభాను తేజంబును, సర్వ జీవనికాయంబును, విధాతృ జన్మస్థానంబును నగు పద్మంబు సముత్పన్నం బయ్యెనో, యేభగవంతుఁడు సలిలాశ్రయంబునఁ బవ్వళించెనో యేపరమేశుం డాత్మసంస్థచే యథాపూర్వకంబుగ లోకసంస్థను నిర్మించెనో యాభగవంతుఁ డయ్యండకోశంబుఁజొచ్చె. మఱియు స్వకీయచ్ఛాయచే నవిద్యనుదామిస్రంబనియు, నంధతామిస్రంబనియుఁ, దమంబనియు, మోహంబనియు, మహామోహం బనియుఁ బంచపర్వంబులుగా సృజించె. 507

క. తామసమగు తనకాయము, తామరసభవుండు విడిచి తనివి నసం బు
ద్దాములు రక్షోయక్షులు, యామినిఁ యగుదానిఁగొనిరి యటుక్షుత్తృడ్జన్. 508

క. ఆకలిదప్పులచేఁ బ, ర్వ్యాకులులై యజు భుజింప నభిముఖులగుచున్
సాఁకకుఁడు వీని నిప్పుడ, కైకొని భక్షింపుఁ డనుచుఁ బల్కిరి వారల్. 509

గీ. పద్మజుఁడు భీతుఁడై పల్కె వారికిట్లు, చెలఁగి భక్షింపకుండు రక్షింపుఁడునను
నాప్రజలు యక్షరక్షోగణంబులార!, మీరుగావునఁ గనుఁడిదిమీమనములు. 510

వ. ఇట్లు బ్రహ్మ 'మా, మా, జక్షత, రక్షత' యనుట వారలు యక్షరక్షస్సు లనంబడిరి. అంత— 511

గీ. ప్రభ నలరు వేల్పులసృజించె బద్మసంభ, వుండు ప్రాముఖ్యమునఁ దద్విభము క్త మగుచు
వెలుఁగు దివసరూపప్రభన్ వేల్పులెల్లఁ, గైకొనిరి క్రీడమానులై కౌతుకమున.

క. శతధృతి జఘనతలంబున, నతిలోలుర నసురసంచయముల సృజించెన్
మతిహీను లపుడు మైథున, గతికై పొదివిరి కడంగి కమలాసనునిన్. 513

క. అంతట నవ్వాచు నాభగ, వంతుఁడు గతలజ్జులగుచు వారలు తఱుమన్
స్వాంతమునఁ గ్రుధయు భయమును, వింతయుఁ బెనఁగొనఁగఁ బఱచె వీఁకదలిర్పన్.

చ. ద్రుతగతి నిట్లు పాఱి వరదుండు ప్రపన్నజనార్తిహర్త భ
క్తతతిమనోనురూపశుభదర్శనుఁడై కృపసేయునట్టి శ్రీ
పతిఁ గని నన్నుఁ గావు సురవందిత! నీదగు ప్రేరణన్ బ్రజా
తతి సృజియించినాఁడఁ జుమి తత్ప్రజ నన్ను యభింపఁ జేరెడిన్. 515

క. ఆపన్నుల యాపదలన్, బాపఁగ నీవొక్కరుఁడవె వలఁతివి మఱియున్
నీపదములు గొలువనియా, పాపులకుం గ్లేశ మొసఁగు వాఁడవు నీవే. 516

మైత్రేయుఁడు:—

క. వనజజు కృపణత్వంబున్, గని యింగితవేది శోకకశ్మలమగు నీ
తనువుం ద్యజింపు మనిచె, ప్పిన విడిచె నజుండు నదియు వెలఁదుక యయ్యెన్. 517

సీ. కనకమంజీరనిక్వాణనముఖరిత, చరణారవింద భాసురకపోల
మణిమేఖలాలసమానదుకూలాంచి, త నితంబభాగ మదచపలాక్షి
యన్యోన్యసంశ్లేషణాంచితతుంగపీ, వరకుచాభోగ శుభ్రదరహాస
వ్రీడోపగూఢ శరీరభాగ వినీల, కుంతల వరనాసకుందరదన

గీ. యైతనర్చు సంధ్యారూపసన్నెలంత, నసురు లెల్లరుఁ దమహృదయంబులందు
సారెసారెకుఁ దలఁచి విస్తారమైన, మోహముం బొందుచుం దలపోసిరిట్లు. 518

క. ఈ యతివరూపమును లేఁ, బ్రాయము ధైర్యము నపూర్వభాగ్యగరిమయున్
మాయురె? భావింపఁగ ము, న్నే యెలనాగలకునైన నెందుం గలదే. 519

క. మనమందఱమున్ దీనిని, మనమునఁ గామించుచుండ మగువయ దేమో
చనుచుండె నకాముకయై, మనమధ్యమునుండి దురభిమానము పేర్మిన్. 520

క. బహుగతులిటు తర్కింపుచు, మహిళాకృతియైన సంధ్యమన్నించి స్మయా
వహులగుచుఁ గుమతు లసురులు, బహువిస్రంభంబుతోడఁ బ్రశ్నించిరిటుల్. 521

మ. సుదతీ! యెవ్వరిదాన వీవెవతె విచ్చేసీకు నే యర్థము
న్నది? రూపద్రవిణాఖ్య పణ్యమున నొయ్యన్ మమ్ము నీరీతి వే
పె దహో యెవ్వతెవో యొకర్తుకవు ప్రాపించెన్ భవద్దర్శనం
బిదె నీ కందుకకేళిలీలఁ గను మాహృత్సీమలూటాడెడున్. 522

మ. స్తనభారావనతావలగ్నము సముద్యద్వ్యోమమై భాసిలన్
ఘననీలోజ్జ్వలకేశజాలము సమగ్రధ్వాంతమైయొప్ప హ
స్త నివృత్తంబగు పూలచెండును బతద్భాస్వంతుఁడై క్రాలఁగా
ననువౌ చూపులు తెక్కలై తనర సంధ్యాకాంత! నీ వొప్పెదా. 523

గీ. ఒక్కచోటనె యొప్పారుచుండుఁ గమల, మంగనామణి! నీమృదులాంఘ్రికమల
మరయసర్వస్థలంబులనలరుచుండు, నెందుఁ గన లేరు నినుఁబోలు నిందుముఖులు.

క. అని ప్రమదాకృతిలోభవి, జనకయగుచుఁ దనరునట్టిసాయంసంధ్యన్
ఘనమోహాపరవశులు గై, కొనిరయ్యసురులును మరులుకొని మూఢమతిన్. 525

గీ. అన్నలినసంభవుండును దన్నుఁదాన, మూరుకొను చక్క భావగంభీరతఁ గొని
సహజవిభ్రమమునఁ బ్రహాసంబుఁ జేసి, రూఢిఁ జేసె గంధర్వాప్సరోగణముల.

గీ. కాంతియుతము ప్రియము చంద్రికామయంబు
నైన యత్తనువుఁ ద్యజించె నబ్జభవుఁడు
కడఁక విశ్వావసుప్రము ఖగణమెల్ల
దానిఁ గైకొనెఁ బ్రీతచిత్తమ్ముతోడ. 527

క. తన యలసత నజుఁడు సృజించెను భూతపిశాచగణముఁ జెలఁగియప్పుడు వా
రును వేగ ముక్తకేశులు, మొనసి దిగంబరులు నగుచుమూసెన్ గన్నుల్. 528

క. ధాతయు జృంభణరూపకమౌ తనువుఁ ద్యజింపఁబడసి యది భూతాదుల్
భూతములదానఁ దోఁచెడు, నాతత నిద్రయఖిలేంద్రియక్లేదంబున్. 529

వ. ఏ యింద్రియక్లేదంబున నుచ్ఛిష్టులై భ్రాంతులగుదురో వార లున్మాదు లనంబడుదురు. అన్నంబు భుజించువానిఁగాఁ దన్ను భావించు భగవంతుండైన యజుండు సాధ్యగణంబులఁ బితృగణంబులఁ బరోక్షంబున సృజించె. వా రాత్మసృష్టికారణభూతంబగు నా యదృశ్యకాయంబును బొందిరి. ఈసాధ్య పితృగణంబులకు కర్మకోవిదులు శ్రాద్ధాదిహవ్యకవ్యంబుల నొసంగ నదృశ్యరూపంబున వారు గ్రహింతురు. సిద్ధవిద్యాధరులనుగూడఁ దిరోధానరూపంబున బ్రహ్మ సృజించె. వారికి నంతర్ధానాఖ్యంబును నద్భుతంబునగు నయ్యాత్మ నొసంగె. మఱియు బ్రహ్మ కిన్నరకింపురుషులను, బ్రతిబింబరూపంబున సృజించె. వారాత్మయందాత్మను బ్రతిబింబంబుగాఁ జూచుచుఁ బరమేష్ఠిత్యక్తంబైన యా ప్రతిబింబరూపంబును గ్రహించిరి. వారు మిథునీభూతులై ప్రాతఃకాలంబున నా పరబ్రహ్మగీతంబులు గానము సేయుచుందురు. మఱియు విధాత భోగవంతంబగు దేహంబునఁ బెక్కుచింతలం బవ్వళించియుండి యనుపచితంబైన సర్గంబునఁ గ్రోధంబునంజేసి యా శరీరంబు విడిచె. అందుండి రాలిన రోమంబు లహిరూపంబులఁ బ్రభవసంబులయ్యె. పాదాద్యాకుంచనంబుల సర్పంబులును, నతివేగవంతంబులై ఫణంబులు నురు కంధరంబులుగల క్రూరనాగంబులును జనించె. అంత నాత్మభవుండు కృతకృత్యునిఁగాఁ దన్ను భావించుకొనియె. అంతమున మనస్సుచే లోకభావనులైన మనువుల

సృజించి వారికై పురుషరూపంబైన యాత్మశరీరంబు నొసంగె. "అహో! జగత్స్రష్ట వగు నీచే సుకృతంబు చేయంబడియె. ఏ మనుస్సృష్టివలన తపోవిద్యాయోగసమాధి యుక్తులమై మేమన్నంబు భుజింతుమో యెం దగ్నిహోత్రాది క్రియ లుప్పతిల్లునో యట్టి లోకభావనంబగు మనుసర్గంబు నీచే గావింపఁబడియె" నని వారిం జూచి పూర్వసృష్టులైనవారు ప్రజాపతినిఁ బ్రశంసించిరి. అంత నాదిఋషియైన బ్రహ్మ స్వవశేంద్రియుండగుచు ఋషిప్రజలను సృజించి వారికి నొక్కొక్కటిగ సమాధి, యోగ, వృద్ధి, తపో, విద్యా, విరక్తుల స్వదేహాంశంబుల నొసంగె నని మైత్రేయుంజూచి విదురుండిట్లనియె. 530

అధ్యాయము 21.

కపిలోపాఖ్యానము - కర్దమ దేవహూతీ వివాహసూచన

విదురుఁడు :—

క. స్వాయంభువమనువంశము, ధీయుతసమ్మతము నాకుఁ దెలియఁబలుకు మైత్రేయా! యెట మైథునమున, నీయఖిల ప్రజయును జనియించెనో దానిన్. 531

గీ. మాన్యుఁడైన స్వాయంభువమనువునకును, దనయులైన ప్రియవ్రతోత్తానపాదు లుచితరీతి సప్తద్వీపయుక్తమైన, ధరణినేలిరిగా యథాధర్మముగను. 532

సీ. ఆ మనుపుత్రికయగు దేవహూతి ప్ర, జాపతి కర్దము జాయయయ్యె
నని నీవు దెలుపంగ వినియుంటి సమ్మహా, యోగిపుంగవుఁడును యోగలక్ష
ణోపేతయగు దేవహూతియం దెన్నివి, ధములను దనదు వీర్యముసృజించె
భగవంతుఁడగు రుచి బ్రహ్మసుతుండగు, దక్షుండు నలమనుతనయలైన
గీ. యట్టి యాకూతియుఁ బ్రసూతియాత్మజాయ, లగుచుఁ దనరంగ నేరీతినఖిలభూత
రాజి సృజియించె నదియెల్లరహివినంగ, మదిఁ దలఁచు నాకుఁ దెల్పు బ్రహ్మ
స్వరూప! 533

మైత్రేయుఁడు :—

సీ. బ్రహ్మదేవునిచేత భగవంతుఁడగుకర్ద, ముఁడు ప్రజాసృష్టికై మునియుక్తుఁ
డగుచుఁ జేసె దశసహస్రహాయనములు, తపము సరస్వతీతటమునందు
నా తపశ్చర్య సమాధియుక్తంబగు, క్రియయుతపూజాప్రకారమునను
హరినిఁ బ్రిసన్నానాబ్జుని జగదీశుఁ, బురుషోత్తమునిఁ గర్దముండు పొందె
గీ. సుప్రసన్నుఁడు భగవంతుఁడప్రమేయుఁ, డబ్జనేత్రుఁడు కృతయుగమందు విదుర!
పరమమైన శాబ్దబ్రహ్మవపువుఁదాల్చి, కర్దమప్రజాపతికి సాక్షాత్కరించె. 534

సీ. ధవళపద్మోత్పలదాము సుస్నిగ్ధనీ, లాలకకలితాననాభిరాము
శంఖచక్రగదాదిసాధనోపేతుఁ గుం, డలకిరీటాది మండనసమేతు
శ్రీమదురస్థ్సిత శ్రీకు సజ్జనహృద, యాహ్లాదకర సుస్మితావలోకుఁ
బ్రకటిత సత్త్వగుణకదంబు మేఖలా, పీతకౌశేయ శోభిత నితంబు
గీ. కౌస్తుభమణివిరాజితకంబుకంఠు, వైనతేయాంసవిన్యస్తపాదపద్ము
నంతరిక్షస్థితున్ మహితార్కతేజుఁ, గమలనాభునిఁ గాంచె నాకర్దముండు. 535

గీ. కాంచి సంజాతహర్షుఁడై కర్దమప్ర, జాపతి సులబ్ధకాముఁడై సాగిలంబడి
ప్రీతిపూరితదృక్కులఁ జేతులొగ్గి, దివ్యవాక్కుల నిట్లు స్తుతింపఁ దొడఁగె. 536

కర్దముఁడు :—

గీ. అఖిలసత్త్వరాశినగు నీయమలదర్శ, నమున సాఫల్యమందె నానయనయుగళ
మంతకంతకు శ్రేష్ఠమ్ములగు జనుఃప, రంపరల మునుల్ నీదుదర్శన మొనర్తు. 537

మ. భవపాథోనిధి పోతమైన నరు నీపాదారవిందంబుఁ దా
రవివేకుల్ భజియించుచుండెదరు మాయామోహితస్వాంతులై
యవనిం గామలవార్థమో వరద! నీవాయాయి కామంబులన్
మివులంగా నిరయస్థులౌ జనులకేనిం గూర్తుగాదే ప్రభూ! 538

గీ. అయిననేను దుర్భావుఁడనై సమాన,శీల గృహమేధధేను వశేషమూల
యగుసతినిఁ గోరి కామదుఘావనిజుఁడ, వైననీయడ్గుఁ జేరితి నంబుజాక్ష! 539

శా. ఈ విశ్వంబు ప్రకామకామహతమైయాశా! ప్రజానేతవౌ
నీ వాక్తంత్రి నిబద్ధమానట గదా నేనల్లె ధర్మాత్మకా!
యీ విశ్వానుగతుండనై బలిని నీకే ప్రొద్దు నర్పింతు నో
దేవా! కాలమయస్వరూప! యనువర్తింతున్ ద్వదీయాజ్ఞలన్. 540

సీ. లోకజాలంబును లోకానుగతపశు, కోటులవిడిచి భక్తులు చెలంగి
త్వద్గుణకథనసుధారసాస్వాదనా, ధఃకృతపృథు దేహధర్ములగుచుఁ
ద్వచ్చరణాతపత్రముఁ గాంతు రక్షర, భ్రమియుఁ ద్రయోదశారంబు మఱియు
విశదషష్ఠ్యుత్తరత్రిశతదివారాత్రి, పర్వంబు షణ్ణేమి బహుళపత్ర
గీ. మధికవేగంబును ద్రినాభియైననీదు, కాలచక్రము సకలలోకముల యాయు
వును గొనుచుఁ బర్వులిడి వడిఁబోవునీదు, భక్తకోటియాయువునకు పరమపురుష!

చ. భువనసిసృక్షనో పరమపూరుష! యొక్కఁడవయ్యు నాత్మనం
భవపృథుయోగమాయమహిమన్ నిజశక్తులఁ బూని యూర్ణనా

భి వముపునన్ సృజింతు వొగిఁ బెంతు లయం బొనరింతుగాదె యీ
భువనచయంబు దేవమునిముఖ్యులెఱుంగరు నీ వినోదముల్. 542

మైత్రేయుఁడు:—

చ. అమలవచోమృతంబున మహాత్ముఁడు కర్దముఁడిట్లు తన్నుఁ బ్రి
జ్ఞమెయి స్తుతింప నక్కమలనాభుఁడుఁ దాను సుపర్ణు నంసభా
గమున వెలుంగుచుండి కడకన్నులఁ బ్రేమరసంబు తొట్రిలన్
విమల శుచిస్మితుండగుచు వేడుక నిట్లని పల్కె నత్తఱిన్. 543

శ్రీభగవానుఁడు:—

ఉ. దేనినిఁ గోరి యాత్మనియతిన్ వను నర్థి భజించినాఁడవో
మానివరేణ్య! నీవిమలమానసభావ మెఱింగి మున్నె య
ద్దానినిఁ గూర్చియుంటి నిరతంబు ననున్ భజియించువారికే
దేనియు వమ్ముగాదు తదభీష్టము నీ కిఁకఁ జెప్పనేటికిన్. 544

మ. సువిచారోన్నతుఁడుం బ్రజాపతితనూజుండున్ సదాచారవై
భవసంపన్నుఁడునైన శ్రీమనువు సప్తాంభోధిసంయుక్తమా
యవనిం బాలనఁ జేయుచుండె నల బ్రహ్మావర్తమందుండి యా
దివిజవ్రాతము లెల్ల స్వీయవిలసద్ధీయుక్తికిన్ మెచ్చఁగన్. 545

గీ. విప్రరాజర్షి ధర్మకోవిదుఁడునైన, మనువు సమారొట్టు తనపట్టమహిషియై త
నర్చు శతరూపతోఁ గూడిపేర్చినిన్నుఁ, గానఁగా నేఁట రేపటఁ దానెవచ్చు. 546

క. రూపానురూపసుగుణక, లాపవయశ్శీల సుభగలక్షణయుత నీ
లాపాంగకలిత సుత ను, ర్వీపతి నీకొసఁగుఁ బతిగవేషణ నిరతన్. 547

చ. నిలిచె సమాధియుక్తమయి నీహృదయం బనురూపపత్నినిన్
దలఁచుచు నింతకాలమును దాన నృపాత్మజ నిన్ను భక్తిదో
హలమగుబుద్ధితోఁ గొలుచు నాత్మభృతంబయియొప్పు నీ సమి
ద్ధలలితవీర్యమున్ నవవిధంబులుఁగాఁ బ్రసవించు నామెయున్. 548

సీ. త్వద్భవదీయవీర్య సంజాతలైన, కన్యలందు మహర్షిపుంగవులు గ్రిమత
సుతులఁ బుట్టింతు రీవును శుద్ధసత్త్వ, యుతుఁడవై మా నిదేశంబునోలి నెఱపు.

ఉ. జీవగణంబులందుఁ గృపఁజేసి సదా యభయం బొసంగుచున్
నీవు సమస్త కర్మములునిశ్చలబుద్ధి మదర్పితంబుగా
వావిరిఁజేసి పొందుదు వ వశ్యము నన్నును విప్రవర్య! నీ
పావనసచ్చరిత్రము శుభంబు జగత్త్రయకీర్తనీయమా. 550

క. నాయందు జగములీవును, నీయందున్ మునివర్య! నేను ననిశమున్
బాయక యుండుదు మనుచున్, నీ యెడఁ దలఁచుచుండు నిశ్శంకముగన్. 551

చ. అమరఁ ద్వదీయవీర్యమున నార్య! భవత్సతి దేవహూతిగ
ర్భమునను మత్కళాంశమునఁ బ్రాభవ మొప్ప జనించి నేను ద
త్త్వమహిత సంహితం దెలియఁ బల్కెదనం చని యిట్లు ప్రీతిఁ గ
ర్దమున కెఱుంగఁ జెప్పి సముదంచితలీలల నా రమేశుఁడున్. 552

చ. విమలసరస్వతీ ప్రవృతబిందుసరంబుననుండి తన్నుఁ గ
ర్దముని గాంచుచుండ ఘనతాపససంస్తుత సిద్ధమార్గుఁడై
తమి విహగాధినాథు గరుదంచలసంజనితోరుసామనా
దము వినుచున్ జనార్దనుఁడు తాను దిరోహితుఁడయ్యె నయ్యెడన్. 553

మ. అనువొప్పన్ సకళత్రుఁడై మనువు దీవ్యత్కాంచనస్యందనం
బునఁ గూర్చుండి సుభాగ్యలక్షణయుతన్ బుత్రిన్ బ్రమోదంబునన్
దనవెంటం గొని తోడితెచ్చుచు మహాధాత్రీతలం బెల్ల జ
య్యనఁ దా గ్రుమ్మఱుచుండి బిందుసరమొయ్యం జేరె సంతుష్టుఁడై. 554

మ. హరినిర్దిష్ట దినంబునన్ మనువు శాంతాత్ముండు సన్మౌనిశే
ఖరుఁడౌ కర్దము నాశ్రమస్థలమెదన్ గౌతూహలం బొప్పఁ జొ
చ్చె రమేశుం డటఁ గాదె కర్దమ తపస్విం గాంచి కన్నుంగవన్
గురియించెం బ్రమదాశ్రుబిందువుల మున్మోదంబు సంధిల్లఁగన్. 555

చ. అదియ శివామృతాంబువు మహర్షివితానసుసేవితంబు భ
ద్రదము సరస్వతీపరివృతంబును బుణ్యము నై తనర్చుచున్
హృదికి నపారమోదము నిచ్చుచు బిందుసరంబు నాఁగడుం
బొదలె విరించిముఖ్య సురముఖ్యులు మెచ్చఁగ నాటినుండియున్. 556

ఉ. పుణ్యమృగంబులున్ విహగముల్ విరుతంబులు సేయ నొప్ప స
త్పుణ్య తరువ్రజంబులఁ బ్రభూత లతానిచయంబులన్ గడున్
గణ్యతఁ గాంచి మోద మెసఁగన్ సకలర్తు ఫలప్రసూన సా
ద్గుణ్యలసద్వనాళిరమ్యశోభిత బిందుసరంబు భాసిలున్. 557

క. మత్తద్విజసంకులమును, మత్తేందిందిరసువిభ్రమవిశోభితమున్
మత్తపికరావకలితము, మత్తశిఖిసునాట్యభంగిమాన్వితమునగున్. 558

చ. లలితకదంబనింబవకుళ క్రముకార్జున నారికేళ వం
జులకదళీశిరీషనవచూత లవంగ కరంజ కుంద పా

టల కరవీర చందన వ్రటమ్రినుశాల్మలి కోవిదారమం
జుల తరమాచు నొప్పెనది చూపఱ డెందము కందళింపగన్. 559

క. కారండవ హంసప్లవ, సారస బక చక్రవాక జలకుక్కుట వి
స్తారకురరీ కపోత చ, కోర మయూరగణ వల్గు కూజితయుతమున్. 560

క. హరిణ క్రోడ గవయ వా, నర గోపుచ్ఛ ప్లవంగ నాభి నకుల కుం
జర శల్యక ముఖ జంతు వి, సరయుక్తమునగుచు బిందుసరము వెలుంగున్. 561

గీ. అనుచరసమేతుఁడగుచు నా యాదిరాజు, విమలతీర్థరాజంబగు బిందుసరము
నొయ్యనం జొచ్చి మునివర్యు హుతహుతవహు, ధన్యజన్ము నాసీనుఁ గర్దముని గాంచె

క. సుచిరోగ్రతపోయుక్తిన్, రుచిరతనుం డతఁడు శ్రీవరుని దృగ్జ్యోత్స్నా
నిచితుండగుటను భగవత్, వచనామృతపానమునను వాడక యుండెన్. 563

గీ. జటిలుడుం బద్మపత్రలోచనుఁడు ప్రాంశు, తనుఁడు నురువల్కలాంబర ధారి యునయి
యయ్యెడన్ సాననిడని యనర్ఘరత్న, మట్లు మలినతఁ గర్దముఁ డలరుచుండె. 564

ఉ. అంతటఁ గర్దముండు తన యాశ్రమభాగముఁ జేరి మేదినీ
కాంతుఁడు భక్తిమైఁ బదయుగంబుపయిం బ్రణతుండు కాఁగ సు
స్వాంతుని జేని దీవెనల భావము రంజిలఁ జేసి యప్పుడ
త్యంతము సత్కరించెను దదర్హసపర్యల నాచరించుచున్. 565

గీ. స్వీకృతసపర్యుఁడగుచు నాసీనుఁడైన, సంయుతాత్ముని మనువు సమ్మోదమునఁ
దనిపి భగవదాదేశంబు దలఁచికొనుచు, మధురవాక్కుల నీక్రియం బలికె మౌని.

కర్దముఁడు:—

ఉ. కారణరూపుఁడౌ హరి జగత్పరిపాలక శక్తి వాటచే
క్ష్మారమణాగ్రగణ్య! యల సజ్జనరక్షణ దుష్టశిక్షణల్
పేరిమిఁ జేయు పొంటెఁ బృథివిం జరియించుచునుండుగాదె యే
ధీరున కేని నచ్చెరువు దెల్పునుగా భవదీయ కృత్యముల్. 567

క. తరణి సుధాకర పావక, వరుణేంద్ర పరేతరాజ వాయ్వాత్మక భా
సురరూపంబులఁ దాల్చుచుఁ, బరఁగెడు నీకు నివె నాదు వందనశతముల్. 568

ఉ. ఆదినృపాలకా! మణిగణాంచిత జైత్రరథంబు నెక్కి యా
సాదిత చండచాపమున సర్వజనంబుల నాంత్రుఁ బెట్టుచున్
మేదిని సైన్యఘట్టనల మేరకుఁ గంపముఁ జెంద నీగతిన్
భూదయితా! చరింతు గద పోడిమిఁ జండగభస్తికైవడిన్. 569

టల కరవీర చందన వ్రటమ్రిమశాల్మలి కోవిదారమం
జుల తరవహాచు నొప్పెనది చూపఱ డెందము కందళింపగన్. 559

క. కారండవ హంసప్లవ, సారస బక చక్రవాక జలకుక్కుట వి
స్తారకురరీ కపోత చ, కోర మయూరగణ వల్గు కూజితయుతమున్. 560

క. హరిణ క్రోడగవయ వా, నర గోపుచ్ఛ ప్లవంగ నాభి నకుల కుం
జరశల్యక ముఖజంతు వి, సరయుక్తము నగుచు బిందుసరము వెలుంగున్. 561

గీ. అనుచరసమేతుఁడగుచు నా యాదిరాజు, విమలతీర్థరాజంబగు బిందుసరము
నొయ్యనం జొచ్చి మునివర్య హుతహుతవహు, ధన్యజన్ము నాసీనుఁ గర్దముని గాంచె

క. సుచిరోగ్రతపోయుక్తిన్, రుచిరతనుం డతఁడు శ్రీవరుని దృగ్జ్యోత్స్నా
నిచితుండగుటను భగవ, ద్వచనామృతపానమునను వాడక యుండెన్. 563

గీ. జటిలుఁడుం బద్మపత్రలోచనుఁడు ప్రాంశు, తనుఁడు నురువల్కలాంబర ధారియునయి
యయ్యెడన్ సానవిడని యనర్ఘరత్న, మట్లు మలినతఁ గర్దముఁ డలరుచుండె. 564

ఉ. అంతటఁ గర్దముండు తన యాశ్రమభాగముఁ జేరి మేదినీ
కాంతుఁడు భక్తిమైఁ బదయుగంబుపయిం బ్రణతుండు గాఁగ సు
స్వాంతుని జేసి దీవెనల భావము రంజిలఁ జేసి యప్పుడ
త్యంతము సత్కరించెను దదర్హసపర్యల నాచరించుచున్. 565

గీ. స్వీకృతసపర్యుఁడగుచు నాసీనుఁడైన, సంయుతాత్ముని మనువును సమ్మదమునఁ
దనిపి భగవదాదేశంబు దలఁచికొనుచు, మధురవాక్కుల నీక్రియం బలికె మౌని.

కర్దముఁడు:—

ఉ. కారణరూపుఁడౌ హరి జగత్పరిపాలకశక్తి వాటచే
త్మారమణాగ్రగణ్యా ! యల సజ్జనరక్షణ దుష్టశిక్షణల్
పేరిమిఁ జేయుపొంటెఁ బృథివిం జరియించుచునుందుగాదె యే
ధీరున కేని నచ్చెరువుఁ దెల్పునుగా భవదీయ కృత్యముల్. 567

క. తరణి సుధాకర పావక, వరుణేంద్ర పరేతరాజ వాయ్వాత్మక భా
సురరూపంబులఁ దాల్చుచుఁ, బరఁగెడు నీకు నివె నాదు వందనశతముల్. 568

ఉ. ఆదినృపాలకా! మణిగణాంచిత జైత్రరథంబు నెక్కి యా
సాదితచండచాపమున సర్వజనంబుల నాంకఁ జెట్టుచున్
మేదిని సైన్యఘట్టనల మేరకుఁ గంపముఁ జెంద నీ గతిన్
భూదయితా! చరింతుగద పోడిమిఁ జండగభస్తికైవడిన్. 569

క. అవశీకృతాత్ములకును దు, రవగముఁడవు నీవు నాకు నగపడితివి భా
గ్యవశత నీపాదరజో, లవము శివప్రదము నాతలం దాల్చితిన్. 578

క. అనుశాసింపంబడితిని, మునిచంద్రమ! నాదుభాగ్యమున ధన్యుఁడనై
తిని నీమధురోక్తులు వి, ప్పిన కర్ణాంజలులఁ గ్రోలి ప్రీతింగంటిన్. 579

గీ. దుహితృవాత్సల్యగరిమ దోదూయమాన, మానసుండను దీనుండనైన నాదు
విన్నపము నాలకింపుమో విప్రముఖ్య!, కర్దమప్రజాపతి! యనుకంపవాఁడమ. 580

గీ. తాపసేంద్ర! ప్రియవ్రతోత్తానపాదు, లకునుఁ జెలియలు నాకుఁ దలంప దుహిత
రూప శీల గుణ వయోనురూపుఁడగుచు, నొప్పు పతిని గవేషించుచుండె నీపె. 581

ఉ. బాలగుణాలవాల యిది త్వచ్ఛ్రుతరూపవయోగుణంబులున్
శీలము మున్నె నారదునిచే విని నిన్నె వరింప నెంచె నీ
వీ లలనన్ సులక్షణ గ్రహింపు మొసంగెద శ్రద్ధ నీమె నే
కాలమునందు నీకు గృహకార్యములం దనుకూలయయ్యెడున్. 582

గీ. ఎందు నిర్ముక్తసంగునకేనిఁ బరిభ, వింపఁజనదు స్వతఃప్రాప్తవిషయము మఱి
కామరక్తునికిఁక ఁబలుకంగవలెనె, తప్పక గ్రహింపవలయు నాతండు దాని. 583

గీ. ఆదరింప కెవఁడు స్వతఃప్రాప్తవిషయ, మర్థిమైఁ గృపణాత్మునిఁ గనుగఁ జూచు
భూతలవ్యాప్తమైన తద్భూరియశము, ణంగు మఱియు నవజ్ఞఁ దన్మానముఁ జెడు.

చ. నిను వినియుంటి నే మును మునిప్రవరా! మదినీవు పాణిపీ
డనవిధికై నయంబునఁ గడంగితి వంచని యట్లుగాన మ
త్తనయను మత్సమర్పితను దప్పక కైకొనుమయ్య నీదు నె
మ్మనమునఁ బ్రీతి నెక్కొనఁగ మాకుపకారము సేయుమీక్రియన్. 585

ఋషి :—

గీ. నీదుహిత యప్రదత్తయే నేనుగూడ, నిపుడు పెండ్లియాడఁగా నెంచుచుంటి
బాగు! మాయిరువుర కార్యపరిణయవిధి, యెంతయే ననురూపమై యెసక మెసఁగు.

ఉ. ఓనరదేవచంద్ర! నిగమోక్తవిధిన్ మిగులం బ్రసిద్ధమౌ
మానితకామమే పొడము మన్ననఁ బొందుత నీకుమారి నె
మ్మేని బెడంగుచేఁ జెలువు మీఱుచు లక్ష్మి నిమించునట్టి యీ
చానను గౌరవింపక రసజ్ఞుఁ డెవండు తిరస్కరించెడున్. 587

మ. హృదయాహ్లాదకరంబుగాఁగఁ గ్వణదంఘ్రి శ్రీకమై విభ్రమా
స్పదమౌ కందుకమందు దృష్టి నిగుడం బ్రాసాదపృష్ఠంబునన్

ముద మొప్పారఁగ నాఁడ యాసతిని సమ్మోహంబునం జూచి దీ
ప్తి దొఱంగంబడియెన్ విమానగతుఁడై విశ్వావసుం డుర్విపైన్. 588

ఉ. శ్రీలలనాపదార్చకులు చేరి కనుంగొనరాని సాధ్వి స
చ్ఛీలసమేత యుచ్చపదు చెల్లెలు నా మనురాజపుత్త్రి నీ
యాలలనాలలామను దనంతన చేరిన భాగ్యరాశినిన్
బాలనుఁ గైకొనం బుధుఁ డెవ్వం డొడఁబాటును బొందకుండెడున్. 589

ఉ. కావున నీసతీమణినిఁ గైకొనుదున్ సమయంబుతోడ నో
భూవరమౌళి! మామకవపుశ్చ్యుత తేజముఁ దాల్చునంతఁ దా
కీ వనజాక్షిఁ గూడి చరియింతును బిమ్మటఁ బూనువాఁడ నా
శ్రీవిభుసూక్తముల్ శమపరీవృతపారమహంస్యధర్మముల్. 590

ఉ. ఎవ్వనిచే విచిత్రమగు నీజగముప్పతిలున్ వివృద్ధమై
నివ్వటిలుం దుదిం జెడు వినిర్మలమూర్తి ప్రజాపతీశ్వరుం
డవ్విభుఁ డాదిపూరుషుఁ డనంతవిలాసుఁడు దేవదేవుఁడే
యెవ్విధిఁ గన్న నాకతిచరింపఁగరాని ప్రమాణమయ్యెడున్. 591

గీ. ఇంతమాత్ర మెపల్కి యోగీశ్వరుండు, బుద్ధియందుఁ బంకేజనాభునిఁ దలఁచుచు
ధృతియలర మిన్నకుండె నా దేవహూతి, భావముప్పొంగఁ దత్స్మేరవదనముఁ గని.

ఉ. ఆదినృపాలకప్రవరుఁ డామనువున్ నయ మొప్పఁగా స్వప
త్నీదుహితృస్ఫుటవ్యవసితిన్ గ్రహియించి గుణోత్కరాఢ్యుఁడున్
మోదయుతుండునైన మునిముఖ్యున కత్యనురూపకన్యకన్
సాదరబుద్ధితోడ నొసంగెఁ బ్రహర్షితభవ్యచిత్తుఁడై. 593

గీ. ఆమహారాజ్ఞి శతరూపయల్లునకును, గూఁతునకు నిచ్చె నెంతయుఁ బ్రీతితోడ
వివిధభూషణాంబరమహావిత్తములను, వరవధూవరోచితపారిబర్హములను, 594

మ. మనుసమ్రాట్టనురూపుఁడౌ వరునకున్ మర్యాదగా నాత్మనం
దన నర్పించి గతవ్యథుండగుచు నుద్యద్బాహులన్ దేవహూ
తినిఁ దాఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి ధీరుఁడయి నన్ దీనత్వముం గైకొనెన్
గనియుం బెంచినయట్టి స్నేహము మదిన్ గారింప నుత్కంఠుఁడై. 595

చ. దుహితృవియోగజన్యమగు దుఃఖము నోర్వఁగరామిచే ముహు
ర్ముహురుపపన్న బాష్పజలపూరమునన్ సువివాహలక్షణా
వహయగు దేవహూతి మదబంభరనీలశిరోజజాలమున్
రహిఁ దడిపెన్ మనుప్రభువు 'రా జననీ!' యని బుజ్జగించుచున్. 596

మ. జనవంద్యుండగు నార్యకర్దము ననుజ్ఞం జేసి వీడ్కోలు వొం
దిన నృపశ్రేష్ఠుఁడు సానుగుండును సపత్నీకుండునై కాంచనా
ఢ్యనిజస్యందన మెక్కి స్వీయమగు బ్రహ్మావర్తముం జేర నో
య్యనఁ దాఁ బ్రస్థితుఁడయ్యెఁ గన్గొనుచు సంపదా యా విశేషంబులన్. 597

గీ. ఋషికులోపేతమై తేజరిల్లు నా స, రస్వతీనది యుభయతీరంబులందుఁ
బెంపుమీఱు ఋష్యాశ్రమసంపదలను, బ్రీతిఁ దిలకించుచేగె నీరీతి మనువు. 598

క. ఈవిధమునఁ జనుదెంచు ప్ర, జావల్లభుఁ దెలిసి యల ప్రజావళియును బ్ర
హ్మావర్తమునుండి యెదురు, గా వెడలిరి గీతవాద్యగతులు సెలంగన్. 599

గీ. తనశరీరము విదుర్చు సుభాసురవరాహ, రూపుఁడై నట్టి శ్రీహరిరోమరాజి
పడియె నెచ్చోట సర్వసంపత్సమగ్ర, మగుపురి యది బర్హిష్మతియనఁగఁ బరఁగె.

సీ. ఆరోమములె నిత్యహరితవర్ణములగు, కుశకాశవితతులై కొమరుమిగిలె
నవ్వానిఁ గొని ఋషుల్ యజ్ఞవిఘాతుక, రాక్షసాదులను బరాభవించి
యజ్ఞేశు యజియింతు రా కుశకాశాత్మ, కంబగు బర్హిస్సుగాఁ గొని కదె
యజ్ఞపూరుషు భక్తి యజియించి భూస్థాన, మందెను భగవంతుఁడైన మనువు

గీ. నట్టి బర్హిష్మతీవిమలాఖ్యపురిని, జొచ్చి స్వాయంభువుండు ప్రస్తూయమానుఁ
డగుచుఁ దాపత్రయాపహమైన తనదు, భవనమునఁ బ్రవేశించె వైభవముతోడ.

శా. ఆ యాదిక్షితిపాలకుండు మను వర్గన్యావిరోధంబుగా
జాయాపత్యసమేతుఁడౌచుఁ బడసెన్ స్వాభీష్టకామ్యంబులన్
స్త్రీయుక్తుల్ సురగాయకుల్ నిజయశశ్శ్రీసంపదన్ గానముల్
సేయన్ తేపకడన్ ముకుందునికథల్ చెల్వొప్ప నాలించుచున్. 602

మ. వనజాతాక్షుని భక్తుఁడై యొనఁగు నా స్వాయంభువాభిఖ్యుఁడౌ
మను వీభంగి వివిక్తభోగరచనామగ్నాత్ముఁడుం బోలె ను
న్నను శ్రీ విష్ణునిభక్తినుండి యతనిన్ భ్రంశంబు గావింప నే
రనివై యుండె సమస్తభోగములు ధీరస్వాంతుఁడై యుండుటన్. 603

సీ. విష్ణుదేవుని కథల్ వినుచు ధ్యానించుచుఁ, బలుకుచు మురియుచుఁ జెలఁగెడు మను
ధరణీశ్వరునకు స్వాంతరయాపనములుగా, యామమ్ములు నయాతయామములయి
జరిగె నీగతి నేకసప్తతియుగములు, స్వాంతరంబును గేశవప్రసక్తి
పరిభూతజాగరస్వప్నసుషుప్తిగ, తిత్రయుండగుచు శక్తి మెయిఁగడపె

గీ. మాన్య! విదుర! దైహికములు మానసములు
దివ్యములు మానుషములు భౌతికములునగు

క్లేశసంఘాతములు పరీక్షించి చూడ
విష్ణు సంశ్రితులను బాధపెట్టగలవె? 604

గీ. నరులవర్ణాశ్రమములనానావిధశుభ, ధర్మములుఁ దెల్పె నాసర్వధర్మవిదుఁడు
మునులడుగఁగ స్వాయంభువభూవిభుండు, సర్వభూతహితుండయి సంతతంబు.

గీ. ఆదిరాజయియొప్పు స్వాయంభువమను, విభునియద్భుతచరితంబువిదుర! నీకుఁ
దెల్పితిని జుమ్మియింకపైఁ దెల్పువాఁడ, ననఘమైనతత్సంతతిశ్రయభ్యుదయము.

అ ధ్యా య ము 23.

-కర్దమదేవహూతి విమాన విహారము-

మైత్రేయుఁడు:—

క. జననీజనకులు తన్నట,నునిచి చనఁగ సాధ్వి దేవహూతి యనిశమున్
దనపతియింగితమెఱుఁగుచు, నొనరించెం బూజ భవుని నుమయుంబోలెన్. 607

గీ. ప్రకటవిశ్వాసమున గౌరవంబుచేత, శమదమాదుల శుశ్రూషసౌహృదమున
సరసవాక్కుల నాత్మశౌచంబుతోడఁ, బతికిఁబరిచర్యఁజేసె నాపరమసాధ్వి. 608

గీ. కామమును లోభమునుదంబుఁగపటవృత్తి, విధినిషిద్ధాచరణమునువిడిచి యిట్లు
ధృతియలర నప్రమత్తయైదేవహూతి, ప్రకట తేజుని సంతృప్తిపఱచెఁ బతిని.

శా. ఆదేవర్షివరుండు కర్దముఁడు నిత్యాన్వ్రతన్ మానవిన్
శ్రీ దైవంబునుమీఱఁజాలు తన యాశీస్సున్ మదిం గోరుచున్
మోదంబొప్ప సపర్యఁ జేసెడు సతింబుణ్యవ్రతాచార చ
ర్యాదీక్షాపరికర్శితాంగిఁ గని నెయ్యంబొప్పఁ దా నిట్లనెన్. 610

కర్దముఁడు:—

మ. పరితుష్టాత్ముఁడనైతి మానిని! కడున్భవ్యాత్మవైయొప్పు నీ
వరశుశ్రూషలచేత నిక్కపటమైవర్తిల్లు నీ భక్తిచేన్
తరుణీ! నిత్యము దేహధారులకు సత్యంతేష్టమౌ మేను మ
త్పరిచర్యావశతం గృశింప మదిలోఁబాటింప వా క్లేశమున్. 611

సీ. సరసిజాక్షి స్వధర్మనిరతుండనైన నే,నధికతరతపస్సమాధి విద్య
లందు నేకాగ్రత యలరంగ నే భగ, వత్ప్రసాదంబులువడసినాఁడ
రమణిరో! భయశోకరహితంబులగుచు మ,త్పరిచర్యలన్ భవద్వశ్యములయి
పరఁగెడునా దివ్యభగవత్ప్రసాదముల్, నెఱి విలోకింపుము నీకునిపుడె

గీ. దివ్యదృష్టి నొసంగెద దేవహూతి!, యితరభోగముల్ తుచ్ఛము లెంచి చూడఁ
బరమపావనచిత్తవై పరఁగుచున్కి, నీకు నవి గోచరంబగు నిక్కువంబు. 612

మ. విమలాత్ముండగు శ్రీరమేశు భ్రుకుటీవిక్షేపవిభ్రంశితా
ర్థములౌ తుచ్ఛతరాన్యభోగముల సుంతైనన్ ఫలం బున్నె? ద
ర్పమునన్ రాజులమంచు నెంచు నరులుం బ్రాపింపఁగారాని ది
వ్యములై నట్టి స్వధర్మలబ్ధవిభవవ్రాతంబులం బొందుమా. 613

ఉ. ఈగతిఁ బ్రీతిఁ బల్కెడు మునీంద్రునిఁ గర్దము సర్వయోగమా
యాగురువిద్యలన్ నిపుణుఁడై వెలుగొందెడువాని నాథునిన్
బాగుగఁ జూచియత్తఱిని బ్రశ్రయ సుప్రణయార్ధ్యవాక్కులన్
దా గతచింతయై పలికెఁ దన్వి త్రపాదృగుదంచితాస్యయై. 614

దేవహూతి:—

సీ. అవితథయోగమాయాధిపుఁడవు ద్విజో, త్తమ యిదియెల్లను దలఁచిచూడ
నీయందు సిద్ధంబ నేనదియెఱుఁగుదు, జీవితేశ్వర! మున్ను చేసియుంటి
సమయంబు మద్గర్భసంభవపర్యంత, మంగసంగమమని యట్లుకాన
శ్రేష్ఠుఁడౌ భర్తచేఁ జెలువగు ప్రసవంబు, సతులకుఁ గల్గుట యతిగుణమగు
గీ. దాన నితికృత్యమును దెల్పుమానినాథ, ! సదుపదేశపూర్వకవాక్యసరణి నాకుఁ
ద్వత్కృతమనోభవాగ్ని దగ్ధనయియుంట, సంగమేచ్ఛల నాతనువుంగృశించె.

మైత్రేయుఁడు:—

వ. అనియిట్లు దేవహూతి వేడినఁ గర్దముండు తన ప్రియకుం బ్రియంబు సేయంగోరి యోగ మహిమంజేసి తత్క్షణంబ కామగమనంబుఁగల విమానంబు నావిర్భవింపంజేసె. ఆ విమానరాజంబు సర్వకామప్రదంబును దివ్యంబును సర్వరత్నసమన్వితంబును, సర్వాభ్యుదయోదర్కఫలంబును మణిస్తంభగుంఫితంబును దివ్యపట్టికాపతాకాద్యలంకృతంబును, సర్వకాల సుఖావహంబును, సమస్త పరికరోపేతంబును, విచిత్ర మాల్యక షట్పదరుతయుత కుసుమ స్రగ్విలసితంబును దుకూలక్షౌమాది నానా విధవస్త్రభూషితంబును, నుపర్యుపరిభాగవినిర్మిత నిలయంబును బృథక్పృథక్ఛయ్యాస్తృతంబును బర్యంక వ్యజనాసన విభ్రాజితమును నందందు నిక్షిప్తములగు నానాశిల్పంబుల శోభించునదియు మరకతస్థలియందు విద్రుమవేదికలం గూడినదియు ద్వారంబులం బవడంబుగడపల భాసిల్లునదియు వజ్రకవాటంబులు కలదియు నింద్రనీల శిఖరంబుల సౌవర్ణకుంభంబులుదాల్చినదియు స్ఫటికభిత్తి ఖచితంబులగు పద్మరాగోపలంబులఁ జక్షుష్మంతంబై వెలయునదియు మహార్హంబులగు

వింతమేల్కట్టుల బంగారుతోరణంబులఁ గూడినదియు రాయంచలుం బావు
రంబులుం గృత్రిమమరాళపారావతంబుల స్వజాతీయములుగా భావించి యెక్కుచు
దిగుచు నటనటఁ గూయుచుండఁ జెలంగునదియు, విహారస్థానంబుల విశ్రామ
ప్రదేశంబుల, బ్రాంగణంబుల నజిరభాగంబుల, సుఖానుభవ యోగ్యంబుగా
నిర్మింపంబడి తనకుం గూడ విస్మయజనకంబై యొప్పుచుండఁ గర్దముఁ డద్దాని దేవ
హూతికిం జూపిన నా సాధ్వియు. 616

క. ఏతాదృగ్భవనంబును, నాతిప్రీతాత్మయై కనం గని నాతిన్
భూతాశయజ్ఞుఁడు గుణో, పేతుఁడు కర్దమమునీంద్రుఁ డిట్లనిపలికెన్. 617

క. ఈ మడుగున మునుగుము సాధ్వీ! మఱి నీ వీ విమాన మెక్కుము పిదపన్
శ్రీమద్హరితీర్థం బగు, నీ మడువు నరులకోర్కె లీడేర్చుఁజుమీ! 618

మ. అని యాభంగినిఁ బల్కు కర్దముని వాక్యంబున్ మదిం బూని యిం
పున నమ్మానిని ధూళిధూసరితమాత్పుట్టంబు మాలిన్య మం
దిన మేనున్ శబల స్తనంబులును వేణీభూత కేశోత్కరం
బును గాఁ బూతసరస్వతీ హ్రదజలాంతంబుం జొచ్చె నిశ్శంకయై. 619

మ. తరుణీరత్న మిటుల్ సరోవరజలాంతర్భాగనిర్మగ్నయై
యరు దొప్పార సహస్రకన్యకల దివ్యాగార భాగస్థలన్
బరికెంచెన్ మఱి వార లందఱును లేఁబ్రాయంబునం గుల్కుచుం
డిరి నవ్యోత్పలగంధులై యువతికోటీమౌళి రత్నంబులై. 620

ఉ. వారును దేవహూతిఁ గని ప్రాంజలులై వెస లేచి పల్కి రో
నీరజగంధి! మే మరయ నీవరవల్లభు మమ్ముఁ బంపు నీ
కోరినయట్టి కార్యములకుం గడు భక్తి నొనర్చువార మం
చా రమణీమణుల్ వివిధమా పరిచర్యలు చేసి రీగతిన్. 621

ఉ. మానవతీశిరోమణిని మన్ననమీఱఁ బ్రశస్తమంగళ
స్నాన మొనర్పఁ జేసియును నవ్యతరాచ్ఛదుకూల వస్త్రముల్
పూనఁగఁ జేసియున్ రుచిరభూషలు దాల్పఁగఁ జేసియున్ సుధా
న్యూనతరాన్నపానములనున్ భుజియింపఁగఁ జేసి రాచెలుల్. 622

సీ. అమలంబు విమలాంబరాభిరామంబు వి,చిత్రమాల్యసుగంధచితము శుభము
స్నాతంబు కృతశిరస్స్నానంబు సర్వాభ,రణభూషితంబు విరాజితంబు
కంకణయుతము నిష్కగ్రీవమును గ్వణ,త్కాంచననూపురాభ్యంచితంబు
శ్రోణితలోపరిశోభితబహురత్న, కాంచనకాంచీ సమంచితంబు

గీ. నైనతనువును దారహారాళితోడఁ, గమ్రసుస్నిగ్ధలసదపాంగములతోడ
నీలకుంతలములతోడఁ దనెగడు మోముఁ, దాల్చి యొప్పెడు తనుఁ గాంచె దర్పణమున.

గీ. కాంచి ఋషివృషభుండగు కర్దమప్ర, జాపతిం బతిఁ దలఁప నా సమయమంద
స్త్రీజనసహస్రయుక్తయై దేవహూతి, యాతని సమక్షమందె యొప్పారుచుండె.

గీ. తన మనోహరుఁడైన కర్దమునిమ్రోల, స్త్రీసహస్రం బటు లనుసరించి కొలువఁ
గాంచి తద్యోగమహిమలఁ గడు వెఱఁగున, మనమున 'ని దేమి' యనుచు
సంశయముఁ జెందె. 625

ఉ. మౌనివరుండు కర్దముఁడు మక్కువ మీఱఁగఁ దాఁ గృతామల
స్నానను స్వీయరూపమును జక్కఁగఁ దాల్చినదానిఁ బ్రావృత
వ్యానకుచన్ సఖీజనసహస్రపరీవృతయైనదాని న
మ్మానినిఁ గూడి యంతట విమానము నెక్కెఁ బ్రభూతహర్షుఁడై. 626

శా. అందుం గర్దమమౌనిపుంగవుఁడు భార్యం గూడి విద్యాధరీ
బృందారాధితగాత్రుఁడై యల నభోవీథిస్థుఁడై కైరవా
నందాధిక్యము గల్గఁగా వెలుఁగుచుం దారేశుఁడై యొప్పు న
య్యిందుండుంబలెఁ దేజరిల్లెఁ బ్రకటాహీనప్రభావాఢ్యుఁడై. 627

ఉ. కామసుహృత్ప్రమీర సుభగమ్ములు నాకధునీ నిపాత ని
త్యామల సుస్వనంబు లలసయష్టదిగీశ విహారకేళికా
భూములు నౌ లసత్కనకభూధరరాజదరీస్థలంబులన్
బ్రేమను స్త్రీలతోడ విహరించెఁ గుబేరుఁడువోలె మౌనియున్. 628

గీ. ఘనము విభ్రాజమానము కామగంబు, నగు విమానరాజముతోడ సత్తపస్వి
యఖిలవైమానికశ్రేణి నతకరించె, లీల జగముల ననిలుపోలికఁ దిరుగుచు. 629

గీ. వ్యసనకర్శనమగు జగత్పతిచరణము, లెవరిచే భక్తిమెయి నాశ్రయింపఁబడును
ధీరచేతస్కులైన యాపూరుషులకుఁ, బొందరానిది కలదొక్కయెందు నేని. 630

గీ. ద్వీపవర్షాదిరచనచే దేవహూతి, కాత్మసతికి భూగోళము నంతయుఁ దగఁ
జూపి యాశ్చర్యరూపుఁడై తాపసేంద్రుఁ, డొగి నిజాశ్రమమునకుఁ దా మగిడివచ్చె.

గీ. సురతపర్యుత్సుకన్ మనుసుతను సతిని, నవవిధంబులుగాఁగఁ దన్ను విభజించి
తమి రమింపఁగఁ జేయుచుఁ దపసి పెక్కు, వత్సరములు ముహూర్తంబుపగిదిఁ గడపె.

గీ. ఆ విమానరాజంబునన్ దేవహూతి, రమ్యతరమును బ్రీతికరంబునైన
సెజ్జఁ బ్రియుఁడగు పతితోడఁ జేరి యాత్మ, నించుకేనియుఁ గాలంబు నెఱుఁగకుండె.

ఉ. ఈగతి యోగభావమున నింపుమెయిన్ సవపుణ్యదంపతుల్
భోగపరాయణత్వమున బూని రమింపుచునున్న యంతలో
నేగెను నూఱువత్సరము లేర్పడ గర్భము దాల్చె నమ్మహా
భాగ పవిత్రగర్భమున భవ్యతరంబగు స్వీయవీర్యమున్. 634

క. శ్రీనవకంబును గనియెన్, మానిని యా దేవహూతి మహి వారెల్లన్
మానిత భవ్యాకార ల, నూనగుణాఢ్యలు నవారుణోత్పలగంధుల్. 635

చ. ఎలమిని సన్యసించు హృదయేశు నెఱింగియు దేవహూతి వ్యా
కులత దపించు డెందమున గొందలమందుచు ఱిచ్చవాటు చొ
ప్పిల నఖరత్నకాంతిసము పేతపదంబున నేలరాయుచున్
మలచి యుదశ్రుపూరమును మంజులవాక్కుల బల్కె నీగతిన్. 636

దేవహూతి:—

మ. భగవద్రూప! భవత్ప్రతిశ్రుతము సర్వంబిట్లు నాకీవు సాం
పుగ గావించితివైన నిప్పు డభయంబున్ గూర్పనా నాకు నున్
దగ నీకూతుల గూర్పగావలయు గాదత్తుల్యులౌ భర్తలన్
మొగి దత్త్వంబెఱిగింపజాలు నొకనిన్ బుత్రుం బ్రసాదింపనా. 637

చ. ఉరువిషయప్రసంగమున బ్రోజ్ఝితతత్పరమాత్మతత్త్వనై
జరిపితి నింతకాలమును జాలు నికన్ మునినాథ! యింద్రియా
ర్థరతి మెలంగు చే నిట నిరర్థకమైన ప్రసక్తి జేసితిన్
గురువర! నిన్ను బొందియును గూరిమి నాకభయంబొసంగవే. 638

చ. ధరణిపయిం గుబుద్ధి విహితంబగు సంగ మసాధులందు సం
సరణనిమిత్తమౌచు నగచాట్లకు బట్టగు బూజ్యులైన స
త్పురుషుల కవ్యలీకమగు బుద్ధిని గల్గినదౌట జేసి యా
గురుతరసంగమే మిగుల గూర్చునె గాదె యసంగలాభమున్. 639

క. ధర్మార్థంబయి యెవ్వని, కర్మము వెలయదొ విరక్తికలితము కాదో
నిర్మలహరిసేవార్థం బ, హిర్ముఖమగునో యతండు మృతుడె బ్రతికియున్. 640

గీ. ముక్తిదుడవైన నిన్ను బొందియు భవ, బంధనమునుండి మోక్షంబు వడయనైతి
మానినాథ! యా భగవంతు మాయచేత, నేనువంచింపబడితి నిశ్చయముగ. 641

అ ధ్యా య ము 24.

కపిలావతారఘట్టము, బ్రహ్మస్తుతి

మైత్రేయుఁడు :—

మ. వెను నిర్వేదముతోడ నిట్లను మనూర్వీనాథపుత్త్రీమణిన్
గని మౌనీంద్రుఁడు కర్దముండు మదిలోఁ గారుణ్యమొప్పారఁగన్
దనకున్ విష్ణువు చెప్పినట్టి నుడులం దాత్మ భావించి సా
నునయాలాపములన్ వచించె నిటు లన్యూనానురాగంబుతోన్. 642

ఋషి :—

ఉ. ఖేదము బొందకో శశిముఖీ! మనురాజకుమారికామణీ!
నీదుచరిత్ర మారయ ననింద్యముగావున నీకునై యిటుల్
శ్రీదయితుండు నక్షరుఁడు శేషశయానుఁడునైన విష్ణుఁడే
నీదగు గర్భమందు రమణీ! యచిరంబున నుద్భవించెడున్. 643

చ. దమనియమంబు లొప్పఁగ ధృతవ్రతవై తపమున్ స్వవిత్తదా
నము దనరంగ శ్రద్ధకలనం బరమేశు రమేశునిన్ భజిం
పుము భవదర్చితుండయి విభుండును మద్యశ మొప్ప నీదు గ
ర్భమున జనించి నీహృదయగ్రంథినిఁ ద్రెవ్వఁగలం డుదాత్తుఁడై. 644

మైత్రేయుఁడు:—

మ. అతిమోదంబున దేవహూతి మునిలోకారాధ్యుఁడౌ యా ప్రజా
పతి సందేశమునందు గౌరవము విశ్వాసంబుఁబుట్టన్ జగ
త్పతిఁ గూటస్థుని నాదిపూరుషుని శ్రద్ధాభక్తులొప్పార స
మ్మతిఁ బూజించె నిజేప్సితంబు వడయన్ సమ్యగ్విధానంబునన్. 645

ఉ. తద్దయుఁ బెద్దకాలము గతంబగుడున్ భగవంతుఁ డచ్యుతుం
డుద్భవిలం దపోధనజనోత్తమకర్దమవీర్యమందుఁ దా
నొద్దిక నావహించి చెలువొప్పఁగ దారువునందు నగ్ని నా
ముద్దియయందు సొంపెసఁగఁ బుట్టె జగత్త్రయగేయమానుఁడై. 646

సీ. అత్తఱి వ్యోమంబునందుఁ బెన్దుందుభి, ప్రభృతివాద్యంబులు పరిఢవిల్లె
పాడిరి గంధర్వవరులు తత్కీర్తుల, నాడిరి ముదమున నప్సరసలు
ఖేచరకోటిప్రకీర్యమాణంబులై, దివ్యసుమంబులు దెసలఁబడియె
సకల కకుప్పులు సలిలంబులును మాన, సంబులు మిగులఁ బ్రసన్న మయ్యె

అధ్యాయము 24.

— కపిలావతారఘట్టము, బ్రహ్మస్తుతి —

మైత్రేయుఁడు :—

మ. పెను నిర్వేదముతోడ నిట్లను మనూర్వీనాథపుత్రీమణిన్
గని మౌనీంద్రుఁడు కర్దముండు మదిలోఁ గారుణ్య మొప్పారఁగన్
దనకున్ విష్ణువు చెప్పినట్టి నుడులం దాత్మ భావించి సా
నునయాలాపములన్ వచించె నిటు లక్కన్యానురాగంబుతోన్. 642

ఋషి :—

ఉ. ఖేదము బొందకో శశిముఖీ! మనురాజకుమారికామణీ!
నీదుచరిత్ర మారయ ననింద్యముగావున నీకునై యిటుల్
శ్రీదయితుండు నక్షరుఁడు శేషశయానుఁడునైన విష్ణుఁడే
నీదగు గర్భమందు రమణీ! యచిరంబున నుద్భవించెడున్. 643

చ. దమనియమంబు లొప్పఁగ ధృతవ్రతవై తపమున్ స్వవిత్తదా
నము దనరంగ శ్రద్ధ గలనం బరమేశు రమేశునిన్ భజిం
పుము భవదర్చితుండయి విభుండును మద్యశ మొప్ప నీదు గ
ర్భమున జనించి నీహృదయగ్రంథినిఁ ద్రెవ్వఁగలం డుదాత్తుఁడై. 644

మైత్రేయుఁడు:—

మ. అతిమోదంబున దేవహూతి మునిలోకారాధ్యుఁడౌ యా ప్రజా
పతి సందేశమునందు గౌరవము విశ్వాసంబుఁ బుట్టన్ జగ
త్పతిఁ గూటస్థుని నాదిపూరుషుని శ్రద్ధాభక్తులొప్పార స
మ్మతిఁ బూజించె నిజేప్సితంబు వడయన్ సమ్యగ్విధానంబునన్. 645

ఉ. తద్దయుఁ బెద్దకాలము గతంబగుడున్ భగవంతుఁ డచ్యుతుం
డుద్దవడిం దపోధనజనోత్తమకర్దమవీర్యమందుఁ దా
నొద్దిక నావహించి చెలువొప్పఁగ దారువునందు నగ్ని నా
ముద్దియయందు సొంపెసఁగఁ బుట్టె జగత్త్రియగేయమానుఁడై. 646

సీ. అత్తఱి వ్యోమంబునందుఁ బెన్దుందుభి, ప్రభృతి వాద్యంబులు పరిఢవిల్లె
పాడిరి గంధర్వవరులు తత్కీర్తుల, నాడిరి ముదమున నప్సరసలు
ఖేచరకోటిప్రకీర్యమాణంబులై, దివ్యసుమంబులు దెసలఁబడియె
సకల కకుప్పులు సలిలంబులును మాన, సంబులు మిగులఁ బ్రసన్న మయ్యె

సీ. అల మరీచికిఁ గళ నత్రికి ననసూయ, నంగిరునకు శ్రద్ధ నపులస్త్యు
నకు హవిర్భువుఁ గ్రతునకుఁ గ్రియఁ బులహున, కు గతిని ఖ్యాతిని భృగువునకును
ధృతి వసిష్ఠున కరుంధతి నథర్వణునకు, శాంతిని నిజకులాచారసరణిఁ
బెండిలిఁ గావించి విప్రవరేణ్యులఁ, బత్నీయుతుల గౌరవంబుఁ జేసె

గీ. నంతట ఋషీశ్వరులు స్వభార్యాయుతులయి, కర్దమునిపీడ్కొని కౌతుకంబుతోడ
నమరగణముల సన్నుతు లందుకొనుచు, నల్లనల్లనఁ జేరిరి స్వాశ్రమములు. 656

చ. ధర నవతీర్ణుఁడైన విబుధర్షభుఁ డుం ద్రియుగుం డితం డటం
చు రహి నెఱింగి కర్దముఁ డుపాంశుమెయిన్ విజనస్థలంబునన్
హరిఁ బురుషోత్తముం గని ప్రహర్షితమానసుఁడై ప్రణామముల్
బరపుచు నమ్రభావమునఁ బల్కె నిటుల్ మృదుమంథరంబుగన్. 657

క. గురుతర నిజదురితములన్, నరకమున దహింపఁబడెడు నరులకును మహా
త్తరకాలంబున వేల్పులు, కరముఁ బ్రసన్నులగు చుండ్రు గాదె మహాత్మా! 658

సీ. బహుజన్మతతిపరిపక్వయోగసమాధి, యతులు శూన్యగృహంబు నందునుండి
యెవ్వాని పాదంబు నెలమి సందర్శింప, నభిలషించుచు నుంద్రొ యట్టి నీవు
లాఘవం బించుకఁ దలంపక స్వాశ్రిత,పోషకుండవు గాన శేషశయన
గ్రామ్యులమగు మా యగారంబునందు సంజాతుండ వైతివి జలజనాభ!

గీ. స్వీయవాక్యంబు సత్యంబు చేయఁ దలచి, భక్తకోటికి జ్ఞానలాభంబుఁ గూర్ప
నెంచియున్ నీవిటు లవతరించి యుంటి, వర్థిజనకల్పభూజ! యనంత తేజ! 659

గీ. తత్త్వజిజ్ఞాస బుధులు సదాత్వదీయ, పాదపీఠంబునకు నభివాదము లొసఁ
గెదరు ప్రవిభూతివైరాగ్యకీర్తిబోధ, వీర్యశక్తులఁ దగు నీకు వినతు లివియె. 660

సీ. పరముఁడవు ప్రధానపురుషమహత్తత్త్వ, కాలరూపుండవు కవివరుఁడవు
లోకపాలుఁడవు మహాకుక్షినిక్షిప్త, విశ్వప్రపంచుండ వీశ్వరుఁడవు
స్వచ్ఛందమూర్తివి సకలలోకారాధ్య, లీలావతారకేళీయుతుఁడవు
కపిలాఖ్యఁ జెన్నారు ఘనుఁడవు సకలశో,భనుఁడవు నత్యంతపావనుఁడవు

గీ. నీకు మ్రొక్కులు గావింతు నిరతమేను, నిప్పుడు ప్రజాపతిని నిన్నొకిం తెఱుఁగుదు
సుతుఁడవై నాకు నుద్భవించుట ఋణత్రయంబుఁ దగ నీఁగికొంటి శ్రేయంబుఁ గంటి

క. ఇఁకపై నేను బరివ్రాజక పదవిన్ స్వీకరించి స్వామీ! భవదం
ఘ్రికమలమును హృది నిల్పుచు, సుకరముగఁ జరింతు విగతశోకుఁడనగుచున్.

భగవానుఁడు:—

సీ. మునికులోత్తమ ! పూర్వము నీకు నే, జెప్పినవాక్యమ్ము ! తప్పకుండ
జనియించినాఁడ నీ సదనంబునం దిట్టి, లవ్యాజకరుణార్ద్రసాంద్రబుద్ధి
లీల నాయీజన్మ ! మీలోకమున భవాం,భోనిధినుండి ముముక్షువులగు
మునులకు నాత్మదర్శన సుసమ్మతసాంఖ్య, తత్త్వవివేచనార్థమ్ము సుమ్ము

గీ. తలఁప నీ సూక్ష్మమగునాత్మతత్త్వము బహు
కాలమునకు నష్టంబయ్యెఁ ! గానదాని
మఱిఁ బ్రవర్తింపఁజేయుటకొఱకె యీ శ
రీరమిప్పుడు నాచే ధరింపఁ బడియె. 663

క. పొమ్ము యథేచ్ఛ మదాదేశమ్మున సన్యస్తకర్మజాలుఁడవై మో
హమ్ముడిగి ముక్తికై యన, యమ్మును నన్నున్ భజింపుమవికారుఁడవై. 664

గీ. సర్వభూత మహాశయున్ ! సర్వలోక,నిచయనాథు స్వయంజ్యోతి ! నిత్యు నాత్మ
నాత్మచే నాత్మయందు నెయ్యమునఁ గాంచి, యస్తశోకుఁడవై యభయంబుఁ
గనుము. 665

గీ. అఖిలకర్మనివారకాధ్యాత్మవిద్య, జననియగు దేవహూతి కొసఁగుదు నేను
దానఁజేసి భవభయంబు పో నడంచి, ముక్తిపదమును జనయిత్రి పొందఁగలదు.

మైత్రేయుఁడు:—

క. అనియీవడువున నాకపిలునిచేతఁ బ్రజాపతియుఁ దెలుపఁబడి నిజ నం
దనునకు వలఁగొని యంతన్, జనియె వనావనికి సుప్రసన్నహృదయుఁడై. 667

మ. జనవంద్యుండగు మౌనిచంద్రముఁడు నిస్సంగుండు మౌనవ్రతం
బున నాత్మైకశరణ్యుఁడౌచు నతతంబున్ ధీరచిత్తంబుతో
ననికేతుండు నిరగ్నియౌచు నఖిలవ్యామోహముల్ డించి మే
దినియందుం దిరిగెన్ సమాహితసుబుద్ధిన్ వీతశోకుండునై. 668

క. సగుణంబును విగుణంబును, నగు పరమంబైన బ్రహ్మమందు మనంబున్
దగ నిల్పి కర్దముఁడు మహా, నిగమ శిరోరత్నమగుచు ! నెగడెన్ మిగులన్. 669

మ. నిరహంకారుఁడు నిర్మమత్వయుతుఁడున్ ! నిర్ద్వంద్వుఁడుం గేవలా
త్మరతుండున్ సమదృష్టియుక్తుఁడును శాంతాత్ముండు ధీరుండునై
తరఁగల్ లేని పయోధికైవడిఁ బ్రశాంతంబున్ గభీరంబునై
స్థిరతం బొల్చెడు మేనితోఁ బరగుచుం జెన్నొందె నా మౌనియున్. 670

గీ. అంతభగవంతుఁడుం బరమాత్ముఁడైన, వాసుదేవునియందుఁ దా బరమభక్తి
యోగమునఁ జేసి లబ్ధాత్ముఁడై గతక్రి,యుండు గతబంధనుండునై యొప్పె మౌని.

గీ. అరసి భగవంతుఁడగు పరమాత్మ నఖిల
భూతములయందుఁ బొడఁగాంచు భూతసంచ
యమును భగవంతుఁడగు పరమాత్మునందుఁ
గాంచు నత్యంత నియతిని గర్దముండు. 672

క. రాగద్వేషరహితమున్, ద్యాగయుతము భక్తియోజితము సర్వసమో
ద్యోగము నగు చిత్తమునన్, భాగవతపదంబు మౌనివర్యుఁడు పొందెన్. 673

అధ్యాయము 25.

కపిలదేవహూతి సంవాదము

శౌనకుఁడు:—

మ. కపిలాభిఖ్యుఁడు సాంఖ్యబోధకుఁడు సాక్షాచ్ఛ్రీమహావిష్ణు వా
త్మపృథుప్రోజ్జ్వల యోగమాయ నిటు జన్మంబందె నృశ్రేణికిన్
విపులజ్ఞానముఁ దెల్ప యోగివరుఁడై వెల్గొందు నయ్యిందిరా
ధిపుకీర్తిన్ విని నాదు మానసము తృప్తింబొంద దావంతయున్. 674

సూతుఁడు:—

క. మైత్రేయుఁడు ద్వైపాయన, మిత్రుం డాన్వీక్షికీసమీరితుఁడగుచున్
పాత్రుఁడగు విదురునకు గత,శత్రునకుం దెల్పె నిట్లు సముచితఫణితిన్. 675

మైత్రేయుఁడు:—

మ. జనకుండిట్లు లరణ్యభూమి కరుగన్ స్వాంతంబునం దల్లికిన్
ఘనమైనట్టి ప్రియంబు పేయుటకు సంకల్పించి యా నిత్యపా
వనమౌ బిందుసరోవరంబునను సంవాసంబుఁ గావించె స
జ్జనసంసేవ్య పదాంబుజుండు కపిలాచార్యుండు మోదంబునన్. 676

ఆ. తత్త్వమార్గపారదర్శి యాసీనుఁడు, నిష్క్రియుండునగు మునిని స్వసుతుని
గని విధాతృవచనమును సంస్మరింపుచుఁ, బ్రీతి నిట్లు దేవహూతి పలికె. 677

దేవహూతి:—

మ. అవివేకాంధతమఃప్రవిష్టమతినై యల్లాడితిం దండ్రి! మౌ
నివరా! యవ్విషయేచ్ఛలన్ విసివితిన్ నేనింక దుష్పారఘో

రవివృద్ధాంధతమశ్ఛటావితతిపాపరం బీవ చేర్పన్ వలం
తివి ప్రాపించె ననేకజన్మలకు నిరీక్షించు భాగ్యం బహో! 678

క. పురుషోత్తముఁడ వజుండవు, పరమేశుఁడ వీవు తరణివలెఁ దామిస్రా
త్కారమునఁ గడునంధంబై, పరఁగు జగంబునకు నక్షివై పొడమితిగా. 679

గీ. నేను నాదను నయ్యభిమాన మీవ, కల్గఁజేసితి దేహాదికంబునందు
ననఘ! యిట్టిసమ్మోహంబు నపనయింప, నీవె తగుదువు కాదె యోగదేవదేవ!

గీ. స్వీయభక్తసంసారాటవీకుఠారు, ధర్మవిద్వరు నార్తబాంధవు శరణ్యు
నిన్ను జగదీశు శరణుఁ బొందితిని నేను, బ్రకృతిపురుష జిజ్ఞాసచేఁ బరమపురుష!

మైత్రేయుఁడు:—

చ. నిజజనయిత్రి యీప్సిత మనింద్యము వంద్యము మోక్షదంబు న
క్కజముగ జ్ఞానలాభమును గల్గఁగఁ జేసెడు దాని నయ్యధో
క్షజుఁ డెదలోన మెచ్చుకొని చారు దరస్మిత శోభితాస్యుఁడై
స్వజన హితైషి యాట మృదు భావము దోఁపఁగఁ బల్కె నీక్రియన్. 682

శ్రీ భగవానుఁడు:—

మ. మును మౌనుల్ వినఁగోరఁ దెల్పితిని నేఁ బూర్ణోజ్జ్వలద్యోగమున్
గనరా వెచ్చటఁ బాపపుణ్య సుఖదుఃఖ ద్వేష రాగంబు ల
త్యనఘంబున్ జనభద్రదంబునగు నయ్యాధ్యాత్మికాత్యంత పా
వన యోగంబును నీకు నేను మగుడన్ వాక్రుత్తు నాలింపుమా. 683

గీ. మానవశ్రేణికిన్ నిజమానసంబె, కారణము బంధమునకు మోక్షమునకునగు
పరఁగు విషయానురక్తమై బంధమునకు, మూలపురుషానురక్తమై మోక్షమునకు.

గీ. ఉరవడి నహమ్మమాభిమానోత్థములగు, కామక్రోధాదిమలములఁ గ్రందుకొనక
మనసు సుపరిశుద్ధమును సమంబు దుఃఖ, విరహితంబును మఱిసుఖవిరహితమగు.

ఉ. స్థూలముకంటె స్థూలమును సూక్ష్మములన్నిటికంటె సూక్ష్మమున్
మూలములైన యన్నిటికి మూలమునై సకలాద్భుతక్రియా
కేలికి నాలవాలమయి కేవలమై తగునాత్మముం దమిన్
దేలుచుఁ గాంచు పూరుషుఁడు నేర్మిఁ గనుం బ్రకృతిన్ హతప్రభన్. 686

గీ. వరదుఁ డఖిలాత్ముఁడగు భగవంతునందు, యుజ్యమానసుస్థిరభక్తియోగమునకు
సదృశమైన సత్పథ మొండు జగతిలేదు, సిద్ధయోగులసద్బ్రహ్మసిద్ధికొఱకు.

చ. బహువిషయప్రసక్తి దృఢపాశము జీవునకంచు ధీమణుల్
రహిఁ గని రా ప్రసక్తియె కరంబనురక్తిని సాధులందు న

న్వాహము పరివృత్తమైనను న పావృతమా నపవర్గమార్గముల్
సుహృదులు సర్వదేహులకు సూరిజనోత్తములైన సాధువుల్. 688

మ. ధృతి నాయందు ననన్యభావమున భక్తిన్నిల్పి నాయందక
ర్మతతుల్ డించియుఁ ద్యక్తబంధుజనులై మత్పుణ్యగాథల్ సమా
దృతి నాలించుచుఁ జెప్పుచుం దలచుచుం బ్రీతిన్ వినోదించు మ
ద్గతచేతస్కుల బాధఁ బెట్టవుసుమీ తాపంబు లొక్కింతయున్. 689

గీ. సర్వసంగవివర్జితుల్ సాధ్వి! వింటె, జగతినాసాధుపుంగవుల్ శ్లాఘ్యమతులు
వారిసంగంబు నీకునుగోరఁదగును, జనని! వారలు సర్వదోషఘ్నులుగద. 690

మ. జననీ! సాధుజనపరిసంగమున నస్మద్వీర్యసంబోధకం
బును హృత్కర్ణరసాయనంబగు కథాపుంజంబగుం దత్కథా
ఘనతాకర్ణనభాగ్యలబ్ధి నపవర్గస్ఫీతమార్గంబులం
దనఘశ్రీద్ధయు భక్తి రక్తియును బెల్లావిర్భవించుంగదే! 691

సీ. దృష్టశ్రుతాఖిలేంద్రియసౌఖ్యముల జాతవైరాగ్యుఁడై దృఢభక్తిచేతఁ
బురుషుండు మత్సృష్టిముఖ్యలీలాభూతి, చింతనం జిత్తంబు చిక్కఁబట్టి
ప్రయతించు ఋజుయోగపథముల ననుపమ, యోగయుక్తుండు నుద్యుక్తుఁడునయి
ప్రకృతిగుణాసేవ వైరాగ్యజృంభిత, జ్ఞానంబుచేత యోగంబుచేత
గీ. మత్సమర్పితబుద్ధిచే మహితుఁడనగు, పరిత్యగాత్మనునన్ను నీభవమునంద
పడయఁగల్గును జీవుండు పరిజ్ఞమీఱ, జననిరో! యింతవట్టు నిస్సంశయంబు.

దేవహూతి:—

సీ. నీయందు గురుభక్తి యేయది యుచితమా?, నాకు యోగ్యంబగునట్టి దేది?
నేనిఁకెద్దాననిర్వాణమార్గంబు, నతిశీఘ్రమునఁబడయంగగలను?
భగవంతుఁడేలక్ష్యముగనొప్పునురుబాణ, యోగమెయ్యది భవత్ప్రోక్తమెయది
యెట్టిది? యంగమ్ములెన్ని? తత్త్వావబోధనము నేరీతి నర్దానఁ గలుఁగు?
గీ. మందమతినైననేను నేమాడ్కిఁదెలిసి, కొందు? నాగతి దాని నాకున్ వచింపు
మేను నీయనుకంపచే నిట్టిదురవ, గాహవిషయంబు సులభంబుగా గ్రహింతు.

మైత్రేయుఁడు:—

గీ. తత్తనూజాతుఁడగుట జాతానురాగుఁ, డగుచుఁ గపిలుండుతల్లి వాక్యంబునెఱిఁగి
మునులు దేనిసాంఖ్యామ్నాయమనుచుఁబలుకు, చుందు రాభక్తియోగ మిట్లోజఁ
దెలిపె. 694

శ్రీ భగవానుఁడు:—

సీ. గుణలింగులౌ దేవగణకోటుల కాధార, భూతుఁడౌ యయ్యాదిపూరుషుండు
సత్త్వరూపుండును జగదధీశ్వరుఁడును, భూతమయుండునై పొలుపుమీఱు
ననిమిత్తమగుపరమాత్మునందలి భక్తి, ముక్తికంటె గరిష్ఠము జనయిత్రి!
ప్రోజ్జ్వలజ్జఠరాగ్ని భుక్తాన్నముంబలె, నరుదుగ లింగదేహంబు నణఁచు.

గీ. మచ్చరణభక్తియుక్తులై మత్పరులయి
భాగవతులు కొందఱు మోక్షపదముఁగోరరు
పొసఁగ నన్యోన్యభాషణంబుల మదీయ
కీర్తిపౌరుషములను శ్లాఘించు చెప్పుదు. 695

చ. వరదములుం బ్రసన్నశుభవక్త్రసముజ్జ్వలనేత్రముల్ మనో
హరము లమానుషంబులును నై పొలుపొందెడు నాదురూపముల్
వెరవునఁ గాంతురి సాధువులు వెండి పరస్పరమున్ వచించు కొం
దురు స్పృహణీయమత్పరమ్యదూక్తుల భక్తిరసంబు చొప్పిలన్. 696

ఉ. ఆయవలోకనీయరుచిరావయవంబులు హాసదృష్టి లీ
లాయతనంబులున్ మృదువచోమృత యుక్తములైన రూపముల్
స్వీయములైన ప్రాణములఁజిత్తములన్ హరియింప భక్తిమైఁ
బాయకకోల్చు సాధులకు భక్తియకోరకయిచ్చు మోక్షమున్, 697

మ. అనవద్యంబగుభక్తిఁ గల్గు నణిమాద్యష్టాంగమైశ్వర్యమున్
ఘనమాయాబలవర్జితంబును సమగ్రంబౌ విభూతిన్ సిరిన్
గొనకాసాధుజనోత్తముల్ శుభద మద్ధ్యానంబునౌ నాదు పా
వనలోకంబును బొందుచుం బ్రదనిశమున్ బ్రహ్మము లగ్గింపఁగన్. 698

ఉ. మానిని! దేవహూతి! వినుమత్పరు లెప్డు నశింపఁ బోరు నుం
తేనియుఁ గాలచక్రము గ్రసింపదు వారిని నిచ్చ వారికిన్
నేను బ్రియుండ నాత్ముఁడను నెమ్మి గురుండను బాణమిత్రుఁడన్
సూనుఁడ నిష్టదైవమను జుట్టమనై పరిరక్షఁజేయుదున్. 69

చ. ఇహముఁ బరంబును న్విడిచియాయుభయానుగతస్వదేహమున్
గృహపశుదారపుత్రధనబృందము నన్యమునుం దృజించి య
న్వహమును విశ్వతోముఖుని నన్నుభజింతురి సమగ్రభక్తి ని
స్పృహులయి సాధు లాఘనులమృత్యువు బారిఁ దరింపఁజేయుదున్. 700

సీ. పరముఁడను బ్రధానపురుషేశ్వరుఁడ భగ,వంతుఁడ సర్వభూతాంతరాత్మ
నగు నావలనఁ గాక యన్యులవలనను, దీవ్రభయము నివర్తింపఁబడదు
నాయాజ్ఞఁ గడవ నెన్నటికి నెవ్వరికిని, శక్యంబుగాదు నిశ్చయముసుమ్ము
వీఁచును గాలి తపించు సూర్యుండు వర్షించు నింద్రుండు దహించు నగ్ని

గీ. మిత్తియును మద్భయంబున నొత్తిగిల్లు, జ్ఞానవైరాగ్యయుతభక్తిఁ బూని యోగు
లెల్ల నకుతోభయంబయి యొసఁగునాదు, పాదమూలంబుఁ జేరుదు రాదరమున.

గీ. గాఢతరమైన భక్తియోగమునఁ జేసి, మనము నాయందుఁ దిరముగ నునుపఁబడిన
నదియ నిశ్శ్రేయసోదయంబగును జూవె, జననిరో! నిక్కువముగ నీజగమునందు.

అధ్యాయము 26.

సాంఖ్యయోగ కథనము

గీ. జననిరో! యింకఁ దత్త్వలక్షణము నీకు, వేఱువేఱుగ వివరింతు వినుము వేడ్క
దాని విని పూరుషుఁడు ప్రాకృతంబులైన, గుణగణంబులచే విముక్తుండగుఁ జుమీ.

మ. వినుహృద్గ్రంథి విభేదనంబును సుధీవేద్యంబునౌ యాత్మద
ర్శనరూపంబగు మూఢకోట్యసులభజ్ఞానంబు వర్ణించెదన్
జననీ! యాత్మ యనాది నిర్గుణము స్వచ్ఛంబున్ స్వయంజ్యోతియున్
ఘనమున్ విశ్వయుతంబునై ప్రకృతిభిన్నంబై విరాజిల్లెడున్. 704

గీ. ప్రత్యగాత్మ స్వప్నద్రష్ట స్వప్నకాల, మునను బోలెఁ దద్ధర్మముల్ గొనియు హేతు
వైన దేహాద్యుపాధిచయంబుతోడఁ, బుట్టబోఁ డొకయప్పుడు గిట్టబోఁడు. 705

గీ. ఆ విభుఁడు సూక్ష్మయు గుణత్రయాత్మికయును
దేవసంబంధినియునై యదృచ్ఛఁ దన్నుఁ
జేరియున్నట్టి ప్రకృతినింపార జనని!
చెలఁగి లీలాగతిం బ్రవేశించెఁ జుమ్ము. 706

గీ. చేరి సత్త్వాదిగుణములచే విచిత్ర, మగు సరూపప్రజానివహము సృజించుఁ
బ్రకృతిఁ గని జ్ఞానగూహయౌ ప్రకృతిచేతఁ, బురుషుఁ డాత్తక్షణమునందు
మోహమందె. 707

క. పురుషుం డిట్లు పరధ్యా, నరతుండై యాప్రకృతిగుణంబులచే వా
విరి కర్మలు చేయఁబడన్, గర మారోపించుకొనును గర్తృత తనకున్. 708

గీ. అక్రియుండు సాక్షియు నివృత్తాత్ముఁడునగు
నీశునకు సంసృతియు బంధ మెంచిచూడఁ
బారతంత్ర్యమవెల్ల నాప్రకృతిచేత
నేర్పడినదిగా నీమది నెఱుఁగుమమ్మ! 709

గీ. కార్య కారణ కర్తృత్వకారణమ్ము, గాఁగఁదద్విదుల్ ప్రకృతిని గాంచుచుండ్రి
తెలియుదురు సుఖదుఃఖ భోక్తృత్వమందుఁ, బ్రకృతికిం బరుఁబురుషుఁ గారణము
గాఁగ. 710

దేవహూతి:—

క. పురుషోత్తమా! ప్రకృతికిం, బురుషునకున్ లక్షణములు బోధింపుము నా
కరయం బ్రకృతిపురుషు లిద్దరు సదసద్విశ్వహేతుభూతులు కారే? 711

శ్రీ భగవానుఁడు:—

వ. జననీ! నిత్యంబును గుణత్రయాత్మకంబును, సదసద్రూపంబును, నవిశేషంబును, సవిశేషంబునగు ప్రధానంబును బ్రకృతియని చెప్పుదురు. పృథివ్యప్తేజో వాయ్వా కాశంబులను బంచమహాభూతంబులును, గంధ, రస, రూప, స్పర్శ, శబ్దంబు లని యెడు పంచతన్మాత్రలును, త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబు లనెడు పంచజ్ఞానేంద్రియంబులును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులనెడి పంచకర్మేంద్రియంబులును, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబులనెడు నంతఃకరణచతుష్టయంబును గూడి ప్రకృతి సంబంధమగు చతుర్వింశతికగణంబని పలుకుదురు. ఇది సగుణ బ్రహ్మ సంఖ్యాభేదంబు. ఇఁకఁ బంచవింశతికతత్త్వంబైన కాలంబు నెఱింగించెద వినుము. ఎద్దానంజేసి యహంకార విమూఢుండై ప్రకృతిం బొందిన కర్తయగుపురుషునకు భయంబువాటిల్లు నట్టి పరమపురుషుని ప్రభావంబును గొందఱు కాలంబుగాఁ జెప్పుదురు. గుణసామ్యకలితంబును, నిర్విశేషంబును నగు ప్రకృతిచేష్ట కాలం బనియుఁ దెలుపంబడు. పురుషరూపంబునం గాలరూపంబునఁ దత్త్వంబు లోపల వెలుపల భగవంతుం డాత్మమాయచేఁ గూడియుండు. దైవంబున క్షుభితగుణంబులుగల జగద్యోనియగు నీప్రకృతియందు నీ పరమపురుషుండు వీర్యంబునుంచె. ఆ ప్రకృతి హిరణ్మయంబైన మహత్తత్త్వంబును బ్రసవించె. జగద్బీజంబగు కూటస్థుఁ డీశ్వరుండాత్మగతంబగు విశ్వంబును బ్రకటించుచుఁ దీవ్రప్రళయకాలికంబును, నాత్మ ప్రచ్ఛాదకంబును నగు తమంబును దన తేజంబునఁ బానంబుఁ జేసె. స్వచ్ఛంబును, శాంతంబును, భగవత్పదంబును, సత్త్వగుణ ప్రధానంబును, మహాత్మకంబునగు చిత్తంబును వాసుదేవాఖ్యంబని యండ్రు. జలంబులకు నైజ

ప్రకృతియుంబోలెఁ జేతంబునకు స్వచ్ఛత్వము నవికారిత్వము శాంతత్వము వృత్తి లక్షణంబులుగాఁ జెప్పంబడు. భగవద్వీర్యచోదితంబై వికృతంబైన మహత్తత్వమునుండి వైకారిక, తైజస, తామస, భేదంబుల రజోగుణోద్రిక్తంబైన యహంకారం బుత్పన్నంబయ్యె. మనంబునకు నింద్రియములకు నాకాశాది మహాభూతంబులకుఁ దన్మాత్రలకుఁ ద్రివిధాహంకారంబువలన నుత్పత్తికలిగె. భూతేంద్రియ మనోమయుండగు సంకర్షణాఖ్యపురుషుని సహస్రశిరుండగు నాద్యుండైన సాక్షా దనంతునిగా వచింతురు. కర్తృత్వము, కరణత్వము, కార్యత్వంబు నను లక్షణంబుల నహంకారము శాంత, ఘోర విమూఢత్వములందు వికృతింబొందిన వైకారికత్వమునుండి మనస్తత్వముపుట్టె. అది కామజనకంబై సంకల్ప, వికల్పంబులం గావించుచుండు. హృషీకేశ్వరుండును, శారదేందీవరశ్యాముండును, శనైర్గతిని యోగులచే సాధింపఁదగినవాఁడునైన పురుషు ననిరుద్ధాఖ్యుని గా బుధులెఱింగిరి. వికృతింబొందిన తైజసాహంకారంబువలన బుద్ధితత్త్వంబు వొడమె. ద్రవ్యస్ఫురణ విజ్ఞానంబును నింద్రియానుగ్రహంబును సంశయంబును, విపర్యాసంబును, నిశ్చయంబును, స్మృతియు స్వాపంబు ననంబడునవి వృత్తులంబట్టి పృథగ్రూపంబులగు బుద్ధిలక్షణంబులు. తైజసంబులగు నింద్రియంబులు క్రియాజ్ఞాన విభాగంబుల వేరైయుండు. అందు ప్రాణంబులకుఁ గ్రియాశక్తియు బుద్ధికి విజ్ఞాన శక్తియు సహజంబులైయుండు. భగవద్వీర్య చోదితంబై వికృతింబొందిన తామసాహంకారంబునుండి యాకాశగుణకంబగు శబ్దతన్మాత్రయుదయించె. అందుండి నభంబును శ్రోత్రంబునుగలిగె. అర్థంబు నాశ్రయించుటయుఁ గుడ్యాంతరితుండైన వక్తను జ్ఞప్తిచేయుటయు నభోలక్షణమగు శబ్దతన్మాత్రయని కవులెఱుంగుదురు. భూతంబులకు బహిరంతర్భాగంబుల నవకాశం బొసంగుటయుఁ బ్రాణేంద్రియాత్మాశ్రయత్వంబును, నభోవృత్తి లక్షణంబులు. కాలగతిచే వికృతింబొందిన శబ్దతన్మాత్రికంబగు నభంబునుండి స్పర్శంబుకలిగె. అందుండి వాయువును స్పర్శ సంగ్రహంబగుత్వక్కును గలిగె. మృదుత్వంబును, గఠినత్వంబును. శైత్యంబును నుష్ణత్వంబును స్పర్శంబునకులక్షణములు. ఈస్పర్శంబువాయుతన్మాత్రమైయొప్పు. కదపుటయు, బ్రోగువెట్టుటయుఁ, బ్రాప్తియు, ద్రవ్యశబ్దంబుల నేతృత్వము సర్వేంద్రియంబులకునాత్మత్వము వాయుకర్మలక్షణంబులు. దైవేరితంబై స్పర్శతన్మాత్రంబగు వాయువునుండి రూపంబుద్భవించె. అందుండి తేజంబును రూపోపలంభనంబగు చక్షువుం గలిగె. ద్రవ్యాకృతిఁగలిగియుండుట, గుణత్వము, వ్యక్తిసంస్థానము, తేజస్సుకలిగియుండుట, రూపతన్మాత్రలక్షణంబులు. ప్రకాశనముఁ బచనంబును, హిమమర్దనంబును, శోషణంబును, క్షుత్పిపాసలుఁ దేజోవృత్తులనంబడు.

దైవచోదితంబై వికృతింబొందిన రూపతన్మాత్రనుండి రసతన్మాత్ర యుదయించె. అందుండి జలంబును, రసగ్రాహకంబైన జిహ్వయుఁ బొడమె. కషాయంబును, మధురంబును, తిక్తంబును, కటువును, నామ్లంబు నని యనేకవిధంబుల భౌతిక వికారంబున నేకంబైన రసంబు విభజింపంబడుట, రసతన్మాత్రలక్షణంబులు. ఆర్ద్రీకరణంబును, మృదాదిపిండీకరణంబును, దృప్తిదానంబును, జీవనంబును, నాప్యాయనంబును, మృదూకరణంబును, దాపాపనోదనంబును, బునఃపునరుద్గమంబును, జలవృత్తి లక్షణంబులు. దైవచోదితంబై వికృతింబొందిన రసతన్మాత్రికంబగు జలంబునుండి గంధతన్మాత్రయుదయించె. అందుండి పృథ్వియు,గంధగ్రహణంబగు ఘ్రాణంబును గలిగె. మిశ్రగంధంబును, దుర్గంధంబును, గర్పూరాది సౌరభ్యంబును, శతపత్రాది శాంతగంధంబును, లశునాద్యుగ్రగంధంబును, బర్యుషితభుక్తాన్నాద్యామగంధంబును మున్నగువానిచే ద్రవ్యావయవ వైషమ్యంబులం బృథగ్భావమునొంది యొక్కటయ్యు విభిన్నంబై గంధతన్మాత్రయొప్పు. ప్రతిమాదిరూపంబున బ్రహ్మభావనంబును, స్థానంబును, ధారణంబును, సద్విశేషణంబును, సర్వసత్వ గుణోద్భేదంబును బృథివీ వృత్తిలక్షణంబు లని మఱియు నిట్లనియె. నభోగుణ విశేషార్థము శ్రోత్రంబని చెప్పంబడు. వాయుగుణ విశేషార్థము చర్మంబనియుఁ దేజోగుణవిశేషార్థము చక్షువనియు, నంభోగుణ విశేషార్థము జిహ్వయనియు, భూమిగుణవిశేషార్థము ఘ్రాణంబనియుఁ జెప్పంబడు. కారణంబగు నాకాశాదిధర్మంబు కార్యంబగు వాయ్వాదికంబునందుఁ గార్యకారణ సమన్వయంబునం గానంబడుచుండుఁగావుటం జేసి భూమియందే భావవిశేషంబు మెండుగఁ గన్పట్టుచుండు. ఈ మహదాదిసప్తకంబు నొండొంటం గూడక పురుషుని భోగార్థ్మునింగా సృజింపజాలకయున్నప్డు కాలకర్మ గుణోపేతుండైన జగదాదిరూపుఁడగు నీశ్వరుం డందుఁ బ్రవేశించె. అంతట నా విరాట్పురుషావిర్భావంబునకు హేతుభూతంబై యచేతనంబైన యండంబు క్షుభితంబులై యన్యోన్యసంగతంబులైన మహదాదిగణంబువలననుత్థితంబయ్యె. విశేషాఖ్యంబైన యీయండంబు బహిర్భాగంబునం బ్రకృత్యావృతంబులును, గ్రమవృద్ధంబులును, దశగుణితోత్తరంబులును నగు తోయాదికంబులచేఁ బరివేష్టితంబయ్యె. అందు భగవంతుండైన హరిరూపంబగు నీ లోకవితానంబు కలిగె. సలిలంబునందున్న హిరణ్మయంబగు నండకోశంబునుండి విరాట్పురుషుం డుత్థితుండై ఖగోళంబు బహువిధంబుల నిర్భిన్నంబుఁగావించె. ఈ విరాట్పురుషునకుఁ బ్రథమమున ముఖము నిర్భిన్నంబయ్యె. అందుండి వాణితో వహ్ని యుదయించె. పిమ్మట నాసలును, నా నాసికారంధ్రములనుండి ప్రాణముతోడి ఘ్రాణంబును, ఘ్రాణము

నుండి వాయువును, నందుండి యక్షులును, దాన జక్షురింద్రియంబును విభక్తంబులయ్యె. ఆ చక్షువునుండి సూర్యుండును, నందుండి కర్ణంబులు, వానివలన శ్రోత్రేంద్రియంబును, దానివలన దిక్కులును విభిన్నంబులయ్యె. అందుండి విరాట్పురుషుని త్వక్, రోమ, శ్మశ్ర్వాదులు; వానివలన నోషధులును గలిగె. అంత శిశ్నంబు నిర్భిన్నంబై దానివలన రేతంబును, నందువలన జలంబులును బొడమె. దానం జేసి గుదంబు నిర్భిన్నంబయ్యె. గుదంబునుండి యపానంబును, యపానంబునుండి లోకభయంకరంబైన మృత్యువును గలిగె. పదపడి హస్తంబులు విభక్తంబులయ్యె. వానివలన బలంబుగలిగె. దాన నింద్రుండు వొడమె. పిదప పాదంబులు నిర్భిన్నములు కాఁగ వానినుండి గతియు దానివలన హరియుఁ గలిగె. ఈ విరాట్పురుషుని నాడులు విభిన్నంబులైనంత వానినుండి పూర్ణంబైన రక్తంబును దానివలన నదులును గలిగె. పదంపడి యుదరంబు నిర్భిన్నంబు కాఁగ దానినుండి క్షుత్పిపాసలు వానినుండి సముద్రంబునుగలిగె. అంత నీ విరాట్పురుషుని హృదయంబు భిన్నంబైన నద్దాన మనంబును, నందుండి చంద్రుండును, బుద్ధియు, బుద్ధినుండి చతుర్ముఖబ్రహ్మయుఁ గలిగిరి. అనంతరం బహంకారంబున రుద్రుండును, జిత్తంబున క్షేత్రజ్ఞుఁడును గలిగిరి. ఇట్లు పొడమిన యీ దేవాదివ్యష్టిశరీరరూపభూతజాత మవ్విరాట్పురుషుని బ్రవృత్త్యున్ముఖుం జేయఁజాలక యుండె. అంత నవ్విరాట్పురుషోత్థాపనంబునకై యింద్రియాదుల నధిదేవతలు ప్రవేశించిరి. వహ్ని వాక్కుతోఁ గూడి ముఖంబును బొందె. అప్పుడును విరాట్పురుషుం డుత్థితుండు కాలేదు. వాయువు ఘ్రాణేంద్రియంబుతో నాసికలం జొచ్చె. ఆదిత్యుండు చక్షురింద్రియంబుతో నక్షులం జొచ్చె. దిక్కులు కర్ణేంద్రియములతో శ్రోత్రంబులం జొచ్చె. ఓషధులు రోమంబులతోఁ ద్వచంబును, జలములు రేతంబుతో శిశ్నంబును, మృత్యువపానంబుతో గుదంబును, విష్ణువు గతిచేఁ జరణంబులను, నింద్రుండు బలంబుతో హస్తంబులను, నదులు లోహితంబుతో నాడులను, సముద్రుఁడు క్షుత్పిపాసలతో నుదరంబును జొచ్చిరి. చంద్రుఁడు మనస్సుతోను, బ్రహ్మ బుద్ధితోను, రుద్రుఁ డహంకారముతోను, హృదయముం బ్రవేశించిరి. కాని విరాట్పురుషుండు ప్రవృత్త్యున్ముఖుండు కాలేదు. అంత క్షేత్రజ్ఞుండు చిత్తంబుతో హృదయంబుఁ బ్రవేశింప నవ్విరాట్పురుషుండు సలిలంబునుండి యుత్థితుండయ్యె. ప్రసుప్తుండగు పురుషుని ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధు లెవ్వండు లేక యుత్థాపనంబు చేయ సమర్థంబులు గాకుండునో యా ప్రత్యగాత్మను యోగప్రవృత్తమైన బుద్ధిచేతను, భక్తిచేతను, విరక్తిచేతను, జ్ఞానంబుచేతను, నెఱింగి యాత్మయందు చింతింపనగునని చెప్పి మఱియుఁ గపిలుం డిట్లనియె. 712

అధ్యాయము 27.

ప్రకృతి, పురుష, వివేకము,

కపిలుఁడు:—

సీ. నిర్వికారుండును నిర్గుణుండు నకర్త, యగుటచేఁ బ్రకృతిస్థుఁడయ్యుఁబురుషుఁ
డంబుబింబితుఁడగు నర్కుండుంబోలెఁ, బ్రాకృతగుణకదంబంబువలన
నిర్లిప్తుఁడై యుండు నిక్కువమైనను, నతఁ డహంకారమూఢాత్ముఁడగుచుఁ
బూనికర్తృత్వాభిమాన పూరితుఁడయి, ప్రకృతిగుణంబులఁ బట్టువడును

గీ. దాననిర్వృతినాత్మఁ జెందమినిబ్రికృతి, జన్యకర్మదోషంబులు సంభవించు
దేవమానవతిర్యగాదికసమస్త, జన్మలందుచుఁ గాంచు సంసారపదవి. 713

గీ. తల్లిరో ! లేనిదయ్యు వాస్తవమునందు
విషయములను ధ్యానించుపూరుషున కెలమి
సంసృతినివృత్తిఁ గాకుండు స్వప్నమందు
మతిని భ్రమపెట్టు నర్థాగమంబువోలె. 714

గీ. కావున నసత్పథప్రసక్తమగుచిత్త, మల్లనల్లన నతితీవ్రమై చెలంగు
భక్తియోగముచేత విరక్తిచేత, వశ్యమొనరింపఁగాఁ బూనవలయునెప్డు. 715

సీ. యమనియమాదికాష్టాంగయోగపథంబు, నభ్యసించుచును శ్రద్ధాన్వితుఁడయి
మత్పరంబగుభక్తితాత్పర్యమునఁజేసి, మత్కథాశ్రవణోద్యమంబుచేత
నిర్వైరమైయొప్పుసర్వభూతసమతన్, మౌనంబుచే స్వధర్మంబుచేత
చాగంబుచే బ్రహ్మచర్యంబుచే యదృచ్ఛాలాభతుష్టుఁడై శాంతుఁడగుచుఁ

గీ. బరిమితాహారుఁడు వివిక్తశరణుఁడునయి
సత్త్వమున నాగ్రహంబు నుంచక తనువునఁ
బ్రకృతి పురుషతత్త్వజ్ఞానభాసితుఁడయి
పురుషుఁడు మెలంగవలయు నీకరణి మఱియు. 716

వ. సంకల్ప వికల్పాది బుధ్యవస్థలను నివర్తించి భగవద్వ్యతిరిక్త దర్శనంబులన్
దూరంబునఁ దొలఁగించి నేత్రేంద్రియంబుచే సూర్యునింబలె నాత్మదర్శి యాత్మచే
నిర్ముక్త దేవాదిశరీరంబును, నిత్యజ్ఞాన స్వరూపంబును, బ్రత్యగాత్మబంధువును,
నసత్ప్రపంచ ప్రకాశకంబును, సర్వానుస్యూతంబును, నద్వంద్వంబునునగు నాత్మను
బొందును. స్థలస్థితుండగువానిచే జలస్థంబగు నాభాసంబు చూడంబడు తెఱంగు
నను జలస్థంబైన స్వాభాసంబున సూర్యుం డంతరిక్ష స్థితుండయ్యుఁ బ్రకాశించు

తెఱంగునను ద్రిప్రకారాహంకారయుతుండై భూతేంద్రియ మనోమయంబులగు
స్వాభాసంబుల సత్యజ్ఞానాత్మకుండగు పరమేశుండు లక్షితుండగు. అసద్భూతంబు
లైన భూతసూక్ష్మేంద్రియ మనోబుద్ధ్యాదులు నిద్రచే లీనంబులుకాఁగఁ బురు
షుండందు వినిద్రుండును, నిరహంకారుండునై యుండు. భూతాది విషయాహం
కారంబు నష్టంబయ్యు నష్టుండు గాకుండియు నష్టునిగాఁ దన్ను మిథ్యాభాసంబునఁ
దలఁచుచు, నష్టధనుండైన యాతురుండుంబలె ప్రకృతిసంబంధాహంకారంబున
నష్టుఁడై యుండు. సాహంకారదృశ్యంబునకు నధిష్ఠానంబైన పురుషుండిట్లు పరా
మర్శించి యాత్మను బొందును. 717

దేవహూతి:—

బ్రహ్మస్వరూపా! ప్రకృతిపురుషులన్యోన్యాశ్రయులగుటంబట్టి నిత్యులగుటం
జేసియుఁ బ్రకృతి పురుషు నెప్పుడు విడువకుండుంగదా! పృథివికి గంధంబుఁబోలె
జలంబులకు రసంబుంబోలెఁ బరమపురుషునకుఁ బ్రకృతి వ్యతిరిక్తంబుగాకుండు.
అకర్తయైన పురుషునకు గుణాశ్రయంబైన యీ కర్మబంధంబు లెట్లు కలిగె.
తత్త్వజ్ఞానంబుచే సంసారరూపంబైన భయంబు నివృత్తంబయ్యును బ్రకృతి
సంబంధంబు నివృత్తికామిం జేసి క్వాచిత్కముగ వెండియుఁ దోఁచుచుండు.
ఇట్లు ప్రకృతిగుణంబులు సన్నిహితంబులై యుండ వీనినుండి కైవల్యంబు పురుషు
నకెట్లు ప్రాపించుననఁ గపిలుండిట్లనియె. 718

భగవానుఁడు:—

సీ. విగతఫలాపేక్షమగు స్వధర్మంబుచే, నమలినమౌ హృదయంబుచేత
మత్కథాశ్రవణ సంభరితమద్భక్తిచే, ప్రబలమైనట్టి విరక్తిచేత
జ్ఞానతత్త్వంబగుజ్ఞానసంపదచేత, ఘనతపోయుక్తయోగంబుచేత
నతిగాఢమైయొప్పునాత్మసమాధిచేఁ, బురుషుని ప్రకృతి యద్భుతము కాఁగఁ
గీ. దలఁప రాత్రిందివంబు దందహ్యమాన,మగుచు నగ్నికారణమైనయరణివోలె
మందగతినిఁదిరోభావమొందుచుండుఁ,దల్లిరో! యింతయును యథార్థంబుసుమ్ము.

గీ. భుక్తభోగయౌటను బరిత్యక్తయగుచు, నిరతమును దృష్టదోషమైపరఁగుప్రకృతి
స్వమహిమమునందునున్న యీశ్వరున కెట్టి,నశుభము నొసంగఁజాలక
యణఁగియుండు. 720

మ. జననీ! గాఢసుషుప్తపూరుషునకున్ స్వప్నంబు గల్పించుచుం
డు ననర్థంబులు పెక్కు బుద్ధునకుఁ గీడుం జేయ దొక్కింత య

జ్ఞునకుం బ్రాకృతదోషబంధములు పెక్కుల్ గల్గు సిద్ధంబ యీ
ఘనకున్ జ్ఞానికిఁ గర్మసాక్షికి మనః§క్షోభంబు లేదింతయున్. 721

గీ. తల్లి! యిట్టులు సువిదిత§తత్త్వుఁడగుచు, నెలమి నాయందు మనమును§నిలిపినట్టి
జ్ఞానఘనున కాత్మారాము§నకును బ్రకృతి, సలుపఁ బోదహంకృతి సలుప§నంత యేని.

సీ. బహుజన్మపరిమిత§బహుళకాలంబున, నధ్యాత్మరతుఁడౌచు § నన్ని యెడల
సత్యాదిలోక సం§జాతవైరాగ్యుఁడై, విమలమహా మద్భక్తి§వెలయుచుండి
తతమైన మత్ప్రసా§దమునఁ బ్రబుద్ధార్థుఁ, డగుచు మదాశ్రియ§మైతనర్చు
నిశ్శ్రేయసంబును§నిజశుభస్థానంబు, కైవల్యధామమహా§ఘనపదంబు
గీ. సూక్ష్మదేహవిముక్తి నె§చ్చోట కేగి, మగిడిరాకుందురో యట్టి§మానితంబు
నాత్మదృగ్భిన్నసంశయం§బైన దివ్య,పదముఁ గాంచును ధీరుండు§భద్రముగను.

చ. అరయ ననన్యహేతుకము§లౌ పృథుయోగ సమృద్ధమాయలన్
బొరయకయుండునెడ్డ పరి§పూర్ణనిమానస మడ్డె మృత్యుని
ష్ఠురతరహాస మెచ్చటను§జొప్పడకుండునో యట్టి భవ్యమా
నిరతిశయ ప్రకృష్టగతి § నిక్కముగా లభియించు వానికిన్. 724

అధ్యాయము 28.

అష్టాంగయోగలబ్ధస్వరూపజ్ఞానము

భగవానుఁడు:—

క. ఏయోగవిధిఁ బ్రసన్నం,బై యుల్లము సత్పథంబు§నందునో మనుపు
త్రీ! యట్టి సబీజంబౌ, యా యౌగికలక్షణంబు§నభివర్ణింతున్. 725

సీ. అమలశక్తిని స్వధ§ర్మాచరణంబును, బ్రబలవిధర్మని§వర్తనంబు
శాంతబుద్ధి యదృ§చ్ఛాలాభసంతుష్టి, యాత్మ విచ్చరణస§మర్చనంబు
గ్రామ్యధర్మనివృత్తి § ఘనమోక్షధర్మ ను,స్థితి వివిక్తస్థల§సేవనంబు
మితమేధ్యభుక్తియు § సతతంబుసజ్జన, సంగంబు సత్యభా§షణనిరతియుఁ
గీ. దగ నహింస యస్తేయము§తపము బ్రహ్మ
చర్యమున్ శౌచమును బురు§షార్చనంబు
జాగ్రితయు యావదర్థప§రిగ్రహంబు
నాసనజయంబు నమత స్వా§ధ్యాయము మఱి. 726

గీ. ప్రాణజయము స్థైర్యము బుద్ధియందు నింద్రి
యముల బల్మిఁ బ్రత్యాహారమమరఁ జేసి
యుంచుటయు స్వస్థలంబులనొక్కచోట
చిత్తమున బ్రాణధారణఁ జేయుటయును. 727

వ. మఱియు వైకుంఠనాథుని లీలాభిధ్యానంబును, మనస్సమాధానంబును. నాత్మాకారత్వము మున్నగు కార్యంబులచేతను, దదన్యంబులగు వ్రతదానాద్యుపాయంబులచేతను, దుష్టంబు నసత్పథంబునగు మనంబును బుద్ధిచే మెల్లన జితప్రాణుండు నలసుండునై శుభాశ్రయపరంబుఁ గావింపవలయు. మఱియు జితాసనుండై సుపరిశుద్ధంబగు ప్రదేశంబున నాసనంబును బ్రతిష్ఠించి యందు స్వస్తికాసనంబున నాసీనుండై ఋజుకాయుండునై సమ్యగ్విధానంబునఁ బ్రాణవాభ్యాసంబు చేయందగు. పూరక కుంభక, రేచకంబులఁ బ్రాతికూల్యంబుచేఁ జిత్తంబుస్థిరంబుఁగావించి వెండియు నచంచలంబగునట్లు ప్రాణమార్గంబును బరిశోధింపవలె. జితశ్వాసుండైన యోగిమనంబు వాయ్వగ్నులచేఁ గరిగించఁబడిన లోహంబుఁబోలె నచిరకాలంబున రజోవిరహితంబై మాలిన్యంబువిడుచు. ప్రాణాయామంబుల దోషంబులం దహించు. ధారణలచేఁ గిల్బిషములణంచు. ప్రత్యాహారంబున విషయసంగంబుఁ దొలగించు. ధ్యానంబుచే ననీశ్వరంబులగు రాగాదిగుణంబులఁ బోగొట్టు. ఆపేత రజంబగు మనంబు యోగసమాధియుక్తంబై యెప్పుడుండు నప్పుడు స్వకీయ నాసాగ్రావలోకనంబు సేయుచు భగవంతుని లీలావిగ్రహంబు నిట్లు ధ్యానింపవలయును. 728

సీ. శ్రీవత్సలాంఛనాంచితపీనవక్షునం, భోరుహ నవ్యపద్మారుణాక్షు
వికచాబ్జకింజల్కపీతకౌశేయు సద్భక్తజనావళిభాగధేయు
నమలప్రసన్నాననాంభోజు శతకోటి, మార్తాండసన్నిభమహితతేజుఁ
గాంచనకాంచీ గుణాంచత్పృథునితంబుఁ, బ్రణుతిపాత్రోజ్జ్వలద్గుణకదంబు
గీ. నలికులాంచితవనమాలి కాభిరాము, నవ్యనీలోత్పలశ్యాము భవ్యధాము
వరకిరీటకేయూరనూపురవిలాసు, శంఖచక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గభాసు. 729

సీ. వినివర్తితాశ్రితజనమనోమోహు సు,శ్యామలదేహు నాజానుబాహు
భక్తరాజీమనఃపద్మాసనాసీను, దివ్యప్రభాళిదేదీప్యమాను
సాధుసముత్కరసంరక్షణోత్కంఠు, కౌస్తుభాలంకృతకంబుకంఠు
స్వజనమనోనేత్రవర్ధనపారీణు, నార్తజనావనోద్యమధురీణు

ఆ. పాపకర్మనాశన శుభప్రదదర్శను, కీర్తనీయతీర్థకీర్తికలితు
ననఘుమతిఁ దరుణవయస్కు సమగాత్రుఁ, ధ్యానమునొనరింపఁదగుఁ జిరముగ.

క. అతిశుద్ధమనమునన్ స్థితు, గతు నాసీనుని శయానుఁ గానిమిగుల న
మ్మతిని గుహాశయుఁ బ్రేక్ష్యుఁ, హితునిన్ ధ్యానింపవలయు నింపు దలిర్పన్. 730

సీ. వజ్రపద్మాంకుశధ్వజహలచ్ఛత్రాది, భద్రలాంఛనగణముద్రితంబు
నిజశౌచనిస్సృతనిమ్నగాతీర్థంబు, మూర్ధధారణపరిపూతశివము
ధ్యాతృసంతతిమనఃపాతకసంఘాత, శైలవిసృష్టవజ్రాయుధంబు
నుత్తుంగశోణితయుతనఖచంద్రికా, హతభక్తజనహృదయాంధతమము

గీ. నాశ్రితజనకోట్యవనపరాయణంబు, సకలలోకసముత్కర్షశ్లాఘితంబు
నైనభగవంతు వరచరణాంబుజంబు, నమలమతిని ధ్యానింపఁగ నగుఁ జిరంబు.

చ. వనజదళాయతాక్షి సురవందితపాదయు నవ్విధాతకున్
జననియునైనయిందిర నిజస్ఫురదూరువులందుఁ దాల్చి య
ల్లనఁ గరపల్లవంబులను లాలనఁ జేయఁగ నొప్పు నా నిరం
జనుఁ డభవుండునైన విభు జానుయుగం బెడఁదం దలంపనౌ. 732

మ. అతసీపుష్పసమాభమున్ విహగరాడంసస్థితంబుం బ్రభా
యుతముం బూజ్యమునై తనర్చెడు తదీయోరుద్వయం బెన్న నా
క్షితిఁ జీరాడెడు పీతచేలముపయిన్ జెన్నారు కాంచీగుణాం
చిత సంశ్లిష్టనితంబబింబము మదిం జింతించి ధ్యానింపనౌ. 733

గీ. ఆత్మయోని నికేతన మఖిలభువన, సద్మమైనట్టి పద్మ మెచ్చట జనించె
సకలలోకగుహోదరస్థమగు దేవ, దేవు నాభీహ్రదంబు చింతింపఁగనగు. 734

క. అనుపమతేజోన్వితమును, మనోజ్ఞతరహారనిచయమండితముఁ బ్రభా
ఘనమరకతమణిసదృశ, స్తనయుగళముఁ బ్రీతినాత్మ ధ్యానింపఁగనౌ. 735

గీ. శ్రీ మహాలక్ష్మికిన్ శుభధామమగుచుఁ, బూరుషాళిమనోనేత్రములకు మిగుల
నిర్వృతింగూర్చునట్టి యా సర్వలోక, నిలయు వక్షంబు ధ్యానింపవలయు మదిని.

గీ. అమలకౌస్తుభమణికి దివ్యాభరణము, నఖిలలోకవంద్యమునయి యలరునట్టి
శ్రీరమానాథు కంఠంబుఁ జిత్తమందుఁ, జేర్చి ధ్యానింపవలయు ఋషిప్రవరుఁడు.

క. ఘనమందరగిరిపరివ, ర్తనోజ్జ్వలీకృతవరాంగదములు భువనపా
లనివహసంశ్రితములు నయి, తనరెడు హరిబాహువులను ధ్యానింపఁదగున్. 738

గీ. చిన్మహంబగు తేజంబుతో వెలుంగు, దశశతారచక్రంబును దలఁపవలయు
నా విభుకరాంబురుహరాజహంసమైన, శంఖరాజంబుఁ దలఁపనౌ స్వాంతమందు.

గీ. వైరిభటసాంద్రశోణితపంకలిప్త, మగు ముకుందుకౌమోదకి నమలమైన
యళికులాకులవనమాల నఖిలజీవ, తత్త్వమగు కంఠమణి నెదఁ దలఁపఁగనగు.

ఉ. కోమలమున్ స్ఫురన్మకరకుండలవల్గితనిత్యభాసమా
నామలసత్కపోలయుగళాంచితమున్ సముదారనాసమున్
శ్రీ మహితంబునై వెలుఁగు శ్రీరమణీశు ముఖారవిందమున్
దా మునిపుంగవుండు హృది ధ్యానముసేయఁదగున్ శుభస్థితిన్. 741

ఉ. శ్రీ లలనానికేతనము స్వీయసమగ్ర మహావిభూతి మ
త్తాలి నిషేవితంబుఁ గుటిలాలకసంకలితం బధిక్షిప
ల్లాలితపద్మనేత్ర మకలంకము మీనయుగాశ్రయంబు సు
భ్రూలతికాయుతంబు నగు మోమును ధ్యానము సేయఁగాఁదగున్. 742

మ. కృపఁ దాపత్రయశాంతి కీక్షణయుగోత్సృష్టంబు నిర్దుష్టమున్
విపులానుగ్రహజుష్టమున్ గృతమనోభీష్టంబు నౌ శ్రీరమా
ధిపు స్నిగ్ధస్మితదీప్తిపుష్టివిలసద్దృష్టిన్ గతవ్యాజభ
క్తిపరుండై యతిపుంగవుండు మదిఁ జింతింపందగున్ ధీరతన్. 743

చ. అవనతసర్వలోకసముదగ్రశుగశ్రువితానభీషణా
ర్ణవపరిశోషమున్ సురుచిరాచ్ఛవిలాసము హాసమున్ ముని
ప్రవరులకున్ సుమాస్త్రునకుఁ గాఢవిమోహముఁ గల్గఁజేయుచున్
దవిలి స్వమాయచే విరచితంబగు తద్భ్రుకుటిన్ స్మరింపనౌ. 744

చ. బహుళతరాధరోష్ఠరుచిభాసిత సుందరదంతపంక్తియౌ
ప్రహసితమున్ స్మరింపఁదగు భావమునందు స్వకీయమౌ తనూ
కుహరనివిష్టుఁడై హరియకుంఠితరాగరసార్ద్రభక్తి స
న్నిహితమనస్కుఁడై ముని గణింపక యుండఁదగుం దదన్యమున్. 745

మ. భగవంతుండగు విష్ణునందు నుపలబ్ధప్రేముఁడై భక్తి నిం
పుగఁ జిత్తంబు ద్రవింప మేనఁ బులకల్ మోదంబునన్ వృద్ధిఁ జెం
దఁగ నుత్కంఠముదశ్రువుల్ వొడమ నానందాబ్ధినోలాడి మె
ల్లఁగ యోగీంద్రుఁడు స్వీయచిత్తమను గాలంబున్ విసర్జించెడున్. 746

సీ. అంతటనిర్విషయంబు ముక్తాశ్రయమును విరక్తంబునై మనసు వేగ
నర్చి మహాజ్యోతియందునుబోలె నిర్వాణంబుఁ జెందును బ్రహ్మమందు
నీ దశయందు యోగీశ్వరుండిమ్ముల, నపగతదేహాద్యుపాధియగుచుఁ
బరమపురుషునందు వ్యవధానవిరహితా, ఖండితాత్మంబును గాంచుచుండు

గీ. నీ మనోనివృత్తిరమచేర నెలమిని సుఖ,దుఃఖ బాహ్యాస్వనుహిమమంరదుం దనరుచుం
దలంచు సుఖదుఃఖభోక్తృతాకధర్మకం బ, హంకృతి యటంచుయోగ లర
ధ్ధాత్ముండగుచు. 747

చ. చెలువగుసుస్వస్వరూపమును రెందినసిద్ధుండు దేహ మొక్కెడన్
నిలుచుటయుం జరించుటయుకనిశ్చలరీతిని గూరుచుంటయుం
దొలంగుట యాది సర్వము గకనుంగొనంబోం డల మద్యపానవి
హ్వలుండగు దుర్మదాంధుండు నకపావృతవస్త్రమెఱుంగనట్లుగాన్. 748

శా. ప్రారబ్ధంబయినట్టికర్మగలకపర్యంతంబు దేహంబు పెం
పారన్ దైవవశానుగంబగుచు సకపాణాదికంబై మనున్
దారాపత్యయుతంబు స్వప్నసమమా క తద్దేహమున్ గాన బోం
డారూఢోరుసమాధియోగుండగు లకధ్ధాత్ముండు దాం గ్రమ్మఱన్. 749

క. అనురక్తిని నాత్మత్వం, బున నభిమానించు మిత్రకపుత్రులకంటెన్
మనుజుండు భిన్నుండగు వడు, వున దేహాదికముకంటెం క బురుషుండు వేఱౌ. 750

గీ. బ్రహ్మసంజ్ఞితుండగు భగకవంతుం డాత్మ, ప్రకటభూతేంద్రియాంతఃకకరణవిలసిత
మగుప్రకృతికంటెం బార్థక్యకమందిసారిది,నిత్యమునుద్రష్టయగుచురాకణిల్లుచుండు.

గీ. అఖిలభూతములందుందకన్న ఖిలభూత,ములను దనయందుంగాంచుచుక మొగి నవన్య
భావమునంజేసి భూతనికవహామునందు, నలమహాభూతధర్మంబుకనరయుచుండు.

గీ. జ్యోతియొక్కటియయ్యు స్వక యోనులైన
కాష్ఠములం బెక్కువిధములంకగాంగదోంచు
పోల్కి నాత్మయు గుణభేదకములను వివిధ
దేహములం బెక్కుగతుల వక ర్తిల్లుచుండు. 753

గీ. కావునన్ దుర్విభావ్యముకదైవికమగు, నదసదాత్మికప్రకృతి నికచ్ఛాగతిం బ
రాభవించుచు నాత్మ నిరంతరంబు, స్వస్వరూపంబుతోడ నొకప్పారుచుండు. 754

అ ధ్యా య ము 29.

భ క్తి యో గ ము

దేవహూతిః—

వ. దేవా ! మహదాదిలక్షణంబును దత్పారమార్థికంబునం దోపించు పకృతి పురు
షుల స్వరూపంబును, యమూలంబగుసాంఖ్యంబునం గథితంబై యుండునని చెప్పు

దురో యట్టి భక్తియోగమార్గంబును విస్తరించి నాకుం జెప్పుము. ఎద్దానం బురు
షుండు సర్వవిధంబుల వీతరాగుండగు నద్దాని వివరింపుము. వివిధంబగు జీవలోక
సంసారంబును దెలియంబఱుపుము. ఈశ్వరరూపుండవును బరాత్పరుండవును గాల
రూపకుండవును నగు నీవు దేనివలన జనులు కుశలంబాచరింతురో యట్టి నీస్వరూ
పంబు నుగ్గడింపుము. దేహంబునందు మిథ్యాత్మాభిమానంబుగలిగి యజ్ఞుండై
నిరాశ్రయంబైన తమంబునం జిరసుప్తుండును, గర్మలయందు శ్రాంతుండును, నగు
జీవుని ప్రబోధించుటకొఱకు యోగభాస్కరుండవై తదనుబంధంబైన బుద్ధిని
నీ వావిర్భవించితివిగదా కావున నాయడిగిన విషయంబులన్నియు విస్తరించి యాన
తీయుము. 755

మైత్రేయుఁడు:—

క. అనియిట్లు జననిపలికిన, మనోజ్ఞమగు వాక్యములకు + మదిమెచ్చి మహా
ముని కపిలుఁడు సంప్రీతుం,డును గరుణార్ద్రుండునై యిట్టుల్ వాక్రుచ్చెన్. 756

గీ. భామినీ! భక్తియోగంబు + బహువిధమయి
చెలఁగుచుండుఁ బ్రకారవి+శేషములను
బూరుషులభావములు పృథ+గ్భూతములయి
వెలయును స్వభావగుణవృత్తి+భేదములను. 757

గీ. మది నహింసను దంభమున్+మత్సరతను, దవిలి క్రోధపరీతచే+తస్కుఁడగుచుఁ
గడఁగి నాయందు భిన్నదృ+గ్భావముంచు, ధరణిలో నెవ్వఁ డాతండె+తామసుండు.

గీ. విషయములనెంచియైశ్వర్య+విభవములను,యశమునుందొ ల్త నర్చించి+యవలనన్ను
భేదబుద్ధిని బూజగా+వించు నెవఁడు, రమణిరో! విను మాతండె+రాజసుండు. 759

గీ. కర్మనిర్హృతిఁజేసియో+కర్మఫలము, పరమపురుషునియందు న+ర్పణము ప్రీతిఁ
జేసియో వలయునని య+జించునెవఁడు, జగతి భిన్నమతిన్ వాఁడె+సాత్వికుండు.

మ. తగుచందంబున మద్గుణశ్రవణమాత్రానన్ శుభాంగీ! యనం
త గుణాధారుఁడ నార్తరక్షకుఁడనౌ+నాయందవిచ్ఛిన్నరీ
తిగఁ జెల్వొందెడు సన్మనోగతి పయో+ధిం జేరు నా నిర్ఝరా
పగతోయంబులుపోలె లీనమయి యో+ప్పారుం జుమీ నిచ్చలున్. 761

క. అవ్యాజ మవిచ్ఛిన్నం, బవ్యవహితమగుచును బర+మాత్మునియందున్
భవ్యమయి వెలుఁగుభక్తికి, నవ్యయమగు లక్షణం బు+దాహృతమయ్యెన్. 762

వ. మఱియు మత్పూజనంబునం దక్క యోగిజనంబులు, సాలోక్యంబు, సాయు
జ్యంబు, సామీప్యంబు, సారూప్యంబు, నను పదవులొసంగినను గైకొనంజాలరు.

ఎద్దానఁ ద్రిగుణంబుల కతీతుండై మద్భావంబు గాంచుచుండు నదియే యాత్యం
తిక భక్తియోగం బని చెప్పంబడు. 763

సీ. సమ్యక్కృతఫలాభిసంధివిరహిత స్వ, ధర్మంబు నిష్కామ్యకర్మయోగ
మాదృతి మత్ప్రతిమాదర్శన స్పర్శ, పూజాభివందనంబులు నసంగ
సత్త్వగుణంబున సజ్జనబహుమాన, మాత్మసదృశమైత్రియా ర్తకృపయు
యమనియమంబు లాధ్యాత్మికానుశ్రవ, ణము నామసంకీర్తనంబు మఱియు
గీ. నధికవైరాగ్యమును నిరహంకృతియును, మున్నుగాఁగ మద్ధర్మియా పురుషుగుణచ
యంబుచేతను బరిశోధితాశయుఁడయి, కోరి నన్నును శ్రుతమాత్రగుణునిఁ బొందు

క. తన తావునుండి ఘ్రాణము, ననిలానీతమయి గంధముం దెచ్చు కరణిన్
ఘనయోగరతమయి మనం, బనఘంబై తాన ప్రత్యగాత్మన్ బొందున్. 765

గీ. అఖిలభూతములందు భూతాత్ముఁడనయి, నలరుచుండు సర్వేశ్వరు నాత్మ నన్ను
మొగి నవజ్ఞ గావించి విమూఢుఁడగుచు, మర్త్యుఁ డురక యర్చావిడంబన మొనర్చు.

చ. అరయక సర్వభూతములయందు నభిన్నత వెల్గుచుండు నీ
శ్వరుఁ బరమాత్ము నన్ను నిజభావమునందు నుపేక్షఁ జేసి ని
బ్బరముగ నర్చలన్ సలుపువాఁడగునేనియు మానవుండు త
త్పరమతి భస్మగుండమున వమ్ముగ హోమము చేయువాఁడగున్. 767

మ. పరకాయంబున నున్న నన్నును ద్విషద్భావంబుతో నుండి బం
ధురభావంబున భిన్నదర్శియగుచున్ భూతాళి వైరాను బం
ధరతుండై కడుమాయలం జెలఁగు నాదర్పిష్ఠు చిత్తంబు సు
స్థిరమై యుండమిఁ జేసి భవ్యమగు శాంతిం బొంద దావంతయున్. 768

గీ. సమధికద్రవ్యజక్రియాసమితిచే స, మర్చితుఁడ నయ్యు భూతావమానియైన
మనుజు నర్చలం దుష్టిఁ గానను నేను, పావన సుధీవిభూతి! యో దేవహూతి!

గీ. సర్వభూతములందు నుసహృదయమున, నలరు నన్నెంత దనుకఁ దా నరయలేఁడొ
యంతదనుక స్వకర్మల నాచరించు, చీశ్వరుని నన్నుఁ బురుషుఁ డర్చింపవలయు.

క. పరునకుఁ దనకు నొకింతం, తరమును గల్పించి భిన్నదర్శియగుచుఁ దాఁ
బరగెడు మానవునకు భీ, కరమగు మృత్యువును నేను గల్పింతుఁ జుమీ. 771

గీ. అఖిలభూతములందు భూతాత్మకతను, గృతనికేతుఁడనగు నన్ను ధృతి నభిన్న
దృష్టి దానమానములమైత్రిం జెలంగి, యర్హమగు నర్చ నరుఁడు సేయంగవలయు.

సీ. చేతనంబులు మే లచేతనంబులకంటెఁ, బ్రాణధారులు మేలు వాని కంటె
జ్ఞానవంతంబు లవ్వానికంటెను మేలు, నేంద్రియంబులు శ్రేష్ఠమింతకంటె

స్పర్శవేదులకంటెఁ బ్రవరముల్ రసవేదు, లవు గంధవేదులెయధికములగు
వీనికంటెను శబ్దవేదు లుత్తమములు, వీనికంటెను రూపభేదవిదులు

గీ. గణ్యములగును మఱివానికంటె నుభయ, దంతయుతములు మేలయ్యదనరుచుండు
వానికంటెను బహుపదముల్ ప్రవరములగు, వానికంటెను మేలి చతుష్పాదములగు.

క. చరణద్వయ సంయుతులై, పరగెడు నరు లంతకంటెఁ బ్రవరులు మఱి యా
నరులందు నాల్గువర్ణము, లు రహిన్ శ్రేష్ఠంబులై వెలుంగుచునుండున్. 774

సీ. వర్ణచతుష్టయిన్ బ్రాహ్మణుఁ డుత్తముం, డందు వేదజ్ఞుఁ డందర్థవిదుఁడు
నధికుఁడై యొప్పుదు నర్థజ్ఞుకంటెను, సంశయచ్ఛేత్త శ్రేష్ఠత్వముఁగను
నాతనికంటె మేలగు స్వకర్మకరుండు, నిష్కాముఁడై ధరనెగడు ముక్త
సంగుండు శ్రేష్ఠుఁ డెన్నంగ నాతనికంటె, నవ్వానికంటెఁ దానవ్యవహితుఁ

గీ. డైయశేషక్రియార్థదేహములు నాకు, నర్పణముఁజేసి నాయందయఖిలకర్మ
నిచయముంచిమదాత్ముఁడై నెగడుయోగ, యుక్తపూరుషుఁడరయ సర్వోత్తముండు.

గీ. తలపఁగ నకర్తయును సమదర్శనుండు, నైనపరమాత్ముకంటె నన్యమగుభూత
మెందుఁగానఁ గావునమదిని సమస్త, భూతముల నాదరించుచున్ మ్రొక్కవలయు.

క. మనుపుత్రి! జీవరూపం, బున భగవంతుండు పరమపురుషుఁడు తగఁ జొ
చ్చె ననుచును భక్తియోగం, బును యోగముఁ దెల్పితిని సుబోధము గాఁగన్.

క. అం దేదే నొకయోగము, పొంది నరుఁడు పరమపురుషుఁ బొందఁగవలయున్
పొందైన పరబ్రహ్మం, బందాత్మకరూప మిది కనన్ జనయిత్రీ! 778

వ. ప్రకృతి పురుషాతిరిక్తంబును, దద్వ్యతిరిక్తవివిధ రూపభేదాస్పదంబగు దైవంబు కాలంబని చెప్పంబడు. భిన్నదర్శులగు మహదాది భూతంబులకు నెవ్వనివలన భయంబుప్పతిల్లు నెవ్వాఁడు లోనఁ బ్రవేశించి యఖిలాశ్రయుండై భూతంబులచే భూతంబుల ఖాదించుచుండు నట్టి విష్ణ్వాఖ్యుండు, నధియజ్ఞుండుఁ, గాలస్వరూపుండు, సర్వప్రభుండునగు నప్పరమాత్మునకు నొకఁ డిష్టుండును, వేఱొకఁడు ద్వేష్యుండును, మఱియొకఁడు బాంధవుండును గాఁబోఁడు. 779

సీ. అప్రమత్తుండయి యాతండు సొచ్చి ప్ర, మత్తజనంబుల మట్టువెట్టు
నతనిభయంబున ననిలంబు వీచుఁ ద,పించు సూర్యుండు వర్షించు వజ్రి
నక్షత్రగణము మానక వెల్గును వనస్ప,తులు లత లోషధుల్ చెలువుమీఱ
స్వస్వకాలంబులఁ బల్లవపుష్ప ఫ, లంబులఁ గొను నవకంబులగుచు

గీ. నదులు ప్రవహించుచుండు వననిధులు మేర, మీఱకుండు సశైలయై మేదినియు ని
మగ్న గాకుండు నగ్నియు మండుచుండు, శ్వాసమున కవకాశ మొసంగు నభము.

వ. మహత్తత్త్వంబు సప్తావరణావృతంబగు స్వదేహంబును లోకంబుగాఁ బ్రపంచించును. ఎవ్వరికిఁ జరాచరాత్మకంబగు నీప్రపంచంబు వశంబై యుండు నట్టి గుణాభిమానులైన దేవతలు సృష్ట్యాదులయందుఁ దద్భయంబునంజేసి ప్రతియుగంబునందుఁ బ్రవర్తింతురు. అనంతుండు నంతకరుండును గాలస్వరూపుండును ననాదియు నాదికరుండు నవ్యయుండునై యాభగవంతుఁడు జనంబుచే జనంబును జనింపంజేయుచు మృత్యువుచే నంతకు నంతంబు నొందించుచునుండు. ఇట్లు విశ్వంబెల్ల భగవదధీనంబై యుండునని చెప్పి కపిలుండు మఱియు నిట్లనియె. 781

అ ధ్యా య ము 30.

కామిజనాధోగతిప్రాప్తికథనము

కపిలుఁడు :—

ఉ. చాలితమయ్యె నాపవనశక్తిని మేఘచయంబెఱుంగఁగాఁ
జాలనిభంగి నీజగము సర్వవిధంబులచే బలాఢ్యుఁడున్
గాలమయస్వరూపుఁడు నఖండుఁడునౌ పరమేశు విక్రమం
బోలి మనంబులం దెఱుఁగ నోపదు చూ మనురాజపుత్రికా!. 782

క. తోయలి! సుఖకారణ మని, యాయాసముతోడ యద్యదర్థమ్ము గొనున్
మాయించు దాని నీశుం, డాయెడ శోకించు వానికై మర్త్యుఁ డెదన్. 783

చ. జనుఁడు విమూఢమా మతి నశాశ్వతరూపము సానుబంధమా
తనువున మోహముంచి గృహదారధనాదికముల్ ధ్రువంబిటం
చని తలపోయుచుండు మఱియాయయి జన్మల నొందుచుండి యా
తనువులయందుఁ బొందఁడు సతంబును నిర్వృతియున్ విరక్తియున్. 784

క. నరకస్థుఁడయ్యుఁ దనువును, బురుషుఁడు విడనాడఁజూడఁ బోఁడింతయు దు
స్తరభూరి దేవమాయా, పరిమోహితుఁడౌట నధిక పామరుఁ డగుటన్. 785

మ. తన జాయాసుత బంధు గేహపశు విత్తవ్రాతమందున్ బ్రస
క్తనిరూఢాత్మకుఁడై జనుండు తనుఁ దా ధన్యాత్ముఁగా నెంచు నం
తన తత్పోషణమాదిగా వెతలచే దంతప్యమానాఖిలాం
గనికాయుండయి దుష్టతన్ దురితముల్ గావించు వేభంగులన్. 786

సీ. అసతులౌ స్త్రీలు రహస్యస్థలంబులఁ, బాయక కావించు మాయచేత
నవ్యక్తమధురము లాహ్లాదకరములౌ, బుడుతల బుడిబుడి నుడులచేత

నాక్షిప్తహృదయేంద్రియచయుఁడై దుఃఖప్ర, ధానంబులును గూటధర్మములగు
నాలయంబులయందు ననలసత్త్వమున దుః, ఖప్రతిక్రియ సేయఁగడఁగుచు గృహి
గీ. తన్ను సుఖవంతుఁగా నాత్మఁ దలఁచుచుండు, నార్జిత ధనంబుచే హింసలాచరించి
తన యధోగతి హేతువౌ దారసుత గృ, హాదివర్గముఁ బెంచు శేషాశియగుచు.

క. ప్రారబ్ధమగుచు సారెకు, సారెకు లోపించువృత్తి చక్కఁబఱుప ని
స్సారుండయి లోభసమున, ధీరతుఁడయి పరధనము మదిన్ వాంఛించున్. 788

మ. జడచిత్తుండు కుటుంబపోషణమునన్ సామర్థ్యముం బాసి దీ
నుఁడు మోఘోద్యముఁడుం గ్రియారహితుఁడున్ శూన్యాత్ముఁడున్ మందభా
గ్యుఁడునై యూరక చింతఁ జేయుచును నిట్టూర్పుం గళత్రాదులున్
బడుగెద్దుం గృషికాళివోలె నతనిన్ మన్నింప రావంతయున్. 789

క. ఐన నటన్ నిర్వేదము, పూనక యస్వయంభృతజనములచే భృతుఁడై
తాను ముదిమిన్ విరూపుం, డై నరుఁడు గృహమ్మున మరణాభిముఖుండౌ. 790

చ. మిగుల నవజ్ఞచేఁ దన సమీపమునం దిడినట్టి యోగిరం
బు గృహముఁగాయు కుర్కురము పోలె భుజించుచు నల్పచేష్టుఁడై
తెగులున గ్రుగ్గుచున్ జఠరదీప్తి యడంగఁగ స్వల్పభోజియై
పొగులుచు దీనవృత్తిని విమోహముఁ జెందుచునుండు నెంతయున్. 791

సీ. వాతప్రకోపంబుచేత నుద్గతనేత్రుఁ, డును కఫరుద్ధకంఠుఁడును మఱియు
శ్వాసకాసోద్ధితాయాసుఁడై గొంతులో, 'గుఱుగుఱు' మని యెడుగుఱక వుట్టఁ
బడియుండి తనమీఁదఁ బడి బంధుజనులెల్ల, విలపించుచుం దన్నుఁ బలుకరింపఁ
బలుకనేరక కాలపాశవశంగతుఁ, డగుచుఁ గాలును జేలు నవశములయి
గీ. యుండ మానవుఁ డిట్టు లాతురుండగుచును
నిజకుటుంబపోషణమగ్న నిఖిలవిహ్వ
లేంద్రియుండయి స్వజనులేడ్పులన్ స్వ
బుద్ధి యడుగంటగాఁ దనువుం ద్యజించు. 792

క. సరభసనేత్రుల యమకిం, కరుల భయంకరుల స్వోప్ప కంఠాగతులన్
బరికించుచు నుక్కిరిబి, క్కిరియై యవశత విడుచు శకృన్మూత్రములన్. 793

గీ. యాతనాదేహమున నున్న యతని బల్మి
మెడకుఁ బాశంబులం జుట్టి కడిమిఁ బట్టి
దండ్యులన్ రాజభటులు చందమున వాడు
పొడవగు పథమ్మునం గొని పోవుచుంద్రు. 794

క. ఆ యమభటనిర్భర్త్సిత,మై యుల్లము పల్లటిల్ల సంగము వణఁకన్
హేయశ్వభక్ష్యమాణుం,డై యార్తుండగుచుఁ బ్రాక్కృతాఘముఁ దలఁచున్.
సీ. ఆకలిదప్పుల నడలుచు నర్క ద,వానలానిలతప్య మానుఁడగుచుఁ 796
బృష్ఠభాగంబునఁ బృథుతరోత్కటకశా,ఘాతతాడితుఁడౌచు భీతియడర
నుత్తప్తవాలుకా యుతము నిరాశ్రమో,దకమునై నిగుడు పథంబునందు
శక్తిచాలకయుఁ గష్టమున నెట్టెట్టులో, కదలుచునుండు నా కష్టజీవి
గీ. మఱియు నటనటఁబడు చల మటగొనుచును
సొమ్మసిలుచును లేచుచుఁ గ్రమ్మఱంగఁ
గఠినమైన పాపిష్ఠమార్గమునుండి
సరగఁ గొనిపోఁబడును యమసదనమునకు. 797

గీ. ఆ గతిని నవనవతి సహస్రయోజ
న పరిమితమగు మార్గంబునందు మూఁడు
మూర్తములలోనొ రెండుముహూర్తములనొ
తాను గొనిపోవఁబడుచు యాతనల నొందు. 798

సీ. కొఱవులముట్టి పెల్లుఱఁ దనయవయవ జాలంబునెల్లను గాలుచుటయు
నాత్మకృత్తమొ లేక యన్యకృత్తమొ యగు, స్వీయమాంసముతినిపించుటయును
బ్రతికియుండఁగ శ్వగృధ్రంబులు బల్మిని, బ్రేగులు వెలికిని లాగుటయును
దతసర్పవృశ్చిక దంశాదికంబుల,చే గఱపించి హింసించుటయును
గీ. జిదురుపచిదురుపలుగా మేను జెండుటయును
గెరలు నేన్గులతోడఁ ద్రొక్కించుటయును
బెనుగిరుల కొననుండి ద్రొబ్బించుటయును
బోరనన్ నీటిగోతులఁ బూడ్చుటయును. 799

వ. మున్నుగాఁగల తామిస్రాంధతామిస్రరౌరవాదినరకయాతనల నన్యోన్యసాంగ
త్యంబున నుత్పన్నులగు స్త్రీపురుషులనుభవింత్రు. జననీ! యిహలోకంబునందే
స్వర్గ నరకము లుండుననియుఁ జెప్పఁబడును గాన నాచే పైఁ జెప్పఁబడిన నరక
సంబంధములైన యాతన లిందును గలవని యెఱుఁగుము. 800

గీ. ఇట్లు స్వకుటుంబమును భరియించుచుండి
కేవలమ్మను నరుఁడు కుక్షింభరుఁడయి
దేహమును వీడి యాతనా దేహ మంది
యీదృశంబగు తత్ఫల మెల్లఁబొందు. 801

గీ. ఇచట స్వకళేబరంబు త్య ǂ జించి భూత
సంతతిద్రోహమునఁజేసి ǂ సంచితమగు
పాతకమె దారిబత్తెమై ǂ పరఁగఁద్రోవ
నొక్కరుఁడె పోవు మానవుఁ ǂ డో శుభాంగి! 802

గీ. అపహృతధనుండువోలె దా ǂ నాతురుఁడయి
తన కుటుంబ పోషాఘ సం ǂ జనిత ఫలము
దైవబలమునఁ బ్రాప్తమౌ ǂ దాని జడుఁడు
నిరయమున నొందెడున్ జన ǂ నీలలామ! 803

గీ. ఇట్టులు స్వయంకృతంబులై ǂ నట్టిపాప, జాలములకు ఫలంబుగా ǂ సకలమైన
యాతనలఁ దాఁ గ్రమంబుగǂననుభవించి, శుద్ధుఁడై నరజన్మ గాంǂచును మఱిభువి.

అధ్యాయము 31.

మానవజన్మప్రాప్తి

భగవానుఁడు:—

సీ. దైవగతిం బ్రవ ǂ ర్తకమగుకర్మచే, దేహసంపర్కంబు ǂ తిరిగిపొందఁ
దలపోసి పురుషరే ǂ తఃకణాశ్రయుఁడయి, స్త్రీగర్భమునఁ బ్రవే ǂ శించి జీవుఁ
డొకరాత్రి కలిలమైǂయుండు బుద్బుదమగుఁ, బంచరాత్రుల దశ ǂ వాసరములఁ
గర్కంధురూపంబుఁ ǂ గాంచుఁబిమ్మటనగు, మాంసపిండం బొక ǂ మాసమునను
గీ. శిరము మాసద్వయంబునఁ ǂ గరపదాది, కాంగతతి మూఁడునెలల నǂఖాస్థిరోమ
చర్మములును లింగచ్ఛిద్రǂసంభవంబు, నెలలునాల్గింట సప్తధాǂతులను దాల్చు.

గీ. పంచమాసంబులన్ క్షుత్పిǂపాస లొదవు
మాసషట్కమునందుఁ దాǂమావిఁబొదువఁ
బడియుఁ గుక్షిలో దక్షిణ ǂ భాగమందుఁ
దిరుగుచుండును వింటివా ǂ దేవహూతి! 806

గీ. సప్తమంబగునట్టిమాǂసంబునందు, గతములౌ జన్మకర్మ సంǂతతుల నెల్లఁ
దలఁచి దేహంబు నాత్మబంǂధంబు మదిని, జీవుఁడుస్మరించుచుండు నిǂశ్శ్వసముగను.

గీ. మాతృభుక్తాన్నపానైధǂమానధాతు, వగుచు జంతుసంకీర్ణము ǂ ననభిమతము
నైన మలమూత్రగర్తంబు ǂ నందుఁ బండియుండునాజీవుఁ డంత నిǂరుత్సుకతను.

చ. తతమగువిష్ణుమాయ విగతస్మృతియై గుణకర్మబద్ధ సం
సృతిపథమందుఁ గ్లిష్టతఁజరించుచు జీవుఁడు దాను శ్రీరమా
పతి యనుకంపలేక నిరపాయతఁ గ్రమ్మఱఁ బొందఁ జాలునే
హితమగు స్వస్వరూపగతి నే ఘనయుక్తిని బూని యేనియున్. 817

సీ. ప్రాణితనూకుహారంబున జఠరాగ్ని, పృథుతప్తదేహుఁడున్ రుధిరమూత్ర
మలకూపపతితుఁడై నెలలలెక్కించుచు, నందుండి వెడలంగ నభిలషించు
చెప్పుడునన్ను బహిర్గతు గావింతు,పరమేశ ! యనుచు గృపణమతియయి
యతికృపాళుండవు నసదృశుండవునగు, నీవలనం బది నెలలలోన

గీ. జీవు నీదృశజ్ఞానంబు నెందునొరుల, వలనఁగాదు వరద ! కృతోపకృతివైన
నీకు నెవఁ డంజలిం దక్క లోకమందుఁ, బ్రత్యుపకృతినిఁ దా నొనర్పంగఁగలఁడు.

మ. కడుదుఃఖంబులతో వసించుచును దద్గర్భంబునందుండి వె
ల్వడఁజాలన్ బహిరంధకూపమునకున్ వ్యాపించుఁగా యందు న
ల్గడలన్ దైవికమాయ దాన నతేముం గాయాత్మబుద్ధిన్ మహా
జడతన్ నేనుభ్రమించుచుండు నకటా ! సంసారచక్రంబునన్. 819

ఉ. కానఁ ద్యజించి వ్యాకులత గ్రక్కున సారధిరూపబుద్ధిచే
నేను దమోమయంబగుచు నేఁచు భవంబుననుండి యాత్మనుం
బూని సముద్ధరింతునిఁకఁ బూజితవిష్ణుపదుండనైన నా
కీ నరకోపమంబు గడుహేయమునౌ వ్యసనం బడంగుతన్. 820

కపిలుఁడు:—

సీ. గర్భగోళమున నీగతి, గృతమతియైన,జ్ఞాని జీవి దశమాసములు గడువఁ
దత్సమయ ప్రేరితఘనప్రసూతిమా,రుత తరంగములు భూపతనమున క
వాఙ్ముఖుఁ గావించు వాయ్వధఃక్షిప్తుఁ డ,ధశ్శిరుండును విగతస్మృతియును
వ్యాకులుండునునిరుచ్ఛ్వాసుండు నై యతి,కష్టంబుచే వినిర్గతుఁడగుమతి

గీ. యిట్లు భూపతితుండై యసృగ్విలిప్తుఁ,డగుచుఁ గ్రిమిగతిఁ జేష్టల నాచరించు
జ్ఞానమంతయు నణఁగఁ దత్సమయమందుఁ,బొరలి యేడ్చునువిపరీతబుద్ధియగుచు.

క. తనభావంబు నెఱుంగని, జనములచేఁ బెంచఁబడుచు సవ్యథుఁడై తా
ననభిప్రేతంబును వల,దని కడఁక నిరాకరింప నసమర్థుఁడగున్. 822

గీ. మశకమత్కుణదూషితమలినవస్త్ర, కలితమైన పర్యంకభాగంబునందు
శాయితుండయి కండులస్వాంగములను, గోకికొనుటకు నే నశక్తుఁడయి యుండు.

జిరకాలావిరతప్రవృత్తగురు మగ్కత్సేవోపలబ్ధాత్మలా
భరతుండై యురుయోగసారము గనన్ గ వాంఛించు మర్త్యుం డిలన్. 831

క. తనకై గ్రతి నమ్మాయాం,గన దైవికముగను దనదుగకడ కే తేరన్
గని తృణసంవృతకూపం,బునుగై వడి నాత్మమృత్యుగవుగ(దలప(దగున్. 832

వ. మన్మాయచే(బురుషత్వమును బొందుజీవుం డనవరత స్త్రీసాంగత్యంబునం జేసి విత్తాపత్యగృహాదిప్రదంబగు స్త్రీత్వంబును, స్త్రీత్వంబునుబొందిన జీవుండు డనవరతపురుషసాంగత్యముచే విత్తాపత్యగృహాది ప్రదంబగు పుంస్త్వంబును బొందు. మృగయునిగానంబు సుఖప్రదంబనిభావించు మృగంబుపోలిక ధనాపత్య గృహాత్మకంబైన సంసారము సుఖాస్పదంబనిభావించి జీవుండు మృత్యుబద్ధుండగు. జీవోపాధిభూతంబగు లింగదేహంబున లోకాలోకంబులం జరించుచు బురుషుం డవిరతకర్మంబుల ననుభవించుచు నాచరించుచుండు. ఈ పురుషునకు జీవోపాధి భూతంబగులింగదేహం బనయాయి దేహంబు. అదిభూతేంద్రియ మనోమయంబు. తన్నిరోధంబు మరణంబు. తదావిర్భావంబ జన్మంబు. ద్రవ్యోపలబ్ధి స్థానంబు లగు చక్షురాదిగోళకంబులకు రూపాదిదర్శనంబునందు(గాచకామలాది దోషం బున నయోగ్యతవాటిల్లిన ట్లహమ్మానమ్మునం(బంచత్వంబును ద్రవ్యదర్శనంబున నుత్పత్తియు(గల్గుచుండు. గోళకాయోగ్యతవలన నింద్రియాయోగ్యత సంభ వించునట్లు స్థూలసూక్ష్మశరీరవైకల్యంబ జీవమరణంబుగ(గల్పింప(బడు(గాని స్వత స్సంపన్నంబుగాదు. పురుషునకు నింద్రియంబులు స్వగతంబైన సుఖదుఃఖపదంబును గల్గించుచుండు. ఆత్మ కేవలజ్ఞానరూపంబు. దేహాదికం బసజ్జడపదార్థంబు. కావున సుఖదుఃఖంబు లాత్మకుంగాని దేహమునకు(గాని కలు(గనేరవు. 833

క. కావున మనమున(బూనల,గావలవదు సంభ్రమభయగకార్పణ్యంబుల్
జీవగతి నెఱి(గి మెల(గం,గావలె సంగముత్యజించి గ కడుధీరుండై. 834

గీ. యోగవైరాగ్యయుక్త యగభ్యుచితసాధు, దర్శనియునైన బుద్ధిచేతం గళేబ రంబునొల్లకమాయావిగరచితమగు జ,గమ్మున విరక్తి(గొని మెల(గగంగవలయు.

అధ్యాయము 32.

సాత్వికధర్మోపలబ్ధోర్ధ్వగతి. తత్త్వజ్ఞాన విహీనపునరావృత్తి

భగవానుడు:—

క. గృహమునసే వసియించుచు, గృహపతి ధర్మార్థకామ గ వృత్తిక్రియ సం
గ్రహమును గావించుచు న,న్వహమును యత్నించుచుండు గ వానికొలకునై.

గీ. మొనసి ప్రతికాలమం దీప్తమూర్తిఁ జేఁగు, నవ్యతికరంబు గల్గు నంతఁ గ్రమ్మఱంగఁ
దొల్లి వలెఁ బ్రహ్మపదవిఁ గైతుఁడయి చెలఁగు, ఋషులు నట్లు స్వస్వపదాధికృతు
లగుదురు. 842

సీ. కర్మసక్తాత్ములై కడుఁ శ్రద్ధఁ గొందఱు, ప్రతిషిద్ధనిత్య కర్మము లొనర్చు
రజతేంద్రియులును గామాత్ములునై రజః, కుంఠితబుద్ధితోఁ గూడి గృహము
లం దనుదినమును యజియింతురు పితృదే, వతలను సంసక్తభావులగుచుఁ
గథనీయభూరి విక్రముఁడగు మధువైరి, విమలసత్కథలందు విముఖులగుచుఁ

గీ. బరఁగుచుండు పూరుషులఁ ద్రైవర్గికులని, యందు రచ్యుత దివ్యకథామృతంబు
విడిచి విధిహాతి దుష్కథల్ వినుచునుందు, రూరపంది పురీషముఁ గోరుకతి. 843

గీ. అర్యముని దక్షిణాయనమందునుండి, వారు పితృలోకమును వేగఁ జేరు చంద్రు
కడపటనుక్షీణపుణ్యులై క్రమ్మఱంగఁ, బడుదు రీలోకమున విధిప్రహతులగుచు.

గీ. ఆత్మనందనులకును దా మాత్మజులయి, సంభవించుచు వారవశత్వమునను
వింతగా శ్మశానాంతపర్యంత మిచటఁ, బనులు గావించుచుందురు జనని! వింటె.

క. కావున నీవు వినిర్మల, భావంబున వందనీయ పాదాంబురుహున్
శ్రీవిభునిఁ దద్గుణాశ్రియు, మా విస్మృతభక్తితో సమర్చింపు తగన్. 846

గీ. వాసుదేవుని యెడందు సల్పంగఁబడిన, భక్తియోగంబు గూర్చు నవ్వారిగాఁగ
గాఢవైరాగ్యమున్ సమారూఢబ్రహ్మ, దర్శనజ్ఞానలాభముం దల్లి! వినుమ. 847

చ. అవికలమౌచు భక్తహృదయంబు ప్రియంబిది యప్రియం బటం
చు విషమభావసక్తమగుచున్ సకలేంద్రియవృత్తులన్ సమా
ర్థవితతులందుఁ దా నెపుడుఁ దప్పఁ దలంపక యుండు నద్దె సం
గవిరహితంబు రూఢము నఖండమునౌ పరమాత్మునుం గనున్. 848

వ. జ్ఞానమాత్రుండును, బరబ్రహ్మస్వరూపుండును, బరమాత్ముండును, బరమపురుషుండును నగు నీశ్వరుండు దృశ్యాదులచేత భిన్నంబుగాఁ దోఁచు. యోగీశ్వరునికి సమగ్రయోగంబుచే నేతావన్మాత్రంబైన యభిమతార్థంబు ప్రాప్తంబగుచుండు. పరాఙ్ముఖంబులైన యింద్రియంబులచే నేకరూపంబును, నిర్గుణంబును, జ్ఞానస్వరూపంబునగు బ్రహ్మంబు మనోవిభ్రాంతిచే శబ్దాదిధర్మకంబగు నర్థరూపంబునఁ దోఁచుచుండు. అహంకారరూపకంబై త్రివిధంబును, భూతాత్మకంబై పంచవిధంబును, నింద్రియాత్మకంబై యేకాదశ విధంబునై యుండు జీవరూపుండైన విరాట్పురుషుండు జీవశరీరంబగు బ్రహ్మాండంబునఁ దోఁచుచుండు. ఈ పరబ్రహ్మం

అధ్యాయము 33.

జీవన్ముక్తి కథనము

మైత్రేయుఁడు :—

చ. కపిలునిసూక్తు లిట్టువిని కర్దమువల్లభ దేవహూతి మో
హపటలమెల్ల నొత్తిగిల నామునికిం బ్రణమిల్లి భక్తితో
విపులతరాత్మతత్త్వ పదవీ విషయాంకితసిద్ధిభూమియై
నిపుణమనస్క నిట్లు సుతునిన్ స్తుతియించెఁ బరిస్ఫుటంబుగన్. 857

దేవహూతి:—

సీ. భవదుదరాబ్జ సంభవుఁ డజుండు యుగాంత, సలిలశయానంబు ✽ సకలభూత
మయ మింద్రియార్థాత్మమయము గుణప్రవా,హము సదశేషబీజాత్మకంబు
నగునీదు దివ్యదేహమును ధ్యానముఁ జేసెఁ, గాని సాక్షాత్తుగాఁ గాంచఁ డయ్యె
నా భగవంతుఁడ ✽ వైననీవు గుణప్ర,వాహంబుచేత విభక్తవీర్యుఁ
గీ. డవు నతర్క్యసహస్రశక్తి విలసితుఁడ, వరయ నాత్మేశ్వరుఁడవు సర్గాద్యనీహుఁ
డవు నమోఘాభిసంధివి ✽ నగుచు సకల, విశ్వమును సృజియింతువు పేర్మి మీఱి.

శా. ఈవిశ్వంబు సమస్తమున్ వెలుఁగుఁ దానే వానిగర్భంబు వం
దేవాఁ డవ్వటపత్త్రశాయియయి హాయిం బొల్చుఁ గల్పాంతమం
దేవాఁ డచ్చునిజాంఘ్రిపాయియయి దానే పాలు మాయార్భుఁడై
యావిశ్వాత్ముఁడ వీవు నాదుజఠరం ✽ బందెట్టులుంటో ప్రభూ! 859

ఉ. దుష్టుల నిగ్రహించుటకుఁ ✽ దోన నిజాజ్ఞఁ జరించువారలౌ
శిష్టులకున్ మహాభ్యుదయసిద్ధిని గూర్చుటకుం దలంచి యు
త్కృష్టవరాహముఖ్య శుభదేహము లెట్లు భరింతు వట్లె స
ర్వేష్టదతత్త్వబోధమున ✽ కీయవతారముఁ బొందితచ్యుతా! 860

మ. అనఘా! నీ శుభనామధేయమహిమం ✽ బాలించినన్ గీర్తనం
బును గావించిన సంస్మరించినను సంబోధించినం బుల్కసుం
డును దత్కాలమునందె శుద్ధుఁ డయి తోడ్తో సర్వయజ్ఞార్హుఁడౌ
నన నీదర్శనభాగ్య మబ్బ నిఁక దేవా! చెప్పఁగా నేటికిన్. 861

మ. అమలంబైన త్వదాహ్వయం బెవని జిహ్వాగ్రంబునం బొల్చు న
త్తముఁడౌ నాతఁడు శ్వాదుఁడైన మఱియున్ ✽ త్వన్నామసంకీర్తనో
ద్యములే హోమము చేయు హోతలు తపోదక్షుల్ సుతీర్థంబులన్
విమలస్నానములాడువారు బుధులున్ ✽ వేదక్రియాపారగుల్. 862

కుసుమితసురతరుప్రవిసరశోభితమును, కూజద్విహంగ సంకులతమంబు
గాయన్మదాత్త భృంగావళీకలితంబు, నైన సుందరగృహోద్యానవనము

గీ. నింద్రకాంతలకేని నభీప్సితతమ, మైన గృహమును గాంచి తత్సదాస్థ విడిచి
తనయవిశ్లేషణాతురత్వమునఁ జేసి, కించపఱచెను మోమునొక్కించుకంత. 871

గీ. జ్ఞాతతత్త్వయయ్యును దేవహూతితనదు, భర్త సన్యాసమును బూనివనికి నేగ
నందనవియోగఖిన్నయై నష్టవత్స, యైనధేనువుకై వడినయ్యె నంత. 872

గీ. ఆదిదేవుఁడుం దన యపత్యంబునైన, కపిలనాము హరిం జిత్తకమలమందు
ధ్యానమొనరించుచుండి కర్దమునిపత్ని, తానునిస్పృహయయ్యెఁ దద్భవనమందు.

క. తన తనయుఁడు కపిలుఁడు చె, ప్పినచొప్పునఁ జింతలెల్లవిడిచి ప్రసన్నా
నను ధ్యానగోచరుం దన, యుని భగవద్రూపు ధ్యానమొనరించె మదిన్. 873

వ. నిజానుభూతితిరోభూతమాయాగుణ విశేషుండును, విశ్వతోముఖుండును, నాత్మస్వరూపుండును నగు నాభగవంతు నిట్లు విశుద్ధమనంబునందు ధ్యానించి ప్రవాహరూపంబున నొప్పారుభక్తియోగంబున, బలీయంబగు వైరాగ్యంబున, బ్రహ్మాత్మాపాదకంబును, యుక్తానుష్ఠానజాతంబునునగు జ్ఞానంబున నాత్మసంశ్రయుండును, బ్రహ్మస్వరూపుండునగు భగవంతుని యందు నవస్థితబుద్ధియై జీవభావంబు దొలంగుటంజేసి వీతక్లేశయై నిర్వృతిం జెంది నిత్యారూఢసమాధి సంపన్నయగుట గుణభ్రాంతిరహితయై సుప్తోత్థితుండు స్వప్నదృష్టంబగు పదార్థంబుంబోలె నప్పుడు నిజదేహంబును స్మరింపకుండె. పదంపడి యద్దేహం బాధివిరహితంబును, నన్యపోషితంబును నగుట నకృశంబై మలంబులం బ్రచ్ఛన్నంబయ్యును సధూమకంబగు పావకంబువలె విరాజిల్లె. దేవహూతియు వాసుదేవప్రవిష్టబుద్ధియై తపోయోగమయంబును, ముక్తకేశంబును, గతాంబరంబును, దైవగుప్తంబునునగు స్వశరీరంబును దెలియకుండె. ఇట్లు కర్దమపత్ని కపిలోక్తయోగ మార్గంబునఁ దద్దయుఁ బెద్దకాలంబునకు నాత్మస్వరూపుండును, నిత్యముక్తుండును, భగవంతుండునగు పరబ్రహ్మముంబొందె. ఆ దేవహూతి యెందు బ్రహ్మసిద్ధిం బొందె నది త్రైలోక్య విశ్రుతంబగు సిద్ధిపదనామకంబగు పుణ్యక్షేత్రం బయ్యె. యోగవిధూత దైహికధాతుమలంబగు నా దేవహూతిశరీరంబు పుణ్యస్రవంతియై విరాజిల్లె. సౌమ్యుండవగు నో విదురా! సిద్ధసేవితయై యానదీమతల్లిక సర్వసిద్ధిప్రదాయకంబై యొప్పారె. భగవంతుండును మహాయోగియు నైన కపిలాచార్యుండును దండ్రియాశ్రమంబు నుండి తల్లియగు దేవహూతి యనుజ్ఞ వడసి ప్రాగుదీచియగు దిశకుఁజనియె. అట నతండు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ చయంబులచేతను, మునివ్రజంబులచేతను,